«Багатий Сад»
Івана Орновського 1705 р.

перевидання, текст, дослідження

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ІНСТИТУТ КНИГОЗНАВСТВА

«Багатий Сад» Івана Орновського 1705 р.

перевидання, текст, дослідження

Укладач Ю. К. Рудакова

Київ 2024

DOI
УДК 094:821.162.1(477.411)-141"1705"
Б14

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 11 від 19.11.2024)

Укладач: Ю. К. Рудакова, кандидат історичних наук

Відповідальний редактор: Н. П. Бондар, кандидат історичних наук

Редакційна колегія:
Н. П. Бондар, Н. В. Заболотна, Г. І. Ковальчук,
О. Ю. Курганова, О. В. Максимчук, С. П. Потапенко,
Ю. К. Рудакова, І. О. Ціборовська-Римарович

Рецензенти:
В. Г. Бочковська, кандидат історичних наук
Л. В. Івченко, кандидат мистецтвознавства
Я. В. Затилюк, кандидат історичних наук

«Багатий Сад» Івана Орновського 1705 р. : перевидання, текст, дослідження / Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут книгознавства ; відп. ред. Н. П. Бондар ; укладач Ю. К. Рудакова. – Київ, 2024. – 563 с. : іл.
Б14
ISBN 978-617-14-0322-2 (електрон.)

Видання актуалізує визначну книжкову пам’ятку українського бароко – «Багатий Сад» («Bogaty Wirydarz») Івана Орновського. Текст панегірика на пошану представників харківської старшини Федора, Григорія та Костянтина Донців Захаржевських розкриває яскраві сторінки історії Слобожанщини другої половини XVII ст., є цінним джерелом до історії заселення та оборони східних українських теренів, організації адміністративного устрою, розбудови церкви. Пам’ятку прикрашають роботи видатного українського гравера Інокентія Щирського.

До складу публікації входять фотокопія оригіналу 1705 р., набір тексту з коментарями та наукові розвідки, що розкривають різні аспекти видатного київського стародруку: особливості його поліграфічного та мистецького оформлення, художній світ його барокової образності, палітру цитування різних авторів і творів, історію побутування примірників і перевидання пам’ятки.

Для істориків, літературознавців, мистецтвознавців, книгознавців, усіх, хто цікавиться історією українського книговидання та української літератури.

УДК 094:821.162.1(477.411)-141"1705"

ISBN 978-617-14-0322-2 (електрон.)

© Колектив авторів: текст, 2024
© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2024

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE
INSTITUTE OF BOOK SCIENCE

Bogaty Wirydarz by Ivan Ornowsky, 1705

Reedition, Text, Research

Compiler Yu. Rudakova

Kyiv 2024

DOI
UDC 094:821.162.1(477.411)-141"1705"
B71

Approved for print by Scientific Counsil
of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
(protocol № 11 dated 19.11.2024)

Compiler: Yu. Rudakova, Doctor of Humanitices (History)

Responsible Editor: N. Bondar, Candidate of Historical Sciences

Editorial board:
N. Bondar, N. Zabolotna, H. Kovalchuk, O. Kurhanova, O. Maksymchuk, S. Potapenko, Yu. Rudakova, I. Tsiborovska-Rymarovych

Reviewers:
V. Bochkovska, Candidate of Historical Sciences
L. Ivchenko, Candidate of Art Studies
Ya. Zatyliuk, Candidate of Historical Sciences

Bogaty Wirydarz by Ivan Ornowsky, 1705: Reedition, Text, Research / B71 National Academy of Sciences of Ukraine, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Institute of Book Science ; responsible ed. N. Bondar ; compil. Yu. Rudakova. – Kyiv, 2024. – 563 p. : il.
ISBN 978-617-14-0322-2 (electron.)

The publication revitalizes the remarkable Ukrainian Baroque book monument, *Bogaty Wirydarz* by Ivan Ornovsky. This panegyric, dedicated to the Kharkiv Cossack starshyna representatives Fedir, Hryhorii, and Kostiantyn Donets Zakharzhevsky, vividly portrays significant moments in the history of Slobozhanshchyna during the second half of the 17th century. It serves as a valuable source for understanding the settlement and defense of eastern Ukrainian territories, the organization of the administrative system, and the development of the church. The edition is illustrated with engravings created by the renowned Ukrainian artist Innokenty Shchyrsky.

The edition includes a photocopy of the 1705 original, a modern typeset version of the text with annotations, and a collection of scholarly articles offering in-depth commentary. The scholarly articles explore various aspects of this remarkable Kyivan old-printed book, including its distinctive printing and artistic design, the Baroque imagery that defines its artistic world, the extensive palette of citations from diverse authors and works, and the history of its circulation and subsequent reprints.

For historians, literary critics, art historians, bibliologists, and anyone interested in the history of Ukrainian book publishing and literature.

UDC 094:821.162.1(477.411)-141"1705"

ISBN 978-617-14-0322-2 (electron.)

© Authors' team: text, 2024
© V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, 2024

Захисникам України – оборонцям рідної землі

присвячується

Зміст

ПРО ВИДАННЯ.....8

«Багатий Сад» Івана Орновського в контексті розвитку українського книговидання та граверського мистецтва. *Наталія Бондар, Юлія Рудакова*.....9

Jan Ornowski. *Bogaty Wirydarz* (Київ, 1705). Фотокопія пам'ятки.....17

Jan Ornowski. *Bogaty Wirydarz* (Київ 1705). Текст пам'ятки.....176

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження про Івана Орновського та його твори. Перевидання. Переклади. *Наталія Бондар, Ольга Максимчук, Юлія Рудакова*.....332

Видавничі особливості та художнє оформлення видання «Багатий Сад» Івана Орновського. *Юлія Рудакова*.....343

Примірники видання «Багатий Сад» Івана Орновського, їх побутування та сучасне місце зберігання. Опис примірників видання «Багатий Сад» Івана Орновського. *Юлія Рудакова*.....359

Папір примірників «Багатого Саду» Івана Орновського. *Наталія Бондар*.....378

Донці Захаржевські: слобідський старшинський рід і його історія крізь призму панегірика Івана Орновського «Багатий Сад». *Світлана Потапенко*.....386

Шлях до неба, викладений трояндами: художній світ панегірика Івана Орновського «Багатий Сад». *Олена Курганова*.....397

Графічне оформлення панегірика Івана Орновського «Багатий Сад»: семантика образності. *Ольга Максимчук*.....405

«На плечах гігантів»: цитування в панегірику Івана Орновського «Багатий Сад». *Ольга Максимчук, Юлія Рудакова*.....421

ДОДАТКИ

Додаток 1. Поаркушний опис видання.....433

Додаток 2. Елементи художнього оздоблення.....440

Додаток 3. Цитування у тексті твору.....447

Додаток 4. Вірш Івана Орновського з «Книжиці» Івана Величковського.....506

ПОКАЖЧИКИ

Покажчик географічних назв у творі.....510

Покажчик імен у творі.....526

Список літератури про Івана Орновського та його твори. Перевидання. Переклади.....540

Іменний покажчик до статей і додатків.....545

Перелік ілюстрацій.....555

Перелік скорочень.....556

SUMMARY.....557

Content

ABOUT THE EDITION….....8

Bogaty Wirydarz by Ivan Ornowsky in the Context of the Development of Ukrainian Book Publishing and the Art of Engraving. *Nataliya Bondar, Yulia Rudakova*.....9

Ivan Ornowsky. *Bogaty Wirydarz* (Kyiv, 1705). Photocopy of the Source.....17

Ivan Ornowsky. *Bogaty Wirydarz* (Kyiv, 1705). Text of the Source.....176

SCIENTIFIC RESEARCH

Research on Ivan Ornowsky and His Works. Reprints. Translations. *Nataliya Bondar, Olha Maksymchuk, Yulia Rudakova*.....332

Publishing Characteristics and Artistic Design of the *Bogaty Wirydarz* by Ivan Ornowsky. *Yulia Rudakova*.....343

Copies of Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* Edition, Their Circulation, and Current Location. Description of the Copies of Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* Edition. *Yulia Rudakova*.....359

The Paper Used in Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* Edition. *Nataliya Bondar*..378

The Zakharzhevsky Family: A Slobozhanshchyna Cossack Noble Family and Its History through the Prism of Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* Panegyric. *Svitlana Potapenko*.....386

The Path to Heaven, Depicted with Roses: The Artistic World of Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* Panegyric. *Olena Kurhanova*.....397

Graphic Design of Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* Panegyric: The Semantics of Imagery. *Olha Maksymchuk*.....405

'On the Shoulders of Giants': Citation in Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* Panegyric. *Olha Maksymchuk, Yulia Rudakova*.....421

APPLICATIONS

Appendix 1. Page-by-Page Description of the Edition.....433

Appendix 2. Elements of Artistic Decoration.....440

Appendix 3. Citation in the Text of the Work.....447

Appendix 4. The Poem by Ivan Ornowsky from the *Booklet* of Ivan Velychkovsky.....506

INDEXES

Index of Geographical Names in the Work.....510

Index of Names in the Work.....526

Bibliography on Ivan Ornowsky and His Works. Reprints. Translations.....540

Index of Names for the Articles and Appendices.....545

List of Illustrations.....555

List of Abbreviations.....556

SUMMARY.....557

Про видання

Пропоноване читачам видання містить фотовідтворення унікальної пам'ятки українського бароко – панегірика «Багатий Сад» («Bogaty wirydarz») Івана Орновського. Збережений до сьогодні у нечисленних примірниках, цей твір побачив світ у 1705 р. у друкарні Києво-Печерської лаври. До представленої публікації долучено текст видання, узагальнюючу вступну статтю, а також низку наукових розвідок, що висвітлюють різні аспекти дослідження пам'ятки.

У вступній статті окреслено місце панегіричного видання «Багатий Сад» в історії київського книгодрукування, подано інформацію про постать автора твору – Івана Орновського, а також автора гравюр Інокентія Щирського, охарактеризовано основні теми, висвітлені у наукових розвідках даного видання.

Огляд історіографії вивчення творчості І. Орновського та перевидань фрагментів «Багатого Саду» та інших творів поета вміщено у статті Н. Бондар, О. Максимчук, Ю. Рудакової «Дослідження про Івана Орновського та його твори. Перевидання. Переклади».

Особливості поліграфічного виконання та елементів художнього оформлення видання проаналізовано у статті Ю. Рудакової «Видавничі особливості та художнє оформлення видання «Багатий Сад» Івана Орновського».

Історію побутування та сучасне місце знаходження нечисленних примірників видання представлено у статті Ю. Рудакової «Примірники видання «Багатий Сад» Івана Орновського, їх побутування та сучасне місце зберігання». До статті додано каталог із описом відомих примірників видання «Багатий Сад».

Аналіз особливостей примірників доповнено статтею Н. Бондар «Папір примірників «Багатого Саду» Івана Орновського», в якій вперше проаналізовано філіграні видання та вміщено їхні зображення.

Історію роду адресатів твору Донців Захаржевських на тлі описаних у панегірику історичних подій висвітлено у статті С. Потапенко «Донці Захаржевські: слобідський старшинський рід і його історія крізь призму панегірика Івана Орновського «Багатий Сад».

Літературознавчій характеристиці складного барокового тексту панегірика присвячено статтю О. Курганової «Шлях до неба, викладений трояндами: художній світ панегірика Івана Орновського «Багатий Сад».

У статті О. Максимчук «Графічне оформлення панегірика Івана Орновського «Багатий Сад»: семантика образності» проаналізовано особливості ілюстрування пам'ятки.

Цитування в тексті та джерела, які використали автор і гравер, розглянуто у статті О. Максимчук і Ю. Рудакової «На плечах гігантів»: цитування у панегірику Івана Орновського «Багатий Сад».

Наприкінці видання вміщено чотири додатки з поаркушевим описом панегірика, переліком художніх оздобних елементів у пам'ятці, графічно виокремлених цитат у тексті та на гравюрах; також наведено вірш І. Орновського з рукописної «Книжиці» І. Величковського. Довідковий апарат видання складають покажчики (іменні та географічний), переліки літератури, ілюстрацій і скорочень. До алфавітного покажчика, укладеного за текстом твору, включено усі імена (богів, міфологічних і біблійних персонажів, античних героїв, історичних осіб), які функціонують у тексті пам'ятки. Географічний покажчик представляє усі ідентифіковані в тексті географічні, астрономічні, міфологічні просторові назви.

«Багатий Сад» Івана Орновського в контексті розвитку українського книговидання та граверського мистецтва

У 1705 р. у друкарні Києво-Печерської лаври побачив світ польськомовний панегіричний твір авторства Івана Орновського, присвячений представникам козацького старшинського роду, харківським полковникам Донцям Захаржевським, із пишномовною назвою «Bogaty w parentelę, sławę, y honory wirydarz herbownemi Wielmoznych Ich Mościow Panow P. Zacharzewskich, pozornie po swych kwaterach zasadzony, rozami, na ozdobę, rodowitey, sławney, y zamożney w honory prozapiey, in triade roz, wysymbolizowaney, Iego Carskiego Naiasnieyszego Maiestatu, stolnika y połkownika charkowskiego, Wielmoznego Iego Mosci Pana, P. Theodora Zacharzewskiego niesmiertelnemu imieniu oyczystą muzą, przez przychylnego y zyczliwego sługę, Iana Ornowskiego, w prezeńcie szczyrey zyczliwości, oddany»[1]; у перекладі: «Багатий ріднею, славою та почестями сад, засаджений ніби за усталеним порядком гербовими трояндами вельможних їхніх милостей панів Захаржевських на уславлення місцевого славного та багатого почестями, тріадою троянд відзначеного роду, безсмертному імені його царської найяснішої величності харківського стольника та полковника його милості вельможного пана Теодора Захаржевського рідною музою дарує як свідчення щирої прихильності доброзичливий і прихильний слуга Іван Орновський».

Цей визначний за поліграфічним виконанням і літературними якостями панегірик вирізняється з-поміж інших українських видань цього періоду та жанру своїм великим обсягом складного тексту та мистецьким художнім оформленням. По-бароковому складний і пишно оздоблений твір уславлює рід харківських полковників Донців Захаржевських, а також відтворює яскраві сторінки історії України другої половини XVII ст. Крім того, видання демонструє зразки самобутньої книжкової продукції Києво-Печерської друкарні.

На період з 1660-х до 1710-х рр. припадає найбільший розквіт української видавничої та граверської справи на Наддніпрянщині. Найпотужнішим осередком українського книговидання в цей час стає Київ із друкарнею Києво-Печерської лаври. Навколо цього видавничого центру, традиційно пов'язаного своєю діяльністю з іншими київськими монастирями, Києво-Могилянською академією та колом київських митрополитів, у останніх десятиліттях XVII – на початку XVIII ст. зосереджуються найосвіченіші представники інтелектуальної еліти. Крім того, з 1670-х рр. розпочинає роботу новгород-сіверський, потім чернігівський видавничий осередок, фундований Лазарем Барановичем, діячі якого були тісно пов'язані з київським культурно-духовним середовищем.

Видавнича діяльність Києво-Печерської друкарні перебувала під керуванням архімандритів монастиря. З 1697 р. очільником Лаври став Йоасаф Кроковський (?–1718), обраний у 1708 р. київським митрополитом[2]. Вихованець Києво-Могилянської академії в часи ректорства Варлаама Ясинського, Й. Кроковський належав до найяскравіших представників київського інтелектуального кола

[1] Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва : каталог стародруків, виданих на Україні : 1574–1800. – Львів, 1984. – Кн. 2, ч. 1 : 1701–1764. – С. 22, № 817.

[2] Кагамлик С. Р. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.). – Київ, 2005. – С. 285–287.

рубежу XVII–XVIII ст. Вважається, що після завершення студій у Києві він продовжив навчання в Академії св. Афанасія в Римі, де слухав курси філософії та богослов'я. З 1690 р. Й. Кроковський став ректором і першим викладачем богослов'я в Києво-Могилянській академії.

Дослідники справедливо відзначають, що саме на період архімандритства Й. Кроковського упродовж 1697–1708 рр. припадають суттєво кращі, спокійніші часи, коли Києво-Печерський монастир і друкарню підтримував митрополит Варлаам Ясинський, прихильно ставився, надавав меценатську опіку та кошти гетьман Іван Мазепа[3]. Монастир, хоч і ненадовго, вільніше почувався і через послаблення московського тиску та цензури, оскільки після смерті московського патріарха Адріана місцеблюстителем патріаршого престолу став ще один визначний інтелектуал київського кола Стефан Яворський.

Період архімандритства Й. Кроковського став чи не найактивнішим в історії Києво-Печерської друкарні. В цей час було видано більше 40 книг. Загалом репертуар Києво-Печерської друкарні був доволі строкатим. Велику частку продукції становили літургійні книги, молитовники, житійні твори, виходили авторські тексти, навчальні посібники. Упродовж першого десятиліття XVIII ст. у друкарні було опубліковано Акафісти 1702 р., 1706 р., Молитвослови 1702 р., 1705 р., 1706 р., 1707 р., Псалтирі 1703 р., 1705 р., великоформатні видання – Тріодь цвітну 1702 р., «Патерик Печерський» червня та грудня 1702 р., «Книгу житій святих» на червень-серпень Д. Туптала 1705 р., Євангеліє 1707 р., малоформатні – Новий Завіт 1703 р., Октоїх 1704 р., Граматику 1705 р., Требник 1708 р. та інші[4]. Помітне місце у київському книговиданні останніх десятиліть XVII – початку XVIII ст. займали й панегіричні твори.

«Багатий Сад» І. Орновського 1705 р. представляє окрему нішу репертуару Києво-Печерської друкарні й загалом українського видавничого доробку – латиношрифтний друк. Основним шрифтом лаврського книговидання був кириличний, оскільки тут друкувалися книги передовсім церковнослов'янською й українською мовами. Латинським шрифтом було опубліковано лише близько 7 % усієї продукції[5]. На останні десятиліття XVII – початок XVIII ст. припадає один із найактивніших періодів друку видань латинським шрифтом польською та латинською мовами. Упродовж 1670–1715 рр., після того, як друкарня придбала нові комплекти латинських і польських шрифтів, ними було видано щонайменше 17 творів, із яких 9 – панегіричні. Якщо мова панегіриків перших десятиліть діяльності Києво-Печерської друкарні була здебільшого церковнослов'янською й українською, то на рубежі XVII–XVIII ст. у привітальних творах переважала польська, яка позиціонувалася як мова європейської літератури й освіти. Польськомовні панегіричні тексти традиційно містили суттєві латинські фрагменти, або лексичні вкраплення, що наближали мову таких творів до макаронічної. До таких належить і «Багатий Сад».

Автором твору «Багатий Сад» є Іван (Ян) Орновський, якого дослідники заслужено зараховують до найяскравіших поетів-панегіристів києво-чернігівсько-

[3] Там само. – С. 286–287.

[4] Перелік видань і статистичні підрахунки наведено за виданням: Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Львів, 1981–1984. – Кн. 1–2 : 1574–1800.

[5] Рудакова Ю. К. Латиношрифтні видання друкарні Києво-Печерської лаври XVII–XVIII ст. // Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 24 травня 2016 р.). – Київ, 2016. – С. 391.

го осередку кінця XVII – початку XVIII ст. Чітких біографічних відомостей про нього не збереглося[6]. Невідомо, де й коли він народився, з якої родини походив і де проживав. Біографісти вказують, що він належав до інтелектуального кола церковних очільників Й. Кроковського, В. Ясинського, Л. Барановича, мав стосунок до гетьманського двору І. Мазепи. Вважається, що І. Орновський здобував освіту у Київській академії, хоча час його навчання там, імена викладачів і однокурсників не встановлено[7]. Їх можна гіпотетично шукати серед згаданих його покровителів у Києві та Чернігові. Оскільки панегіричні твори авторства І. Орновського друкувалися переважно в Чернігові, можна припустити, що з кінця 1680-х рр. до початку 1700-х рр. він проживав у Гетьманщині, можливо у самому Чернігові.

Літературну спадщину І. Орновського представляють п'ять виданих друком віршованих панегіричних творів. Окрім «Багатого Саду», це «Небесний Меркурій» («Niebieski Merkuryjusz», 1686 р., 17 арк.) на шлюб Станіслава Голінського та Петронелі Мясковської[8], «Муза Роксоланська» («Muza Roksolańska», Чернігів, 1688 р., 19 арк.) на честь гетьмана Івана Мазепи[9], «Скарбниця дорогого каміння» («Bogata drogich kamieni speza», Чернігів, 1693 р., 25 арк.) на честь Івана Обидовського[10], «Сарматський Аполлон» («Apollo Sauromacki», Чернігів, 1703, 9 арк.) на шлюб Семена Лизогуба й Ірини Скоропадської[11]. Останні розшуки в бібліографії показали, що «Niebieski Merkuryjusz», описаний так за початком першого вірша дефектного примірника, насправді надрукований не в Чернігові[12] чи Вільнюсі[13], як вважалося раніше, а у Кракові у друкарні Єжи та Миколая Шеделів у 1681 р. та має назву «Złoty zodyak przy szczęśliwym herbownich kleynotow złączeniu... pana Stanisława z Goliny Golinskiego i ieymosci panny P. Petronelli Miaskowskiey»[14].

Прикметно, що саме авторству І. Орновського належить перший із відомих нам панегіриків, присвячених гетьману І. Мазепі, – «Муза Роксоланська про тріумфальну славу і долю гетьмана Івана Мазепи» 1688 р., написаний із нагоди першої річниці його гетьманства й опублікований у Чернігівській друкарні. Це свідчить про близькість І. Орновського до освічених кіл гетьманського двору[15].

«Багатий Сад» 1705 р. став останнім опублікованим панегіриком І. Орновського. Він суттєво більший за обсягом, ніж усі попередні, складається з 80 ар-

[6] Колосова В. П. Орновський Іван // Києво-Могилянська академія в іменах. XVII–XVIII ст. : енциклопедичне видання / відп. ред. В. С. Брюховецький ; наук. ред., упоряд. З. І. Хижняк. – Київ : КМ Академія, 2001. – С. 410; Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський // Сіверянський літопис. – 2007. – № 6. – С. 53.

[7] Колосова В. П. Орновський Іван. – С. 410.

[8] Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 53; Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischspra-chigen Gedichtbände von Jan Ornowski / Ivan Ornovs'kyj. – Bonn, 2013. – T. 1. – S. 57.

[9] Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 1. – С. 102, № 650.

[10] Там само. – С. 106–107, № 687.

[11] Там само. – Кн. 2, ч. 1. – С. 19, № 794. «Сарматський Аполлон» фіксується лише за бібліографією, місцезнаходження його примірників невідоме.

[12] Estreicher K. Bibliografia Polska. – Kraków, 1910. – T. 23. – S. 440; Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 53.

[13] Каменева Т. Н. Черниговская типография, ее деятельность и издания // Труды Государственной библиотеки СССР им. В. И. Ленина. – Москва, 1959. – Т. 3. – С. 376; Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 1. – С. 22.

[14] Детальніше про переатрибуцію вихідних відомостей цього панегірика див. у статті Ю. Рудакової про примірники видання «Багатий Сад».

[15] Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 53.

кушів, тобто 160 сторінок тексту й ілюстрацій. Це єдиний твір панегіриста, що побачив світ у друкарні Києво-Печерської лаври.

Дослідники приписують І. Орновському й декілька україномовних віршів (або один вірш із чотирьох строф) із рукописного збірника, що містить переважно твори іншого відомого українського поета чернігівського кола Івана Величковського[16]. На початку вірша, який приписують І. Орновському, вміщено позначку «Орн.», що, ймовірно, вказує на його авторство. Фото та текст віршів разом із коментарями наведено у Додатку 4, зображення публікується вперше.

Вище йшлося про те, що І. Орновський навчався, напевне, в Київській академії. Наскільки можна судити зі скупих біографічних відомостей, він був світською людиною і не будував духовну кар'єру. Глибоке знання творів європейських авторів і міфологічних сюжетів, володіння історичними фактами вказує на його вірогідну європейську післякиївську освіту, тобто на навчання в одному з європейських колегіумів або університетів, хоча документальних свідчень цьому не маємо. У зазначений період київські студенти часто продовжували навчання в закладах Вільнюса, Вроцлава, Кракова й інших міст. Якщо взяти до уваги те, що багато представників науково-видавничого кола Чернігівської друкарні навчались і працювали у Вільнюсі, можна припустити й перебування там І. Орновського, однак у опублікованих списках студентів Вільнюської єзуїтської академії його прізвище не згадується. Друк панегірика «Золотий Зодіак» (або «Небесний Меркурій») у Кракові в 1681 р. може вказувати й на гіпотетичне навчання І. Орновського у Краківському університеті. Примітно, що саме в цьому творі автор називає себе «аудитором елоквенції» («auditor eloquentiae»[17]), тобто тим, хто вивчає красномовство. Проте й серед студентів Краківського університету прізвище І. Орновського також розшукати не вдалося.

Панегіричні твори І. Орновського демонструють високу освіченість і начитаність автора. Зокрема, це засвідчують численні цитати та покликання в тексті «Багатого Саду»[18]. Крім того, дослідники відзначають у панегіричних творах поета модний у тогочасній польській літературі сарматський дискурс[19], що показує залученість українських авторів у літературне життя Речі Посполитої.

Варто зазначити, що саме на останні десятиліття XVII – початок XVIII ст. припадає в Речі Посполитій час найбільшого розквіту панегіричного літературного жанру. Привітальні твори активно видавалися як у католицьких, так і в православних друкарнях. Українські панегіристи, крім прославляння шляхетності та меценатської діяльності адресатів, актуалізували у своїх творах і тему звеличення їхніх діянь як захисників рідної землі.

[16] ІР НБУВ, ф. 312, спр. 186/362, арк. 83–83 зв.; Величковський І. Твори. – Київ, 1972. – С. 122–123; Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 53; Величковський І. Повне зібрання творів. Дзиґар цілий і напівдзиґарик / Переклад, вступна стаття та примітки В. О. Шевчука. – Київ, 2004. – С. 114; Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 1. – S. 79.

[17] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 1. – S. 49; T. 2. – S. 60–61.

[18] Про це детально йдеться у статті О. Максимчук і Ю. Рудакової про цитування в панегірику, а також у Додатку 3.

[19] Радишевський Р. П. Сарматсько-роксоланський дискурс української поезії XVII століття // Слов'янський світ : Збірник наукових праць. – Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2010. – Вип. 8. – С. 47–48.

Традиція публікуванти панегірики на теренах Наддніпрянщини веде свій початок із видань Києво-Печерської друкарні перших десятиліть XVII ст. Тут було видано друком твори на честь києво-печерських архімандритів Єлисея Плетенецького, Захарії Копистенського, багато привітальних текстів було присвячено Петру Могилі. Здебільшого це були твори, написані з нагоди урочистих подій, іноді жалобні тексти на смерть відомих церковних або світських осіб. Як приклади можна згадати такі києво-печерські видання, як «Вірші на жалосный погреб зацного рыцера Петра Конашевича Сагайдачного» Касіяна Саковича 1622 р., «Казанье на честном погребі... Еліссеа... Плетенецкого» Захарії Копистенського 1625 р., «Евхаристиріон, албо вдячность... Петру Могилі... од спудеов Гимназіум єго милости з школы реторіки» 1632 р., «Żal ponowiony po pogrzebie... Piotra Mohiły» Йосипа Калимона 1647 р. та ін.

Адресатами панегіричних творів другої половини XVII – початку XVIII ст. стають московські царі, церковні діячі, козацькі очільники Гетьманщини. У контексті вивчення «Багатого Саду» нам найцікавіші сучасні І. Орновському панегірики, які уславлюють представників гетьмансько-козацького середовища. Закономірно, що найбільше таких творів присвячено гетьману І. Мазепі, декілька панегіриків також прославляють його попередника гетьмана Івана Самойловича, наприклад: «Trybut... panu Ianowi Samuyłowiczowi woysk... Zaporozskich czułemu wodzowi» Павла Баранецького (Київ, 1686).

Різноманітні твори панегіричного змісту оспівували і представників козацької старшини – Кочубеїв, Скоропадських, Лизогубів, Обидовських, Войнаровських, переяславського полковника Івана Мировича, миргородського полковника Данила Апостола тощо. Такі тексти відомі у вигляді окремих видань і рукописних творів, прозових і віршованих присвят книг, геральдичної поезії, фрагментів рукописних курсів Київської академії та колегіумів, урочистих промов і привітальних гравюр тощо. Козацькі очільники чи їхні діти інколи й самі ставали авторами панегіричних творів. Наприклад, П. Орлик, майбутній генеральний осавул і гетьман у вигнанні, створив панегірики «Alcides Rossiyski triumfalnym lawrem ukoronowany... Ian Mazepa hetman» (Вільнюс, 1695), «Hippomenes Sarmacki» (Київ, 1698 р.; з нагоди одруження племінника гетьмана І. Мазепи Івана Обидовського з Ганною Кочубей) та ін.

Твір І. Орновського показовий тим, що не тільки формує складний канон панегіричної літератури, а й засвідчує його затребуваність в оточенні гетьмана І. Мазепи і ретрансляцію на ширшу спільноту козацької старшини. Прикметно, що в цей час серед очільників світської влади України-Гетьманщини культивувалася висока освіченість, начитаність і зорієнтованість на європейські, зокрема польські взірці. Представники козацько-старшинського середовища відзначалися загалом високим рівнем грамотності та турбувалися про забезпечення якісної освіти власним дітям. Набуті знання давали їм можливість оцінити літературні та художні якості складної образності панегіричних текстів.

«Багатий Сад» І. Орновського прийнято вважати еталонним зразком українського польськомовного поетичного слова рубежу XVII–XVIII ст. У панегірику використано характерне для барокової естетики поєднання поетичних і прозових текстів – так званий прозиметр, – із суттєвим переважанням поезії. Як бароковий твір доволі великого обсягу, «Багатий Сад» вирізняється складною композицією: він сформований із трьох окремих частин, кожна з яких містить вступний текст і окремі підрозділи. Ця художня ускладненість позначилася і на внутрішній

структурі видання, кожна частина якого відкривається самостійним титульним аркушем і символічною гравюрою-фортою зі вміщеними на її звороті епіграфами-цитатами[20]. Ускладнена структура книги сприяла тому, що в бібліографії «Багатий Сад» іноді класифікують як три окремі панегірики, зокрема описують його як видавничий конволют із трьох алігатів[21].

Попри те, що панегіричні твори становили повноцінну частину видавничого доробку друкарні, вони займали в основному репертуарі свою окрему нішу. Це пов'язано з тим, що такі видання презентувалися з нагоди конкретних подій, призначалися для урочистого піднесення адресатові та розповсюдження в колі його знайомих і запрошених гостей, а далі втрачали свою актуальність. Внаслідок цього панегіричні видання публікувалися невеликими накладами в один-два десятки примірників; вони не потребували редагування та вивірки текстів, великої кількості часу на друкування, витрат монастирських коштів, оскільки переважно фінансувалися замовниками. Незначна кількість примірників тиражу та швидка втрата актуальності твору впливали на вкрай низьку збереженість примірників. Тому панегіричні твори відомі нині здебільшого в унікальних і рідкісних примірниках, а деякі з них узагалі не дійшли до нашого часу та не знайшли відображення в бібліографічних покажчиках і каталогах[22].

Видання «Багатого Саду» стало яскравим виявом мистецтва київсько-чернігівської граверської школи останніх десятиліть XVII – перших десятиліть XVIII ст. Саме на цей час припадає найбільший розквіт мистецтва української гравюри. У техніці гравюри працюють брати Олександр і Леонтій Тарасевичі, Іван Мигура, Інокентій Щирський, Лаврентій Кщонович, Данило Галяховський, Григорій Тепчегорський, Никодим Зубрицький, Аверкій Козачківський, Никон Фігурський, Євстахій Завадовський, Іван Стрельбицький, Михайло Карновський, Іван Реклинський, Захарія Самуйлович та інші майстри. Українська гравюра в цей період розвивається як у вигляді книжних ілюстрацій, що розкривають зміст текстів, так і самостійних мистецьких творів, наповнених насиченою бароковою образністю. Сюжетні ілюстрації у панегіричних виданнях, подібних до «Багатого Саду» І. Орновського, займають проміжне місце між обома видами, оскільки вони й супроводжують урочистий текст зображеннями, і доносять до читача додані художні смисли та символи, що розширюють і доповнюють зміст твору.

Визначний панегіричний твір увіковічнив ім'я ще одного українського митця доби бароко – гравера Інокентія Щирського, різцю якого належать оригінальні ілюстрації «Багатого Саду»[23]. Можливо, І. Щирський був і автором самобутніх малюнків-ілюстрацій до гравюр, оскільки в літературі є згадки про його художні й іконописні здібності[24]. У техніці й образній системі ілюстрацій книги відчутний вплив європейського мистецтва, що пояснюється не тільки добрим

[20] Детальніше про структуру та особливості барокового тексту твору – у статті О. Курганової про художній світ панегірика «Багатий Сад».

[21] Наприклад див.: Радишевський Р. «Bogaty Wirydarz» – Барокова вершина Івана Орновського // Nel mondo degli Slavi Incontri e Dialoghi tra culture : studi in onore di Giovanna Brogi Bercoff. – Firenze : Firenze University Press, 2008. – Vol. II. – С. 481–492; Библиотека Феофилакта Лопатинского (ок. 1680–1741) : каталог / сост. Д. Д. Гальцин, Г. Н. Питулько. – С.-Петербург : Пушкинский Дом, 2016. – С. 257–259, № 334.

[22] Детальніше про збережені примірники «Багатого Саду», а також інших творів І. Орновського див. у статті Ю. Рудакової про примірники видання.

[23] Детальніше про це – у статті О. Максимчук про графічне оформлення панегірика.

[24] Попов П. Матеріали до словника українських граверів. – Київ, 1926. – С. 132.

знанням київськими митцями європейської гравюри, а й безпосередньо роботою у друкарнях на інших теренах. Зокрема, І. Щирський здобував освіту та працював гравером у Вільнюсі при друкарні місцевого єзуїтського колегіуму.

Видання панегірика містить декілька високомайстерних гравюр – із зображеннями саду, арки-входу та фонтану. Найбільша з ілюстрацій, розміщена на двох сторінках, презентує розкішний палац. Тричі у панегірику повторено гравюру з гербом Донців Захаржевських. Ілюстрації до видання виконані у техніці гравюри на міді – мідериту, яку почали використовувати в київських лаврських друках із 1680-х рр.[25] Така техніка користувалася значною популярністю, особливо в панегіричних виданнях, оскільки гравюри на міді надавали можливість застосовувати тонший штрих і створювати насиченіший деталями малюнок. Оскільки гравюри на міді, на відміну від гравюр на дереві, належали до «глибокого», а не «високого» друку, тодішні книговидавничі засоби не дозволяли відтискувати мідерити разом із набором тексту й елементами художнього оформлення, виготовленими у техніці дереворит. Тому аркуші з мідеритами друкувалися окремо від текстової частини та вклеювалися на фальц парних аркушів або підклеювалися до сусідніх. Це ускладнювало виробничий процес і впливало на збільшення собівартості видань.

Використано у книзі і звичні для продукції українських друкарень художні елементи, серед них: 2 заставки на початку текстів, 16 кінцівок по їх завершенні, 34 ініціальні літери, 39 гравірованих заголовків, прикрашених рослинними візерунками, композиції з виливних прикрас. Сторінки тексту панегірика вміщено в рамки з виливних прикрас, що додає тексту парадності й урочистості. Публікацію увиразнено друком червоною фарбою, майстерним чергуванням шрифтів різних видів і розмірів, абзацними відступами, фігурним розміщенням тексту й іншими друкарсько-поліграфічними засобами. Аналіз художнього оформлення твору показує, що сюжетні гравюри, а також гравіровані заголовки та кілька ініціальних літер було вирізано спеціально для цього видання, інші ж елементи декорування тексту використовувалися у різних виданнях Печерської друкарні й раніше, деякі навіть починаючи з перших лаврських друків XVII ст.[26]

Загалом тогочасне книговидання було справою дороговартісною, особливо коли йшлося про ілюстровані твори складного поліграфічного виконання та художнього оформлення, тому такі друки оплачували дарувальники або самі адресати. Подробиць історії того, хто надав кошти для публікації «Багатого Саду» І. Орновського в друкарні Києво-Печерської лаври, ми не знаємо. Напевне, замовником виступив безпосередньо харківський полковник Федір Донець Захаржевський. Саме він міг поділитися власними свідченнями про зображені в тексті історичні події. Можна припустити, що він оплатив і підготовку видання – написання художнього тексту, виготовлення малюнків і гравюр, а також безпосередньо друк книги.

Ми не маємо відомостей, чи відбулося вручення «Багатого Саду» адресатові. Федір Захаржевський помер невдовзі після друку панегірика в серпні 1706 р.

[25] Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів : Світ, 2002. – С. 239; Книга і друкарство на Україні. – Київ : Наукова думка, 1964. – С. 91–92; Титов Ф. Типография Киево-Печерской Лавры: исторический очерк (1606–1616–1916 г.г.). – Т. 1 : (1606–1616–1721). – Киев : Типография Киево-Печерской Успенской Лавры, 1918. – С. 405.

[26] Детальніше про це – у статті Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання «Багатий Сад», а також у Додатку 2.

під час військового походу, був похований у Харкові в Покровському монастирі. Один зі збережених примірників має ознаки подарункового – він надрукований на папері більших, порівняно з іншими, розмірів, прикрашений відтисненою рамкою з позолоти на кожному аркуші, на що закономірно звертали увагу фахівці[27].

Цікавий своїм змістом і образним наповненням, «Багатий Сад» І. Орновського не лише розповідає про старшинський козацький рід харківських полковників Донців Захаржевських, а й описує історію української Слобожанщини другої половини XVII ст. – краю, адміністративним облаштуванням і обороною якого керували герої панегірика[28]. Символічним є те, що терени під їхнім управлінням представлені у творі своєрідним східним форпостом українських земель, які завдяки своїм багатствам можуть стати легкою здобиччю ворогів, тому потребують постійного захисту й опіки. Ці акценти минулого трагічно актуалізувалися в українському сьогоденні, коли Україна боронить свої рубежі від російського агресора. Традиція вшановувати подвиги українських захисників, що стрімко розвивалася ще в часи І. Орновського, має продовжуватися і нині, вже в сучасних реаліях, у новій літературній парадигмі.

Вічна слава тим, хто присвятив себе обороні рідної землі.

Задум сучасної публікації цієї визначної для ранньомодерної історії України, зокрема Харківщини, пам'ятки виник на початку 2000-х рр. у харківського музейника та краєзнавця Андрія Парамонова, директора Харківського приватного музею міської садиби, натхненного дослідника історії Харкова та Слобожанщини[29]. Він звернувся з пропозицією співпраці у перевиданні панегірика до завідувачки відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ Галини Іванівни Ковальчук, яка підтримала його ідею. Тоді проєкт не був реалізований через об'єктивні несприятливі обставини, однак із того часу фахівці відділу почали збирати інформацію про видання та збережені примірники «Багатого Саду».

Маємо надію, що представлена робота, крім електронного формату, згодом буде опублікована у вигляді ошатного книжкового видання.

Висловлюємо подяку колегам за допомогу з пошуку інформації, виявлення та опису примірників видання. Серед них: завідувачу науково-дослідного відділу книгознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка Ігорю Лосієвському; завідувачці відділу документації історичних книгозбірень Національної бібліотеки Польщі Ханні Ласкажевській; співробітницям Національного інституту імені Оссолінських Гражині Роляк і Ользі Ткачук, а також Анастасії Романовій і Дмитру Гальцину.

Наталія Бондар, Юлія Рудакова

[27] Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817; Ісаєвич Я. Українське книговидання. – С. 238; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну // Польська діаспора у Харкові: історія та сучасність: Матеріали наук. конф., м. Харків, 24 квіт. 2004 р. – Харків : Майдан, 2004. – С. 83 та ін.

[28] Про історичний контекст, а також історію роду адресатів панегірика Донців Захаржевських див. окрему статтю С. Потапенко.

[29] Парамонов А. Книга и Храм: подарок городу и память о себе. – URL: https://surl.li/bfhecw

Jan Ornowski. Bogaty Wirydarz (Київ, 1705)

Репринтне відтворення видання з примірника
відділу стародруків та рідкісних видань
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
шифр Гр 2244(9),
із доданням двох відсутніх аркушів, узятих із примірника БАН РФ.

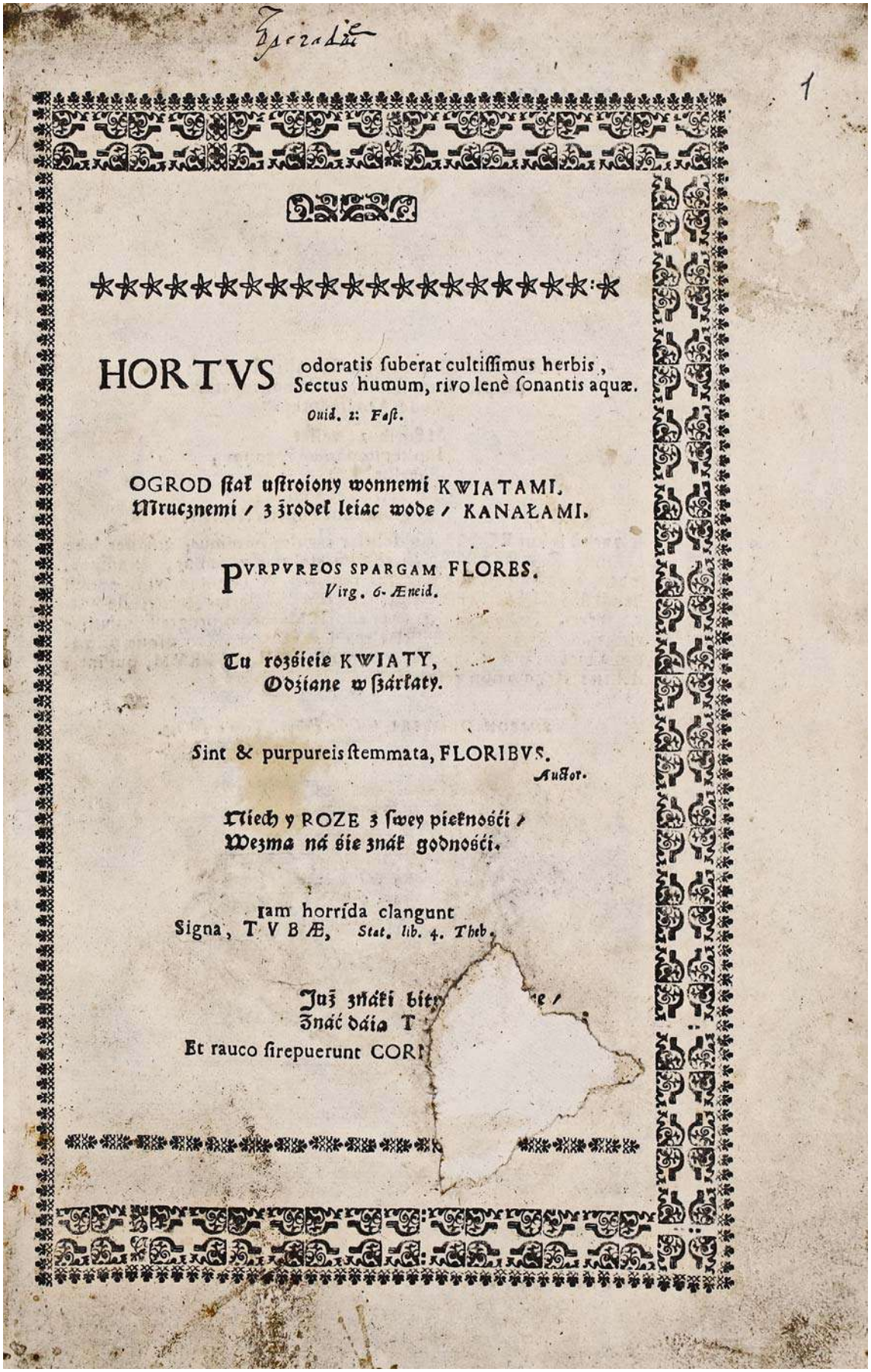

HORTVS odoratis ſuberat cultiſſimus herbis,
Sectus humum, rivo lenè ſonantis aquæ.
Ouid. 2: Faſt.

OGROD ſtał uſtroiony wonnemi KWIATAMI.
Mrucznemi / z źrodeł leiąc wodę / KANAŁAMI.

PVRPVREOS SPARGAM FLORES.
Virg. 6. Æneid.

Tu rozśieie KWIATY,
Odźiane w ſźárłaty.

Sint & purpureis ſtemmata, FLORIBVS.
Author.

Niech y ROZE z ſwey pieknośći /
Wezmą ná śie znák godnośći.

Iam horrída clangunt
Signa, TVBÆ, *Stat. lib. 4. Theb.*

Już znáki bity[illegible]e /
Znáć dáią T[illegible]
Et rauco ſirepuerunt COR[illegible]

FLOS ROSÆ, longè præſtat alijs floribus : quapropter inter flores, Rex nuncupatur.
Vnde Anacreontes:

Si floribus, vellet
Iupiter imponere regnum ;
Excellit ROSA flores :
Eſt veri ROSA curæ ;
Et gratæ ſunt Superis ROSÆ.

Meritò igitur ROSAS, in delitias regales ponimus; atq; per hæc inſignitos ROSIS, in regales delitias vocamus, & aſſignamus. Habent nämque ROSÆ. innatam, & latentem vim conciliandi ſibi animos Principum; ut Pierius, Valerius, *lib. ſſ.* de ROSA refert. Habent & DOLIVII edocti Majorum progreſſionibus, ac virtutum odore, ut in delitias regales veniant, in eiſque primatum teneant: ut vix reperiatur Surculus DOLIVIORVM, qui inter delitias Regum non reſpirat.

SIMEON OKOLSKI, *in Orbe Polono, Tomo 1. fol. 159.*

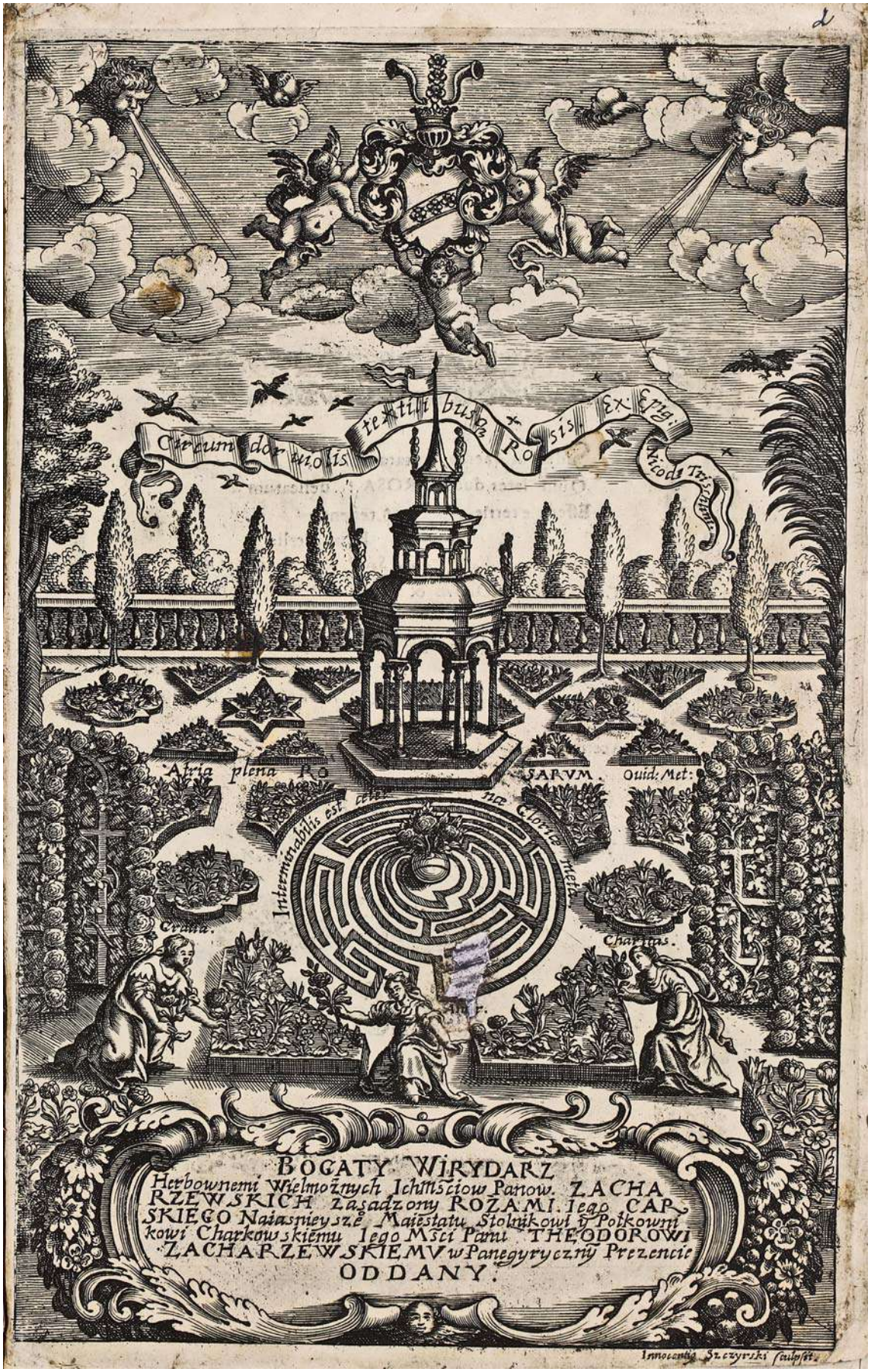
Atria plena Ro
SARVM. Ouid: Met:
Interminabilis est ætet
Gloriæ meta
Charitas.
BOGATY WIRYDARZ
Herbownemi Wielmożnych Ichmościow Panow. ZACHA
RZEWSKICH zasadzony ROZAMI. Iego CAR
SKIEGO Naiasnieyszę Maiestatu Stolnikowi y Połkowni
kowi Charkowskiemu Iego Mści Panu THEODOROWI
ZACHARZEWSKIEMV w Panegyryczny Prezencie
ODDANY.
Innocentius Szczyrski sculpsit.

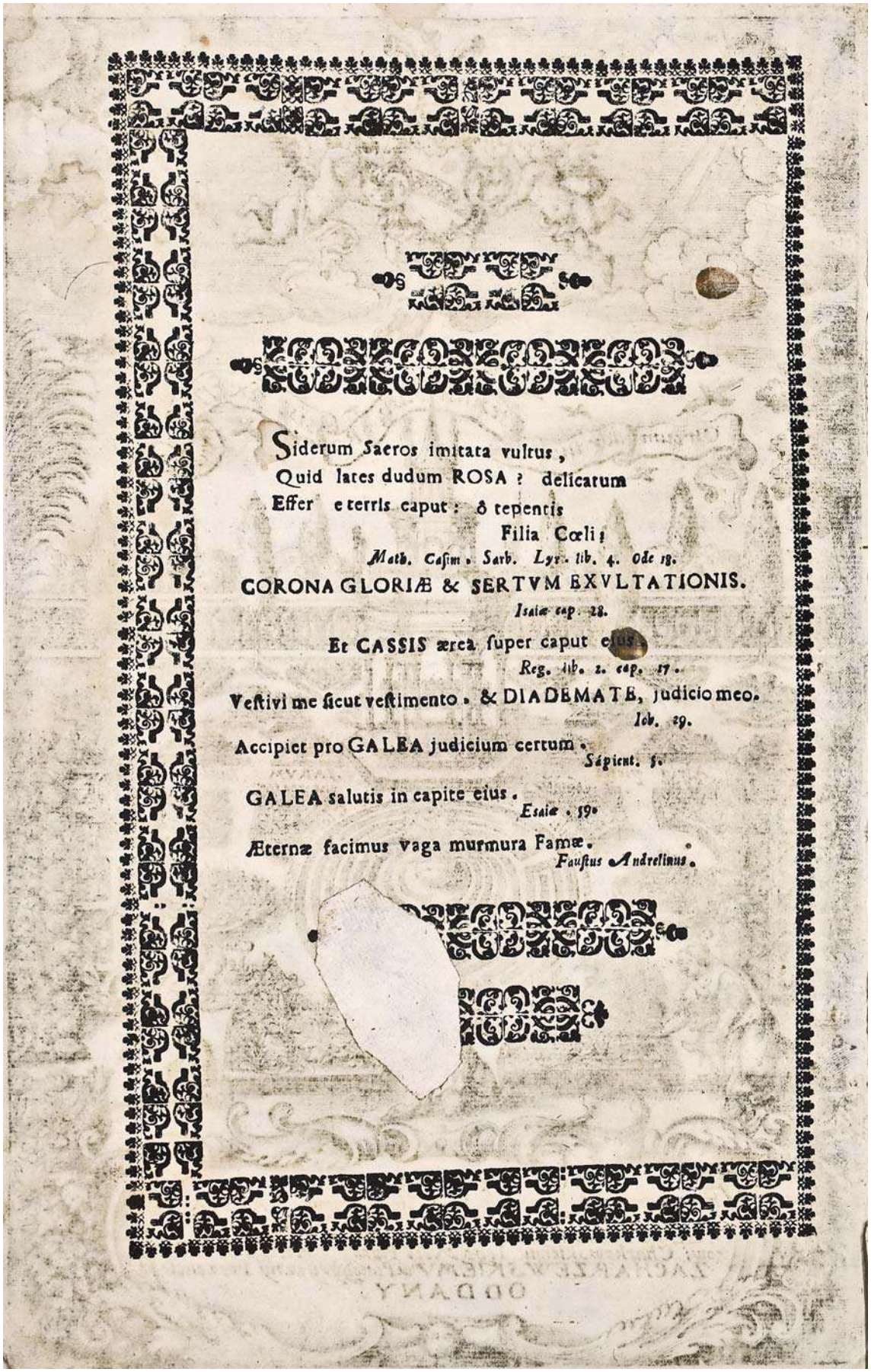

Siderum Saeros imitata vultus,
Quid lates dudum ROSA? delicatum
Effer e terris caput: ô tepentis
Filia Cœli!
Math. Casim. Sarb. Lyr. lib. 4. Ode 18.

CORONA GLORIÆ & SERTVM EXVLTATIONIS.
Isaiæ cap. 28.

Et CASSIS æreà super caput eius.
Reg. lib. 2. cap. 17.

Vestivi me sicut vestimento, & DIADEMATE, judicio meo.
Iob. 29.

Accipiet pro GALEA judicium certum.
Sapient. 5.

GALEA salutis in capite eius.
Esaiæ. 59.

Æternæ facimus vaga murmura Famæ.
Faustus Andrelinus.

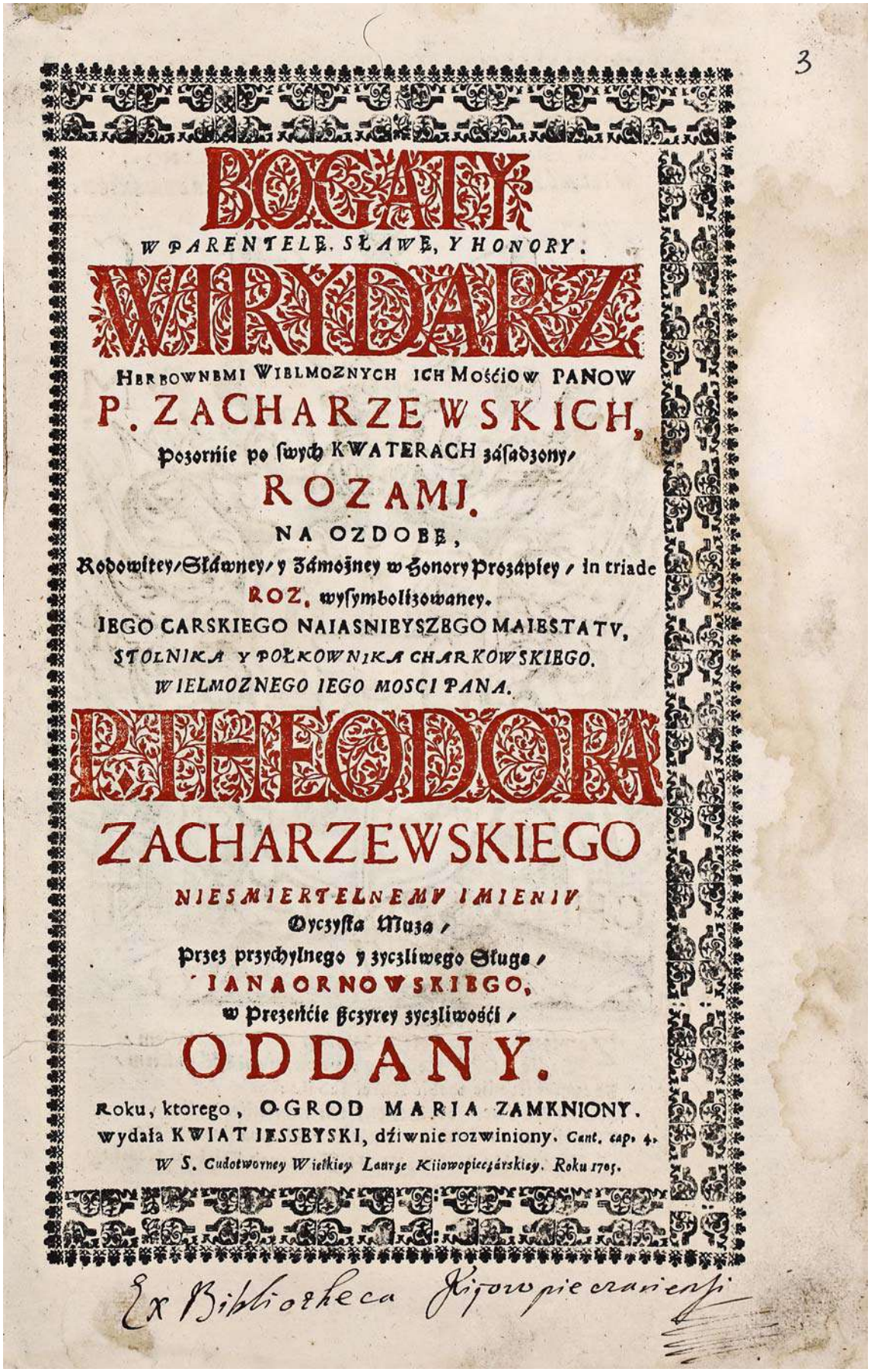

3

BOGATY

W PARENTELĘ. SŁAWĘ, Y HONORY.

WIRYDARZ

HERBOWNEMI WIELMOZNYCH ICH MOŚCIOW PANOW

P. ZACHARZEWSKICH,

Pozornie po ſwych KWATERACH záſadzony,

ROZAMI.

NA OZDOBĘ,

Rodowitey, Sławney, y Zámożney w Honory Prozápiey, in triade

ROZ, wyſymbolizowaney.

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV,

STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.

WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA.

PHEODORA

ZACHARZEWSKIEGO

NIESMIERTELNEMV IMIENIV

Oyczyſta Muza,

Przez przychylnego y życzliwego Sługę,

IANA ORNOWSKIEGO,

w Prezencie ßczyrey życzliwośći,

ODDANY.

Roku, ktorego, OGROD MARIA ZAMKNIONY.

wydała KWIAT IESSEYSKI, dźiwnie rozwiniony. Cant. cap. 4.

W S. Cudotworney Wielkiey Laurze Kiiowopieczárskiey. Roku 1705.

Ex Bibliotheca Kijowo pieczarien.

Ná Staro Polski známienity Herbowny KLEYNOT.
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PP. ZACHARZEWSKICH.
rzeczony DOLIWA.
I.
C.
N.
M.
S.
P.
CH.
h.
L.
Ze przez błękitne Pole / Białym w Niebo błatiem /
Te dźie ROZE Podnoßą; pewnym mi teſt znákiem /
Że czyſtey ſkronie zdobić Aſtrei żądáia:
Że krwáwe / od Bellony ten rumieniec máia.
Nád niemy w Hełmie / TRĄBY / Sławá ſwe złożyła;
By ZACHARZEWSKICH Imie / pod Niebem głosiła.

4

PROPHASIS ORATORIA

Ex Biblio Thecæ Kiev. Caven.

DO

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

PHEODORA ZACHARZEWSKIEGO

TIeſt náy przednieyſſa Páníſtich animuſſow magnificencia, ten nayblizſzy natury ich attribut; magna gerere, post, gesta velle laudari. WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKV Y POŁKOWNIKV CHARKOWSKI, MECCENASIE MOY ŁASKAWY. Tym odgránicſony ieſt, à vulgi consortio, páuniacych wspániały Geniuſz Famíliantow, że, non eſt mortale, quod optant. Wſzyſtkie ná tym życia ich prácy, wſzyſtkie uſilnoſci y ſtáránia, factis extendere ævum. Właśnie iákby ſie y nierodźił, lub narodźiwſzy ſie, bez potomnie świátu waledykował; kto po ſobie Sukceſſorki, (gdyż według Biona, gloria mater annorum:) wiekopomney nieoſtawił chwały: cogites, velim, mortale corpus nos habere: ſed gloriâ & laudibus fieri compotes immortalitatis: mowi uczony Isocrates. Nie to ieſt práwdźiwe rodowitych Famíliantow pożycie, poſtolitym; ex vtero natury, gośćińcem; ná świat wyłámawſzy ſie, znaydować ſie, in albo viventium; ale ták śmiertelna antagonia życia, do fatalnego, prodromâ virtutes, prowádźić kresu; áby y w ſámym konáiącego ducha zmroku, zá interpoſicia życzliwey chwały, ſtáli ſie nie śmiertelności Kandidatami. Quoniam vita, quâ fruimur, breuis eſt; memoriam noſtri quàm maximè longam, efficere ſtudeamus. Bádźimy ná publicznym życia náſzego gośćińcu, ieżeli utorowána od poſpolſtwa droga, chybkym Atalánty impetem, do iednego zawodźiemy celu.. Saluſt. in bello Catil.

---Si populo duce,
Vitæ degenerem carpimus orbitam,
Errâmus. Caſim. Sarb. Lyric. lib. 4. Ode 10.

Mieszy inſzemi ná przedwiecznym Boſkim Párlamencie.. ná naród ludzki u chwalonemi Konſtitucíami, ſtatutum eſt ſemel hominibus mori, nayćieżſza to ná Nas exakcia, że málo co, że nieśmiertelna duſza, w ſwoiey rozgoſpodarzywſzy ſie ciała lepiance. Vitæ ſumma brevis.. Hor. lib. 3. Carm. Ode 4.

Same-

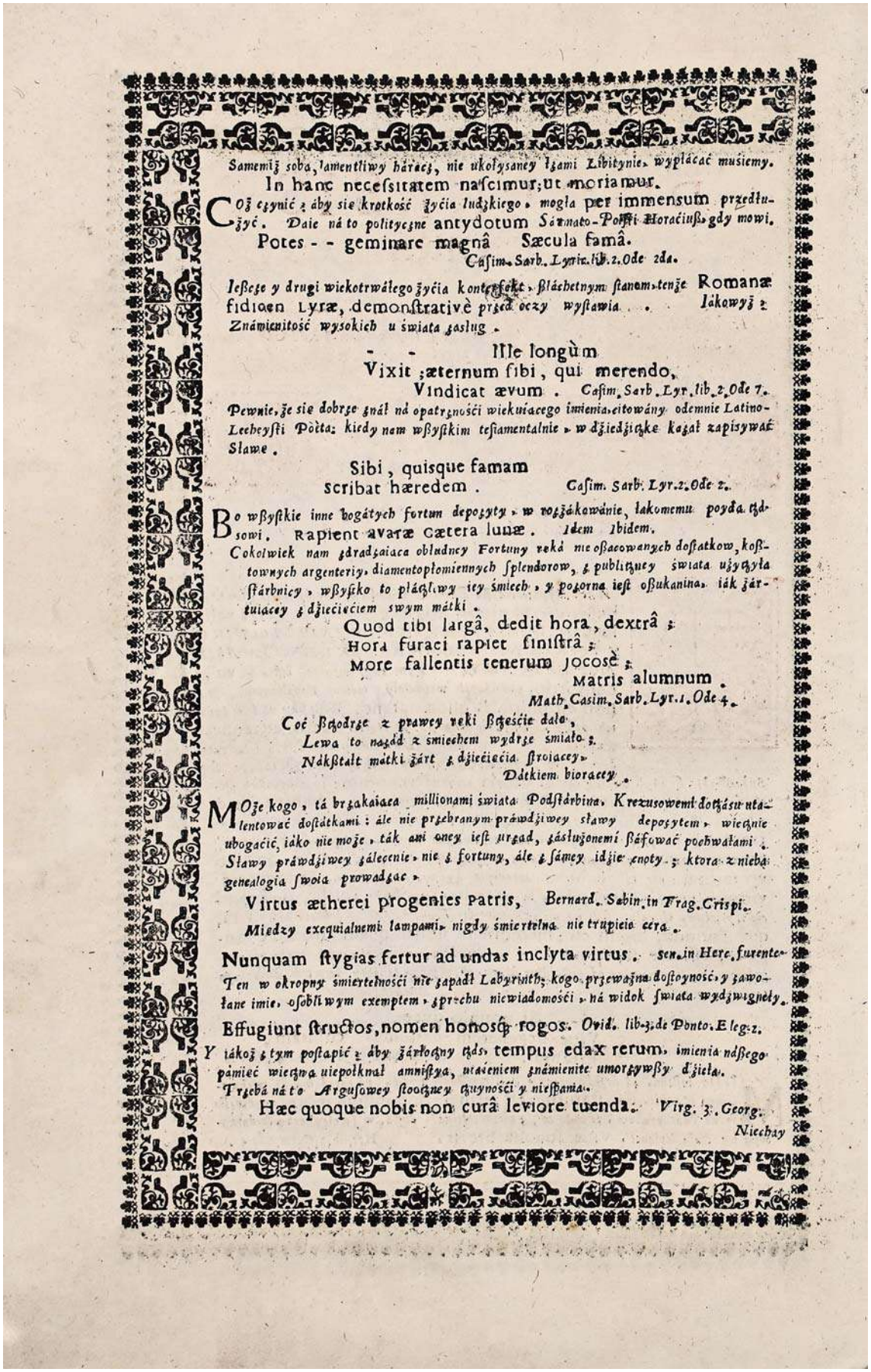

Samemiż soba, lamentliwy haracz, nie ukolysaney łzami Libitynie, wypłácać musiemy.

In hanc neceſsitatem naſcimur, ut moriamur.

Cóż czynić z áby sie krotkość życia ludzkiego, mogła per immensum przedłużyć. Daie ná to polityczne antydotum Sármato-Poſſti Horaciuſs, gdy mowi.

Potes - - geminare magnâ Sæcula famâ.

Caſim. Sarb. Lyric. lib. 2. Ode 2da.

Ieſzcze y drugi wiekotrwálego życia kontrefekt, ſłáchetnym ſtanom, tenże Romanæ fidicen Lyræ, demonſtrativè przed oczy wyſtawia . . Iákowyż z Známienitość wysokich u świata zaslug.

- - Ille longùm
Vixit ; æternum ſibi, qui merendo,
Vindicat ævum . Caſim. Sarb. Lyr. lib. 2. Ode 7.

Pewnie, że sie dobrze znál ná opatrzności wiekuiacego imienia, citowány odemnie Latino-Leeheyſti Pòèta: kiedy nam wßyſtkim teſtamentalnie, w dźiedźiźke kazał zapisywać Slawe.

Sibi, quisque famam
ſcribat hæredem . Caſim. Sarb. Lyr. 2. Ode 2.

Bo wßyſtkie inne bogátych fortun depoſyty, w rozżákowánie, łakomemu poyda tłdsowi. Rapient avaræ cætera lunæ . Idem Ibidem.

Cokolwiek nam zdradzaiace obłudney Fortuny ręká mieoßaconych doſtatkow, koßtownych argenteriy, diamentopłomiennych ſplendorow, z publiczney świata użyczyła ſtárbnicy, wßyſtko to plázliwy iey śmiech, y pozorna ieſt oßukanina, iák żártuiacey z dźiećiećiem swym mátki.

Quod tibi largâ, dedit hora, dextrâ ;
Hora furaci rapiet ſiniſtrâ ;
More fallentis tenerum jocosè ;
Matris alumnum .
Math. Casim. Sarb. Lyr. 1. Ode 4.

Coć ßczodrze z prawey ręki ßczęśćie dało,
Lewa to nazád z śmiechem wydrze śmiało ;
Nákßtalt mátki żárt z dźiećiećia ſtroiacey,
Dátkiem bioracey .

Może kogo, tá brzakaiaca millionami świata Podſtárbina, Krezusowemi dostátku utalentować doſtátkami : ále nie przebranym prawdźiwey sławy depoſytem, wiecznie ubogácić, iáko nie może, ták ani oney ieſt urząd, zásłużonemi ßáfować pochwałami. Sławy práwdźiwey zálecenie, nie z fortuny, ále z ſámey idźie cnoty ; ktora z niebá genealogia ſwoia prowadzac,

Virtus ætherei progenies patris, Bernard. Sabin. in Frag. Criſpi.

Miedzy exequialnemi lampami, nigdy śmiertelna nie trupieie ćera .

Nunquam ſtygias fertur ad undas inclyta virtus . Sen. in Here. furente.

Ten w okropny śmiertelności nie zapadł Labyrinth, kogo przezwana doſtoyność, y zawołane imie, oſobliwym exemptem, z przechu niewiadomości, ná widok świata wydźwignęły.

Effugiunt ſtructos, nomen honosq; rogos. Ovid. lib. 3. de Ponto. Eleg. 2.

Y iákoż z tym poſtapić z áby żárłoczny tłds, tempus edax rerum, imienia ndßego pámięć wieczną uiepołknął amniſtya, uraźeniem známienite umorzywßy dźiela.

Trzebá ná to Argußowey ſtoocznej czuynośći y nieſpania.

Hæc quoque nobis non curâ leviore tuenda. Virg. 3. Georg.

Niechay

5

Niechay tely pierwßy będzie w życiu náßym przemyßł: iáko byśmy ná unosnych kołyßące ſię wiátrach láta.

Incertis equitant luſtra pavonîjs. Cas. Sarb. Lyr. lib. 1. Ode 7.

Dlá gaßtrzytu pámietnych tzynow, miedzy gráńcami Sláwy utrzymać mogli. Co snádno być może: ieśli Delphicka Apollina Kortyna, przed wywártym... náieiętaiacego ná nas wieku, złożymy ſię impetem.

Scripta ferunt annos. Ovid. de Ponto. Eleg. 8.

Wieczna ſobie pámięć u świata ſkontraktował; kto z ſwoią nie tárguiąc ſię ludzkością, głosny potomnéy Sławie, u Piſarzowien wiekow, wyiednał Marcol.

Quem referut Muſæ; vivet, dum robora tellus,
Dum cælum ſtellas, dum vehet amnis aquas. Tibull. lib. 2.
Kogo Muzy głoßą; żyć Sława nie przeſtanie:
Poki źiemi, gwiazd w niebie, á w rzekach wod ſtanie.

Wſpániałogorna duimußu Páńſkiego prerogatywa, alti & honeſti affectatrix, ebcac nie poſpolitym krokiem, w páńſtwa gábrnąć nieśmiertelności, dwoch ſobie Towárzyßow, á oraz y przewodnikow, w te obrała droge. A náprzod Márſa całym światem ogromnie mießaiącego.

-- Sævit toto Mars impius orbe. Virg. 1. Georg.

Kto by wierzył żeby ten możny w ſrogości Potentat; ktory, w fátalny ſtos, pędzi władzą mieczą zruinowane Krolewſtwa y Mońárchyie: ktorego Stygiyſka Alekto ſámemi tuczy źmieſionych Páńſtw pogrzebámi: miał woienney boiuia cych Hárcerzow fortunie, do celu wiecznego żywota, prævios tzynić paſſus, y z przykrytych niskiemi grobami głow, niebotyczne wystawowáć CAPITOLIA; á przecie mężnie w boiu umieráiących, do iákowegoś nieśmiertelności, przezorne Pócty deſtinowało pioro.

-- Solà nequit mori,
Quæ bellicosis immoritur jugis Fortuna;
Cæleſtiq; magnum è tumulo caput æquat orbi Albert. Ines.

Vrzćiwa dlá Sławy śmierć, kochaiącym ſię w nieśmiertelności Boháterom, iedyne ieſt żadánie. Honeſtam mortem fortes viri voto quoque exopetunt. Ná Sławę ſię chwalebna odrodźił: kto vrzćiwym Fatorum dekretem, mężnie niesławie umarł z pożytkiem wiecznego imienia. Curtius. Benè moritur, quisquis moritur, dum lucrum facit. Euripid.

TAż rodowitego Geniuſzu wſpániałość bierze ſobie y druga, do nieśmiertelney chwały, Przewodniczke. A kogoż Naukowładna Minerwe. Te to mowie Prezidentke nánk; ktorey Oyczyſty ieſt urzad nie wiedniciącym laurem, ná Citheronie, łamanym, dzielne koronować Cnoty, y one w rythmach, poźney dochowywáć pámięći.

Carmine fit vivax virtus, expersq; ſepulchri:
Notitiam ſeræ poſteritatis habet. Ovid. lib. 4. de Ponto. Eleg. 4.

Może ſię komu zdáć; że mietko uſłanym z Kaiſtrzyńſkiego puchu traktem, delikácko w otworzyſty zaßlubioney ſławy, blandiente meritorum pompa, wchodźi gyneceum; kogo ná ſwych bárkach, utzone, ad magni Tecta Tonantis, wynoſi pioro. Ale tákowego oßukała ſwoiey opiniey wießtzbi arnia.

Animum delusit Apollo, Virg. lib. 6. Æneid.

Trudnym zdáwße, gościńcem Sláwe, potzte ſwa do granie nie śmiertelności odprawnie.

Ardua

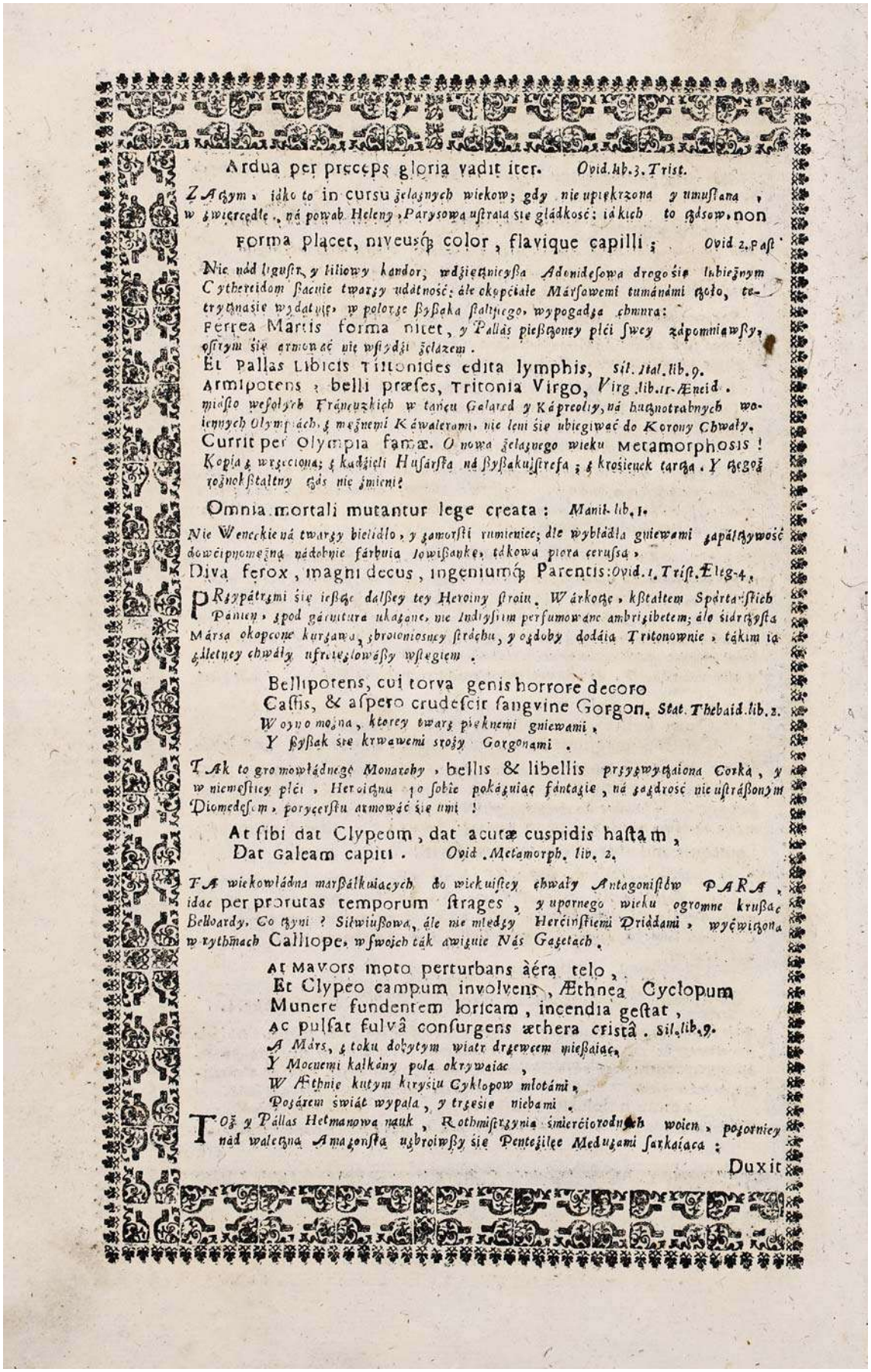

Ardua per præceps gloria vadit iter. *Ovid. lib. 3. Trist.*

ZAcnym, iáko to in cursu żelaznych wiekow; gdy nie upiękrzona y umuſtana, w świercędle, ná powab Heleny, Parysowa uſtrata ſie gládkość: iákich to cżdsow, non

Forma placet, niveusq; color, flavique capilli; *Ovid 2. Past.*

Nie nád liguſtr, y liliowy kandor, wdzięczniejſza Adonideſowa drogo ſie lubiężnym Cythereidom ſtacnie twarzy udátność: ále okopciałe Márſowemi tumánami cżoło, tetrychnasie wydatuie, w polorze ſtyſzaka ſtalnego, wypogadza chmurę:

Ferrea Martis forma nitet, y Pallás pieſtżoney płci ſwey zápomniawſzy, oſtrym ſie armować nie wſtydzi żelazem.

Et Pallas Libicis Tritonides edita lymphis, *Sil. Ital. lib. 9.*
Armipotens, belli præſes, Tritonia Virgo, *Virg. lib. 11. Æneid.*

miáſto weſołych Fráncuzkich w tańcu Galard y Kápreoliy, ná hucznotrabnych wolennych Olympiách, z męznemi Káwalerami, nie leni ſie ubiegiwać do Korony Chwały.

Currit per Olympia famæ. *O nowa żelaznego wieku* Metamorphosis! *Kopia z wrzeciona; z kądżieli Huſárſka ná ſtyſzakuſtrefa; z krośienek tarcża. Y cżegoż rożnokſztaltny cżás nie zmieni?*

Omnia mortali mutantur lege creata: *Manil. lib. 1.*

Nie Weneckie ná twarzy bielidło, y zamorſki rumieniec; dle wybládła gniewami zapáltżywość dowcipnomężną nádobnie fárbuia Jowiſzanke, tákowa piora ceruſsa.

Diva ferox, magni decus, ingeniumq; Parentis: *Ovid. 1. Triſt. Eleg. 4.*

PRzypátrzmi ſie ieſzcze dalſzey tey Heroiny ſtroiu. *Wárkocze, kſztaltem Spártańſkich Pánien, ſpod gárnitura ukázane, nie Indyiſkim perfumowane ambrzibetem; ále ſidrzyſta Márſa okopcone kurzawą, zbroioniosney ſtrácha, y ozdoby dodáia Tritonownie, tákim ia gáletney chwáły ufrezlowáſzy wſtęgiem.*

Bellipotens, cui torva genis horrore decoro
Caſſis, & aſpero crudeſcit ſanguine Gorgon. *Stat. Thebaid. lib. 2.*
Woyno mężna, ktorey twarz pięknemi gniewami,
Y łyſzak ſie krwawemi ſtroży Gorgonami.

TAk to gromowłádnego Monarchy, bellis & libellis przyzwyczáiona Corká, y w niemeſtiey płci, Heroiczna ſo ſobie pokázuiąc fántazie, ná zazdrość nie uſtrášonym Diomedeſom, poryczerſtu zbroić ſie umi!

At ſibi dat Clypeum, dat acutæ cuſpidis haſtam,
Dat Galeam capiti. *Ovid. Metamorph. liv. 2.*

TA wiekowłádna marßálkuiacych do wiekuiſtey chwały Antagoniſtów PARA, idac per prorutas temporum ſtrages, y upornego wieku ogromne krußac Belloardy. Co cżyni? Silwiußowa, ále nie mlodzy Herćinſtiemi Driddami, wyćwiczona w rythmach Calliope, w ſwoich ták awiguie Nás Gazetach.

At Mavors moto perturbans áéra telo,
Et Clypeo campum involvens, Ætnea Cyclopum
Munere fundentem loricam, incendia geſtat,
Ac pulſat fulvâ conſurgens æthera criſtâ. *Sil. lib. 9.*
A Márs, z toku dobytym wiatr drzewcem nießaiąc,
Y Mocnemi kalkány pola okrywaiąc,
W Ætnie kutym kirysiu Cyklopow mlotámi,
Posáreni świát wypala, y trzesie niebami.

TOż y Pállas Hetmanowa nauk, Rothmiſtrzynia śmiercżorodnych woiem, pozorniey nád waleczną Amazonſką ußroiwßy ſie Penteżyłęe Meduzami ſarkaiąca:

Duxit

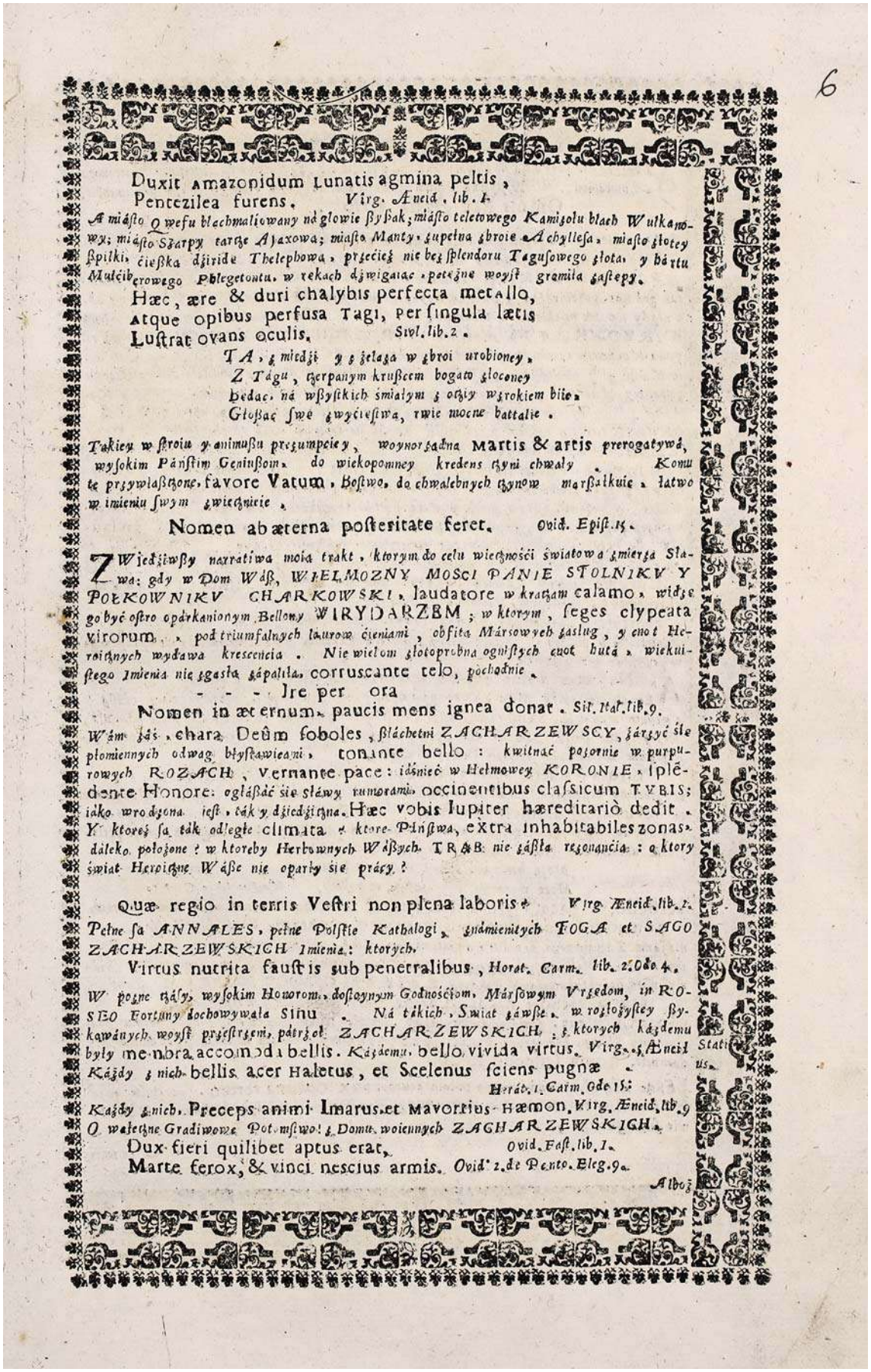

6

Duxit Amazonidum Lunatis agmina peltis,
Pentezilea furens. Virg. Æneid. lib. 1.

A miásto Owefu blachmaliowany ná głowie ßyßak; miásto teletowego Kamizolu blach Wulkanowy; miásto Szarpy tarcze Ajaxowa; miasto Manty, zupełna zbroie Achilleßa, miasto złotey ßpilki, cießka dzirida Thelephowa, przecież nie bez ßplendoru Taguſowego złota, y bártu Mułciberowego Pblegetontu, w rękach dźwigaiąc, potężne woyßk gromiła zaßtępy.

Hæc, ære & duri chalybis perfecta metallo,
Atque opibus perfusa Tagi, per ſingula lætis
Luſtrat ovans oculis. Stvl. lib. 2.

TA, z miedźi y z żelaza w zbroi urobioney,
Z Tágu, czerpanym krußcem bogato złoconey
Będąc, ná wßyßtkich śmiałym z oczy wzrokiem bite,
Głoßąc ßwe zwycięßtwa, rwie mocne battalie.

Takiey w ßtroiu y animußu przezumpcicy, woynorządna Martis & artis prerogatywá, wyßokim Pánßtim Geniußom, do wiekopomney kredens czyni chwały. Komu te przywłaßtzone, favore Vatum, Boßtwo, do chwalebnych czynow marßałkuie, łatwo w imieniu ßwym zwieczniczie.

Nomen ab æterna poſteritate feret. Ovid. Epiſt. 15.

ZWiedźiwßy narratiwa moia trakt, ktorym do celu wieczności światowa zmierza Sława: gdy w Dom Wáß, WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKV Y POŁKOWNIKV CHARKOWSKI, laudatore w kratzam calamo, widźe go być ostro opárkanionym Bellony WIRYDARZEM; w ktorym, ſeges clypeata virorum, pod triumfalnych laurow ćieniami, obfita Mársowych zaslug, y cnot Heroicznych wydawa krescencia. Nie wielom złotoprobna ogniſtych cnot hutá, wiekuiſtego Imienia nie zgasła zápaliła, corruscante telo, pochodnie.

- - - Ire per ora
Nomen in æternum, paucis mens ignea donat. Sil. Ital. lib. 9.

Wám záś, chara Deûm ſoboles, ßlachetni ZACHARZEWSCY, zárzyć ßie płomiennych odwag błyßkawicami, tonante bello: kwitnąć pośornie w purpurowych ROZACH, vernante pace: idśnieć w Helmowey KORONIE, ſplędente Honore: ogłáßáć ßie ßławy rumorami, occinentibus claſsicum TVBIS; iáko wrodzona ieſt, ták y dźiedźiczna. Hæc vobis Iupiter hæreditario dedit. Y ktoreż ſa ták odległe climata, ktore Państwa, extra inhabitabiles zonas, dáleko położone? w ktoreby Herbownych Wáßych TRAB nie zábłá resonancia: o ktory świat Heroiczne Wáße nie oparły ßie prácy?

Quæ regio in terris Veſtri non plena laboris? Virg. Æneid. lib. 1.

Pełne ſa ANNALES, pełne Polßkie Kathalogi, známienitych TOGA et SAGO ZACHARZEWSKICH Imienia: ktorych.

Virtus nutrita fauſtis ſub penetralibus, Horat. Carm. lib. 2. Ode 4.

W pogne cząły, wyßokim Honorom, doßtoynym Godnościom, Mársowym Vrzędom, in RO-SEO Fortuny łochowywała ſinu. Ná tákich, Swiat záwße, w rozłożyßtey ßykawánych woyßk przeßtrzeni, pánuiąc ZACHARZEWSKICH; z ktorych kázdemu były membra accommodá bellis. Kázdemu bello vivida virtus. Virg. ſ. Æneid Statius.
Kázdy z nich bellis acer Haletus, et Scelenus ſciens pugnæ.
Herác. 1. Carm. Ode 15.
Kázdy z nich, Preceps animi Imarus, et Mavortius Hæmon. Virg. Æneid. lib. 9
O waletzne Gradiwowe Potomßtwo! z Domu woiennych ZACHARZEWSKICH.

Dux fieri quilibet aptus erat, Ovid. Faſt. lib. 1.
Marte ferox, & vinci neſcius armis. Ovid. 2. de Ponto. Eleg. 9.

Albo ż

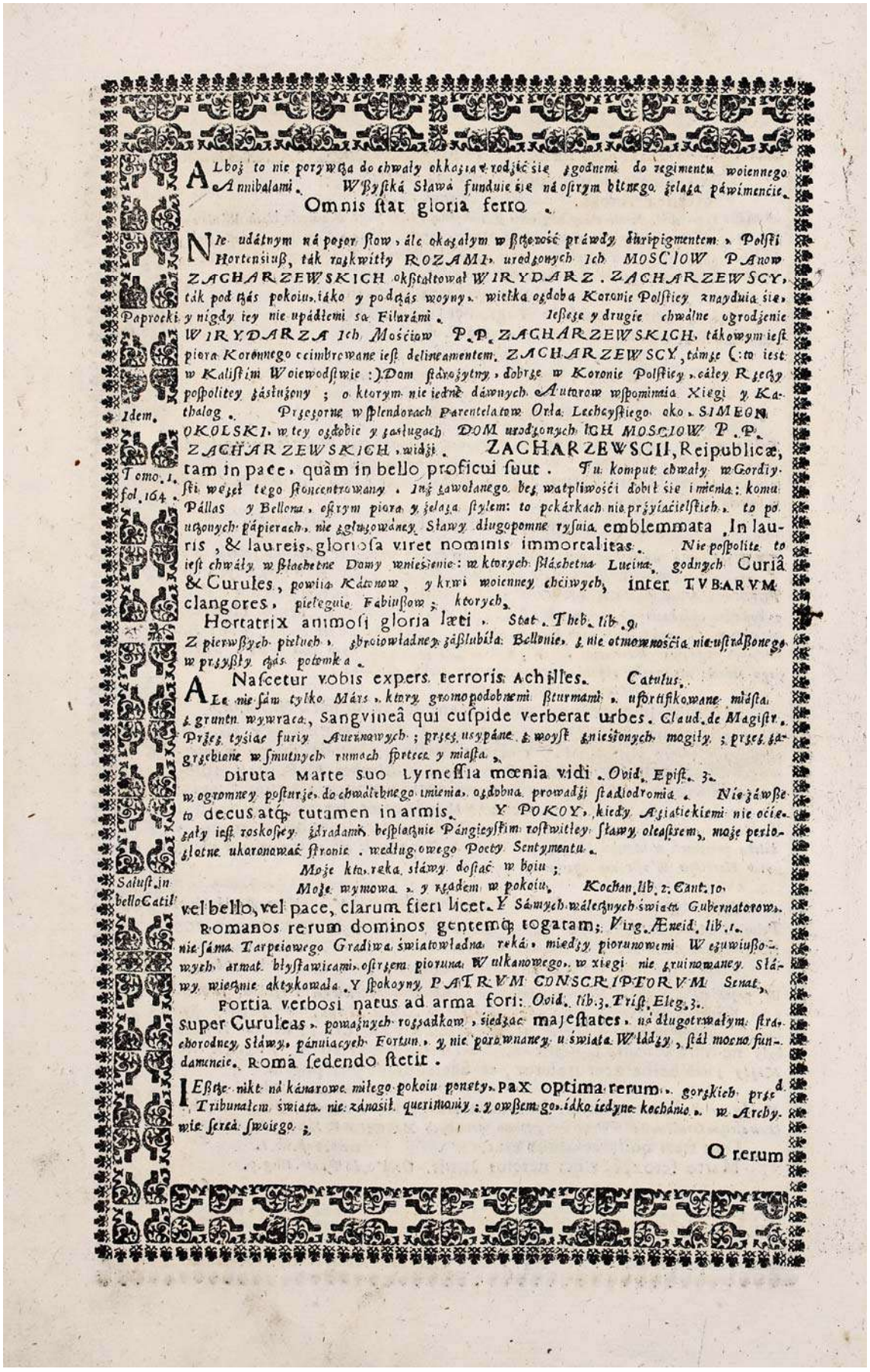

ALboż to nie porywcza do chwały okazia v rodzić się zgodnemi do regimentu woiennego Annibalami. Wßyſtka Sławá funduie ſie ná oſtrym bitnego żelaza páwimencie.

Omnis ſtat gloria ferro.

Nie udátnym ná pozor ſłow, ále okazałym w ßczęśćie práwdy duripigmentem, Polſki Hortenſius, ták rozkwitły ROZAMI, uredzonych Ich MOSCIOW PANow ZACHARZEWSKICH okßtałtował WIRYDARZ. ZACHARZEWSCY, ták pod czás pokoiu, iáko y pod czás woyny, wielka ozdoba Koronie Polſtiey znayduia ſie, y nigdy iey nie upádłemi są Filárámi. Ießcze y drugie chwálne ogrodzenie WIRYDARZA Ich Mościow P.P. ZACHARZEWSKICH, tákowym ieſt piora Koronnego cimbrowane ieſt delineamentem. ZACHARZEWSCY, támże (to ieſt w Kaliſkim Woiewodſtwie :) Dom ſtárożytny, dobrze w Koronie Polſtiey, cáley Rzeczy poſpolitey zásłużony; o ktorym nie iedno dáwnych Autorow wſpomináia Xiegi y Kathalog. Przezorne w ſplendorach Parentelatow Orła Lechcyſtiego oko, SIMEON OKOLSKI, w tey ozdobie y zasługach DOM urodzonych IGH MOSCIOW P.P. ZACHARZEWSKICH, widźi. ZACHARZEWSCII, Reipublicæ, tam in pace, quàm in bello proficui fuut. Tu komput chwały w Gordyßi weßeł tego ſłoncentrowany. Iną zawołanego bez watpliwośći dobił ſie imienia: komu Pállas y Bellona, oßtrym piora y żelaza ſtylem: to pekárkach nie prżyiaćielſtieh, to po uczonych papierach, nie zgłuszowáney Sławy długopomne ryſuia emblemmata, In lauris, & laureis, glorioſa viret nominis immortalitas. Nie poſpolite to ieſt chwały w ßlachetne Domy wnieśienie: w ktorych ßlachetna Lucina, godnych Curiâ & Curules, powiła Kátonow, y krwi woienney chciwych, inter TVBARVM clangores, pieleguie Fabiuſow; ktorych.

Hortatrix animoſi gloria læti. Stat. Theb. lib. 9.

Z pierwßych pielech, zbroiowładney zaßlubiła Bellonie, z nie otmowność ia nie-uſtrdßonego w prżyßły czás potomka.

ANaſcetur vobis expers terroris Achilles. Catulus.

Ale nie ſám tylko Márs, ktory gromogodobnemi ßturmami, ufortifikowane miáſta z gruntu wywraca, Sangvineâ qui cuſpide verberat urbes. Claud. de Magiſtr. Przez tyśiąc furiy Auernowych; przez usypáne z woyſk gnieśionych mogiły; przez zagrzebiane w ſmutnych rumach ſpráwce y miaſta.

Diruta Marte ſuo Lyrneſſia mœnia vidi. Ovid. Epiſt. 3.

w ogromney poſturze, do chwáłebnego imienia, ozdobna prowadźi ſtadiodromia. Nie záwßze to decus atq; tutamen in armis. Y POKOY, kiedy Aſiatiekiemi nie ociekały ieſt roskoſzey zdradami, beſpłatnie Pángieyſkim roſtwitley Sławy, oleaſtrem, może perłogłotne ukaronować ſtronie, według owego Poety Sentymentu.

Może kto reką sławy doſtać w boiu;
Może wymową, y rządem w pokoiu. Kochan. lib. 2. Cant. 10.

Saluſt. in bello Catil. vel bello, vel pace, clarum fieri licet. Y Sámych wáleczných świata Gubernatorow.

Romanos rerum dominos gentemq; togatam; Virg. Æneid. lib. 1.

nie ſáma Tarpeiowego Gradiwa światowładna reká, miedzy piorunowemi Wezuwiuſowych armat błyſkawicami, oſtrzem pioruna Wulkanowego, w xiegi nie gruinowaney Sławy wiecznie aktykowała. Y ſpokoyny PATRVM CONSCRIPTORVM Senat,

Portia verbosi natus ad arma fori: Ovid. lib. 3. Triſt. Eleg. 3.

super Curuleas, pomażnych rozsadkow, ſiedzące majeſtates, ná długotrwałym ſtrzechorodney Sławy, pánuiacych Fortun, y nie porownaney u świata Władzy, ſtál mocno fundamencie. Roma ſedendo ſtetit.

IEßcze nikt ná kánarowe miłego pokoiu ponety, pax optima rerum, gorzkich prze Tribunałem świata, nie zánosił querimany; y owßem go, iáko iedyne kochánie, w Archywie ſerca ſwoiego;

O rerum

O rerum ſ. miſtiq; ſalus, concordia mundi.
Et ſacer orbis amor! Lucan. Phars. lib. 4.

Złożyć pragnął ſ. pacem te poſcimus omnes. Virg. Æneid. lib. 11.
Przecież miło iest nie uſtráſzonym Woyſkowcom ſ dla ſławy umrzeć: która iako drugi Phœnix ſ grobowych życie ſobie formuie popiołow.

Poſt fata venit gloria. Mart. lib. 5.

Y dlá tegoż chybka popedliwoścta iák do triumfalnego capitolium, do grobowego ubiegiwała ſie Ephiraphium.

Pulchramque petunt per vulnera mortem. Virg. Georg. lib. 4.

TAkowemi złotym pokoiu y żelaznym woien ſłákami, gdy Wás urodżeni ZACHARZEWSCY, magni nata Tonantis inclyta Pallas. Sen. in Agam. y wáleczna Bellona, ná Boetycka chwały wyſokomyſlnie wprowdżaia gore: toć zawſze wynioſła Imienia Wáſzego præeminentia, omni ſtabit altius fato.

ZE, nie tu płac, nie tu miyſce, per ſingula DOMV Wáſzego decora, wylitznym iść piorem. WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKV Y POŁKOWNIKV CHARKOWSKI, y chwalebne przyiaciel ſkich ZACHARZEWSKICH rzyny, ſ pokárnego cienia ná widok ſwiata wypowadżić; wiec ná inſzey WIRYDARZA tego KWATERZE, ſancti cuſtos ſocratis Apollo, one reprezentować umyſlił. Teraz to tylko krotko namienie: że trudnym zawſze do wyſokiey chwały goscincem, nie uſtráſzona poſtępuie Cnotá.

per aſpera, duro.
Nititur ad laudem virtus interrita clivo. Sil. Italí. lib. 4.

FAtalne, y ktoż nie przyznáibył y ſtráſzliwych nie beſpieczności y Charybdy; przez iákie nie lekkiwa Rodzicá Twego do nienaruſzoney wiekami chwáły, przewożny nioſła impet. W ſtyſzkie życia iego dni, ledwie y momenta, ná kárkach niepriaciel ſkich, zwycięzna regeſtrowała odzwożna żábla reká. Wſtyſzka wieku iego byłá zábawá.

atram bellis accerſere mortem. Tibullus. lib. 1. Eleg. 10.

JEśliby iaka zázdroſnych wiekow amniſtia ná znamienite tego dżieta ſ pióra mego upáść miała; beda pomnieć ſáme morzem y ziemia. ledwie nie extra anni ſoliſq; vias. ſukane zwycięſtwa, iaka ſerca bieſpieczności, y ná wſzyſtkie złe przygody reſolucia, gloria fatorum contemptrix, do láuroſtrunney, go prowadżiła korony. Że woyna, nie wczásy, trudnośći, y nieſpánie rodżi; ſáme temu doświadczenie ieſt prawda, y komprobacia ludzkiego zdania.

Extrahit inſomnes bellorum fabula noctes. Catullus.

RODzicowi zás WIELMOZNOSCI WASZEY, choć ſie kiedy mało y przyſzło po trudách woiennych, odpocząć, pożadliwy ſen ſ zámruzonych pierzchał oczy, naturzywemi pedzony myślámi. Bo o tym wſzyſtka była myśl, iákby beſpieczniey ſzy pokoy, od inkurſiy Tátárſtich, Oyczyznie ſwey obwárować. Ieśliż ex omni ligno może być Merkur inſze ogłoſa. oſtrożność RODZICA WASZEGO, ſ pierwſzych fundamentow, ná reppreſs codżiennych krymſtich naiázdow, zd wielowładnym konsensem. NAIASNIEYSZEGO MONARCHY ROSSIYSKIEGO ALEXIEIA MICHAYŁOWICZA, numeroso ordine, erigowane Fortece, Miáſtá, y Kaſztele: ktore, y dżtych ząs, Muzulmáńſtim impreſom nietylko in viſcera patriæ, ále áni w granice oney wpádać pozwalaia.

Primâque vetant conſiſtere terrâ. Virg. Æneid. lib. 1.

NIkt o tym nie ma watpić; że żywot umarłych, w pamięci ludzkiey wiekuie.
Vita mortuorum, in memoriâ vivorum eſt poſita, mowi Xiąże Rzymſkiey wymowy. Toć wiekuiſtey pmieći y Rodzic Wiel: Wáſzey, nieták, per receſſum animæ á corpore, ſ świtem ſie pożegnał; áby miał cále umrzeć.

Zyi

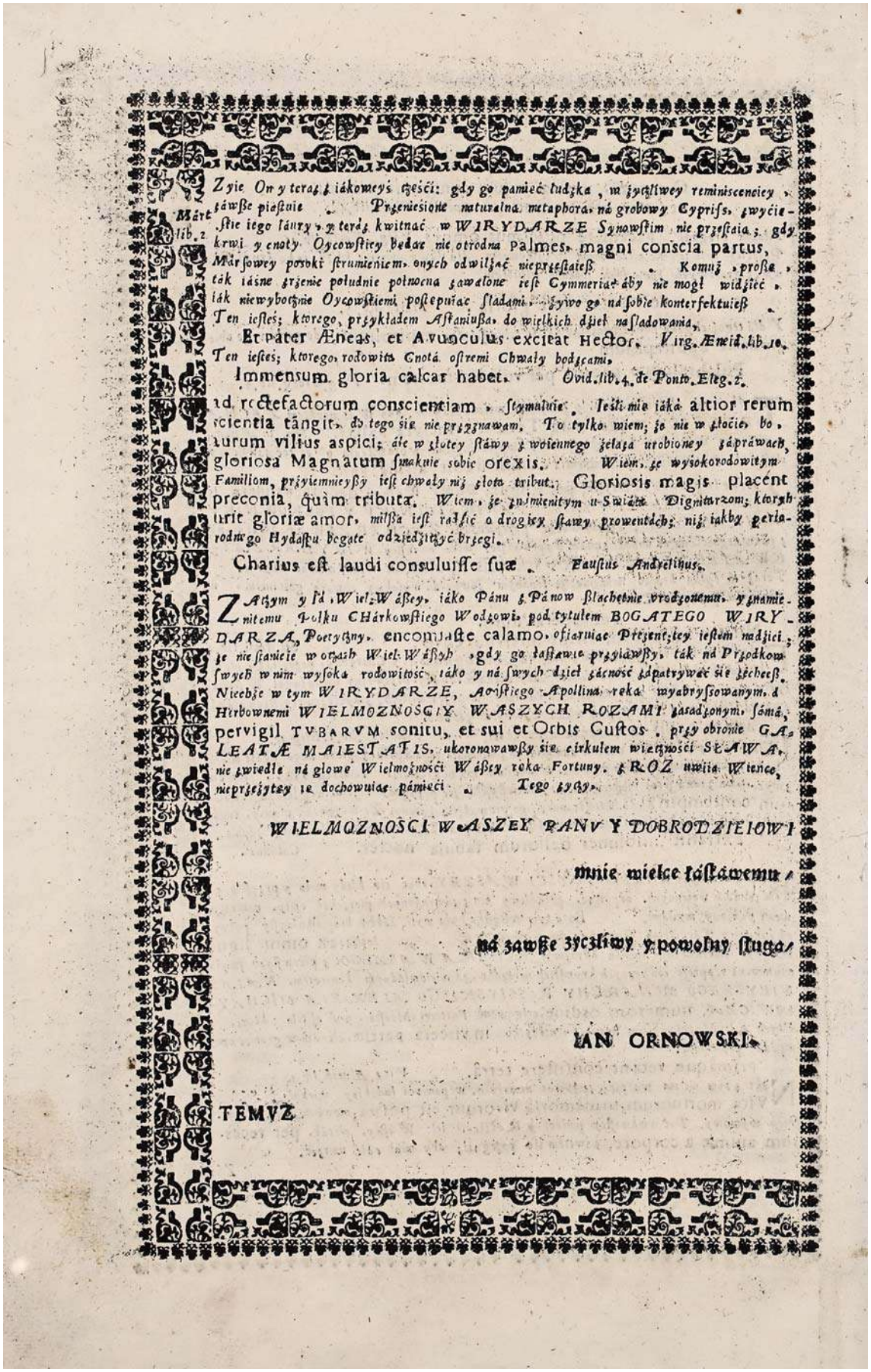

Zyie Ornowski teraz iakoweyś cześći: gdy go pamięć ludzka, w życzliwey reminiscencyey, záwsze piastuie. Przeniesione naturalna metaphorą, ná grobowy Cypriss, zwycięstwie iego láury, że teraz kwitnąć w WIRYDARZE Synowstim nie przestaią; gdy krwi y cnoty Oycowstiey bedąc nie otrodna palmes, magni conscia partus, Márs owey posoki strumieniem, onych odwilżać nieprzestaieß. Komuż, proßę, ták iásne zrzenie południe północna zawalone iest Cymmeriá: áby nie mogł widzieć, iák niewyborznie Oycowstiemi postępuiąc śladami, żywo go ná sobie konterfektuieß. Ten iesteś; ktorego, przykładem Astaniuśa, do wielkich dzieł naśladowania,

Et pater Æneas, et avunculus excitat Hector. Virg. Æneid. lib. 10.

Ten iesteś; ktorego, rodowita Cnotá ostremi Chwały bodzcami,

Immensum gloria calcar habet. Ovid. lib. 4. de Ponto. Eleg. 2.

ad rectefactorum conscientiam, stymuluie. Ieśli mie iáká altior rerum scientia tángit, do tego sie nie przyznawam. To tylko wiem; że nie w złocie, bo, aurum vilius aspici; ále w złotey sławy z woiennego żelazá urobioney záprawach, gloriosa Magnatum smakuie sobie orexis. Wiem, że wysokorodowitym Familiom, przyiemnieyßy iest chwały niż złota tribut; Gloriosis magis placent preconia, quàm tributa. Wiem, że znamienitym u Swiátá Dignitarzom; ktorych urit gloriæ amor, milßa iest radzić o drogiey sławy prowentách; niż iákby perłá rodnego Hydaspu bogate odziedzityć brzegi.

Charius est laudi consuluisse suæ. Faustus Andrelinus.

ZAtym y Ia, Wiel: Wászey, iáko Pánu z Pánow ßlachetnie vrodzonemu, y znamienitemu Polku CHárkowstiego Wodzowi, pod tytułem BOGATEGO WIRYDARZA, Poetyczny, encomiaste calamo, ofiaruiąc Prezent; tey iestem nadziei, że nie stanie ie w oczach Wiel: Wászych, gdy go łaskawie przyiawßy, ták ná Przodkow swych w nim wysoka rodowitość, iáko y ná swych dzieł zácność zápatrywać sie zechcesz. Niechże w tym WIRYDARZE, Aonistiego Apollina reká wyabryssowanym, á Herbownemi WIELMOZNOSCIY WASZYCH ROZAMI zasadzonym, sámá, pervigil TVBARVM sonitu, et sui et Orbis Custos, przy obronie GALEATÆ MAIESTATIS, ukoronowawßy sie cirkulem wiecznośći SLAWA, nie zwiędłe ná głowę Wielmożności Wászey reká Fortuny, z ROZ uwiia Wience, nieprzeżytey ie dochowuiąc pámieci. Tego życzy.

WIELMOZNOSCI WASZEY PANV Y DOBRODZIEIOWI

mnie wielce łáskawemu,

ná zawße zyczliwy y powolny sługa,

IAN ORNOWSKI.

TEMVŻ

8

TEMVZ

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV
STOLNIKOWI Y POŁKOWNIKOWI
CHARKOWSKIEMV,
WIELMOZNEMV IEGO MOSCI PANV

P. THEODOROWI ZACHARZEWSKIEMV

Pomieniony Author

Poetyczny ofiaruiąc Prezent:

Weſołego w długowieczne czáſy pożyćia; zdrowia nienaruſſonego; y fortun coraz zámożnieyſzych; z Sukceſſia w Heroiczny DOM, wiekuiſtey Sławy; Szczyrze; Wiernie; Serdecznie;

ZYCZY.

I.

TV, gdźie WIRYDARZ ROZAMI natkniony;
Purpurowe ſwe; z ſłońcem; dźieli ſtronie;
Do Sármacicy dáwno przeniesiony;
Z krain Auzoniſkich: niech; w piękney koronie;
Chor Jowiſzanek ſtánie ubośtwiony:
Y gdźie Márs laurem ſwoie ćieni błonie:
By ZACHARZEWSKIM, Wieniec wyſnowały;
Z ROZ ich dźiedźicznych; nigdy niezwiędniały.

II.

ONi, do niego, z wiekow záped brali;
Vganiaiąc ſię nieśćigłym Pegazem:
Przez Apeniny, tor ſobie zbierali,
Oparkańieni, odważnym żelazem
A więc że dźielność ich odlana z ſtali,
Nie má być wieńca trwałego obrazem?
Słuſzna; áby tu zpod Parnaſskiey ćieni,
Clio przybyła, Phæbowych ſioſtr Xieni.

III.

III.

CZy / tylkoż w tkánkach z bluſzczu uſnowanych /
Skronie ſwe wieżić maią Pánny Swiete?
Tákli pierścieniem żielſt ucirklowanych /
Vboſtwione ich czoło ma być ſpiete?
Piękniey / kiedy ROZ kwiat ſpurpurowanych /
Vmaią onym włoſy perłokrete.
Nie pomnię; gdzie to Nymphy ſię zmawiały /
By wßyſtkie / ROZĄ włos ſkropiony miały.

Coronemus nos ROSIS. antequám marceſcant Sapient. 2.

IV.

PLaſtuyćie Pánny ROZE rozwinione?
Lecz nie te, iákie Venus ſzczerwieńiła:
Ale, poſoką mężnych woyſk ſkrwáwione,
Iakie, bitna krew w ſwoy kſztałt przemieńiła:
A te ſą z Domem DOLIWOW ſkrewnione.
LIWY ię / twierdzą krwawo zrumieniła.
A uyzrzyćie, iák cudna ROZ tych Chwała,
Ktore, Bellona krwią ſwą polewała.

V.

OJákoż chwalny ZACHARZEWSKICH Kwiećie!
Krwáwym rumieńcem uminiowany.
Maß ſię czym ßczycić Lecho Polſki świećie /
W kolczyſta zbroię nádobnie przybrany.
Wy / Helikońſkie Muzy / opowiećie /
Ják ten DOM z wiekow świátu zawołany!
On ſám ſobie ieſt / y był ROZĄ krwáwą /
Cierniſta idąc do Sławy obławą.

VI.

ALe, łatwo ten cinobr krwi zbłakuie,
By nayodważniey y Swięto wylaney:
Gdy iey rumieńcu pioro nie daruie.
Dármo ſię, dármo, z krwi wyſzyńkowaney,
Ná polu Márſa, odwagą raduie:
Dármo ſię ćieſzy z pochwały doſtaney;
Gdy iey nie głoſzą Párnaſskie Kameny.
Dźielność milczana, podłey záwſze ceny.

Parùm ſepultæ diſtat inertiæ celata virtus.
Horat. Carm. lib. 4. Od. 9.

VII

9

VII.

TRzebá / dlá ſławy imienia wiecznego /
Jákie / z twárdego śmierć rodźi bukatu /
By Helikonu dwoiſtodźielnego
Wieczne mießkanki / dawßy ſiebie światu
Widźieć / ſtylem ię piora Aońſkiego
Głoſiły. A ták trwaley od Bárpatu /
Wieczność imienia bedźie umocniona:
Gdy w dozor Muzom zoſtanie zlecona.

Poſſumus æternæ nomen committere famæ. *Lucan. ad eal. Piſonem.*

VIII.

GIńie świat,, giną świata tego ſpráwy.
Kiedy ſię w głuchym taią zapomnieniu.
Ańi iſkierka w tym ſię błyſzczy ſławy,
Niewiadomości kto utonął w ćieńiu.
Ten dźiedźic ſwego Imienia jeſt práwy;
Czyie dźieła świat noſi w przypomnieniu.
Kaſtel pamiątki naſzey, Párnas mamy:
Czemuż do niego nie przybiegiwamy?

IX.

NIm Agamemnon uroſł z meſtwá w ſławę:
Nim uporczywa nie zginęłá Troia:
Troia zginęła od początku świata Roku 7800.
Troia everſa, anno a Mundo condito, circiter MMCCC, ante primam Olympiadem CCCCVI. ante Romam conditam CCCCXX. *Horatius Turſellinus S.I. in Epitome Hiſtoriarum Editionis poſtremæ lib. 1. fol. 34.*

Już Gradiw z świátem miał zawody krwáwe:
Już ſię pluſkała we krwi iego zbroiá:
Coż? gdy wiek niemy połknął iego ſprawę.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: ſed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate Sacro.
Horat. Carm. Ode. 9.

Pioru ſię zleććie / ta ieſt ráda moia /
Wy / ktorym ſławy poneta ſmakuie;
Záćność dźieł Pańſkich / bez piſm / nie wiekuie.

Chartæ ſi ſileant, ſi quid benè feceris ipſe,
Mercedis facti ceperis inde nihil.
Ovid. ultimo lib. de Triſt.

X.

X.

TAk tedy myſląc, o Twego wieczności
Imienia, godny wiekow THEODORZE;
Delphickiego Cię Phœba opatrzności
Wruczam; ábyś był, przy iego dozorze,
Pámiętny wiekom. Będźie Twe w całości
Imie: áni go niepamięći morze
Połknie. Bo gdyś ſię dostał do opieki,
Wiernym Muzom; iuż wsławisz ſię ná wieki.

Dignum laude virum Muſa vetat mori: Muſa cælo beat.

Horat. Carm. lib. 4. Od. 8.

Ták ominuie z uprzeymośći życzliwego ſercá

Wielmożności Wáßey mnie wielce łaſkawego

Páná y Mecœnata cále życzliwy

y powolny ſługa

Zwyſzpomieniony Author.

10
Hæc est digna tuis Bellator Porta triumphis
Hos aditus hortum Martis habere decet.
Candor dulcis odor
Rosarum.
Pallas
Prudentia
Vigilatia
WCHOD
do Bogatego WIRYDARZA
po żelaznych
MARSA
Gradusach

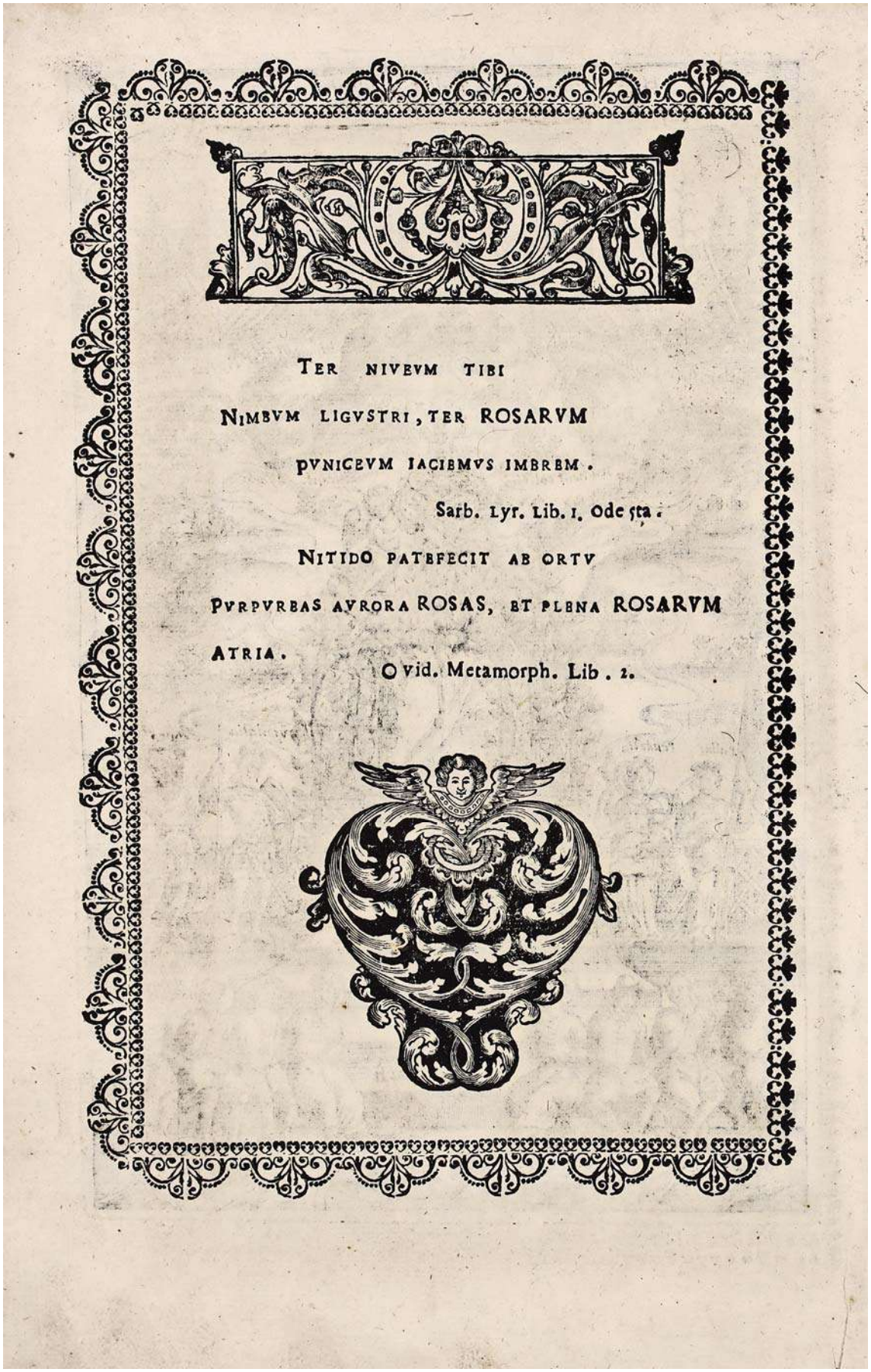
TER NIVEVM TIBI
NIMBVM LIGVSTRI, TER ROSARVM
PVNICEVM IACIEMVS IMBREM.
Sarb. Lyr. Lib. 1. Ode 5ta.
NITIDO PATEFECIT AB ORTV
PVRPVREAS AVRORA ROSAS, ET PLENA ROSARVM
ATRIA.
Ovid. Metamorph. Lib. 2.

11

WCHOD

PO ZBLAZNYCH MARSA GRADVSACH,
DO
BOGATEGO WIRYDARZA
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,

Rythmnym, Sławiano Lecheyſkiego Apollina piorem,

OTWARTY.

Vna, quem, nobis dederat juventus,
vna, Te nobis rapiet ſenectus:
Sed, potes geminare magnâ; Sæcula, famâ.
Sarb: Lyris; Libr. 2. Ode 2da.

Ty / ktoraś / w poſrzod ſwiata morzem obeßłego /
Orbe locus medio eſt, inter terraſque fretumque.
Ouid: 12. Metamorph.
Dom ſobie zakoʒyła / z mośiądzu brzmiącego /
Tota eſt ex ære ſonanti. *Id ibid.*
Zuchwale / z Niebieſkiemi granicʒąc zamkami /
Fama tenet, ſummâque, domum ſibi legit, in arce. *ibid.*
Corko ʒiemi / zmießana z obłokow Państwami /
Et caput, inter nubila, condit. *Virg: 4. Æneid.*
Sioſtro Encelladowa. Ty / ktora nogami /
W biegu y Atalantek przechodʒiß: ſtrʒydłami /
Ktoraś ieſt zawodnieyßa / niʒli ptak gromowy /
Miniſtra fulminis ales, Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.
Nowinonioſna Sławo.

Illam, terra parens irâ irritata Deorum,
Extremam; (: vt perhibent:) Cæo Encelladoque ſororem
Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis. *Virg: 4 Æneid.*
Ciebie / dʒiś Phæbowy
Vczony orßak pilnie ná Helikon proſi:
Ktory godne wieczności / rythmem / dʒieła głoſi:

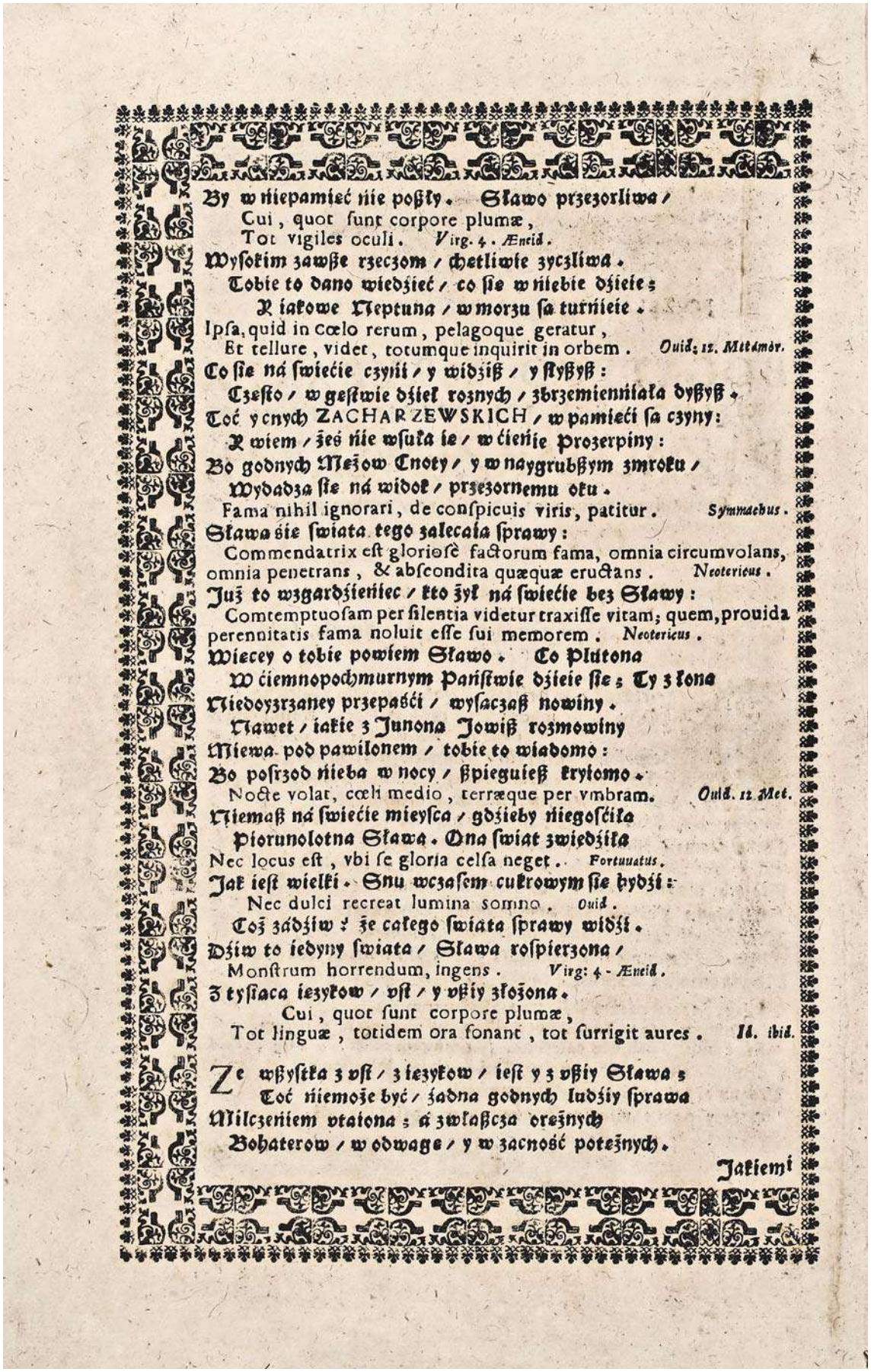

By w niepamięć nie poßły. Sławo przezorliwa /
Cui, quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi. *Virg. 4. Æneid.*
Wyſokim zawße rzeczom / chętliwie życzliwa.
Tobie to dano wiedźieć / co ſie w niebie dźieie;
Y iakowe Neptuna / w morzu ſą turnieie.
Ipſa, quid in cœlo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt, totumque inquirit in orbem. *Ouid. 12. Metamor.*
Co ſie ná ſwiećie czyni / y widźiß / y ſłyßyß:
Często / w geſtwie dźiel roznych / zbrzemienniała dyßyß.
Toć y cnych ZACHARZEWSKICH / w pamięći ſą czyny:
Y wiem / żeś nie wſuła ie / w cień ie Prozerpiny:
Bo godnych Mężow Cnoty / y w naygrubßym zmroku /
Wydadzą ſie ná widok / przezornemu oku.
Fama nihil ignorari, de conſpicuis viris, patitur. *Symmachus.*
Sława śie ſwiata tego zalecała ſprawy:
Commendatrix eſt glorioſè factorum fama, omnia circumvolans, omnia penetrans, & abſcondita quæquæ eructans. *Neotericus.*
Już to wzgardźieniec / kto żył ná ſwiećie bez Sławy:
Comtemptuoſam per ſilentia videtur traxiſſe vitam; quem, prouida perennitatis fama noluit eſſe ſui memorem. *Neotericus.*
Wiecey o tobie powiem Sławo. Co Plutona
W ćiemnopochmurnym Państwie dźieie ſie; Ty z łona
Niedoyzrzaney przepaśći / wyſaczaß nowiny.
Nawet / iakie z Junoną Jowiß rozmowiny
Miewa pod pawilonem / tobie to wiadomo:
Bo poſrzod nieba w nocy / ßpieguieß krylomo.
Nocte volat, cœli medio, terræque per vmbram. *Ouid. 12. Met.*
Niemaß ná ſwiećie mieyſca / gdźieby niegoſćiła
Piorunolotna Sława. Ona ſwiat zwiedźiła
Nec locus eſt, vbi ſe gloria celſa neget. *Fortunatus.*
Jak ieſt wielki. Snu wczaſem cukrowym ſie bydźi:
Nec dulci recreat lumina somno. *Ouid.*
Coż zadźiw? że całego ſwiata ſprawy widźi.
Dźiw to iedyny ſwiata / Sława roſpierzona /
Monſtrum horrendum, ingens. *Virg: 4. Æneid.*
Z tyſiąca iezykow / vſt / y vßiy złożona.
Cui, quot ſunt corpore plumæ,
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſurrigit aures. *Id. ibid.*

Że wßyſtka z vſt / z iezykow / ieſt y z vßiy Sława;
Toć niemoże być / żadna godnych ludźiy ſprawa
Milczeniem vtaiona; á zwłaßcza orężnych
Bohaterow / w odwadze / y w zacność potężnych.

Jakiemi

Jakiemi ſą przezacnii z wiekow DOLIWOWIE :
Katonowie w poradach / w boiu Scewolowie:
Bo vßom ieſt powinność / by ſłuchały tego /
Co / do pochwały życia należy dobrego.
Vſta y iezyk / Cnote doſtoyna pochwały /
Potrzeba / aby iawnie ſwiatu ogłaßały.
A to dlá tey przyczyny: że Cnota chwalona /
Ego, poſtera creſcam laude, recens. *Horat: Lib: 3. carm: Ode. 3.*
Piękńieyſie rozwiia / iak ROZA / roſa tkniona.
Vidi, Pæſtano, gaudere ROSARIA, cultu,
Exoriente novo, roſcida Lucifero. *Auſonius.*

Ale powiedźćie / proße / wießcze Mnemozyny:
Gromowładnego Oyca ćiche Heroiny /
Co mi to ieſt zá ſława: ktora ſie kołyße /
Ná nieſtatecznych skrzydłach.
Vt eſt velox, agitatis peruolat alis, *Ouid: 6. Faſtorum.*
Jak z Poety słyße /
Że nágle ona ginie / bez rythmow pomocy:
Fáma perit, pereunt ubi carmina Vatûm.
Toć łátwo moga zgásnać / w niepamietney nocy /
A náiaśńieyße dźiela / gdy pioro niesprzyia.
Te czyny wieczne / ktore ogłaßa Thalia.
His ego, nec metas rerum, nec tempora pono. *Virg: 1. Æneid.*
Przećież y sławie godney wiare dać sie godźi:
Ktora sie nie z niczego / w istność prawdy rodźi:
A z małych początkow / do tey często wielkośći
Przychodźi / że w niebieſkie pńieśie wyniosłośći /
Wyßße niż Atlant głowa.
Parua metu, primò, mox se attollit in auras,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit. *Virg: 4. Æneid.*
Znaczne swiata spráwy /
Co są; Jest to zabáwá wielomowney Sławy.
Totáq; fremit, vocesq; refert, iteratq; quod audit. *Ouid: 12. Met.*
A tá / w swoich powieśćiach / wiekotrwalßa bywa:
Gdy ná nie / zacność / z pióra Kalliopy spływa.
Źnikomym traći dymem / y nikczemna para /
Co sie nie vmocniło / mądrych Boginí wiara.
Wiatr głosy: dle Xięgi vczonorythmowne /
Są ro / dźieł znamienitych tłumaczki wymowne.
Inſtrumentem ich, ktoś dźieł pańskich zowie:
Ia, że są sławy, w potomność, Posłowie.
Weſpegián Kochowſki w Prefáciey, Nieprożnuiącego Prożnowańia.

Że tedy dźiela/ piorem/ ná wieczność przechodza/
R nieumieraiaca/ wierßem sławe rodza:
R rythmow to ieſt vrzad/ znać gdźie śie co ſtáło:
Skąd śie Sasiádki Chwały ich/ źrodło wylało.
Zaczym/ gdźie ZACHARZEWSKIJ TRAB/ nabyła ſławy;
Skat/ ná Herbowych ROZACH/ purpura ieſt krwáwa:
Niech mądre Pieridki ogłoßa/ rythmami;
Ktore ßafuia wiekiem/ y wiekow ſprawami.
Rzekłem: á one/ wlot ná cythrach ſwych zagrały/
Takowa nucac dume/ cnych DOLIWOW chwały.

KANZON
MVZ HELIKONSKICH,
W BOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
PRZEZACNEY POCZĄTEK DOLIWY
SVB ROSA.
GŁOSZĄCY.

Et vacet annales noſtrorum audire laborum. *Virg: 11. Æneid.*

Zła to rzecz ieſt niezgoda. Zatráta pokoiu.
Swaßka Furiy piekelnych. Piaſtunka zaboiu.
Nutrix diſcordia belli. *Claudiánus ad Ruf.*
Podżegaczka złych woien. Zaraza miłośći.
Podßczuwaczka ná brátnie sroga zawźietośći.
Vulnera miſcebunt fratres, bellumq; coacti,
Hoc potiûs civile, gerent. *Lucan: 1. Phars.*
Erebu przyiaćiołka. Wßech ßkod podſtarbianka.
Nielubey Prozerpiny serdeczna kochanka.
Ktora wßczynaiąc woyny/ y gniewy ßalone/
To zdáie śie dobrego coś mieć; że ſtalone
Wykowawßy koncerze/ záoſtrzywßy groty/
Wydáie/ w kim/ woienney przewága ieſt cnoty.
W niebespieczeńſtwie poznać/ kto Scewola práwy:
Marćialiſtow/ krwáwe wydáia rospráwy.

Nie vznaß

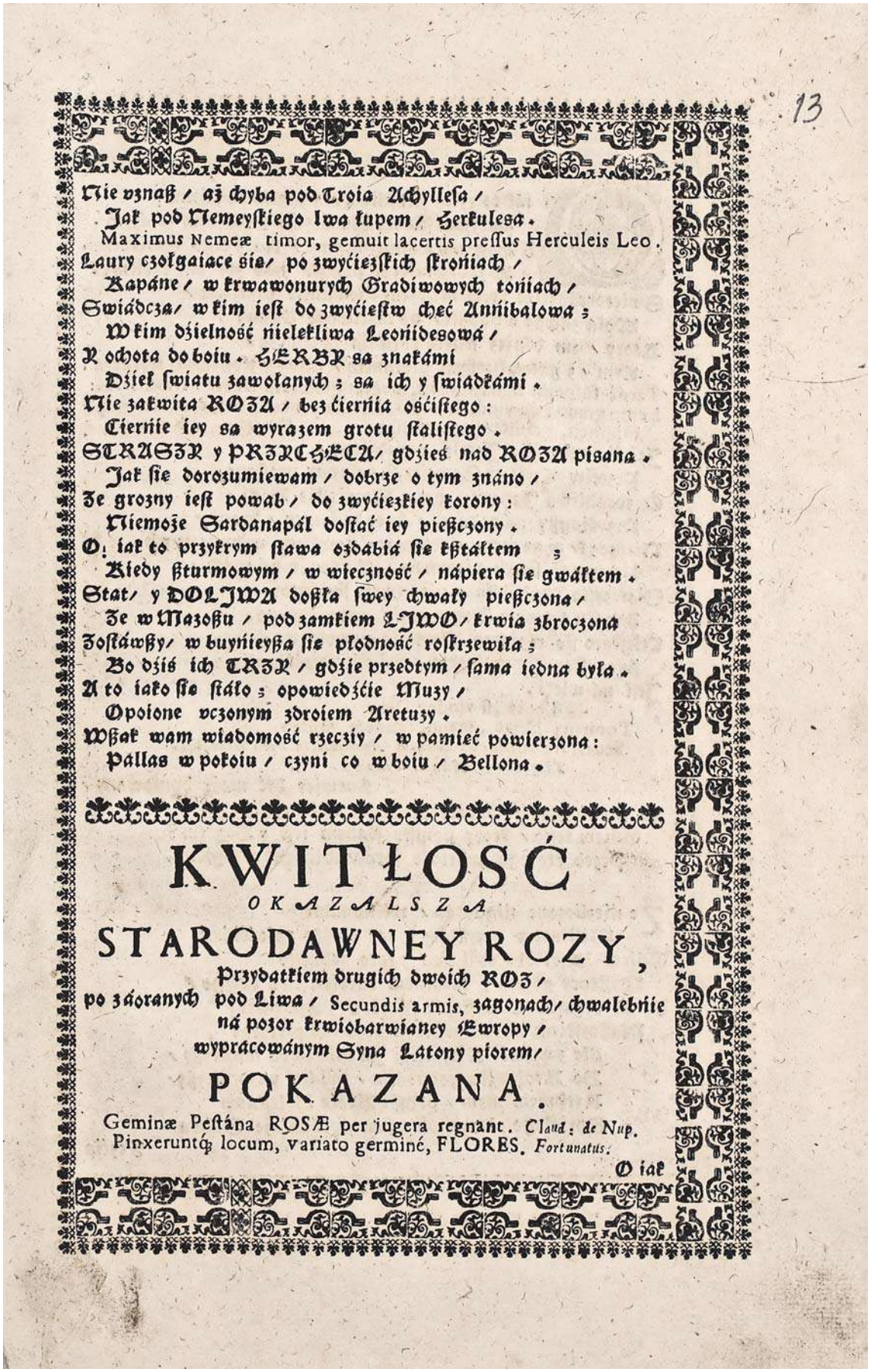

Nie vznaß / aż chyba pod Troia Achylleſa /
Jak pod Nemeyſkiego lwa łupem / Herkulesa.
Maximus Nemeæ timor, gemuit lacertis preſſus Herculeis Leo.
Laury czołgaiące śię / po zwyćięzkich ſtroniach /
Kapáne / w krwawonurych Gradiwowych toniach /
Swiádcza / w kim ieſt do zwyćięſtw cheć Annibalowa;
W kim dźielność nieleklíwa Leonidesowá /
A ochota do boiu. HERBY sa znakámi
Dźiel ſwiatu zawołanych; sa ich y ſwiadkámi.
Nie zakwita ROZA / bez ćierńia oścíſtego:
Ciernie iey sa wyrazem grotu ſtaliſtego.
STRASZY y PRZYCHĘCA / gdźies nad ROZA pisana.
Jak ſie dorozumiewam / dobrze o tym znáno /
Że grozny ieſt powab / do zwyćięzkiey korony:
Niemoże Sardanapál doſtać iey pießczony.
O! iak to przykrym ſtawa ozdabiá ſie kßtáltem;
Kiedy ßturmowym / w wieczność / nápiera ſie gwáltem.
Stat / y DOLJWA doßła ſwey chwały pießczona /
Że w Mazoßu / pod zamkiem LJWO / krwia zbroczona
Zoſtáwßy / w buyńieyßa ſie płodność roſkrzewiła;
Bo dźiś ich TRZY / gdźie przedtym / ſama iedna była.
A to iako ſie ſtáło; opowiedźćie Muzy /
Opoione vczonym zdroiem Aretuzy.
Wßak wam wiadomość rzeczży / w pamieć powierzona:
Pallas w pokoiu / czyni co w boiu / Bellona.

KWITŁOSĆ
OKAZALSZA
STARODAWNEY ROZY,
Przydatkiem drugich dwoich ROZ /
po záoranych pod Liwa / Secundis armis, zagonach / chwalebnie
ná pozor krwiobarwianey Ewropy /
wypracowánym Syna Latony piorem /
POKAZANA.

Geminæ Peſtána ROSÆ per jugera regnant. *Claud: de Nup.*
Pinxeruntq; locum, variato germiné, FLORES. *Fortunatus.*

O iak

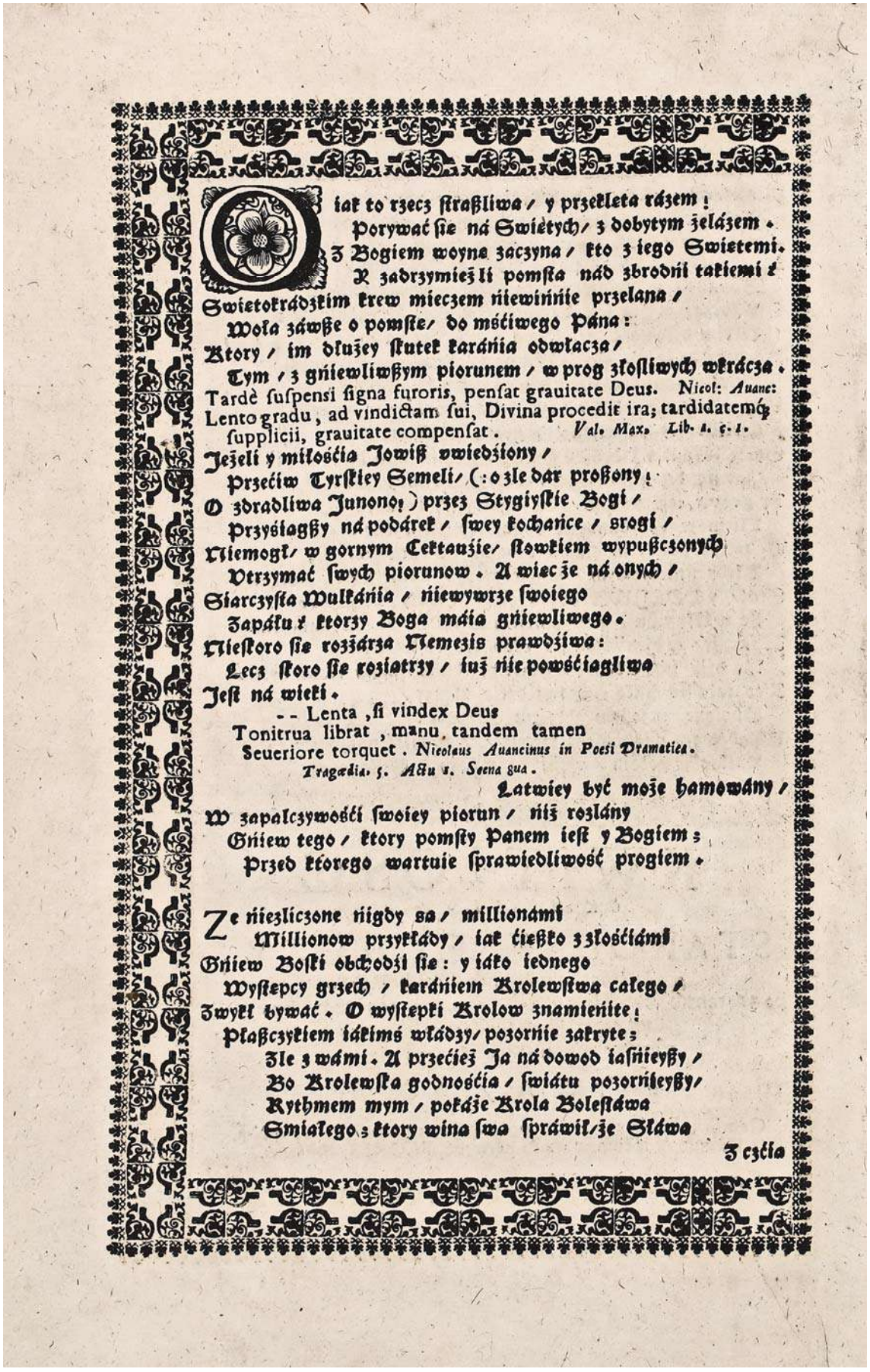

Oiak to rzecz ſtraßliwa / y przekleta rázem!
Porywać ſie ná Swiętych / z dobytym żelázem.
Z Bogiem woyne zaczyna / kto z iego Swietemi.
R zadrzymież li pomſta nád zbrodńi takiemi?
Swietokrádzkim krew mieczem niewińnie przelana /
Woła záwße o pomſte / do mśćiwego Páná:
Ktory / im dłużey ſkutek karánia odwłacza /
Tym / z gńiewliwßym piorunem / w prog zkośliwych wkrácza.
Tardè ſuſpensi ſigna furoris, penſat grauitate Deus. *Nicol: Auanc:*
Lento gradu, ad vindictam ſui, Divina procedit ira; tardidatemq;
ſupplicii, grauitate compenſat. *Val. Max. Lib. 1. c. 1.*
Jeżeli y miłośćia Jowiß owiedżiony /
Przećiw Tyrſkiey Semeli / (: o zle dar proßony!
O zdradliwa Junono!) przez Stygiyſkie Bogi /
Przyśiagßy ná podárek / ſwey kochańce / srogi /
Niemogł / w gornym Cektaużie / ſłowkiem wypußczonych
Vtrzymać ſwych piorunow. A wiec że ná onych /
Siarczyſta Wulkánia / niewywrze ſwoiego
Zapáku? ktorzy Boga máia gńiewliwego.
Niekoro ſie rozżárza Nemezis prawdżiwa:
Lecz ſkoro ſie roziatrzy / iuż nie powśćiagliwa
Jeſt ná wieki.
-- Lenta, ſi vindex Deus
Tonitrua librat, manu, tandem tamen
Seueriore torquet. *Nicolaus Auancinus in Poeſi Dramatica.*
Tragœdia. 5. Actu 1. Scena 8ua.
Łatwiey być może hamowány /
W zapalczywośći ſwoiey piorun / niż rozlány
Gńiew tego / ktory pomſty Panem ieſt y Bogiem;
Przed ktorego wartuie ſprawiedliwość progiem.

Ze niezliczone nigdy sa / millionámi
Millionow przykłády / iak ćiężko z złośćiámi
Gńiew Boſki obchodźi ſie: y iáko iednego
Wyſtępcy grzech / karániem Krolewſtwa całego /
Zwykł bywać. O wyſtępki Krolow znamieńite!
Płaßczykiem iákimś wkładzy / pozornie zakryte;
Zle z wámi. A przećież Ja ná dowod iaſnieyßy /
Bo Krolewſka godnośćia / świátu pozornieyßy /
Rythmem mym / pokáże Krola Boleſtáwa
Smiałego; ktory wina ſwa ſprawił / że Sława

Z czła

Z cźćia od Korony Polſkiey byla oddalona:
A gdźieś zá Garamanty / wſtydnie zapędzona.
Boday w Páńſtwach Krolowie tácy niebywali:
Ktorych wyſtępek / zloty thron ná dol wáli.
Roſtropność Krolow / baßta ieſt diamentowa:
Nieroſtropność / ná baßte z paięczyn osnowa.

Ten Krol / puśćiwßy wodze mieczowi ſrogiemu /
Z zapalczywośći ſwoiey / Mężowi Swietemu
STANISLAWOWI / ſtolcem Biſkupiey godności
Krakowſkiey wysokiemu; ále w pobożności
Jeßcze wyßßemu / duße z ćiáła wygnał ſwieto;
A krwi ßarlátem / zbroczył SRALBE w ſtawe wźieta.
Ten dźiś Wawelu mocna ſtráż ieſt y obrona;
A Twey Korony / Lechu / przedńieyßa Korona.

Lecz nie bez pomſty krew ſie niewinna przelała.
Vindex non claudo eſt pæna ſecuta pede. *Bern: Babusius Epig: lib: 4*
Rhamnuſia dekret ſwoy ná Krola wydała /
Potępieńcom ſłużacy. Zdárła go z korony
Apoſtolſka Stolica; y thron vzlocony
Z pod onegoż wymknowßy / wolnym go wygnáńcem /
Zá cudzy gdźieś kat pchneła / czyli wywołańcem
Z Páńſtw ſwych vczyniła! O Koronny wſtydźie!
A o Twa tu iuż ſtawe / iako widać / idźie.
Z Boleſławem ſwym / muſiß boleć ná nieſtawe:
Zleś bárzo / zle ſprawiło Swietoboyſtwo krwawe.
Wy ktorzy Krolewſtwami / y ſwiátem rządźićie /
Czeſto z popędliwości / w rządach ſwych błądźićie.
Krolwiące Kapłáńſtwo gdy v was nie w cenie;
Toć y Wáßych Koron glans / ieſt słońca zaćmienie.
Gdy Podſtárbich czći Boſtiey godnie nie ßanuiem /
Toć y w náßey / godności żádney nieznayduiem.
Co ſie po Boleſławie rzeczły w Polß cze ſtáło
Smiałym / do rzeczy mey / tu namienić ſie zdało.

Już Polſka iedyna ieſt naiázdow Oyczyzna
Co przedtym / ſławnych laurow ſpiżárnia ſie żyzna
Názwać mogła. Gwált ſrogich náſtąpił zaboiow /
Niezgod / roſtyret / ßpetnych zdźierſtw / y niepokoiow.
Dwieście y pietnáśćie lat / z wiekiem vpłyneło;
Jak Lechowe / bez Krola / Krolewſtwo ginęło.

Co było

Co było iednym ćiałem / w członki się rozdárło.
ZŁE / bucznо się ná krzesłach Xiązecych rospárło.
Kraków / Szłomsto / Kuiáwy / Wielka tudzież Polska /
Ktorey stolica Poznań / Leczyca / Pomorska
Ziemia / Sedomirz / Mazoß / Siradz: iest y wiecey /
Co / ná się hárdo brały Tytuł czći Xiążecey.
A te żyiąc niesfornie z soba się wadziły;
Zaczym Litwie / Tatárom / Ruśi / otworzyły
Do Polski wrota. Temi wćisnowßy się krwawa
Bellona / pokazáła / że w Polßcze zła spráwa /
Gdy niemaß głowy. Okręt bez sterniká snádnie /
Ná ßczekaiące Scylle / z ßkoda swa nápadnie.
Przewáżna Argos Grecka / nágle w morzu ginie;
Gdy w niey rostropny Jázon / ná styrze / nieplynie.

W tey mgle / y zamießániu Krolewstwa Polskiego /
Jak mowią / co dzbán / to Pán / każdy się wyßszego
Dobijał krzesła. Harde / ná to się sadziły
Dumy / by w zaiem sobież / dla swych pomp ßkodziły.
O Dumo! Mongibelow / starczystych Æthn godna /
W ruiny świáta tego / á nie w całość płodna.
Przez ćię / nie ieden Hano / chcąc się mieć zá Boga /
Tam dręczy się / gdźie Dita wiekuie cma sroga.
Gdy butna / z Phaetontem / myśl swe pędzi konie /
W ogniowrzącym / vtonąć muśi / Phlægetonie.
Wy / co hárdo berłámi ná ziemi władnięcie /
Gdy z thronow opaść maćie / nigdy niezgadnięcie.
Gdy by po Bolesławie / hárdość kárk złámała /
Była by wiekßa siebie / tak Wielka / iak Mała
Polska: co dziś w wrzawie. Bolesław wstydliwy /
Ná nie vbłaganey ßturm śmierći popędliwy /
Thron zamieniwßy w trunę / zabledniał bukßpánem;
Państwo w rękach trzymaiąc / zaniechał być Pánem.
O godny niebios wstydzie! to y ty blakuieß?
Mow / blakuie: musiß; gdy w sercu twoim strach czuieß
Nießczędney Párki. Bledniéć muśa y ßarłaty /
Kiedy śmierć zayrzy w oczy / wszystkim rowna. A Ty /
Coś Państwami potrząsał / iak podłym motłochem /
Zrownáß się z naylichßemi / przysypány prochem.

Cinis æquat omnes:
Et vrna, quæ nos colliget, omnium
Mensura rerum est. *Sárb. Lyric. lib. 2 Ode 16.*

Strzyk: lib: 10: fol 373.

Ponim

Po nim / Monarcha obrán LESZKO CZARNY / Xiąże Sierádzkie. Ten / zoſtáwßy Koronátem / zwiąże W iedną myſl / poſtronne / tuż y ſwoich Xięſtw ſiły / Y temi / Mazoß pedźi Cerneńſka / w mogiły Smiertelne / mßczac ſie źiemi Dobrzyńſkiey zlupienia. Ná tey woynie / ktorzy ſie ſtali zalecenia Z cnot woiennych godnego / á zwłáßcza pod LJWA Zamkiem / tych przybogacił / znacznieyßa DOLJWA / LESZKO CZARNY Krol Polſki. Bo / co iedna byka / w Czerwonym Polu ROZA / to do tey przybyła Nowa ROZ krwáwych PARA / nadániem znacznego W odwádze / LESCELJNA / lub LESZKA CZARNEGO. PETRVS DVSBVRCH Hiſtorik Pruſki, w Xiędze ſwoiey Kronikarſtiey, Leßka Czarnego, ktory Panował po Boleſławie Wſtydliwym, názywa Leſcelinem.

A tu / Pamięći CORO / zácna Mnemozino / Day mi znáć / z iakich źrodeł / DOLJWOWJE płyna. Y Komu w przod / do ROZY / pare ROZ przydano: Y z iákiey ich przyczyny / DOLJWA názwáno. Niepoßła prozba w zanic; tak mi powiedźiała Muza / co wßech dźiel pámięć / przed oczyma miała.

His, juvat Aonium verbis efferre cothurnum. *Neoter.*

Był kochanek Gradiwá w boiach walecznego / z Herbu PORAY, Rzymſkich kwiat Rozynow; ktorego Vrodzona ſmiałość / ná ten hák wprowadźiła / Że mu wolnym poymańcem / zoſtać vradźiła / W rękach bitnych Jadźwingow. Dowćipna miłoſci Ku Oyczyźnie! iák lekce twe niebęſpieczności Ważyß. Co widźim iaſno w dźielnym Porayczyku. Ten vmyſlnie / Jadźwingow przybywßy do ßyku / Jakoby obłakaniec / ſwieto chytrość knuie. Prosi; niech reka waßa wolność mnie daruie / A ia to ſprawie / że Wam ná łup wydam LIWĘ. Nieprzyiaćiel / te ſłowa maiąc zázyczliwe / Wypuſcił z rąk Senona / ná ſwe złe / chytrego: A ten doßedßy LIWY / zamku obronnego / Sprowadźił lud Polſki ná Jadźwingi beſpieczne; Z ktorych / odnioſł zwyćięſtwo / y triumfy wieczne. Zá ten przemyſł Porayczyk / y taka przyſługę / Do dźiedźiczney ſwey ROZY / przyiął wnow / dwie drugie. A że pod LIWA to ſie ſtało / z tey przyczyny / Te ROZĘ, DOLIWA, ſwe wźięły mianowiny. *Marcin Bielſki. lib. 3. fol. 130.*

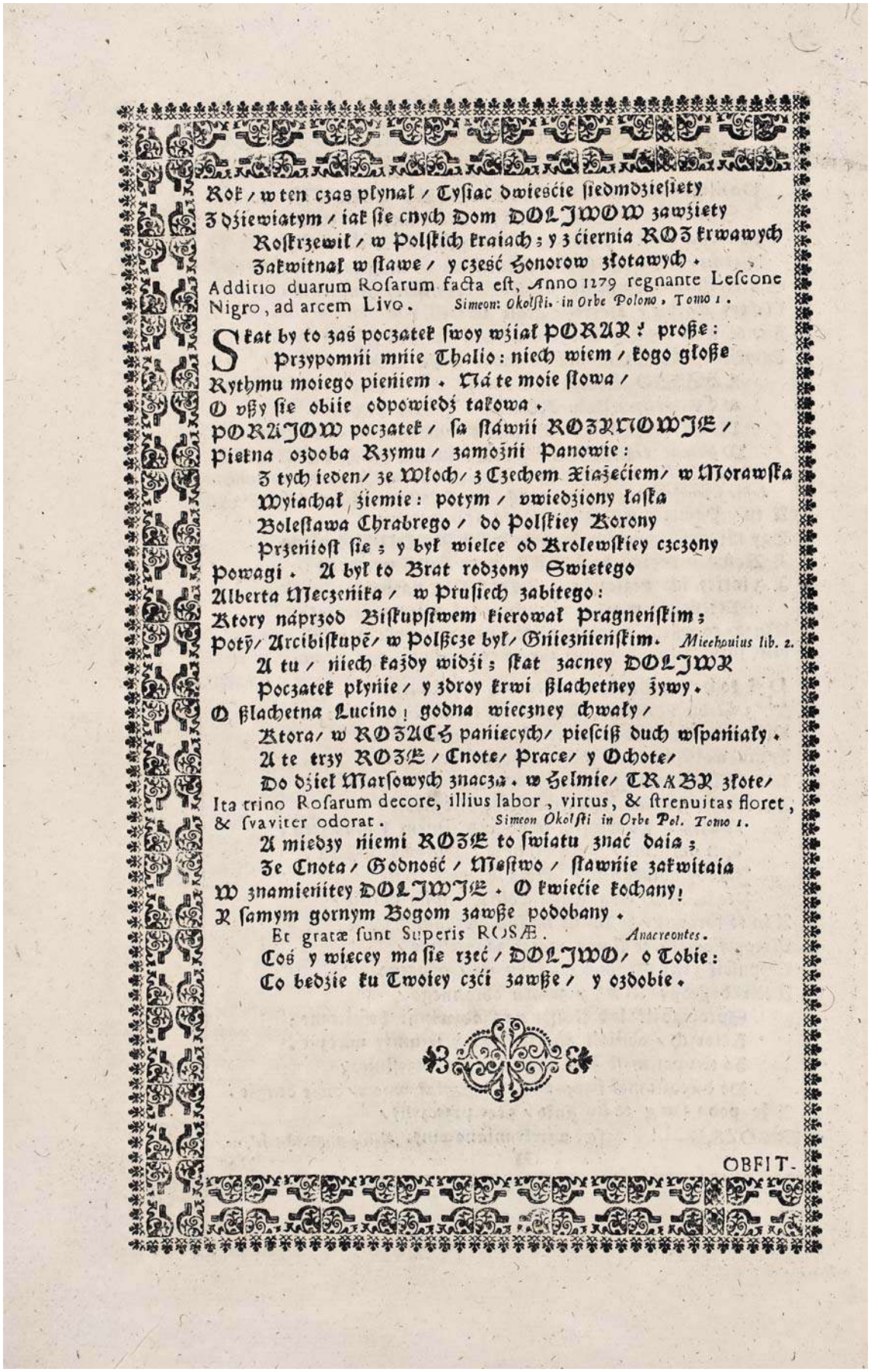

Rok / w ten czas plynął / Tyſiąc dwieśćie ſiedmdzieſiety
Z dźiewiątym / iąk ſie cnych Dom DOLJWOW zawźiety
Roſkrzewił / w Polſkich kraiach; y z ćiernia ROZ krwawych
Zakwitnął w ſławe / y cześć Honorow złotawych.
Additio duarum Roſarum facta eſt, Anno 1279 regnante Leſcone Nigro, ad arcem Livo. *Simeon: Okolſti. in Orbe Polono, Tomo 1.*

Skąt by to zaś początek ſwoy wźiął PORAY? proſze:
Przypomni mńie Thalio: niech wiem / kogo głoſze
Rythmu moiego pieniem. Ná te moie ſłowa /
O vßy ſie obiie odpowiedź takowa.
PORAJOW początek / ſą ſławni ROZRIOWJE /
Piękna ozdoba Rzymu / zamożni Panowie:
Z tych ieden / ze Włoch / z Czechem Xiążećiem / w Morawſka
Wyiachał ziemie: potym / uwiedźiony łaſką
Bolesława Chrabrego / do Polſkiey Korony
Przenioſł ſie; y był wielce od Krolewſkiey czczony
Powagi. A był to Brat rodzony Swietego
Alberta Męczeńika / w Pruſiech zabitego:
Ktory náprzod Biſkupſtwem kierował Pragneńſkim;
Potỹ / Arcibiſkupē / w Polßcze był / Gńieźnieńſkim. *Miechouius lib. 2.*
A tu / niech każdy widźi; ſkąt zacney DOLJWY
Początek płynie / y zdroy krwi ßlachetney żywy.
O ßlachetna Lucino! godna wieczney chwały /
Ktora / w ROZACH paniecych / pieśćiß duch wſpaniały.
A te trzy ROZE / Cnote / Prace / y Ochote /
Do dźieł Marſowych znacza. w Helmie / TRABY złote /
Ita trino Roſarum decore, illius labor, virtus, & ſtrenuitas floret, & ſuaviter odorat. *Simeon Okolſti in Orbe Pol. Tomo 1.*
A miedzy niemi ROZE to ſwiatu znać daią;
Że Cnota / Godność / Meſtwo / ſławnie zakwitaią
W znamienitey DOLJWJE. O kwiećie kochany!
Z ſamym gornym Bogom zawße podobany.
Et gratæ ſunt Superis ROSÆ. *Anacreontes.*
Coś y wiecey ma ſie rzeć / DOLJWO / o Tobie:
Co będzie ku Twoiey cźći zawße / y ozdobie.

OBFIT.

16

OBFITSZA ROSKWITŁOSĆ STAROZYTNEY DOLIWY, W BOGATYM WIRYDARZE WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW P. ZACHARZEWSKICH,

Rymotwornym Muz Helikońſkich piorem,

SWIATV

POKAZANA.

Reſpirant, croceis depicta coloribus, arma. *Fortunatus.*
Purpureis tecta ROSARIIS,
Omnis flagrat humus. *Prudentius.*

Nie w ſamey tylko Lecheyſkiey Koronie,
Sławna DOLIWA, purpurowe ſkronie
Kwitko podnoßąc, wieczney zápach Sławy
Sieie w Europie. Nie ſám Mavors krwawy
Polſkiego Państwa, wieczy ROZĄ ſobie
Staliſte czoło. Pryſneła y Tobie
Ná ſkroń, ROZAMI, Olgierdowiczowa
Reka, wyraźniey powiem, Jagellowa,
Litewſki Jezdcze: gdy tym pięknym Kwiatem,
Przed Europeyſkim ozdobiła Swiatem,
Godnego Hnatka.

Hnatkowi dobrze v ſwiata zasłużonemu, Litewſtiego Xieſtwa Obywatelowi, Krol Iagello, ná Seymie Hrodleńſtim w nagrodę zasług, pozwolił mieć za Herb DOLIWĘ. *Paprocki.*

Lecz ia ozdobnieyßy
Pokaże ROZY krzak, tym wybornieyßy,
Ze Włoſkiey Flory reka, przeniesiony
Z cudnych Dziardynow, w nieznaiome ſtrony
Litewſkich Krain. Znać, od ROZ nazwány
JAN ROZYCKI, maż w mowie nie przebrány,
Wgłębiwßy ſie w DOM przezácney DOLIWY,
GŁĘBOCKICH Sławie we wßyſtkim życzliwy,

W nádgrobney Mowie swey/ do GLEBOCZJEGO
ALBERTU/ ktory vrzad Kaliskiego
Nosił Podczaßstwa/ obßyrnie wywodzi/
Jak sie tych ROZEY KWIAT wspaniále rodzi
W Polskim Ogrodzie. Ledwie iest dawnieyßy
w Polßcze Dom/ ledwie y starożytnieyßy/
Nad DOM DOLJWOW; w ktorym z ROZ korony/
Zwyćięzcom wiie Gradiw roskrwawiony.
Aczy w samymże Lecheyskim Dziardynie/
Tych ROZEY zacna krew/ dawnośćia słynie?
O nie. Powiedz że mowna Terpsichoro/
Gromowładnego Krola zacna Coro.
Rzekłem: á ona w OEnotriyskie strony
Twárz obroćiwßy/ tak záczynie kanzony.
Terra antiqva, potens armis, atque ubere glebæ;
OEnotrii coluere viri. *Virg. 3. Æneid.*
Tam/ gdźie Braterska krwia sie fundamenty
Fraterno, primi maduerunt sangvine, muri. *Lucan. lib. 1.*
Miásta zbroczyły; gdźie/ w zkośći zaćiety
Sep okrućieństwa/ klunał w piersi Brata:
Romus Remula/ gdźie mieczem zniosł z świata.
O Tobie/ mowie/ Rzymie starożytny/
Madry/ paważny/ roskoßny/ y bitny.
Pießczony Sadźie świáta obßernego:
Złoty Elizie/ z bulatu twardego
Wykowany: y twe żyzne zagony/
W ROZY sie ßarlát stroiły strwáwiony.
Auzonio! Ty ROZAś sie stroiła,
Gdy/ w Rzymie/ możnych ROZINOW rodźiła:
Z ktorych/ podczas złey w Rzymskim Państwie/ toni/
Gdy z Pompejußem/ Juliuß do broni
Miał sie wzaiemney; Hektor znamieniły
Pán/ z Herbu ROZY/ w bogate obsity
Szcześćia talenty/ vchodzac ćießkiego
Ná siebie/ gniewu Juliußowego/
Z Rzymskim Xiążećiem/ dzielnym Palemonem/
Czy Publiußem/ iak piß.a/ Libonem?
Z możnym Dorsprungiem/ iaki sie Herbowym
Szczyćił Centaurem. A co Vrsynowym
Błyßczał znamieniem/ Julian/ w Jmieniu
Słynął. Ozdoba Kolumnow plemieniu/
Prosper Cezarin.

Hector

HECTOR. z Herbu ROZY, Familii ROZYNOW: ſtat początek wioda PORAIOWIE: á od PORAIOW, DOM DOLIWOW roſßerzył ſie. DORSPRVNG, z Herbu Centaurow. IVLIAN, z Herbu Vrſynow. PROSPER Cezarin, z Herbu Kolumnow, znamienite Fámilie Rzymſtie ſobie ſpokrewnione, z Xiążęciem PALEMONEM, albo [:iednoż ieſt:] PVBLIVSZEM LIBONEM z Rzymu przeniosły ſie do Litwy, podczas woyny Iuliußowey z Pompeiußem.

Znaczne to są Domy:
Swietna Lucina: y blaſk niekryiomy
Rodowitości. Te/ w katy kryiome/
A ledwie ießcze Litewſkim wiádome
Faunom/ przez Państwa Angielſkie/ Fracuzkie/
Przyżeglowáwßy morzem/ w Wyspy Duńſkie/
Doßły do Niemna/ y Dubiſſy rzeki:
Gdźie otworzywßy ćiekawe powieki/
Ná wdźięczność krain/ y ich położenie/
A ſpodobawßy leſnych Bogiń pienie/
Mießkánie ſobie w Litwie założyli.
Też Familie/ kiedy ſie rozżyli
W kráiu Litawow/ do tey przyßły ſiły/
Ze Xiążętami/ w ſilney Litwie były. *Strÿk. lib. 2. fol. 49.*
A tu ſie każdy niech przypátrzy iawnie;
Jak ROŻNOWJE/ w ROŻACH/ zawße ſławnie
Kwitnęły/ w Włoſkich/ y Polſkich Ogrodach:
Ktorych cna Sláwa/ po roznych národách/
Złotych TRAB dźwiękiem/ Swiatu zalecáła:
DOM ROZOKWITŁY/ niebu wyſławiáła.
Te w troiſty polk ROŻE rozsadzone
Widząc/ purpura ſwietna vkrwawione/
Mniemam/ że ſie w trzech národach krzewiły;
We Włoßech/ w Litwie/ w Polßcze/ á nabyły
Rumieńca/ ze krwi Marsa walecznego/
W goracych ránach/ ſrogo pławiącego
Gniewliwe miecze. Że ſie zaś rożwiły
W czworzyſte liſtki/ pewnie oznaczyły/
Sunt tres ROSÆ rubeæ, ex quatuor foliis, conſtantes.
Simeon Okolſki, Tomo 1. fol 158.
Że cztery części Swiata/ o nich znaią:
Wſchod/ Zachod/ Auſter/ Polnoc/ odkąd wſtáią
Grozliwe wiatry. A TRÁBY iá ſadze
Być Amalthei rogiem: y nie zbłądze:
Bo tu cnot/ fortun/ zawarßy ſie ſtarby/
Getulſkiego zbior ſtaniły Hiarby.

Niemáß

Niemaß zaprawde talentu drożßego /
Jako być wcenie Jmienia zacnego.
Gdyż y czas bywßy / daley być niebędźie:
Swiat w NIC poßędßy / skarbow swych pozbędźie:
Ale / kogo cne Jmie zalecźko /
Skarbem go złotych niebios zbogaćilo.
Zagina Państwa z Krolmi / y Korony:
To Pan wiekow / kto chwale zalecony.
Insculpta cœlo gloria ſospitat
Heroas: anni cætera ſubruunt:
Aulæq́, ſceptroq́, & columnis,
Excidium ſua dixit ætas. *Sarb. Lyrie. lib. 3. Ode 11.*

ROŻE

KRWIĄ VFARBOWANE,

Woienney dźielności ozdoba / y nágroda /

Z POLA MARSOWEGO,

W BOGATY WIRYDARZ

WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW

P. ZACHARZEWSKICH,

ciągłostronną Sławiańskiey Melpomeny ręką,

PRZESADZONE,

Aurea marmoreo redimicula, demite collo:
Nunc alii Flores, nunc nova danda Rosa eſt. *Ouid. 4. Faſt.*

Z znakow / istności w rzeczach dochodźimy:
Jak z chmur obłocznych / o deßczu sądźimy;
Jak zaś noc / w gwiazdy / nádobnie przybrana /
Pogodny / z morza / wschod znaczy Tytána:
Jak po v pałach nieba goracego /
Jowißa z grzmotem / czekamy srogiego;
Tak z znáku Herbow / poznać dźielne cnoty.
Miecz ostry / bitney iest Swiadkiem ochoty.
Woyna / z Lemneyskiey krszycy wyrobiona /
Ná grzbiećie twárdych Káukazow / ostrzona.

Jnßemi

Inßemi by ſie záßczycać znakami
Miała / nie mietkokwitkemi ROZAMI.
Tarcz / Miecz / Łuk / Zbroia Gorgonami tkana /
Szabla / ná karkach krwawo wecowana
Nieprzyiaćielſkich / Strzały / Szyßak / Groty /
To właſne Herby dźielnomożney cnoty.
Pánnom tá własność / ſtroić ſie ROZAMI:
Hæc graditur ſtellata ROSIS, hæc alba liguſtris. *Claud. de rapt. Proſerp.*
Rycerz niechay ſie zdobi pawężami.
Sit & arduus hoſti,
Laudis & aſſiduo vigeat certamine miles. *Tibull. lib. 4.*
Chyba / że y kwiat ROZY zczerwieniały /
Pobudke / z ćierniá / do oſtrey má chwały.
Bo piękna má być / lecz y przykra ſława;
Ktora Bellona pieleguie krwáwa.
Specioſa quidem gloria eſt ſangvine ortą: ſed periculorum plena, aſpera bellis, clade regnorum turgida ſuberbè. *Neotericus.*

Lecz / niech tego nikt w dźiw niebierze ſobie;
Że / w pießczoney ROZ Pangeyſkich ozdobie /
Y dźielność chodźi żelazney Bellony.
Przykładami ſwiat dawno wwiedźiony /
Exemplis trahimur, & trahimus retrò. *Sarb. Lyr. lib. 4. Ode 10.*
W podobieńſtwo dźiek wmießcza ſprawy ſwoie.
Statże / ROZAMI Mars ná ſie zawoie
Wziok? powiedź Muzo. Rzekłem: á wnet ona /
Roznemi wiekow dźiely nápußona /
Tak mi odpowie. Rzym ſwiata Krolowa:
Wßech źiem Boginia: naywyßsza miaſt głowa /
Terrarum Dea, gentiumq; Roma. *Martialis.*
Divûm Roma domus, & caput urbium. *Flaminius.*
Że czeſto wieńce / ná ſkroń ſwa / zwiiała
Zwyćieżkie / przetoż y ſwych ozdabiała
Zwyćieżcow / wieńcem z ROZY vplećionym:
Ná znak / że w ćierniu oſtro vroßczonym /
Meſtwo ſie rodźi. A to być niemoże /
Aby bez ćierniá / zakwitały ROZE
Piękne w ſwey cerze. z Rzymu / iako to z Głowy
Swiáta / y naß kray Sarmato-Lechowy
Wźiawßy przykład / toż czyniwał z Wodzami
Mężnemi / że ich ozdábiał ROZAMI
Herbowemi.
Res minor ad potioris currit exemplum. *Caſſiod. lib. 10. Epiſt. 13.*

A te

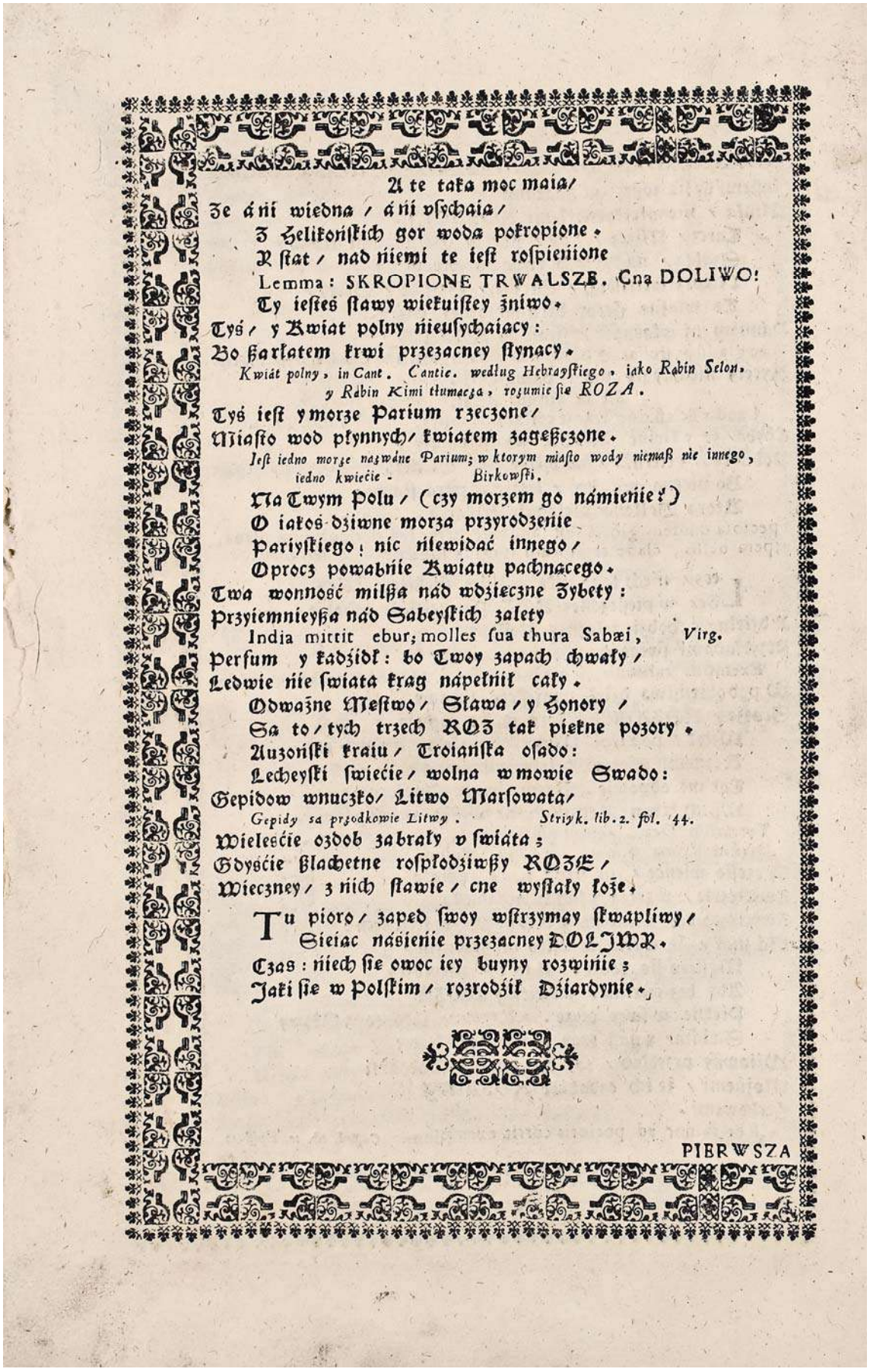

A te taka moc maia/
Że áni wiedna / áni vſychaią/
Z Helikońſkich gor woda pokropione.
Kwiat / nad niemi te ieſt roſpieniione
Lemma: SKROPIONE TRWALSZE. Cna DOLIWO:
Ty ieſteś ſławy wiekuiſtey żniwo.
Tyś / y Kwiat polny nieuſychaiący:
Bo ſzarłatem krwi przezacney ſtynący.
Kwiát polny, in Cant. Cantic. według Hebrayſkiego, iako Rabin Selon, y Rabin Kimi tłumacza, rozumie ſię ROZA.
Tyś ieſt y morze Parium rzeczone/
Miaſto wod płynnych/ kwiatem zageßczone.
Jeſt iedno morze naźwáne Parium; w ktorym miaſto wody niemaß nic innego, iedno kwiećie - Birkowſki.
Na Twym Polu / (czy morzem go námienie?)
O iakoś dźiwne morza przyrodzenie
Pariyſkiego; nic nlewidać innego/
Oprocz powabnie Kwiatu pachnącego.
Twa wonność milßa nád wdźięczne Żybety:
Przyiemnieyßa nád Sabeyſkich zalety
India mittit ebur; molles ſua thura Sabæi, *Virg.*
Perfum y kadźidł: bo Twoy zapach chwały/
Ledwie nie świata krąg nápełnił cały.
Odważne Męſtwo/ Sława/ y Honory/
Są to/ tych trzech ROŻ tak piękne pozory.
Auzońſki kraiu/ Troiańſka oſado:
Lecheyſki świećie/ wolna w mowie Swado:
Gepidow wnuczko/ Litwo Marſowata/
Gepidy są przodkowie Litwy. Striyk. lib. 2. fol. 44.
Wieleśćie ozdob zabrały v świáta;
Gdyśćie ßlachetne roſpłodziwßy ROŻE/
Wieczney/ z nich ſławie/ cne wyſtały łoże.

Tu pioro/ zapęd ſwoy wſtrzymay ſkwapliwy/
Sieiąc násienie przezacney DOLIWY.
Czas: niech ſię owoc iey buyny rozwinie;
Jáki ſię w Polſkim/ rozrodźił Dźiardynie.

PIERWSZA

19

PIERWSZA
W BOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
KWATERA
ARCHIPASTERSKICH PREEMINENCIY ZASADZONA
INFVŁAMI.

Eſt ſuus INFVLÆ Honos, novitque Pedum, venerandi
Sceptri obiiſſe vices.

INFVLA, quæ Soli, Crinale affine repandit,
Dum Caput ambit, amat
Aſtrigenis, rutilum auro permiſcere Capillum,
Orbe colendum & Hali.
Ex Regia Infulatt Solis.

Ná ypierwßa to pochwálá/ z ßlachetney Luciny/
Wyniknać ná twarz Swiata.

Nobilitas, cunctis exordia pandit
Laudib9, atq; omnes redeũt in ſemina vires. *Claudianus.*

Jeżeli przyczyny
Dowść chcemy; pierwßa będźie nam przyczyná;
Że podobnego Oćiec rodźi Syna.

Similes parentibus, ac Majoribus ſuis, Filii plerumque creduntur.
Quintil. lib. 5. Cap. 10.

Jákie drzewo/ táki bywa
Y owoc. Nikt niech ſie żniwa
Tám pßennego nie ſpodźiewa/
Gdźie ſie kakol zły zaſiewa:
Ni/ z żelazney kiedy ßyby/
Będźie złoto/ bezpochyby.

Piękna zaprawde rzecz ieſt/ znáczne vrodzenie:
Rowna iey/ ßlachetney krwi hoyne rozßerzenie.
Im krynica ieſt/ w ſobie ſtrumieniſtßa/
Tym/ w zdroiach ſwych/ być zwykła przezroczyſtßa.
Potok wody záſtawiony/
Prętko będźie zamulony:

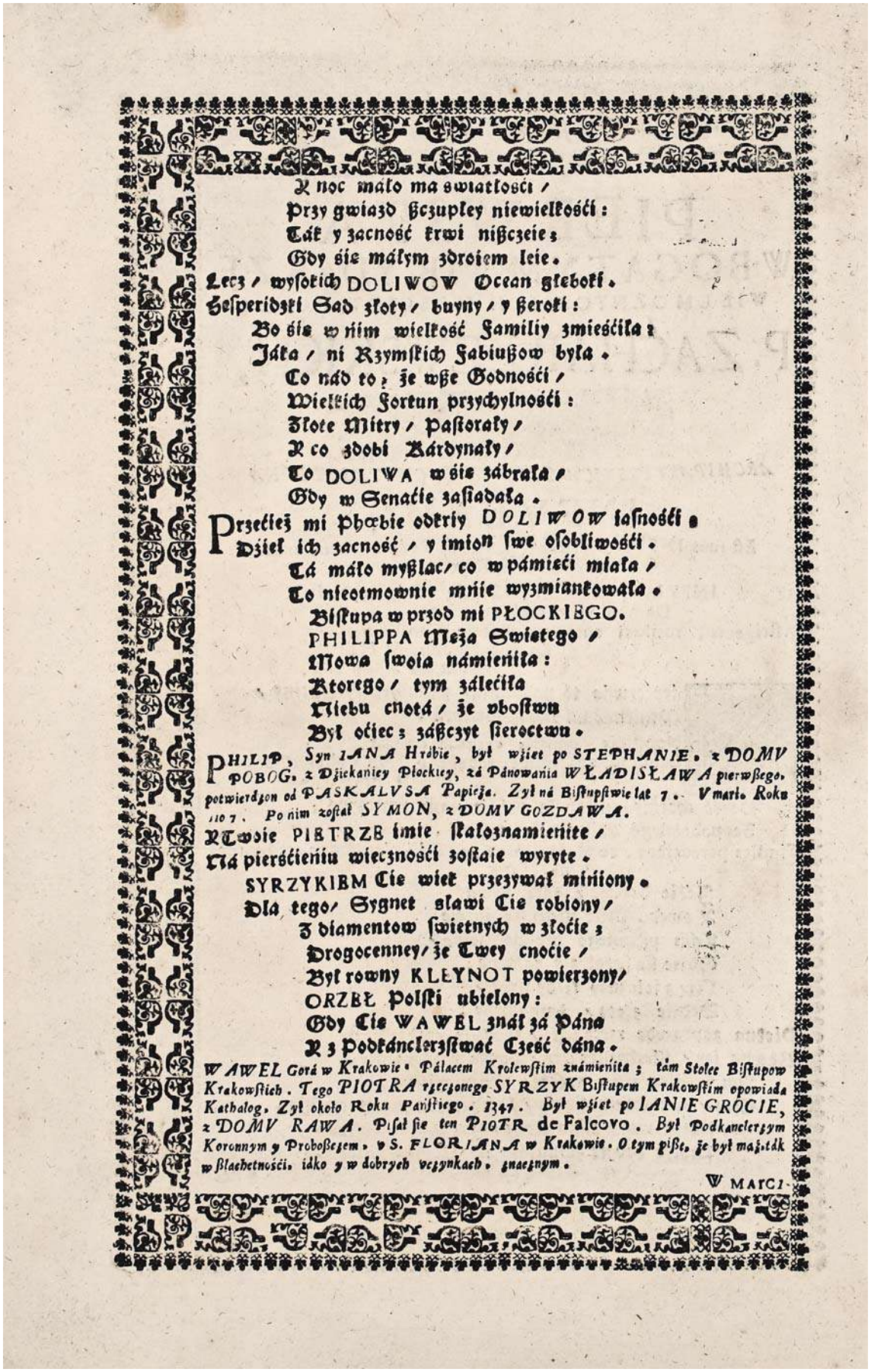

A noc mało ma światłości /
Przy gwiazd ſzczupłey niewielkości:
Tak y zacność krwi niższeie;
Gdy się małym zdroiem leie.
Lecz / wysokich DOLIWOW Ocean głęboki.
Heſperidzki Sad złoty / buyny / y ſzeroki:
Bo się w nim wielkość Familiy zmieściła;
Jáka / ni Rzymſkich Fabiuſzow była.
Co nád to; że wſze Godności /
Wielkich Fortun przychylności:
Złote Mitry / Paſtorały /
A co zdobi Kárdynały /
To DOLIWA w się zábrała /
Gdy w Senacie zaſiadała.
Przecież mi Phœbie odkryy DOLIWOW łaſności
Dziek ich zacność / y imion ſwe oſobliwości.
Tá máło myßlac / co w pámięći miała /
To nieotmownie mnie wyzmiankowała.
Biſkupa w przod mi PŁOCKIEGO.
PHILIPPA Męża Swiętego /
Mowa ſwoia námieniła:
Ktorego / tym zálecíła
Niebu cnotá / że vboſtwu
Był oćiec; záßczyt ſieroctwu.

PHILIP, Syn IANA Hrábie, był wźiet po STEPHANIE. z DOMV POBOG. z Dźiekaniey Płockiey, zá Pánowánia WŁADISŁAWA pierwßego, potwierdzon od PASKALVSA Papieża. Żył ná Biſtupſtwie lat 7. V marti. Roku 1107. Po nim został SYMON, z DOMV GOZDAWA.

A Twoie PIETRZE imie ſkałoznamienite /
Ná pierśćieniu wieczności zoſtaie wyryte.
SYRZYKIEM Cie wiek przezywał miniony.
Dla tego / Sygnet ſławi Cie robiony /
Z diamentow ſwietnych w złoćie;
Drogocenney / że Twey cnoćie /
Był rowny KLEYNOT powierzony /
ORZEŁ Polſki ubielony:
Gdy Cie WAWEL znał zá Páná
A z Podkánclerzſtwać Cześć dáná.

WAWEL Gorá w Krakowie. Pálacem Krolewſtim známienita; tám Stolec Biſtupow Krakowſtich. Tego PIOTRA rzeczonego SYRZYK Biſtupem Krakowſtim opowiada Kathalog. Żył około Roku Paniſtiego. 1347. Był wźiet po IANIE GROCIE, z DOMV RAWA. Piſał ſie ten PIOTR de Falcovo. Był Podkanclerzym Koronnym y Proboßczem. v S. FLORIANA w Krakowie. O tym piße, że był maż. ták w ßlachetności. iáko y w dobrych vczynkach. znacznym.

W MARCI.

W MARCINIE Poznańſka ſie INFVŁA ſwiećiła.

MARCINA Biſtupa Poznańſkiego wſpomina Kathalog. Ten żył, Roku 1102. Żył ná Biſtupſtwie lat 19. Vmarł, Roku 1122. Po nim naſtąpił BOGVFAŁ, z DOMV ROZA.

WAWRZYNCEM záś Wrocławſká chwalnie ſie ßczyćiła.

WAWRZYNCA Biſtupa Wrocławſkiego, opowiada DŁVGOSZ, że był wźiet po CYPRIANIE támże w Kanoniey, zá chećia przećiwko niemu, od HENRIKA Brodatego. w Hołoboku poſwiecon. Żył ná Biſtupſtwie lat 25. Dńia 7 Septembra vmarł w Przytkowie, we Wrocławiu pochowan. Roku 1232.

Dwoch IANOW Poznań widźiał Biſtupami.

O iednym powiáda Kathalog, że był wźiet po DOMARACIE, z DOMV GRZYMAŁA, w Roku 1270. Piße o nim że był człowiek polityczny. Żył lat 30. Vmarł, Roku 1300. Támże w Poznańiu pochowan. Po nim naſtał *IAN* z Domu ŁODZIA.

Ci nietylko są ozdobni Mitrami;
Lecz zacność Cnot / y Zaſługi /
Wiek im / w złoćie / ryia długi.
Z Tych ieden y w Paſtorale /
Y w Podkanclerſkiey lśniał Chwale.
Bedac w Gallia Legátem /
W Awinium / kres wźiał z świátem.

Ten IAN Biſtup Poznáński, Podkanclerzy Koronny, od Krola *KAZIMIERZA* poſłany w Gallia do Papieża, vmarł w Awinium, Roku 1348. Czerwca, 6. dńia. Ten był potwierdzon od *KLEMENSA* ßoßtego Papieża. Marćin Bielſki lib. 2. fol. 230 A Kańſki piße, że w Rzymie żyć przeſtał.

Jeßcze ſie nie tu IANOW ſkończyła pochwałá.
Y Krakowſka Infuła / błáſkiem okrywała
Swym / IANA LVTKA.

IAN LVTEK, Syn *IANA LVTKA* Sędźiego Kaliſkiego, był Biſtupem Krakowſkim, po *IANIE GRVSZCZENSKIM*, z *DOMV ROZA*, zá *KAZIMIERZA* Krola, przez *PAWŁA* wtorego Papieża potwierdzon. Vmárł Roku 1451. Marca 24 dńia, w piątek. Żył ná Biſtupſtwie lat 6. Miesiecy 6. y dni 22. w Krákowie pochowan. *O* tym piſßa Kańſki, Paprocki, y Simeon Okolſki, iń Orbe Pol. Tomo 1.

Tu niechay y dalßa
Godność wyniknie DOLIWY / wſpanialßa
W ſwey powadze / y zácności /
Bo gornieyßey wyniosłości.
Rzekłem: á wnet WINCENTY
Arćibiſkup / w Gniezno wźięty /
To mi rzecze / Sám o ſobie /
Poważny w Czći y Ozdobie.
Ja pierwßy ten: ktoremu w Sznurze Purpurowym /
RZYM Honor swoy zawiązał / w ten czás w Polßcze nowym /

Ozdobiwszy mnie Znakiem Kárdynalstwa;
Lecz, próżny m chluby, y zuchwalstwa.
Jam po KROLV miał pierwieństwo:
Mnie służyło posłuszeństwo,
W dwie Imiona dzielney Polski;
Gdy nieschronny wyrok Boski,
W ciemny Mauzol wtrącił KROLA;
Jam był KROLOW żywa wolá.

WINCENTEGO Kárdynała, y Arćibiskupa Gnieźnieńskiego wspomina Katalog, że był wźięt po WOYCIESZE, z Domu IASTRZĘBIEC w Roku 1437. Był wźięt z Kustodiey Gnieźnieńskiey; á był Podkánclerzym Koronnym: potwierdzon przez EVGENIVSZA czwartego Papieża, w niedźiele, trzećiego dńia Septembra, w kościele Gnieźnieńskim, przez ZBIGNIEWA Krakowskiego Biskupa [: przy ktorym Ci byli: KONDRAT Wrocławski, STANISŁAW CIOŁEK Poznanski, STANISŁAW PAWŁOWSKI Płocki, Biskupi,:] poświecon. Żył ná Arćibiskupstwie lat 22; potym wpadszy w niemoc w Vniowie umarł, Roku 1448, we srzode 14 dńia, Septembra: w Gnieźnie pochowán w rok, 17 dńia Miesiaca Septembra.

O tym Prymasie Polskiey Korony, ták Sławá,
Auzeńskim piorem światu powieśći rozdawa.

Effusus donator opum, sumptuq; superbo:
A mensâ, stomachi langvidioris erat.
Hunc, nova Cardineo texit Fortuna Galero:
Sarmatico nulli, quod dedit ante, viro. Ianicius.

TO INFVŁAMI KWATERA sadzona,
W Swiete Honory, znacznie rozrodzona.
Lecz, pokaż śie y Swiatowa
Tu Cźći, Ozdobo Lechowa.
Y Twe niechay złotogłowy,
Glanc obłasći Phœbusowy.
Gdyż zácność Krwi niestawiona,
Jest w ćmie światło Phaetona.

DRVGA

21

DRVGA
W BOGATYM WIRYDARZE,
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH
KWATERA
SENATOPOLSKICH PVRPVR VFLORIZOWANA
ROZAMI

Quidquid alit prægnans folio de pubere bombix,
Piſcove ſerit Blis amœna ſolo.
Induſis. *Baldvinus Cábillavius in Epigram.*
Flores amœnæ, ferre juvat ROSÆ. *Horát: lib. 2 Carm: Ode. 3.*

Ták to Senaćie Polſki ieſteś zbogácony!
Że wßyſtek ſie w Purpurach/krwawiß zánurzony.
Co Sidon/y co Tyr ßárkatow maia/
Wßyſtkie/ná pyßnym grzbiećie Twym/świtaia.
Co ſie w Ereśie złotogłowow robi/
To wßyſtko Ciebie Lechowicu zdobi.
Ledwie nie Jndami
Stroiß ſie/y Chynami.
Ja ták mowie: á Polſki Geniuß mi rzecze:
Nie wßelka mowá z prawdą/z uſt śmiertelnych ćiecze.
Prawdá/że złotem błyſtamſie pozornie:
Perłami Isnie ſie iák gwiazdmy wytwornie.
Przećie; nie to mi Ozdobá wrodzona.
Troiſta ROZA krwi farba zbroczona/
To pochwałá ieſt moia;
Purpurá/Tarcz y Zbroiá.
Ta ſie Ja chwalnie zdobie/y w złotym pokoiu;
A gdy Mars ßyki wiedźie/do krwawego boiu.
Mur mi tám z miedźi/gdźie ſtanie DOLIWA.
Oná mych zwyćieſtw Phœbais prawdźiwa.
Pod KORONOWEM. hárdego Sleżaka
KONDRATA, choćże meżnego Junaka

Ato

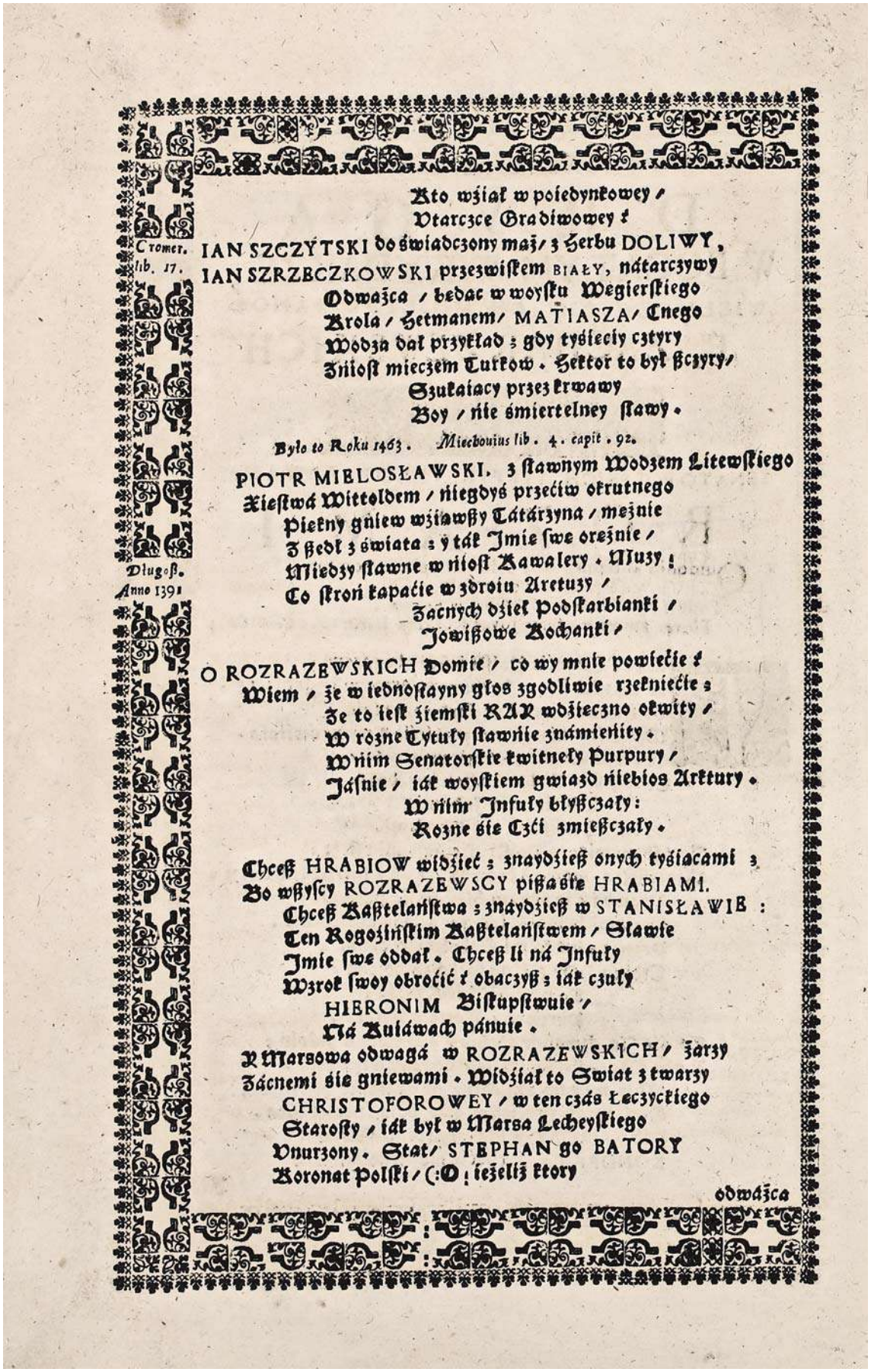

Kto wziął w poiedynkowey /
Vtarczce Gradiwowey ſ
Cromer. lib. 17. IAN SZCZYTSKI do świadczony mąż / z Herbu DOLIWY,
IAN SZRZECZKOWSKI przezwiſkem BIAŁY, nátarczywy
Odważca / będąc w woyſku Węgierſkiego
Krolá / Hetmanem / MATIASZA / Cnego
Wodza dał przykład ; gdy tyſiecły cztyry
Zniosł mieczem Turkow . Hektor to był ßczyry /
Szukaiący przez krwawy
Boy / nie śmiertelney ſławy .

Było to Roku 1463 . Miechouius lib . 4 . capit . 92.

PIOTR MIELOSŁAWSKI. z ſławnym Wodzem Litewſkiego
Xięſtwá Wittoldem / niegdyś przećiw okrutnego
Piękny gniew wźiąwßy Tátárzyna / mężnie
Z ßedł z świata ; y ták Imie ſwe oreżnie /
Długoß. Miedzy ſławne w niość Kawalery . Muzy ;
Anno 1391 Co ſtroń kapaćie w zdroiu Aretuzy /
Zacnych dźiek Podſkarbianki /
Jowißowe Kochanki /

O ROZRAZEWSKICH Domie / co wy mnie powiećie ſ
Wiem / że w iednoſtayny głos zgodliwie rzekniećie ;
Że to ieſt źiemſki RAY wdźięczno okwity /
W rożne Tytuły ſławnie známienity .
W nim Senatorſkie kwitnący Purpury /
Jáſnie / iák woyſkiem gwiazd niebios Arktury .
W nim Inſuły błyßczały :
Rożne śie Cźći zmießczały .

Chceß HRABIOW widźieć ; znaydźieß onych tyśiącami ;
Bo wßyſcy ROZRAZEWSCY pißą śie HRABIAMI.
Chceß Kaßtelaniſtwa ; znáydźieß w STANISŁAWIE :
Ten Rogoźińſkim Kaßtelaniſtwem / Sławie
Imie ſwe oddał . Chceß li ná Inſuły
Wzrok ſwoy obrocić ſ obaczyß ; iák czuły
HIERONIM Biſkupſtwuie /
Ná Kuláwach pánuie .

Y Marsowa odwagá w ROZRAZEWSKICH / żarzy
Zácnemi śie gniewami . Widźiał to Swiat z twarzy
CHRISTOFOROWEY / w ten czás Łęczyckiego
Starośty / iák był w Marsa Lecheyſkiego
Vnurzony . Stał / STEPHAN go BATORY
Koronat Polſki / (:O ! ieżeliż ktory

odważca

Odważca mogł żyć długo ſ)
Woyſkowa go zaſługa /
W ſwą chęć necac / Rotmiſtrzem ſwey Choragwi ſtawi :
Czym mu miedzy Rycerſtwem / wiekßey Czći pzybawi .
Pod ZAWOŁOCZEM , ten Maż znamienity /
I żalē żołnierſtwa / z dżiała ieſt zabity. Simeon Okolſki in orbe Pol: Tomo 1
Jeżeli dálßa ROZRAZEWSKICH Domu
Ozdobá / chce wńiść w preyzrzeńie ſie komu /
Niech w Wielką Polſkę zaydżie ;
A pewńie ia tám znaydzie .
I naydżie tám Podkomorzych / Stároſt / Woiewodow :
K tyśiąc iáſnych Chwały y Czći ich dowodow .
Nad to STEPHAN Krol / powaga ſwoiego
LISTV potwierdżił; iák DOLIWOWEGO
Pokoleńia ſą DOMY rodowite :
W Zacność / w Honory / w Zaſługi obfite .
Magna meritorum pompa eſt , juditium Regale. Caſſiodorus.
K coż być nád te ROZE.
Chwalebńieyßego może ſ

Ten LIST Krola STEPHANA BATOREGO, dany ieſt ROZRAZEWSKIM y całemu DOLIWOW Pokoleńiu , w Grodńie 23. Febr. Roku 1579 , trzećiego Roku pánowańia iego. A ten LIST wyczerpńiony ieſt z pism authentycznych BOLESŁAWA Xiążęcia Polſkiego , danych Roku 1270. O tym Paprocki, y Simeon Okolſki , in Orbe Pol. Tomo 1 . Dlá prawdżiwßey iſtoty , właſne ńie ktore Punkta LISTV tego kłada .

1. Ponieważ oneyże wźięte LINIEY dawnośći, y z znaczńych iey Náſladowcow, wielkie widżimy dokumenta, y nápisy ; o ktorych to nie ieden nam powiada Autor : y nie tylko nabym , ále y poſtronnym Państwom ſa wiádome . Pierwßa. z LISTOW wielce powáżnych láśnie Wielmożnego BOLESŁAWA, niegdyś ßczęśliwego POTENTATA Polſkiego, mamy znaczne ſwiádectwa: ktore ſa napiſane ná Párgámińie, Roku 1270, y w DŁVGOSZV Autorze położone, tudżież nam iawnie wßyſtkim reprezentowane .

2. Dáley oney ſtarodawney LINIEY y wielkiego w Polßcze POKOLENIA , dobry dokument mamy, z znáczńych ich w Oyczyźńie Ozdob, y Tytułow .

3. Głębiey Originem *ich ńiebierzemy : bo z inßych Páńſtw do Polſki zawitali : gdźie wieleby trzebá badaiąc ſia bawić . &c.*

4. KONKLVZIA LISTV TEGO.

A ták, z znaczńych iuż probáćiy y dokumentow, wßyſtkim nam jawnych, y wiáry godnych, tym LISTEM naßym wßyſtkim iawno eſzyńimy : iż przyznawamy im, zdawna z wyſokich DOMOW ińć, y Bracią ie Koronnym Synom nazywamy, y legitimè *urodżonych,* in exteris nationibus, *z wielkiego POKOLENIA idących: y powińni mieć ná zawżdy ſwoie reputácie w Korońie náßey Polſkiey . A ná dokument tego , y dlá godności wiáry, ten LIST włáſną ręką naßą podpiſuiemy, y Krolewſtwa Pieczęćia przyćiſkamy Data w Grodńie. Dńia 22 , Mieśiąca Februaria . Roku 1579 , Pánowania zaś náßego, trzećiego .*

Gdy

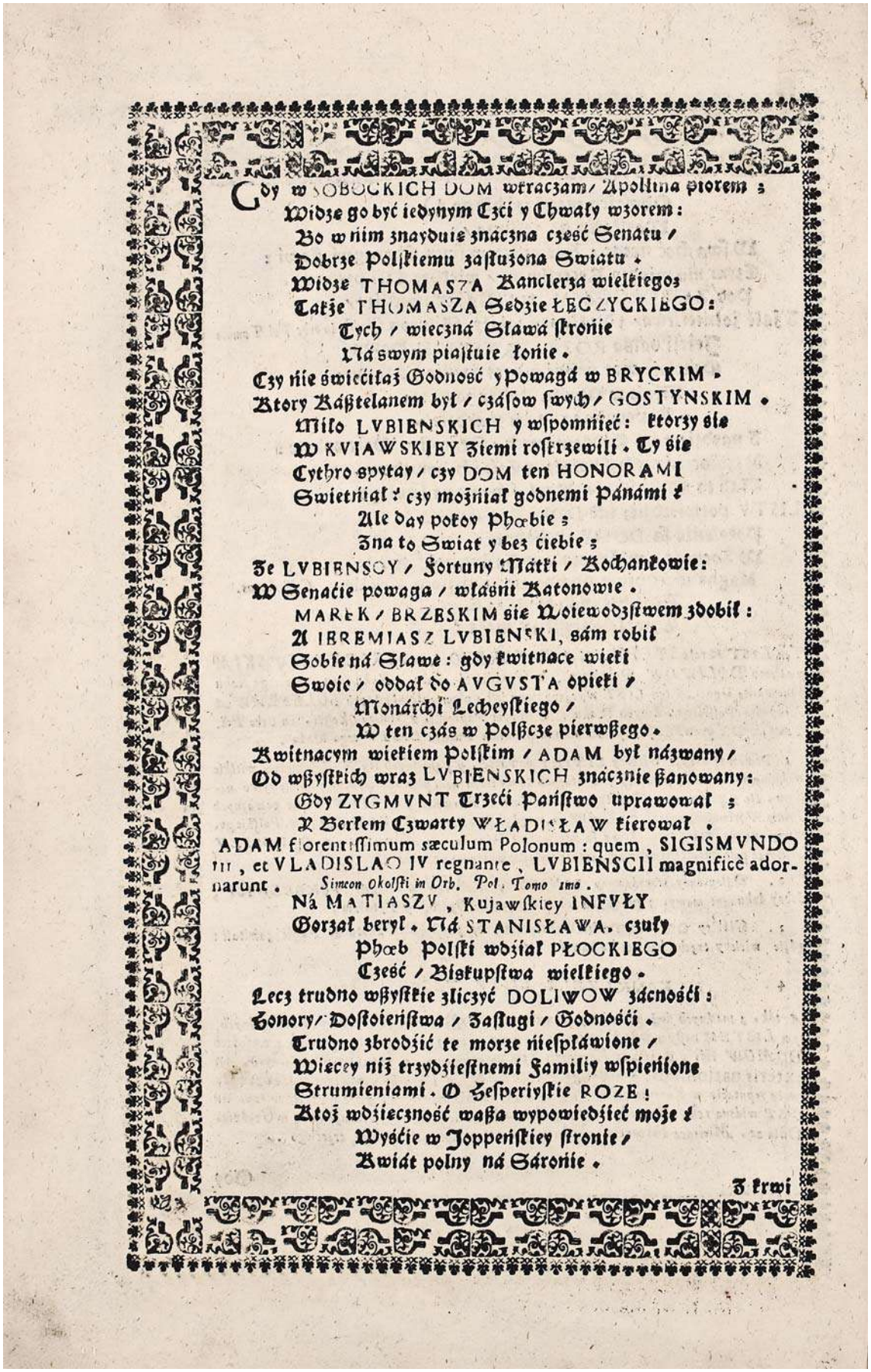

Gdy w SOBOCKICH DOM wracz am/ Apollina piorem ;
Widze go być iedynym Czći y Chwały wzorem:
Bo w nim znayduie znaczna cześć Senatu /
Dobrze Polskiemu zasłużona Swiatu .
Widze THOMASZA Kanclerza wielkiego;
Także THOMASZA Sedzie ŁĘCZYCKIEGO:
Tych / wieczną Sławą stronie
Ná swym piastuie konie .
Czy nie świecićaż Godność y Powagá w BRYCKIM .
Ktory Kásztelanem był / czásow swych / GOSTYNSKIM .
Miło LVBIENSKICH y wspomnieć: ktorzy sie
W KVIAWSKIEY Ziemi rosrzewili . Ty sie
Cythro spytay / czy DOM ten HONORAMI
Swietniał? czy możniał godnemi Pánámi ?
Ale day pokoy Phœbie ;
Zna to Swiat y bez ciebie ;
Że LVBIENSCY / Fortuny Mátki / Kochankowie:
W Senacie powaga / wlásni Katonowie .
MAREK / BRZESKIM sie Woiewodztwem zdobił:
A IEREMIASZ LVBIENSKI, sám robił
Sobie ná Sławe: gdy kwitnące wieki
Swoie / oddał do AVGVSTA opieki /
Monárchi Lecheyskiego /
W ten czás w Polszcze pierwszego .
Kwitnącym wiekiem Polskim / ADAM był názwany /
Od wszystkich wraz LVBIENSKICH znácznie szanowany:
Gdy ZYGMVNT Trzeći Państwo uprawował ;
Z Berłem Czwarty WŁADISŁAW kierował .

ADAM florentissimum sæculum Polonum : quem , SIGISMVNDO III , et VLADISLAO IV regnante , LVBIENSCII magnificè adornarunt . *Simeon Okolski in Orb. Pol. Tomo 1mo .*

Ná MATIASZV , Kujawskiey INFVŁY
Gorzał beryl . Ná STANISŁAWA. czuły
Phœb polski wdział PŁOCKIEGO
Cześć / Biskupstwa wielkiego .
Lecz trudno wszystkie zliczyć DOLIWOW zácności:
Honory / Dostoieństwa / Zasługi / Godności .
Trudno zbrodzić te morze niespławione /
Wiecey niż trzydziestnemi Familiy wspienione
Strumieniami . O Hesperiyskie ROZE !
Ktoż wdzięczność waszą wypowiedzieć może ?
Wyście w Joppeńskiey stronie /
Kwiát polny ná Saronie .

Z krwi

23

Hebrayczycy, miasto tego, Ego sum flos campi, czytaią, Ego sum SARON. SARON zaś iest pole, miedzy Ioppen y Cæzareia, na ktorym kwitną ROZE, pięknością y zapachem, daleko wszystkie inne przechodzące.

Tu iuż Parnasu Władzco / wdzięczny Apollinie /
Pięknotwarzey Latony nie otrodny Synie!
Naćiągni ná ton nowy / głosne strony;
Coś inszego tu zábrzmia Cytherony:
Sámych iuż dźieła ZACHARZEWSKICH / twemi
Będźiesz ogłaszać pieniami rythmnemi.
Nástroy arfę uczona /
Do głosow wzwyczaiona.

TRZECIA
WBOGATYMWIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
KWATERA

Ná Prezent / zaślubioney / pronubâ Bellonâ Sławie /
Dwiemá krwawemi zásadzona /
ROZAMI.

I, felix ROSA, mollibusq; sertis.
Nostri cinge comas Apollinaris. *Mart. lib. 7.*

Nie wiele mowiąc / we krwi Sławá pływá.
Bellonâ / iáko w gniewie uporczywa /
Ták y trudne przez zakomy /
Przez ogniśtych woysk pogromy /
Przez błáć / przez tor krwáwy /
Bierze śie do Sławy.
Niebył by Hektor w tey / w iákiey dźiś iest Sławie;
Gdy by nie wylał duszy ná wiatr krwawie.
Z Krwi Sławá rod swoy wywodźi:
Przez śmierć życie sobie rodźi:
Nikt z mężnych nie ginie:
Bo pamiątka słynie.

D y mogłoż

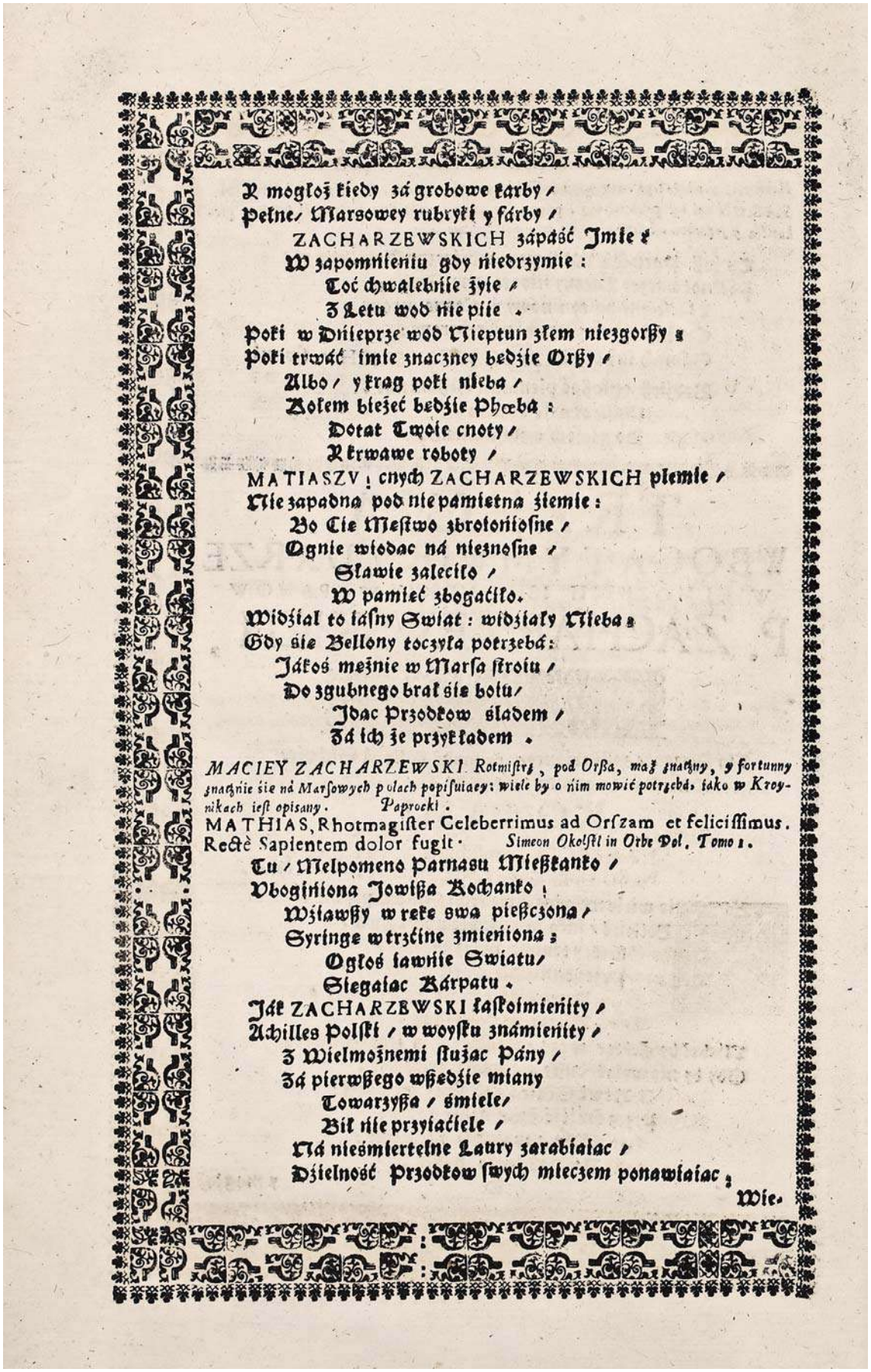

Y mogłoż kiedy zá grobowe karby /
Pełne/ Marsowey rubryki y fárby /
ZACHARZEWSKICH zápáść Jmie ć
W zapomnieniu gdy niedrzymie :
Toć chwalebnie żyie /
Z Letu wod nie pie .
Poki w Dnieprze wod Nieptun zkem niezgorßy :
Poki trwáć imie znaczney bedzie Orßy /
Albo / y krag poki nieba /
Kolem bieżeć bedzie Phœba :
Dotat Twoie cnoty /
Y krwawe roboty /
MATIASZV ; cnych ZACHARZEWSKICH plemie /
Nie zapadna pod nie pamietna ziemie :
Bo Cie Mestwo zbroloniosne /
Ognie wiodac ná nieznosne /
Slawie zaleciło /
W pamieć zbogaciło.
Widżial to iásny Swiat : widżiały Nieba :
Gdy sie Bellony toczyła potrzebá :
Jákoś meżnie w Marsa stroiu /
Do zgubnego brał sie boiu /
Idac Przodkow śladem /
Zá ich że przykładem .

MACIEY ZACHARZEWSKI Rotmistrz, pod Orßa, maż znaczny, y fortunny znacznie sie ná Marsowych polach popisuiacy: wiele by o nim mowić potrzebá, iako w Kroynikach iest opisany. Paprocki.

MATHIAS, Rhotmagister Celeberrimus ad Orszam et felicissimus.
Rectè Sapientem dolor fugit. *Simeon Okolski in Orbe Pol. Tomo 1.*

Tu / Melpomeno Parnasu Mießkanko /
Vboginiona Jowißa Kochanko ;
Wziawßy w reke swa pießczona /
Syringe w trzcine zmieniona :
Oglos iawnie Swiatu /
Siegaiac Kárpatu .
Jak ZACHARZEWSKI kaskolmieniły /
Achilles Polski / w woysku známieniły /
Z Wielmożnemi służac Pány /
Zá pierwßego wßedzie miany
Towarzyßa / śmiele /
Bił nie przyiaćiele /
Ná niesmiertelne Laury zarabiaiac /
Dzielność Przodkow swych mieczem ponawiaiac ;

Wie.

Wiedza o nim z dzielney cnoty /
SAPIEZINSKIE bitne roty.
IAN ZACHARZEWSKI ſłużył z MICHAŁEM SAPIEHĄ, Koniuſzym Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, pod Pancerna Chorągwią, zá pierwſzego Towarzyſza, ná trzy konie.

Zna Onim SRZENIAWA /
SRZENIAWA RZEKA. Herb LVBOMIRSKICH; y z temi IAN ZACHARZEWKI ſłużył, zá Pierwſzego Towarzyſza.

Zna ſławna PILAWA:
PILAWA. Poltrzecia Krzyża, Znak Herbowny POTOCKICH:
Bo z SCZESNYM woyne trakttował POTOCKIM
Káſztelanem ná te czásy Krakowſkim.
Zacnieyſza Cżćia uraczony /
Rotmiſtrzowſtwem ozdobiony /
Zoſtał wraz mężnieyſzym /
Chwały swey pilnieyſzym.
Mám tó z Delfu: że beda pomnieć wiecznie /
Twa dzielność IANIE / ſzumiące bespiecznie /
Po Auſtriey / Boſphorowe /
Czy ich názwe Odryzowe?
Furie ogniſte /
Meduzy wężyſte.

Tu rzecz. o Tureckiego woyſka cieſzkich impresach przećiw LEOPOLDA Ceſarza, pod czás Widenſtiey woyny. Roku 1686 defendentibus, ſtrone Ceſarſka, armis, IANA III Krola Polſtiego.

Y Węgrzyn bedzie w pamięći swey nosił /
Ktory sie nie raz posoka swa rosił:
Co mogła / nie lekliwego
Broń IANA ZACHARZEWSKIEGO:
Co meſtwo doznane /
Lub krwia fárbowane.
Kładł on tám znáki chwalebnego meſtwa:
Gdy z TEKIELEGO odnosił zwyćieſtwa:
Polſka Sławe rozmnażaiąc /
Y Swoiey nie źle ſprzyiaiąc.
O cny Lechowicu!
Cnot wielkich Dziedzicu.
A krew to bliska / cny STOLNIKV. Twoia:
Twoiey to Záßczyt Sławy / iego zbroia:
Boſćie roßczka za iednego
Krzaku / ROZA roſkwitłego.
Kto z Was ſławnie robi /
Cały DOM swoy zdobi.

często

Czesto / iednego dzielność bywá ſława
Wielom : y ieden towarzyßac z krwawa
Bellona / w Dom ſwoy wieczna ſławe wwodźi ;
Kiedy / przez krwawe pławiac ſie powodźi /
W port wchodźi wieczności /
Pełen ſwey zacności .
Coż rzekne ? gdyście ſa Fabiußámi
Wßyſcy / Rzymſkiemi gdy Scipionami :
Toć iuż DOM waß / ieſt RAIEM wieczney Sławy ;
Stroż RAIV tego / Mars żelazokrwáwy /
ROZA ućierniony /
Dzielna krwia zroßony .

Że ZACHARZEWSCY ſa KORONA ſławy ;
Znát to KORONY / ná Hełmie / złotáwy
Pokazuie . Że Marſa ſa wnukowie /
To pod KORONA świetny SZYSZAK powie .
HONOR , MĘSTWO , SŁAWA ,
Cnot to ich ieſt ſprawa .

A to tey TRZECIEY / ROZE ſa KWATERY /
Wſpomnione przez mńie dwa cne Kawálery .
O innych Kroyniki wiedzą
Kátalogi opowiedzą :
Powie ſama Sławá
Purpura ROZ krwawa .

Tu bliżey Synie ſtań Hiperiona :
Niech twoia Cytrá bukßpano złocona /
Ozwie ſie w DOMV STOLNIKA /
CHARKOWSKIEGO POŁKOWNIKA :
W Ktory dawno Chwałá
Z Sławą / w Kroczyć miała .

Fontana

25
OMNIBVS SVFFICIT
FONTANNA
wyrosłzodku bogatego Wiry
darza żywey postfata pa
mieci. Stolnika y Polkownika
Charkowskiego P. GRZEGO
RZA ZACHARZEWS
KIEgo wyrobiona.

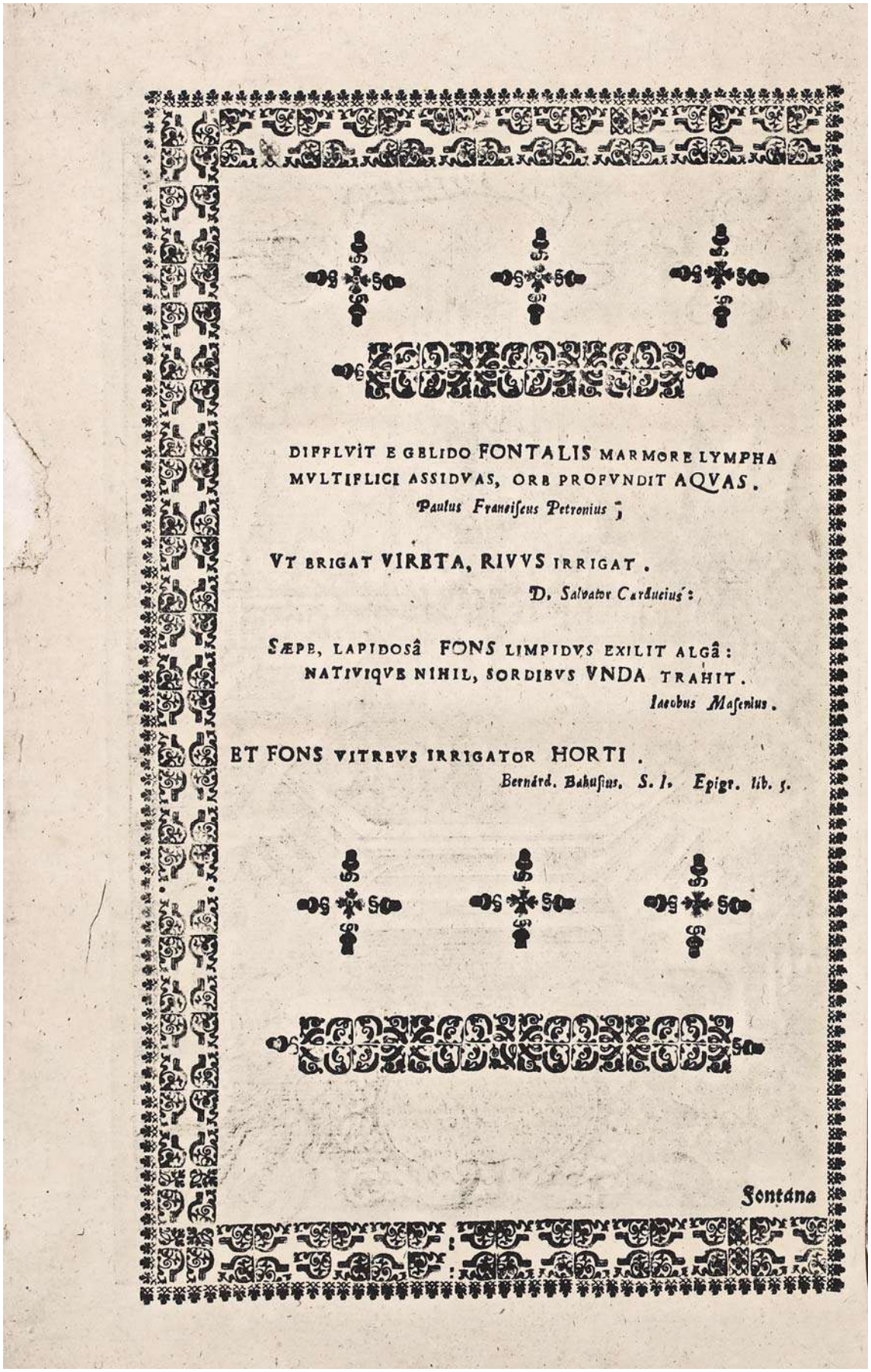
DIFFLVIT E GELIDO FONTALIS MARMORE LYMPHA
MVLTIFLICI ASSIDVAS, ORB PROFVNDIT AQVAS.
Paulus Franciſcus Petronius ;
VT RIGAT VIRETA, RIVVS IRRIGAT .
D. Salvator Carducius :
SÆPE, LAPIDOSÂ FONS LIMPIDVS EXILIT ALGÂ :
NATIVIQVE NIHIL, SORDIBVS VNDA TRAHIT.
Iacobus Maſenius.
ET FONS VITREVS IRRIGATOR HORTI .
Bernárd. Bahuſius. S. I. Epigr. lib. 5.
Fontána

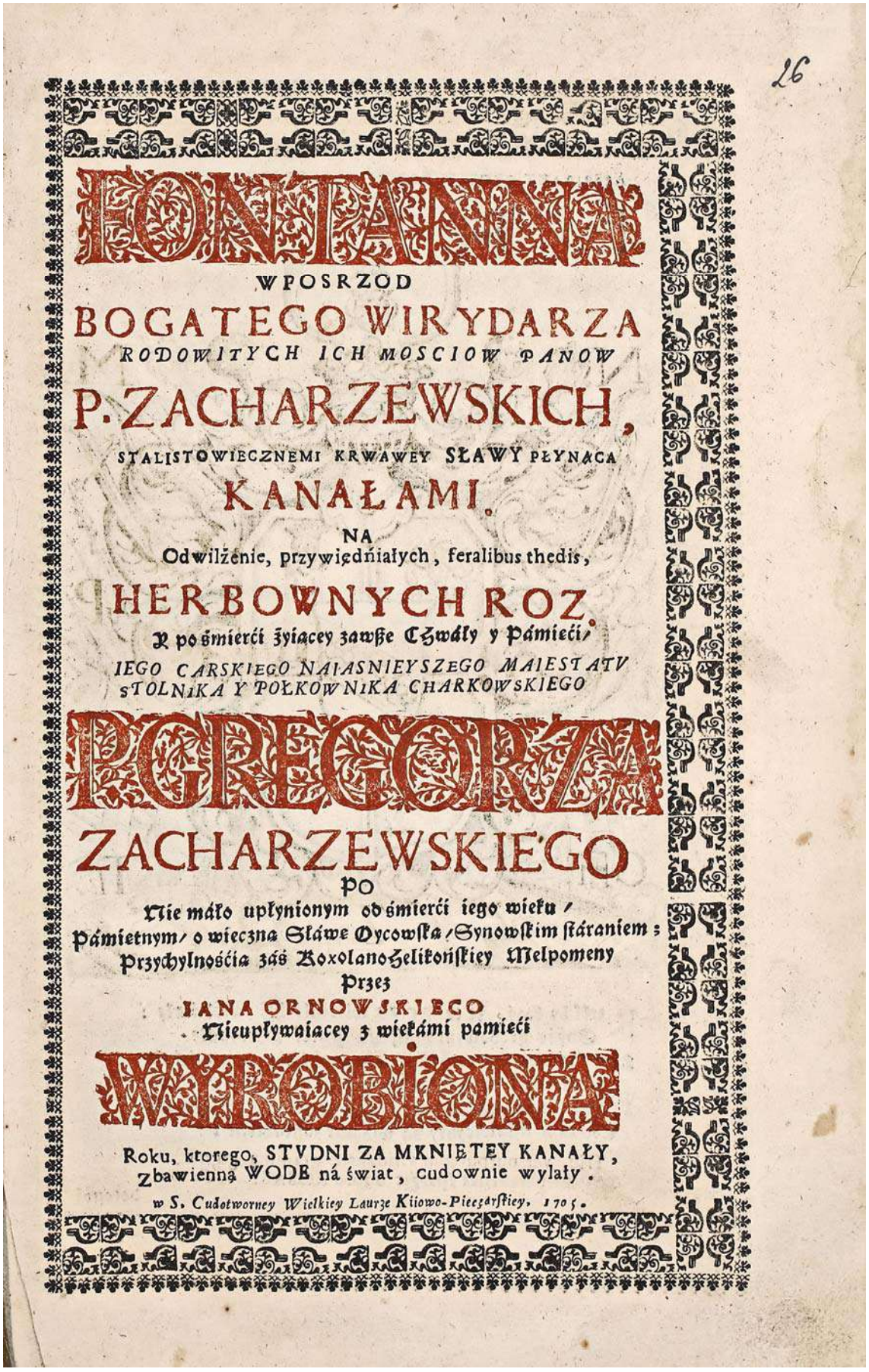

26

FONTANNA

WPOSRZOD

BOGATEGO WIRYDARZA

RODOWITYCH ICH MOSCIOW PANOW

P. ZACHARZEWSKICH,

STALISTOWIECZNEMI KRWAWEY SŁAWY PŁYNACA

KANAŁAMI.

NA

Odwilżenie, przywiędniałych, feralibus thedis,

HERBOWNYCH ROZ.

Y po śmierći żyiacey zawße Cżwáły y Pámieći/

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV

STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

PREGORZA

ZACHARZEWSKIEGO

Po

Nie máło upłynionym od śmierći iego wieku /

Pámietnym / o wieczna Sláwe Oycowską / Synowskim stáraniem ;

Przychylnośćia záś Roxolano-Helikońskiey Melpomeny

Przez

IANA ORNOWSKIEGO

Nieupływaiacey z wiekámi pamieći

WYROBIONA

Roku, ktorego, STVDNI ZA MKNIĘTEY KANAŁY,

Zbawienną WODĘ ná świat, cudownie wylały.

w S. Cudotworney Wielkiey Laurze Kiiowo-Pieczárskiey. 1705.

Rzekł by ktoś, że te ROZE wiecznie iuż zwiędniały:
Gdyż grobowym piáskiem Parki przysypały.
Lecz Ja mowię: te KWIATY czyż kiedy zwiędnieią?
Ná ktore/ Mars z Minerwą/ zdroy Xaßtalski leią.
Nádto/ że z GREGORZEM/ są w Eliz przeniesione:
Toć tám uſtawiczney są wiośnie zaßlubione.

Hic, ver purpureum viridantia gramina gignit,
Et paradisias ſpargit odore ROSAS. Fortunat.

dotegoż

27

DO TEGOZ

WIELMOZNEGO IEGOMOSCIPANA STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.

PRZEDMOWA,

Ło śmierći. ćiáło grobu oddane: żyść Cnoty, Sławá nieśmiertelna. ŻYWY ZMARŁEGO RODZICA KONTERFEKCIE, *WIELMOZNY MOSCIPANIE STOLNIKU y POŁKOWNIKU CHARKOWSKI*. MECŒNASIEMOY ŁASKAWY. Nie ećle, per receſſum animæ à corpore, rozbrat z tym vczynił świátem: kto w pamietnym żyćliwych serc ludzkich Archiwie, wiekuiaca imienia swego złożył reminiſcencia.

Ani śmierć takiego, może być zwána, privatio animæ; z kim oraz do łoebu grobowego Sławá nie wſtąpiła.

Fama manet facti. - *Ovid. 2. Faſt.*

Wielka tęść Libityny nie ma nád nim swey Jurisdikeiey; kogo doſtoyna enotá, piorem sławy, w kátalog nieśmiertelności aktikowała. Ten niepoſpolita życia swego (: o trudna chwało! :)

Permare, per terras, per tot diſcrimina rerum, *Virg.*

do Latium wieczności odprawuie ſtadiodromia: kto nie latami, ále zasługami, y enot znamienitośćia, wieku krotkopaśmnego rośćiaga granice. Glorioſiùs multò eſt, ſua virtute, quàm temporis dono ſenuiſſe. Y ten, długiemi regeſtrami lát swoich, wydátne, ná enot zdſtárbienie, komputuie expensa: kto, nieſtrocony po sobie w sercu poddanych, oſtáwił lament. *Hierem. Droxelius in Ætern. Prodromo C. 1.*

Quem ſui raptum gemuere Cives;
Hic diu vixit. *Sárb. Lyr. lib. 2. Ode. 2.*

Nie vkontentowane, wieku Twego ſtedźiwośćia, Opłakanki, żałosne, [: mowie. :] dni, godźiny, ledwie y nie momenta, nieumieraiacey, y poſt Fata, pamieći, GREGORZE, ieſtże do tych cżás, w gorzkich Antiopy łzach sie zanurzáia, ná fatalne Twoie z świátem, vſtarzaiac sie divortia, jeś im siebie samego umknął z oczu, ná nieżbadaney gdźieś wieczności ALTI NAVITA SANGVINIS, przeniosły sie Ocean, Tu, ná tey świátá powßechności, pokiś żył, Twego ducha operativa virtus, była wßystkich iedna dußa. Twoia iedynego wolá bywałá, wßystkich ná iednoż iednomyślnym konſensem. Ty byłeś we wßystkim boni ſui diffuſivum: ták też reciprocè, wßystkich bonitas, ku Tobie wierna swa effundebat propensie. Dałeś z siebie iásny tego dowod: że ſtokoyna Numy Pompiliußa władze, nád gwałtowne Tarqwiniußa pyßnego gubernia, potężnieyßa częſtokrotnie bywać zwykła.

Peragit tranqvilla poteſtas,
Quod violenta neqvit.

O ták to łaſkawe Pánowanie. Magni cuſtos Clementia mundi.
wiele nád poddanemi swemi może! Mandatáq; fortius urget
imperiosa qvies. *Claudianus, In laudes Stilicon. Paneg. 3.*

Słowem mowiąc, Tyś był Wolno Roſsiyſkiego nieba [: bo Słobody, ex etymo libertatis, maia swoia denominanie :] roſtropnym Atlantem: po ktorego woli, diſpononowanych rzeczy, obracały sie ſphæry.

A choć

A choć Cie invida Fata, *z oczu nám wżięły, iednákże* imaginativè *nám ſie reprezentuieſz; maiąc* ideam *cnot, y dżielnośćiy ſwych, podobnego,* in rectefactorum conſcientiis, *Syna: ktory ieſt Obrazem Ciebie ſamego iſtotnym.* Filius eſt imago Patris. *Nieſtawiamyć tu dlá tetrytżney pompy, Phidiaſowym dłotem, dlá chluby wiekom, rzezanych mármurow: áni* arrogantem *Memphickich Obeliſkow* molem ſuper cineres, *ſakładamy; pretż prożney upraſaiąc chwáły nádeta Architekture: Bo, coż po ták dármo ronionych ſpezách? gdżie Synowſka miłość w ſtarbnéy ſercu, drogie Oyco-wſkie depożytuie popioły.* Marmore & lapidibus quid opus? vbi filiorum animus, animati marmoris vices obit. Ioannes Stubſti.
ále żaſług Twoich liczne porządki dlá okazalßey chwały.

Ante fidem Solis judiciumque poli

Wyprowadżić, zá przyſłoyną rzecz oſadżiłem. A że lustr Marſowych żdſług máſie in parentali *okazać* theatro; *nie to Heroiczney niederoguie Sławie: bo, aż ná tym placu dżielna Cnotá, y wypracowana Chwałá, wieczne z ſobą zawieraią kontrákty, pewne od wieczności y popiołow grobowych, ſwey nagrody.*

Refert ſerus præmia digna cinis. *Mart. lib. 9.*

Iuż dżiś, GREGORZE, Sæva Fatorum inclementia *iedynym Ci ieſt posmiewiskiem;*

Sublimis ſolio, lubicra seriùs
Ridet Fata GREGORIVS. *Ex Magnæ molis Magna ruina.*

Gdy Cie enotá, wierná poßlubienniczká Bogu,

Virtus marito conscia Numini, *Sarb. Lyr. lib. 3. Ode 14.*

ná thron nie śmiertelności ßczeſtliwey wprowadżiła.

Ale daymy iuż pokoy, glorioſis *Roſſiyſkiego Æneaßa* manibus: *Sáme iego nieśmiertelne Czyny; z głębokich milczenia cieniy, ná widok ſwiáta* encomiaſte calamo, *wyprowadżmy. Ktore, áby beſpiecznicy wiekowały: pod Twym WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKV Y POŁKOWNIKV CHARKOWSKI imieniem,* in faſtos *wieczności, z BOGATEGO WIRYDARZA, przeniesć uſtłuie.*

WIELMOZNOSCI WASZEY MNIE WIELCE ŁASKAWEGO PANA Y MECŒNATA,

cále wierny y życzliwy Sługá

idem qui ſupra,

IAN ORNOWSKI.

Żelazne

28

ŻELAZNE
KRWAWEY
FONTANNY
KANAŁY
W BOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,

Posoka nieprzyiaćielska,
PŁYNACE.
PIERWSZY
KANAŁ

Heroicznemi rozoluciami, chwalebney niegdyś pamięci
WIELMOZNEGO IEGO MOSCIPANA STOLNIKA
Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.
P. GREGORZA
ZACHARZEWSKIEGO,

Z Morskich y Dońskich pieniſtych przepaśćiy,
in natale ſolum,
CIEKACY.

Laurigeram jam tendo chelym, fidibusq; canoris,
Facta virûm, & tepido torrentes sangvine campos,
Expediam. *Caſim. Godefr. Obrinſki in Bereſtecensi Bellona.*

Zawrocić czás ná lotnych ſtrzydłach unieſiony;
Nihil eſt annis velocius. *Ovid. 10. Metamoph.*
Diamentoſwietnych gwiazd zliczyć milliony;
Zebrać deßczowe krople roſpierzchńione;
Odwilżyć kwiáty mrozem powarzone;

Dać miare wiatrom dyßacym ſtráßliwie;
Pokazać wage ognia wyrazliwie; *Ezd. lib. 3. cap. 4.*
Ludzkiey to rzecz nie ieſt mocy.
A ia czyliż bez pomocy
Szczyrey / Phœba Delphickiego /
Krwia Jowißa zboſtwionego /
Moge wyliczyć dźiela ſwiatu známienite?
Y woyſk nieprzyiaćielſkich zaſtępy pobite /
Przeważna reka dźielnego GREGORZA.
O! zna go DON / zna Neptun rzadzcá morza:
Gdy po nim plywał chućia laurow zdiety.
Ták niegdyś Jazon / pieknemi ponety
Drogiey welny vwiklany /
Zwierzał morzu / ſkołatany
Galeon życia ſwoiego;
Dlá błyſku złota pieknego.
Ale / nie o tym tu rzecz Parnaſkie Bogynie;
Ják / Grecka młodź w Kolchidy / do Medei płynie.
Ni / iáko Paris w Thenedińſkiey łodźi /
Lacedemońſka Helene vwodźi:
To ráczey brzmićie; iák ZACHARZEWSKIEGO
GREGORZA reka / w boiach doznanego
Męża / laury wika ſobie:
Gdźie / z kim / y o iákiey dobie.
To / gdy mowie; aż wnet Sławá /
Z ta prze demna wieścia ſtawa.
Gdy PTAK piorunogromny Państwa Moſkiewſkiego /
Roznioſł grozne Emiry; by z DONV bitnego /
Do woienney młodź przywykła roboty /
Chce li nagrodę wźiać / zá dźielne cnoty /
w Biſtońſkie boie vdała ſie mężnie /
Stambulſka Hydre konaiac orężnie:
Wnet ſie dymem DON zakurzy:
Neptun ſie ze dna wynurzy:
Sám im czołny naprawuie /
Tritonom grać roſkazuie.

Ex mandato, Naiaśnieyßego Cára *ALEXIIA MICHAYŁOWICZA*, *Donſkie Kozaki, ochotnie arma ſumunt, przećiwko Turczynie.*
Skacze w ſercach ochotá. Każdy iákby z ſtali;
W hućie ſie goracych ſerc / ná boy krwawy pali.
W tey woyſk ochoćie; ktoż był ochotnieyßy
Nád Cie GREGORZE? kto / náboy ſtwapnieyßy?

Ják

Ják by Ci ſkrzydła / Jowiß piorunowe
Sám poprzyprawiał / przeńikać gotowe /
Hemum / y Rhodopen gory .
Ták zaped Twoy lećiał ſkory /
W poſoczna zamieć Bellony :
W pożar ſmierćiy niezgaßony .
Pomńi TAMAN miáſto / ſwa kleſka roſtoczone ;
Ják ćießkie ßturmy były po deń przypußczone /
Z gradem woyſk Dońſkich . Pomni MAHGELIA
Wyzuta ogńiem / z ſwey poſady : czyia
Broń / czyia reká / ſkroń iey rozgmatwała .
Euxińſka Thetis niezatamowała
Swemi Charybdy / woyſk orężnych /
Dzielnych / ſilnych / w boiu mężnych .
Wźieli REWEL tega moca /
Zá Twoia BOZE pomoca .
KANDRIYSKIEGO przedmieśćie miáſta ſpuſtoßyli .
GONI / przeważnym meſtwem / murowney dobyli .

Te wyſpećifikowane miáſta Tureckie leżą po nád Czarnym morzem .

A tám wßedźie / Twoy / wiekopomney Sławy
GREGORZE / ſtawńie pośił ſie miecz krwawy .
Ba / y tonął / w krwi Biſſurman zńiesionych :
Swa kleſka / á Twa odwaga wſtawionych .
Zna Cie / po dźiś dzień / GREGORZE,
Bitny DON ; zna Czarne morze .
A wieki iuż beda znały :
Gdy płyńieß Raßtalem chwały .
Po tych woiennych trudách / y ćießkich zábawách /
Po śmierćiogroznych / w polu / z Bellona roſprawách /
(: Jeśliż zábawa to śie názwać może :
Co w ieden moment / nie przeſpáne kože /
Walecznym Państwom / z trupow wyśćieliwa :)
Czyliż zgubá / w ſwey poſłudze leńiwá :
Przyßło ſie zapalić godńie /
Hymeneowe pochodńie :
A wźiać pomocńiczke ſwemu /
Pożyćiu kłopotliwemu .
Bo nie zawße ſie y Márs w nedznym kocha boiu :
Podczás / y iemu miło oddychać / w pokoiu .
Nie záwße ßumia nieſpokoyne wiátry /
Szturmem ſwym trzesąc nie porußne Tátry .
Nie zawße Typhys Athlantyckie morze /
Deukaliona gibkim wioſłem porze .

Z Brizeida Achillesa /
Z Dianira Herkulesa /
Czyż nie widźiáno w kożńicy :
Przy serdeczney táiemńicy .
Y Themiſtokles dobrze w woynach wyćwiczony /
Epaminondas w ćießki páncerz obleczony /
Nie zawße krwawe odpráwiáli bitwy ;
Nie zawße zgubne miewali gońitwy :
Y im ſpoczywać nie nowina była :
Czeſto iedwábna roſtoß ich tulika .

Licuit eſſe otioſo Themiſtocli, licuit Epaminondæ. *Cic. 1. Tuſcul.*

Bo odpoczynek nie wadźi :
To natura sáma radźi .

Omnis laborans reqvie indiget. *Ariſt. lib. 2. Polit.*
Ta śiłá nie długo trwáła ;
Ktora wytchnienia nie miała .

Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis.
Immodicus, contra, carpit utrumque labor.
Ovid. 1. de Ponto. Eleg 5.

Ale / nie długo ſie ten z Kaiſtriyſkim puchem
Pieśći : kogo Bellona ſwym natchnęła duchem .
Znowu Mu DONV záſłodźiáły wody :
Znowu Tureckie pragnie widźieć Grody .
A ták / y Morzem / y Polem / do Sławy /
Nioſł krok przewáżnie / Roſſki Aiax prawy .

CREGORZ Zacharzewſki, Rodźic Iego Mośći Páná THEODORA Zacharzewſtiego, po odprawionym Akćie Hymeneußowym, znowu ná DON idźie .

Y wołał ſie nád TVZŁOWĄ /
Marsa karmić krwią ſurową ;
Niż w Domu z Witelliami /
Zbytek tuczyć báńkietami .

Nec ira Deûm, tantùm, nec tela, nec hoſtes,
Quantùm ſola nocet, animis illapſa Voluptas. *Silius. lib. 15.*

Czterynaśćie raz słońce západało w morze :
Y tyleż kroć dźień niosły świátu / iásne zorze /
Z wod Heſperiyſkich ; iák Krymſkiego Háná
Zawźietość ſroga / złość nie ubłagana /
Rozbeſtwiwßy śie / ná zaboie ſrogie /
Zatámowały były Dońcom droge /
Do ſwych Domow . Zewßąd trwogá :
Tu Ord wiśi chmurá ſroga ;

Tu głod

30

Tu głod ſrożßy Tatárzyna /

Vltimum ſupplicium humauornm Fames. *Livius. Decade. 3. iib. 1.*

Niemocy w woyſku wßczyna.

Fames, quàm peſtilentia triſtior. *Idem Dec. 1 lib. 3.*

GREGORZ ZACHARZEWSKI, z Dońcámi nád rzeczką TVZŁOWĄ, w głodźie niezmiernym, y ćießkim obleżeniu, od Hánā Krymſkiego, przez dwie niedźieli zoſtaie.

Przećież w tym złym / woyſko choć znácznie nadwatlone /
Otworzyło do granic ſwych drogi zamknione.
Wyßło z Kreteńſkich zawiłych tárāſow /
Zażywßy dośyć biedy / y niewczáſow.
Kto ich te nedze wypowie? iák trzebá.
Mego / (: przyznam:) ná to nie ſtanie Phœba.
Jedli oni tám ſafiany /
W ſmak / iák antypaſt rożany.
Jedli żołwie vprzykrzone /
Swym nieſmakiem zaprawione.

Táká obleżeńcom Doństim od Hánā Krymſkiego, nád Tuzłowa, w polu, była ćießkość; że z głodu ieść muśieli żołwie wodne, ſáfiány, iákich doſyć mieli zdobytznych, warzone, inni zaś podeßwy ſtáre od botow.

Po tych Márſá báńkietach / y táńcach Bellony /
GREGORZ ZACHARZEWSKI, w ten czás / z DONV / rzeczony
DONIEC, dobrze ſię w płony zbogaćiwßy /
Ná wieczne imie ſobie zarobiwßy /
Sławniey nád wodza Argonautow dawnych /
Z ßcześćiem triumphow w dom ſię wracá. Jáwnych
Odwag iego / te ſą znáki:
Krwawe / w Morzu / w Polach / ßláki.
A co dalßa wiodła woyná:
Bellona nam zwieśći zbroyna.

DRVGI KANAI

Krwawonuremi woien / ná Oyczyſtym Polu /
Przez / Wiekopomney niegdyś Sławy /
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

P. GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO

Zwyćięzna ręka odprawionych /

KRWAWOPŁYNACY.

Alter, dicat opus magni mirabile mundi. *Tibullus. lib. 4.*
Non, ego Te meis Chartis in ornatum ſileri,
Totq; Tuos patiar labores, *Horát. Carm. 4. Ode. 9.*

Doſyć ſie Muzo piorem włoczyć / po zatopach
Helleſpontiyſkich. Niechay Oyczyſta
Bellona / w Awernowych kapana vkropach /
Da ſie z tym ſłyßeć; iák iey ſtáliſta
Broń płaßáła bitne ßyki:
Y iáko był gromiony
Nieprzyiaćiel: gdy z Tauriki /
ná Roſſkie ßedł Triony.

Z DONV / gdy ſie do domu / GREGORZ wrócił ſwego /
Máło co rekom odpoczynku dáwßy /
Znowu ſie do roboty Marsa gniewliwego
Bierze / mieczem ſwe biodra przepáſáwßy.
Wśiada ná koń urodźiwy /
Sám w páncerz obleczony /
Roſſki Kamillus prawdźiwy /
Dobrze w woynach ćwiczony.

Lecheyſká w ten czás powodź ná ſtal przerobiona /
Po Zadnieprzu ſie ßeroko pieńika:
Gdy ſie KAZIMIERZOWA / w złoto uſtroiona
Tárcz / pod HŁVCHOWEM / w mgle prochow dymika;

A na

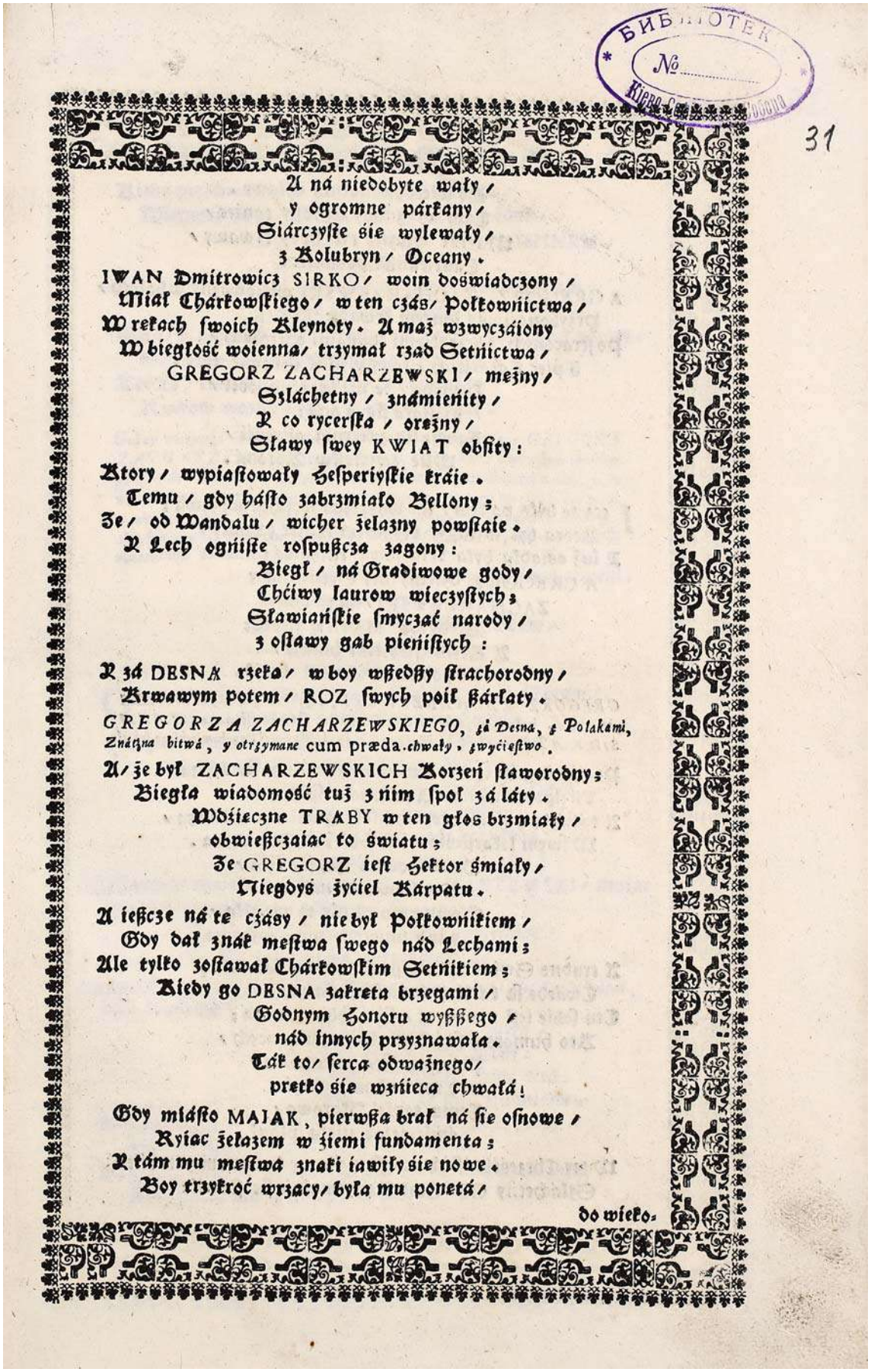

БИБЛІОТЕК
№
Кіево-С... Свобода

A ná niedobyte wały /
y ogromne párkany /
Siárczyſte śie wylewały /
z Kolubryn / Oceany .
IWAN Dmitrowicz SIRKO / woin doświadczony /
Miał Chárkowſkiego / w ten czás / Pokkowńictwa /
W rękach ſwoich Kleynoty . A maż wzwyczáiony
W biegłość woienną / trzymał rząd Setńictwa /
GREGORZ ZACHARZEWSKI / mężny /
Szláchetny / známieńity /
R co rycerſka / orężny /
Sławy ſwey KWIAT obſity :

Ktory / wypiaſtowały Heſperiyſkie kráie .
Temu / gdy háſło zabrzmiało Bellony ;
Że / od Wandalu / wicher żelazny powſtaie .
R Lech ogńiſte roſpußcza zagony :
Biegł / ná Gradiwowe gody /
Chćiwy laurow wieczyſtych ;
Sławiańſkie ſmyczać narody /
z oſławy gab pieńiſtych :

R zá DESNA rzeką / w boy wßedßy ſtrachorodny /
Krwawym potem / ROZ ſwych poił ßárkaty .
GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO, zá Desną, z Polakami,
Znátzna bitwá, y otrzymane cum præda. chwały . zwyćieſtwo .
A / że był ZACHARZEWSKICH Korzeń ſławorodny ;
Biegła wiadomość tuż z nim ſpoł zá láty .
Wdźięczne TRĄBY w ten głos brzmiały /
obwießczaiąc to świátu ;
Że GREGORZ ieſt Hektor śmiały /
Niegdyś żyćiel Kárpatu .

A ießcze ná te cząsy / nie był Pokkowńikiem /
Gdy dał znák meſtwa ſwego nád Lechami ;
Ale tylko zoſtawał Chárkowſkim Setńikiem ;
Kiedy go DESNA zakreta brzegami /
Godnym Honoru wyßßego /
nád innych przyznawała .
Ták to / ſerca odważnego /
prętko śie wznieca chwałą !

Gdy miáſto MAIAK , pierwßa brał ná ſie oſnowę /
Kyiąc żelazem w źiemi fundamenta ;
R tám mu meſtwa znaki iawiły śie nowe .
Boy trzykroć wrzący / była mu ponętą /

do wieko-

Do wiekopamietney Sławy.
Tám wzgubny wßedßy taniec/
Musiał widzieć tył swoy krwawy/
Taurikański pohániec.

A GREGORZ ZACHARZEWSKI wielowazny w boiach/
Przybogaciwßy laurem krwawe ROZE,
Po ßtraconych z brzydkiemi dußami odkroiach/
Z plec Tátárskich/ swey wystał Sławie kože.
Prawdá/ że nie bez trudności/
Dostała ſie y ona:
Zawße ſie z ciernia ostrości/
Wiie zwyciestw Koroná.

Lecz to było po tym/ iák wnetrzna wćichła wrzawá;
Ktora był wzrußył brzuchem mozek tchnacy/
Y iuż osiadła była Marsowa kurzawá;
A GREGORZ dzielny był Setnikuiacy
ZACHARZEWSKI/ na te czásy/
Kiedy ſie MAIAK ſtroił;
A Krym swoiemi hákásy/
Po pod MAIAKIEM broił.

GREGORZ ZACHARZEWSKI, trzykroć pod MAIAKIEM zbił Orde, bedac ießcze ná ten czás Setnikiem Chárkowſtim, za IWANA SIRKA Połkownika Chárkowſtiego: co ſie działo przed Bruchowieckiego ſedzią.

Po niedługim czáśie/ w now/ zawichrzy ſie burza
Niespodziewana/ Aquilonom sprzeczna:
A tá/ gdy z piersiy tegich złość gwałtem wynurza/
W swym lekarſtwie/ iest sobież niebespieczna.
Bo nie rowna gdy ſie śiła/
Bruchowiecki nádyma:
Ciemna mu tchnie to mogiła/
y iad ſmiertny piers wzdyma.

A trudno Swiat Monárßy ßczupła obiać reka;
Twárde ſa kárki Pánow kroluiacych.
Ten sobie iest morderca/ sám sobie y meka;
Kto humorow swych nie leczy puchnacych/
Przezornoścća rozumowa/
y rozmyſłem vwagi:
Temu topiel Jkarowa/
śmiertelne niosa plagi.

W tey Chrześćiańſtich woyſk mgle/ y krwawym zámećie/
Szlachetny GREGORZ przewaznie ſie ſtawił:

Kiedy przećiwnikowi ſtanawßy ná wſtrećie /
Wierność ſwa / Thronu Cárſkiemu obiawił.
Zna KOTELWA / z KVZIOMINEM /
y okoliczne pola;
Teś był / w ten czás / Marſa ſynem:
y iák dumna ſwowola
Szłá / w mocnych temrukach / ná Twych zwyćieſtw pozory.
Cáłe lato w krwi hoyney ſię poćiło:
A te Ci / troimienny Páńie / cne Honory
Rzadow woyſkowych / w opieke zlećiło.

Godny wiecznego imienia Stolnik y Polkownik Charkowſki, GREGORZ ZACHARZEWSKI, trzema imionami był zwany. Pierwßym imieniem ADAM, iákie miał na Krzćie, secundùm ritum Romanum. Gdy acceſſit ad ritum Græco Orthodoxum, ießcze ná ten czás bedac bárzo w młodych latach, dano mu imie AVDIY. W meſtim wieku ná Donie, z pewnych woiennych przyczyn, nazwano go GREGORZEM: y iuż tym imieniem nieotmiennie do śmierći piſałſie.

Wźiałeś CHARKOW z Polkownictwem /
w zapłaćie Twoiey Cnoty:
A Sławy wieczney dźiedźictwem /
Zá woienne kłopoty.

GDy SIRKO / Polkownictwa Chárkowſkiego Sławe
Pchnał od ſiebie; y Chorągiew / Honoru
Znák położył / w inßa ſię oddawßy zábáwe /
Choćże z Bellony nieźieżdżaiąc Dworu;
SŁOBODZKIE ſię zá nim GRODY
tuż w tropy gźieś rußyły:
A SŁOBODOM / nie bez ßkody /
te przenośiny były.
DOLIWOW chwałá / GREGORZ ZACHARZEWSKI / maiąc
Moc Polkownictwa / z Vrzędu ſwoiego /
Cárſkich kráin całoſći vśilnie ſprzyiaiąc /
Do zábiegu ſię obroći nowego.

GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO pilne ſtáránie, o oſadzeniu ludźmi, kraiu Słobodzkiego.

Pod Monarßa rękę zbiera /
lud rożnie roſproßony:
Aż wnet SŁOBOD inßa cera:
gdy ten kráy ſtał zludniony.
Dlá zaßczytu / nowey (: że ták rzekne :) Oyczyzny /
Drugi Bogoriy w Roſſiey wſkrzeßony /
Zmácnia twárdo SŁOBODZKI kray / w Cerere żyzny /
Zaſiegaiąc mu potężney obrony.

Stroi

Stroi miásta y fortece;
puſte mieyſca osiada:
Sławy ſwoiey ná grandece /
piękna korone wkłada.
W Wałki / w Zmiiow / w Merechwe / pilnie lud zwoływá:
ZŁOCZOW, PEREKOP, SOKOŁOW funduie:
Ná ostrożności od Ord / nic mu nie ubywá:
Sám ich ochotnie / z ſwym ludem / pilnuie.
Nád Orela można w zdroie /
z Krymcami boy zwiodł śmiało.
Niebo / w ten czás / śniegi ſwoie /
geſto runami ściáło.
A te śniegi / ſwa białość własna / zrumieniły
Krwią zbitych Tátár / cześćią potopionych.
Doſtatni / w ten czás / miedzy ſiebie łup dzieliły /
Z Ord / do kátuszy wieczney / zapędzonych /
Roſſkich mężow bitne ſzyki.
Powiedz Euterpe śmiało:
Że oſtalcow / do Tauriki /
máło co ubieżało.

Expedicia GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO z Orda nád Orelo rzeczka, pod czás śnieżney niepogody, gdzie Ordá zbita, druga potopiona, y płon śnieżny odiety.

Pod HAWRYŁOWKĘ wieś / y pod wieś PERESICZNĘ,
Kiedy Cherſońſkie podpadły Cyklopy:
Albo / że iáśniey powiem / Krymſkie Ordy liczne /
Krwawe widzieć w ten czás było zatopy:
Kiedy / do PEREKOPSKIEGO
nieprzyiaćiel pędzony
Wáłu / od ZACHARZEWSKIEGO /
ſzwánk wźiął nie uleczony.
W ogromnieyßey śile pod CHOTMIN, y pod WOLNE,
Przez Perekopſki wał / z śilna hárdością /
Przeprawiwßy śie Krymſkie drapieżce ſwowolne /
Muśieli podać krwawy tył z żałością:
Bo przy wodach ROHOZIANKI,
Wiele ſwych utraćili:
A wſtąpiwßy w krwawe ßránki /
zabrany łup wroćili.

Rozgromienie Ordy, y zdobyczy odiecie, nád rzeczka ROHOZIANKĄ; przez GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO, Stolnika y Połkownika Charkowſtiego.

Pod ZMIIOWEM Ozowſki Murza Meduzami
Tchnący / gdy ßáble ſwe oſtrzył ná karki

Chrześcian

Chrześćian/ z Czausem swym brzaknął kaydanami:
Gdźie nie mało Ord/ rozgniewane Párki
Posłáły w dar do Plutona/
w wiekuiste więzienie:
Zdobycz wszystka odgromiona/
Y niewolnikow cienie.

Murza Azowski z Ordami swemi rozgromiony iest, przez GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO, *pod Zmiiowem: w iákiey okkazyey, y Czaus ieden Turecki żywcem był wźięty.*

A toż kto zliczyć może? iák czeste Czambuły/
Neque enim numero comprendere refert. *Virg. Georg. 2.*
Pod Wałki/ Zmiiow/ Merechwe/ zagony
Kałmyckie/ mieczem gromił odważnie/ Wodz czuły/
Y żywe miewał z nich Sławie swey plony.
Pod Czuhuiewem/ Chárkowem/
(: o Serce odwag pełne! :)
Sławnym sie kármił obłowem/
choć Ordy były dźielne.
Te Gradywowe trudy tym sie nágrodźiły/
Że chwałe Cárska wyiednały iemu;
Y z rąk Monárszych/ dáry znáczne go vczćiły/
Jáko obykłe Zwycięzcy mężnemu.
LEW patrzał Juliuszowy
ná te záwźiete boie:
Y Phœbus wiódł Augustowy/
ná ten plac/ PANNĘ swoie.

Była tá Expedicia, Roku Páńskiego, 1679. w Miesiącu Iulu, gdy Słońce w znáku Lwa goście; y w Miesiącu Auguście; gdy Słońce reziduie w znáku Pánny. Zá te znáczna woienna, pod Chárkowem y Czuhuiewem expedicie, od Naiáśnieyszego Monarchy THEODORA ALEXIEIEWICZA, GREGORZOWI ZACHARZEWSKIEMV *przysłane sa pochwalne Pisma, y rożne Cárskiedonatiwy.*

Zniosł on tych Ord cześć znáczna: trzydźieśćie w niewolą
Żywcem wźiął w boiu. Gdźie BOHODVCHOWA
Wały w niebo pátrzała; z drápieżną swowolą/
Koßem leżała Furia Hánowa/
Wrożka zwyćięstw spodźiewanych:
á drugie sie zagony/
Ják Molossow odwiązanych/
w rożne rozbiegły strony.
Ale dármo dufa w moc/ y stal wyostrzona;
Komu sie ná wstręt mężna dárskość stawi.

Płáßa bitny DONIEC, te zgraie roſpierzchniona:
A byſtra ßáble w krwi Pogáńſkiey plawi.
Płony wßyſtkie odgromione;
pomießana im ſtroie:
Stádo tych pſow roſpłoßone,
zle miało kowy ſwoie.

Gdy Hán Krymſti, z wielka Ord potega, ſtál pod BOHODVCHOWEM, roſpuśćiwßy zagony ſwe pod rożne miáſta, (: á dźiało ſie to podczás ſámey zimy:) z temi GREGORZ Zachárzewſti wiele miał expediciy, ſámych gromiac, y zdobyć im odeymuiac.

Aby potężnieyßy wſtręt był nieprzyiaćielowi,
Miał ZACHARZEWSKI GREGORZ w tym ſtáránie:
Gdy Abßach mocny w oczy ſtáwił Ordyncowi,
O świete iego w tym pieczołowanie:
Od grodka WYSOKOPOLA,
co było z znácznym trudem,
(: A ſtáła w tym Cárſka wolá :)
Sám z prácowitym ludem,

A Láſow KOŁOMACKICH, ná Muramſkim ſłachu,
Do PEREKOPV, mocnie, ßże rznął wały.
Nie ſiedźiał y w dálßy czás, w prożnuiacym gmachu,
Ten przezorny PAN, oſtrożny, y śmiały:
Ale, co być potrzebnego
Oyczyźnie ſwoiey mniemał;
To do ſkutku wiodł ſámego,
A w tym dokonániu ſtał.

On, od miáſta WAŁEK, po rzekach mianowanych
PEREŚWITNA: y gdźie ſie dwá IWANY,
ZŁY y DOBRY, w ſwych pienia mieyſcach, woda zlanych,

DOBRY IWAN, y ZŁY IWAN, ſą to rzetźki; ktore wpadaią vśćiem w znáczną rzekę MOZ. O tych e contrà trzebá rozumieć. Dobrego Złym názywáia: bo w lećie przeſycha, y łátwy Tátárom przechod czyni, pod WAŁKI miáſto. Złego Dobrym miánuia: bo ieſt grzązki, y nie przechodźiſty: y nie może ſie prze ień Ordá przeprawować, pod miáſta Słobodzkie.

Stroił fortece; y wał vſypany,
Grzbietem wzgore wyniośleyßym,
prácowićie prowádźił:
Tym, nád pierwßy, ogromnieyßym,
dobrze ſobie poradźił.

A ten wał, WODOŁASKICH do rzeczek przychodźił,
Krawędźia ſwoia. Zaś od WODOŁASKICH
Wod, (: ieżelim prawdźiwie w rzecz iſtna vgodźił:)
Wiekßy ßedł wał do láſow GOMOLCZANSKICH.

GREGORZ

GREGORZ ZACHARZEWSKI, ex vi mandati Cæsarei, rożne Stroi Fortece: dawne Wały podwyżßa, począwßy od miáßta WAŁEK, do mieyſce Wodołáżkich: á od Wodołáżkich, do Gomoleżanſtich, y ná nich Stráżnice buduie: ktorych te ſa imiona: CZAYCZYN. HVLAYPOLE. BACHTYN.

Po tym wale / wßędźie ſtáły
ſtrażnice nie zdrzymane:
Szylwach záwße tám trzymały
warty czuyne / nieſpane.
Nagrodna záwße ſobie zwykła bywać prácá.
Áto ſieie z łzámi / weſołe má żniwa:
Nie tanio ſie trud ludzki ſám ſobie odpłaca:
Nie dármo pługiem ryſuieśie niwá;
Stoliczny płod zá nia chodźi:
buyna Ceres kłoſami /
Czubate brogi rozwodźi /
hoyna ſwemi darami.

Ták / y Twoy trud / GREGORZE, nieznißczał daremnie:
Boś wźiał w nagrodźie Połk BAŁAKLIEWSKI.

Połk BAŁAKLIEWSKI ten ieſt, co dźiśia IZIVMSKI.

Ták to robił / ná ſwoie Honory / foremnie /
Rządzca dwoch Połkow / czuyny ZACHARZEWSKI!
A / że był Połk małoludny /
Znáczna część puſtyni:
Coż / w tym ráźie / zabieg trudny /
co / y przezorność czyni?

Základa nowe miáßta / dawnieyßych pilnuie /
Z wielką czuynośćia / od wtarczek Pogańſkich.
Ná Kałmiowſkiey Sachmie / pilny Argus czuie /
Skąt / ßum má powſtać ßturmow Muzulmańſkich.

KAŁMIOWSKA SACHMA brod ieſt tym imieniem názwany.

O! nie máło zbiegło czáſow /
Znikły dniy milliony /
Od Pogańſkich iák hałáſow /
ſtrzegł ſie Máż w krwi cwiczony.

Stolnik y Połkownik Chárkowſki, y Bałakliewſki GREGORZ ZACHARZEWSKI, przez niemały czás ſtał na Kałmiowſkiey Sachmie, w paráde woiennym; Bałakliewſkiego Połku, od naiazdow ſtrzegąc Biſſurmańſkich.

TRZECI KANAL

Dálßa Miáſt / y Fortec kontinuacia /
Tá ſtárániem / pámiętnego Jmienia
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

P. GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO

Z pierwßych fundamentow erigowanych /

CIEKACY.

Labores & præclara facinora adeuntibus, & vita ipſa, cum virtute conjuncta, jucunda eſt: mors nequaquam acerba, immortalem nominis ſui gloriam relinqventibus. *Arrián. lib. 5. Hiſt.*

Otrzy / z oczu twych chmurę ćießkiey oſpáłości;
Ktoś ieſt własney twey opiekunem chwały:
Ściągni chyże rámiona do prácowitości /
Apeńinowe kamiąc z Annibalem ſkały;
A ták chwałę odziedziczyß /
Ná po śmierći trwaiącą:
Bieg lát twoich ograniczyß /
Pámięćia wiekuiącą.

Swiádkow prác waßych ſtawćie mocne belloárdy:
Budźćie z popiołow miáſta Dárdánowe;
Jákim by nie zaßkodźił gwałt Jowißow hárdy;
Niechay powſtaną Karthageny nowe:
Tym imię ſwoie zmcńićie /
Pánowie ſwoiey chwały;
Gdy was bronić známienićie
beda / ſkáliſte wały.

Agrippa / w Pántheonie czyż ſwym nie wiekuie?
Theatr Márcella y do tych czás w ſławie.
Auguſtowyśie rynek w pámiątce zmiankuie.
Byrso Dydony! ießcześ cáłá práwie /

Gdy

Gdy w pamięci nam wiekuieß.
Rythmie / toś y Sám trwały /
Z dziełom trwáć roskazuiesz:
Wiek ći nießkodzi śmiały.

Carmen everſas Babylonis arces,
Ilij muros, Tyri æqve Thebes,
Alteram Theben penitus ruentem,
ſtare coegit. Ioannes Campanus.

Stat / GREGORZ ZACHARZEWSKI, pilnie ná to czuię /
By mogł wiekowáć w pozney potomności /
Mocne Fortece / Twierdze / y Miáſta funduie:
Gdźie IZIVM ſwych wod dźiwiśie pięknośći
Miáſto podoboimienne /
Z niskich gruntow / wywodźi:
Te / y po dźiś dzień niezmienne /
wieczna Mu Skawe rodźi.

A ſtat wiekßa Skawá: że Bogodarowita
CARSKA Powagá / ALEXIIEWICZA /
W liczbie / godnych pochwały CARSKIEY, go poczyta:
Z MONARSZEY mu łaſki ſwey vzycza.
Brać z MONARSZEY reki dary /
Fortuny to iſtota /
Chwałá / Krolow / za nektary:
Piſma co? wagá złota.

Zdźiłożenie miáſta IZIVMA, y ná imße ſtroienia, Naiaſnieyßy Monarchá THEODOR ALEXIIEWICZ. GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO, encomiaſticis literis, *y innemi darámi, obſyła* libera liter.

Że o SACHMIE rzecz była: ta Tátárſki narod /
Pod NEZHOL, y WOŁVYKI, pod KOROCZ,
Z pod ſámy częſtokroć wpadywał BIŁHOROD.
Moc dawßy mieczu niewśćiągniona: oprocz /
Że y w ſáme śie w netrznośći
Páńſtw Moſkiewſkich / nie wdarły
Jady Krymſkie: ich całośći /
máło iuż nie pożarły.

Te / Bakakliewſkiego Polku nedzna źiemie /
W obſitość ludźiy / GREGORZE przywodźiß:
Gdy śie nie ogladaiąc ná krwawych prác brzemie /
Nowoſtroyne w niey Osady záwodźiß.
OSKOŁ y DONIEC powiedza /
budowne Twoie czyny:
O ktorych me Muzy wiedza /
Wiedza y Mnemozyny.

GREGORZ

GREGORZ ZACHARZEWSKI nowe Fortece buduie: Około rzek OSKOŁV y DONCA.

Tu zmowćie Theſpiady: á gdźież iego prácá?
Ktora z Wołuyſkim / wtaż y Czuhuiewſkim /
Cierpiał Woiewodami. Niech ſáma odpłaca
Wieczność / pochwała / dźiełom iego meſkim.
On towarzyſß był pochodny /
Z dwiema Woiewodami:
Maż z krwi ſwoiey niewyrodny /
Pán nád ſwemi grodami.

A nie tylko on im był Towárzyſß do broni:
Lecz y w potrzebach Jch / wſpomożyćielem:
Bo czáſem ydoſtatnich niedoſtatek goni.
Głod woyſku / wielkim ieſt nieprzyiaćielem.
Słußnie Oycem má być zwany;
Kto w złym rázie ratuie:
A ten záś ieſt Pán nád Pány;
Kto datku nie żałuie.

W Liſtach Monárſzych, do GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO, te były właſne Słowa: y wſzelkie wſpomożenie im [: to ieſt Wołuyſtiemu y Czuhuiewſtiemu, Woiewodom:] czynił, piſanych, Roku Chriſtuſowego, 1682.

Ale / nie tu iuż ſtanął eel prác twych / GREGORZE,
Ják mi pámietna wyiawia Zámena:
Jeßcze ſie nowe roią twierdze / w Twym dozorze;
Nowa ſie Fortec okazuie Scena.
Słyßę / iák po nád OSKOŁEM /
od grodka DWVRZECZNEGO,
Ogromnym ſie tocza kołem /
CAROBORYSOWEGO
Do miáſta / Twierdze znáczne: Twey czyuyności ſwiadki:

GREGORZ ZACHARZEWSKI, po nád Oſtołem rzeką, od miáſta rzeczonego Dwurzecznc do miáſta Caroboryſowego, drewniane y ziemiane Twierdze, y w przyſtoynych mieyſcach nád brodami, budnie Miaſta.

A ná przyſtoynych mieyſcach / budowane
Nákładnym trudem / miáſta. Przyßło ſie do zwádki
Puſtyni z ludſtwem. Pola zániedbane /
Gdźie w odłogach długo żyły;
gdźie puſte ſpały brody;
Tám ſie kłoſy rozmnożyły /
tám wzbudźiły ſie Grody.

KVPIANKA, OSTROPOLE, SENKOW zbudowany:
Toż y od miáſta Caroboryſowa /

Po nad

Po nád rzeká DONCEM / ſyć rozlicznych ſtawiany
Twierdz. Twá / GREGORZE to ſprawá / Twá głowá
Tám ſie potem oblewała /
gdźie dźis leży LEWKOWKA:
Kiedy ná nogi wſtała /
budowna SPIEWAKOWKA.

Onże od IZIVMA, po nád DONCEM, ná brodach poſtroił miáſteczka, SPIEWAKOWKE, y LEWKOWKE: y inne Strażnice.

SAWINCE / Twa ſie práca chlubia poſtroione.
Od ANDREIOWKI, y od DOBYSZKINA /
Do BAŁAKLII / zaś od SAWINIEC / wzbudzone
Twierdze / (: iáko mi głoſi Mnemozyna :)
Twych to trudow znáczne ryſy /
GREGORZE wiekochwalny:
Twoich fundaciy abryſſy /
y potow Euxin wálny.

LIMAN miáſto / MARTOWIT, tudźież WOLCZE WODY,
TARANOWKA y ŁOPAN, WODOŁAHY,
Ná twarz świata / SŁOBODZKIE nowowznikłe grody /
Jeſt to / wiecznych Twych prác regeſtr nie błáhy.
Ten Cie / o DOLIWOWICV!
wniesie w pámietnik chwały:
Pámietney Sławy Dziedźicu /
Sádźie ROZ wiekotrwały.

Czemuż to Therpſichoro milczyß o OLSZANEY?
Y z POŁATOWA, niech ſie dźwigna wały.
Phœbie: choć ßczupłey poruß Syryngi / zmießaney
Z trzćiną / áby ſie do miecza porwały /
Gdźieś w Lipárach kowanego /
pilne záwße ſwey Sławy /
GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO
Bellonomożne spráwy.

Cżynym o ozdobe, y rozłudnienie Oyczyzny Swey, ſtárániem, GREGORZ ZACHARZEWSKI, Olßane miáſto zákłada, y ná woienney vsłudze w WOŁVYKACH zoſtaiąc, nád rzeczką MOYSIEIOWĄ buduie Strażnice: y w mieśćie POŁATOWIE, wały ogromnieyßze ſypie.

A czy iużeż ſie wßyſtkie prácy Twe ſkończyły /
ROZOHERBOWNY Známienity Pánie?
O / ießcze ſie w rozbieglßa przeſtrzeń roſtoczyły /
Dźielne Twe prácy: Straż trzyma / nieſpanie.

Jeßcze

Jeßcze czuyność nieuſpiona /
gnuſnym śie ſnem nie mroczy:
Oſpałość Endimiona /
dáleko z powiek boczy.

Gdy / bliſki Vkalegon gorzał płomieniami
Thracktey Cynthiey: gdy (: mowię:) Kamieniec
Żáłoſliwie ach! płákał przed Biſſurmánami /
Złoty ozdoby ſwey ſtraciwßy wieniec:
Tyś ſtał pod Kałántaiowem /
GREGORZE, láto cáłe;
Czuwáiąc ſwoim pokowem /
ná Ord woyſka zuchwałe.
A nie dármo tám meſtwo ſtraż miałó orężne.
Pod MERECHWĄ śie potkawßy z Ordami /
Siły ich ná Chrześćian zgłádzenie ſpzrysięzne /
Krwawowiecznemi załało brodami.
A Herßt Ord tych ſámopiety /
co hárdźie w łuk ſwoy kázał /
Nie złomnemi brzaknął pety;
ſrogość ſwoiąż krwią zmazał.

Tego láta, iák Kamieńce Podolſkie wźięli Turcy, GREGORZ ZACHARZEWSKI, z woyſkiem ſtał pod Kałantáiowem, y Orde pod Merechwą rozbił: á Wodza Sámego wźiął Sámopiąt żywcem.

Jak / ſrebrzyſtego láta złotoczugie wozy /
Śnieżyſtym niebom / rzadu vſtąpiły;
A w lodniſtey károcy / Grudniowe śie mrozy /
Białemi runy / po ziemi rozwiły;
GRECORZ / ogniem śie Márſowym /
A w te czásy rozgrzewał:
Stoiąc w Achtyrce z gotowym
ludem / wyrozumiewał
Z ſtogabney ſtáwy / czy śie Taurickie Dołopy /
Ná kray Roſſiyſki / ſwym nie zámierzaią
Mieczem: nie náſycone krwi niewinney złopy:
Czy / w iadźie ſmoczym / ſtrzał nie zákwaßaią:
Ná pretßa śmierć Chrześćianom.
Bo tá im złość wrodzona:
Tym piekłem / ſmaży Poganom
ſerce / brzydka Gorgona.

Teyże żimy, po wźięćiu Kamieńca Podolſtiego od Turkow, GREGORZ ZAGHARZEWSKI, ſtał cáła żime w Achtyrce, maiąc pilne ná to oko, dby wtarczkom nieprzyiaćielſtim w Słobody, dáć repress gotowy, ieśli by iákie ayć miały.

Tám

37

Tám Pierwßa/ KONSTANTYNIE. była Twych zaprawá
Czynow woiennych: támeś Roſsiyſkiego
Syn wielki Macedona/ co v mie zábawá
Krwawey Bogini / przezorem męſkiego
Serca / w przody rozbaczywał:
Choćiay wprawdzie/ w tecząsy
Miecz w pochwach ſwych odpoczywał /
Rozrzymały hałasy.

Heroiczney Sławy y Pámieci, KONSTANTYN ZACHARZEWSKI. Brát Stárßy THEODORA ZACHARZEWSKIEGO, przy Rodźicu ſwym GREGORZV, záczął wſtęp do woiennych dźieł ná konſiſtencyey w Achtyrce.

Nie wielka iákaś czaſtka czáſow / zatoneła
W wiecznych przepaśćiach: iák Twoia/ GREGORZE,
Páńſka Perſona liczniie nád DONIEM ſtáneła /
W powáżney ſwey Cźći/ y godnym Pozorze;
Gdy miał podługiey niewoli /
być / BAZILIY / Wodz ſławny /
SZEREMET / z złey ſwey niedoli /
ieniec do Krymu dawny /
Łáſkáwego MONARCHY ſkárbem wykupiony:
Tyś / GREGORZE / był do dźieła tákiego /
Z niemálym ludem znácznie ná DON wyprawiony;
Byś oſwobodźił Jenica zſtárzałego.
Przez Twe ręce / ten Tag złoty
miał płynąć známienićie /
Cóż: gdy szcześćie ſwey iſtoty
vmknęło iákoś ſkrycie.
Takowegoż ßcześćia / y Kniaź ROMADANOWSKI
Hrehoriewicz ANDRZEY śie ſpodźiewał:
Ale ináczey o tym / ná te czáſy / Boſki
Wyrok vradźił; kedyś śie inádźie / wał
Sliſka nádźieia ſypany /
wſtecznym pędem poſunął:
Ják Gáleon wichrem rwany /
z brzegow śie ſwych odſunął.
Tám y Ty / pilen byłeś boku Oycowſkiego /
Jáko Troilus ſwego Æneaßa /

KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, z pámietney Sławy Rodźicem ſwym GREGORZEM, był ná DONV; gdy miała być rozmiana niewolnikow, y wykup Boiar.

Statkozwanny Pánicu. Widźiałeś możnego
DONV Trytonowy y iák ich roſpłaßa
Swym Troyzębem / Neptun wodny:

Theodora Alexiie wieża

gdy / iákich z ſoba maia
Roſtyrek gniew zawodny ;
lub ſie z Syrenimy kaią .
Tu / iáko widźim / wſzędźie niezgodá pánuie .
Wody ſie z ſoba / Eurippem ścierała .
Erynnis / názłym świecie / berłem ſwym kieruie .
Czworowegłe ſie wiátry rospierała .

Nam modò purpureò vires capit Eurus ab Ortu :
Nunc Zephirus, ſero veſpere miſſus adeſt :
Nunc gelidus ſicca Boreas bacchatur ab Arcto :
Nunc Notus adverſa prælia fronte gerit .
Ovid. Triſt. lib. 1. Eleg. 2

Vmarłaś o Swieta zgodo ;
ktoreyże łzy Byblidy /
Ták ſie hoynie wſtok rozwłoda :
ktore Phaetoncidy
Tylo z oczu łez puſzcza : áby niezgod plámy
Mogły oplokać . Bezdenna Thetydo ;
Roſkaż / niech nágopierśie Krolewſt twoich Damy /
W Zametny Awern Plutonowy wnida ;
Zali tám ſie z Syzyphami /
iáka wieczność zábawia :
A nám w ten czás z ROZ teczami /
Charites ſie obiáwia .

TECZA , znák ieſt przymierza , miedzy BOGIEM á człowiekiem , przez Pakta Niebieſkie z Noem vczynionego . Ponam arcum meum in nubibus. *A tá per oppoſitionem Słońca, rożne ná ſiebie bierze kolory, według Poety.* Mille trahit varios, adverſo Sole, colores. *Virg. lib 4.*

Genes. cap. 9.

38

RVMIENIEC

HERBOWNYCH ROZ,

Wiekotrwałacey Sławy y Pámięći /

STOLNIKA YPOŁKOWNIKAIŻIVMSKIEGO

PROSAMTYNA

ZACHARZEWSKIEGO,

Cálim krwi nieprzyiaćielskiey vceruſſowany ieſt /

KOLOREM.

Seu duris igitur, ſeu lætis vtere rebus:
Spinis mixta ROSA eſt. ſpinaq; mixta ROSIS.
Bern. Babuſius Epigr. lib. 3.

Alia, ex alia, cura fatigat.
Vexatqve animos nova tempeſtas.
Sen. in Agamen. Actu 2.

Iż iuż MONARSZA wypełniwßy wole /
GREGORZE / idźieß w odpoczynku pole:
Ale ießcze groty /
Twoich ROZ oploty /
W mietkiey prożności dymem nieśmiednieią.
Jeßcze Márſa ſtry ná nie polor leią.
Z nieodrodnym Synem /
Mężnym KONSTANTYNEM.
Powroćiwßy śie od Dońſkiey Thetydy /
Ná Biſſurmańſkie naćieraß Hybridy.
Ty / pod SAWINCAMI,
Wzrok ſwoy / nád Krymcami
Orli miotaiąc / czuwaieś nieſpannie /
Jáko by nadobney Páńſtw ſliczných Diannie /

Tu, przez Dianne, rozumie śie piękność kráin Słobodzkich, w roſtoßne láſy okwitłych.

Od Akteońſkiego /
Zle ſtrzelaiącego

Niewſtydem oka / dać ſáte záſłony;
A w cień pokoia vwieść vlubiony.

GREGORZ ZACHARZEWSKI, powroćiwßyśie z DONV, z KONSTANTYNEM Synem ſwoim, ſtali z woyſkiem pod miáſteczkiem SAWINCAMI, ſtrzegąc od Ordy kraiu Słobołzkich.

Co ſie ták y ſtáło;
Powiem choćże máło.

Cießko / ná zgubę Swiata czuwaiący
Krymſki Likaon / krwia ludzka tyiący /
Europy burzyćiel / Páńſtw możnych nißczyćiel /
Pod WODOŁAHY, toż y pod SOKOŁOW,
Poſyła / gminu ludzkiego po obłow /
Nie ſkromne Harpije /
Czy Lerneyſkie żmije?
Lecz BYCZEK, czy byk Phalaridesowy /
Záwźietośćiy ich potargał osnowy.
Párki nie zyczliwe /
Były im ſkwapliwe:
Bo tám zniesiony z ludem SEIN AGA:
A to czyniła mesła Twá odwága /
W pierwßie guzy wſłána /
Lecz w dźielność przybrana /
Znácznych Hektorow potomku orężny /
Rosſki Pallaćie / KOSTANTYNIE mężny /
DOLIWOW cná Sławo /
Rythmow mych Zábawo.

Pierwßy experiment woienney dźielności, KONSTANTYNA ZACHARZEWSKIEGO, z Azowſkim SEIN AGA; ktorego nád rzeką roggromił BYCZKIEM; plon wßyſtek odbił, y wiele żywcem nábrał.

Jeśliż ießcze zoſtał Parnaſs mowny?
I w głos opowiedźćie zácne Meneowny /
Co ſtatkoimienná /
Krwia Pogán rumienna /
KONSTANTYNOWA odwaga czyniła;
A gdźie / miecz ſwoy krwia Thracka czerwieniła.
Te / kiedy ná pieczy
Pilney / trzymam rzeczy /
Siwa Helikon zatrząſnawßy głowa /
Zielonych laurow obwity osnowa /
Te / z ſławney Opoki /
Słow wyleie ſtoki.

Fabor enim, qvando hæc te cura remordet. *Virg. 11. Æneid.*

Tám

Tám / gdźie ná nogi ANDRZEIOWKA wſtáła /
Krwawa niegdys iey iutrzenka świtáłá:
GREGORZ z KONSTANTYNEM,
Mężny Oćiec z Synem /
Krymſkich drapieżcow ßabla gromił ſwoia /
Nadobnie ſmiała obleczony zbroią.
Achilles waleczny /
Ná śmierć iść beſpieczny.

Fors juvat audentes, priſci ſententia vatis. *Claud. ad Probinum.*

Gdźie / KVBEK AGA vronił nie máło /
Kiedy ná odpor odważał ſie śmiało /
Krwi / w DONCV raniony /
Z końia zepchniony.
Ten co z nim był tey towárzyß kapieli /
Wyrátowany z śmiertelney topieli /
Zoſtał żywcem wźięty /
Niewolą viety.

Z gdźie ſie TORV ſtone roią wody /
Dodaiąc z ſiebie dość Roſſom wygody;
Tám Twá / KONSTANTYNIE /
Wiecznie Sławá ſtynie.
Bo w ćießki páncerz pozornie odźiany /
Dwá razyś / krwawy boy zwiodł z Biſſurmany /
Poki / złoty ſie dźień
Słońcem błyßczał / zbrodźień
Taurikański / ſwe rozwodźił turnieie:
Lecz / gdy nátretnie zwodźi / w ſiłach mdleie:

Dwá razy Ordá ná TORV gromiona była, przez KONSTANTYNA ZACHARZEWSKIEGO: w drugiey expedicicy był y GREGORZ ZAGHARZEWSKI, á trwał ten boy przez cáły dźień.

Bo / Twoiey dźielności /
Choć pełna ſrogości /
Jádem poiona Cherſoneńſka ſtrzałá /
Z wſtydem tył podáć nießczeſny muſiała.
Správne woyſka Twoie /
Piękne wiodły boie.
Gdźie BABIEWY BAYRAK ſie rozwija /
Z tám Tátárſka ßwankuie Furia.
O wierzćie: nie máło /
Tám ſie krwi rozlało.

Ná vroczyßczu nazwanym BABIEWY BAYRAK, KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, z Połkiem ſwoim ſtoiąc, miał potężny boy z Orda.

A czy

A czy KAMIANKIEZ puścim w zapomnienie /
KONSTANTYNOWYCH dźiek świadczyne ? O ! nie.
On ná GREGORZEGO
Kniaźia / KOZŁOWSKIEGO.
Pußczone groty / z Ordyńskiey ćiećiwy /
Watpić / czyli maj ? czyli Kaukaz żywy ?
Własnemi piersiami
Tepił / z ich strzałami.

Nád KAMIANKĄ rzeką, gdy ná KNIAZIA HREHORIA KOZ-ŁOWSKIEGO potężnie Orda nácierała, KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, z nią bił śie cały dźień, generoso conatu, gdźie THEODOR y IAN ZACHARZEWSCY martialiter okazowali śie.

Ná MAKATYSIE / ták zwaney Dolinie /
Nie ieden Scytha z ręki iego ginie:
Ledwie ktory noga /
Odepchnął śmierć sroga.

Idąc z Połkiem swoim ná TOR. ná MAKATYSIE Dolinie z Orda spotkał śię: y cały dźień ieh victrice konał dextrâ.

Po tym dlá strazy kraiu SŁOBODZKIEGO.
Na SAMARZE. gdźie BYKV ćiekącego /
Kapia śie Ciapcie /
Gdy Słońce dogrzeie /
Cało stał źime. A gdy pierwßa była
Ná KRYM wyprawá / iego ozdobiła
Swoiaż reká Sława /
Y dzielnośćia krwawa.
V ROGVŚ / mestwem lśniał / MIKITYNEGO /
Ná ZAPOROŻV / gdy KRYMV bitnego
Zebrawßy śie siły /
Mocny boy toczyły.

Ciągnie śie prácá ßnurem Ariadny.
Expectant curæ, catenatiq; labores. *Martial. 12.*
Woyná / iest to prác Labirynt nie snádny.
Zaczym / kiedy czuie /
Że śie ZŁE buduie
Ná świećie / GREGORZ / á maiąc Syna
Prác swych pomoce / cnego KONSTANTYNA,
Jeßcze rey zawodźi
Dźiekz ießcze w trud wchodźi.

Od IZVMA / gdźie TEPLINSKIE Driady /
Y gdźie / CZERKASKIE maią swe bieśiady /

A od

A do TORV zasie /
(: O prácowny czasie:)
Toż / do KOZACKIEY, od TORV / buduia
Gruntowne Twierdze: wiekße wyſypuia /
Dlá miáſt ſwych obrony /
Wálowe korony.

Nie umieraiacey y poſt Fata *pámieći, GREGORZ ZACHARZEWSKI, z KONSTANTYNEM Synem ſwoim, od miáſta IZIVMA, do TEPLINSKIEGO, y do CZERKASKIEGO, láſow: á od TORV, do KOZACKIEY PRZYSTANI, rożne ſtroiły Fortece: wały wiekße rzneły, y miaſteczka fundowali.*

Miáſto / CZERKASKIE / pod CZERKASKIM láſem /
Wałowym w koło okrażone páſem /
Kedy ſie ſwoiego /
DOLINA GOŁEGO
Murtu dopomagá / ſa to cále Twego /
GREGORZE / oráz KONSTANTYNOWEGO /
Dowody ſtroienia /
CAROM záleceńia /

Zá miáſta CZERKASKIEGO zbudowánie, pod CZERKASKIM láſem, nád rzeczka názwana, GOŁEGO DOLINA, GREGORZOWI, y KONSTANTYNOWI ZACHARZEWSKIM, przyſłane ſa Cárſkie dáry, y Liſt pochwalny. Roku zbawienia 1685.

A gdźie KOZACKA PRZYSTAN ſie vſtała /
Tám RAYGRODOWI powſtáć roſkazała /
Rekà GREGORZOWA /
Y KONSTANTYNOWA.
Słyßan ten RAYGROD Monárchom przeſławnym /
Jedynym w świećie tylko práwoſławnym;
Zá co im ſa dary /
y Chwałá bez miary.

Tymże, GREGORZOWI y KONSTANTYNOWI ZACHARZEWSKIM, od Naiáśnieyßych Monárchow, IANA y PIOTRA ALEXIEIEWICZOW przyſłane ſa Cárſkie darunki, y Liſty pochwálne zá RAYGROD. Ten RAYGROD położony ieſt, ná Vroczyßczu naſwánym KOZACKA PRZYSTAN, w vściu rzek TORV y DONCA.

Jeßcze coś mi ſie w głowie rozświećiło;
Co zapomnieniem było ſie záćmiło.
Podobno Bellona /
Z żelaznego łona /
Siárczyſte ießcze wymiata pochodnie /
Podżegaiąc świat ná okrutne zbrodnie.
Spußcza Tyzyphony /
Aż z Ditowey ſtrony.

Ate

A te/ſok z ſoba w zanádrzu / Libiyſkich
Niosąc ſmokow / do kráin Scythiyſkich
Szálenie ſie porwały /
Y tám lad wylały:
Aż wnet / Taurickich zboycow trzy tysiące /
Smierć z ſoba w rękach / ná ludźi niosące /
Po nád ROHOZIANKĄ
(: O ! nießczeſliwa wzmianko :)
W nátarczywośći ſtrzał ſie ſwych pokáża:
Co to ieſt zginąć / lekce ſobie wáżą;
Byle z zawźietośći
Swey / dokázać złośći.
To pewna ieſt / że niebyło nád trzyſtá
Wiecęy SŁOBODCOW; ále że ogniſta
W ſercu wrzała hutá /
Záczym ſroga butá /
Y nádętość Ord Chersońſkich ſtłuchneła.
Cześć ſie ich / w Awern / z karkow ſwych zepchneła:
Tám / gdźie ſie kominy
Dymią / Prozerpiny.
Sto / iák iſtotá Rachmiſtrz był prawdźiwy /
Ordyncow / żywcem temruk zádargliwy
Związał / mocnie w Rosiſtiey /
Niewoli SŁOBODZKIEY.

Ná ROHOZIANCE, *gdźie było Ordy cztyry tyśiące, á Kozakow Słobodźkich trzyśtá, pod regimentem* GREGORZA ZAGHARZEWSKIEGO, *Pułkownika Charkowſkiego, adjuvante partes ſuas* CONSTANTINO *filio: ći Orde rozgromiwßy, y iáſer wßyſtek odbiwßy, żywcem ich ſto wźieli.*

SŁOBODZKICH to był dank Marcialiſtow;
Jáko znám z Sławy authentycznych liſtow:
Cóż? kiedy nie wieczna
Márſa przyiaźń: ſprzeczna /
By/y naymężniey w boiu ſie ſtawiącym.

Hic magnus ſedet Æneas, ſequmq; volutat
Eventus belli varios. *Virg. 10 Æneid.*

Jáko w vkropie ßumno klekocącym /
Wrzáwá wod ſie mießa;
Ták Márs y vćießa /
Y kwili radość wzaiem fraſunkami.
O Bellono! iák twemi darunkami /
Jeſteś podeyzrzana /
Danaom zrownana.

Timeo Danaos, vel dona ferentes. *Virg. Æneid. lib. 2*

Wſteczne ſie

Wſteczne śie ßcześćia kolo odmieniło:
Fortunæ volucri ludimur impetu. *Caſim. Sarb. Lyric. lib. 1. Ode 7.*
Znowu Tátárom niecoś pochlebiło;
Ale momentalnie;
Tym ſámym fatalnie.
Jeńce ich znowu nazad sa odbite.
Złopacze ludzkiey krwi nigdy nieſyte/
Choćiay to nie wcále/
Przez trupow ſwych fále/
Do Krymſkich iáſkiń śie wygramolity/
Smutne po ſobie rzućiwßy mogiły.
Wiele ich tám legło/
Nie wiele vbiegło.

Támże, ná ROHOZIANCE. *znowu śie Orda poprádziwßy, poymáńcow ſwych odbiła; ále y ſámá,* non ſine clade, & vulnere, *do* KRYMV *vćiekła.*

CJeßki tám ráz był/ y ledwie ſtrzymany;
Gdy rak ſetnica/ z tyśiac Biſſurmany/
Smiercią śie dzieliła/
Mnoſtwo Pogán biła.
Przećież w złym razie/ y ſtat ieſt pochwałá/
Bogo prowadźi/ ná śmierć/ chęć wſpániała.

Vel benè vivere, vel benè mori generoſum oportet.
Sophocles in Ajace furente.

Zyie wieczney Sławie/
Kto vmiera krwawie.
W woiennym boiu/ zá żywot Oyczyzny/
Smierć ieſt ſławna/ y wiek w pamiątkę żyzny.
Chwałá tych nie ginie:
Bo wiecznośćią ſłynie.

Heroes, ſive vincant, ſive cadant, æqvè glorioſi. *Neotericus.*
Málo gdźie Dźielność dármo śie vtraca:
Wieczna pochwałá trudy iey odpłaca.
To/ GREGORZE/ iáśnie/
Tobaż Ja obiaśnie.

Gdy/ do CARSKIEGO, z Bellony wárſztatu/
Ten boy doniosł śie wiedźieć MAIESTATV,
Wnet dobroć wrodzona/
MONARCHOM zlecona/
Wyryſowane Piorem/ ná pápiery/
Złotych Ci Pochwał/ ſypie chárákttery.
Te/ droższey są wagi/
Niż Lidyſkie Tági.

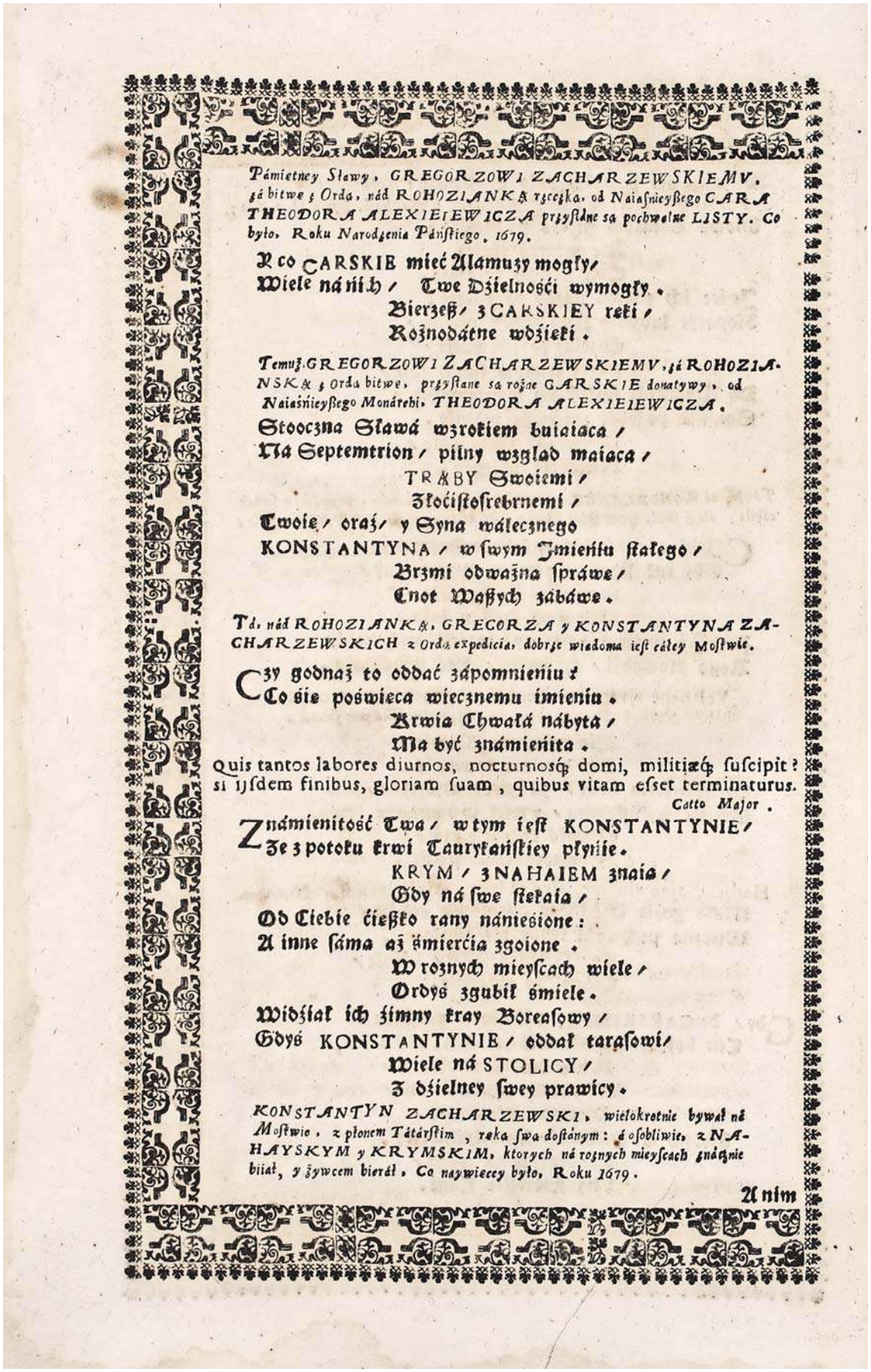

Pámietney Sławy, GREGORZOWI ZACHARZEWSKIEMV, zá bitwę z Orda, nád ROHOZIANKĄ rzeczką, od Naiaśnieyßego CARA THEODORA ALEXIEIEWICZA przyśłdne sa pochwalne LISTY. Co było, Roku Narodzenia Páńskiego, 1679.

A co CARSKIE mieć Alamuzy mogły/
Wiele náńich/ Twe Dzielności wymogły.
Bierzeß/ z CARSKIEY ręki/
Rożnodátne wdzięki.

Temuż GREGORZOWI ZACHARZEWSKIEMV, zá ROHOZIANSKĄ z Orda bitwę, przysłane sa rożne CARSKIE donatywy, od Naiaśnieyßego Monárchi, THEODORA ALEXIEIEWICZA.

Stoczna Sławá wzrokiem buiaiąca/
Na Septemtrion/ pilny wzgląd maiąca/
TRĄBY Swoiemi/
Złocistosrebrnemi/
Twoię/ oraz/ y Syna wálecznego
KONSTANTYNA/ w swym Imieniu ślakego/
Brzmi odważna spráwę/
Cnot Waßych zábáwę.

Tá, nád ROHOZIANKĄ, GREGORZA y KONSTANTYNA ZACHARZEWSKICH z Orda expedicia, dobrze wiadoma iest całey Moskwie.

Czy godnaż to oddać zápomnieniu?
Co śie poświęca wiecznemu imieniu.
Krwią Chwałą nábyta/
Ma być známienita.

Quis tantos labores diurnos, nocturnosq; domi, militiæq; suscipit? si ijsdem finibus, gloriam suam, quibus vitam esset terminaturus.
Catto Major.

Známienitość Twa/ w tym iest KONSTANTYNIE/
Że z potoku krwi Taurykańskiey płynie.
KRYM/ z NAHAIEM znaią/
Gdy ná swe ściekaią/
Od Ciebie ciężko rany nánieśione:
A inne sáma aż śmiercią zgoione.
W roznych mieyscach wiele/
Ordyś zgubił śmiele.
Widział ich zimny kray Boreasowy/
Gdyś KONSTANTYNIE/ oddał tarąsowi/
Wiele ná STOLICY/
Z dzielney swey prawicy.

KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, wielokrotnie bywał nă Moskwie, z płonem Tátárstim, ręka swą dostánym: á osobliwie, z NAHAYSKYM y KRYMSKIM, ktorych ná rożnych mieyscach znácznie biiał, y żywcem bierał, Co naywiecey było, Roku 1679.

A nim

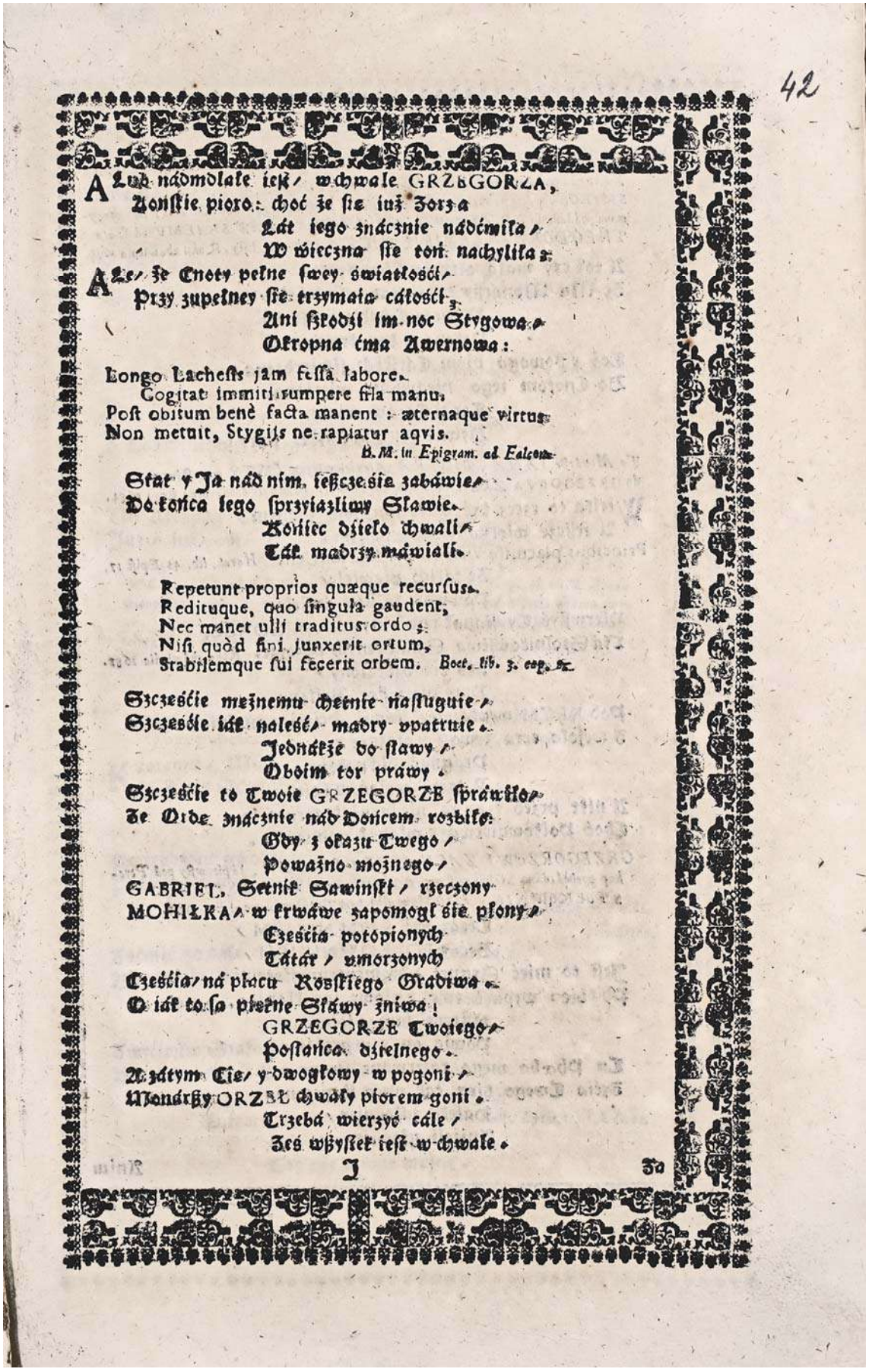

42

A Lub nádmolake ieſt / w chwale GRZEGORZA,
Zonſtie pioro: choć że ſie iuż Zorza
Lát iego znácznie nádćmiła /
W wieczna ſie toń nachyliła:
A że / że Cnoty pełne ſwey światłości /
Przy zupełney ſie trzymaią całości;
Ani ſzkodzi im noc Stygowa /
Okropna ćma Awernowa:

Longo Lachesis jam feſſa labore,
Cogitat immiti rumpere fila manu.
Poſt obitum benè facta manent: æternaque virtus
Non metuit, Stygijs ne rapiatur aqvis.
B. M. in Epigram. ad Falcon.

Stat y Ja nád nim, ießcześie zabáwie /
Do końca iego ſprzyiazliwy Sławie.
Koniec dźieło chwali /
Ták mądrzy mówiali.

Repetunt proprios quæque recurſus.
Redituque, quo ſingula gaudent,
Nec manet ulli traditus ordo;
Niſi quòd fini junxerit ortum,
Stabilemque ſui fecerit orbem. Boet. lib. 3. cap. 9.

Szcześćie mężnemu chętnie naſługuie /
Szcześćie iák naleśé / mądry vpatruie.
Jednákże do ſławy /
Oboim tor práwy.
Szcześćie to Twoie GRZEGORZE ſpráwiło /
Że Orde znácznie nád Donicem rozbiło:
Gdy z okazu Twego /
Poważno możnego /
GABRIEL, Setnik Sawinſki / rzeczony
MOHIŁKA / w krwáwe zapomogł ſie płony /
Cześćia potopionych
Tátár / umorzonych
Cześćia / ná placu Roſskiego Gradiwa.
O iák to ſą płatne Sławy żniwa!
GRZEGORZE Twoiego /
Poſtanica dźielnego.
A zátym Cie / y dwogłowy w pogoni /
Wſzárży ORZEŁ chwały piorem goni.
Trzebá wierzyć cále /
Żeś wßyſtek ieſt w chwale.

J

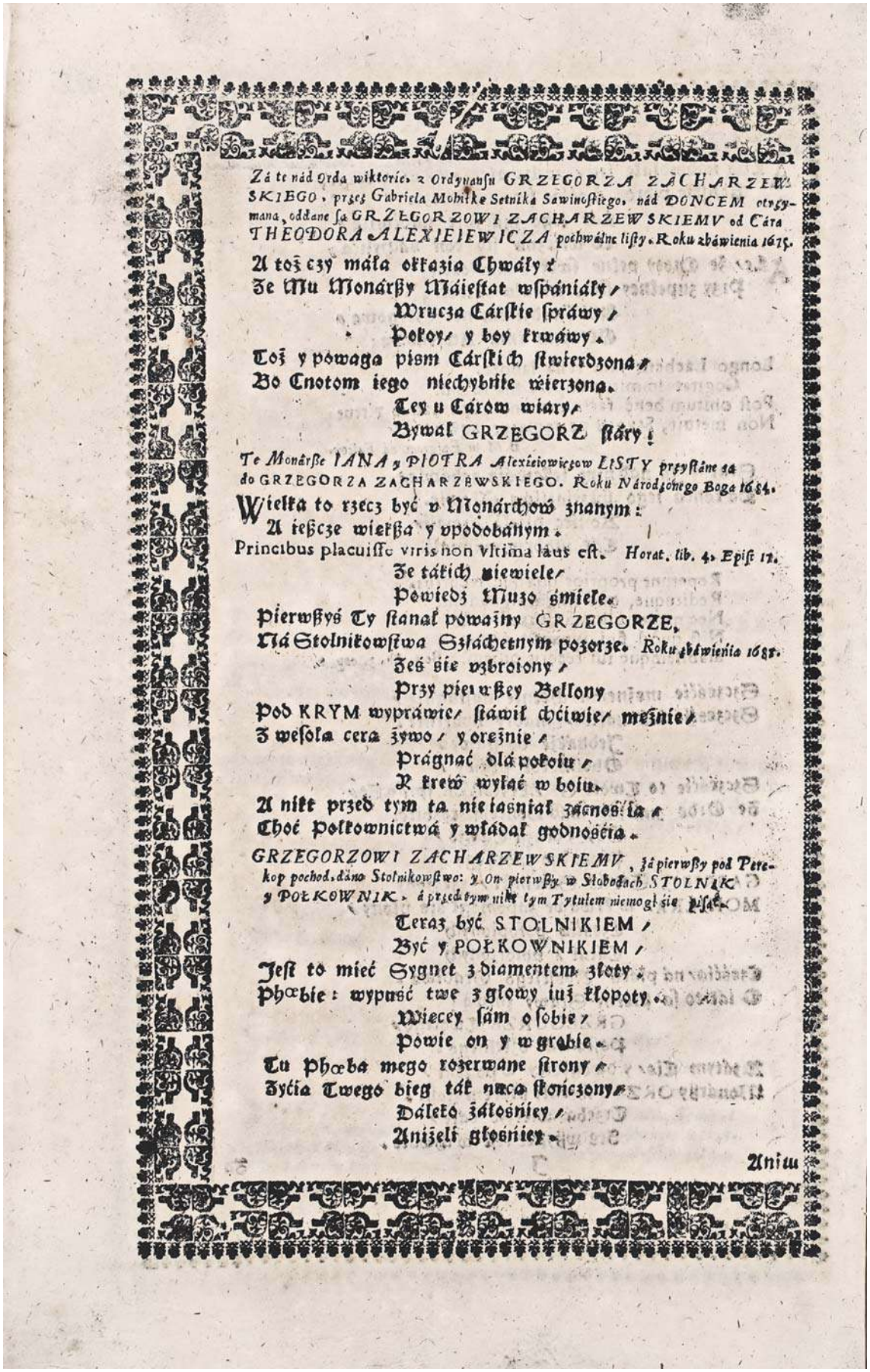

Zá te nád Orda wiktorie, z Ordynansu GRZEGORZA ZACHARZEWSKIEGO, *przez Gabriela Mobitke Setnika Sawinostiego, nád* DONCEM *otrzymana, oddane sa* GRZEGORZOWI ZACHARZEWSKIEMV *od Cára* THEODORA ALEXIEIEWICZA *pochwálne listy. Roku zbáwienia 1675.*

A toż czy máła okkazia Chwały?
Że Mu Monárszy Máiestat wspániały,
Wrucza Cárskie spráwy,
Pokoy, y boy krwáwy.
Toż y powaga pism Cárskich stwierdzona?
Bo Cnotom iego niechybnie wierzona.
Tey u Cárow wiary,
Bywał GRZEGORZ stáry!

Te Monárſze IANA *y* PIOTRA *Alexieiowiczow* LISTY *przysłáne sa do* GRZEGORZA ZACHARZEWSKIEGO. *Roku Národzonego Boga 1684.*

Wielka to rzecz być v Monárchow znanym:
A ießcze wiekßa y vpodobánym.
Principibus placuisse viris non vltima laus est. *Horat. lib. 4. Epist 17.*
Że tákich wiewiele,
Powiedz Muzo śmiele.
Pierwßyś Ty stanął powáżny GRZEGORZE,
Ná Stolnikowstwa Szláchetnym pozorze. *Roku zbáwienia 1682.*
Żeś sie vzbroiony,
Przy pierwßey Bellony
Pod KRYM wypráwie, stáwił chćiwie, meżnie,
Z wesołą cerą żywo, y orężnie,
Prágnąć dlá pokoiu,
Y krew wylać w boiu.
A nikt przed tym ta nie tasmał zácnosćia,
Choć Połkownictwá y wkładał godnosćia.

GRZEGORZOWI ZACHARZEWSKIEMV, zá pierwßy pod Petekop pochod, dáno Stolnikowstwo: y On pierwßy w Słobodach STOLNIK y POŁKOWNIK, á przed tym nikt tym Tytułem niemogł sie pisać.

Teraz być STOLNIKIEM,
Być y POŁKOWNIKIEM,
Jest to mieć Sygnet z diamentem złoty,
Phœbie: wypuść twe z głowy iuż kłopoty.
Wiecey sám o sobie,
Powie on y w grobie.
Tu Phœba mego rozerwane strony,
Życia Twego bieg ták nagło skończony,
Dáleko żałośniey,
Aniżeli głośniey.

Aniu

Anim w koniſtych gzłach tańczące párki/
Wyprożnily ſwe ná głowách zegarki/
Nim kadziel iedwábnego/
GRZEGORZE. Twoiego
Życia/ ná świecie/ w cień ſie nieſprzątnela;
Nim Cie światłość/ w ſie wieczna nie przyiela/
Krayni żywioł watek/
A wiecznych początek/

Człowiek z czterech ELEMENTOW, ma ſwa kompaginacia, z Ziemi, Wody, Powietrza, y Ognia.

W WODOŁAHACH ſwych oſtátecznie ſnuieß/
Z Labyrinthu ſie ziemnego gotuieß
Tám przeyść/ przez tchu nici/
Gdźie/ Lachezy wici/
Ná Areopag Cie ciagna nieſchroniony:
Już/ iuż/ iuż/ z życiem ieſteś rozłaczony.

Nieograniczoney wiekami pámięci, GRZEGORZ ZACHARZEWSKI. Stolnik y Pułkownik CHARKOWSKI, potak wielu odprawionych woynach: poćrigowanych Miáſtach y Fortecach; dlá ulżenia prácom ſwoim, poſtroił Słobodę nazwaną WODOŁAHY; y tám ciężar ciała ſmiertelnego, y ciężar trudow świátowych złożył.

OROZO TROISTA!
Jákoś niewieczyſta.

Quàm longa una dies, ætas tam longa ROSARVM;
Quas pubeſcentes, juncta ſenecta premit. *Auſon. lib. 4.*

Ktoremu/ Márſa gniewy wyoſtrzone/
Z Furiy Scythſkich krwia ſtrzały poione/
Nic nie wydołały/
Chocże ſie gniewały.
Przyrodzone go odebraly FATA/
Pozazdrościwßy weſołego Swiata:
A Odryzow LVNA, *Odrygę, iednoż co Turki.*
Czy zwyćieſtw Fortuna/ *albo Orda.*
Zacmić go cále/ zmrokiem ſwym nieſmiała;
Bo/ błaſku ßabli iego ſie lekała.
To ieſt mężnym Sławá/
Że Fortuna krwawa/
Zwyćieſtw Szafarka/ ich ſie ſámych boi:
Woienne myśli ſpokoyności koi.

Quos fortuna timet, vitat, & acrium
Differt prælia mentium. *Caſim. Sarb. Lyric. lib. 1. Ode. 11.*
O ßcześćie orężne!
Tos nie zawße mężne.

Achoć Lachezis z ziemi go/ nam zdiela;
Lecz nie cale/ pod práwo swoie wzielá:
Bo y dźiś beſpiecznie/
Zyie w Rythmach wiecznie.
Ktorego/ Ja tu ßlachetnym Popiołom/
Iſtnym nowego cżłowieka żywiołom/
Dlá Cżći/ iák być może/
Ten napis położe.

NAGROBEK

WIEKVISTEY SŁAWIE, Y IMIENIV,

STOLNIKA YPOLKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

P. GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO

vmbratili ſtylo.

POŁOZONY.

D. O. M.

Mitte ROSAS manibus, Vates meus.
Bern. Babuſius S.I. Epigram. lib. 5.

Orzuććie laur/ Parnaſſkie Pánny uſtrojone:
Wezćie tu raczey w rece/ Cypry wybledńione:
Już Márſowych Cnot Probá/
Krwawych zábáw Ozdobá/ (iedyny/
RADAM, AVDIY, GREGORZ, w trzech Imionach
Tu/ Popiołow ſwych zácne rzuca pokładźiny:
Szlachetny/ Możny/ Mężny/
ROZINOW Krzak potężny.
DON, MORZE, POLA, Swiádkiem dźielney iego Cnoty/
I niezaſypiaiące w pokoiu kłopoty.
Trzydźieſtnych lát otchłani/
Czyli wieczności Páni/
Gdy śie w ćiemną niezwrotność/ kołem obroćiła/
Zyć/ y Polkownikować mu/ ach! zábroniła.
Nieumieraiący Sława, GREGORZ ZACHARZEWSKI. żył ná Pol-
kownietwie Charkowskim lát trzydźieści. uſtawicznie śie woynami bawiąc.

w śnieży-

W śnieżyſtey ſędziwości/
Zabrał śie ku wieczności.
Gdy śie przez wichry przenioſł Heliaſz ná Niebo/
(: Dźiwnaś ſłońca/ ku Słońcu wiecznemu potrzebo! :)

Et aſcendit Elias per turbinem in cælum. *Regum 4. cap. 2.*
Heliaſz. w Greckim ięzyku. Ilios, tłumaczy śie, słońce.

Ty/ w ten czás GRZEGORZE.
Jdźieſz w wieczności morze.

Przeſzedł od tego życia ná wieczny. Roku Narodzonego z Pánny Bogá 1691. Miesiaca Iula, 10 dnia, w dźień S. Heliaſza

OLWIE. LWIE miesięczny! toś nam pożarł GRZEGORZA:

Słońce, Miesiaca Iula, ma ſwa ſtandże, w znaku Lwa gorącego.

A/ czy możeliż kiedy wiecznie zgaſnąć Zorza?
On dźiś y w ćiemney/ chmurze/
Rowien ieſt Cynozurze:
Bo/ świátłem chwały wieczney nadobnie przybrany/
Tám Cnotom ſwoim obrał/ Dom upodobany:
Gdźie z ſzczyrey złotey bláchy/
Lśnią śie/ wieczności gmáchy.
Ale/ daymy iuż pokoy wczeſny/ umarłemu:

Quid juvat mortuos, qui non amplius ſunt, affligere.
Moſchion Póéta Syracuſanus Ariſtarchi Familiaris.

Z świetnego śie dźiś łoża w Niebie chełpiącemu:
Zmow/ ktoś ieſt wiernik práwy/
BOŻE/ bądź mu łáſkawy.

Qui pia vota facit, thus dedit ille Deo.
Iac. Bll. Anathol. Sac.

ZAPACH

ZAPACH
HERBOWNYCH ROZ
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

P. GREGORZA
ZACHARZEWSKIEGO,
Cudnośćia pobożnych Spráw
WONNIEIACY.

Argumentoſa res eſt PIETAS. Ex laudabili antecedente, Puritiâ. laudabilem infert vitæ conſequentiam. *Ex Panegyrico cui Tytulus*, *DIES ÆTERNITATIS.*

Illud opus cœleſte fuit. Te gloria ſæcli
Non moritura Tui, facinus narrabitur iſtud.
B. *Mantuanus, de fortunâ Gonzagæ Marchionis Mantuæ.*

Dźiwy nowe! coż śie ze mną ſtało?
W rzeczy li to ieſt? Czy tak mi śie zdało?
Mauzol śie poruſzy/
Aż tu ſtrách mey duſzy.
W Sipił ſtwárdniałem/ czy w Marpeſka ſtále?
Krew oledniała: zadrża żyły cále:
Z tego ſtrachu ſnádnie/
Trup mi ná twarz pádnie.
Y niby przez ſen/ widzę/ Szedźiwego
Męża/ w lilie włoſow przybranego/
Katona powagą/
Kollesa odwagą.
Ten/ wpoł ſmutna w doł náklóniwſzy głowę/
Táka rozſnuie/ z bládych ćieniy/ mowę:
Bo/ nie iuż śie ćiało/
Słońcem przyodźiało.

Fruſtra ROXANI, cingimus oppida
Muris, & arceis addimus arcibus;
Delubra ſi ſqualent, & altis
Cælituum viret herba tectis.
Math. Caſim. Sarb. Lyr. lib. 4.

Mur

45

Mur / Twierdze / Zamki / mocne Gwardyzony /
Wyniesione pod Niebo Baſtiony /
Co ſa? Jeſt to fraßka;
Zephirom igraßka.
Choć ſie w diamene mur twardy przerodźi;
Przećie mu / klem ſwym / czás długi zaßkodźi.
Czyż y Manfredona /
Niebywa zniesiona?
A co bedźie / y z kaliſtey Rupelli?
Czy / iák Francuźi zowia / li Rocheli;
Nießczeſna ruina:
Smutnych ſkárg przyczyná.

-- Monumenta fatiſcunt:
Mors etiam saxis, nominibuſque venit.
Auſon. Epig. 31.

Buduyćie raczey / Swiata Monárchowie /
Zamożni wzlote ſkárby Krezuſowie /
Swiatnice / wiecznemu /
KROLV Nieb górnemu:
Bo / ten wydatek / Nieba regeſtruia;
Millionami nágrode gotuia.
Wiecznie bogaćieie
Ten / kto ták nißczeie.
A Ja / dla tego śmiele ſie raduie;
Że dźieło rak mych / ná Niebie znayduie.
Jem nieſtapił datkow /
Zbawienia zadatkow.
Nie żal mi teraz / że ſie moia ßczyrze /
Wyſaczywała złotem / w Monaſtyrze
CHARKOWSKIM. ſkarbnica /
Niebom zaletnica:
Bo mam / z modlitw Sług Boſkich / swa intrate:
Nie uſtarżam ſie ná żadna odplate.
Pewny m zoſtał Nieba;
Czegoż mi potrzeba?
Ná Thaborze PAN ſławnie przemieniony /
W Monaſtyrze / dźiś CHARKOWSKIM. chwalony /
Już mnie z śmiertelnego /
Przemienił w wiecznego /

Wiekuiſtey pamieći GREGORZ ZACHARZEWSKI, *Archimandria* CHARKOWSKA *fundował, z znácznym dobr swoich nadaniem; y Cerkiew, pod Tytułem Przemieniena Pańskiego, tamże wyſtawił.*

KAWALER

KAWALER Nieba/ w Tarcz ſłońca przybrany/
Wieczności złota táśma paſowany/
Swiety IERZY moiá/
Z diamentow zbroiá/
Ona Mie światłem zaſłania obrony:
Gromiąc walecznie Stygiyſkie Plutony/
Zem Mu tu Dom chwały/
Wyſtawił niemały.

Támże, w CHARKOWSKIM Monaſtyrze, y druga Cerkiew, pod Tytułem S. IERZEGO erigowaná eſt, ſtaraniem y koſztem GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO.

Tu/ wßyſtko iaśnie widzę być odkryto;
Co było ćieniem ná ziemi powito/
W chmurze rzeczy mętnych/
Od czáſow niechętnych.
Rzymſkich ROZYNOW Wrząd/ mną/ rospłodzony/
Z Daru Bożego/ THEODOR rzeczony.
Dźieło me poprawi:
Wſpaniałßy wyſtawi
Cerkiewny namiot/ z ſwoiey pobożności/
Pamiętny ſtarbu Oycowſkiey miłości/
Kappadociyſkiemu/
Odważcy Swiętemu.

Swięta intencya THEODORA ZACHARZEWSKIEGO, Stolnika y Połkownika Charkowskiego, reſtaurować. nobiliori ſumptu. w Monáſtyrze Charkowskim. Cerkiew. pod Tytułem. S. IERZEGO Męczenika; tudźież y Refektarz.

Daley/ przez ćienie/ śmierćia wyćieczały/
Lecz y po śmierći/ duch maiąc wſpaniały/
Bez chluby to powie.
Łagodliwy w mowie.
OLSZANA. IZIVM, z ſwoiemi Cerkwiami/
Sa mi ná wieczność ßczęśliwa práwami:
Te mie wprowadźiły/
Z śmiertelney mogiły/
Tám/ gdźie Tytaná karoc śie niewoźi;
Y ſtąd Latony/ gwiazd zbiegły obozy;
Lecz BARANEK śmiały/
Swiatłem błyßczy Chwały.

Civitas non eget ſole, neq; lunâ, ut luceat in ea, nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius AGNVS. *Apocalypſis cap. 21.*

A nadanie/ ná Monaſtyr w ZMIIOWIE,
Co też o moiey ßczodrey rece powie?

Syble

Hyble y z ulami/
Groble ze młynami/
Jákom ieſt pewny/ nie zatáia mego/
(: Bez chluby mowie :) datku pobożnego.
Ták wydatne ſkárby/
Dochod ieſt Hiarby.

Zdáczne ſa nádania GRZEGORZA ZACHARZEWSKIEGO, *nád Monaſtyr* ZMIIOWSKI, *Pośiekami, Młynami, y innym rożnym przybogaceniem.*

Wmowne Kámeny/ przewiodłem kámienie/
Co czyſtey PANNY, w głos ſławia/ Vśnienie:
Tám/ gdźie śie CHARKOWA.
Można wznośi głową

IEGOZ GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO magnificum opus, CERKIEW *murowana w* CHARKOWIE, *pod Titułem Vśnienia ná S.* PANNY, *a primo lapide, in lucem, wyſtawiona.*

Od wolności/ kray SŁOBODZKI názwany/
Jeſt to/ ná głowe ma/ WIENIEC ROZANY.
WONNOSC. Cerkwie Swiete/
W Czći ſwey nie poiete.

Tegoż erekcia Miáſt, Miaſteczek Fortec, y Bazylik Swietych, ledwie nie cáły kray SŁOBODZKI, tollit gloriosè ad æthera caput.

Te/ mnie Olympu na wierzch wznioſły złoty;
Ták ktorym ſtráchow nie lekam śie Złoty:
Zyie ſobie wiecznie;
Pánuie beſpiecznie.
To zmowiwßy/ wlot/ śnieżney peleń cery/
Pod niebieſkie śie/ iák ptak wzbiie ſphery/
Te oſtatnie ſłowa
Wymowißy. Głową
Moia wyßſza ieſt/ nád waße Atlanty:
Już śie predzey nád zawod Atalanty/
Spieße ku wieczności/
Moiey oſiadłości.
W ktorey/ nienaydźieß/ nic iuż minionego;
A ni/ coby też mogło być przyßłego:
Lecz ieſt w teraźności/
Wßyſtko/ z przytomności.

In æterno nihil nec præteritum eſt, neque venturum eſt. Exiſtit verè, atq; in rerum natura eſt. *Philo. Iudeus lib. de Mundo.*

Nie trudni Mie wiecey/ Helikoniſki Phæbie:
Pełen Ja głoſow życzliwych ná Niebie.

Gwiazdziſte Pokoie,
Sławia Chwałe Moie.
Haud timeam magni dixiſſe palatia cæli. *Ovid. lib. 1. Metamorph.*

A Ja w tákiey mgle, iák ze ſnu ockniony,
W ſiebie przychodze, widokiem ſtrwożony,
Dawßy Cześć zmárłemu
GRZEGORZOWI Cnemu.

RVMIANA
BLADOSĆ
HERBOWNYCH ROZ,

Heroiczney Sławy, Chwały, y Niezapamiętałośći,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA IZIVMSKIEGO

P. KONSTANTYNA
ZACHARZEWSKIEGO,

Tákim, ferrati penicilli, wyrażona ieſt,

BLEYTWAREM

Ite ROSÆ, ite Croci, morituri GLORIA ruris:
Iam mihi perpetuo, prata COLORE virent.
Iacob. Bidermanus S. I. Lib. 1. Epiſt. 6.

Rerum humanarum nihil ſtabile & firmum eſt: ſed infida omnia. *Zonar. in Alex. Comment. Tomo 3.*

O! Nic ná świecie, nic ieſt ſtátecznego:
O! nic gruntownego.
Nihil eſt in rebus humanis perpetuum. *Dion. lib: 48.*
Wßyſtko zá czáſem wniwecz ßie obraca.
Godźin bieg ßie ſtraca.

Omnibus, mundi Dominator, horis,
Aptat urgendas per inane pennas. *Caſim. Sarb. Lyr. lib. 2. Ode 4.*

W przypadkach, ſtoią Páńſtwa śmiertelnośći,
Pewne odmienności.
Mobiles rerum dubiiq; caſus,
Regna mortalis tenuere vitæ. *Idem Ibidem.*

Ach

47

Ach! nie ßczęśliwa świata tego chwilo.
Powstánie Aquilo/
Hyperboreyſkim mrozem rozgniewany/
Z wichrem pomießany:
Aż wnet Dźiardyny kwiátem roznoſárbne/
Pießczota iedwábne/
Pozorow ſwoich odmienia bláwaty/
W zblákowane ßáty.
Semiramidy Ogrod zawießony/
Cudnośćia wſtawiony/
Z Alcinoa Sady známienite/
Roſkoßne/ obfite/
Skoro ná nich ſrzon Grudniowy vpadnie/
Potrupieia ſnádnie.
Co śie Szmarágdem cudnym źielenieie/
W momenćie zbledńieie.
Peſtańſkie ROZE/ piękna Wioſny Sławá/
Twa Floro zábáwá/
Nim iesienne dńi/ prziyda nachmurzone/
Zawße ſa zeßczknione.
A Kwiat lát młodych czyliż nie opada?
Kwie go Kloto bláda.
Pięknym Narcyſſom/ długo kwitnąć FATA
Bronia/ w polu świata.
Nie ieden Alfons/ kwiát mietko pießczony/
Luzytańſkiey ſtrony/
Zwiędniał/ przy złotym Taguſowym brzegu/
W poł czerſtwych lát biegu.

O subitos rerum turbines! oprecipites vel firmiſſimorum lapſus!
Herem Drexelius S. I. in Æternitatis Prodromo.

DO Ciebie to rzecz/ dźielny KONSTANTYNIE/
Coś śie w Heroinie/
Mężney Bellonie/ kochał nie wymownie/
Pilnuiąc iey zbroynie.
Auzońſkich kráin Purpurowa SŁAWO:
Márſowa ZABAWO;
Wßyſtka lát Twoich w tym zawiſta ſpráwá/
Żeś pilnował práwa
Gradiwowego/ Maż nie uſtráßony/
Aiax vzbroiony.
Krzak ROZ Twych bywał Laurowym ogrodem;
Buynym zwyćieſtw płodem.

Teraz/ ach żalu! ták kośtowne KWIATY/
Nád Tyrſkie ßárkaty/
A nád Sydońſka czerwieńße purpure/
Wźiely ná śie chmure.
Tyś/ w temrukach wiodł/ ná ſławne triumfy/
Taurikańſkie huffy.
Coż? gdy y zwyćieſtw kruſza śie łáncuchy/
Nie pewne otuchy:
By śie ogniwem ſtatku ćiagnąć miały/
Ná czás długotrwały.
Poprzyśiężone z Gradywem przymierze/
Jeſt to/ ná ſwey cerze/
Vżyczną fárbą Chamaleontowa/
Poſtać Protheowa.
Bo ona z ſámey rosnie odmienności/
Z kunßtow nie ßczyrości.
O Marśie! iák twa vfność ieſt kłamliwa/
W nádźiei zdrádliwa.
Rzadkie to ßcześćie/ choć z dźielnego męſtwa/
Mieć czeſte zwyćieſtwá.

Raræ felicitatis eſt, multa prælia, eaq; proſperè gerere. *Demoſtenes.*

Samęś ieſt świádkiem KONSTANTYNIE, temu/
Szcześćiu odmiennemu:
Że/ gdy Bellona komu pochlebuie/
Chytrą zdrádę knuie.
Przeto/ niech śie nikt z iey ßcześćia nie chlubi;
Bo tym śiebie zgubi.
Ten Bog/ z Boginią ſwoią/ nie ſtátkuią;
Odmiennie woiuią.

Magna mutatio rerum ſequitur, ex victoriæ etiam parvæ mométo.
Quidam in aphor. Polit. Sylva.

Ty/ nád rzeczkami/ BYCZKIEM/ toż y BYKIEM/
Z Herbownych TRĄB krzykiem/
Jdźieß ná Orde/ gromiąc te Centaury/
Sobie ßczepiąc Laury;
A przećiwne Ci zazdrąßczaią Fata/
Triumfow v świata.
Ná HOROCHOWSKIM nie ßczęśliwym ßláchu/
Nie zbłędniały z ſtrachu/
Gdy w krwawe pole śmiele śie zapędzaß/
Tłum Pogán roſpędzaß/

ßczupło.

Szczupłością ludu swego otoczony /
Maż nie ustraßony /
Od Tátárskiey ßwank wziawßy strzały /
Vulnus, & extrema sonuit citò cuspide cassis . *Val. Flaccus lib. 3.*
Nie dobrze doyzrzały
Hyiacynt / padłeś iák kwiát kosą tkniony /
Smiertelnie raniony .
Táki niestatek rzeczy ludźmi mießa ;
Tanta homines rerum incostantia vexat ! *Ouid. Metamorph. lib. 13.*
Smeći / gdy vćießa ;
Heu semper fugaci
Gaudia præteritura passu *Cas. Sarb. lib. 2. Ode. 3.*

KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, Stolnik y Połkownik IZIVMSKI, ná HOROCHOWSKIM ßłáchu, w máley ludu swego frequencicy, z wielkośćia Ord mężnie sie potkawßy, y primo succesu onych porażiwßy, ßwánk, w egoło śmiertelny, z łuku wźiał od Tátárzyna : y z tey rany drugiego dnia, gloriosè expiravit, z wielkim żalem całego Połku IZIVMSKIEGO .

Sáme Jedze / Twych lát kwitłych płákały /
Hektorze wspánialy .
A sám Rhádamant płakał / choć że srogi /
Żałuiąc / że drogi
Wiekow młodych kwiát / rano iest zeßczkniony /
Reka Persefony .
Cóż ! gdy mu wyßedł iuż był známienity /
Smierći rok záwity .
venit summa dies, & ineluctabile tempus, *Virg. Æneid. 2.*
A cóż ći to LWIE niebieski sie stało ?
czylić ná tym mało ?
Że / płomieniśta Twoich oczy zorza /
Zaćmiła GREGORZA :
Twoyże gniew wspłonął / y ná iego Syna
Cnego KONSTANTYNA .

KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, Stolnik y Połkownik IZIVMSKI, obiit ex vulnere, Roku 1692. Miesiąca Iula, dnia 16.

Mowie : aż iákiś głos z niebios perłowych /
Krolewstw Tytanowych /
Do ußu moich przyidźie łágodliwy /
Pociechá DOLIWY .
Nie Marmatycki Lew grzywożołtawy /
Mordem zwierza krwawy .
Lecz ten / ktory sie z Judy pokolenia /
Dlá świata zbawienia

Rodźił

Rodził/ z gwiazdźiſtey zſtąpiwßy geſtwiny/
W świątowe krzewiny/
połknął dwoch znácznych PANOW tego świata.
Ale to nieſtráta:
Bo oni teraz/ w Krolewſtwie wieczności/
Są perłá zácności.
Tám im z BARANKIEM, co zniosł winy świata/
Zwieczniły ſię láta.
Żyć będą oni/ będą żyć koniecznie/
Lecz bez końca wiecznie.
Szczęśliwi/ ktorzy tego Lwa pázury/
Wdarły ſię w Arktury/
Słońcem błyßczące. Lecz/ dość ſłuchać o tym:
Czás Ci piorem złotym/
Ná pámiątkę Twą/ kilka ſłow położyć/
Mauzol przyozdobić/
Cny KONSTANTYNIE. A Ty rzekni śmiele.
Niech nie przyiáćiele
Życiu ludzkiemu/ nie pochybne FATA,
Zazdroßczą nam świata.
Nam on umarłym/ cále iuż wzgárdźiećem/
Gdy wieczności wieńcem
Niewiednieiącym/ mamy ſwe ſćiągnione/
Skronie uzłocone.
My mężni/ ſáma śmiercią wiekuiemy/
Gdy z ran krew leiemy;
Przez tę/ niedbaiąc ná grobowe ſkáły/
Płyniem w wieczność chwały.

Mortibus perennamur. Semel nobis ac orbi occideremus; ſi ſemper viveremus. *Casim. Koialowicz Soc. IESV. in Plauſu. Epithal.*

Nagro-

49

NAGROBEK,

Niegaſnacey y poſt ferales thædas, pamięći/

STOLNIKOWI Y POŁKOWNIKOWI IZIVMSKIEMV,

P. KONSTANTYNOWI ZACHARZEWSKIEMV

ominatrice æternitatis pennâ,

POŁOZONY.

D. O. M.

Ille olim ROSA vera cinis nunc pallida. *Bernard. Babuſius Epigr. lib. 3.*

Sic ROSEI fluxere ſinus. *Idem Epigr. lib. 3.*

JA/ com był ROZ mych niędawno ſárkatem/
Sykulſkim Márſa okolony płatem:
Dziś proch blády. Lecz mych ślády
Quid ſuperbis, terra & cinis? *Orig. Homil. 5. in Ezech.*
Cnot wieczyſte: Bo ſtaliſte/
Mężna krwia ſpluſkane.
Choć me piáſkiem śmierć oczy zaſypała/
Wyiawßy duße nie śmiertelna z ćiała:
Lecz mey Sławie/ Płynney krwawie/
Z Laurow iſtych/ Wiekuiſtych/
Sa wieki ſnowane.
Powie Azowſki SEIN AGA ſrogi/
Ma dzielność. TORV zbroczone odnogi/
Krwia Poganſka/ Biſſurmanſka/
W iaw powiedza: Bo te wiedza/
O moiey mężności.
Gdźie MAKATYCHY DOLINA śie kryie/
A gdźie KAMIANKI nurt śie z ziemi ryie/
Oſtrßy brzytwy/ Krwawe bitwy/
z Nahaycami/ A z Krymcami/
Miecz moy wiodł w śmiałości.
A BABIEWY BAYRAK rozwiniony/
Nieprzyiacielſka krwia urumieniony/
Wie/ iák moia/ Twárda zbroia/
Nád Pogány/ Ottomany/
Wierzch bráła prewaźnie. Mam

Mam y innych dość świadkow moiey cnoty/
Abryſow bitney Márſowey roboty.
HREHORBGO, KOZŁOWSKIEGO
KNIAZIA/ z toni/ Oſtrych broni/
Dźwignąłem odważnie.

Coż? gdy omdlały iuż teraz me śiły/
Ciężarem wieczney okryte mogiły.
Oſtra ſtrzałá Pokonała
Moie meſtwo/ Y zwyćieſtwo
Pod ziemie porwała.

Przećież Ja/ Sława/ y teraz wiekuie;
Gdy mi Swiát/ piorem/ żywy Mauzol kuie.
Jeſt wſkrzeßona/ Wyiáśniona/
Tá Parnaſsie/ W poznym czáśie/
Sarmatom ma Cżwałá.

Lecz precz Mauzole. GABINECIE złoty/
Cudny SZPALERMI Bohátyrſkiey Cnoty/
Podnieś ſwa głowe. Niech dźieł Twych FACIATA,
Tá wßyſtkie ſtrony obeyrzy śie Swiata.

Jáka/ THEODOR ZACHARZEWSKI, ſtała
Wyabryſzował: Pogańſkiey krwi fála/
Gryſſer wyrażił. Niech co predzey Sławá
Z ſwym konterfektem/ w tym POKOIV ſtawa.

Ozdobny

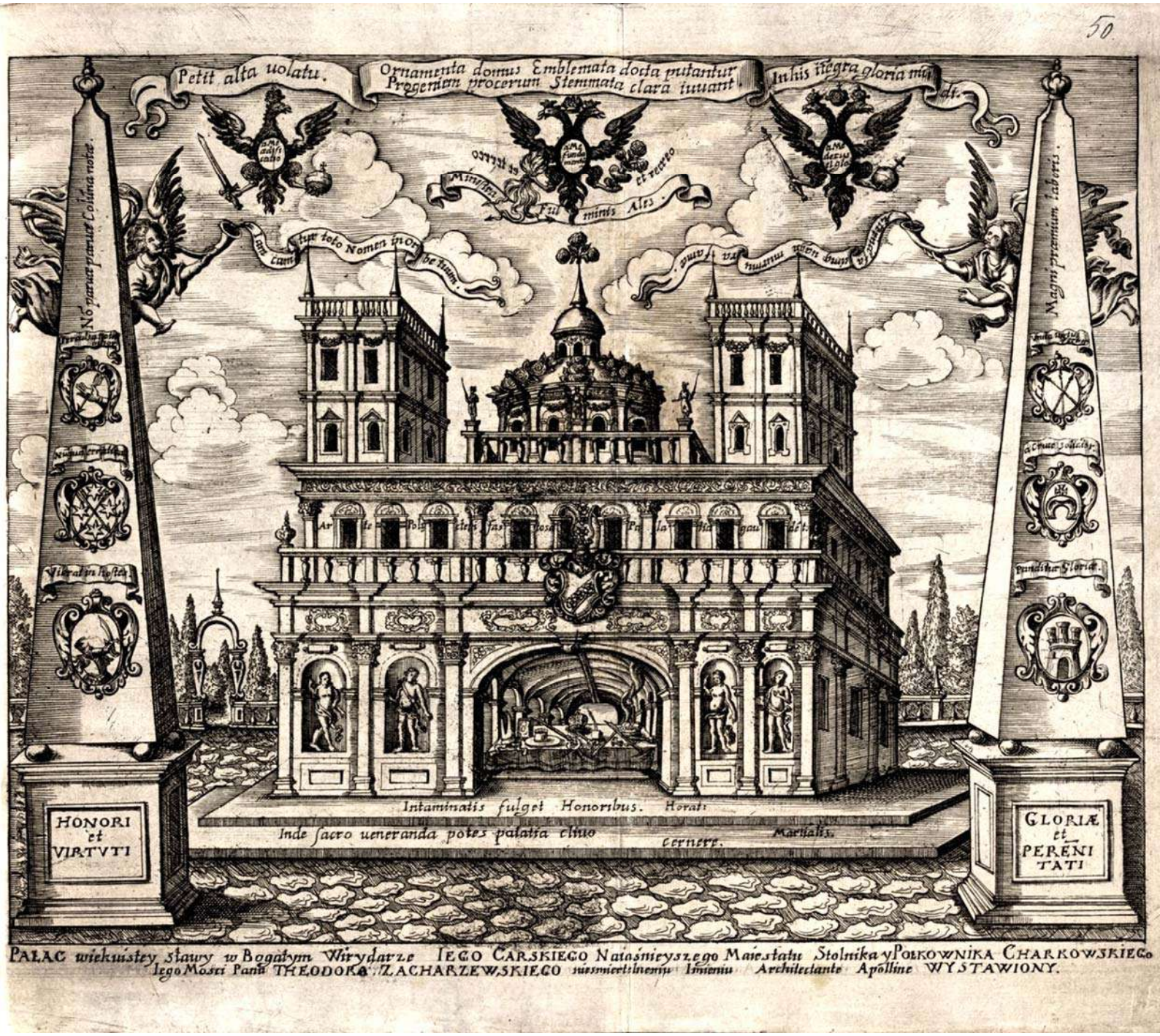

PAŁAC wiekuistey sławy w Bogatym Wirydarze IEGO CARSKIEGO Nataśnieyszego Maiestatu Stolnika y Polkownika CHARKOWSKIEGO
Iego Mości Pana THEODORA ZACHARZEWSKIEGO nieśmiertelnemu Imieniu Architectante Apolline WYSTAWIONY.

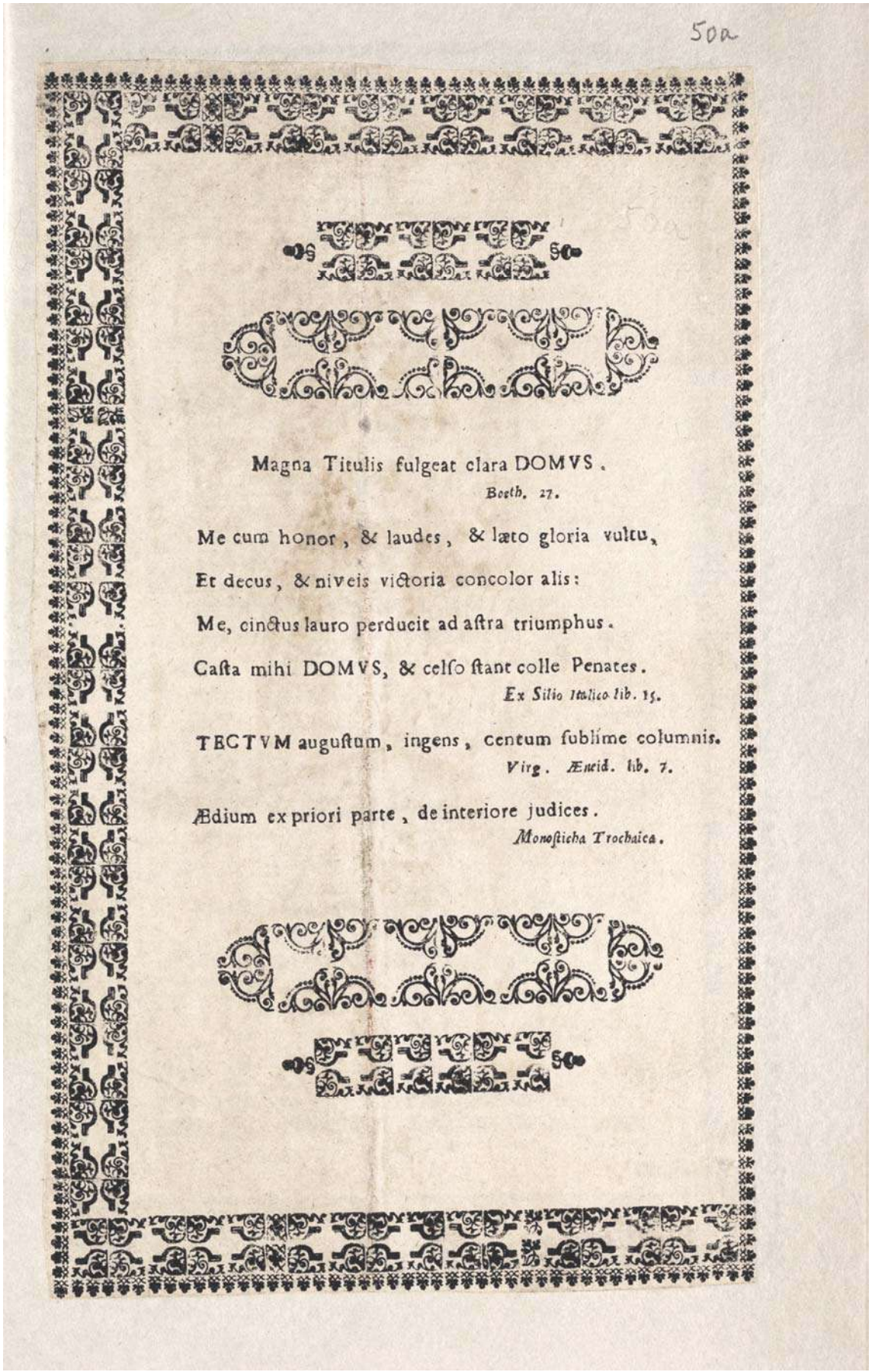

50a

Magna Titulis fulgeat clara DOMVS.

Boeth. 27.

Me cum honor, & laudes, & læto gloria vultu,
Et decus, & niveis victoria concolor alis:
Me, cinctus lauro perducit ad aſtra triumphus.
Caſta mihi DOMVS, & celſo ſtant colle Penates.

Ex Silio Italico lib. 15.

TECTVM auguſtum, ingens, centum ſublime columnis.

Virg. Æneid. lib. 7.

Ædium ex priori parte, de interiore judices.

Monoſticha Trochaica.

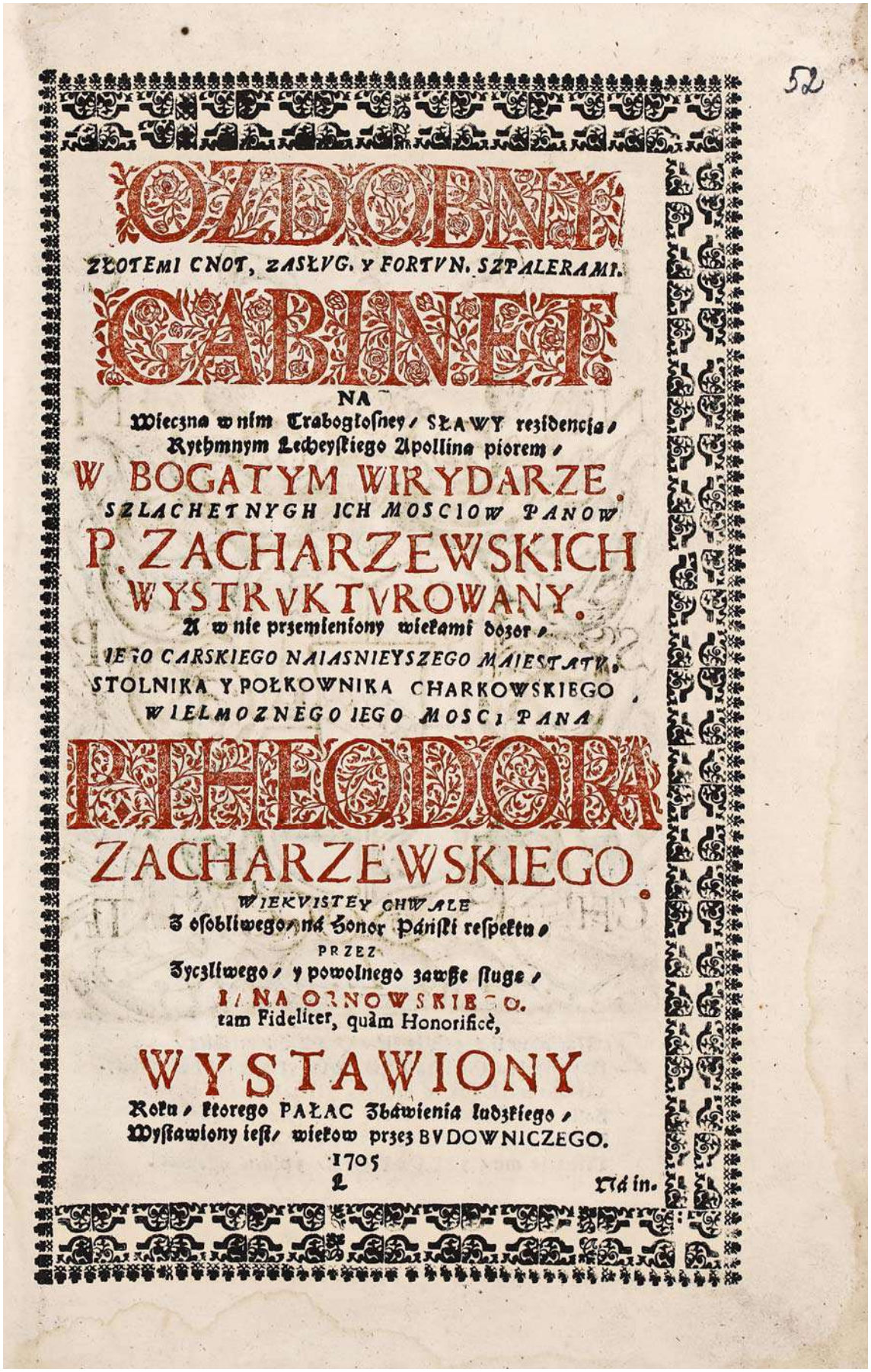

52

OZDOBNY

ZŁOTEMI CNOT, ZASŁVG. Y FORTVN. SZPALERAMI.

GABINET

NA

Wieczną w nim Trabogłosney / SŁAWY rezidencią /

Rythmnym Lecheyskiego Apollina piorem /

W BOGATYM WIRYDARZE.

SZLACHETNYGH ICH MOSCIOW PANOW

P. ZACHARZEWSKICH

WYSTRVKTVROWANY.

A w nie przemieniony wiekami dozor /

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV.

STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,

WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

PHEODORA

ZACHARZEWSKIEGO.

WIEKVISTEY CHWALE

Z osobliwego na Honor Państi respektu /

PRZEZ

Życzliwego / y powolnego zawße sługę /

I. NA ORNOWSKIEGO.

tam Fideliter, quàm Honorificè,

WYSTAWIONY

Roku / ktorego PAŁAC Zbáwienia ludzkiego /

Wystawiony iest / wiekow przez BVDOWNICZEGO.

1705

L Vid in.

NA INTYTVLACIĄ
OZDOBNEGO GABINETV.
I.
C.
N.
M.
S.
P.
CH.
Th.
L.
Z Mosiądzu li ? z spiży li? PAŁAC Známienity /
W posrzodku Swiatá / twierdza SŁAWIE być wybity.
Niedbam. Táni to kruszec. Metal droższy złotá:
Zasługi / Szczęścia dary / y nie splátna Cnotá.
Z tych / gdy THEODOROWI PAŁAC sie buduie;
Niech że mu / y SŁAWY Dom / z plácu vstępuie.
Mo.

MOWA
DO
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
PHEODORA
ZACHARZEWSKIEGO.

WZroſtu Cnoćie broni; kto iey pochwala nie nádſtawia. Laudatáq; virtus creſcit. WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKV Y POŁKOWNIKV CHARKOWSKI. Ná wyſokość Enkomiaſtycznych excelleneiy, y cnoty ſie gapatrywáć zwykły. Creſcere virtutes ſolent ad preconii faſtigium: mowi Caſſiodorus. Ciagniemy ſie wßyſcy, bledliwi Tezeuſſowie ſnurem Ariadny, zá poneta chwały: y kto nayblißy ieſt kochánek cnoty, ten náypilnieyßym ieſt záleconego imienia ſtrożem. Trahimur omnes laudis ſtudio; & optimus quiſque maximè gloriâ ducitur. Jeßcze nikt z wygárdźiencow świata, ná tákowy ſie nie odważył dźguſt, żeby mu do appetitu, ſłodka chwały nie przypadła ambrozia. Nemo eſt tam Sanctus, qui cupidine gloriæ non tangatur. Známienity to záprawde, do wiekopomnego imienia Antagoniſta, Heroiczna chwałá: coż? kiedy przez nie przechodźiſte Surty y Mallei, trudna podroża zawodnie.

Aſpera per preceps gloria vadit iter. Ovid, 4. Triſt 3.

Nie łatwo kto w poddaństwo Sławe ſobie zawoiuie; bo ſámych ſtaliſtych grotow, y wecowánych Ordynek oßáńcowana ieſt párkanem. Omnis ſtat gloria ferro. Ale, ten tylko otworzyſtego żelazney Sławy nieboy ſie leka pola; kto w iedwabnym ßkádradney Aphrodyty ćieńniku, vir fæmina mollis, iáko drugi Sardánapal, nie uczciwey ſie kadźieli utámował paſmem. Fugiat gloriam, cui ſua vita ſcelerum eſt cataſta. Watpić by mi ſie przyßło, możeli być tákowy odrodkiem Przodkow ſwoich? [: ponieważ cżeſto, Heroum filii ſunt noxæ:] komu, ſennorodne mámki, miáſto łagodnych pioſnek, nád tężo bárwiana kołebka, te Oycowſtie Æneaßowe przyſpiewywaia epinicium.

Diſce puer virtutem ex me, verumq; laborem. Virg. Æneid lib. 3.

gdyby mie o tym wiádomość nie upewniła; że ßlachetney krwi potok, podobnym żrzodłu ſwoiego płynie ſtrumieniem. ſimilitudinem ſuorum felix vena cuſtodit. Ták mądrobatnie przy dozorze pieleguiacey Iunony, w Páńſtich wypielegowana Intrakamerach Szlachetna cnotá, virtus fauſtis nutrita ſub penetralibus. żaraz ná łonie máćierzyńſtim, miáſto mleka, auguſtum cum ſanguine, wyſyſa animum.

Vnâ eademq; viâ, ſangvis animusq; ſeqvuntur. Virg.

Pewna to, y cżeſto ſtutkiem wykomprobowana, że w podobne Antenatow ſwoich ſłády, známienita cnoty poſtępuie Szlachetność. Rapitur in ſimilitudinē ſuorū excellens virtus. Samey to natury cżyli práwem, cżyli neceſſario contingenti, w nadźiei ludzkiey, poſtanowiono ieſt; że, non degeneri partu, przy pożądanym Synow powićiu, Rodźićielſtie zdaia ſie prácować wnetrznośći. Similes, Parentibus ac Majoribus ſuis filii, plerumque creduntur. Iaki ßćep wina, táki iego y liqwor. B nobili vite, vinum generoſum poſteritas hauſit. Aurelius

Ovid. 1. 4. de Pon. Eleg. 2

Cic. pro Arch. Poéta.

Caſſiodorus.

Quint. l. 5 c. 10.

A tu gdy ná Cię WIELMOZNY Mośći PANIE STOLNIKV y POŁKOWNIKV CHARKOWSKI, ciekawego oka mego obracam zrzenice; widzę Cię w ßyßkiego w pozorze chwały; iákowey Cie Szláchetna Przodkow Twoich enotá, przyrodzonym uczyniła dźiedźicom. Widzę Cie, żywym Dźiádow y Náddźiadow Twoich Abryßem, rect. fa-

Ex magnæ molis Magna ruina

ctorũ conſcientiam repreſentuiacym. Widzę BOGATYM WIRYDARZEM, wdźięcznicy nád Cyrneyßkie ROZE, oćorem záczney chwały cudnie woniejącym. Widzę ießcze, ſámey Milezyßkiey ROZY, buyno rozwinionym być krzakiem; ná ktorym ogniſty Maríſa polor, ſámá żelaznym peżlem odmálowała natura. A nie tylko ten ießteś, ktorego ſławną Parentela ſłonecznym Phaetonta cugiem, ná pozor świátá wywiozła

Quem per inſignes, geniale Ceras,
ſtemma claravit: quem radiante vexit,
Gloria curru. *Caſim. Sarb. Lyr. lib. 4. Ode. 34.*

Aleś y własnych ozdob, y Páńſtiah przymiotow ſtáwßy śie dźiedźicem, to ſtylo ferreo, in ungve adamantino, *wyryſowałeś: że, gdy śie cudzey chwały Ikarowym lotem wyſoko podnoſimy; ſwoiey własney w poſſeſſiey nie mamy.* Quid quid aliud eſt, quod nos elevat in gloriam, apud nos eſt, noſtrum non eſt. *Nie do świetnego Imienia chwały niepomoże, cudzych śie enot ceruſſować rumieńcem, gdy ná własney ſchodźi.* Nihil prodeſt alieno fulgere, ſi proprius abeſt fulgor. *Leć y świetność Lucyny poćiemnieie, y ná dźieł okazałych polor, rdzą amnißiey padnie, y Sławá żywo w grobie pioßtem śię zamuli, komu, dobroczynnego piora fawor ſprzećznym śie ſtawi.*

Nemo tam claro genitus parente,
Nemo tam clarâ probitate fulſit,
Mox, edax quem perimit vetuſtas,
Vate remoto. *Ioannes Campanus.*

Záćnym y Twego GABINETV, WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKV Y POŁKOWNIKV CHARKOWSKI, áby dłużey nád Rzymſkie Septizonia, trwała Galenteria, nie iuż Memphickie Piramidy y Koloſſy, álé nie śmiertelne Apollina pioro, bárkami ſwemi, od wiekołomnych ruin wßpierać obiecuie.

Przyimij te rythmna Ichnographia, architectantibus meritis, *oſobliwey Twey chwale erigowana, nie* fumoſis Majorum ceris, *przykurzona: álé, Twoich własnych cżynow krwawobitnemi fárbami ukßtałtowana. W ktorey,* per ſubſtitutivam *ducha Twoiego wiekuiac* gloriam, *Sám, choćże z żelaznych świátá, woynámi zageßćonego kráiu, nierychło do złotogwiazdey ßpieß śie Hierarchiey.*

Æthereis ſidus ſerò te partibus addas. *Casim. Godefr. Obryńſki.*

To, ßćerości moiey votivam tabulam, ad aras Iovis, *zawießam.*

WIELMOZNOSCI WASZEY MEGO OSOBLIWEGO
MECENASA, y DOBROCZYNNEGO PANA,
Cale uyżliwy, y powolny Sługa,
Zwyß mianowany Author.

Saci.

54

FACIATA
OZDOBNEGO GABINETV,
KTOREGO
Z żałośnych świata tego rumow/ y nie ßczęśnych obalin/
táłowe iest
WYKSZTAŁTOWANIE.

Æternum nihil est : Sacro
Quid quid lenta tulit materies sinu: Statur casibus.
Casim. Sarb. Lyr. lib. 1. Ode 4.
- - - - Occidet
Quod surgit : sed adhuc surget & occidet,
Ritu precipitis pilæ. *Idem Ibidem.*

PVinami świat stoi. Zginieniem wiekuie.
Chwieiąc śie nie rußaśie. Zguba śie znayduie.
Vpadaiąc powstaie. Wstaiąc zaś upada.
Gdy mężnieie w Gyganty/ sám soba nie włada.
W czerstwości słáby. W bystrey zrzenicy ślepiały.
W śmiałości boiaźliwy/ á wboiaźni śmiały.
Mlynkiem chodźi/ choćże stać Kaukazem śie zdaie.
Ścisły sám w sobie maiąc dość przestronne kraie.
Dostátek go obćiążył/ zlekczył go niestatek:
Właśnie/ iák gęsty połog zbrzemiennialych mátek.
Wszystek iest z odmienności roznych fárb złożony:
Ná nietrwałości gruńćie mocno zakożony.
Leći ognistym kołem/ w zguby wieczney morze:
Jákie mu Świtaniem/ też y Zachodem zorze.
Nie znaydźieß w nim y krzßyny státku gruntownego:
Bo/ wßystek iest figura czásu iesiennego.
Gdy by on był státeczny/ Pyramidy by stały;
Co śie w Niebo/ pyßna swa głowa nápierały.
Mury Semiramidy/ cud świata całego/
Oparły by śie ßturmom Eola srogiego.
A ni by śie Karthago zasuła popiołem:
Ni Rhodyjski Jowißa bálwan/ niśko czołem/
Vderzył by ruinie. Jeśli y obrazy
Bogow choć nie śmiertelnych/ swey nie ußły skázy;
Coż śmiertelność ludzka ták wiecznego zbuduie?
Czego Theoninowym zębem/ nie zepsuie

Czás

Czás morderca rzeczy. On swym ciężkim młotem /
Czego sie kolwiek dotknie / nie wściągnionym lotem /
Do przepaści poleci. A Twe / upaść muszą
Neronie / Garnizony. Nágle sie pokruszą
Atrocerawnie. Z skał Scyrońskich / żałosna
Zostánie kamáninà ; gdy wiekow nie znosna
Mán uderzy potegá. A Pergama Troie /
Gdzie o Helene / Teukry z Pelazgami / boie
Dziesięcioletne wiedli / á czyż sie schroniły
Nieszczesliwego razu / y smutney mogiły ?
A Wam drogomurowne Tarpeiowe grody /
Przyszło sie zayzrzeć w przepaść Tyberowey wody.
Już / wasz Stator Jupiter piorunami srogi /
Kámienno-puchłe sobie połamawszy nogi /
Poleciał ná łeb z gory / iák kámień stoczysty /
Do Gorgon fraucimeru / w Phlegeton ogniśty /
W złych żadzach wychowany. Bastyony dumne /
Krolow Amphiteatra cudne / piękne / ßumne /
Już z swemi widokami ustąpiły z świata /
Waßych nakładow Rzymscy Qwirynowie strátá.
Mauzol sám sobie grobem. Effezkiey Bożnica
Dianny / iedna dziś iest brzydkości skarbnica.
Mariußowe dotat Cymboa nieszkoia.
Te / ostrych Aquilonow gniewu sie nie boia:
Bo / strzegąc sie od furły Hippodatesowych /
W Tellury sie zamknęły / wnętrznościach grobowych.
Zgołá / nie maß ná świecie / co by z swey możności /
Mogło być towárzyßem gruntowney wieczności.
Co stało tysiącami lát diamentowych /
Mgnienie to oká / moment / nic. A co w perłowych
Párlamentach Nieba / iest w wieczność zapisano ;
To á ni sámym Bogiem / może być kasowano.
Tu / ná tym świecie / co my zowiemy wiecznością /
Nád naykrotßy czás / krotßa to iest doczesnością.
Choć by y z diamentu świat ten był odlany /
Przecie by musiał czekać pewney swey odmiány.
Coż to ? co dumá ludzka z popiołu buduie :
Jákieś igrzysko stroi ; co robi / toż psuie.
Nie iest to znákiem pewnym Pańskiey wyniosłości ;
Cisnąć sie przez gmachy do obłokow bliskości.
Widzim / co w hárdey myśli nadeto puchnieie ;
Swoimże przywalone ciężarem / technieie.

Już

Już dźiś ieden dol/ co my Atlantem zowiemy.
Twań to /Rhodopeyſkiemi co gorámi krzczemy.
Bágno Bálchány /choćże gorno krzemieniſte:
Bo/ w ſwym twárdo nadetym bęblu/ nie wieczyſte.
Przydźie czás/ gdy świat padnie oſtátnia ruina:
Gdy twierdze/ miáſta/ zamki/ kaßtele zagina.
Ledwie mieyſce zoſtanie Nembrothowey wieży.

Nembrot wnuk Chamow, pierwßy Arcbitekt wieży Babilońſtiey: ten żył Roku świata 1800. Po potopie zaś około ſetnego roku Genes: cap. 10.

Nembrotus Chami nepos, anno poſt diluvium circiter centeſimo, auctor cæteris fuit; ut ante digreſsum, ſummæ altitudinis turrim communiter excitarent. Turris inchoata, ex lingvarum confuſione: Babel primùm, deinde Babylon eſt appellata. In ea Nembrotus (:qui fortaſsis idem Belus fuit:) imperitavit. *Horat. Turſelinus è Societate IESu. in Epitome Hiſtoriarum, à Mundo condito. Lib. 1.*

Hiperboreyſkie láſy náwa ſwa przebieży
Wodowkadny Monárchá. Potruchleia ſkały;
Ktore/ śmiało ku Niebu przez ſłońce pátrzały.
Topiel iedna zoſtanie Hiſpaliyſkie grody:
Jákich dźiś pilnie ſtrzega Gaditanu wody.
W ták żráźney świata burze/ wiekow rozwalinie/
Co ſtráßnieyßa/ natury ſámey mießańinie/
Pochwało ZACHARZEWSKICH godny THEODORZE,
OZDOBNY Twoy GABINET, w iáſnym ſwym pozorze
Nie porußnie ſtać będźie. Będźie ſtać beſpiecznie/
Nie pochylony wiekiem/ mocno/ ſtále/ wiecznie/
Bo w nim fundamenta ſą z ſámych Cnot uſtane;
Diamentami ſtátku twárdo zálewane:
A Cnotá ieſt kochanka wiekow y wieczności.
Złotorucha Xiężniczka Elizeyſkich włości.
Nád cnotę nie ieſt w świećie nic potężnieyßego.
Nihil virtute fortius eſt, nec violentius.
S. Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſt. 318.
Ta/ Protheußa poſtać depce odmiennego.
A ni Erythonowey w niey ćień ieſt Erythry;
Pozoru bledliwego wizerunek chytry.
Z żadnych miár w ſtátku ſwym być niemoże zgwałcona.

Ipſa enim rerum mutationes vincens, ab ipſis vinci minimè ſuſtinet. *Idem ibidem.*

Coż to zá przyczyná? że nie zmieniaśie oná:
Bo rzecz ieſt iákaś Boſka; Bogu ukochana/
Szcześliwa/ nie śmiertelna/ w pámięć wiekom daná.

Divi-

Divina quædam res eſt virtus, o! Beate; Deo grata, & felix, & immortalis, & ab oblivione inſuperabilis. *S. Isiod. Peluſiota Lib. 4. Epiſt. 222.*

Nie pomna Lethen pożrze Swiata tego ſpráwy:
Sámá Cnotá nigdy żyć nie będźie bez Sławy/
Oná w świátłośći mießka: wßędźie świeći iáśnie
Vbique virtus lucet. *S. Ioannes Chriſoſtomus.*
I w nienawiśći chmurach przećiwnych nie gáśnie.

Virtus diu latere preſsa, major invidia nequit: merſes profundo, pulchrior ſolitò emicat.
Bernard. Stefonius Sabinus, in Tragædia Criſpi.

Ale śie bárźiey żarzy/ iák ogień tußony.

Quò magis tegitur, aſt magis æſtuat ignis. *Ovidius*

Co ieſt Cnotá? ieſt ſłońca bláſk nie przyćieniony/
Żádnych wiekow kurzáwa. Nic Cnoćie niezrowna.

Virtutem, nihil eſt quod æquet. *S. Isiod. Peluſiota. lib. 3. Epiſt. 89.*

Jedna iey tylko Sławá towarzyßká rowna.
Bo w krotkim żyćiu/ bieg ieſt Sławy nie ſkończony.

Vita brevis eſt. Gloriæ curſus ſempiternus. *Cic. pro. Seſtor.*

Áni cel końcem świata/ Cnoćie zamierzony.
Zapomnione oſtáną świata tego ſpráwy:
Sámá Cnotá/ nigdy żyć nie będźie bez Sławy.
A ponieważ ná Cnocie wieczność śię funduie/
Y ná Wieczności Cnotá trwále śię gruntuie,
Toć ten PAŁAC ſámemi zmocnieie wiekami;
Ják Lyeowe lochy/ z Tokaiu winami.
Kolumny w tym PAŁACU, Mars/ Pallas/ Bellona/
Nie ſkrußonym żelazem mężnie uzbroiona.
Ná tych śię Swiatá wſpiera rozumná machyná.
Choć że ie podćina ſwym śierzpem Libitina.

Et pace & bello, cunctis ſtat terminus ævi. *Silii. lib. 3. de bello Italico.*

A S Ł V P zaś CEZARINOW, pod Cárſką KORONĄ,
Jákiemiś śię ßczyćiła/ Latińſkich Páńſtw ſtroną:
Dźiś/ THEODORZE, Twego PAŁACV obroną;
A ozdobá ieſt Domu/ Prześwietną KORONA.

Eſt COLVMNA è lapide, in cujus limo, aurea CORONA ſuper GALEAM. COLVMNA cum CORONA eadem in Campo rubeo: quæ poſtmodum mutata eſt in TVRRIM. ROCH dicitur, vel PIERSCHAŁA, & tunc ſuper Galeam quinque pennæ Strutionis *Simeon Okolſki, in Orbe Pol. Tomo 1 fol. 117.*
Sunt ex Italia allata, in Regnum Poloniæ. *Idem ibidem.*

Vrs

56

VRS potężnych VRSYNOW. gniewem namrużony/
Do tego GABINETV śpieszy śie obrony.
Niech śie Zodyak chwali VRSY Niebieſkiemi:
Ty śie dobrze záßczycać możeß y Rzymſkiemi.
Grozna Erymanthida niedźwiedźmi bywała;
VRSYNOM záś ab Vrſo, miła ieſt pochwała.

Extinguit famam Erymanthides Vrſæ.

VRSVS. Ad notandum tamen venit: quod VRSINI Romani. ad plagam Occidentalem, longè ante hæc tempora venerunt; & in Samogitia, atque in M.D. Lithvaniæ conſederunt. Vnà enim cum PVBLIO PALEMONE, aut LIBONE. DORSPRONGVS Armorum KITAVRI: PROSPER CÆSARINVS Armorum COLVMNA: IVLIANVS Armorum VRSA: HECTOR Armorum ROSA, nobiles Romani venerunt; ſive hac occaſione magnæ ſiccitatis. in partibus Italiæ, Siciliæ, Hiſpaniæ, per annos plures; ſive tyrannidis Neronianæ; ſive perſecutionis Attilæ; ſive domeſtici belli tempore, Pompeij & Iulij Cæſaris; Varri cum Didio; Antonij cum Octavio; refert *Florus. lib 4. cap' 2.* At, in hoc Romanorum VRSINORVM Familia differt, à præſentibus Armis, quod illi, VRSVM nudum in Arma deferunt. Hæc autem Arma, VRSVM cum VIRGINE obſervant. Sed de hoc vide, ſi placet, Scriptores antiquos Ruſsorum, apud Stricovium, à folio 41, ad folium 95. Armis VRSI cum BIPENNI, utitur Familia HAGLODERIORVM in BAVARIA. VRSO gradiente cum NVMELLA aurea in collo, utitur Familia BBERNORVM in WESTPHALIA. *Simeon Okolſki in Orbe Pol. Tomo 2. fol. 582.*

CENTAVR DORSPRVNGOW, dźiwny widok przyrodzenia:
Rod/ czyli z ludźiy: czyli z koniy pokolenia:
Tákowe w Teſſaliey dźiwy przyznawano/
Zaczym/ MEZOKONIAMI onych nazywano.
Ten MEZOKON, ſtrzałą y łukiem nátárczywy/
ZACHARZEWSKICH Domowi zdawna ieſt życzliwy:
Bo ßtátkiem Párthow ſławne ugania triumfy/
Zwyćięzca w ućieczce/ wzad mocne rani huffy.

Regeritq; ab ipſo Vulnera tergo. *Caſim. Sarb. Lyric. lib. 4. Ode 11.*

On/ PAŁACV tego Stroż ſám w śie uzbroiony/
Látteetnych wiekow złoſne rozgromi zagony.

Semper feriet hic, ſi quando minabitur arcus.

HIPPOCENTAVRVS, eſt HOMO parte anteriore, poſteriore verò BOVVS, tendens arcum retrorſum in partem dextram, in os draconis. *Simeon Okolſki in Orbe Pol. Tomo 1. fol. 292.*

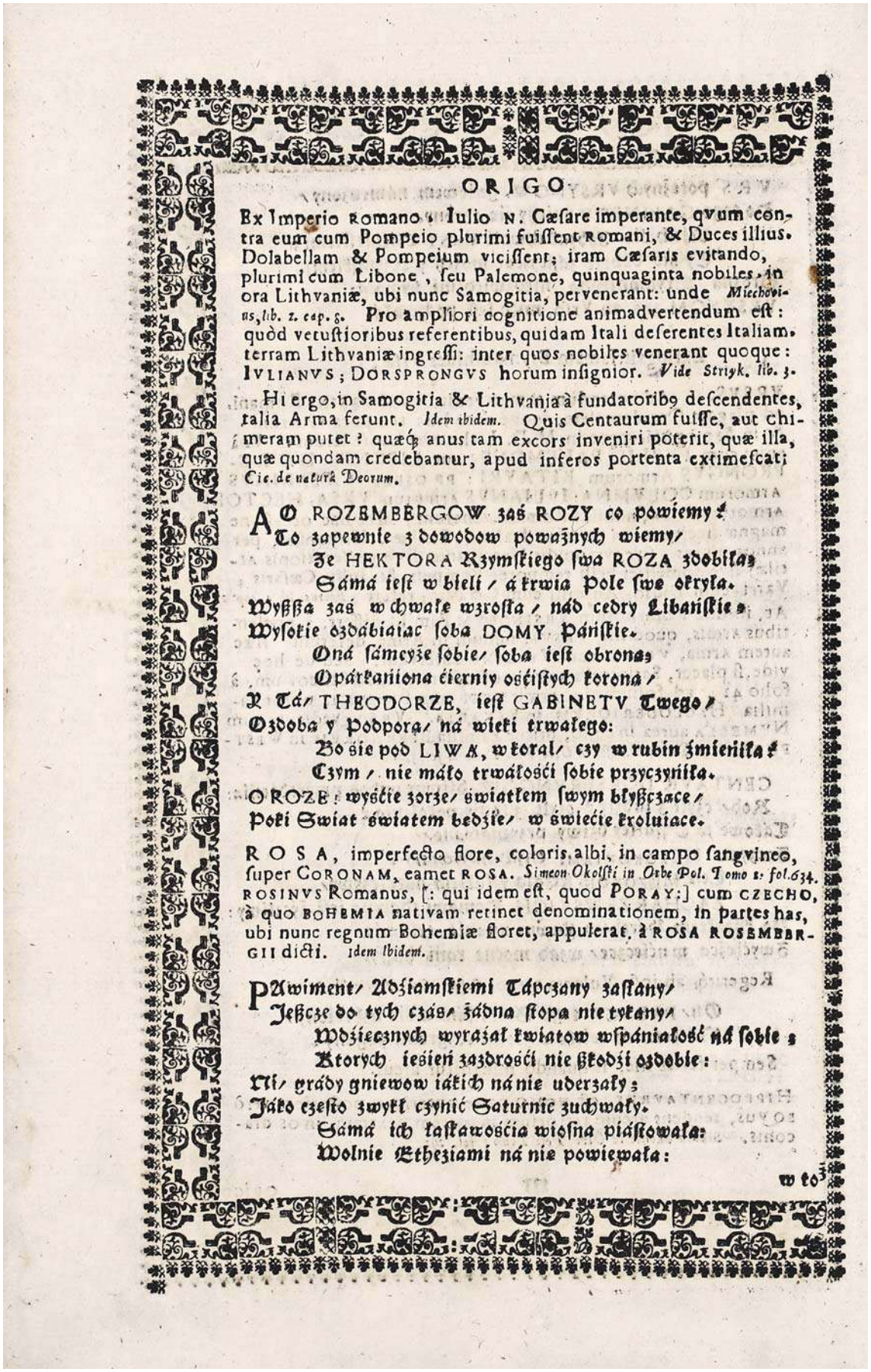

ORIGO

Ex Imperio Romano, Iulio N. Cæsare imperante, qvum contra eum cum Pompeio plurimi fuissent Romani, & Duces illius. Dolabellam & Pompeium vicissent; iram Cæsaris evitando, plurimi cum Libone, seu Palemone, quinquaginta nobiles, in ora Lithvaniæ, ubi nunc Samogitia, pervenerant: unde *Miechovius, lib. 2. cap. 8.* Pro ampliori cognitione animadvertendum est: quòd vetustioribus referentibus, quidam Itali deferentes Italiam. terram Lithvaniæ ingressi: inter quos nobiles venerant quoque: IVLIANVS; DORSPRONGVS horum insignior. *Vide Stryk. lib. 3.*

Hi ergo, in Samogitia & Lithvania à fundatoribo descendentes, talia Arma ferunt. *Idem ibidem.* Quis Centaurum fuisse, aut chimeram putet? quæ anus tam excors inveniri poterit, quæ illa, quæ quondam credebantur, apud inferos portenta extimescat; *Cic. de naturâ Deorum.*

A O ROZEMBERGOW zaś ROZY co powiemy?
To zapewnie z dowodow poważnych wiemy/
Że HEKTORA Rzymskiego swa ROZA zdobiła;
Sámá iest w bieli/ á krwia pole swe okryła.
Wyßßa zaś w chwale wzrosła/ nád cedry Libańskie;
Wysokie ozdábiaiąc soba DOMY Páńskie.
Oná sámeyże sobie/ soba iest obroną;
Opárkaniona ćierniy ościstych korona/
Y Tá/ THEODORZE, iest GABINETV Twego/
Ozdoba y Podpora/ ná wieki trwałego:
Bo śie pod LIWA, w koral/ czy w rubin zmieniła?
Czym/ nie máło trwałości sobie przyczyniła.
O ROZE! wyśćie zorze/ swiatłem swym błyßczące/
Poki Swiat światem będźie/ w świećie kroluiące.

ROSA, imperfecto flore, coloris albi, in campo sangvineo, super CORONAM, eamet ROSA. *Simeon Okolski in Orbe Pol. Tomo 2. fol. 634.* ROSINVS Romanus, [: qui idem est, quod PORAY:] cum CZECHO, à quo BOHEMIA nativam retinet denominationem, in partes has, ubi nunc regnum Bohemiæ floret, appulerat, à ROSA ROSEMBERGII dicti. *Idem Ibidem.*

PAwiment/ Adźiamskiemi Tápczany zastany/
Jeßcze do tych czás/ żádna stopa nie tykany/
Wdźięcznych wyrazał kwiatow wspániałość ná sobie;
Ktorych iesień zazdrości nie ßkodźi ozdobie:
Ni/ grády gniewow iákich ná nie uderzały;
Jáko czesto zwykł czynić Saturnic zuchwały.
Sámá ich łaskawośćia wiosna piástowała:
Wolnie Etheziami ná nie powiewała:

w to-

57

Wtaż/ y Nieba przychylne zawße im bywały:
Gdy złota Fortun rosa hoynie pokrapiały.
Stąd lśniały tám ROZ perły/ w krwáwym Polu białe:
Inne śie rumieniły/ przez śie ſczerwieniałe/
Po Niebieſkich KWATERACH rzędem rozſadzone:
W Sármackich WIRYDARZACH, burnie rozrodzone:
By wßędzie/ gdźie śie tylko kolwiek dotkna ſtopy
ZACHARZEWSKICH, wáleczney pod Niebem Europy/
ROZE zakwitały/ iák niegdyś Perſeowi/
Wonność chwały wydaiąc/ Swietnemu DOMOWI.
Precz ſtąd bezwſtydney ſproſne Ericiny roże:
Co wßyſtkim wolnotknione wyśćiekaćie łoże.
ZACHARZEWSKICH Kwiat nie ieſt ták mietko pießczony:
Bo oſtrożnym on ćierniem wkoło otoczony.
Vnam multa cingit ſpina ROSAM. *Jacob. Biderm. in Epigr.*

Aſtrych/ marćipanowa robotá zabrała:
Niepoślednia Twoiego GABINETV chwałá:
Ná ktorym/ laury z palma wiecznie śie ſtrewniwßy/
R Herb zwyćieſtwa ná śie/ przyſtoynie włożywßy/
O iák pięknie GABINET chwały przyſtraiała:
GABINETEM WIRYDARZ cudnie ozdabiała:
Bo też ma być nadobny zawżdy PAŁAC chwały:
Gdy nie pozorny/ znák ieſt nágány niemały.
Laus frigida, eſt quædam ſpecies vituperationis. *Franc. Petr. cap. 19. lib. 5.*

Ale/ czás wewnątrz wſtąpić PAŁACV zácnego/
Dźielnych ſpráw SZPALERAMI/ wkoło obitego:
Ktore/ ſámá Minerwa złotem háftowała:
Bitnych dymow ćieniami żywo udawała.
Wſtępuy Phœbie: wſtępuyćie Pánny z Helikonu/
Do nowego/ ſwe cytry náſtroiwßy tonu.

Mz pier-

PIERWSZA
W OZDOBNYM GABINECIE
SZPALERA

PIERWSZYCH WOIENNYCH RVDIMENTOW ZAPRAWA.
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI. PANA.

PIHEODORA
ZACHARZEWSKIEGO

STOLNIKA YPOŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,

Ná żelaznym polu/
DELINEOWANA.

Primâ, Rector præ fronte frementem
Quadrupedem; adverſas, armis eiet acer, in alas.
Caſim. Godefr. Obrinſti.

MAm z doświadczenia; że mośiężne wały/
Y Gronelingu mur ſkrußy zuchwały/
Nie dbaiąc ná żadne rany/
Ná ogniſtych woyſk párkany/
Ná śmierć/ y ná Mongibele;
Rzuci śie w Awerny śmiele/
W bogáctwách ſerce ſwe/ kto zanurzył.
Komu błáſk miły zdrádliwego złota/
Doloſi præterit breve fulgur auri. Caſim. Sarb. Lyr. lib. 2.
W niebeſpieczność ſwą ciągnież go ochotá.
Quid, non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames! Virg. Æneid. lib. 3.
Oślep ná miecze śie ćiſnie;
Niedba/ choć mu w oczy błyſnie/
Y wieźnie/ z Encelladámi/
Cießko przywali górámi
Piorun/ ktory/ y Gygantow zburzył.

Ferrumq;

Ferrum, mortemque timere,
Auri neſcit amor. *Lucanus de Bello, Pharſalico. lib. 3.*

Pław Jadzo w Kolchy / ſtotty Jazonowe:
Jáſuy perłámi Archywy Brezowe.
Lidio / riy Theprobany:
Gdźie krußec nie wyczerpany /
Możnego ſie złota rodźi /
Z ſłonecznych bláſkow powodźi:
Byś ſtawe ſobie zatárgowała.
Wiem / że złoto dźiś Bogiem ieſt ná Swiećie.
Pallas y Wenus / iedyney monećie
Junonie ſie unižała:
Złoty obraz powažała.

Numina quid colimus? procul cum Pallade, venus:
Mars procul, & nitidâ caſta Dianna comâ.
Sola habitas omni divina pecunia templo. *Balbus Poëta.*

Stał Sykuſſka choćże mężna /
Aprzećie iuż nie potężna /
Gdy mężnych / bogáctw chuć oſiodłała.
O! iák złe páśmo chćiwiec Pluto ſnuie.
Gnuſnemu złotu / czerſtwe uſtępuie
Żelazo. To ták ná świećie:
Ále / nie w tym GABINECIE:
Gdźie wyßßey bitna ſtal proby /
Niżeli złoto / lubo by
W ogniu / było ſiedm kroć przewárzane.
Bo / gdy ná Cie wzrok rzucam moy ſkwápliwy /
Cny THEODORZE; widzę / ták żárliwy
Umyſł w Tobie ieſt / do zbroi /
Rowny Deiphobu z Troi.
Márs cię upodobał ſobie:
Gdy ießcze w kwitkey ozdobie /
Lát Twych świtały zorze záránne.
Ledwie / że Cie nie páncerzem Bellona
Powiiała / do boiu wzwyczaiona.
W kolebce ſie tárcz mieniła:
Srogá wrzáwá Cie tuliła:
W pierwßych łzach / gdy ſie kapała /
Źrzenica oczy wſpániała /
Płaczac lát ná boy ießcze nie zgodnych.

Jeßcze

Jeßcze siodmy rok kwitnął wieku Twego;
A iużeś widział Polki walecznego
Gradywa. Gdźie śie / miecz krwawy
Vganiał / do wieczney ſławy /
Rodźicielſki; y Ty / woyny /
W ßkole Márſa / byłeś zbroyny
Poczeń / kochánek cnot Oyca godnych

THEODOR ZACHARZEWSKI, ießcze ſiedmioletnym bedąc młodźieniaßkiem, bywał, z Rodźicem ſwym GRZEGORZEM w obozach, y w innych, niebeſpieczeńſtwach woiennych. Ták ßlachetna indolem, przezorliwość Oycowſka, ießcze à teneris ungvibus, do dálßey woienney dyſcipliny, animowała.

GDy Septemtrion / pierwßym wiátrem wzdęty /
Ná Tauritańſki / wionął był przeklęty /
Narod; y Tyś / w woyſk obłoku
Północnych / lśniał ná widoku /
Chćiwy pola / chćiwy broni /
Byſtrych miałeś śie do koni /
Achilles wieku ſwoiego młody.
Oycowſká dźielność / wzor Ci podawała:
Bráterſka miłość / Twym / kredenſowała
Pochopnym do Márſa latom;
Gdy krew ná boy wrzała. A tom
W rumel traſił. Prawdá iſta /
Błyśnie / iák kryßtał / przezrzyſta;
Czyż iák czyſte / ná Garumnie lody.
Gdy rzekne; żeś był Aſtani / nowego
Syn Æneaßa Lecho Slawiańſkiego.
Ták / w Oycowſkie idąc tropy /
W oczach woienney Europy /
Stałeś śie Oyca obrazem
Żywym / ßermuiąc / żelazem
Nieſprácowanym / ćießkiey Bellony.

THEODOR ZACHARZEWSKI Stolnik y Połkownik Chárkowſki, z Oycem ſwoim GRZEGORZEM, y ſtárßym Brátem KONSTANTYNEM, był w walnym woſt pochodźie, gdy pierwßa expedicia pod Perekop pod naywyßßym woyſt Generalſtwem Xiążęcia BAZYLIA BAZYLEWICZA HOLLICINA, z wielkim apparamentem była podźwigniona.

IAk drugi potop Meotys wzburzyła;
Ják śie Północna Lemna rozżarzyła;
Z możnym gniewem / gniewem ważnym /
Gdy Márs krokiem ßedł uważnym /
W Xerxeſowi rowney śile;
Jáka zniosły Thermopile /
Ná łukogrożne z wiekow Biſtony.

A

59

A czyż Cię trzymał ſen pießczony w pierzu?
O! nie. Błyßczałeś w kolczyſtym páncerzu/
Dźielny Pallańcie. Gdźie mury
Hárdomyślne z ſwey natury/
Horbatkowe ſie wznośiły/
Pełne dumney w ſobie śiły;
Ná iákie dufał/ Olinth zuchwały.
Tám/ Cny STOLNIKV. y Twoy nie prożnował
Uźiecz; kiedy wieńce laurokwitke ſnował.
Smiałym w Oyca patrząc wzrokiem/
Zá Bráterſkim lecąc krokiem/
Pełen ſerdeczney otuchy/
Przez oſtrych ßábel rozruchy/
Pod murowes ſie uganiał wały.

W drugiey wáſney pod Perekop expedicicy, Roku Chryſtuſa Páná, 1698. gdy tenże BAZYLIY BAZILEWICZ HOLEICIN. *náywyßße miał woyſka Rządy: á* IAN MAZEPA HETMAN, *nád woyſkiem Kozackim regimentował.* THEODOR ZACHARZEWSKI, *z* GRZEGORZEM *Rodźicem ſwoim, y z Brátem ſtárßym* KONSTANTYNEM, *znaydował ſie w woyſku pod Horbatkiem; ktory, leży miedzy Azowſtim, y Gniłym morzem.*

TVrecka mężność/ zbroyność Ordy nágá/
Czerkieſka chyżość/ Jánczarſka odwagá/
Choćże geſtych kul grad láły/
Tyzyphonami błyſkały/
Wiodąc piekło odemknione/
Cerberami roſpienione;
Tyś/ iáko Márpez ſtał nie lekliwy.
Ták/ Cyaneyſkie mężnicia opoki:
Gdy ie ßturmem ſwym/ Ocean głęboki
Tłucze: te iednák ſtátecznie/
(: Mowiąc/ :) iák kámień beſpiecznie/
W tym Neptuna gniewie trwáią/
Gwałtowi ſie opierają:
Ják miedź z Cypru; ták grzbiet ich ćierzpliwy.
W tey roziátrzoney Gradywa roſprawie;
Dźielnieś ſie ſpießył/ ku wieczney ſławie/
THEODORZE známienity:
Powie to ſám wiek odkryty.
Optimi cuiuſque animus, maximè ad immortalitatem gloriâ nititur. *Cato Maior.*
Szedłeś ſławnych mężow torem/
Dźielnych Bohaterow wzorem/
Lekce drogi ſwoy żywot ßácuiąc.

Co

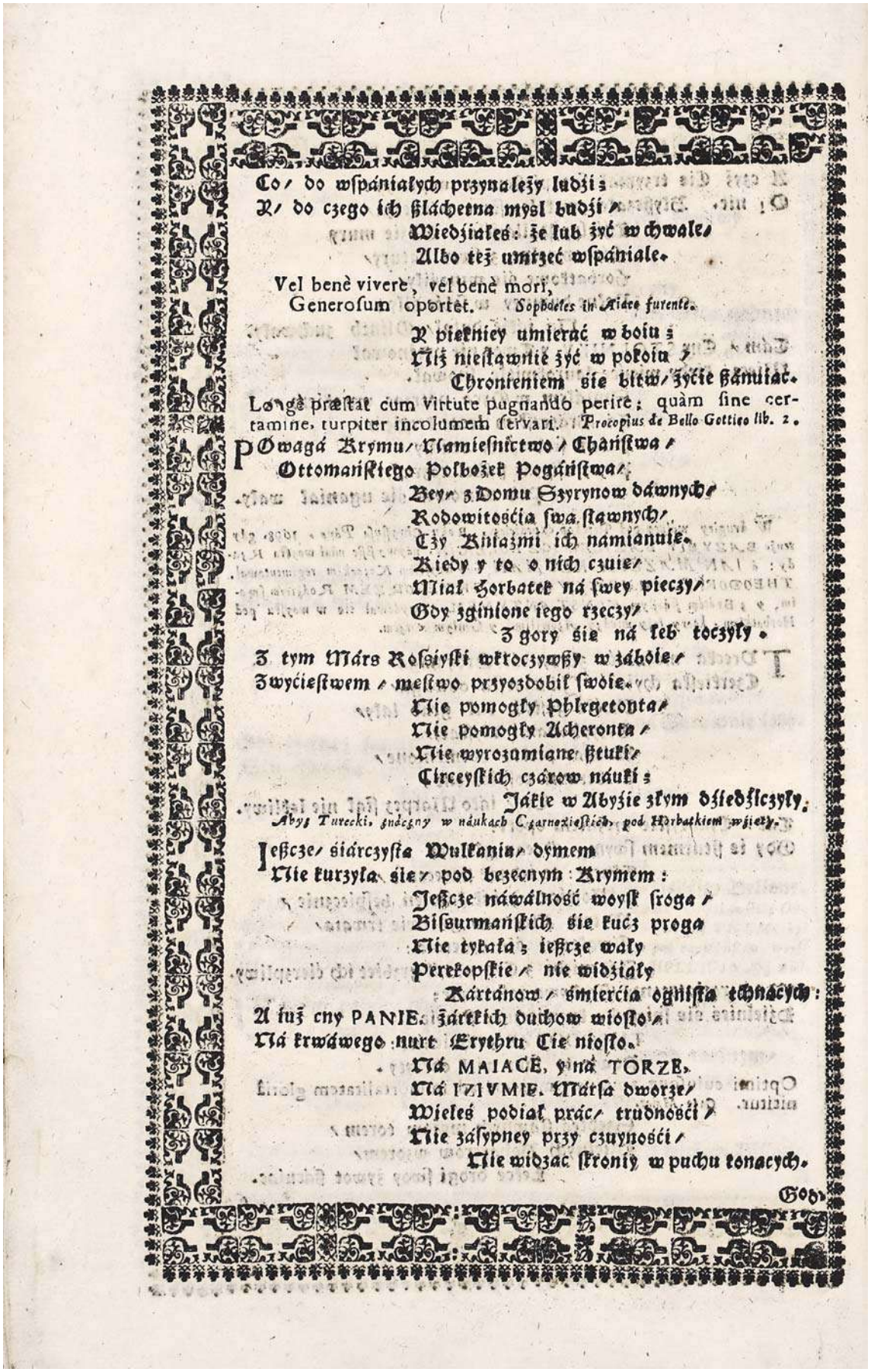

Co / do wſpániałych przynależy ludźi:
A / do czego ich ßlácheetna myśl budźi /
Wiedźiałeś: że lub żyć w chwale /
Albo też umrzeć wſpániale.

Vel benè vivere, vel benè mori,
Generoſum oportet. *Sophocles in Aiace furente.*

Y pięknięy umierać w boiu;
Niż nieſławnie żyć w pokoiu /
Chronieniem ſie bitw / życie ßánuiąc.

Longè præſtat cum virtute pugnando perire; quàm ſine certamine, turpiter incolumem ſervari. *Procopius de Bello Gottico lib. 2.*

POwagá Krymu / Plamieſnictwo / Chańſtwa /
Ottomańſkiego Polbożek Pogáńſtwa /
Bey / z Domu Szyrynow dáwnych /
Rodowitośćia ſwą ſławnych /
Czy Xiążmi ich námianuie.
Kiedy y to o nich czuie /
Miał Horbatek ná ſwey pieczy /
Gdy zginione iego rzeczy /
Z gory ſie ná łeb toczyły.

Z tym Márs Roſsiyſki wkroczywßy w záboie /
Zwycięſtwem / męſtwo przyozdobił ſwóie.
Nie pomogły Phlegetonta /
Nie pomogły Acherońta /
Nie wyrozumiane ßtuki /
Circeyſkich czárow náuki;
Jákie w Abyźie zkym dźiedźiczyły.

Abyś Turecki, gnuśny w náukach Czarnoxięſtich, pod Horbatkiem wjeży.

Jeßcze / ſiárczyſta Wulkanin / dymem
Nie kurzyła ſie / pod bezecnym Krymem:
Jeßcze náwálność woyſk ſroga /
Biſurmańſkich ſie kuć proga
Nie tykała; ießcze wały
Perekopſkie / nie widźiały
Xártánow / śmiercią ogniſta ećhnących:
A iuż cny PANIE. żárłkich duchow wioſło /
Ná krwáwego nurt Erythru Cie nioſło.
Ná MAIACE, y ná TORZE.
Ná IZIVMIE. Márſa dworze /
Wieleś podiął prác / trudności /
Nie zaſypney przy czuyności /
Nie widząc ſkroniy w puchu konących.

Gdy

60

Godny zálecenia THEODOR ZACHARZEWSKI, przed oboiemy pod Perekop wyprawami, y ná potym po Perekopſkiey, z niebożczykiem Oycem ſwym GRZEGORZEM, y Bratem KONSTANTYNEM, ná Torze, ná Maiakach, ná Izjumie, w woiennych z Orda, częſtokrotnie bywał expedicjach.

KTo ſie tych wtárczek napámietać może?
Gdy chćiał Pogánin z kleſek wyſtać koze/
NOWOSŁOBODZKIM krainom/
Ná cudzy grunt przenośinom.
Czeſto Pogáńſkie imprezy/
Dlá nie winnych łupow ſpezy/
W nowość oſády oslep ſie dárły.
Ale/ zawße nie bez wſtrętu/ nazad ſie
Wſtydnie wrácały: kiedy wiekſſa nád ſie/
Czuły ſiłe. DO OKOŁA,
Pierzchliwych zamyſłow koła/
DO ZBREBCA, y do KRASNEY,
W ſwoieyże poſoce wkáſney/
Wtenał ná pol z ſtrachem gniew ich umarły.

Rzeczki to ſa, tákim przezwiſkiem mianowane.

DOBOROWB, y ZABOROWE wody/
Gdzie/ wieczna topiel Scythiyſkie narody
Nie raz miały: niech zrzenice
Otwarßy/ żywych krynice
Kryßtałow/ obacza iawnie/
Ják dzielność SŁOBODZCZAN, ſławnie
W ſtránki ſie z Orda wkráczać ważyła.

Orda, ktora pod támecznc V krainne miáſta latrocinantibus armis, podpadała. dexteritate GRZEGORZA y KONSTANTYNA ZACHARZEWSKICH, gdzie y THEODOR ZACHARZEWSKI, vicē egregii militis, zaſtępował, wielokrotnie gromiona y goniona była, da Rzeczki OKOŁA, y dáley, zá wyżey wyſzczególikowane rzeczki.

W tákich turnieiach/ y Tyś nie prożnował
THEODORZE: y Tyś krwi nie żałował/
Wśćiekłych Melampow Pogáńſkich/
Polyphemow Taurikáńſkich.
O iák nie máło trudnośćiy/
Niewczásow/ prác/ bezſennoſćiy/
ROZANA lát Twych młodość zażyła.

Nemo vires ſuas in pace probavit. Si bella deſunt, virtus experimento caret. Ex Phœnice Rhet.

W Druga

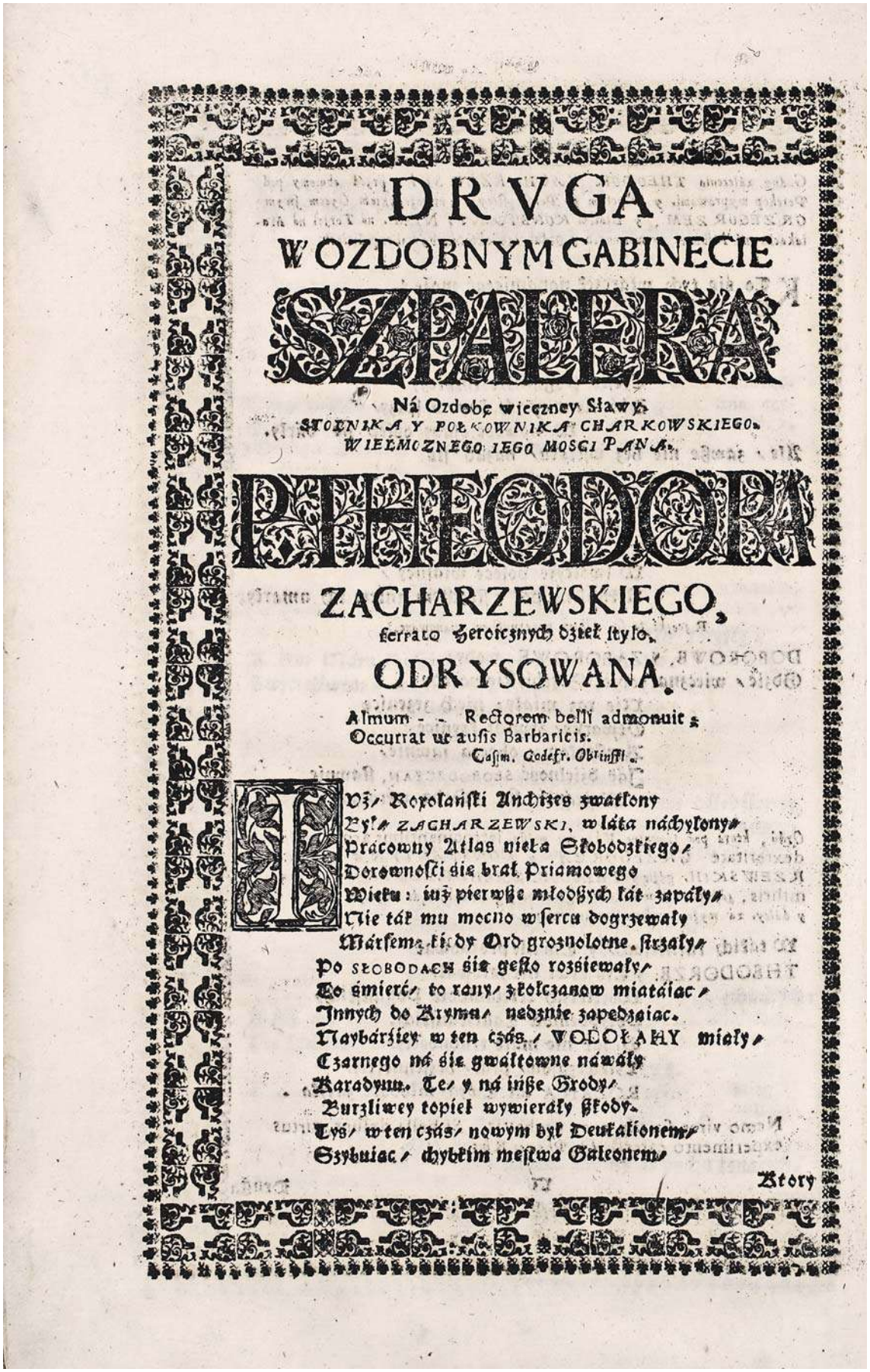

DRVGA
W OZDOBNYM GABINECIE
SZPALERA
Ná Ozdobę wieczney Sławy
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA.
PIĘKNEGO
THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO,
ferrato Heroicznych dzieł stylo,
ODRYSOWANA.

Almum - - Rectorem belli admonuit:
Occurrat ut ausis Barbaricis.
Casim. Godefr. Obrinffl.

IVż Rozolański Anchizes zwątlony
Był ZACHARZEWSKI, w lata náchylony,
Pracowny Atlas ciężka Słobodzkiego,
Dorownośći sie brał Priamowego
Wieku: iuż pierwsze młodszych lat zapały,
Nie tak mu mocno w sercu dogrzewały
Mársem, kiedy Ord groznolotne strzały,
Po SŁOBODACH sie gęsto rozsiewały,
Do śmierć, to rany, z żołczanow miatáiąc,
Innych do Krymu, nędznie zapędzaiąc.
Naybárziey w ten czás, WOŁOSZANY miały,
Czarnego ná sie gwałtowne náwały
Karadymu. Te, y ná inśze Grody,
Burzliwey topieł wywieráły szkody.
Tyś, w ten czás, nowym był Deukalionem,
Szybuiąc, chybkim męstwa Galeonem,

Który

(: Ktory/ w Imieniu Boskie dary nosiß :
A Helmowych TRAB dźwiękiem/ Cześć swą głosiß :)
Po srogich nurtach Bosphoru Thráckiego/
w Państwie się SŁOBOD, krwáwie pieniącego.
Y ználazłeś port zwycięstwa szczęśliwy:
Gdy Ci tył podał Pohániec złośliwy.
Ochotnie bowiem wypełniałaś wole
Oycowską/ ßedłeś THEODORZE, w pole
Márſowe/ sám coś trochę Márſa mnieyßy:
Chyba/ że w gniewie woiennym stromnieyßy/
Byś Bissurmanom/ usiadßy ná bárki/
Pod się nachylił/ hárde onych kárki:
Ktorych/ trudnieyßa práca była pożyć:
Niżeli trupem Centaurow położyć.
Y pomogła Ci/ łáskawá Fortuna/
Złotego zwycięstw użyczywßy runa.

THEODOR ZACHARZEWSKI, zá Ordynansem Krolewica swego GRZEGORZA ZACHARZEWSKIEGO, kilka razy, z wielką nie bespiecznością, iednákże szczęśliwie, całym Polkiem CHARKOWSKIM, zá Orda chodził; ktora, pod WODOLAHY, y pod inne miásteczka Słobodzkie, sævâ rabie, podpadywała, ztey sławne miewał trophæa.

IAK ZMIOW, BISZKIN, y LIMAN błędniały
Z strachu/ że silne Bissurman náwały
Pławiły/ we krwi ludzkiey/ßáble swoie/
Rospásawßy się ná srogie zaboie:
Tyś THEODORZE, z Brátem KONSTANTYNEM
Trzymał zwycięstwá wierzch nád Tátárzynem.
O ták to Cnotá z sobą ziedyniona/
Srogiego depce kárki Geriona:
Gdźie/ z Thezeußem Alcid iest złączony/
Tám mur twárdy/ tám zámek nie złomiony.
Plon iest odbity: Ordá z satyrzáka:
Gdy się po łásce/ w ucieczce tárzała.

Ordy, ktorey było kilka tysięcy, iák się spod ZMIJEWA, BISZKINA, y spod LIMANA, z plonem wracała, zá tá THEODOR ZACHARZEWSKI, z Brátem swym KONSTANTYNEM, w pogon poßedßy, znácznąwnich uczynił klaskę, w lásy porospedzał, y w Doncu nie mało natopił.

Potym/ błędliwa sámá ßła w niewolą/
Przyniewolona/ swoiąż włásną wolą.
A czy máłoż tych/ DONIEC rospienionych/
Izmáelitow pożarł y utuczonych.

Ich brzydkim ścierwem. Słodkie to Cymmenty/
Woiennym mężom/ Pogánin uiety.
Coż/ gdy piołunem prácy zaprawione.
Stygiyſkiey śmierći żołćia roſtkocone.
Málo w ſobie ma te zwyćieſtwo ſławy;
Ná ktore/ ćießko miecz nie robi krwáwy.

Non eſt glorioſa victoria; niſi ubi fuerint laborioſa certamina. *Ambr. de Offic.*

Prawdá: że chwałá Wáßa wiecznie ſłynie/
Cny THEODORZE, y cny KONSTANTYNIE;
Lecz/ w trudnieyßym/ niż Heſperidzkie ſady
Bedac przyſtępie/ przez wielkie zawády
Prác/ do Wás przyßła. Kto/ ná Tántálowe
Sárka prágnienie/ lżeyße ieſt/ niż owe
Było; ktoreśćie w polu wyćierzpiały/
Gdy śie Márſowe duchy roſpierały/
Z nieſytym Krymcem. Oków w kulke zlity/
Zá Alákánt Wám ſtanął wyśmienity:
Ten żwany uſtá chłodźił uprágnione;
Sámym prágnieniem wody/ umorzone.

Non ego, noſtras
Abluere artus, laſſatasq; membra parabam:
Sed relevare ſitim. *Ouid. lib. 6. Metamor.*

A ćieżey trápi żołnierza prágnienie;
Niżli Cerery ſłábe poſilenie.

Sitis magis agit, quàm fames. *D. Thomas. in 2. de cælo. lib. 22.*

Sámeś wprzod/ tego ſłoßtował nápoiu/
Z ołowiánego/ THEODORZE. zdroiu:
Bo dlá ochłody/ kulke ołowiáne
Wgebie żuiac/ w ſmák połykałeś piáne:
Ale iezyk był ćießko poſieczony.
Táki to trunek żelazney Bellony.

W tey zá Orda pogoni, táka była woyſku ćießkość; że nie można było komu z konia ſpieść, dlá ßukania wody: á mieyſce było bezwodne: záczym kulke ołowiana w uſtach trzymáli, y te żuiac, ślina prágnienie gaſili.

TY/ nauczćie śie Liberowe wnuki/
Gdy wás prágnienie wedźi/ nowey ßtuki.
Coż potym? dußkiem Kreteńſkie antały
Wyſußać. Co? Rhen ze dna wypić cáły:
Gdy/ podley rudy krßyna ołowiana/
Stanie zá otchłań nie zmiernego dzbana.

Zaſt

62

HART WYDATNIEYSZY

DRVGIEY SZPALERY:

Znáczna

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

PHEODORA ZACHARZEWSKIEGO

Z Muradyn Soltanem, expedicia,

WYRAZONY.

- - - Altâ ſub cæde rotatur
Alea bellorum, virtus, Furor, Ira Sceluſque,
Enſibus, & cædes rapitur, fatumque ſiniſtrum.
Caſim. Godefr. Obrinſki, in Bellona Bereſt.

Rudno znagla poznać, kto Typhis wyćwiczony:
Aż chybá tonać poczna w morzu Galeony.
Dzik Erimanteſki świadczy Herkuleſa.
Lemna wyiáwi dużego Bronteſa.
Kto niebios zbádał ſkryte taiemnice.
Kto wie, co Arktur, Pleiady, Helice,
Musiał być Atlantem práwym:
Alboli Phœbem ciekáwym.
Ták, y odważnych mężow sáme doświadczaią
Niebeſpieczności: sáme, chwały im dodaią,
W wiecznych mogiłach, Páństwa zagrzebione:
Żádnym iuż wiekiem nigdy nie wſtrzeßone.
A Ci, co Swiatu krwáwy grob kopali,
Przewagą swą, y oſtrzem bitney stali;
Sławie swey żyć roſkazuią.
Władze z miecza w grobie czuią.

Quum optimus quiſque maximè neceſſitati ſerviat, eſſe aliquid verisimile eſt, cuius post mortem ſensum ſit habiturus.
Cic. 1. Tuſculana.

Ktie

Nie tak by THEODORZE, dzielność Twa ſtynęła;
Gdy by Cię/ tá żelazna byłá ominęła
Burza/ iáka ſie wywárła z Tauriki/
Wiodąc ogromne woyſk Tátárſkich pułki/
Pod ſzkłem własnym Nuradin Sołtana/
Známienitego Ord Krymſkich Hetmana;
Z nim/ dwá młodzi Sołtanowie
Byli/ ſnać iego Synowie.

Nuradin Sołtan, z dwiema młodemi Sołtanami, wtárgnął był w pietnaſtu tyſięcy woyſka, w Polk Chárkowſki, y pod inne Słobodzkie máſta, y znáczne był porobił ſzkody.

W pietnaſtu tyſięciy woyſk ćmie/ on był widźiany;
Dwoima ſiy Seymenow/ w kolo wártowany/
Taż liczba Jánczar/ z orężem ogniſtym.
Sám wył z wśćiekłości Cerberem pieniſtym.
Młodych Sołtanow láta nie probowne/
W Stygiyſkiey złości były iemu rowne:
Jeden im Alekto wśćiekła/
Jad wlewała w ſerce z piekła.
Ogniſtemi sapáli wßyſcy Kometami:
Wężowłoſemi brzydko ſtráßni Gorgonami.
A lub żelazem lud ten nie okryty;
Ni go Huſárſkie ozdabiaia kity;
Ni Aiaxowe bronia go kalkany;
Cóż? gdy sám w ſobie/ y w ſerce ieſt przybrány.
Bitie tych/ ktorzy ſie boia/
Smiałá przyodźiani zbroia.

Formoſa fortes arma timent vires. *Caſim Sarb. Lyr. lib. 1. Ode 6.*

Ná NOWOWAŁKOWY ſie grodek oburzywßy/
Pod drugi TARANOWKĘ, ſrogo podſtąpiwßy/
Koß ſwoy położył. Tám rozrywßy wały/
Srogi okrutnik/ hárdy y zuchwały/
Zniosł ostrożenie/ kobylice zsiekał/
Od ktorych nie raz/ y ſámże uciekał:
A tám ſtanowßy w śmiałości/
Dośyć czynił ſwoiey złości.
Pod trzy WODOŁAHY. ſwe roſpuſcił zagony:
Zpod MERECHWY, ZMIIEWA, żałoſliwe plony/
W rece ich pośły. Z SOKOŁOW, lotem
Swoim nie ſtrył ſie w cále/ pod Bootem:
Taurykańſka go ręká obárczyła.
Ták zła niewola/ w wolny KRAY wkroczyła;

Mnoż-

Mnoſtwo poßło duß w káydany /
Przez troyliczne te Sołtany.
LEcz / Meandrem fortuna woienna ſie toczy:
To ná tył uſtępuie / to záś idzie w oczy.
Jeßcze nikomu ná wierność / Bellona
Nie przyśiegała. Jeśli komu ona /
Z życzliwośćia ſie / ná boiu ſtáwiła:
Watek to zdrády zagmatwáney wiła.
Glaſkánie iey ieſt zdrádliwe:
Pochlebſtwo nie miłośćiwe.
Roznych nowin ßáfarká / Sławá ſkrzydłowioſta /
Gdy tákowa poczta / do ußu Twych przyniośta /
Mężny STOLNIKV, záraz Cie do broni
I do woiennych / dzielność porwie koni.
Doſiádaß żárłko lotnego Pegaza /
Sám wßyſtek w zbroi bedąc / od żelaza.
Seznica tylko rąk okryty /
Wſtąpiłeś w boy známienity.

STOLNIK Y. POŁKOWNIK CHARKOWSKI, Pán THEODOR ZACHARZEWSKI, weſtu tylko koniy, Ordę, ktora była z Nuradyn Sołtanem, ná rożnych mieyſcach zrádznie gromił: ludźie, y ſtádá wßyſtkie odbił.

Niewolnik wßyſtek przez Cie zoſtał uwolniony.
Odebrane z zwyćieſtwem / názad ćießkie plony.
Niemáła wielkość Ordy trupem padła:
Gdy im w oczy / śmierć záyrzała wybládła:
Ktorá / zwyćiężcow tákie zwyćiężonych /
Bierze / do łochow ſwych nie uchronionych.
Poßło ná ten świat ich wiele /
Stáwiących ſie w boiu śmiele.
Czternaśćie żywcem w ziato Pogáńſtwa w temnuki:
Ugáchylono im kárkow / połamano łuki.
Bilka ſet w zdobyczy / báchmátow zábráno:
A ieźdźcow ich gdźieś / pod ziemie záſtano.
Jeden z Seymenow / á z Jánczárow drugi /
Zá woienne ſwe Márſowe uſługi:
Zadzwonili káydanami /
Zoſtáwßy niewolnikami.
W tym chwáleßnym rozgromie Nuradyn Sołtana /
Známienitego Ordy Chersonenſkiey Páná:
W ktorym naybarziey ufność ſwą pokładał /
Gdy zápálczywie do potrzeby w ſiadał /

Doſtał

Dostáł ſie w zoobyczy/ maſcia zkáragniady
Bon/ dzielny/ ſprawny/ bez wßelkiey przyſady.
Nie lekce on był ważony:
Bo ſtem czerwonych ceniony.

Ten dostał ſie w podárunku, BORYSV PIOTROWICZV SZEREMETOWI, ná ten czás Woiewodzie Biłhorodzkiemu.

Tych záś poymańcow Tátár/ do Moſkwy zaſłano;
A tám/ niewolnikámi zoſtawać kázano.
Poſłanych z Orda tá ná Moſkwę/ dáry
Znáczne potkały. A dálßé ofiáry
Monárßey łaſki/ piſmem ſą ſtwierdzone.
Wierność/ uſługi/ prácy pochwalone.
Cóż nád to być záćnieyßego
Może ć co chwalebnieyßego.

Zá te woienna przyſługe, od Ich Cárſkiego Nayaśnicyßego Maieſtatu, IANA y PIOTRA ALEXIEIEWICZOW, Stolnikowi y Półkownikowi Chárkowſkiemu Pánu THEODOROWI ZACHARZEWSKIEMV, przyſłane ſą pochwalne Monárßе Liſty: á w Półk Chárkowſki. dano dwmat dwie. waga wiecey niż podwádzieśćia y dwá kámieni.

GDy Cárſka ſie pochwała ozdabiaß STOLNIKV.
CHARKOWSKIEGO urzędu dzielny PÓŁKOWNIKV;
Toć chwałá Twoiá droißa ieſt od złotá/
Márſowey prácy żelazna robotá.
Precz z Twemi dáry Fortuno zdrádliwa;
Wßyſtkim powolna/ nikomu życzliwa.
Cárſka Pocześć wiekßey wagi/
Luzitańſkie niżli Tagi.

Trzecia

64

TRZECIA
W OZDOBNYM GABINECIE
SZPALERA

Z nie śmiertelnych nad Bissurmany triumfow / wikłaiący Chwałe y Ozdobie /

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV, STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO. WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO

Auxiliatricibus armis,

VTKANA.

Excubias vigilanter agas, tibi ne irruat hostis. *Camerarius. 27. Centur 3.*
GEORGIVS Princeps Anhaldinus solebat dicere: valde optandum esse, ut quisque tam diligenter ad se respiceret, quàm acriter inquireret in alios. *Joab. Camerarius in vita eiusdem Principis.*

WOysko czuynośći záwße potrzebuie:
Bo ie sen twárdy łátwiuchno zwoiuie.
Choćby y z Alexandrowych /
Záwße zwyćiężać gotowych /
Argiraspidow / było ßykowane /
Z sámych wálecznych duchow wyblerane:
Gdy onikczemnieie / śiádnie /
Swoimże meßtwem upadnie.
Ma być Wodz czuły. Bez czuynośći / woyny
Gromopiorunney / Márs nie wiedźie zbroyny.
Vigili stant bella magistro. *Silius lib 3.*
Meßtwo w iedwab záwinione /
Záwße zwykło być gánione.
Ma być Wodz czuły: bo z przykładu iego /
I Woysko łoża nie ćierzpi gnuśnego.

O Pewną

Pewna iuż tám ieſt przegrana/
Gdzie Wodz zaſypia do rana.

Turpe Duci, totam ſomno conſumere noctem. *Sil. lib. 3.*

Wodz ma być czuły. Już tám rzecz zginiona;
Gdzie/ w Wodzu chrápa ſen Endimiona.
Bedac/ nie ieſteś: kto we ſnie/
Smierć ſwą pieleguieß wczeſnie.

Non es, dum in ſomno es; dum nec te vivere ſentis.
Thomas Morus.

Wodz ma być czuły. We śnie/ nie ná ſławi/
Zwyćieſtwa ſobie/ ten przed oczy ſtáwi:
Kto/ Wodza maiąc Vrzędy/
Ná ſenne śie ſpußcza bledy.

Wodz ma być czuły: gdyż on ieſt uchem
Sławy/ y Woyſká cálego podſłuchem.
Wodz/ zrzenica ma być iáſna;
On/ ma być Jutrzenką wláſną.

Wodz ma być czuły. Ten/ w śnie gdy śie kocha;
Źle mu poſprzyia Fortuna mácochá.
Wykrádnie mu z rąk tryumfy/
Szykowne uſpiwßy huſty.

Iucundiſſimum eſt ſpectaculum, Dux, in oculis militum, eodem pane veſcens; aut in vili toro quieſcens. *Plutar. in Mario.*

Nie ták/ Teſſalſkich ziół przeklętym ſokiem/
Wykrádnie Cyrce ludzką twarz/ z ſwym wzrokiem;
Ják Wodzom/ ſen Morpheowy/
Wywabi zwyćieſtwo z głowy.

Nie czekay Wodzu ſłońca wſchodzącego
Ná łożku/ w promień złoty roſćiągłego:
Bo Twá Sławá prędzey zgáśnie;
Niż Tytan gdźieś w morzu záśnie.

Ony THEODORZE, Polkowodzco śmiały;
Jákoż Pogáńſkie zwyćiężyć Cię miały
Rece: gdy záwße w czułości/
Miałeś ſię ná opátrzności.

Nie zákłożona powieką zrzenicą/
Spytam śie Ja/ co to ieſt? ieſt ſtrażnicą/
Jeſt żywach wodza káżdego/
Całości Woyſk ſtrzegącego.

Twoia pilność/ á ſtráży czuyność polney/
Ná wßelákich prác wytrzymanie/ zdolney/

Tym

Tym ſie dobrze przyſłużyła/
Że oczu ſwych nie mrużyła.
Gdy zewßąd z ſtraży/ iedna brzmi nowiná/
Że nie dáleki przychod Poganina:
Ktory/ iuż przez BERESTOWK/
Przewiodł był Woyſka gotowe.

Od Straży polney Połku Chárkowſkiego, dáia znać, Stolnikowi y Połkownikowi Chárkowſkiemu Pánu THEODOROWI ZACHARZEWSKIEMV, że iuż ſie Ordá, przez rzeczke BERESTOWK przeprawiła.

Sám pilność Wodza/ sám prętkość pocztárza/
Nie ſpodziewanych wieśćiy nowinárza/
W ták nagło ſtwapliwym czásie/
Nie wſtydáłeś ſie wziąć ná śie/
Daiąc/ dźielnemu woł BOIARZYNOWI.
BORYSV, wiedzieć to/ SZEREMETOWI,
Że/ iuż ná tey BERESTOWA
Stronie/ Ordá iest gotowa.
SZEREMETOWY. w ten czás/ lud ćwiczony/
Nád DZGVNIĄ rzeczką/ ſtał roſpołożony/
Chcąc ná MIVS ściągać roty/
Dlá krwáwey w polu roboty.
W tęż/ y SZOBODZKI drogę ſie gotował
Żołnierz: iuż tábor wozy ſwe kierował/
Do DZGVNI, gdy wnet odmiáná/
Woyſku zaßká nie ſpodźiana.

Imprezą była BORYSA PIOTROWICZA SZEREMETA, ná ten czás Woiewody Biłhorodzkiego, iść z ſwoiemi y Słobodzkiemi Połkami, w wátahu ná MIVS rzeczkę, pod Azow.

Ják Merkury/ ſwym żárłokotnym piorem/
Rozniośł nowiny o tey Ordźie: torem
Wnet ſie innym/ Márs potoczył:
Od MIVSV indźiey zboczył:
Obrocił mężne ſwoie Battalie/
Ná Taurykańſkie drápieżne Harpiie:
Które/ ACHTYRSKI trapiły
Połk/ pełne ſurowey śiły.

Zá daniem znać, od Stolnika y Połkownika Chárkowſkiego, Pána THEODORA ZACHARZEWSKIEGO, o Ordźie: ktora ſie, przez BERESTOWĘ rzeczkę przeprawiła: záraz BORYS PIOTROWICZ SZEREMET, z ſwemi y Słobodzkiemi woyſkami, poſzedł, fausto omine, przećiwko niey: ktora w Połku Achtyrſkim ſkodliwie graſſowała.

Ten z Tátárámi boy/ czy krwáwe zaboie/
Szczęśliwe miały/ zewßąd ſtuki ſwoie:

Gdy Twa SŁOBODYNCZE chwałą/
W krwi ſie Getyckiey kąpała.
Łáſkawe nieba były Chrześćianom:
Też/ przećiwnie ſie ſtawiły Pogánom:
Bo/ im ſwoie ſtánowiſko/
Było śmiertelne łożyſko.
Komuś/ noc prácy niegdyś ulżywała:
Po trudách/ ſłodki ſpoczynek dawała.

Nox hominum genus, & duros miſerata labores,
Retulerat feſſis optata ſilentia rebus. *Val. Flaccus lib. 1.*

Tu przećiwna Ordźie była:
Wieczna topiel im ſprawiła.
Tá/ Chrześćianom życzliwie ſprzyiała:
Do Tátárſkiego/ im kredenſowała
Koſza/ czyli kuczowiſka/
Raczey/ trupiego łożyſka.
Tám/ cokolwiek Ord ná koſzu leżało/
Nie ich od śmierći oſtrey nie zbieżało.
W pień wyćięta/ wyrabaną/
A inną żywcem zábraną.

Ná tey Ordy nápaśßy ßlak. ßły ſá, nia Moſtiewſkie y Słobodzkie Pułki: á gdy w nocy ná koß ich trafiły, precz go ſnieśli. Tátár wykłoli, wyśiekli; á innych żywcem w niewolą zabrali.

Ná tymże mieyſcu/ y nocłegowało
Woyſko wßyſtkie/ ni daley ſie rußało/
Czekaiąc tych zágonionych/
Mołoſſow nie doſćignionych.
Gdy ránny Tytan/ dzień wywodził z morza/
A perłową ſie zápalała zorzą/
Ordá łupem obćiężała/
Ná báź Scylli nabieżała.
Bo ſwoich Pogán w koßu zoſtawiwßy/
Chrześćiański lud znalazła. Toczywßy
Tych/ ślepo ſie ſunie w nogi/
Skrzydła maiąc z nágłey trwogi.

Fugit illicet ocyor Euro,
Speluncamq; petit: pedibus timor addidit alas. *Virg. Æneid. lib. 8.*

Ordá powroćiwßy ſie z ſwych Czambułow, gdy Chrześćiaństwie woyſka ná Koßu ſwym zaſtanie, záraz bierze ſie w nogi: ktora THEODOR ZACHARZEWSKI. Stolnik y Połkownik Chićkowſki, z Woyſkiem ſwym, á BERESTOWA y OREL rzećzki, ná dźieſięć mil gonił: ádobycz wßyſtkie odiął, á wielka onych ſámych porażka.

Tych

Tych ſtrách zá ſercę/ náßych radość chwyta;
Tym bolaźń/ náßym pociechá ſowita;
Że zwyćieſtwo im ſie ścieże/
A gina nieprzyiaćiele.
Gdźie BERESTOWA, nurtem ſie ſwym ſnuie:
Gdźie/ gładkie OREL Naiady piaſtuie:
Tám/ THEODORZE wzbroiony/
Szkodliweś gromik Biſtony.
Tá dźieſięć mil tey gonitwy ſtáwało:
A prácy rękom co raz przybywało/
Gromiąc mieczem lud Pogáński/
Czy raczey/ zwierz Tauritáński.
Stracił Pogánin y duße y płony.
W Krym nie tráfił/ błąd go pchnął w Dyta ſtrony.
Zabrzękneli Czauſowie
Káydanami/ y Bełowie.

W tey zá ſobą pogani, Ordá do oſtátku zbita; niewolnika oſtátek odgromiony. y towary odbite. Seráßyna, Czauſowie, y inni żywcem ſą pobrani. W ßyſtkiego niewolnika żywcem naydowało ſie więcey niż ſiedmdźieſiąt człowieka.

Nád ſiedmdźieſiąt ſie więcey naydowało;
Ktorym ießcze ſwe FATVM ofolgowało/
Pozwoliwßy żyć w więźieniu/
Żywym życia záthraceniu.
Te/ wnów wſtrzeßone Roſiſkie Philippiki/
Gdźie bitnę z ſobą ścierały ſie ßyki/
Y Ciebie/ IANIE, zbroynego/
Widźiały Gradywca cnego.

IAN ZACHARZEWSKI, młodßy Brát Stolnika y Pułkownika Chárkowſkiego. Páná THEODORA ZACHARZEWSKIEGO, był ná tey ś. Orda expedicicy. vir armis & animo inclytus.

Byłeś poſtáćią Hektor nieſkámliwy:
Co do umyſłu/ Milciad práwdźiwy.
Żywy Ahrys/ ogromnego/
Byłeś Márſa walecznego.
O THEODORZE! o łaſk pełny IANIE!
Sławy y Cnoty ſerdeczne kochánie:
Wyśćie ROZE nie zwiędniałe/
Krwią Márſową zczerwieniałe:
Was y Helikon/ Was y Párnas piele;
Gdźie/ w Hippokrenach kąpią ſie Napee/
Po pierśi z wod ukázane/
Máiąc ſkronie w laur odźiáne.

Cwarta

CZWARTA
W OZDOBNYM GABINECIE
SZAFERA

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

PHEODORA

ZACHARZEWSKIEGO

Swiato-pozorney Sławie
Dlá wydátnieyßey apparencieyˇ
Wáleczným/ cießkiey oppugnacieyˇ Bazikiermeńskiey prochemˇ

PRZYVMBROWANA.

Humant repentes, Alta ruinæ.
Nihil diu felix ſtetit: inquieta
Vrbium curruntˇ, hominumq; Fata. *Sarb. Lyr. lib. 2. Ode 7.*

I.

NIc ná świecie/ nic zgoła nie wiekuie:
Omnium rerum ſemper, quaſi naturali lege, mutio eſt. *Spartian. in Severo.*
Znosi wßyſtko wiek/ ſwoiemi ßturmami.
Cuncta trahit ſe cum vertitq; volubile tempus.
Corn. Gallus.
Kaukaz/ Rhodope/ Hemus ſie zwoiuie/
Jowißowego gniewu piorunami.
Siedmiopáſmnemi/ niechay ſie oſnuie
Mánfredona/ y Oſtenda/ murami:
Gdy w nie/ z ſwoich czás Kolubryn wymierzy:
Wiecznym upádkiem/ o ziemie uderzy.

II.

NIech ſie świat w ſtal/ niech przemieni w diament/
Przecie wiekować/ nigdy on nie będźie:

Ani

A ni burzliwym czásom/ poydźie ná wſtret:
Bo śił ſwoich/ y co w nim ieſt/ pozbędźie.
Ták to wichrzyſty ieſt złych wiekow zamet;
On ſwey ſrogośći władze trzyma wßędźie.
A ponieważ on y sám zwolna ginie/
Labitur occultè, fallitq; volubilis ætas. *Ovid. lib. 10. Metamorph.*
Á coż, ná świecie/ z wieżiem nie zagine?
Quid, non longa dies? quid, non conſumitis anni? *Mart. lib. 8.*

III.

TAk/ THEODORZE, ſámá mi Bellona
Twoiá zwießczała/ woien potężniczka:
Bo przytomna/ w ten czás/ była y oná/
Jáko Twoich prác ßczerá pomocniczka:
Kiedy wieczności ſámey wyſtawiona/
Neptunney Troi nowá zazdrośniczká/
Kazikiermeniſka/ twierdzá upadała:
Choćże ia gorá kámienna dźwigała.

IV.

CDy TAWAN, Y SZYRINGIY brano/
Cießkim przyſtępem/ cießkiemi ſzturmámi:
Kiedy pioruny z kartánow rzucano/
Gromowe pieśni krzyczac/ z Meduzami
Odriziyſtkiemi. Á Cie tám widźiano
Mężny STOLNIKV, iákoś zzaſtępami
Ludźiy Twoich/ ſtał w żelaznym zátopie/
Rozwarzonych kul w śiarczyſtym ukropie.

Stolnik y. Połkownik Chárkowſki. THEODOR ZACHARZEWSKI, ſuo milite numeroſus, był w oppugnacicy Kazikiermena, z BORYSEM PIOTROWICZEM SZEREMETEM.

V.

DOßła Twá dźielność/ w uſzy Máieſtatu/
Nie zwyćiężonych Monárchow Roſsiyſkich.
Aż wnet Cie piorem/ wychwalaia świátu/
Żeś w dźiełach Márſa/ odwág był nie niſkich.
Á taſkeć Cárſka obiecuia. A tu/
Niech każdy widźi/ iák Twe meſtwo/ bliſkich
Cárſkich báczności/ mieczem ſie dobiło:
Má to wſpomnieć/ w wiek pozny będzie miło.
— — — Et hæc quondam meminiſſe juvabit. *Virg.*

Stolnikowi y. Połkownikowi Chárkowſkiemu, Pánu THEODOROWI ZACHARZEWSKIEMV, zá dźielna woienna, pod Kazikiermenem, uſługę, od prześwietnych Monar-

Monárchow, IANA y PIOTRA ALEXIEIEWICZOW, przysłane sa łáſtawe Cárſkie Liſty, z promiſſia dalſzey łáſki. Roku triumfuiacego Boga 1695.

VI.

NA ten ſtráßliwy pok Europie widok/
Szedłeś orężnie/ y Ty dzielny IANIE:
Gdzie ten Nemezis otrabiała wyrok;
By/ Tureckich miáſt krnabrne budowanie/
Pádło ruina. A ná zawity rok
Smierći/ ſtáneło Phœby pánowanie/
Przed Rhadamantem/ y ſrogim Eakiem/
Z potępieńczym/ dźiek nie cnotliwych znákiem.

Phœbe, iednoż to, co y miesiac. Miesiac záś iest insigne *Páńſtwa Tureckiego.*

VII.

COż: gdy Ci Nieba tey ſławy zayzrzały:
Od KOŁOMAKV, ledwie nie w pol drogi/
Wrocić śie názad pilnie przykázały/
Ani iść dáley zá Oyczyſte progi.
Mátczyne w bolach biedy dokázały/
Że Twá łodź potop ten mineła ſrogi.
Bo/ pewnieby z ſkał Twe były wnetrzności/
Gdy byś ſie ku niey/ nie wrocił z litości.

IAN ZACHARZEWSKI, młodßy rodzony Brát, Páná THEODORA ZACHARZEWSKIEGO, Stolnika y Potkownika Chárkowſkiego, iádąc ná Kazikiermeniſta oppugnacia, wrocił ſie od KOŁOMAKV, dlá ćießkiego Rodźicielki ſwey, á prawie śmiertelnego pároxizmu.

VIII.

O Wieki ſrogie, czy toż ná wás málo?
Że/ krwáwym deßczem ziemie polewaćie.
Jeßcze ſie wám być zá rzecz świeta zdało/
Krwáwe pić rzeki. W ſtaliſtym granáćie/
Już ſie polować Márſowi nie chćiało.
Czy wy to/ co ſkroń ſwa w wodach kapaćie
Náprzeć/ Márſa do śiebie zwabiły?
Byśćie mu z czoła pot krwáwy obmyły.

XI.

WIdźiałem go/ iák płynął w ćießkiey łodźi/
Kazikiermeniſkie pod twárde opoki/
Mießaiąc wioſłem Dnieprowe powodźi:
A ſtyr mu trzymał/ Lucina wyſoki
Jazon/ krew Xiążąt. Widzę ſie zawodźi

Márs

Márs z Neptunem/ o plác morza ſteroki.
Jeßcze y druga nádbliża ſie Nawá:
W ktorey Hetmanſka zbroyno płynie Sławá.

Druga navali claſſe, pod Kazikiermen wyprawá. pod náywyßßym, nád woyſtami Moſkiewſtiemi rządem, Xiążęcia IAKVBA THEODOROWICZA DOŁHORVKIEGO: A pod gubernia nád woyſkami Kozackiemi, IANA MAZEPY Hetmana Zaporoſtiego.

X.

A Stat ia z nám: że máßt ná niey KRZYZOWY:
Báſtor/ czy Pollux: Gwiazdá świátłem łśnieie.
Cynthia ſie w bláſk ubrawßy ROZOWY,
Złote/ po brzegach/ ſwe promienie ſieie.
Oblok piorunow tuż idźie śpiżowy:
Jákowy widzac Thetis/ z ſtráchu mdleie.
Rotew Herbowa nadzieią piaſtuie:
A Zefir łaſki żaglami kieruie.

Dziedźiczny Domu urodzonych Ieb Mościow PP. MAZEPOW Kleynot: KRZYZ z wierzchu rozdárty ná kßtałt litery Y: in medio Crucis, z iedney ſtrony Mieſiac; á z drugiey Gwiazdá: ná ſpodźie, Anſa obverſa, ná kßtałt Kotwicy. ORIGO à Ducibus Volhinenſibus. Nazywa ſie KVRCZ.

XI.

W Tey krwáwych woien rozlaney powodźi:
Y Ty ná ſußy/ dźielny THEODORZE
Nie ſiedźiß. Pławne zbieraß ſie ná łodźi:
Jákich ſtaneło dźieſieć/ przy dozorze
Twym/ koßtem z Polku. Te/ iáko ſie godźi/
Ludźmi napełniaß/ y puſzczaß ie ná morze
Krwáwey topieli. A te wſtyſtkie razem/
Idą ná wodę/ zá Twoim roſkazem.

XII.

Z Twych ludźi w ten czás/ Pułkownik nákazny
Od Cie dany/ miał władze nád onemi:
Bo ony STOLNIKV, Tyś inny wyrazny
Miał ordynans: byś z rotami bitnemi/
Kraynych pilnował miáſt: ieśli żelazny/
Miał by ſie Krymſki Márs wieſtać nád niemi.
Ták ná granicy/ gdźie KOSE ROWNINY
Stoią/ byłeś ſwey Straznik ukrainy.

Stolnik y Pułkownik Chárkowſki, THEODOR ZACHARZEWSKI, ſporządźiwßy ná ſwoy Pułk dźieſieć ſtrugow, y w nie kilká ſet Kozakow wſadźiwßy, wyſyła z Xiążęciem IAKVBEM THEODOROWICZEM DOŁHORVKIM, przy nakáznym Pułkowniku: á ſám po wyßßym Ordynanſie, idźie ná granice, y u Koſych Rownin, [: táſy to ſa, ták nazwane:] ná ſtroży od Ord zoſtaie.

P XIII

XIII.

ORdá ſtyßac być lud Twoy w gotowośći/
Z ßábla ſie porwać oſtra nie ważyła:
Gdźie indźiey/ wśćiekła z zwierzecey ſwey dźikośći/
Hártotwárdemi groty wymierzyła.
W WODOŁASKICH pol rowne przeſtronnośći/
Ná robotników biednych uderzyła:
Z ktorych nie ieden/ arkánem związany/
Poßedł do Krymu/ okrutnie zágnany.

XIIII.

ZA ta Orda w trop/ IANIE uzbroiony/
Odwáżnie idąc/ nioſłeś chybkie kroki/
Jáko práwdźiwy potomek Bellony.
Duch Cie nádźieia zwyćięſtw grzał wyſoki:
Coż? kiedy ießcze nie miał być zwalony
Syzifow kamień ná Pogan. Wyroki
Boſkie/ ießcze ſwe gniewy hámowały:
Chocźe oſtre nán pioruny kowały.

IAN ZACHARZEWSKI, od Bráta ſwego ſtárßego, STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO, P. THEODORA ZACHARZEWSKIEGO, já ta Orda wyprawiony, irrito conatu, przez kilkánáśćie mil gnał ſie: bo iák zwierz przeſtráßony, chybko ućiekała.

XV.

Łukaß Theodorowicz.

POmogły nogi letkiemu Pogáńſtwu:
Z greźli Stigiyſkiey onych rátowały;
Taurykańſkiemu/ ießcze śie k ßátańſtwu
Acherontowe bicze nie zbliżały.
Dármo chcąc dać wſtręt temu Biſſurmáńſtwu
Twoie dźielnośći/ IANIE, prácowały.
Nád kilkanaśćie coś mil/ te gonione
Ordy/ miały z nog ßybkich ſwą obronę.

XVI.

PO tym záś Xiąże DOŁHORVKI, Ciebie STOLNIKV, bierze do Obozu ſwego:
Byś z Orda ſtawał wrecz/ w bitney potrzebie/
Meſtwa pieczeći ryſiąc wyraznego.
Posiłkowne ieſt meſtwo sámoż z ſiebie:
A nie máła cześć Woyſka ogromnego.
Támeś ſie z Brátem naydował rodzonym:
Nim Márs zßedł z pola/ z woyſkiem utrudzonym.

Stolnik

Stolnik y Połkownik Chárkowſki. THEODOR ZACHARZEWSKI, ſá Ordynanſem Xiążęcia ŁVKASZA THEODOROWICZA DOŁHORVKIEGO, zemkniony ieſt ſ Połkiem ſwoim, ſ KOSYCH ROWIEN, do Obozu generalnego, ná KOŁOMAK dlá poſiłkow woiennych, y dlá przemyſłu nád Orda: y tám gnaydował ſie ſ Brátem ſwoim IANEM ZACHARZEWSKIM, aż do roſpuſzczenia woyſt ſ pola. w domy ſwoie.

XVII.

IEſzcze śie w głowie KAZIKIERMEN roi:
Jeſzcze Ruſkich woyſt potrząſa Wodzami:
Lubo mu w kroku ſprzeczny Gradiw ſtoi/
Dogrzewaiąc mu/ z armat piorunami.
Sám Xiąże IAKVB w polerowney zbroi/ Dołhoruki.
R Hetman/ z ſwego Woyſka obłokami/ IAN Maſepa.
Szli ná iawna śmierć/ nic ſie nie lękaiąc/
Swych Przodkow dźieła roſpamietywáiąc.

XVIII.

GDy pod Aſtanem/ Połk CHARKOWSKI, SVMSKI,
Ná ſámym celu/ Ordom Krymſkim ſtały:
R támże Połki/ ACHTYRSKI/IZIVMSKI/
Twardy z ſwych piersi przedmur wyſtawiały:
Przed ktorym bledniał ſám TVLIP Stambulſki:
Bo z odważnych był serc/ iák z żywey ſtáły.
Tám THEODORZE, Márs był w Tobie żywy/
Wpadać ná groty oſtre/ nie trwożliwy.

XVIIII.

IAk Phoſphor z morzá/ wychodźił perłowy/
Wiodąc zá ſobą/ dźień świátłem okryty:
Nie przyiáćielſki tłum będąc gotowy/
Ná czworodźielny Lud/ w moc známienity

Słobodzki kray dźieli ſie ná cztery Połki. Ná Chárkowſki. Achtyrſki. Sumſki. y ná Iziumſki.

SŁOBODZKI wderzył/ nioſąc ná ſzanc głowy
Swoie: lecz z ſtrzelby rożney ieſt odbity.
Nie máło/ trupem padło ich ná polu:
Inni z cieſzkich ran/ znędzneli od bolu.

Ordá ná świtaniu ná Połki Słobodzkie gwałtownie uderzyła: ále ſ k. mac. y ſ drobney ſtrzelby rażona/ ſzkoda ſwoia nazad umknęła.

XX.

STat ſie wroćiwſzy do Domu ſwoiego:
Ják iuż opadły CZARNYCH wod bálwany:

Czy iuż STOLNIKV, ſnuś zażył miłego?
Skrywßy pod ćienie/ wzrok nie wydrzymany.
By namniey. Jeßcze coś buduia złego/
Nie ſyte ludzkich mordow Ottomany.
Bilkanaśćie ich tyśieciy dobrego
Woyſka/ wpadło do Polku IZIVMSKIEGO.

XXI.

TYm w oczy ſtawić Abßach trzebá było/
Y wypędzać z ſwych kráin Pogánina.
Jeßcze Ci nic z prác niebo nie ulżyło.
A iuż dwá. razy/ Twa ná Tátárzyna
Száble podnosiß. ZŁB śie przedłużyło.
Bellona/ krwáwych ſtokow Podkráyczyna/
Dobrze ſie z Orda w przyiećiu ſtáwika:
Gdy/ trupem ich/ zwierz dziki nákármika.

XXII.

ALe czás Phœbie/ w iñßa wdać ſie ſtrone.
Czy mniemaß? że Dniepr Theſſalſkim Amphrizem:
Gdźieś/ kapał bydło Admeta pießczone.
Y z Thrackim ći śie czás rozſtáć Odryzem/
Opuśćiwßy z nim zawody gonione.
Nád ſtárowiecznym nie báw śie Anchizem:
To ráczey głoś/ iák w ŁWA Szwedzkiego łowy/
Szedł cny THEODOR, Alćid zbroyno nowy.

NOWE

NOWE OBRAZY
W OZDOBNYM GABINECIE,
JEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO THRONV,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA.
PHEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
Warſowa Szwedzkiey krwi rubrikaa
ODMALOWANE.
PIERWSZY
Dziełnego maſtwa
OBRAZ
Na ſtáliſtego Pola bláśie/
wierſtotwornym Slawkaniſkiego Apollina piorem/
ODRYSOWANY.

Galea alta tremendi
Ardeſcit capitis; ſuper ære rubente, LEONEM
Inſtaurat. Caſim: Godeffr. Obrinſki. in Bereſt. Bellona.

I
Vż Helleſpontu/ iuż Czárnych wod brzegi/
Już Dardánelle nád Dnieprem ſtawiane/
Opnßczam. Ni mie/ Kaukaziyſkie śniegi
Beda mieć gośćiem/ rzádko ſłońcem grzane.
Myśl mis nieśie/ ná błękitne
Spoyrzeć morze/ ſtárożytne:
Ná ich Forti/ y Tritony/
Ná rodzay łuſkomieniony.

DOść że mnie będźie/ ochynać ſię w wodach/
Jákie Balthyda/ z ſwych brzegów/ wylała:
Y ces namienic/ obitnych národach/
Ktore Skandamis wyſpá wychowała: Ktto.

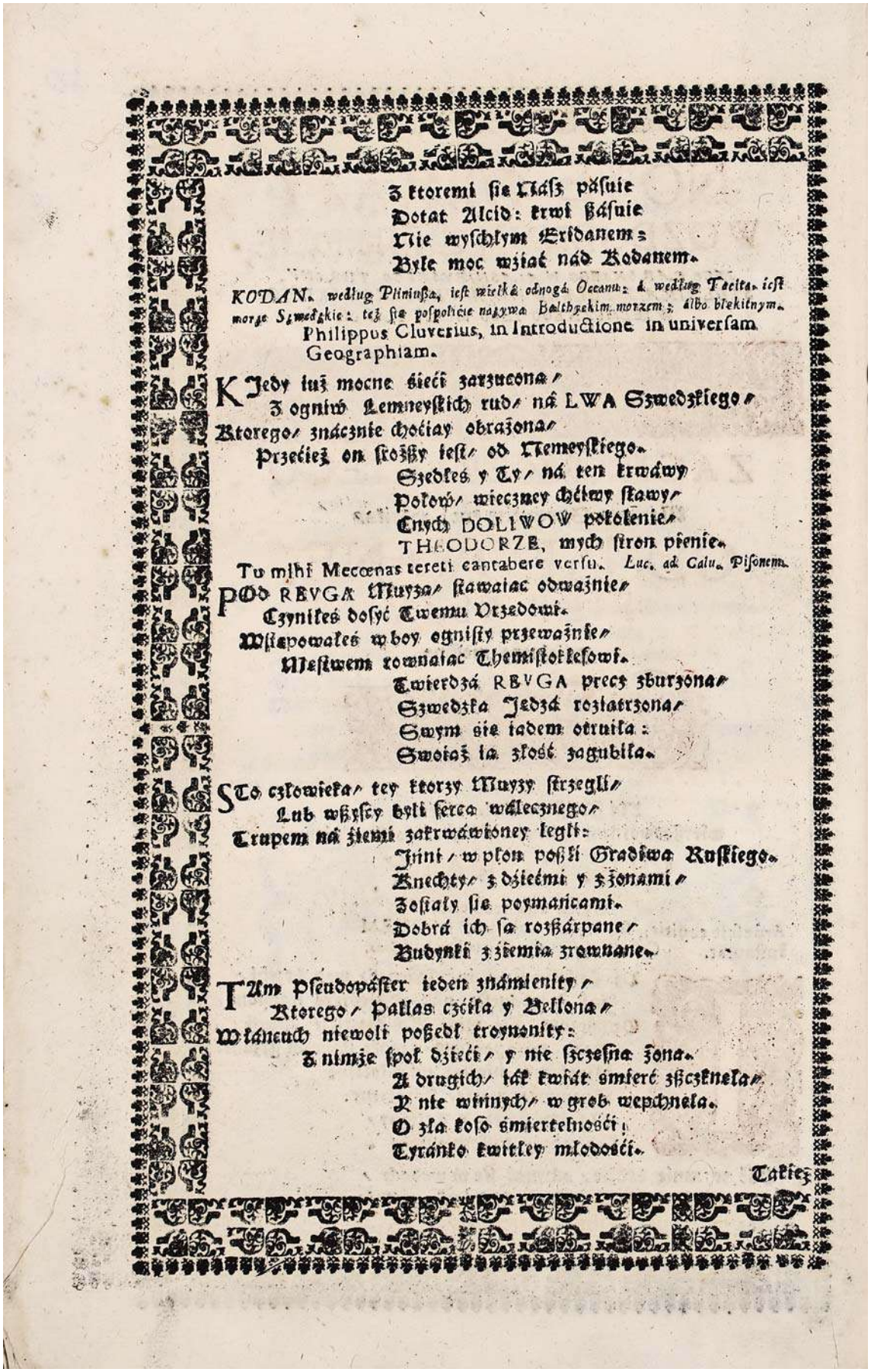

Z ktoremi ſie Nász páſuie
Dotat Alcid: krwi páſuie
Nie wyſchłym Eridanem:
Byle moc wziąć nád Rodanem.

KODAN. według Pliniuſza, ieſt wielká odnogá Oceanu: á według Tacita, ieſt morze Szwedzkie: też ſie pospolicie nazywa Baltheckim morzem; álbo błękitnym. Philippus Cluverius, in Introductione in univerſam Geographiam.

KJedy iuż mocne ſieci zarzucona
Z ogniw Lemneyſkich rud, ná LWA Szwedzkiego,
Ktorego, znácznie chociay obrażona
Przećiež on ſtrożby ieſt, od Nemeyſkiego.
Szedłeś y Ty, ná ten krwáwy
Polow, wieczney chwáły ſtawy,
Cnych DOLIWOW pokolenie,
THEODORZE, mych ſtron pienie.
Tu mihi Mecœnas tereti cantabere verſu. Luc. ad Calu. Piſonem.

POd RBVGA Muryza, ſtawaiąc odważnie,
Czyniłeś doſyć Twemu Vrzędowi.
Wſtąpowałeś w boy ogniſty przeważnie,
Męſtwem rownaiąc Themiſtokleſowi.
Twierdzá RBVGA precz zburzona,
Szwedzka Jedzá rozłatrzona,
Swym ſie iadem otruła:
Swoiąż ią złość zagubiła.

STo człowieka, tey ktorzy Muryy ſtrzegli,
Lub wßyſcy byli ſerca wáleczney go,
Trupem ná ziemi zakrwáwioney legli:
Jnni, w plon poßli Gradiwa Ruſkiego.
Knechty, z dźiećmi y z żonami,
Zoſtały ſie poymanicami.
Dobrá ich ſą rozßárpane,
Budynki z ziemia zrownane.

TAm Pſeudopáſter ieden známienity,
Ktorego, Pallas czćiła y Bellona,
W táneuch niewoli poßedł troynonity:
Z nimże ſpoł dźieći, y nie ſzczeſna żona.
A drugich, iák kwiát śmierć zßczknęła,
Y nie winnych, w grob wepchnęła.
O zła koſo śmiertelności,
Tyránko kwitłey młodości.

Takież

71

TAkież FATVM. y na KIRKĘ zbor pádło.
Piorun iá rozbił Rossiyskiey Bellony:
Z wierzchu murow, ná dol, obronne spádło
Dźiełó; gdy nim grzmot zátrzasnął ßálony.
Tám, około wśi zniesione:
Stroyne dwory popalone,
Gwałt Lotyßow y z Czuchnami,
Márs zrobił niewolnikami.

TAk to, gdźie mężne piersi stáną w zbroi,
Rzucaiąc z spiży komety strásßliwe,
Żádna Barthago tám śię nie ostoi.
Smiałym być zwykło szcześćie sprzyiáźliwe.
Zá nic ogniste kártany:
Zá nic żelazne párkany:
Wßystko to, iák glinà snádnie,
Przed dźielnym sercem upadnie.

W Tym złym zamećie Gradiwa Szwedzkiego,
Twá, THEODORZE, dźielność była iawná:
Ná tych rumach, ná tych popiołach, żniwa
Sławy Twey zbierał. A choć zábáwną
Monárßa ręká, żelazem,
W ten czás była; przećie razem
Jednym, w net śię ozłoćiła;
Gdy, mężnym zá trud płaćiła.

Woyßtwo, ktore pod KIRKĄ, y REVGAMI, z Szwedami bitwę miełi, temu pieniężna z ßkárbu Cárßkiego wydána iest konsolatia.

DRVGI

DRVGI

EXPERIMENTV WOIENNEGO

OBRAZ

Woienna / odważney pod RAPINĄ, rezolucicy / ceruſsa /

W OZDOBNYM GABINECIE,

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO THRONV, STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO. WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA.

PIĘKNEGO

ZACHARZEWSKIEGO

Potomnemu wiekowi /

ODMALOWANY.

Audacia principium actionis eſt: fortuna verò dominatur fini. *Democritus.*

Qui nullum timet omninò periculum, ſed adit omnia is audax exiſtit. *Libr. 2 Ethic. 2. Ariſt.*

KTo Syn Alkmeny / nie dba ná Lerneyſkie ſmoki / Y trzygłowe Cerbery. Gdy czárne obłoki / Z Niebieſkich Arſenałow / piorunem ſtrzelaią, Nie Jowiſzowie / ná te poſtráchy nie dbaią: Bo to ich uciechá. Niech znowu ſie roſpieni Potop Deukaliona: Neptun ſwey nie zmieni Z przeſtráchu / cery. Czemu? Bo Pánem wodniſtey Oczami nie zbrodzoney / ſzerokiey / koniſtey / Jeſt przepaści. Choć nigdy / ſtráſznego Plutona W pochmurych gmáchach / złote cugi Phaetona Bláſkiem ſie ſwym nie świeca; przecie mu tám miło Zyć. A to ſkąd? Bo / wiecznie / te mu / przyſądziło Kraie / Jowiſza práwo. Nie lubi promienia / Bo / Acherontowego dziedzicem ieſt cienia /

Y Pán nocy. Nie ſtoi o GABINET złoty/
Ethneyſki Wulkan; gdy mu/ nie podnioſne młoty/
Do rąk grubych przywykły. Y woli w Liparze/
Okopcony zoſtawać/ przy dymnym pożarze/
Niż w Pałácách. Do czego/ ſwoia przyuczyła
Nátura y chęć; w toż go ta y wzwyczaika/
Nie otmiennie. Cießko żyć tákiemu w pokoiu;
Kto/ młodość ſwą przyuczył/ do krwáwego boiu.
Woli Achilles/ w cießkim pod Troią páncerzu
Zoſtawać; niż w łábędzim gnuśnie dyßeć pierzu/
Ná hánbę ſwey dźielności. W nic mu kule/ groty/
Zá nic Orionow miecz/ Sykulſkiey roboty/
Kto ſię ſtał mężem śmierći. O! co nałog może:
Gdy Rycerzom w iedwabiu/ przykre ścíele łoże.
Y miáſto miękich koßul/ każe brać páncerze.
Ják to nie pospolity Márſa ubior! (: wierze:)

Y Tobie/ THEODORZE, kochánku Bellony/
Czyż mogł kiedy ſię cießkim zdać/ páncerz ſtalony?
Czyż Tobie ſtráßno iść/ ná śmierći ſzánc widomy:
Ktoremu/ z młodoścí lát Márs dobrze świádomy.
Ktorego ſię Bellona/ z dźiecińſtwa lát chwyćiła;
Gdy ießcze Juno/ w ROZACH, wiek pierwßy pieśćiła.
Ják lekce wßędźies ważył zdrowie/ y ſám ſiebie:
Ták y tu/ kiedyś ſię/ ku Márſowey potrzebie/
Brał/ pod RAPINĘ Muzyę. W tey Muzyźie RAPINIE,
Pod ktorą/ tuż WYBOWKA Rzeczka/ ſwoim płynie
Nurtem/ tyśiąc ſię Szwedow bitnych naydowało.
Chorągwiy/ armat rożnych/ doſyć tám leżało.
Prochow/ kul/ gránatow/ był doſtátek nie máły;
Y czym/ ochotne myśli ſerce zábáwiały/
Win/ cukrow/ pomarańczy/ iákie nowy rodźi
Swiat/ doſć ſię naydowało. Tu ſię zmowić godźi.
Komu ſię/ z niebios zgubą przeyzrzana gotuie/
Żádna go/ z topieli tey moc nie wyrátuie.
Meſtwo utráci śmiałość/ wielkość woyſk z máleie/
Encelladowa dużość iák kárla zemdleie/
Gdy czás przyidźie zginienia. Zá nic Belloardy/
Choćby były z krzemienia. Zá nic tám Pettardy/
Gdźie ſám żelazne bramy/ Jowiß wyłamuie/
A Nemezis/ z Cektauzu gornego/ ßturmuie/
Ná godne pomſty zbrodnie. Żadnych armat grzmoty/
Tám ſłyßane nie były. Sámey mężney cnoty/

O Nie

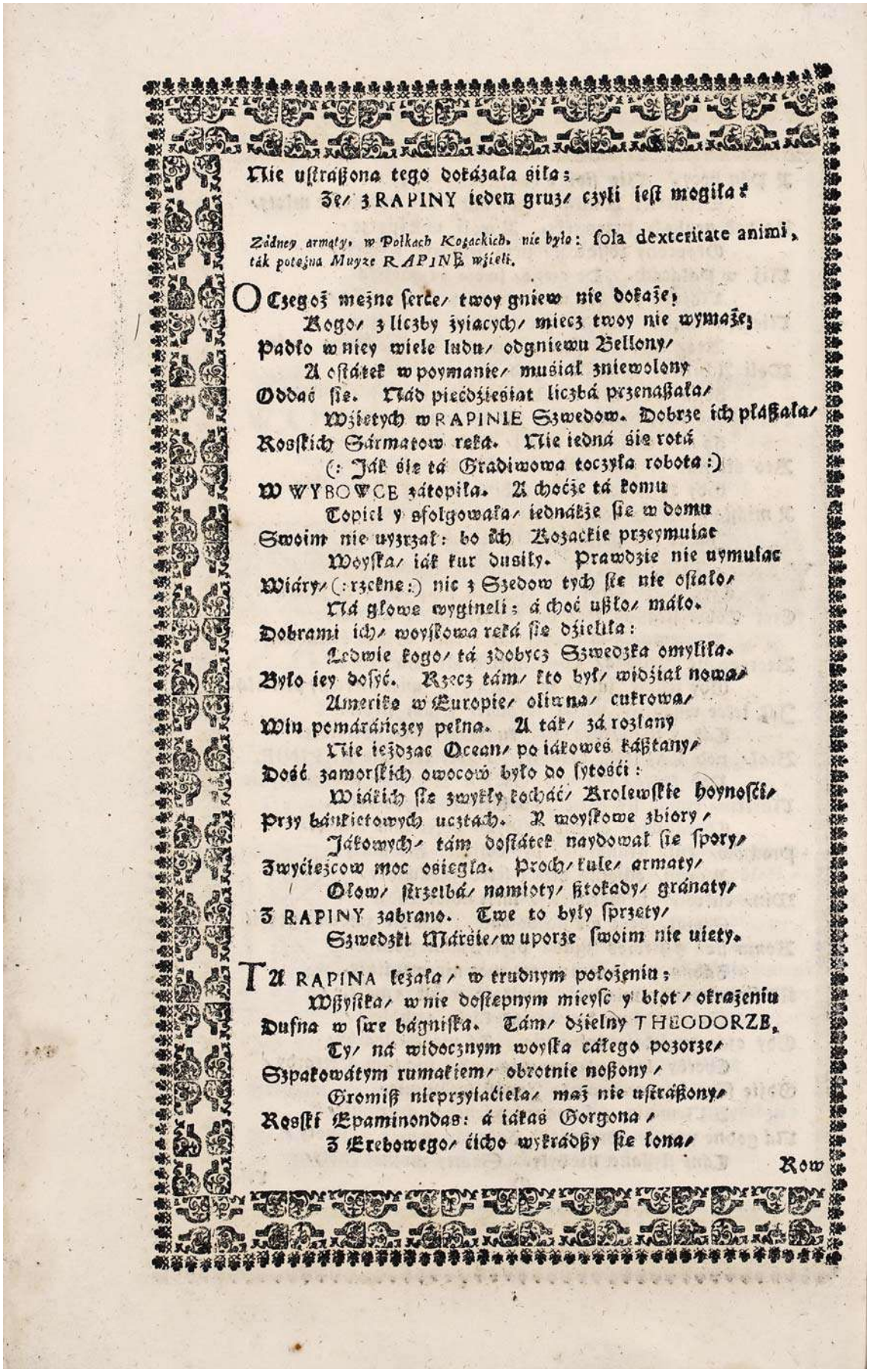

Nie uſtraßona tego dokázała ſiła;
Że/ z RAPINY ieden gruz/ czyli ieſt mogiła.

Żádney armáty, w Polkach Kozackich, nie było: ſola dexteritate animi, ták potężna Muzyce RAPINĘ wźięli.

O Czegoż mężne ſerce/ twoy gniew nie dokaże;
Kogo/ z liczby żyiacych/ miecz twoy nie wymaże;
Padło w niey wiele ludu/ odgniewu Bellony/
A oſtátek w poymanie/ muśiał zniewolony
Oddać ſie. Nád pięćdźieſiąt liczbá przenaßáka/
Wźietych w RAPINIE Szwedow. Dobrze ich płaßáka/
Roſſkich Sármatow ręká. Nie iedná śie rotá
(: Ják śie tá Gradiwowa toczyła robotá :)
W WYBOWCE zátopiła. A choćże tá komu
Topiel y ofolgowała/ iednákże ſie w domu
Swoim nie uyźrzał: bo ich Kozackie przeymuiąc
Woyſka/ iák kur dusiły. Prawdźie nie uymuiąc
Wiáry/ (: rzekne :) nic z Szedow tych ſie nie oſtało/
Ná głowę wyginęli; á choć uſło/ málo.
Dobrami ich/ woyſkowa ręká ſie dźielíła:
Ledwie kogo/ tá zdobycz Szwedzka omyliła.
Było iey doſyć. Rzecz tám/ kto był/ widźiał nową/
Amerikę w Europie/ oliwną/ cukrową/
Win pomárańczey pełną. A ták/ zá rozłany
Nie ieżdżąc Ocean/ po iákowęś káßtany/
Dość zamorſkich owocow było do ſytośći:
Wiákich ſie zwykły kochać/ Krolewſkie hoynośći/
Przy bánkietowych ucztach. A woyſkowe zbiory/
Jákowych/ tám doſtátek naydował ſie ſpory/
Zwyćięzcow moc oſiegła. Proch/ kule/ armaty/
Ołow/ ſtrzelbá/ namioty/ ſztokady/ gránaty/
Z RAPINY zabrano. Twe to były ſprzęty/
Szwedzki Márśie/ w uporze ſwoim nie uięty.

TA RAPINA leżała/ w trudnym położeniu;
Wßyſtka/ w nie doſtępnym mieyſcu y błot/ okrążeniu
Dufna w ſure bágniſka. Tám/ dźielny THEODORZE,
Ty/ ná widocznym woyſka całego pozorze/
Szpakowátym rumakiem/ obrotnie noßony/
Gromiß nieprzyiaćiela/ máż nie uſtráßony/
Roſſki Epaminondas: á iákaś Gorgona/
Z Erebowego/ ćicho wykrádßy ſie łona/

Row

Row zdrádny ná Cie ryie. Bo gdzie ſie rowniná
Sucha być Ci zdała: tám topiel / y głębiná
Lerneyſka ſie taiła. Ztá te mieyſce / zwarßy
Potężnie konia / chybko nátrzeß. Ták ſie wdarßy /
W nie wybrniony Labyrinth / do wyßćia nie ſnádny /
Nie ná pomocnyś tráfił watek Ariadny /
Lecz ná ſieć Wulkanowa. W tych / gdy Cie zoczyła
Wnikach / nieprzyiaćielſka Jedzá / wytoczyła
Byłá / nie powśćiągnione ná Cie ſwoie rázy:
Ales / zá tárczą ſzczęśćia zoſtał bez obrazy /
W złym grezliſku / y błoćie. A choć / ná Cie z oká /
R ſtrzelał nieprzyiaćiel / y przepaść głęboka
Byłá niebeſpieczeńſtwem uſzedłeś z tey toni.
Bo / gdy widźi Szwed że iuż do śiegá mu ſkroni /
Miecz Sármato-Roſsyſki / w tey tak ćießkiey dobie /
Zaniechawßy Cie / muśiał ſám myślić o ſobie /
Widząc tuż śmierć ná kárku. A ták / gdy zke ſwoie
Y ćieczką leczy / tudźież odpędza y Twoie.
Ták to podczás / cudze ZŁE. ná dobro wychodźi
Innym: gdźie miała być śmierć / tám żywot śie rodźi.
Zátym / ſzczęśliwie z tey śie wywinowßy mátni /
R w nágrodę meſtwa / łup zábrawßy doſtátni /
Z całością Polku / názad wracaß śie w Obozy /
Nie triumfalne pod LWR / założywßy wozy /
Ale / rádością ludu ſwoiego niesiony /
Dobiegłeś nie śmiertelney zwyćięzca korony.

TRZECI

Márſowych/ per rudera Sveviæ, gonitw/

OBRAZ

W OZDOBNYM GABINECIE,

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MÁIESTATV
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

PHEODORA

ZACHARZEWSKIEGO

Żáłoſnemi/ zdezolowanych Twierdz Szwedzkich dymami/

WYREPREZENTOWANY.

- - - Non pereuntibus,
Stipatus ROSIS, frontis apex nitet:
Aſt inter exoſas, labantûm,
Stat Rhodio ſimilis Coloſſo, Rerum pruinas. *Neoterieus.*

GDyby świat ná łeb leciał/ z gory potoczony:
Choćby konał/ krwią oſtatną zbroczony:
Choćby w oſtatku y w trup ſkámieniały
Tretwiał z Nioby: umyſł wſpániały
Nie poruſzennie záwſze ſtoi:
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ. *Horat. lib. 3. carm. Ode. 4.*
Przypadków śie złych nie boi:
Ani mu/ z ruin świata/
Jeſt iákaś utrátá.

BEſpiecznoś/ THEODORZE, záwſze Twa myśl ſtáwił:
Gdy/ grozny Márs we krwi ſwe oręże pławił.
Miedzy Thráckiego rozwalina świata:
A gdy/ ſwa Szwedow ścigała ſtrátá:
Miedzy tych woien trześieniami/
Jákby wſpárty Pyrrhenami/

Sta-

Stakes nie poruſzony
Kaukaz/ z każdey ſtrony.

IAk trzećie byky/ w krwáwe pole/ wyprawiny/
Zá odległe/ granic Szwedzkich/ gdzieś krainy;
Gdy Polk Chárkowſki/ Achtyrſki/ Jziumſki/
Tudzież Rybiańſki/ á z nim y Sumſki/
Czuhuiewſkie wtaż Kalmyki/
Porządnemi dobrze byki/
Szły w boy/ z Szeremetowym/
Rycerſtwem dworowym.

YTwoy lud/ THEODORZE, w boiach doświadczony/
Wtęż śie krwáwe bierze Márſowe zágony:
Twe go przytomne ſzcześćie im rządźiło;
Lub ſię sámemu być nie zdarzyło/
Po Ordynanſach/ w tey zábáwie/
Dymnego Márſa kurzáwie:
Lud iednák Twoy ſpráwował/
Coś im roſkázował.

STárokaycańſkiey Muzy nie podła obroná/
Wtaż/ Nowokaycańſkiey/ zoſtała zniesiona.
Gdzieś ná powietrze/ zdymem uleciały:
A bywszy/ iákby y nie bywały;
Wiecey/ niż ſześćſet wśiy z niesiono/
Mieczem/ ogniem/ ſpuſtoszono.
Zony/ dźieći/ (:o; zła dola:)
Ścińſnęła niewola.

MVRCEI rowna KIRKA. drugi Heſperydy
Ogrod/ czy Wirydarz cny/ Semiramidy?

MVRCIA ſtołeczne miáſto Krolewſtwa Hißpańſkiego, dlá piękności ſwoiey y ozdoby, nazwane ieſt ogrodem cáley Hißpániey. Philippus Cluverius in Introductione in univerſam Geographiam.

Co była innym Muzom/ zazdrość droga/
Legła w popiele/ wiecznie nieboga.
Y pod ALIST. Mars ſwe zagony/
Puszczał/ gniewem zápalony:
Przed nim wśi ſpopielały/
O gniſkiem ſię ſtáły.

ZAczym/ zwyćieſkim laurem umaiwszy ſkronie;
Zágrzane/ w krwi Szwedzkiey wypłáwiwszy konie;

Gra-

Gradyw SŁOBODZKI, názad ſie powrácá.
Dość/ przyiemna tá Monárſię prácá
Byla: z ktorey ſie ućießywßy/
Polkownikow pochwaliwßy/
Stołem Cárſkim czeſtuie/
Laſke oſiáruie.

Temu/ (: momiac :) Hybleyſki niech ſie tu zdroy toczy:
Kto/ w nieprzyiaćielſkie śmiało pátrzał oczy.
Godzien pámiętney ten u Mnie pochwały:
Komu/ ſkry Márſa/ zoczu pryſkały.
Niech te upały/ niech pożary.
Lyeowe gaßa czáry.
Po żelazney robośie/
Czás wytchnąć przy złośie.

TA/ im Monárßa wdzięczność wyświadczona była:
Ktora ich do dálßey: dzielności wábiła.
A zátym/ Woyſk ſwych dzielni Polkownicy/
Nie przełomanych rot Vrzędnicy/
Po Vczćie Cárſkiey/ po Nápoiu/
Od pußczeni ſá w pokoiu/
Ze PSKOWA, w pożądane/
Domy zániechane.

ZKażdego tylko Polku/ pewna ſie zoſtała
Liczbá ludźi/ Twoiey/ SZYDŁOWSKI, nie máła
Głowie zábáwá/ y dozor nie ſpany:
Bo/ Ty zá Rzadzce byłeś im dány.
Tám/ dwieśćie ludu co lepßego/
Z Polku było Chárkowſkiego.
A Ty/ w Dom/ o tey porze/
Zmierzaß THEODORZE,

THEODOR WŁODZIMIROWICZ SZYDŁOWSKI, Stolnik y Polkownik Iźiumſki, z pewną partią ludu wybornieyßego, z Polkow Słobodzkich, vir genere, & virtutibus clarus, zoſtaie in præſidiis, około PSKOWA, na hybernach ſobie aſſygnowanych.

ALTANA

75

ALTANA
NA
OZDOBNYM GABINECIE,

IEGO MONARSZEGO NAIASNIEYSZEGO THRONV. STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO. WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

PHEODORA
ZACHARZEWSKIEGO,

Ktorego/ tákowa ieſt

FOZA.

In freta dum fluvii currant, dum montibus umbræ
Luſtrabunt, convexa polus dum ſidera paſcet;
Semper Honos Nomenque Tuum Laudesq; manebunt.
Virg. Æneid. lib. 1.

Fulgente trahit coſtrictos gloria curru.
Horat. Serm. lib. 1. Satyr. 6.

I.

IAko widzę / że tu dźiedźiczno chodźi /
Poważny HONOR Polku CHARKOWSKIEGO:
Gdy/ áni ná krok / z gránic nie wychodźi /
Lecz / w nich Kleynotu pilnie ſtrzeże ſwego;
Jákby tu wieczność zapisawßy sobie /
Ku ZACHARZEWSKICH ámietnieyßey ozdobie

II

YToć to sa szczęśćia dáry,
Cnotom znácznym zlecone;
Komu Godność ſwe ofiáry
Oddaie nieſkonczone.
Być záwſze w Czći, to Cześć własna:
Nie tracić ſw oiey powagi,
To ieſt w Pánach świátłość iáſna;
To perłá cenney wagi.

III.

III.

ZE/ cne HONORY. w tym DOMIE wiekuia:
Ktoż iáśnie tego obaczyć nie może?
Gdy/ uſtáwicznym bláſkiem połyſkuia/
Z Heſperidzkich ROZ, ścielac ſobie łoże.
A lotna/ z ſkrzydeł wyzuwßy ſie Sławá/
Zá ſłużebnice/ w ten DOM ſie oddawá.

IIII.

GODNOSC y SŁAWA, tàm ſobie
Krolewſtwo obieraią:
W Tytanowey gdźie ozdobie.
Thron, CNOTY zaśiadaią.
A Zasługi, z Tytułami,
V wiiaiąc ſię r wkoło,
Nie śmiertelnemi lauami,
Czczą HONOROWI czoło.

V.

IEßcze y potym poznać/ że Dźiedźiczka
Znayduie ſie/ w tym DOMIE. Godność złota/
Kiedy nie bedąc podła naiemniczką/
Przewaźnie ſobie otworzyła wrotá/
Bitnym żelazem. A ták wßedßy śmiele/
Wnioſła/ zaſług y ozdob/ z ſobą wiele.

VI.

GDy, ieſzcze chrámſliwe Fatá.
GRZEGORZOWI. nie brały
Szczdźiwych godźin u świata;
Ni przykro naćierały:
A iuż bierzeſz Połkownictwa
nádźieie. THEODORZE:
Y iákby práwem dźiedźictwa,
w Sławy ſię liśniſz pozorze.

VII.

ROk/ ná ten czás był/ Ludzkiego zbáwienia/
Tyſiąc ßeśćſetny dźiewiećdźieśiąt (: śmiele
Mowie:) pierwßy/ od Boſkiego wćielenia:
A Rodźićielſkiey coś śmierći/ nie wiele
Czáſow mineło: iák Twá zaſłużona
Godność/ zoſtała Tobie przyſądzona.

VIII.

IUż, dńi ſchodźić Iuliowe,
gotowały ſię z nieba:
Náſtáwały Auguſtowe;

Gdy

Gdy złotego w DOM. Phœba,
Astronomiczna chcąc Damá
Zwabić, w blásk się stroiła:
Tá Ci wieniec chwały, sámá
THEODORZE uwiła.

Ná końcu Miesiąca Iula, trzydziestego dnia; Roku w ćielonego Słowa 1691. gdy słońce wychodźi z znáku Lwa, á wstępuie w znák Pánny, THEODOROWI ZACHARZEWSKIEMV, przysłane sa z BIŁHORODA Monárſze, od BORYSA PIOTROWICZA SZEREMETA Listy, potwierdzaiąc go, po Rodźicu swoim, ná Pułkownictwo Chárkowſkie.

IX.

AWieniec (: mowie :) Márſowey Godności,
Jákowym, Gradiw odważcow wieńcuie,
Ták ich, do granic prowádząc wieczności,
Gdźie iuż śmiertelność żádna nie krołuie.
O godna PANNO niebieſkiego ſłońca;
Ktorey wiekuiſtey świátłości, bez końca.

X.

Większa tám powodź złotego
záwſze się świátła toczy;
Kędy z Pharu dwoiſtego,
hurm ogniow płynie w oczy.
Clárius geminо micat ignis ab igne. Pater Kanon in Legat. in Gall.
Ták, y Cześć ſtowarzyſzona;
przy większey jeſt godności.
Niż, kiedy uiedyniona,
choćże pełna zácności.

XI.

CZyż nie iáśniałeś, dwoch Pułkow rządzeniem:
Chárkowſkim, oraz Jźiumſkim: gdy FATA,
KONSTANTYNA, zá ſámych Nieb przeyźrzeniem,
Żáłoſnie w boiu, z tego wźięły świata.
Ale tá iásność, niebez iákieyś chmury,
Zdobiła ROZ Twych świetne Cynozury.

XII.

BO, żal z ſwey natury ſmętny;
nie rad weſoło chodźi:
Kiedy, Brátni grob pámiętny,
ſmętek Ci w ſercu rodźi.
A przećież ieſt cząſtka proby
radoſney, żeś Ty iego
Ná ſobie nośił ozdoby,
Rząd Pułku IZIVMSKIEGO.

W Kim się Cnotá/ lub/ kto się kocha w Cnoćie/
Choćby y nie chciał/ znayda ga HONORY:
Y Chwały obraz wyryia ná zkoćie/
Te pieknostroyne/ CNOTY wdzięczney Cory.
A nie z Honoru/ Cnotom iest pochwałá;
Lecz Honorom z Cnot/ ozdobá nie máłá.

Non virtutibus ex dignitate, ſed ex virtutibus dignitati, honor accedit. *Boetius.*

XIIII.

O lá'k Cie piękne Kleynoty,
CNOT y CZCIY ozdabiały!
Y Obraz Ci sławy złoty.
w Porfirze gotowały.
Rządźiłeś dwoma Połkami,
tym zdolny Vrzędom;
Teraz się śpieſz z Cnot woyſkami,
ku Twey Sławie zapędom.

I bene, quō virtus tua Te vocat, i pede fausto.
Grandia laturus meritorum Præmia. Quid ſtas? *Horat. Epiſt. lib. 2. ad Iul.*

WZOR

ZNAMIENITYCH CNOT, SZLACHETNYCH PRZYMIOTOW, MARSOWYCH PRZEWAG

w Heroiczney Perſonie/

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV. STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO. WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA.

P. THEODORA ZACHARZEWSKIEGO,

Na Sali

OZDOBNEGO GABINETA

Reka Sármackiego Apollina świátu

POKAZANY

Meruitque monſtari, & dicier. Hic eſt. *Pers. Satira 1.*

Magnorum virorum & excellenti virtute præditorum laudes celebrare, apprimè utile eſt, vitæ hominum, & neceſsarium: ut & illis, quo

quò adfieri poteſt, pro meritis ſuis gratia referatur, & cæteri habeant, unde virtutis & laudis exempla petant, & quo ad benè merendum, de ſuis incitentur. *Martinus Cromerus, in Oratione funebri Sigiſmundi Regis, Politic. apud Hiſt. Polon.*

I.

ARMORVM STVDIVM ATENERA ÆTATE.

NIe pospolita chwały ſtácuie ſie cena:
Bogo okrywał z młodu Márs swa kárácena/
Y podśćielał mu páncerz/ w kolebce/ ſtalony/
Do woienney go necac Siostry swey Bellony.
Nie to chwałá/ w iedwabie być powiianym/
Lecz/ mieć piastunem Mársa ukochanym.

2.

LIliami/ (: ktoś świadczy :) Cyrus był kármiony:
Jednákże/ nie mietko w nim rosł duch przyrodzony.
Y Cie/ THEODORZE, choć w ROZACH wypieśćiło
Juno/ iednák bułatem ſerce Twe ſtalika:
Bo wſzyſtkie/ z młodu woynom swe oddawſzy láta/
Dostáłeś ſie być wnukiem żelaznego świata.

3.

ASkat by to zaś poznać: kto syn Márſa práwy/
Szukaiący bułátem wiekopomney Sławy.
Czy ten: co ſie żelazem, wſzyſtek utáśmował:
Má twárdy páncerz/ droty/ co ich ieſt/ wyſnował.
Ták nam Lecheyski Párnas Wiſła otoczony
Dostate cznie znać dáie/ przez swoy rythm uczony.

I.

NIe czynią męża Struſie w hełmie kity.
Criſtæ non facient virum.
Non arguta ſuis colla coraliis. *Cas. Sarb. Lyric. 2. Od. 11.*
Ni Smoki ſtrzelmi z przyłbic naieżone;
Nie Erymantſki dźik w táreczy wyrzyty;
Ani pioruny w puklerzu złocone:
Ale animuſz; ktory, iáko wrzyty
Stanie, choćby mu z nieba zwalone
Ná kárk leciało. Drzewca, áni toku
Nie trzsbá; kiedy dźielne ſerce w boku.

II.

OTe ſie kruſza, ogromne Kártany.
Y ogniem w ſtarmie tchnące Kotubryny:
To ſá potężne wyſtárczy Parkány,
Żádne go pod ſie, nie zwina ruiny.
Ná Aiaxowe uderzy Kałkany:
Nie ſtraci w śmierćiach, żywey Márſa miny.
Ták gromił Teukrow, Achilles pod Troią;
Sáma dźielności bułatowa zbroia.

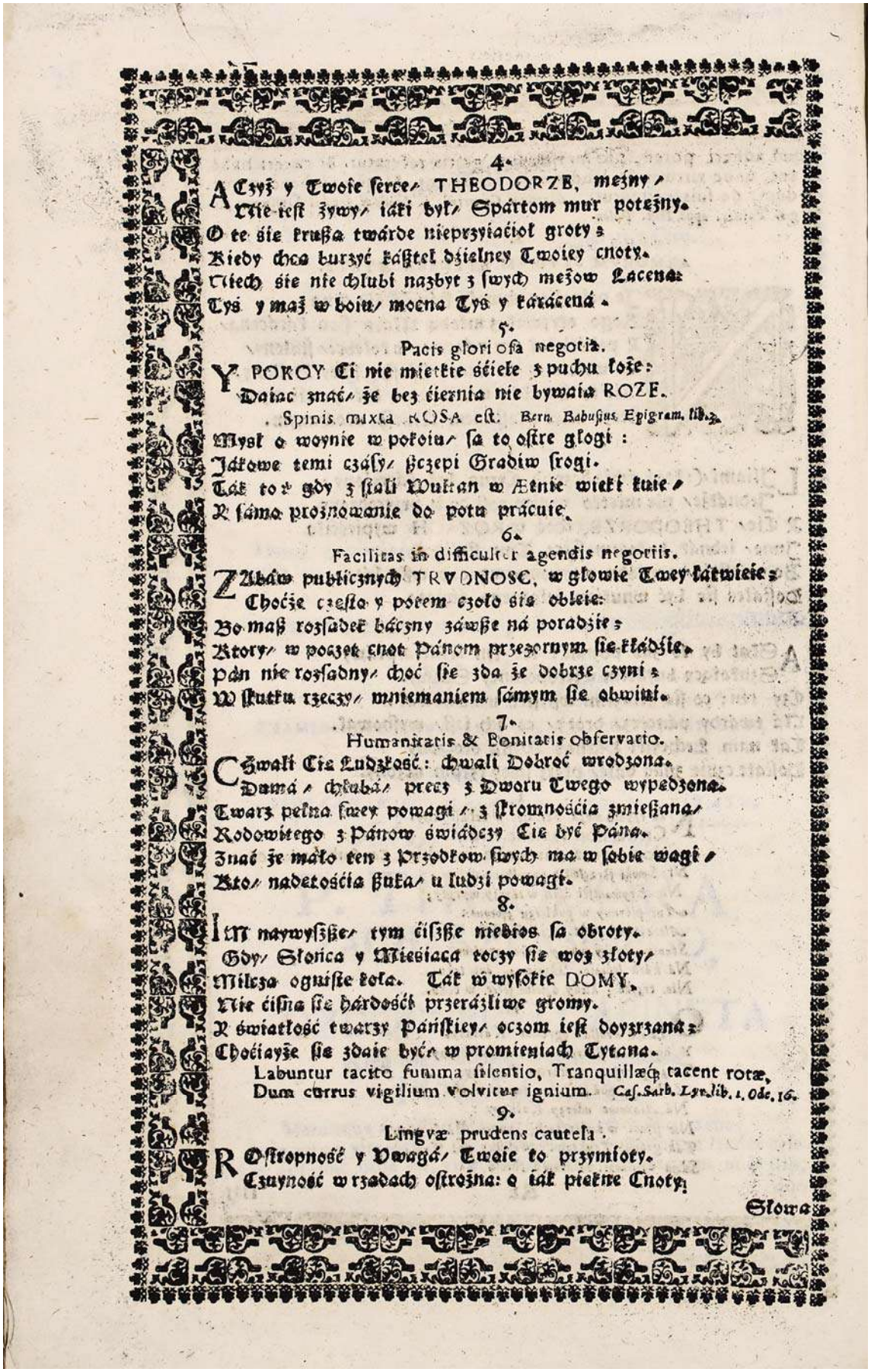

4.

AZyż y Twoie ſerce/ THEODORZE, mężny/
Nie ieſt żywy/ iáki był/ Spártom mur potężny.
O te śie kruſza twárde nieprzyiaćioł groty:
Kiedy chce burzyć kaſztel dzielney Twoiey cnoty.
Niech śie nie chlubi nazbyt z ſwych mężow Lacena:
Tyś y maż w boiu/ moena Tyś y kárácená.

5.

Pacis gloriosa negotia.

YPOKOY Ci nie mierkie ściele z puchu kože:
Dáiąc znać/ że bez ćiernia nie bywaią ROZE.
Spinis mixta ROSA eſt. Bern. Babuſius. Epigram. lib. 3.
Myśl o woynie w pokoiu/ ſa to oſtre głogi:
Jákowe temi czáſy/ ßczepi Gradiw ſrogi.
Ták to: gdy z ſtali Wulkan w Ætnie wieki kuie/
A ſáma prożnowánie do potu prácuie.

6.

Facilitas in difficulter agendis negotiis.

ZAbáw publicznych TRVDNOSC, w głowie Twey łátwieie:
Choćże czeſto y potem czoło śie obleie:
Bo maß rozſądek báczny záwße ná poradzie:
Ktory/ w poczet cnot Pánom przezornym ſie kładźie.
Pan nie rozſądny/ choć ſie zda że dobrze czyni:
W ſkutku rzeczy/ mniemaniem ſámym ſie obwini.

7.

Humanitatis & Bonitatis obſervatio.

CHwali Cię Ludzkość: chwali Dobroć wrodzona.
Dumá/ chlubá/ precz z Dworu Twego wypędzona.
Twarz pełna ſwey powagi/ z ſkromnośćia zmießana/
Rodowitego z Pánow świádczy Cię być Pána.
Znać że máło ten z Przodkow ſwych ma w ſobie wagi/
Kto/ nadętośćia ßuka/ u ludzi powagi.

8.

IM naywyżßę/ tym ćiſzße niebios ſa obroty.
Gdy/ Słońca y Miesiąca toczy ſie woz złoty/
Milcza ogniſte koła. Tak w wyſokie DOMY.
Nie ćiſna ſie hárdośći przerázliwe gromy.
A świátłość twarzy Páńſkiey/ oczom ieſt doyrzana:
Choćiayże ſie zdaie być w promieniach Tytana.
Labuntur tacito fumina ſilentio, Tranquillæq; tacent rotæ,
Dum currus vigilium volvitur ignium. Caſ. Sarb. Lyr. lib. 1. Ode. 16.

9.

Lingvæ prudens cautela.

ROſtropność y Powagá/ Twoie to przymioty.
Czuyność w rzadach oſtrożna: o iák piękne Cnoty!

Słowa

Słowa/ rozſądkiem ſtali pierwiey wyważone/
A potym iuż/ z uwagą bywaią rzeczone.
Priús cogitandum quid loquaris, quàm lingva prorumpat in verba. *P. M. in apoph.*
Bo to nie Páńſka rzecz ieſt/ lotne miotać ſłowa:
Z uſt poznać/ w kim zawrotna nayduie ſie głowá.
Noli citò loqui: eſt enim inſaniæ indicium, dicebat Bias.
Laert. Diog. de vita et moribus Philoſophor.

10.

IEzyk/ ieſt to miecz oſtry: Ten/ kto nim złe wkądnie/
Lingva eorum gladius acutus *Pſalmo* 5.
Sámże nieuchronnie/ ná ſtych iego upadnie.
ZŁE Y DOBRE/ w iednymże iezyku ſią kryie.
Nil melius lingva, nil peius eadem. *Fauſtus.*
Znaydzieß tám kanárka: ſą y ſtráßliwe zmiie.
Nie chceßli być od onych zdrádliwie ziedzony:
Trzymayże zá zebami/ iezyk twoy zamkniony.

11.

PRożna mowá/ prożnego znákiem ieſt ſumnienia.
Vanus ſermo, vanæ conſcientiæ eſt index. *Hugo. libr. 1. de anima.*
Kto nie ſtrzeże uſt ſwoich/ od ućiemiężenia
Qui cuſtodit os ſuum, & lingvam ſuam, cuſtodit ab anguſtijs animam ſuam. *Proverb.* 21.
Nie uchroni ſwey duſzy. Ætná to ogniſta:
Powßechność nieprawośći: Kocytu ſiarczyſta
Powodź/ iezyk brzegami ſłow nieutrzmany.
Et lingva ignis eſt: univerſitas iniquitatis. *Iac.* 3.
W mocy iezyka/ śmierć ieſt/ y żywot/ y rany.
Mors et vita, in manibus lingvæ. *Zachar. cap.* 18.

12.

NIe wiele ten powagi/ máło ma y wiáry/
Kto/ w uśćiech y w iezyku/ pewney nie zna miáry.
Tobie THEODORZE, to naturá dała/
Że roſtropnośći mowa Twa umiárkowała.
Gdźie mowić trzebá/ płyna ó Eridanem ſłowa:
Gdźie milczeć/ tám ſkapość ſłow Harpokrateſowa.
Eximia eſt virtus, præſtare ſilentia rebus:
At contra gravis eſt culpa, tacenda loqui.
Ovid. libr. 2. de arte Amand.

13.

GDźie oſtrożnośćią mowy/ uſta ſą zamknione/
Tám/ zaćne ſą rozumu ſkárby utaione.
Orationi brevi multùm ineſt Sapientiæ. *Menander.*
Stat/ ſwemu pieczętował uſta kochánkowi/
Alexander Sygnetem Epheſtyonowi.
Nie wſtrzymaniem iezyka Alitus ieſt zábity/
Macedońſkich Battaliy/ Wodz ták známienity.

Kun.

14.

Lingvæ fidelitas.

KVnßty ſłow Twoich nie pod wodę málowane:
Ale głęboko/ w twárdey ſpiży ryſowane.
Coś wyrzekł/ odmienić iuż niechceß tego cále.
Ták to animuß Páńſki/ w ſłowach ſwych/ trwa ſtále.
Obiecane bez ſkutku/ co ſą Páńſkie ſłowa?
Wioſná/ w roſtwitłych ſádach ſwych/ w owoc iákową.

Exoſus - - - ille veluti inferni portæ:
Qui aliquid quidem occultum habet in mentibus, aliud verò ore profert. *Homerus in 1. Iliad.*
Speciosa verbis, re inania, aut ſubdola, quantò majore veritatis imagine teguntur, tantò erumpunt ad infenſius ſervitium. *Tacit Annal lib.1*

15.

Fuga Iræ & Iracundiæ.

KRotkim ßaleńſtwem mądrzy gniew tytułowali:
Ira furor brevis eſt. *Horat. 1. Epiſt. lib. 3.*
Bo/ w gniewliwym rozumu nic nie upartowali.
Furor iraque mentem Præcipitant. *Virg. Æneid. lib. 2.*
Drudzy początkiem być ßaleńſtwa mienili:
Jednak nie daleko od prawdy odſtąpili.
Ira [: ut inquit Ennius :] eſt initium inſaniæ. *Cic. Tuſc. 4.*
Tobie gniewu ſpokoyna natura nie dała:
Wßyſtkiego łáſkawośći iedwábiem odziała.

16.

VStąpćie zapalczywi/ w Awern/ Aiaxowie:
Idźćie zá Gárámanty y wy Orlandowie/
THEODOR ZACHARZEWSKI w łáſkawość odziany.
Przełamie ſerc upártych troyrzędne párkany.
Przed łaſkawością/ y Lwy Hirkańſkie ćißeia:
Serca z Rhodopeyſkich ſkał/ niby woſk mięknęła.

Obſequium tigroſque domat tumidoſque leones.
Ovid. lib. de arte Amandi.

17.

Amor virtutis.

Omnia idſunt bona, quem penes eſt virtus. *Plaut. in Amphit.*

CZyż Twoy Archiw ſerca nie ieſt pełen dobr iſtych?
Ale máło to rzekłem: rzekę/ wiekuiſtych.
Sámá Cnotá w iſtotne ſtroi ſię Honory/
Virtus repulſæ neſcia ſordidæ,
Intaminatis fulget Honoribus. *Horat. Carm. lib. 3. Ode. 2.*
Oná wßyſtkich w Olympu złote wiedźie dwory.
Vehet ſuper æthera virtus. *Maphæus in Virg. lib. 13.*

Gdy

Gdy/ THEODORZE, wiek Twoy przedłużaß Cnotami;
Toć ſie wiekuiſtemi zbogácaß dobrami.
Vera bona in virtutibus ſita ſunt. *Tacit. in vita. Agricol.*

18.

Cnotá to/ nie zganny wieść żywot wuczćiwośći:
Y czyſte mieć ſumnienie/ w ćichey niewinnośći:
Tantus ſplendor honeſtatis eſt, ut vitam beatam efficiat tranquillitas conſcientiæ & ſecuritas innocentiæ. *S. Ambr. 2. de. Offic.*
Trzymać w rękach pochodnie nie gáſnacey chwały/
Páńſkiego to ieſt dźieła animuß wſpániały.
Fax mentis honeſtæ Gloria. *Silius lib. 6.*
Wſpániałość umyſłu/ ieſt znáczna dobrotliwość:
Magnanimitas eſt magnarum rerum, & excelſarum beneficentia. *Ariſt. lib. 1. Rhet. cap. 8*
Y wielce porządna/ do Cnot trudnych ſkwapliwość.
Proculardus Virtus ſe nimium ſex poſuit jugis. *Sarb. Lyr. 3. Ode. 11.*

19.

Cnoćie chwałá należy. Cnoćie y Honory/
Virtuti laus debetur. Virtuti ſuus eſt honos. *Flaminius Ariſt. lib. 3. Et hic*
Piękne to ſą żywota ludzkiego pozory.
Nád Cnotę błáchectwa nie znaydźieß záćnieyßego.
Humanam nobilitatem, in nulla alia re, quàm in virtute poſitam cenſeamus. *Dion: Halic. lib: 3.*
Tá ſpołtaiemniczka ieſt y BOGA ſámego.
Virtus marito conſcia Numini. *Caſim. Sarb. Lyr. lib. 3. Ode. 14.*
O! iáko THEODORZE, doſyć máß ſtat chwały;
Kiedy Twe Cnoty/ DAREM BOZKIM. być ſie zdały.

20.

Prudens moderatio Fortunæ.

Y To dár Cnoty/ umieć/ iák wßcześćiu pánować:
Iák złoty Fortun okręt/ ná tym upráwować/
Burzliwym świata morzu. O iák rwa ſie nágle/
Duma wzdęte Szkárłatnych Galeonow żágle.
Tobie Niebo y bogactw talenty wruczyły/
Y iáko ich używać/ dobrze wyuczyły/
Dii Tibi divitias dederunt artemque fruendi. *Mart. Epiſt. 10.*

21.

Naturæ Bonitas & Animi Conſtantia.

NAture dobrotliwa ſtátek pokázuie:
Jákowa ſie w złośliwych ſercach nie znayduie.
Mobilis & varia eſt ferme natura malorum. *Iuven. Satir. 13.*
Nie ſtrzelać z uſt piorunem/ ieſt Dobroći znamie:
A Dobroć y naytwárdßych ſerc upory łámie.
O iák dźiwne zwyćięſt Twych/ znaki wyſtáwuieß:
Gdy wściekłe ludzkie złośći dobrocią woiuieß.

22

22.

Suimet ipsius Imperium.

W Królewſtwie wiekow ludzkich ten właśnie pánuie:
Kto ſám ſobą bácznie/ y ſwym ſercem kieruie.
Mnieyßa to/ ná kárki Páńſtw twárde kłaść łáncuchy:
Wiekßa/ nie ukrocone ſwe zniewalać duchy.
Serce nie chłopiec/ trudno iemu roſkázować.
Ty/ nád ſercem y Sobą/ umieß iák pánować.

Exile regnum, PAVSILIPPI, ſumus:
Sed ſe obſequentem, qui ſibi ſubdidit,
Hic grande fecit: ſi ſuaſmet
Ipſe roget, peragatque leges. *Caſim. Sarb. Lyr. lib. 4. Ode 3.*

23.

B Łyſkać z oczu ſtráßnemi ſrogo Kometami;
Dyßeć przerazliwemi z bárdzych gab gromámi;
Kto ták powage ſtroi/ ieſt zła krwia Neroná.
Twe czoło/ twa ſkroń/ zdobi dobroci KORONA.
A że ták ieſt: toś plemie dobrotnego Phœba.
Nád dobroć w człowieku/ nic lepßego nie trzebá.

24.

W Jecey mi ſie tu mowić/ nád to nie przydało:
Oprocz/ żeś WZOREM chwały/ czyli ſáma chwała:
Twoy WIRYDARZ, wßelkich Cnot ROZA zaſádzony/
Oſtrym Bellony ćierniem wkoło ogrodzony.
Niech w Heſperidach ſádu czuyny Smok pilnuie:
Przy Twym oſtrożniey Sławá z TRABAMI wártuie.

ALe czás iuż do brzegu ſprácowaney łodźi.
Niech ſie y tobie wytchnąć Apollinie godźi.
Wßák y Phaetontowe nie záwße ſie cugi/
Po Zodiaku woźą. Nie-ſpoczynek długi
Dobrowolna ieſt niemoc.

Labores ſpontanei indicant morbos. *Hippocr. aphoriſm. Idem in. 1mo. Top caſ. 9.*

Dość ſie okropnemi
Gonitwami zábáwiáć Bellono. Smutnemi/
Przykrych woien okryta Muzo tumanami/
Przeſtań piora zákrwáwiać iuż Rubikonami.
Po utárczkach/ po woynach/ po kleſkach/ po boiu/
Miło wytchnąć/ Cybelli ná łonie/ w pokoiu.

KORONA

80

KORONA

APOLLINOWEY ZYCZLIWOSCI.

Na uwienczenie nie śmiertelney Sławy

RODOWITYCH ICH MOSCIOW PANOW

P. ZACHARZEWSKICH,

Z HERBOWNYCH ICH ROZ,

W OZDOBNYM WIRYDARZE,

Nádobnie rostwitłych

Rythmowzornym Helikońskich Bogiń kunsztem

V WITA,

Y TEYZE RODOWITEY, SŁAWNEY, Y ZAMOZNEY PROZAPIEY,

Na Za ślubienie Pámiętnego Imienia

OFIAROWANA.

Extremum hunc Arhetusa mihi concede laborem. *Virg. Eclog. 10.*

IVż nie śmiertelney dźięko pełne chwały /
WIRYDARZ (:mowie:) ROZAMI wspániały /
Stoiał ná oku Swiata widomego /
Europeyskiego.
Woyna FONTANNA w nim pryska wodami /
Ale krwáwemi. Ktoryż Ogrodami /
Alcinoua sie / w wieku bieym z stali /
Rownie pochwali.

Tá / nie z Gorgońskich piersiy toczy zdroie.
Tu / nie Byblida łzy wylewa swoie:
Ani Niobe w márnur przemieniona /
Jest postawiona.
Ni tu Dirzynna z Akrynda kochána /
W Akteyskiey puszczy kapiel podobana
Czynia: ni Sáturn złote leie wieki /
Z pod swey powieki.

Lecz z DONV, z Morza/ tu płyną KANAŁY,
Z wodnistey głębi ogniste zápały:
Jákowemi tchnął GRZEGORZ wspomieniony/
Gromiąc Bistony.
Tuż y dzieło iest rąk Mulciberowych:
Jákowe ledwie było w Titanowych
Słonecznych Gmachach: GABINET OZDOBNY,
Niebom podobny/
Sławy to PAŁAC: á w nim THEODORZE,
Wieczne Cnot Twoich iásno błyßcza Zorze:
W nim Ariadny KORONA złocona/
Jest położona.
Pocztárka wiekow/ taiemnych rád Páni/
Fama nihil inperveſtigarum, aut occultum ſinit.
Nicetas Acominat. in Io. Comneno.

Bádáczka Nieba/ Morza/ y Otchłani/
Tu złote TRABY swoie zawieśiła/
Żyć umyśliła.
Niechże ozdobá GABINETV tego/
Słońcem zaświeći Olympu wiecznego:
Niech diamentem zmocni śie trwákośći/
Pewna wieczności.
Aż poki będźie pałać woz Phœbowy:
A poki będźie ćiekł Nil Egiptowy:
Poty/ WIRYDARZ ten niechay wiekuie/
ROZE piośluie.
Tego Wam mey Phœb ZACHARZEWSCY życzy.
Niech z Was káżdy wiek Piliowy liczy.
Niech Láta/ Wieki/ kwietna Wam ROZAMI/
Czći Liliami.

Ad. M. D. T. O. M.
Gloriam,
Sᵭ O. L. C. B. V. D. M.
Honorem.

Jan Ornowski. Bogaty Wirydarz (Київ, 1705)

Текст пам’ятки з коментарями

Засади та принципи передачі тексту та формування коментарів

Текст пам’ятки передано з редакційними правками, які сприяють полегшенню його сприйняття, одночасно дозволяють максимально відтворити оригінальний типографський набір.

Без змін передано такі особливості тексту:

– використання великих і малих літер;
– використання літер I/J;
– пробіли – як зайві, так і їх відсутність;
– помилки у словах;
– пунктуацію.

Зміни, внесені у текст:

– у випадку використання діакритичних знаків («наголосів»), що не відповідають правилам сучасної польської граматики, літери передано без таких діакритичних знаків;
– літери u/v, які в словах часто заміняли одна одну, передано відповідно до сучасного польського правопису;
– знаки / (похила риска), якими позначалися коми, замінено на коми;
– розкрито лігатуру sz;
– розкрито скорочення в авторському тексті, натомість скорочення в цитованих фрагментах передано без змін.

Закінчення сторінки оригінального тексту позначено двома похилими рисками //. Закінчення рядка оригінального тексту у прозових фрагментах позначено похилою рискою /.

У посиланнях до тексту:

– наведено зауваги щодо виправлення помилок або особливостей тогочасного написання, які ускладнюють розуміння тексту чи спотворюють назви населених пунктів, імена тощо; інші помилки чи особливості, зокрема відсутність діакритичних знаків, які не впливають на розуміння тексту, не коментуються;
– наведено зауваги щодо помічених помилок і розбіжностей у цитованих фрагментах (помилки у словах, заміна слів, пропуски), встановлені при верифікації цитувань;
– якщо в тексті пам’ятки вказано помилково чи не вказано авторів або назви цитованих творів, наведено правильні імена та назви;
– подано встановлені чи можливі джерела цитування для фраз, непідписаних у тексті твору;
– зазначено, якщо джерело цитування не встановлено.

Варто зазначити, що загалом у тексті є багато оглушень приголосних, у окремих випадках – навпаки; традиційно для текстів тієї доби спостерігаються численні пропуски діакритичних знаків; відсутні пробіли між словами чи, навпаки, частини слів розірвано зайвими проміжками тощо.

Імена авторів і назви цитованих творів, які вказані у тексті пам’ятки чи які вдалося встановити, вміщено в Додатку 3.

Зміст пам’ятки не коментується.

[арк. 1]

HORTUS odoratis suberat cultissimus herbis,
Sectus humum, rivo lene sonantis aquæ.
Ovid. 2: *Fast*.

OGROD stał ustroiony wonnemi KWIATAMI,
Mrucznemi, z źrodeł leiąc wodę, KANAŁAMI.

PURPUREOS SPARGAM FLORES.
Virg. 6. *Æneid*.

Tu rozsieię KWIATY,
Odziane w szarłaty.

Sint & purpureis stemmata, FLORIBUS.
Auctor.

Niech y ROZE z swey piękności,
Wezmą na się znak godności.

Iam horrida clangunt
Signa, TUBÆ,
Stat. lib. 4. *Theb.*

Już znaki bitwy straszliwe,
Znać daią TRĄBY chrapliwe

Et rauco sirepuerunt[1] CORNUA cantu.
Virg. *Æneid*. *lib*. 8. //

[арк. 1 зв.]

FLOS ROSÆ, longe præstat alijs floribus: qua-/propter inter flores, Rex nuncupatur. / Unde Anacreontes:

Si floribus, vellet
Iupiter imponere regnum;
Excellit ROSA flores:
Est veri ROSA curæ;
Et gratæ sunt Superis ROSÆ.

Merito igitur ROSAS, in delitias[2] regales ponimus; atq[ue] per hæc / insignitos ROSIS, in regales delitias vocamus, & assigna-/mus. Habent namque ROSÆ, innatam, & latentem vim conci-/liandi sibi animos Principum; ut Pierius, Valerius, *lib.* 55 de RO-/SA[3] refert. Habent & DOLIVII edocti Majorum progressionibus[4], ac / virtutum odore,

[1] Помилка у слові, правильно: strepuerunt
[2] В оригіналі: delicias – тут і далі у фрагменті.
[3] В оригіналі: Pier. Valer. lib. 55. Cap. de Rosa. До порівняння: Valeriano P. Hieroglyphica. Lib. 55: «siquidem eorum magi rosam tanti fecerunt, ut ad conciliandos magnorum principum animos, non alia re quapiam libentius quam rosis uterentur».
[4] В оригіналі: progressibus

ut in delitias regales veniant, in eisque prima-/tum teneant: ut vix reperiatur Surculus DOLIVIORUM, qui inter / delitias Regum non respirat[5].

SIMEON OKOLSKI, *in Orbe Polono*, *Tomo* 1. *fol.* 159. //

[арк. 2]

BOGATY WIRYDARZ
Herbownemi Wielmożnych IchM[o]sciow Panow ZACHA
RZEWSKICH zasadzony ROZAMI. Iego CAR
SKIEGO Naiasnieysze[go] Maiestatu Stolnikowi y Połkowni
kowi Charkowskiemu Iego M[o]sci Panu THEODOROWI
ZACHARZEWSKIEMU w Panegyryczny[m] Prezencie
ODDANY.

Innocentiy Szczyrski Sculpsit.[6] //

[арк. 2 зв.]

Siderum Sacros imitata vultus,
Quid lates dudum ROSA? delicatum
Effer e terris caput: o tepentis
Filia Cœli!

Math. Casim. Sarb. Lyr. lib. 4. *Ode* 18.

CORONA GLORIÆ & SERTUM EXULTATIONIS.

Isaiæ cap. 28.[7]

Et CASSIS ærea super caput eius.

Reg. lib. 2. *cap.* 17.[8]

Vestivi me sicut vestimento. & DIADEMATE, judicio meo.

Iob. 29.[9]

Accipiet pro GALEA judicium certum.

Sapient. 5.[10]

GALEA salutis in capite eius.

Esaiæ. 59.[11]

Æternæ facimus vaga murmura Famæ.

Faustus Andrelinus.[12] //

[5] В оригіналі: respiret

[6] Гравірований титул, текст гравірований. Розміри гравюри: 304x196 мм. Внизу підпис гравера. Назву вміщено в нижній частині в картуші.

Підписи до символічних фігур: «Gratia», «Amor», «Charitas».

Вище на зображенні – три цитати.

Над лабіринтом: «Interminabilis est æternæ Gloriæ meta». Джерело цитування не встановлено.

На доріжці поміж клумбами: «Atria plena Rosarum. Ovid: Met:». Джерело цитування: Ovidius. Metamorphoseon. Lib. 2: «plena rosarum Atria» (див. також арк. [10] зв.)

На стрічці: «Circumdor violis textilibusq[ue] Rosis. Ex Epig: Nicod. Trischlini». Джерело цитування: Reusner N. Emblemata. Epigrammata Nicodemi Frischlini: «Circumdat violis, textilibusq[ue] rosis».

[7] Джерело цитування: Liber Isaiae, XXVIII, 5.

[8] Джерело цитування: Liber I Samuelis (Regum I), XVII, 5.

[9] Джерело цитування: Liber Iob, XXIX, 14.

[10] Джерело цитування: Liber Sapientiae, V, 19.

[11] Джерело цитування: Liber Isaiae, LIX, 17.

[12] Вірогідно, цитовано за одним із збірників-антологій, оригінальна фраза у творі «Amores sive Livia»: «Si vaga contemnis victurae murmura famæ».

[арк. 3]

BOGATY
W PARENTELĘ, SŁAWĘ, Y HONORY.
WIRYDARZ
Herbownemi Wielmoznych Ich Mościow PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
pozornie po swych KWATERACH zasadzony,
ROZAMI.
NA OZDOBĘ,
Rodowitey, Sławney, y Zamożney w Honory Prozapiey, in triade
ROZ, wysymbolizowaney.
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA.
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
NIESMIERTELNEMU IMIENIU
Oyczysta Muza,
Przez przychylnego y zyczliwego Sługę,
Iana Ornowskiego,
w Prezencie szczyrey zyczliwości,
ODDANY.
Roku, ktorego, OGROD MARIA ZAMKNIONY.
wydała KWIAT IESSEYSKI, dziwnie rozwiniony. *Cant. cap.* 4.[13]
W S.[więtej] *Cudotworney Wielkiey Laurze Kiiowopieczarskiey. Roku* 1705. //

[арк. 3 зв.]

Na Staro Polski znamienity Herbowny KLEYNOT.
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PP. ZACHARZEWSKICH.
rzeczony DOLIWA.

I. C.

N. M.

S. y P.

CH. Th.

Z.[14]

[13] Джерела цитування: Canticum Canticorum, IV, 12: «Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus»; Liber Isaiae, XI, 1: «Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet».

[14] Розміри гравюри з гербом: 177x135 мм. Розшифрування скорочення: Iego [=Jego] Carskiego Najaśniejszego Majestatu Stolnik y [=i] Pułkownik Charkowski Theodor Zacharzewski.

Ze przez błękitne Pole, Białym w Niebo szlakiem,
Te się ROZE Podnoszą; pewnym mi iest znakiem,
Ze czystey skronie zdobić Astrei żądaią:
Ze krwawe, od Bellony ten rumieniec maią.
Nad niemy w Hełmie, TRĄBY, Sława swe złożyła;
By ZACHARZEWSKICH Jmie[15], pod Niebem głosiła. //

[арк. 4]

PROPHASIS ORATORIA DO *IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA* P. THEODORA ZACHARZEWSKIEGO

T*A iest nayprzednieysza Pańskich animuszow magnificencia*; *ten nay-*/*bliższy natury ich attribut*: magna gerere, post, gesta velle / laudari.[16] *WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKU* / *Y POŁKOWNIKU CHARKOWSKI*, *MECŒNASIE* / *MOY ŁASKAWY. Tym odgraniczony iest*, a vulgi / consortio, *panuiących wspaniały Geniusz Familiantow*, *że*, / non est mortale, quod optant[17]. *Wszystkie na tym życia* / *ich pracy*, *wszystkie usilności y starania*, factis extendere / ævum[18]. *Właśnie iakby się y nierodził*, *lub naro-*/*dziwszy się*, *bezpotomnie światu waledykował*; *kto po sobie* / *Sukcessorki*, (:*gdyż według Biona*, Gloria mater annorum[19]:) *wiekopomney nie-*/*ostawił chwały*. cogites, velim, mortale corpus nos habere: sed / gloria & laudibus fieri compotes immortalitatis: *mowi uczony* / Isocrates[20]. *Nie to iest prawdziwe rodowitych Familiantow pożycie*, *pospolitym*, / ex utero *natury*, *gościncem*, *na świat wyłamawszy się*, *znaydować się*, in albo / viventium: *ale tak śmiertelną antagonią życia*, *do fatalnego*. prodroma / virtute, *prowadzić kresu*; *aby y w samym konaiącego ducha zmroku*, *za interpozi-*/*cią życzliwey chwały*, *stali się nie śmiertelności Kandidatami*. Quoniam vita[21], / qua fruimur, brevis est; memoriam nostri quam maxime lon-/gam, efficere studeamus[22]. [*Salust. in* / *bello Catil*][23] *Błądzimy na publicznym życia naszego* / *gościncu*; *ieżeli utorowaną od pospolstwa drogą*, *chybkym Atalanty impetem*, *do iednego* / *zawoduiemy celu*.

[15] Помилка у слові, правильно: imię

[16] Можливе джерело цитування: Kochowski W. H. Annalium Poloniae climacter tertius. Lib. 3: «caesum ex re fortiter gesta laudari».

[17] Джерело цитування: Ovidius. Metamorphoseon. Lib. 2: «non est mortale, quod optas».

[18] Можливе джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 10: «famam extendere factis».

[19] Інші переклади з давньо-грецької мови на латинську: «gloriam annorum esse matrem»; «gloriam dicebat esse matrem annorum». Оригінальна фраза: «η δόξα είναι η μητέρα των ετών».

[20] Джерело цитування: Isocrates. Ad Philippum oratio: «Cogites velim, mortale corpus omnes nos habere: sed gloria, laudibus, famæ perpetuitate, fieri compotes immortalitatis».

[21] В оригіналі: vita ipsa.

[22] В оригіналі немає слова «studeamus».

[23] Маргіналія в рамці.

... Si populo duce,
Vitæ degenerem carpimus orbitam,
Erramus.
Casim. Sarb. Lyric. lib. 4. *Ode* 10.

MI*ędzy inszemi*, *na przedwiecznym Boskim Parlamencie*, *na narod ludzki u chwa-*/*lonemi*[24] *Konstituciami*, statutum est semel hominibus mori[25], *naycięzsza* / *to na Nas exakcia*, *ze mało co*, *z nieśmiertelną duszą*, *w swoiey rozgospodarzy-*/*wszy się ciała lepiance*, Vitæ summa brevis, *Hor. lib.* 3.[26] *Carm. Ode* 4. //

[арк. 4 зв.]

Samemiż sobą, *lamentliwy haracz*, *nie ukołysaney łzami Libitynie*, *wypłacać musiemy*.

In hanc necessitatem nascimur; ut moriamur.[27]

C*Oż czynić*? *aby się krotkość życia ludzkiego*, *mogła* per immensum *przedłu-*/*żyć*. *Daie na to polityczne* antydotum *Sarmato-Polski Horaciusz*, *gdy mowi*,

Potes ... geminare magna
Sæcula fama.
Casim. Sarb. Lyric. lib. 2. *Ode* 2*da*.

Ieszcze y drugi wiekotrwałego życia konterfekt, *szlachetnym stanom*, *tenże* Romanæ / fidicen Lyræ[28], demonstrative *przed oczy wystawia*. *Iakowyż*? / *Znamienitość wysokich u świata zasług*.

... Ille longum
Vixit; æternum sibi, qui merendo,
Vindicat ævum.
Casim. Sarb. Lyr. lib. 2. *Ode* 7.

Pewnie, *że się dobrze znał na opatrzności wiekuiącego imienia*, *citowany odemnie Latino-*/*Lecheyski Poeta*; *kiedy nam wszystkim testamentalnie*, *w dziedziczkę kazał zapisywać* / *Sławę*.

Sibi, quisque famam
scribat hæredem.
Casim. Sarb. Lyr. 2. *Ode* 2.

Bo wszystkie inne bogatych fortun depozyty, *w rozżakowanie*, *łakomemu poydą cza-*/*sowi*.

Rapient avaræ cætera lunæ. *Idem Ibidem*.

Cokolwiek nam zdradzaiąca obłudney Fortuny ręka nie oszacowanych dostatkow, *kosz-*/*townych argenteriy*, *diamentopłomiennych splendorow*, *z publiczney świata użyczyła* / *skarbnicy*, *wszystko to płaczliwy iey śmiech*, *y pozorna iest oszukanina*, *iak żar-*/*tuiącey z dziecięciem swym matki*.

Quod tibi larga, dedit hora, dextra;
Hora furaci rapiet sinistra;
More fallentis tenerum jocose;
Matris alumnum.
Math. Casim. Sarb. Lyr. 1. *Ode* 4.

Coć szczodrze z prawey ręki szczęście dało,

[24] Помилка – зайвий пробіл, правильно: uchwalonemi

[25] Джерело цитування: Epistula ad Hebraeos, IX, 27: «Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium».

[26] Lib. 1.

[27] Можливе джерело цитування: Balde J. J. Lyricorum: «Et stamus in casum repentem. Nascimur, ut moriamur orti».

[28] Джерело цитування: Horatius. Carmina. Lib. 4, ode 3.

Lewą to nazad z śmiechem wydrze śmiało;
Nakształt matki żart z dziecięcia stroiącey,
Datkiem biorącey.

M*Oże kogo*, *ta brząkaiąca millionami świata Podskarbina*. *Krezusowemi doczasu uta-*/*lentować dostatkami*: *ale nie przebranym prawdziwey sławy depozytem*, *wiecznie* / *ubogacić*, *iako nie może*, *tak ani oney iest urząd*, *zasłużonemi szafować pochwałami*. / *Sławy prawdziwey zalecenie*, *nie z fortuny*, *ale z samey idzie cnoty*; *ktora z nieba* / *genealogią swoią prowadząc*,

Virtus ætherei progenies Patris, *Bernard. Sabin. in Trag. Crispi*.

Między exequialnemi lampami, *nigdy śmiertelną nie trupieie cerą*.

Nunquam[29] stygias fertur ad undas[30] inclyta virtus. *Sen. in Herc. furente*.[31]

Ten w okropny śmiertelności nie zapadł Labyrinth; *kogo przeważna dostoyność*, *y zawo-*/*łane imię*, *osobliwym exemptem*, *zprochu*[32] *niewiadomości*, *na widok swiata wydzwigneły*[33].

Effugiunt structos, nomen honosq[ue] rogos. *Ovid. lib.* 3. *de Ponto. Eleg.* 2.

Y iakoż z tym postąpić? *aby żarłoczny czas*, tempus edax rerum[34], *imienia naszego* / *pamięć wieczną niepołknął amnistyą*, *utaieniem znamienite umorzywszy dzieła*. / *Trzeba na to Argusowey stooczney czuyności y niespania*.

Hæc quoque nobis non cura leviore tuenda. *Virg.* 3. *Georg*.[35] //

[арк. 5]

N*iechay tedy pierwszy będzie w życiu naszym przemysł*; *iako byśmy na unosnych* / *kołyszące się wiatrach lata*,

Incertis equitant lustra Favonijs. *Cas. Sarb. Lyr. lib.* 1. *Ode* 7.

Dla zaszczytu pamiętnych czynow, *między granicami Sławy utrzymać mogli*. / *Co snadno być może*; *ieśli Delphicką Apollina Kortyną*, *przed wywartym*, *na-*/*cieraiącego na nas wieku*, *złożymy się impetem*.

Scripta ferunt annos. *Ovid. de Ponto. Eleg.* 8.[36]

W*ieczną sobie pamięć u świata skontraktował*; *kto z swoią nie targuiąc się ludzkością*, / *głośny potomney Sławie*, *u Pisarzowien wiekow*, *wyiednał Muzeol*.

Quem referut[37] Musæ; vivet, dum robora tellus,
Dum cælum stellas, dum vehet amnis aquas.
Tibull. lib. 2.[38]

Kogo Muzy głoszą; *żyć Sławą nie przestanie*:
Poki ziemi, *gwiazd w niebie*, *a w rzekach wod stanie*.

W*spaniałogorna animuszu Pańskiego prerogatywa*, alti & honesti affectatrix[39], / *chcąc nie pospolitym krokiem*, *w panstwa zabrnąć nieśmiertelności*, *dwoch sobie* / *Towarzyszow*, *a oraz y przewodnikow*, *w tę obrała drogę*. *A naprzod Marsa* / *całym światem ogromnie mieszaiącego*.

[29] В оригіналі: Numquam
[30] В оригіналі: umbras
[31] Помилкова назва. Цитата з: Seneca (?). Hercules Oetaeus.
[32] Помилка – немає пробілу, правильно: z prochu
[33] Помилка у слові, правильно: wydźwignęły
[34] Джерело цитування: Ovidius. Metamorphoseon. Lib. 15.
[35] Джерело цитування: Vergilius. Georgica. Lib. 3: «Hæ quoque non cura nobis leviore tuendæ».
[36] Lib. 4. Eleg. 8.
[37] В оригіналі: referent
[38] Джерело цитування: Tibullus. Carmina. Lib. 1, eleg. 4.
[39] Джерело цитування не встановлено.

... Sævit toto Mars impius orbe. *Virg*. 1. *Georg*.

Kto by wierzył? *aby ten możny w srogości Potentat*; *ktory*, *w fatalny stos*, *pędzi* / *władzą miecza zruinowane Krolewstwa y Monarchyie*: *ktorego Stygiyska Alekto* / *samemi tuczy zniesionych Państw pogrzebami*: *miał woienney boiuią cych*[40] *Harcerzow* / *fortunie*, *do celu wiecznego żywota*, prævios *czynić* passus, *y z przykrytych nis-*/*kiemi grobami głow*, *niebotyczne wystawować* CAPITOLIA: *a przecie mężnie* / *w boiu umieraiących*, *do iakoweyś nieśmiertelności*, *przezorne Poety destinowało pioro*.

... Sola nequit mori,
Quæ, bellicosis immoritur jugis
Fortuna: Cælestiq[ue][41] magnum
e tumulo caput æquat orbi.
Albert. Ines.

Uczciwa dla Sławy śmierć, *kochaiącym się w nieśmiertelności Bohaterom*, *iedyne* / *iest żądanie*. Honestam mortem fortes viri voto quoque ex-/petunt. [*Cur-*/*tius*.][42] *Na Sławę się chwalebną odrodził*: *kto uczciwym* Fatorum *dekretem*, / *mężnie niesławie umarł z pożytkiem wiecznego imienia*.

Bene moritur, / quisquis moritur, dum lucrum facit. *Euripid*.

T*Aż rodowitego Geniuszu wspaniałość bierze sobie y drugą*, *do nieśmiertelney* / *chwały*, *Przewodniczkę*. *A kogoz*[43]? *Naukowładną Minerwę*. *Te to* / *mowię Prezidentkę nauk*; *ktorey Oyczysty iest urząd nie więdnieiącym laurem*, *na* / *Citheronie*, *łamanym*, *dzielne koronować Cnoty*, *y one w rythmach*, *pozney dochowy-*/*wać pamięci*.

Carmine fit vivax virtus, expersq[ue] sepulchri:
Notitiam seræ posteritatis habet.
Ovid. lib. 4 *de Ponto. Eleg.* 4.[44]

M*Oże się komu zdać*; *że miętko usłanym z Kaistriyskiego puchu traktem*, *delikacko* / *w otworzysty zaszlubioney sławy*, blandiente meritorum pompa[45], *wcho-*/*dzi* gyneceum; *kogo na swych barkach*, *uczone*, ad magni Tecta Tonan-/tis[46], *wynosi pioro*. *Ale takowego oszukała swoiey opiniey wieszczbiarnia*.

Animum delusit Apollo, *Virg. lib*. 6. *Æneid*.

Trudnym zawsze gościncem Sława, *pocztę swą do granic nie śmiertelności odprawuie*. // **[арк. 5 зв.]**

Ardua per preceps gloria vadit iter. *Ovid. lib*. 3.[47] *Trist*.

Z*A czym*, *iako to* in cursu *żelaznych wiekow*; *gdy nie upiękrzona y umusłana*, / *w zwiercedle*, *na powab Heleny*, *Parysowa ustraia się gładkość*: *iakich to czasow*, non[48]

Forma placet, niveusq[ue] color, flavique capilli; *Ovid* 2. *Fast*

Nie nad ligustr, *y liliowy kandor*, *wdzięcznieysza Adonidesowa drogo się lubieżnym* / *Cythereidom szacuie twarzy udatność*: *ale okopciałe Marsowemi tumanami czoło*, *te-*/*trycznąsię wydatnie*, *w polorze szyszaka stalistego*, *wypogadza chmurą*: / Ferrea Martis

[40] Помилка – зайвий пробіл, правильно: bojujących
[41] В оригіналі: cœlestique
[42] Маргіналія в рамці. Джерело цитування: Curtius Rufus. Historia Alexandri Magni Macedonis. Lib. 7: «honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent».
[43] Немає діакритичних знаків: kogóż
[44] Eleg. 8.
[45] Джерело цитування: Cassiodorus. [Epistolarum]. Lib. 1, epist. 12: «Pompa meritorum est regale judicium» (див. також арк. C_4, прим. 277).
[46] Джерело цитування: Ovidius. Metamorphoseon. Lib. 1.
[47] Lib. 4, eleg. 3.
[48] Слова «non» немає у цитованому джерелі.

forma nitet[49], *y Pallas pieszczoney płci swey zapomniawszy*, / *ostrym się armować nie wstydzi żelazem*.

Et Pallas Libicis Tritonides[50] edita lymphis, *Sil. Ital. lib*. 9.
Armipotens, belli præses, Tritonia Virgo, *Virg. lib*. 11. *Æneid*.

miasto wesołych Francuzkich w tańcu Galared y Kapreoliy, *na hucznotrąbnych wo-*/ *iennych Olympiach*[51], *z mężnemi Kawalerami*, *nie leni się ubiegiwać do Korony Chwały*. / Currit per Olympia famæ.[52] *O nowa żelaznego wieku* Metamorphosis! / *Kopia z wrzeciona*; *z kądzieli Husarska na szyszaku strefa*; *z krosienek tarcza*. *Y czegoż* / *rożnokształtny czas nie zmieni*?

Omnia mortali mutantur lege creata: *Manil. lib*. 1.

Nie Weneckie na twarzy bielidło, *y zamorski rumieniec*; *ale wybladła gniewami zapalczywość* / *dowcipnomężną nadobnie farbuią Iowiszankę*, *takową piora cerussą*,

Diva ferox, magni decus, ingeniumq[ue] Parentis: *Ovid*. 1. *Trist. Eleg*. 4.[53]

P*Rzypatrzmi się ieszcze dalszey tey Heroiny stroiu*. *Warkocze*, *kształtem Spartańskich* / *Panien*, *zpod garnitura ukazane*, *nie Indiyskim perfumowane ambrizibetem*; *ale siarczystą* / *Marsa okopcone kurzawą*, *zbroioniosney*[54] *strachu*, *y ozdoby dodaią Tritonownie*, *takim ią* / *galetney chwały ufreięzlowaszy*[55] *wstęgiem*.

Bellipotens, cui torva genis horrore decoro
Cassis, & aspero[56] crudescit sanguine Gorgon.
Stat. Thebaid. lib. 2.
Woyno można, *ktorey twarz pięknemi gniewami*,
Y szyszak się krwawemi sroży Gorgonami.

T*Ak to gromowładnego Monarchy*, bellis & libellis *przyzwyczaiona Corka*, y / *w niemęskiey płci*, *Heroiczną po sobie pokazuiąc fantazię*, *na zazdrość nie ustraszonym* / *Diomedesom*, *porycersku armować się umi*!

At sibi dat Clypeum, dat acutæ cuspidis hastam,
Dat Galeam capiti.
Ovid. Metamorph. lib. 2.[57]

T*A wiekowładna marszałkuiących do wiekuistey chwały Antagonistów PARA*, / *idąc* per prorutas temporum strages[58], *y upornego wieku ogromne krusząc* / *Belloardy*. *Co czyni*? *Silwiuszowa*, *ale nie między Hercińskiemi Driadami*, *wyćwiczona* / *w rythmach* Calliope, *w swoich tak awizuie Nas Gazetach*.

At Mavors moto perturbans aera telo,
Et Clypeo campum involvens, Æthnea[59] Cyclopum
Munere fundentem loricam, incendia gestat,
Ac pulsat fulva consurgens æthera crista.
Sil. lib. 9.
A Mars, *z toku dobytym wiatr drzewcem mieszaiąc*,

[49] Джерело цитування: Claudianus. Magnes.
[50] В оригіналі: Libycis Tritonidos (Tritonidis)
[51] Помилка у слові, правильно: Olimpiach
[52] Джерело цитування: Kwiatkiewicz J. Phœnix rhetorum.
[53] Помилкове джерело цитування. Цитата з: Statius. Thebais. Lib. 2.
[54] Немає діакритичного знаку: zbrojonośnej
[55] Помилки у слові, правильно: ufręzlowawszy
[56] В оригіналі: asperso
[57] Lib. 6.
[58] Джерело цитування не встановлено.
[59] В оригіналі: Æthnæa

Y Mocnemi kałkany pola okrywaiąc,
W Æthnie kutym kirysiu Cyklopow młotami,
Pozarem świat wypala, *y trzęsie niebami*.

T*Oż y Pallas Hetmanowa nauk*, *Rothmistrzynia śmierciorodnych woien*, *pozorniey* / *nad waleczną Amazońską uzbroiwszy się Pentezilee Meduzami sarkaiącą*: //

[арк. 6]

Duxit[60] Amazonidum Lunatis agmina peltis,
Pentezilea[61] furens.

Virg. Æneid. lib. 1.

A miasto Qwefu blachmaliowany na głowie szyszak; *miasto teletowego Kamizołu blach Wulkano-*/*wy*; *miasto Szarpy tarcze Ajaxową*; *miasto Manty*, *zupełną zbroię Achyllesa*, *miasto złotey* / *szpilki*, *cięszką dziridę Thelephową*, *przecież nie bez splendoru Tagusowego złota*, *y hartu* / *Mulciberowego Phlegetontu*, *w rękach dzwigaiąc*, *potężnę woysk gromiła zastępy*.

Hæc, ære & duri chalybis perfecta metallo,
Atque opibus perfusa Tagi, per singula lætis
Lustrat ovans oculis.

Sivl.[62] *lib.* 2.

T*A*, *z miedzi y z żelaza w zbroi urobioney*,
Z Tagu, *czerpanym kruszcem bogato złoconey*
Będąc, *na wszystkich śmiałym z oczy wzrokiem biie*,
Głosząc swę zwycięstwa, *rwie mocne battalie*.

Takiey w stroiu y animuszu prezumpciey, *woynorządna* Martis & artis[63] *prerogatywa*, / *wysokim Pańskim Geniuszom*, *do wiekopomney kredens czyni chwały*. *Komu* / *te przywłaszczone*, favore Vatum[64], *Bostwo*, *do chwalebnych czynow marszałkuie*, *łatwo* / *w imieniu swym zwiecznieie*.

Nomen ab æterna posteritate feret[65]. *Ovid. Epist*. 15.

Z*Wiedziwszy narratiwą moią trakt*, *ktorym do celu wieczności światowa zmierza Sła-*/*wa*: *gdy w Dom Wasz*, *WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKU Y* / *POŁKOWNIKU CHARKOWSKI*, laudatore *w kraczam*[66] calamo[67], *widzę* / *go być ostro oparkanionym Bellony* WIRYDARZEM; *w ktorym*, seges clypeata / virorum[68], *pod triumfalnych laurow cieniami*, *obfitą Marsowych zasług*, *y cnot He-*/*roicznych wydawa krescencią*. *Nie wielom złotoprobna ognistych cnot huta*, *wiekui-*/*stego Imienia nie zgasłą zapaliła*, corruscante telo[69], *pochodnie*.

... Ire per ora

[60] В оригіналі: Ducit
[61] В оригіналі: Pentesilea
[62] Помилка у слові, правильно: Sili.
[63] Можливі джерела цитування: Starowolski S. Monumenta Sarmatarum, viam universae carnis ingressorum. Cracoviae, 1655; Reusner N. Anagrammatographia. Jenae, 1602.
[64] Можливе джерело цитування: Horatius. Carmina. Lib. 4. Ode 7: «Virtus, & favor, & lingua potentium Vatum».
[65] В оригіналі: feres
[66] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wkraczam
[67] Можливе джерело цитування: Kwiatkiewicz J. Eloquentia Reconditior: «Etiam calami digni laudatore calamo».
[68] Джерело цитування: Ovidius. Metamorphoseon. Lib. 3.
[69] Можливе джерело цитування: Seneca. Oedipus: «corusca saeva tela iaculetur manu». Див. також: Estienne R. Thesaurus linguae latinae. T. 3: «Corusca tela iaculari. Senec. Oedipo 14.».

Nomen in æt ernum[70], paucis mens ignea donat.
Sil. Ital. lib. 9.[71]

Wam zaś, chara Deum soboles[72], *szlachetni ZACHARZEWSCY*, *żarzyć się* / *płomiennych odwag błyskawicami*, tonante bello[73]: *kwitnąć pozornie w purpu-*/*rowych ROZACH*, vernante pace[74]: *iaśnieć w Hełmowey KORONIE*, sple[n]-/dente Honore[75], *ogłaszać się Sławy rumorami*, occinentibus classicum TUBIS[76]; / *iako wrodzona iest*, *tak y dziedziczna*. Hæc vobis Iupiter hæreditario dedit.[77] / *Y ktoreż są tak odległe* climata? *ktore Państwa*, extra inhabitabiles zonas[78], / *daleko położone*? *w ktoreby Herbownych Waszych* TRĄB *nie zaszła rezonancia*: *o ktory* / *świat Heroiczne Wasze nie oparły się pracy*?

Quæ regio in terris Vestri[79] non plena laboris? *Virg. Æneid. lib*. 2.[80]

Pełne są ANNALES, *pełne Polskie Kathalogi*, *znamienitych TOGA et SAGO* / *ZACHARZEWSKICH Imienia*: *ktorych*.

Virtus[81] nutrita faustis sub penetralibus, *Horat. Carm. lib*. 2.[82] *Ode* 4.

W pozne czasy, *wysokim Honorom*, *dostoynym Godnościom*, *Marsowym Urzędom*, *in RO-*/*SEO Fortuny dochowywała* sinu. *Na takich*, *Swiat zawsze*, *w rozłożystey szy-*/*kowanych woysk przestrzeni*, *patrzoł*[83] *ZACHARZEWSKICH*: *z ktorych kazdemu* / *były* membra accomoda bellis. [*Stati*/*us*.][84] *Kazdemu*, bello vivida virtus. *Virg*. 5. *Æneid* / *Każdy z nich* bellis acer Haletus[85], et Scelenus[86] sciens pugnæ.[87] *Herat*.[88] 1. *Carm. Ode* 15:

Każdy z nich, Preceps[89] animi Imarus[90], et Mavortius Hæmon. *Virg. Æneid. lib*. 9

O wałeczne Gradiwowe Potomstwo! *z Domu woiennych ZACHARZEWSKICH*,

[70] В оригіналі: æternum

[71] Джерело цитування: Silius Italicus. Punica. Lib. 3.

[72] Джерело цитування: Vergilius. Bucolica: «cara Deum soboles» (suboles).

[73] Можливе джерело цитування: Justinus M. J. Historia Philippicae. Lib. 32, cap. 4: «nec tum cum Romano tonantem bello Italia contremuit...».

[74] Можливі джерела цитування: Ughelli F. Italia sacra ... restricta, aucta, veritati magis commendata. Romae, 1704. T. 1 : «Sed cum jam hyems transijt, et vernante pace lilia mixta rosis congerminare ejus campus visus est...»; Marchantius J. Vitis florigera in qua doctrina et veritas evangelica continetur. Coloniae Agrippinae, 1682. Opusculum 4: «lauroque vernante coronari, ac in pace in idipsum requiescere».

[75] Можливе джерело цитування: Imperiale G. V. Dello stato rustico: «E di piu gioia, e di piu gloria al core, honorato splendor, splendido honore», «Di tal cantor reale, e re canoro honorati splendor, splendenti honori».

[76] Можливе джерело цитування: Livius. Ab urbe condita. Supplem. lib. 45: «canentibus classicum tubis».

[77] Джерело цитування: Cornelius Cornelii a Lapide. Commentaria in scripturam sacram. T. 2. In Iosue ...: «quam vobis Moses possidendam dedit».

[78] Можливе джерело цитування: Cicero. Somnium Scipionis... Scholiis Petri Olivarii: «Porro in terra tres sunt zonae inhabitabiles» (в коментарі П. Х. Олівера).

[79] В оригіналі: nostri (не «Vestri»)

[80] Lib. 1.

[81] В оригіналі: indoles (не «Virtus»)

[82] Lib. 4.

[83] Помилка у слові, правильно: patrzał

[84] Маргіналія в рамці. Джерело цитування: Statius. Silvae.

[85] В оригіналі: Halesus

[86] В оригіналі: Stenelus

[87] Фразу складено з двох частин: «bellis acer Halesus» (Vergilius. Aeneidos. Lib. 10) та «et Stenelus sciens pugnæ» (Horatius. Carmina. Lib. 1, ode 15).

[88] Помилка у слові, правильно: Horat.

[89] В оригіналі: Præceps

[90] В оригіналі: Tmarus

Dux fieri quilibet aptus erat, *Ovid. Fast. lib*. 1.[91]
Marte ferox, & vinci nescius armis. *Ovid* 2. *de Ponto. Eleg*. 9. //

[арк. 6 зв.]

A*Lboż to nie porywcza do chwały okkazia*? *rodzić się zgodnemi do regimentu woiennego* / *Annibalami*. *Wszystka Sława funduie się na ostrym bitnego żelaza pawimencie*.

Omnis stat gloria ferro.[92]

N*Ie udatnym na pozor słow*, *ale okazałym w szczerość prawdy auripigmentem*, *Polski* / *Hortensiusz*, *tak rozkwitły ROZAMI*, *urodzonych Ich MOSCIOW PAnow* / *ZACHARZEWSKICH okształtował WIRYDARZ. ZACHARZEWSCY*, / *tak pod czas*[93] *pokoiu*, *iako y podczas woyny*, *wielką ozdobą Koronie Polskiey znayduią się*, / *y nigdy iey nie upadłemi są Filarami*. [*Paprocki*][94] *Ieszcze y drugie chwalne ogrodzenie* / *WIRYDARZA Ich Mościow P. P. ZACHARZEWSKICH*, *takowym iest* / *piora Koronnego ocimbrowane iest*[95] *delineamentem*. *ZACHARZEWSCY*, *tamze* (:*to iest* / *w Kaliskim Woiewodstwie*:) *Dom starożytny*, *dobrze w Koronie Polskiey*, *całey Rzeczy* / *pospolitey zasłużony*; *o ktorym nie iedne dawnych Autorow wspominaią Xięgi y Ka-*/*thalog*. [*Idem*.][96] *Przezorne w splendorach Parentelatow Orła Lechcyskiego*[97] *oko*, *SIMEON* / *OKOLSKI*, *w tey ozdobie y zasługach DOM urodzonych ICH MOSCIOW P. P.* / *ZACHARZEWSKICH*, *widzi*. ZACHARZEWSCII, Reipublicæ, / tam in pace, quam in bello proficui suut[98]. [*Tomo*. 1. / *fol*. 164.][99] *Tu komput chwały w Gordiy-*/*ski węzeł tęgo skoncentrowany*. *Iuż zawołanego bez wątpliwości dobił się imienia*: *komu* / *Pallas y Bellona*, *ostrym piora y żelaza stylem*: *to pokarkach*[100] *nieprzyiacielskich*, *to po* / *uczonych papierach*, *nie zgluzowaney Sławy długopomne rysuią* emblemmata, In lau-/ris, & laureis, gloriosa viret nominis immortalitas.[101] *Nie pospolite to* / *iest chwały w szlachetne Domy wniesienie*: *w ktorych szlachetna Lucina*, *godnych* Curia / & Curules, *powiia Katonow*, *y krwi woienney chciwych*, inter TUBARUM / clangores[102], *pielęguie Fabiuszow*; *ktorych*,

Hortatrix animosi gloria læti[103]. *Stat. Theb. lib*. 9

Z pierwszych pieluch, *zbroiowładney zaszlubiła Bellonie*, *z nie otmownością nie ustraszonego* / *w przyszły czas potomka*.

Nascetur vobis expers terroris Achilles. *Catulus*.

---

[91] Lib. 2.
[92] Джерело цитування не встановлено. Фраза використовувалася як девіз до гербів.
[93] Помилка – зайвий пробіл, правильно: podczas
[94] Маргіналія в рамці. Такого фрагменту у творах Б. Папроцького не знайдено. Частково є перекладом наведеного нижче фрагменту з твору Ш. Окольського (Okolski S. Orbis Polonus).
[95] Одне слово «jest» у реченні зайве.
[96] Маргіналія в рамці. Джерело цитування: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 181: «... w Kaliskim Woiewodstwie Dom dawny. Zacharzewscy tamże, był Maciey Rotmistrzem na Orszey, mąż znaczny y fortunny» (див. також арк. D зв., прим. 295).
[97] Помилка у слові, правильно: lechejskiego
[98] Помилка у слові, правильно: sunt
[99] Маргіналія в рамці. Джерело цитування: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 164: «Zacharzewscij Reip. proficui tam in pace, quam in bello».
[100] Помилка – немає пробілу, правильно: po karkach
[101] Джерело цитування не встановлено.
[102] Джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 2: «Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum». Див. також: Estienne R. Thesaurus linguae latinae. T. 4: «Clangor tubarum. Virg. 2. Æn. 313.».
[103] В оригіналі: leti

A*Le nie sam tylko Mars*, *ktory gromopodobnemi szturmami*, *ufortifikowane miasta* / *z gruntn*[104] *wywraca*, Sanguinea qui cuspide verberat urbes. *Claud. de Magistr.*[105] / *Przez tysiąc furiy Auernowych*; *przez usypane z woysk zniesionych mogiły*; *przez za-*/*grzebione w smutnych rumach fortece y miasta*,

Diruta Marte suo[106] Lyrnessia mœnia vidi. *Ovid, Epist*. 3.

w ogromney posturze, *do chwalebnego imienia*, *ozdobną prowadzi stadiodromią*. *Niezawsze* / *to* decus atq[ue][107] tutamen in armis.[108] *Y POKOY*, *kiedy Aziatickiemi nie ocię-*/*zały iest roskosiey*[109] *zdradami*, *bespiecznie Pangieyskim roskwitłey sławy oleastrem*, *może perło-*/*złotne ukoronować skronie*. *według owego Poety Sentymentu*.

Może kto, *ręką sławy dostać w boiu*;
Może wymową, *y rządem w pokoiu*.

Kochan. lib. 2. *Cant*. 10.

vel bello, vel pace, clarum fieri licet. [*Salust. in* / *bello Catil*][110] *Y Samych walecznych świata Gubernatorow*,

Romanos rerum dominos gentemq[ue] togatam; *Virg. Æneid. lib*. 1.

nie sama Tarpeiowego Gradiwa światowładna ręka, *między piorunowemi Wezuwiuszo-*/*wych armat błyskawicami*, *ostrzem pioruna Wulkanowego*, *w xięgi nie zruinowaney Sła-*/*wy wiecznie aktykowała*. *Y spokoyny PATRUM CONSCRIPTORUM*[111] *Senat*,

Fortia verbosi natus ad arma fori: *Ovid. lib*. 3. *Trist. Eleg*. 3.[112]

super Curuleas, *poważnych rozsądkow*, *siedząc* majestates, *na długotrwałym stra-*/*chorodney Sławy*, *panuiących Fortun*, *y nie porownaney u świata Władzy*, *stał mocno fun-*/*damencie*. Roma sedendo stetit.[113]

I*Eszcze nikt na kanarowe miłego pokoiu ponęty*, pax optima rerum[114], *gorzkich przed* / *Tribunałem świata nie zanosił querimoniy*: *y owszem go*, *iako iedyne kochanie*, *w Archy-*/*wie serca swoiego*; //

[арк. 7]

O rerum, mistiq[ue] salus, concordia, mundi,
Et sacer orbis amor!

Lucan. Phars. lib. 4.

Złożyć pragnął. pacem te poscimus omnes. *Virg. Æneid. lib*. 11.

Przecież miło iest nie ustraszonym Woyskowcom, *dla sławy umrzeć*: *ktora iako drugi Phœ-*/*nix*, *z grobowych życie sobie formuie popiołow*.

Post Fata venit gloria. *Mart. lib*. 5.

Y dla tegoż, *chybką popędliwością*, *iak do triumfalnego* capitolium, *do grobowego ubie-*/*giwaią się* ephitaphium.

Pulchramque petunt per vulnera mortem. *Virg. Georg. lib*. 4.

---

[104] Помилка у слові, правильно: gruntu
[105] Джерело цитування: Claudianus. Magnes.
[106] В оригіналі: tuo
[107] В оригіналі: et (не «atque»)
[108] Джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 5.
[109] Помилка у слові, правильно: rozkoszej
[110] Маргіналія в рамці.
[111] Можливі джерела цитування: Cicero. In M. Antonium oratio Philippica XIV: «Patres conscripti»; Livius. Ab urbe condita: «Patres conscripti». Див. також: Estienne R. Thesaurus linguae latinae. T. 3: «Conscripti patres».
[112] Lib. 4, eleg. 10.
[113] Можливе джерело цитування: Avancini N. Hermenegildus (in: Poësis dramatica): «Sedendo Roma vincit».
[114] Джерело цитування: Silius Italicus. Punica. Lib. 11.

T*Akowemi*, *złotym pokoiu*, *y żelaznym woien*, *szlakami*, *gdy Was urodzeni ZACHA-/RZEWSCY*, magni nata Tonantis, inclyta Pallas, *Sen. in Agam*. / *y waleczna Bellona*, *na Boetycką*[115] *chwały wysokomyslnie wprowdzaią*[116] *gorę*: *toć zawsze wy-/niosła Imienia Waszego præeminentia*, omni stabit altius Fato.[117]
ZE, *nie tu plac*, *nie tu mieysce*, per singula *DOMU Waszego* decora, *wylicznym iść* / *piorem*, *WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKU Y POŁKOWNIKU* / *CHARKOWSKI*, *y chwalebne przezacnych ZACHARZEWSKICH czyny*, / *z pokątnego cienia*, *na widok świata wypowadzić*[118]; *więc na inszey WIRYDARZA tego* / *KWATERZE*, sancti custos socratis[119] Apollo[120], *one reprezentować umyslił*. / *Teraz to tylko krotko namienię*: *że trudnym zawsze do wysokiey chwały gościncem*, *nie* / *ustraszona postępuie Cnota*.

Per[121] aspera, duro,
Nititur ad laudem virtus interrita clivo.
Sil. Itali. lib. 4.

F*Atalne*, *y ktoż nie przyzna*? *był y straszliwych niebespieczności y Charybdy*; *przez iakie nie lę-/kliwa Rodzica Twego do nienaruszoney wiekami chwały*, *przeważny niosła impet*. *Wszystkie* / *życia iego dni*, *ledwie y niemomenta*, *na karkach nieprziacielskich*[122], *zwycięzna regestrowała od-/wazną szablą ręka*. *Wszystka wieku iego była zabawa*,

atram bellis accersere mortem. *Tibullus. lib*. 1. *Eleg*. 10.

I*Eśliby iaka zazdrosnych wiekow amnistia*, *na znamienite iego dzieła*, *z piora mego upaść miała*; / *będą pomnieć same morzem y ziemią*, *ledwie nie* extra anni solisq[ue] vias[123], *szukane* / *zwycięstwa*, *z iaką serca biespiecznością*[124], *y na wszystkie złe przygody resolucią*, gloria fato-/rum contemptrix[125], *do laurostronney go prowadziła korony*. *Ze woyna*, *nie wczasy*[126], *trud-/ności*, *y niespanie rodzi*; *same temu doświadczenie iest prawdą*, *y komprobacia*[127] *ludzkiego zdania*.

Extrahit insomnes bellorum fabula noctes. *Catullus*.[128]

R*Odzicowi zaś WIELMOZNOSCI WASZEY*, *choć się kiedy mało y przyszło po* / *trudach woiennych*, *odpocząć*, *pożądliwy sen z zamrużonych pierzchał oczіy*, *natarczy-/wemi pędzony myślami*. *Bo o tym wszystka była myśl*, *iakby bespiecznieyszy pokoy*, / *od inkursiy Tatarskich Oyczyznie swey obwarować*. *Ieśliz*, ex omni ligno[129] / *może być Merkuriusz*? *ogłoszą ostrożność RODZICA WASZEGO*, *z pierwszych funda-/mentow*, *na reppress codziennych krymskich naiazdow*, *za wielowładnym konsensem*, *NAIAS-/NIEYSZEGO MONARCHY ROSSIYSKIEGO ALEXIEIA MICHAY-/ŁOWICZA*,

[115] Вірогідно, помилка у слові, правильно: poetycką?
[116] Помилка у слові, правильно: wprowadzają
[117] Джерело цитування не встановлено. Можливе першоджерело: Thomas Aquinas. In Psalmos Davidis expositio. Ps. 32: «nihil altius Deo».
[118] Помилка у слові, правильно: wyprowadzić
[119] В оригіналі: Soractis.
[120] Джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 11.
[121] В оригіналі: perque
[122] Помилка у слові, правильно: nieprzyjacielskich
[123] Джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 6.
[124] Помилки у слові, правильно: bezpiecznością
[125] Можливе джерело цитування: Pinto H. In Ezechielem Prophetam commentaria. Cap. 1: «Haec gloria est inanis gloria contemptrix, ambitionis expultrix, non popularem auram affectat».
[126] Помилка – зайвий пробіл, правильно: niewczasy
[127] Помилка у слові, правильно: komprobacją
[128] Помилковий автор. Цитата з: Lucanus. Pharsalia. Lib. 4.
[129] Можливе джерело цитування: Liber Genesis, II, 16: «præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede».

numeroso ordine, *erigowane Fortece*, *Miasta*, *y Kasztele*: *ktore*, *y* / *dotych czas*, *Muzulmańskim imprezom*, *nie tylko* in viscera Patriæ[130], *ale ani w granice oney* / *wpadać pozwalaią*.

Primaque vetant consistere terra. *Virg. Æneid. lib*. 1.

N*Ikt o tym nie ma wątpić*; *ze żywot umarłych*, *w pamięci ludzkiey wiekuie*. / Vita[131] mortuorum, in memoria vivorum est posita; *mowi Xiąże Rzym-*/*skiey wymowy*[132]. *Toć wiekuistey pmięci*[133] *y Rodzic Wiel*:[możności] *Waszey*, *nietak*, per reces-/sum animæ a corpore[134], *z świtem*[135] *się pożegnał*; *aby miał cale umrzeć*. //

[арк. 7 зв.]

Zyie On y teraz z iakoweyś części: *gdy go pamięć ludzka*, *w życzliwey reminiscenciey*, / *zawsze piastuie*. *Przeniesione naturalną metaphorą*, *na grobowy Cypriss*[136], *zwycię-*/*skie iego laury*, *y teraz kwitnąć w WIRYDARZE Synowskim nie przestaią*; *gdy* / *krwi y cnoty Oycowskiey będąc nie otrodna*[137] Palmes[138], magni conscia partus, [*Mart* / *lib*. 2][139] / *Marsowey posoki strumieniem*, *onych odwilżać nieprzestaiesz*. *Komuż*, *proszę*, / *tak iaśne zrzenic*[140] *południe połnocną zawalone iest Cymmerią*? *aby nie mogł widzieć*, / *iak niewybocznie Oycowskiemi postępuiąc sladami*, *żywo go na sobie konterfektuiesz*. / *Ten iesteś*; *ktorego*, *przykładem Askaniusza*, *do wielkich dzieł nasladowania*,

Et Pater Æneas, et Avunculus excitat Hector. *Virg. Æneid. lib*. 10.[141]

Ten iesteś; *ktorego*, *rodowita Cnota ostremi Chwały bodzcami*[142],

Immensum gloria calcar habet, *Ovid. lib*. 4. *de Ponto. Eleg*. 2.

ad rectefactorum conscientiam[143], *stymuluie*. *Ieśli mię iaka* altior rerum / scientia tangit[144], *do tego się nie przyznawam*. *To tylko wiem*; *że nie w złocie*, *bo*, / aurum vilius aspici[145]; *ale w złotey sławy z woiennego żelaza urobioney zaprawach*, / gloriosa Magnatum *smakuie sobie* orexis. *Wiem*, *ze wysokorodowitym* / *Familiom*, *przyiemnieyszy iest chwały niż złota tribut*. Gloriosis magis placent / preconia, quam tributa.[146] *Wiem*, *że znamienitym u Swiata Dignitarzom*; *ktorych* / urit gloriæ

[130] Можливе джерело цитування: Warszewicki K. Paradoxa: «quam in viscera Patriæ introducuntur alienigenae et externi».

[131] В оригіналі: Vita enim

[132] Тобто: Cicero. In M. Antonium oratio Philippica IX.

[133] Помилка у слові, правильно: pamięci

[134] Можливе джерело цитування: Verani G. F. Philosophia universa speculativa peripatetica principiis. T. 4: «sed anima rationalis per recessum a corpore non deperdit propriam entitatem...».

[135] Помилка у слові, правильно: światem

[136] Помилка у слові, правильно: cyprys

[137] Помилки у слові, зайвий пробіл, правильно: nieodrodną

[138] В оригіналі немає слова «Palmes».

[139] Маргіналія в рамці. Джерело цитування: Martialis. Epigrammata. Lib. 7.

[140] Немає діакритичного знаку: źrzenic

[141] Lib. 3.

[142] Немає діакритичного знаку: bodźcami

[143] Можливе джерело цитування: Manuzio P. Adagia optimorum utriusque linguae scriptorum omnia, quaecunque ad hanc usque diem exierunt. Ursellis, 1603: «Nobis videtur recte quadraturum, et in eos qui se metiuntur non aliorum opinione, sed ex recte, secusve factorum conscientia»; «vero virtutem et recte factorum conscientiam nobiscum ad superceleftem illam vitam commigrare».

[144] Джерело цитування не встановлено. Можливе першоджерело: Thomas Aquinas. Expositio super librum Boethii De Trinitate. Pars 1. Quaestio 2. Art. 2: «Ex quo patet quod haec scientia est altior illa scientia divina, quam philosophi tradiderunt».

[145] Джерело цитування: Sarbiewski M. K. Lyricorum. Lib. 3, ode 9.

[146] Фраза цитувалася у різних працях із посиланням на Касіодора. Оригінальна фраза: Cassiodorus. [Epistolarum]. Lib. 9: «Gloriosis quippe dominis gratiosa sunt præconia, quam tributa».

amor[147], *milsza iest radzić o drogiey sławy prowentach*; *niż iakby perło-*/*rodnego Hydaspu bogate odziedziczyć brzegi*.

Charius est laudi consuluisse suæ. *Faustus Andrelinus*.[148]

ZAczym y Ia, *Wiel*:[możności] *Waszey*, *iako Panu z Panow szlachetnie urodzonemu*, *y znamie-*/*nitemu Połku CHarkowskiego Wodzowi*, *pod tytułem BOGATEGO WIRY-*/*DARZA*, *Poetyczny*, encomiaste calamo[149], *ofiaruiąc Prezent*; *tey iestem nadziei*; / *ze nie stanieie w oczach Wiel*:[możnych] *Waszyh*, *gdy go łaskawie przyiąwszy*, *tak na Przodkow* / *swych w nim wysoką rodowitość*, *iako y na swych dzieł zacność zapatrywać się zechcesz*. / *Niechże w tym WIRYDARZE*, *Aońskiego Apollina ręką wyabryssowanym*, *a* / *Herbownemi WIELMOZNOSCIY WASZYCH ROZAMI zasadzonym*, *sama*, / pervigil TUBARUM sonitu, et sui et Orbis Custos.[150] *przy obronie GA-*/*LEATÆ MAIESTATIS*, *ukoronowawszy się cirkulem*[151] *wieczności SŁAWA*, / *nie zwiędłe na głowę Wielmożności Waszey ręką Fortuny*. *z ROZ uwiia Wieńce*, / *nieprzeżytęy ię dochowuiąc pamięci*. *Tego zyczy*,

WIELMOZNOSCI WASZEY PANU Y DOBRODZIEIOWI

mnie wielce łaskawemu,

na zawsze zyczliwy y powolny sługa,

IAN ORNOWSKI. //

[арк. 8]

TEMUZ
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU
STOLNIKOWI Y POŁKOWNIKOWI
CHARKOWSKIEMU,
WIELMOZNEMU IEGO MOSCI PANU
P. THEODOROWI
ZACHARZEWSKIEMU
Pomieniony Author

[147] Можливі джерела цитування: Mayre J. Liladamus ultimus rhodiorum... seu Melita poema heroicum. Lib. 23: «Urit amor laudis, jactatae & gloria famæ»; Vergilius. Bucolica. Ecl. 2: «Me tamen urit amor: quis enim modus adsit amori?».

[148] Вірогідно, цитовано за одним із збірників-антологій. Джерело цитування (твір) не встановлено.

[149] Можливе джерело цитування – невстановлений панегірик.

[150] Вірогідно, фраза складена з двох частин. Можливі джерела цитування: Vergilius. Georgica. Lib. 4: «vox auditur fractos sonitus imitata tubarum». Див. також: Estienne R. Thesaurus linguae latinae. T. 4: «Sonitus tubae... Virg. 4. Georg. 72. – fractos sonitus imitata tubarum». Ioannes Chrysostomus. De precatione. Oratio altera: «Ille igitur universi terrarum orbis custos assiduis precibus omnes gentes tutatus est»; Horapollo. Hieroglyphica. №57: «Hic enim tos tius orbis custos est».

[151] Помилка у слові, правильно: cyrkułem

Poetyczny ofiaruiąc Prezent;
Wesołego w długowieczne czasy pożycia; zdrowia nienaruszonego;
y Fortun coraz zamożnieyszych, z Sukcessią w Heroiczny
DOM, wiekuistey Sławy,
Szczyrze, Wiernie, Serdecznie,

ZYCZY,

I.

TU, gdzie WIRYDARZ ROZAMI natkniony,
Purpurowę swe, z słońcem, dzieli skronie,
Do Sarmaciey dawno przeniesiony,
Z krain Auzońskich: niech, w piękney koronie,
Chor Jowiszanek stanie ubostwiony:
Y gdzie Mars laurem swoię cieni błonie:
By ZACHARZEWSKIM, Wieniec wysnowały,
Z ROZ ich dziedzicznych, nigdy niezwiędniały.

II.

ONi, do niego z wiekow zapęd brali,
Uganiaiąc się niezścigłym Pegazem:
Przez Apenniny[152], tor sobie zbierali,
Oparkanieni, odważnym żelazem.
A więc że dzielność ich odlana z stali,
Nie ma być wieńca trwałego obrazem!
Słuszna; aby tu zpod Parnasskiey cieni,
Clio przybyła, Phæbowych[153] siostr Xieni. //

[арк. 8 зв.]

III.

CZy, tylkoż w tkankach z bluszczu usnowanych,
Skronię swę więzić maią Panny Swięte?
Takli pierścieniem zielsk ucirklowanych,
Ubostwione ich czoło ma być spięte?
Piękniey, kiedy ROZ kwiat spurpurowanych,
Umai onym włosy perłokręte.
Nie pomnię; gdzie to Nymphy się zmawiały,
By wszystkie, ROZĄ włos skropiony miały.
Coronemus nos ROSIS, antequam marcescant
Sapient. 2.[154]

IV.

PIastuycie Panny ROZE rozwinione?
Lecz nie te, iakie Venus szczerwieniła:
Ale, posoką mężnych woysk skrwawione,

[152] Apeniny
[153] febowych
[154] Джерело цитування: Liber Sapientiae, II, 8.

Iakie, bitna krew w swoy kształt przemieniła:
A te są z Domem DOLIWOW skrewnione.
LIWY ię[155] Twierdza krwawo zrumieniła.
A uyzrzycie, iak cudna ROZ tych Chwała,
Ktore, Bellona krwią swą polewała.

V.

O Jakoś chwalny ZACHARZEWSKICH Kwiecie?
Krwawym rumieńcem uminiowany.
Masz się czym szczycić Lecho Polski świecie,
W kolczystą zbroię nadobnie przybrany.
Wy, Helikońskie Muzy, opowiecie,
Jak ten DOM z wiekow światu zawołany?
On sam sobie iest, y był ROZĄ krwawą,
Ciernistą idąc do Sławy obławą.

VI.

ALe, łatwo ten cinobr krwi zblakuie,
By nayodważniey y Swięto wylaney:
Gdy iey rumieńcu pioro nie daruie.
Darmo się, darmo, z krwi wyszynkowaney,
Na polu Marsa, odwaga raduie:
Darmo się cieszy z pochwały dostaney;
Gdy iey nie głoszą Parnasskie Kameny.
Dzielność milczana, podłey zawsze ceny.
Parum[156] sepultæ distat inertiæ celata virtus.
Horat. Carm. lib. 4. *Ode*. 9. //

[арк. 9]

VII.

TRzeba, dla sławy imienia wiecznego,
Jakie, z twardego śmierć rodzi bułatu,
By Helikonu dwoistodzielnego
Wieczne mieszkanki, dawszy siebie światu
Widzieć, stylem ię piora Aońskiego
Głosiły. A tak trwaley od Karpatu,
Wieczność imienia będzie umocniona;
Gdy w dozor Muzom zostanie zlecona.
Possumus æternæ nomen committere famæ.
Lucan. ad cal. Pisonem.

VIII.

GInie świat, giną świata tego sprawy.
Kiedy się w głuchym taią zapomnieniu.
Ani iskierka w tym się błyszczy sławy,
Niewiadomości kto utonął w cieniu.

[155] Помилка у слові, правильно: je
[156] В оригіналі: Paulum

Ten dziedzic swego Imienia jest prawy;
Czyie dzieła świat nosi w przypomnieniu,
Kastel pamiątki naszey, Parnas mamy:
Czemuż do niego nie przybiegiwamy?

IX.

NJm Agamemnon urosł z męstwa w sławę;
Nim uporczywa nie zginęła Troia;
Troia zginęła od początku świata Roku 7800.
Troia eversa, anno a Mundo condito, circiter MMCCC[157], / ante primam Olympiadem CCCCVI ante Romam / conditam CCCCXX[158].
Horatius Tursellinus S. I.
in Epitome Historiarum Editionis postrenæ[159]*. lib*. 1. *fol*. 34.
Już Gradiw z światem miał zawody krwawę:
Już się pluskała we krwi iego zbroia:
Coz? gdy wiek niemy połknął iego sprawę.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate Sacro.
Horat Carm. Ode. 9.[160]
Pioru się zlećcie, ta iest rada moia,
Wy, ktorym sławy ponęta smakuie;
Zacność dzieł Pańskich, bez pism, nie wiekuie.
Chartæ si sileant, si quid bene feceris ipse,
Mercedis facti ceperis inde nihil.
Ovid. ultimo lib. de Trist.[161] //

[арк. 9 зв.]

X.

TAk tedy myszląc, o Twego wieczności
Imienia, godny wiekow THEODORZE:
Delphickiego Cię Phœba[162] opatrzności
Wruczam; abyś był, przy iego dozorze,
Pamiętny wiekom. Będzie Twe w całości
Imie: ani go niepamięci morze
Połknie. Bo gdyś się dostał do opieki,
Wiernym Muzom: iuż wsławisz się na wieki.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Musa cælo beat[163].
Horat. Carm. lib, 4. *Ode*. 8.

[157] В оригіналі: MMDCCC
[158] В оригіналі: CCCCXXII
[159] В оригіналі: postremæ
[160] Lib. 4, ode 9.
[161] Помилкове джерело цитування. Перероблена цитата з: Horatius. Carmina. Lib. 4, ode 8: «Si chartæ sileant quod bene feceris Mercedem tuleris».
[162] Feba
[163] В оригіналі: Cœlo Musa beat

Tak ominuie z uprzeymosci życzliwego serca

Wielmożności Waszey mnie wielce łaskawego

Pana y Mecœnata cale życzliwy

y powolny sługa
Zwyszpomieniony Author. //

[арк. 10]

WCHOD
do Bogatego WIRYDARZA
po żelaznych
MARSA
Gradusach[164] //

[арк. 10 зв.]

Ter niveum tibi
Nimbum ligustri, ter ROSARUM
Puniceum iaciemus imbrem.
Sarb. Lyr. lib. 1. *Ode* 5*ta*

Nitido patefecit ab orbu
Purpureas aurora ROSAS[165], et plena ROSARUM
Atria.
Ovid. Metamorph. lib. 2. //

[164] Гравірований титул, текст гравірований. Розміри гравюри: 258x166 мм.

Назву вміщено в нижній частині на сходинках.

Напис у нижній частині між фігурами полонених: «Inclytu[m] prædæ dec[us] et trophæum nobilis iræ. Sar:». Джерело цитування: Sarbiewski M. K. Epodon liber. Ode 11: «Inclitum praedae decus, et trophaeum Nobilis irae?»

Підписи до символічних фігур: «Pallas», «Prude[n]tia», «Vigila[n]tia», «Mars».

Ліворуч від лівої фігури (Pallas) підпис «Hæc co[n]sulit.». Можливі джерела цитування: Claudianus. De consulatu Stilichonis. Lib. 2: «haec longe sola remotis consulit»; Juvenal. Satira 6: «haec de comoedis te consulit, illa tragoedum commendare volet».

Праворуч від правої фігури (Mars) підпис «Hic regit». Можливе джерело цитування: Neugebauer S. Selectorum symbolorum heroicorum centuria gemina (Francofurti, 1619). Fridericus III. rom. imp. rex Germaniae, archidux Austriae etc.: «Hic regit ille tuetur».

Вище на зображенні – ще три цитати.

Поміж пагорбами: «Audient colles et opaca longe colla submittent. Sarb:». Джерело цитування: Sarbiewski M. K. Epodon liber. Ode 10.

Перед задньою огорожею: «Candor dulcis odor suauis vis grata Rosarum. Nico:». Джерело цитування: Reusner N. Emblemata. Lib. 2, № 20.

Вгорі на стрічці: «Hæc est digna tuis Bellator Porta triumphis Hos aditus hortum Martis habere decet. Mart:». Джерело цитування: Martialis. Epigrammata. Lib. 8, № 65: «Hæc est digna tuis, Germanice, porta triumphis: Hos aditus urbem Martis habere decet».

[165] В оригіналі: fores (не «rosas»)

[арк. 11 = A]

WCHOD
PO ZELAZNYCH MARSA GRADUSACH,
DO
BOGATEGO WIRYDARZA
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
Rythmnym, SławianoLecheyskiego Apollina piorem,
OTWARTY.

Una, quem, nobis dederat juventus,
Una, Te nobis rapiet senectus:
Sed, potes[166] geminare magna;
Sæcula, fama.
Sarb: *Lyric*: *Libr*: 2. *Ode* 2*da*.

Ty, ktoraś, w posrzod swiata morzem obeszłego,
Orbe locus medio est, inter terrasque fretumque.
Ovid: 12. *Metamoph*.
Dom sobie założyła, z mosiądzu brzmiącego,
Tota est ex ære sonanti.
Id ibid.
Zuchwale, z Niebieskiemi granicząc zamkami,
Fama tenet, summaque, domum sibi legit, in arce.
Ibid.
Corko ziemi, zmieszana z obłokow Państwami,
Et caput, inter nubila, condit.
Virg: 4. *Æneid*.
Siostro Encelladowa. Ty, ktora nogami,
W biegu y Atalantek przechodzisz: skrzydłami,
Ktoraś iest zawodnieysza, niźli ptak gromowy,
Ministra fulminis ales, Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.[167]
Nowinoniosna[168] Sławo.
Illam, terra parens ira irritata Deorum,
Extremam; (:ut perhibent:) Cæo Encelladoque sororem
Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis.
Virg: 4 *Æneid*.
Ciebie, dziś Phæbowy
Uczony orszak pilnie na Helikon prosi;
Ktory godne wiecznosci, rythmem, dzieła głosi: //

[арк. 11 зв. = A зв.]

By w niepamięć nie poszły. Sławo przezorliwa,

[166] В оригіналі: potes, Publi,

[167] Можливе джерело цитування: Weinrich M. Aerarium poeticum: «Ales minister fulminis; Ocyor et ventis, et fulminis ocyor alis». Фразу складено з двох частин: «ministrum fulminis alitem» (Horatius. Carmina. Lib. 4, ode 4), «et ventis, et fulminis ocyor alis» (Vergilius. Aeneidos. Lib. 5).

[168] Помилка у слові, правильно: Nowinonośna

Cui, quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi.
Virg. 4. Æneid.

Wysokim zawsze rzeczom, chętliwie zyczliwa!
Tobie to dano wiedzieć, co się w niebie dzieie;
Y iakowe Neptuna, w morzu są turnieie.
Ipsa, quid in cœlo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt, totumque inquirit in orbem.
Ovid: 12. *Metamor.*
Co się na swiecie czyni, y widzisz, y słyszysz:
Często, w gęstwie dzieł roznych, zbrzemienniała dyszysz.
Toć y cnych ZACHARZEWSKICH, w pamięci są czyny:
Y wiem, żeś nie wsuła ię, w cienie Prozerpiny:
Bo godnych Mężow Cnoty, y w naygrubszym zmroku,
Wydadzą się na widok, przezornemu oku.
Fama nihil ignorari, de conspicuis viris, patitur.
Symmachus.[169]
Sławą się swiata tego zalecaią sprawy:
Commendatrix est gloriose factorum fama, omnia circumvolans,
omnia penetrans, & abscondita quæquæ eructans.
Neotericus.[170]
Już to wzgardzieniec, kto żył na swiecie bez Sławy:
Comtemptuosam per silentia videtur traxisse vitam; quem, provida
perennitatis fama noluit esse sui memorem.
Neotericus.[171]
Więcey o tobie powiem Sławo. Co Plutona
W ciemnopochmurnym Państwie dzieie się; Ty z łona
Niedoyzrzaney przepaści, wysączasz nowiny.
Nawet, iakie z Junoną Jowisz rozmowiny
Miewa pod pawilonem, tobie to wiadomo:
Bo posrzod nieba w nocy, szpieguiesz kryiomo.
Nocte volat, cœli medio, terræque per umbram.
Ovid. 12 *Met*.[172]
Niemasz na swiecie mieysca, gdzieby niegosciła
Piorunolotna Sława. Ona swiat zwiedziła
Nec locus est, ubi se gloria celsa neget.
Fortunatus.
Jak iest wielki. Snu wczasem cukrowym się hydzi:
Nec dulci recreat[173] lumina somno.
Ovid.[174]
Coż zadziw? że całego swiata sprawy widzi.
Dziw to iedyny swiata, Sława rospierzona,

[169] Джерело цитування: Symmachus. Epistolarum. Lib. 1, epist. 96: «tuas fama pertulerat, quæ nihil ignorari de conspicuis viris patitur».
[170] Автора і джерело цитування не встановлено.
[171] Автора і джерело цитування не встановлено.
[172] Помилкове джерело цитування. Цитата з: Vergilius. Aeneidos. Lib. 4.
[173] В оригіналі: declinat (не «recreat»)
[174] Помилковий автор. Цитата з: Vergilius. Aeneidos. Lib. 4.

Monstrum horrendum, ingens.
Virg: 4. *Æneid*.
Z tysiąca ięzykow, ust, y usziy złożona.
Cui, quot sunt corpore plumæ,[175]
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot surrigit auris[176].
Id. ibid.
Ze wszystka z ust, z ięzykow, iest y z usziy Sława;
Toć niemoże być, żadna godnych ludziy sprawa
Milczeniem utaiona; a zwłaszcza orężnych
Bohaterow, w odwagę, y w zacność potężnych. //

[Арк. 12 = A_2]

Jakiemi są przezacni z wiekow DOLIWOWIE:
Katonowie w poradach, w boiu Scewolowie:
Bo uszom iest powinność, by słuchały tego,
Co, do pochwały życia należy dobrego.
Usta y ięzyk, Cnotę dostoyną pochwały,
Potrzeba, aby iawnie swiatu ogłaszały.
A to dla tey przyczyny; że Cnota chwalona,
Ego, postera crescam laude, recens.
Horat: *Lib*: 3. *carm*: *Ode.* 3.[177]
Pięknieysię rozwiia, iak ROZA, rosą tkniona.
Vidi, Pæstano, gaudere ROSARIA, cultu,
Exoriente novo, roscida Lucifero.
Ausonius.
Ale powiedzcie, proszę, wieszcze Mnemozyny;
Gromowładnego Oyca ciche Heroiny,
Co mi to iest za sława? ktora się kołysze,
Na niestatecznych skrzydłach.
Ut est velox, agitatis pervolat alis,
Ovid: 6. *Fastorum*.
Jak z Poety słyszę,
Ze nagle ona ginie, bez rythmow pomocy:
Fama perit, pereunt ubi carmina Vatum.[178]
Toć łatwo mogą zgasnąć, w niepamiętney nocy,
Y naiaśnieysze dzieła, gdy pioro niesprzyia.
Te czyny wieczne, ktore ogłasza Thalia[179].
His ego, nec metas rerum, nec tempora pono.
Virg: 1. *Æneid*.
Przecież y sławie godney wiarę dać się godzi;
Ktora się nie z niczego, w istność prawdy rodzi:
Y z małych początkow, do tey często wielkości
Przychodzi, że w niebieskie pniesie wyniosłości,
Wyszszą niż Atlant głową.

[175] Пропуск одного рядка.
[176] В оригіналі: subrigit aures (не «surrigit auris»)
[177] Ode 30.
[178] Рядок із вірша «Petro Karloto Philippi Regis Francorum filio salutem», який є частиною передмови поеми «Philippide» Гійома Бретонського (Guillaume le Breton).
[179] Talia

Parva metu, primo, mox se[180] attollit in auras,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.
Virg: 4. *Æneid*.

Znaczne swiata sprawy,
Co są? Jest to zabawa wielomowney Sławy.
Totaq[ue][181] fremit, vocesq[ue] refert, iteratq[ue] quod audit.
Ovid: 12. *Met*.

A ta, w swoich powieściach, wiekotrwalszą bywa:
Gdy na nię, zacność, z piora Kalliopy spływa.
Znikomym trąci dymem, y nikczemną parą,
Co się nie umocniło, mądrych Bogiń wiarą.
Wiatr głosy; ale Xięgi uczonorythmowne,
Są to, dzieł znamienitych tłumaczki wymowne.
Instrumentem ich, ktoś dzieł pańskich zowie:
Ia, że są sławy, w potomność, Posłowie.
Wespezian Kochowski. *w Prefaciey*, Nieprożnuiącego Prożnowania. //

[Арк. 12 зв. = A_2 зв.]

Ze tedy dzieła, piorem, na wieczność przechodzą,
Y nieumieraiącą, wierszem sławę rodzą:
Y rythmow to iest urząd, znać gdzie się co stało:
Skąd się Sąsiadki Chwały ich, źrodło wylało.
Zaczym, gdzie ZACHARZEWSKJM TRĄB, nabyła sława;
Skąt[182], na Herbowych ROZACH, purpura iest krwawa:
Niech mądre Pieridki ogłoszą, rythmami;
Ktore szafuią wiekiem, y wiekow sprawami.
Rzekłem: a one, wlot na cythrach swych zagrały,
Takową nucąc dumę, cnych DOLJWOW chwały.

KANZON
MUZ HELIKONSKICH,
W BOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
PRZEZACNEY POCZĄTEK DOLIWY
SUB ROSA,
GŁOSZĄCY.

Et vacet annales nostrorum audire laborum.
Virg: 11.[183] *Aeneid*.

[180] В оригіналі: sese
[181] В оригіналі: Tota
[182] Помилка у слові, правильно: skąd – тут і в більшості наступних випадків.
[183] Lib. 1.

Zła to rzecz iest niezgoda. Zatrata pokoiu.
Swaszka Furiy piekelnych[184]. Piastunka zaboiu.
Nutrix discordia belli.
Claudianus ad Ruf.
Podżegaczka złych woien. Zaraza miłości.
Podszczuwaczka na bratnie sroga zawziętości[185].
Vulnera miscebunt fratres, bellumq[ue] coacti,
Hoc potius civile, gerent.
Lucan: 1. *Phars*.
Erebu przyiaciołka. Wszech szkod podskarbianka.
Nielubey Prozerpiny serdeczna kochanka.
Ktora wszczynaiąc woyny, y gniewy szalone,
To zdaie się dobrego coś mieć; że stalone
Wykowawszy koncerze, zaostrzywszy groty,
Wydaie, w kim, woienney przewaga iest cnoty.
W niebespieczeństwie poznać, kto Scewola prawy:
Marcialistow, krwawe wydaią rosprawy. //

[Арк. 13 = A_3]

Nie uznasz, aż chyba pod Troią Achyllesa,
Jak pod Nemeyskiego lwa łupem, Herkulesa.
Maximus Nemeæ timor, gemuit lacertis pressus Herculeis Leo.[186]
Laury czołgaiące się, po zwycięzskich skroniach,
Kąpane, w krwawonurych Gradiwowych toniach,
Swiadczą, w kim iest do zwycięstw chęć Annibalowa;
W kim dzielność nielękliwa Leonidesowa,
Y ochota do boiu. HERBY są znakami
Dzieł swiatu zawołanych; są ich y swiadkami.
Nie zakwita ROZA, bez ciernia ościstego:
Ciernie iey są wyrazem grotu stalistego.
STRASZY y PRZYCHECA[187], gdzieś nad ROZA pisaną[188].
Jak się dorozumiewam, dobrze o tym znano,
Ze grozny iest powab, do zwycięzkiey korony:
Niemoże Sardanapal dostać iey pieszczony.
O! iak to przykrym sława ozdabia się kształtem;
Kiedy szturmowym, w wieczność, napiera się gwałtem.
Stąt[189], y DOLJWA doszła swey chwały pieszczona,
Ze w Mazoszu[190], pod zamkiem LJWO, krwią zbroczona
Zostawszy, w buynieyszą się płodność roskrzewiła;
Bo dziś ich TRZY, gdzie przedtym, sama iedna była.
A to iako się stało; opowiedzcie Muzy,
Opoione uczonym zdroiem Aretuzy.

[184] Помилка у слові, правильно: piekielnych
[185] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[186] Джерело цитування: Seneca. Hercules furens.
[187] Помилка у слові, правильно: przychęca
[188] Помилки у словах, правильно: nad różą pisano
[189] Помилка у слові, правильно: stąd – тут і в більшості наступних випадків.
[190] Помилка в назві, правильно: Mazowszu

Wszak wam wiadomość rzecziy, w pamięć powierzona:
Pallas w pokoiu, czyni co w boiu, Bellona.

KWITŁOSĆ
OKAZALSZA
STARODAWNEY ROZY,
Przydatkiem drugich dwoich ROZ,
po zaoranych pod Liwą, Secundis armis, zagonach, chwalebnie
na pozor krwiobarwianey Ewropy,
wypracowanym Syna Latony piorem,
POKAZANA.

Geminæ Pestana[191] ROSÆ per jugera regnant.
Claud: *de Nup*.
Pinxeruntq[ue] locum, variato germine, FLORES.
Fortunatus. //

[Арк. 13 зв. = A_3 зв.]

O iak to rzecz straszliwa, y przeklęta razem!
Porywać się na Swiętych, z dobytym żelazem.
Z Bogiem woynę zaczyna, kto z iego Swiętemi.
Y zadrzymież li pomsta nad zbrodni takiemi?
Swiętokradzkim krew mieczem niewinnie przelana,
Woła zawsze o pomstę, do mściwego Pana:
Ktory, im dłużey skutek karania odwłacza,
Tym, z gniewliwszym piorunem, w prog złosliwych wkracza.
Tarde suspensi signa furoris, pensat[192] gravitate Deus.
Nicol: *Avanc*:[193]
Lento gradu, ad vindictam sui, Divina procedit ira; tardidatemq[ue][194] / supplicii, gravitate compensat.
Val. Max. Lib. 1. *c.* 1.
Jeżeli y miłością Jowisz uwiedziony,
Przeciw Tyrskiey Semeli, (:o zle dar proszony!
O zdradliwa Junono!) przez Stygiyskie Bogi,
Przysiągszy na podarek, swey kochańce, srogi,
Niemogł, w gornym Cektauzie, słowkiem wypuszczonych
Utrzymać swych piorunow. A więc że na onych,
Siarczysta Wulkania, niewywrze swoiego
Zapału? ktorzy Boga maią gniewliwego.
Nieskoro się rozżarza Nemezis prawdziwa:
Lecz skoro się roziątrzy, iuż nie powściągliwa

[191] В оригіналі можливо: Pæstana
[192] В оригіналі: compenset (не «pensat»)
[193] Помилковий автор. Цитата з: Neuhusius R. Poemata iuvenilia.
[194] В оригіналі: tarditatemque

Jest na wieki.
... Lenta, si vindex Deus
Tonitrua librat, manu[195] tandem tamen
Severiore torquet.
Nicolaus Avancinus in Poesi Dramatica. / *Tragœdia.* 5. *Actu* 1. *Scena* 8*ua*.[196]
Latwiey być może hamowany,
W zapalczywości swoiey piorun, niż rozlany
Gniew tego, ktory pomsty Panem iest y Bogiem;
Przed ktorego wartuie sprawiedliwość progiem.

Ze niezliczone nigdy są, millionami
Millionow przykłady, iak cięszko z złościami
Gniew Boski obchodzi się: y iako iednego
Występcy grzech, karaniem Krolewstwa całego,
Zwykł bywać. O występki Krolow znamienite!
Płaszczykiem iakimś władzy, pozornie zakryte;
Zle z wami. A przecież Ja na dowod iasnieyszy,
Bo Krolewską godnością, swiatu pozornieyszy,
Rythmem mym, pokaże Krola Bolesława
Smiałego; ktory winą swą sprawił, że Sława //

[Арк. 14 = A_4]

Z czcią od Korony Polskiey była oddalona:
Y gdzieś za Garamanty, wstydnie zapędzona.
Boday w Państwach Krolowie tacy niebywali:
Ktorych występek, złoty thron na doł wali.
Rostropność Krolow, baszta iest diamentowa:
Nierostropność, na baszte z paięczyn osnowa.

Ten Krol, puściwszy wodzę mieczowi srogiemu,
Z zapalczywości swoiey, Mężowi Swiętemu
STANJSLAWOWJ, stolcem Biskupiey godności
Krakowskiey wysokiemu; ale w pobożności
Jeszcze wyszszemu, duszę z ciała wygnał swięto;
Y krwi szarłatem, zbroczył SKALKE[197] w sławę wziętą.
Ten dziś Wawelu mocna straż iest y obrona;
Y Twey Korony, Lechu, przednieysza Korona.
Lecz nie bez pomsty krew się niewinna przelała,
Vindex non claudo est pæna[198] secuta pede.
Bern: *Bahusius Epig*: *lib*: 4
Rhamnusia dekret swoy na Krola wydała,
Potępiencom służący. Zdarła go z korony
Apostolska Stolica; y thron uzłocony
Z pod onegoż wymknowszy, wolnym go wygnańcem,

[195] В оригіналі: at manu
[196] Scena 7.
[197] Помилка в назві, правильно: Skałkę
[198] В оригіналі: pœna

Za cudzy gdzieś kąt pchneła, czyli wywołańcem
Z Państw swych uczyniła! O Koronny wstydzie!
Y o Twą tu iuż sławę, iako widać, idzie.
Z Bolesławem swym, musisz boleć na niesławe:
Zleś barzo, zle sprawiło Swiętoboystwo krwawe.
Wy ktorzy Krolewstwami, y swiatem rządzicie,
Często z popędliwości, w rządach swych błądzicie.
Kroluiące Kapłaństwo gdy u was nie w cenie;
Toć y Waszych Koron glans, iest słońca zaćmienie.
Gdy Podskarbich czci Boskiey godnie nie szanuiem,
Toć y w naszey, godności żadney nieznayduiem.
Co się po Bolesławie rzecziy w Polszcze[199] stało
Smiałym, do rzeczy mey, tu namienić się zdało.

Iuż Polska iedyną iest naiazdow Oyczyzną,
Co przedtym, sławnych laurow spiżarnią się żyzną
Nazwać mogła. Gwałt srogich nastąpił zaboiow,
Niezgod, rostyrek, szpetnych zdzierstw, y niepokoiow.
Dwieście y piętnaście lat, z wiekiem upłyneło;
Jak Lechowe, bez Krola, Krolewstwo ginelo. //

[Арк. 14 зв. = A_4 зв.]

Co było iednym ciałem, w członki się rozdarło.
ZŁE, buczno się na krzesłach Xiązęcych rosparło.
Krakow, Szlonsko[200], Kuiawy, Wielka tudzież Polska,
Ktorey stolica Poznań, Lęczyca[201], Pomorska
Ziemia, Sędomirz, Mazosz[202], Siradz[203]: iest y więcey,
Co, na się hardo brały Tytuł czci Xiążęcey.
A te żyiąc niesfornie z sobą się wadziły;
Zaczym Litwie, Tatarom, Rusi, otworzyły [*Striyk*: / *lib*: 10: / *fol* 373.][204]
Do Polski wrota. Temi wcisnowszy się krwawa
Bellona, pokazała, że w Polszcze zła sprawa,
Gdy niemasz głowy. Okręt bez sternika snadnie,
Na szczekaiące Scylle, z szkodą swą napadnie.
Przeważna Argos Grecka, nagle w morzu ginie;
Gdy w niey rostropny Jazon, na styrze, niepłynie.

W tey mgle, y zamieszaniu Krolewstwa Polskiego,
Jak mowią, co dzban, to Pan, każdy się wyszszego
Dobiiał krzesła. Harde, na to się sadziły
Dumy, by w zaiem sobież, dla swych pomp szkodziły.
O Dumo! Mongibelow, siarczystych Æthn godna,

[199] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[200] Помилка в назві, правильно: Szląsko
[201] Помилка в назві, правильно: Łęczyca
[202] Помилка в назві, правильно: Mazowsz
[203] Помилка в назві, правильно: Sieradz
[204] Маргіналія в рамці.

W ruiny swiata tego, a nie w całość płodna.
Przez cię, nie ieden Hano, chcąc się mieć za Boga,
Tam dręczy się, gdzie Dita wiekuie cma sroga.
Gdy butna, z Phaetontem[205], mysl swe pędzi konie,
W ogniowrzącym, utonąć musi, Phlægetonie[206].
Wy, co hardo berłami na ziemi władniecie,
Gdy z thronow upasć macie, nigdy niezgadniecie.
Gdy by po Bolesławie, hardość kark złamała,
Była by większa siebie, tak Wielka, iak Mała
Polska: co dziś w wrzawie. Bolesław wstydliwy,
Na nie ubłaganey szturm smierci popędliwy,
Thron zamieniwszy w trune, zablędniał bukszpanem;
Państwo w rękach trzymaiąc, zaniechał być Panem.
O godny niebios wstydzie! to y ty blakuiesz?
Mow, blakuie: musisz; gdy w sercu twoim strach czuiesz
Nieszczędney Parki. Błędnieć muszą y szarłaty,
Kiedy smierć zayzrzy w oczy, wzystkim[207] rowna. A Ty,
Coś Państwami potrząsał, iak podłym motłochem,
Zrownasz się z naylichszemi, przysypany prochem.
Cinis æquat omnes:
Et urna, quæ nos colliget, omnium
Mensura rerum est.
Sarb. Lyric. lib. 2. Ode 16. //

[Арк. 15 = B]

Po nim, Monarchą obran LESZKO CZARNY, Xiąże
Sieradzkie. Ten, zostawszy Koronatem, zwiąże
W iedną mysl, postronne, tuż y swoich Xięstw siły,
Y temi, Mazosz[208] pędzi Cerneńską, w mogiły
Smiertelne, mszcząc się ziemi Dobrzyńskiey złupienia.
Na tey woynie, ktorzy stę[209] stali zalecenia
Z cnot woiennych godnego, a zwłaszcza pod LJWĄ
Zamkiem, tych przybogacił, znacznieyszą DOLJWĄ,
LESZKO CZARNY Krol Polski. Bo, co iedna była,
w Czerwonym Polu ROZA, to do tey przybyła
Nowa ROZ krwawych PARA, nadaniem znacznego
W odwadze, LESCELJNA, lub LESZKA CZARNE[GO].
PETRUS DUSBURCH Historik Pruski, *w Xiędze swoiey Kroynikarskiey*, / *Leszka Czarnego*, *ktory Panował po Bolesławie Wstydliwym*, *nazywa Lescelinem*.[210]
A tu, Pamięci CORO, zacna Mnemozino[211],
Day mi znać, z iakich źrodeł, DOLJWOWJE płyną.
Y Komu w przod, do ROZY, parę ROZ przydano:

[205] Faetontem
[206] Flegetonie
[207] Помилка у слові, правильно: wszystkim
[208] Помилка в назві, правильно: Mazowsz
[209] Помилка у слові, правильно: się
[210] Джерело цитування: Peter von Dusburg. Chronica Terre Prussiae. Pars 3, cap. 191, animadversio: «Matt. Strykowski ossoslevicius legit Lescelinus, et dicit este Lescum Nigrum, Principem Poloniæ».
[211] Помилка в імені, правильно: Mnemozyno

Y z iakiey ich przyczyny, DOLJWĄ nazwano.
Nieposzła prośba w zanic; tak mi powiedziała
Muza, co wszech dzieł pamięć, przed oczyma miała.
His, juvat Aonium verbis efferre cothurnum.
Neoter.[212]
Był kochanek Gradiwa w boiach walecznego,
z Herbu PORAY, Rzymskich kwiat Rozynow; ktorego
Urodzona smiałość, na ten hak wprowadziła,
Ze mu wolnym poymańcem, zostać uradziła,
W rękach bitnych Jadźwingow. Dowcipna miłosci
Ku Oyczyznie! iak lekce twe niebespieczności
Ważysz. Co widzim iasno w dzielnym Porayczyku.
Ten umyslnie, Jadźwingow przybywszy do szyku,
Jakoby obłąkaniec, swięto[213] chytrość knuie.
Prosi, niech ręka wasza wolność mnie daruie,
A ia to sprawię, że Wam na łup wydam LIWĘ.
Nieprzyiaciel, te słowa maiąc za zyczliwę,
Wypuscił z rąk Senona[214], na swe złe, chytrego:
A ten doszedszy LIWY, zamku obronnego,
Sprowadził lud Polski na Jadźwingi bespieczne;
Z ktorych, odniosł zwycięstwo, y triumfy wieczne.
Za ten przemysł Porayczyk, y taką przysługę,
Do dziedziczney swey ROZY, przyiął wnow, dwie drugie.
A że pod LIWĄ to się stało, z tey przyczyny,
Te ROZE, DOLIWĄ, swę wzieły mianowiny. *Marcin Bielski. lib*. 3. *fol*. 230.[215] //

[Арк. 15 зв. = В зв.]

Rok, w ten czas płynął, Tysiąc dwieście siedmdziesięty
Z dziewiątym, iak się cnych Dom DOLJWOW zawzięty
Roskrzewił, w Polskich kraiach; y z ciernia ROZ krwawych
Zakwitnął w sławę, y cześć Honorow złotawych.
Additio duarum Rosarum facta est, Anno[216] 1279 regnante Lescone / Nigro, ad arcem Livo.
Simeon: *Okolski*, *in Orbe Polono*, *Tomo* 1.
Skąt by to zaś początek swoy wziął PORAY? proszę:
Przypomni mnie Thalio: niech wiem, kogo głoszę
Rythmu moiego pieniem. Na te moie słowa,
O uszy się obiie odpowiedź takowa.
PORAJOW początek, są sławni ROZYNOWJE,
Piękna ozdoba Rzymu, zamożni Panowie:
Z tych ieden, ze Włoch, z Czechem Xiążęciem, w Morawską

[212] Автора і джерело цитування не встановлено.
[213] Вірогідно, помилка у слові, правильно: świętą?
[214] Вірогідно, помилка у слові, правильно: Zenon?, Xenon? (від «xen» – інший, чужий)
[215] Помилкове джерело цитування. Інформація міститься у: Paprocki B. Gniazdo Cnoty, Zkąd Herby Rycerstwa ... początek swoy maią. S. 1044: «Kiedy mimo zamek Liw szło woysko nie małe, Tralfili na jaćwingi pogany zuffałe...»; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 177: «O kleynocie starodawnym Doliwa, o ktorym Długosz pisze, że iest własnie w Polszcze nabythy u zamku Liwa w Mazowszu...».
[216] В оригіналі немає слова «Anno».

Wyiachał ziemie: potym, uwiedziony łaską
Bolesława Chrabrego, do Polskiey Korony
Przeniosł się; y był wielce od Krolewskiey czczony
Powagi. A był to Brat rodzony Swiętego
Alberta Męczenika[217], w Prusiech zabitego:
Ktory naprzod Biskupstwem kierował Pragneńskim;
Poty[m], Arcibiskupe[m], w Polszcze był, Gniezneńskim. *Miechovius lib*. 2.[218]
A tu, niech każdy widzi; skąt zacney DOLJWY
Początek płynie, y zdroy krwi szlachetney żywy.
O szlachetna Lucino! godna wieczney chwały,
Ktora, w ROZACH panięcych, piescisz duch wspaniały.
A te trzy ROZE, Cnotę, Pracę, y Ochotę,
Do dzieł Marsowych znaczą. w Helmie, TRĄBY złote,
Ita trino Rosarum decore, illius labor, virtus, & strenuitas floret, / & svaviter odorat.
Simeon Okolski in Orbe Pol. Tomo 1.
A między niemi ROZE to swiatu znać daią;
Ze Cnota, Godność, Męstwo, sławnie zakwitaią
W znamienitey DOLJWJE. O kwiecie kochany!
Y samym gornym Bogom zawsze podobany.
Et gratæ sunt Superis ROSÆ.
Anacreontes.[219]
Coś y więcey ma się rzeć, DOLJWO, o Tobie:
Co będzie ku Twoiey czci zawsze, y ozdobie. //

[Арк. 16 = B_2]

OBFITSZA ROSKWITŁOSĆ STAROZYTNEY DOLIWY, W BOGATYM WIRYDARZE WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW P. ZACHARZEWSKICH,

Rymotwornym Muz Helikońskich piorem,
SWIATU
POKAZANA.

Respirant, croceis depicta coloribus, arma[220].
Fortunatus.
Purpureis tecta ROSARIIS,
Omnis flagrat humus.
Prudentius.

[217] Помилка у слові, правильно: męczennika
[218] Джерело цитування: Maciej z Miechowa. Chronica Polonorum. Lib. 2. Cap. 4. Більш вірогідне джерело цитування: Bielski M. Kronika. Kn. 1. S. 53.
[219] Цитовано за: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1 (див. арк. [1] зв.).
[220] В оригіналі: arva (див. також арк. E_2 зв., прим. 310).

Nie w samey tylko Lecheyskiey Koronie,
Sławna DOLJWA, purpurowe skronie
Kwitło podnosząc, wieczney zapach Sławy
Sieie w Europie. Nie sam Mavors[221] krwawy
Polskiego Państwa, więczy ROZĄ sobie
Staliste czoło. Prysneła y Tobie
Na skroń, ROZAMJ, Olgierdowiczowa
Ręka, wyrazniey powiem, Jagellowa[222],
Litewski Jezdcze[223]: gdy tym pięknym Kwiatem,
Przed Europeyskim ozdobiła Swiatem,
Godnego Hnatka.

Hnatkowi dobrze u swiata zasłużonemu, Litewskiego Xięstwa Obywatelowi, *Krol Iagello*[224], / *na Seymie Hrodleńskim w nagrodę zasług*, *pozwolił mieć za Herb DOLIWĘ*.

Paprocki.[225]

Lecz ia ozdobnieyszy
Pokaże[226] ROZY krzak, tym wybornieyszy,
Ze Włoskiey Flory ręką, przeniesiony
Z cudnych Dziardynow, w nieznaiome strony
Litewskich Krain. Znać, od ROZ nazwany
JAN ROZYCKJ, mąż w mowie nie przebrany,
Wgłębiwszy się w DOM przezacney DOLJWY,
GŁEBOCKJCH Sławie we wszystkim zyczliwy, //

[Арк. 16 зв. = B_2 зв.]

W nadgrobney Mowie swey, do GŁEBOCKJEGO
ALBERTA, ktory urząd Kaliskiego
Nosił Podczaszstwa, obszyrnie wywodzi,
Jak się tych ROZEY KWIAT wspaniale rodzi
W Polskim Ogrodzie. Ledwie iest dawnieyszy
W Polszcze Dom, ledwie y starożytnieyszy,
Nad DOM DOLJWOW; w ktorym z ROZ korony,
Zwycięzcom wiie Gradiw roskrwawiony.
A! czy w samymże Lecheyskim Dziardynie,
Tych ROZEY zacna krew, dawnością słynie?
O! nie. Powiędż że mowna Terpsichoro,
Gromowładnego Krola zacna Coro.
Rzekłem: a ona w OEnotriyskie strony
Twarz obrociwszy, tak zacznie kanzony.
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ;

[221] Mawors

[222] Помилка у слові, правильно: Jagiellowa/ Jagiełłowa (див.: Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. T. 2, S. 533).

[223] Помилка у слові, правильно: Jeźdźcze

[224] Помилка в імені, правильно: Jagiełło

[225] Даного тексту в творах Б. Папроцького немає. Можливе джерело цитування, помилково прочитане: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 159: «Eadem arma Iagelo Rex Poloniæ in Comitijs Hrolen. Natkoni concessit Lithuano, Ioan. Rozycki in oratione Funebrali Alberti Glembocki Calissien. Pocillator, arma hæc antiquissima deducit, ac cum tempore progressum suscepisse».

[226] Помилка у слові, правильно: Pokażę

OEnotrii coluere viri.

Virg. 3. Æneid.

Tam, gdzie Braterską krwią się fundamenty
Fraterno, primi maduerunt sanguine, muri.

Lucan. lib, 1.

Miasta zbroczyły; gdzie, w złości zacięty
Sęp okrucieństwa, klunął w piersi Brata;
Romus Remula[227], gdzie mieczem zniosł z swiata.
O Tobie, mowię, Rzymie starożytny,
Mądry, paważny[228], roskoszny, y bitny.
Pieszczony Sadzie swiata obszernego:
Złoty Elizie, z bułatu twardego
Wykowany: y twe żyzne zagony,
W ROZY się szarłat stroiły skrwawiony.
Auzonio! Ty ROZĄś się stroiła;
Gdy, w Rzymie, możnych ROZINOW rodziła:
Z ktorych, podczas złey w Rzymskim Państwie, toni,
Gdy z Pompejuszem, Juliusz do broni
Miał się wzaiemney; Hektor znamienity
Pan, z Herbu ROZY, w bogate obfity
Szczęścia talenty, uchodząc cięszkiego
Na siebie, gniewu Juliuszowego,
Z Rzymskim Xiążęciem, dzielnym Palemonem,
Czy Publiuszem, iak piszą, Libonem?
Z możnym Dorsprungiem, iaki się Herbowym
Szczycił Centaurem. A co Ursynowym
Błyszczał znamieniem, Julian, w Jmieniu
Słynął. Ozdoba Kolumnow plemieniu,
Prosper Cezarin. //

[Арк. 17 = B_3]

HECTOR, *z Herbu ROZY*, *Familii ROZYNOW*: *skąt początek wiodą* / *PORAIOWIE*: *a od PORAIOW*, *DOM DOLIWOW rozszerzył się*. *DOR-*/*SPRUNG*, *z Herbu Centaurow IULIAN*, *z Herbu Ursynow*. *PROSPER* / *Cezarin*, *z Herbu Kolumnow*, *znamienite Familie Rzymskie sobie spokrewnione*, *z Xiązęciem* / *PALEMONEM*, *albo* [:*iednoż iest*:] *PUBLIUSZEM LIBONEM z Rzymu* / *przeniosły się do Litwy*, *podczas woyny Iuliuszowey z Pompeiuszem*.[229]

Znaczne to są Domy:
Swietna Lucina: y blask niekryiomy
Rodowitości. Te, w kąty kryiome,
Y ledwie ieszcze Litewskim wiadome
Faunom, przez Państwa Angielskie, Fracuzkie[230],
Przyżeglowawszy morzem, w Wyspy Duńskie,
Doszły do Niemna, y Dubissy rzeki:

[227] Помилки в іменах, правильно: Romul Remusa
[228] Помилка у слові, правильно: poważny
[229] Можливе джерело цитування (недослівне цитування): Bielski M. Kronika. Kn. 2. S. 153. Див. також: Stryjkowski M. Kronika Polska Litewska, Zmodzka, y wszystkiey Rusi... Kn. 2. S. 47, 49.
[230] Помилки у слові, правильно: francuskie

Gdzie otworzywszy ciekawe powieki,
Na wdzięczność krain, y ich położenie,
Y spodobawszy lesnych Bogiń pienie,
Mieszkanie sobie w Litwie założyli.
Też Familie, kiedy się rozżyli
W kraiu Litawow, do tey przyszły siły,
Ze Xiążętami, w silney Litwie były. *Striyk. lib*. 2. *fol*. 49.
A tu się każdy niech przypatrzy iawnie;
Jak ROZYNOWJE, w ROZACH, zawsze sławnie
Kwitneły[231], w Włoskich, y Polskich Ogrodach:
Ktorych cna Sława, po roznych narodach,
Złotych TRĄB dźwiękiem, Swiatu zalecała:
DOM ROZOKWITŁY, niebu wysławiała.
Te w troisty połk ROZE rozsadzone
Widząc, purpurą swietną ukrwawione,
Mniemam, że się w trzech narodach krzewiły;
We Włoszech, w Litwie, w Polszcze, a nabyły
Rumieńca, ze krwi Marsa walecznego,
W gorących ranach, srogo pławiącego
Gniewliwe miecze. Ze się zaś rozwiły
W czworzyste listki, pewnie oznaczyły,
Sunt tres ROSÆ rubeæ, ex quatuor foliis, constantes.
Simeon Okolski, *Tomo 1. fol*. 158.
Ze cztery części Swiata, o nich znaią:
Wschod, Zachod, Auster, Połnoc, odkąt[232] wstaią
Grozliwe wiatry. A TRĄBY ia sądzę
Być Amalthei rogiem: y nie zbłądze:
Bo tu cnot, fortun, zawarszy się skarby,
Getulskiego zbior staniły Hiarby. //

[Арк. 17 зв. = B_3 зв.]

Niemasz zaprawde talentu droższego,
Jako być wcenie Jmienia zacnego.
Gdyż y czas bywszy, daley być niebędzie:
Swiat w NIC poszedszy, skarbow swych pozbędzie:
Ale, kogo cne Jmie[233] zaleciło,
Skarbem go złotych niebios zbogacilo.
Zaginą Państwa z Krolmi, y Korony:
To Pan wiekow, kto chwale zalecony.
Insculpta cœlo gloria sospitat
Heroas: anni cætera[234] subruunt:
Aulæq[ue], sceptroq[ue], & columnis,
Excidium sua dixit ætas.
Sarb. Lyric. lib. 3. Ode 11.

[231] Помилка у слові, правильно: kwitnęły
[232] Помилка у слові, правильно: odkąd
[233] Помилка у слові, правильно: imię
[234] В оригіналі: cetera

ROŻE
KRWIĄ UFARBOWANE,
Woienney dzielności ozdoba, y nagroda,
Z POLA MARSOWEGO,
W BOGATY WIRYDARZ
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
ciągłostronną Sławiańskiey Melpomeny ręką,
PRZESADZONE.

Aurea marmoreo redimicula, demite[235] collo:[236]
Nunc alii Flores, nunc nova danda Rosa est.
Ovid. 4. Fast.

Z znakow, istności w rzeczach dochodzimy:
Jak z chmur obłocznych, o deszczu sądzimy;
Jak zaś noc, w gwiazdy, nadobnie przybrana,
Pogodny, z morza, wschod znaczy Tytana:
Jak po upałach nieba gorącego,
Jowisza z grzmotem, czekamy srogiego;
Tak z znaku Herbow, poznać dzielne cnoty.
Miecz ostry, bitney iest Swiadkiem ochoty.
Woyna, z Lemneyskiey krszycy wyrobiona,
Na grzbiecie twardych Kaukazow, ostrzona. //

[Арк. 18 = B_4]

Jnszemi by się zaszczycać znakami
Miała, nie miętkokwitłemi ROZAMJ.
Tarcz, Miecz, Łuk, Zbroia Gorgonami tkana,
Szabla, na karkach krwawo wecowana
Nieprzyiacielskich, Strzały, Szyszak, Groty,
To własne Herby dzielnomożney cnoty.
Pannom ta własność, stroić się ROZAMJ:
Hæc graditur stellata ROSIS, hæc alba ligustris.
Claud. de rapt. Proserp.
Rycerz niechay się zdobi pawężami.
Sit & arduus hosti,
Laudis & assiduo vigeat certamine miles.
Tibull. lib. 4.
Chyba, że y kwiat ROZY zczerwieniały,
Pobudkę, z ciernia, do ostrey ma chwały.
Bo piękna ma być, lecz y przykra sława;
Ktorą Bellona pielęguie krwawa.
Speciosa quidem gloria est sanguine orta: sed periculorum plena,

[235] В оригіналі: solvite (не «demite»)
[236] Пропуск двох рядків.

aspera bellis, clade regnorum turgida suberbe.
Neotericus.[237]

Lecz, niech tego nikt w dziw niebierze sobie;
Ze, w pieszczoney ROZ Pangeyskich ozdobie,
Y dzielność chodzi żelazney Bellony.
Przykładami swiat dawno uwiedziony,
Exemplis trahimur, & trahimus retro.
Sarb. Lyr. lib. 4. Ode 10.
W podobieństwo dzieł wmieszcza sprawy swoie.
Skątże[238], ROZANE Mars na się zawoie
Wzioł? powiedz Muzo. Rzekłem: a wnet ona,
Roznemi wiekow dzieły napuszona,
Tak mi odpowie. Rzym swiata Krolowa:
Wszech ziem Boginia: naywyszsza miast głowa,
Terrarum Dea, gentiumq[ue] Roma.
Martialis.
Divum Roma domus, & caput urbium.
Flaminius.
Ze często wieńce, na skroń swą, zwiiała
Zwycięzkie, przetoż y swych ozdabiała
Zwycięzcow, wieńcem z ROZJY uplecionym:
Na znak, że w cierniu ostro uroszczonym,
Męstwo się rodzi. A to być niemoże,
Aby bez ciernia, zakwitały ROZE
Piękne w swey cerze. z Rzymu, iako to z Głowy
Swiata, y nasz kray SarmatoLechowy
Wziąwszy przykład, toż czyniwał z Wodzami
Mężnemi, że ich ozdabiał ROZAMJ
Herbowemi.
Res minor ad potioris currit exemplum.
Cassiod. lib. 10. *Epist*. 13. //

[Арк. 18 зв. = B_4 зв.]

A te taką moc maią,
Ze a ni więdną, a ni[239] usychaią,
Z Helikońskich gor wodą pokropione.
Y stąt, nad niemi te iest rospienione
Lemma: SKROPIONE TRWALSZE. Cna DOLIWO!
Ty iesteś sławy wiekuistey żniwo.
Tyś, y Kwiat polny nieusychaiący:
Bo szarłatem krwi przezacney słynący.
Kwiat polny, *in Cant. Cantic*.[240] *według Hebrayskiego*, *iako Rabin Selon*, / *y Rabin Kimi tłumaczą*, *rozumie się ROZA*.[241]
Tyś iest y morze Parium rzeczone,

[237] Автора і джерело цитування не встановлено.
[238] Помилка у слові, правильно: Skądże
[239] Помилки – зайві пробіли, правильно: ani
[240] Джерело цитування: Canticum Canticorum, II, 1: «Ego flos campi, et lilium convallium» (див. також арк. D, прим. 290).
[241] Переклад цитати з: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 159.

Miasto wod płynnych, kwiatem zagęszczone.
Iest iedno morze nazwane Parium; *w ktorym miasto wody niemasz nic innego*, / *iedno kwiecie*.
Birkowski.[242]
Na Twym Polu, (czy morzem go namienie?)
O iakoś dziwne morza przyrodzenie
Pariyskiego! nic niewidać innego,
Oprocz powabnie Kwiatu pachnącego.
Twa wonność milsza nad wdzięczne Zybety:
Przyiemnieysza nad Sabeyskich zalety
India mittit ebur; molles sua thura Sabæi,
Virg.[243]
Perfum y kadzidł: bo Twoy zapach chwały,
Ledwie nie swiata krąg napełnił cały.
Odważne Męstwo, Sława, y Honory,
Są to, tych trzech ROZ tak piękne pozory.
Auzoński kraiu, Troiańska osado:
Lecheyski swiecie, wolna w mowie Swado:
Gepidow wnuczko, Litwo Marsowata,
Gepidy są przodkowie Litwy.
Striyk. lib. 2. *fol*. 44.
Wielescie ozdob zabrały u swiata;
Gdyście szlachetne rospłodziwszy ROZE,
Wieczney, z nich sławie, cne wysłały łoże.

Tu pioro, zapęd swoy wstrzymay skwapliwy,
Sieiąc nasienie przezacney DOLJWY.
Czas: niech się owoc iey buyny rozwinie;
Jaki się w Polskim, rozrodził Dziardynie. //

[Арк. 19 = C]

PIERWSZA
W BOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
KWATERA
ARCHIPASTERSKICH PREEMINENCIY ZASADZONA
INFUŁAMI.

Est suus INFULÆ Honos, novitque Pedum, venerandi
Sceptri obiisse vices.[244]
INFULA, quæ Soli, Crinale affine repandit,

[242] Джерело цитування (твір) не встановлено.
[243] Джерело цитування: Vergilius. Georgica. Lib. 1.
[244] Пропуск чотирьох рядків.

Dum Caput ambit, amat
Astrigenis, rutilum auro permiscere Capillum,
Orbe colendum & Hali.
Ex Regia Infulati Solis.[245]

Naypierwsza to pochwała, z szlachetney Luciny,
Wyniknąć na twarz Swiata.
Nobilitas, cunctis exordia pandit
Laudib[us], atq[ue] omnes redeu[n]t in semina vires[246].
Claudianus.
Jeżeli przyczyny
Doyść chcemy; pierwsza będzie nam przyczyna;
Ze podobnego Ociec[247] rodzi Syna.
Similes parentibus, ac Majoribus suis, Filii plerumque creduntur.
Quintil. lib. 5. Cap. 10.
Jakie drzewo, taki bywa
Y owoc. Nikt niech się żniwa
Tam pszennego nie spodziewa,
Gdzie się kąkol zły zasiewa:
Ni, z żelazney kiedy szyby,
Będzie złoto, bezpochyby.
Piękna zaprawde rzecz iest, znaczne urodzenie:
Rowna iey, szlachetney krwi hoyne rozszerzenie.
Jm krynica iest, w sobie strumienistsza,
Tym, w zdroiach swych, być zwykła przezroczystsza.
Potok wody zastawiony,
Prętko[248] będzie zamulony: //

[Арк. 19 зв. = C зв.]

Y noc mało ma swiatłosci,
Przy gwiazd szczupłey niewielkości:
Tak y zacność krwi niszczeie;
Gdy się małym zdroiem leie.
Lecz, wysokich DOLIWOW Ocean głęboki.
Hesperidzki Sad złoty, buyny, y szeroki:
Bo się w nim wielkość Familiy zmieściła:
Jaka, ni Rzymskich Fabiuszow była.
Co nad to? że wsze Godności,
Wielkich Fortun przychylności:
Złote Mitry, Pastorały,
Y co zdobi Kardynały,
To DOLIWA w się zabrała,
Gdy w Senacie zasiadała.
Przecież mi Phœbie odkriy DOLIWOW iasności,
Dzieł ich zacność, y imion swe osobliwości.

[245] Джерело цитування: Wiszniowski G. W. Regia infulati solis. Vratislaviæ, 1698.
[246] В оригіналі: causæ (не «vires»)
[247] Помилка у слові, правильно: ojciec
[248] Помилка у слові, правильно: prędko

Ta mało myszląc, co w pamięci miała,
To nieotmownie[249] mnie wyzmiankowała.
Biskupa w przod mi PŁOCKIEGO,
PHILIPPA Męża Swiętego,
Mową swoią namieniła:
Ktorego, tym zaleciła
Niebu cnota, że ubostwu
Był ociec[250]; zaszczyt sieroctwu.

PHILIP, *Syn IANA Hrabie*, *był wzięt po STEPHANIE*, *z DOMU* / *POBOG*, *z Dziekaniey Płockiey*, *za Panowania WŁADISŁAWA pierwszego*, / *potwierdzon od PASKALUSA Papieża*. *Żył na Biskupstwie lat* 7. *Umarł*, *Roku* / 1107. *Po nim został SYMON*, *z DOMU GOZDAWA*.[251]

Y Twoie PIETRZE imie[252] skałoznamienite,
Na pierścieniu wieczności zostaie wyryte.
SYRZYKIEM Cię wiek przezywał miniony.
Dla tego, Sygnet sławi Cię robiony,
Z diamentow swietnych w złocie;
Drogocenney, że Twey cnocie,
Był rowny KLEYNOT powierzony,
ORZEŁ Polski ubielony:
Gdy Cię WAWEL znał za Pana
Y z Podkanclerzstwać Cześć dana.

WAWEL Gora w Krakowie, *Pałacem Krolewskim znamienita*; *tam Stolec Biskupow* / *Krakowskich*. *Tego PIOTRA rzeczonego SYRZYK Biskupem Krakowskim opowiada* / *Kathalog*. *Żył około Roku Pańskiego*. 1347. *Był wzięt po IANIE GROCIE*, / *z DOMU RAWA*. *Pisał się ten PIOTR* de Falcovo. *Był Podkanclerzym* / *Koronnym y Proboszczem*, *u S*.[więtego] *FLORIANA w Krakowie*. *O tym pisze*, *że był mąż*, *tak* / *w szlachetności*, *iako y w dobrych uczynkach*, *znacznym*.[253] //

[Арк. 20 = C_2]

W MARCINIE Poznańska się INFUŁA świeciła.

MARCINA Biskupa Poznańskiego wspomina Kathalog. *Ten żył*, *Roku* 1102. / *Żył na Biskupstwie lat* 19. *Umarł*, *Roku* 1122. *Po nim nastąpił BOGUFAŁ*, / *z DOMU ROZA*.[254]

WAWRZYNCEM zaś Wrocławska chwalnie się szczyciła.

WAWRZYNCA Biskupa Wrocławskiego, *opowiada DŁUGOSZ*, / *że był wzięt po CYPRIANIE tamże w Kanoniey*, *za chęcią przeciwko niemu*, *od* / *HENRIKA Brodatego*. *w Hołoboku poswięcon*. *Żył na Biskupstwie lat* 25. / *Dnia* 7 *Septembra umarł w Przytkowie*, *we Wrocławiu pochowan*. *Roku* 1232.[255]

Dwoch IANOW Poznań widział Biskupami.

O iednym powiada Kathalog, *że był wzięt po DOMARACIE*, *z DOMU GRZY-*/*MAŁA*, *w Roku* 1270. *Pisze o nim że był człowiek polityczny*. *Żył lat* 30. *Umarł*, / *Roku* 1300.

[249] Помилка у слові, правильно: nieodmownie
[250] Помилка у слові, правильно: ojciec
[251] Майже дослівна цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 177
[252] Помилка у слові, правильно: imię
[253] Крім першого речення, недослівна цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 177.
[254] Недослівна цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 177.
[255] Майже дослівна цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 177.

Tamże w Poznaniu pochowan. *Po nim nastał IAN z Domu ŁODZIA*.[256]

Ci nietylko są ozdobni Mitrami;
Lecz zacność Cnot, y Zasługi,
Wiek im, w złocie, ryią długi.
Z Tych ieden y w Pastorale,
Y w Podkanclerskiey lśniał Chwale.
Będąc w Gallią Legatem,
W Awinium, kres wziął z światem.

Ten IAN Biskup Poznański[257], *Podkanclerzy Koronny*, *od Krola KAZIMIERZA* / *posłany w Gallią do Papieża*, *umarł w Awinium*, *Roku* 1348, *Czerwca*, 6. *dnia*. / *Ten był potwierdzon od KLEMENSA szostego Papieża*. *Marcin Bielski lib.* 2. *fol*. 230.[258] / *A Kański pisze, że w Rzymie żyć przestał*.[259]

Ieszcze się nie tu IANOW skończyła pochwała.
Y Krakowska Jnfuła, blaskiem okrywała
Swym, IANA LUTKA.

IAN LUTEK, *Syn IANA LUTKA Sędziego Kaliskiego*, *był Biskupem Krako-*/*wskim*, *po IANIE GRUSZCZENSKIM*, *z DOMU ROZA*, *za KAZI-*/*MIERZA Krola*, *przez PAWŁA wtorego Papieża potwierdzon*. *Umarł Roku* 1451.[260] / *Marca*[261] 24 *dnia*, *w piątek*. *Żył na Biskupstwie lat* 6. *Miesięciy* 6. *y dni* 22. *w Krakowie* / *pochowan*.[262] *O tym piszą Kański*, *Paprocki*, *y Simeon Okolski*, *in Orbe Pol. Tomo* 1.

Tu niechay y dalsza
Godność wyniknie DOLIWY, wspanialsza
W swey powadze, y zacności,
Bo gornieyszey wyniosłości.
Rzekłem: a wnet WINCENTY
Arcibiskup, w Gniezno wzięty,
To mi rzecze, Sam o sobie,
Poważny w Czci y Ozdobie.
Ja pierwszy ten: ktoremu w Sznurze Purpurowym,
RZYM Honor swoy zawiązał, w ten czas w Polszcze nowym, //

[Арк. 20 зв. = C_2 зв.]

Ozdobiwszy mnie Znakiem Kardynalstwa;
Lecz, prożny m[263] chluby, y zuchwalstwa.
Jam po KROLU miał pierwieństwo:
Mnie służyło posłuszeństwo,

[256] Майже дослівна цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 177.

[257] Очевидно, помилка І. Орновського: йдеться про Петра Фальковського (Piotr Syrzyk), краківського біскупа, згаданого вище.

[258] Помилкове джерело цитування. Цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 177: «Był potwierdzon od Klemensa Papieża szostego».

[259] Недослівний переклад цитати з: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 161 (крім речення «Ten był potwierdzon od Klemensa szostego Papieża.»).

[260] Помилка у Б. Папроцького, насправді: 1471.

[261] В оригіналі: Maia

[262] Недослівна цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 178. У С. Окольського згадується Jan Lutek із посиланням на Kantscius (Kącki K.): Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 161: «Ioannem Lutecium seu Lutco *Kantscius refert*, Anno 1464. Episcopum Crac. Vincentium Cardinalem Archiepisc. Gnesneń. 1438. plurimi referunt».

[263] Помилка – зайвий пробіл, правильно: próżnym

W dwie[264] Jmiona dzielney Polski;
Gdy nieschronny wyrok Boski,
W ciemny Mauzol w trącił[265] KROLA;
Ja m[266] był KROLOW żywa wola.

WINCENTEGO Kardynała, *y Arcibiskupa Gnieźnieńskiego wspomina Katalog*, / *że był wzięt po WOYCIESZE*, *z Domu IASTRZĘBIEC w Roku* 1437. / *Był wzięt z Kustodiey Gnieźnieńskiey*; *a był Podkanclerzym Koronnym*: *potwierdzon* / *przez EUGENIUSZA czwartego Papieża*. *w niedziele*, *trzeciego dnia Septembra*, / *w kosciele Gniezneńskim*, *przez ZBIGNIEWA Krakowskiego Biskupa* [:*przy* / *ktorym Ci byli*: *KONDRAT Wrocławski*, *STANISŁAW CIOŁEK* / *Poznanski*, *STANISŁAW PAWŁOWSKI Płocki*, *Biskupi*,:] *poswięcon*. / *Zył na Arcibiskupstwie lat* 22; *potym wpadszy w niemoc w Uniowie*[267] *umarł*, *Roku* / 1448, *we srzode* 14 *dnia*, *Septembra*: *w Gnieznie pochowan w rok*, 17. *dnia* / *Miesiąca Septembra*.[268]

O tym Prymasie Polskiey Korony, tak Sława,
Auzońskim piorem światu powieści rozdawa.
Effusus donator opum, sumptuq[ue] superbo:
A mensa, stomachi languidioris erat.
Hunc, nova Cardineo texit Fortuna Galero:
Sarmatico nulli, quod dedit ante, viro.
Ianicius[269]

To INFUŁAMI KWATERA sadzona,
W Swięte Honory, znacznie rozrodzona.
Lecz, pokaż się y Swiatowa
Tu Czci, Ozdobo Lechowa.
Y Twe niechay złotogłowy,
Glanc obiaśni Phœbusowy.
Gdyż zacność Krwi niesławiona,
Jest w ćmie światło Phaetona. //

[Арк. 21 = C_3]

DRUGA
W BOGATYM WIRYDARZE,
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH
KWATERA
SENATOPOLSKICH PURPUR UFLORIZOWANA
ROZAMI

[264] Помилка, правильно: dwa
[265] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wtrącił
[266] Помилка – зайвий пробіл, правильно: jam
[267] В оригіналі: Uniejowie
[268] Недослівна цитата з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 178.
[269] Джерело цитування: Janicki K. Vitae archiepiscoporum gnesnensium. Cracoviae, 1574. Вірогідно, цитовано за Б. Папроцьким (Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 178) або С. Окольським (Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 161), які вмістили цей вірш.

Quidquid alit prægnans folio de pubere bombix,
Piseove[270] serit Elis amœna solo,
Induis.
Balduinus Cabillavius in Epigram.
Flores amœnæ, ferre juvat[271] ROSÆ.
Horat: *lib*: 2 *Carm*: *Ode*. 3.

Tak to Senacie Polski iesteś zbogacony!
Ze wszystek się w Purpurach, krwawisz zanurzony.
Co Sidon[272], y co Tyr szarłatow maią,
Wszystkie, na pysznym grzbiecie Twym, świtaią.
Co się w Eresie złotogłowow robi,
To wszystko Ciebie Lechowicu zdobi.
Ledwie nie Jndami
Stroisz się, y Chynami.
Ja tak mowię: a Polski Geniusz mi rzecze:
Nie wszelka mowa z prawdą, z ust śmiertelnych ciecze.
Prawda, że złotem błyskamsię pozornie:
Perłami lsnę się iak gwiazdmi wytwornie.
Przecie; nie to mi Ozdoba wrodzona.
Troista ROZA krwi farbą zbroczona,
To pochwała iest moia;
Purpura, Tarcz y Zbroia.
Tą się Ja chwalnie zdobię, y w złotym pokoiu;
Y gdy Mars szyki wiedzie, do krwawego boiu.
Mur mi tam z miedzi, gdzie stanie DOLIWA.
Ona mych zwycięstw Phœbais prawdziwa.
Pod KORONOWEM, hardego Slężaka
KONDRATA, choćże mężnego Junaka //

[Арк. 21 зв. = C_3 зв.]

Kto wziął w poiedynkowey,
Utarczce Gradiwowey?
IAN SZCZYTSKI doświadczony mąż, z Herbu DOLIWY, [*Cromer*. / *lib*. 17.][273]
IAN SZRZECZKOWSKI przezwiskem[274] BIAŁY, natarczywy
Odważca, będąc w woysku Węgierskiego
Krola, Hetmanem, MATIASZA, Cnego
Wodza dał przykład; gdy tysięciy cztyry
Zniosł mieczem Turkow. Hektor to był szczyry,
Szukaiący przez krwawy
Boy, nie śmiertelney sławy.
Było to Roku 1463. *Miechovius lib*. 4. *capit*. 92.[275]

[270] В оригіналі: Pisæove
[271] В оригіналі: jube (не «juvat»)
[272] Помилка в назві, правильно: Sydon
[273] Маргіналія в рамці. Вірогідні джерела цитування: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 161: «*Scythscij, de Ioanne* Cromer. lib: 17.»; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 178: «W księgach 17. Kromer wspomina Jana Szczytskiego».
[274] Помилка у слові, правильно: przezwiskiem
[275] Cap. 67.

PIOTR MIELOSŁAWSKI, z sławnym Wodzem Litewskiego
Xięstwa Wittoldem, niegdyś przeciw okrutnego
Piękny gniew wziąwszy Tatarzyna, mężnie
Z szedł[276] z świata; y tak Jmię swę orężnie,
Między sławne w niosł[277] Kawalery. Muzy! [*Długosz*. / *Anno* 1391][278]
Co skroń kąpacie w zdroiu Aretuzy,
Zacnych dzieł Podskarbianki,
Jowiszowe Kochanki,
O ROZRAZEWSKICH Domie, co wy mnie powiecie?
Wiem, że w iednostayny głos zgodliwie rzekniecie;
Ze to iest ziemski RAY wdzięczno okwity,
W rozne Tytuły sławnie znamienity.
W nim Senatorskie kwitneły Purpury,
Jasnie, iak woyskiem gwiazd niebios Arktury.
W nim Jnfuły błyszczały:
Rozne się Czci zmieszczały.
Chcesz HRABIOW widzieć; znaydziesz onych tysiącami;
Bo wszyscy ROZRAZEWSCY piszą się HRABIAMI.
Chcesz Kasztelaństwa; znaydziesz w STANISŁAWIE:
Ten Rogozińskim Kasztelaństwem, Sławie
Jmie swę oddał. Chcesz li na Jnfuły
Wzrok swoy obrocić? obaczysz; iak czuły
HIERONIM Biskupstwuie,
Na Kuiawach panuie.
Y Marsowa odwaga w ROZRAZEWSKICH[279], żarzy
Zacnemi się gniewami. Widział to Swiat z twarzy
CHRISTOFOROWEY, w ten czas Łęczyckiego
Starosty, iak był w Marsa Lecheyskiego
Unurzony. Stąt, STEPHAN go BATORY
Koronat Polski, (:O! ieżeliż ktory //

[Арк. 22 = C_4]

Odważca mogł żyć długo?)
Woyskową go zasługą,
W swą chęć nęcąc, Rotmistrzem swey Chorągwi stawi:
Czym mu między Rycerstwem, większey Czci pzybawi[280].
Pod ZAWOŁOCZEM, ten Mąż znamienity,
Z żale[m] żołnierstwa, z działa iest zabity. *Simeon Okolski in orbe Pol*: *Tomo* 1
Jeżeli dalsza ROZRAZEWSKICH Domu
Ozdoba, chce wniść w preyzrzenie[281] się komu,

[276] Помилка – зайвий пробіл, правильно: zszedł
[277] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wniósł
[278] Маргіналія в рамці. Вірогідні джерела цитування: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 178: «Piotra z Miłosławia wspomina Długosz dla tego, że z Witoldem ieździł przeciwko Tatarom, kędy wiele a mężnie czyniąc z Pogany zabit. To było w roku 1391.»; Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 161: «Miełosławski Petrus cum Vitoldo contra Scythas fortissime pugnando, occubuit. Dlugossus Anno 1391.». У Я. Длугоша подію датовано 1399 р.
[279] Немає діакритичного знаку: Rozrażewskich
[280] Помилка у слові, правильно: przybawi
[281] Помилка у слові, правильно: przejzrzenie

Niech w Wielką Polskę zaydzie;
A pewnie ią tam znaydzie.
Z naydzie tam Podkomorzych, Starost, Woiewodow:
Y tysiąc iasnych Chwały y Czci ich dowodow.
Nad to STEPHAN Krol, powagą swoiego
LISTU potwierdził; iak DOLIWOWEGO
Pokolenia są DOMY rodowite:
W Zacność, w Honory, w Zasługi obfite.
Magna meritorum pompa est, juditium Regale.
Cassiodorus.[282]
Y coż być nad te ROZE.
Chwalebnieyszego może?

Ten LIST Krola STEPHANA BATOREGO, *dany iest ROZRAZEWSKIM* / *y całemu DOLIWOW Pokoleniu*, *w Grodnie* 23. *Febr.*[uaria] *Roku* 1579. *trzeciego Roku* / *panowania iego*. *A ten LIST wyczerpniony iest z pism authentycznych BOLESŁAWA* / *Xiążęcia Polskiego*, *danych Roku* 1270. *O tym Paprocki*, *y Simeon Okolski*, *in Orbe Pol.* / *Tomo* I.[283] *Dla prawdziwszey istoty*, *własne nie ktore*[284] *Punkta LISTU tego kładę*.

1. *Ponieważ oneyże wziętey LINIEY dawności*, *y z znacznych iey Naśladowcow*, *wielkie* / *widzimy dokumenta*, *y napisy*; *o ktorych to nie ieden nam powiada Autor*: *y nie tylko na-/szym*, *ale y postronnym Państwom są wiadome*. *Pierwsza*. *z LISTOW wielce poważnych* / *Iaśnie Wielmożnego BOLESŁAWA*, *niegdyś szczęśliwego POTENTATA Polskiego*, / *mamy znaczne swiadectwa*: *ktore są napisane na Pargaminie*, *Roku* 1270, *y w DŁUGOSZU* / *Autorze położone*, *tudziesz nam iawnie wszystkim reprezentowane*.
2. *Daley oney starodawney LINIEY y wielkiego w Polszcze POKOLENIA*, / *dobry dokument mamy*, *z znacznych ich w Oyczyźnie Ozdob*, *y Tytułow*.
3. *Głębiey* originem *ich niebierzemy*: *bo z inszych Państw do Polski zawitali*: / *gdzie wieleby trzeba badaiąc się bawić*. & &.
4. KONKLUZIA LISTU TEGO.

A tak, *z znacznych iuż probaciy y dokumentow*, *wszystkim nam jawnych*, *y wiary godnych*, / *tym LISTEM naszym wszystkim iawno czynimy*: *iż przyznawamy im*, *zdawna z wysokich* / *DOMOW iść*, *y Bracią ię Koronnym Synom nazywamy*, *y* legitime *urodzonych*, in / exteris nationibus, *z wielkiego POKOLENIA idących*: *y powinni mieć na zawżdy* / *swoię reputacię w Koronie naszey Polskiey*. *A na dokument tego*, *y dla godności wiary*, *ten* / *LIST własną ręką naszą podpisuiemy*, *y Krolewstwa Pieczęcią przyciskamy*. *Data w Grodnie*, / *Dnia* 22. *Miesiąca Februaria*. *Roku* 1529[285], *Panowania zaś naszego*, *trzeciego*. //

[Арк. 22 зв. = C_4 зв.]

Gdy w SOBOCKICH DOM wkraczam, Apollina piorem;
Widzę go być iedynym Czci y Chwały wzorem:
Bo w nim znayduię znaczną część Senatu,

[282] Джерело цитування: Cassiodorus. [Epistolarum]. Lib. 1, epist. 12: «Pompa meritorum est regale judicium» (див. також арк. [5], прим. 45).
[283] Переклад з: Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 179. У С. Окольського (Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 161–162) міститься коротка інформація про цей лист.
[284] Помилка – зайвий пробіл, правильно: niektóre
[285] В оригіналі: 1579

Dobrze Polskiemu zasłużoną Swiatu.
Widzę THOMASZA Kanclerza wielkiego;
Także THOMASZA Sędzie ŁĘCZYCKIEGO:
Tych, wieczna Sława skronie
Na swym piastuie łonie.
Czy nie świeciłaż Godność y Powaga w BRYCKIM.
Ktory Kasztelanem był, czasow swych, GOSTYNSKIM.
Miło LUBIENSKICH[286] y wspomnieć: ktorzy się
W KUIAWSKIEY Ziemi roskrzewili. Ty się
Cythro spytay, czy DOM ten HONORAMI
Swietniał? czy możniał godnemi Panami?
Ale day pokoy Phœbie[287];
Zna to Swiat y bez ciebie;
Ze LUBIENSCY, Fortuny Matki, Kochankowie:
W Senacie powagą, właśni Katonowie.
MAREK, BRZESKIM się Woiewodzstwem zdobił:
A IEREMIASZ LUBIENSKI, sam robił
Sobie na Sławę: gdy kwitnące wieki
Swoie, oddał do AUGUSTA opieki,
Monarchi Lecheyskiego,
W ten czas w Polszcze pierwszego.
Kwitnącym wiekiem Polskim, ADAM był nazwany,
Od wszystkich wraz LUBIENSKICH znacznie szanowany:
Gdy ZYGMUNT Trzeci Państwo uprawował;
Y Berłem Czwarty WŁADISŁAW kierował.
ADAM florentissimum sæculum[288] Polonum: quem, SIGISMUNDO / III, et
VLADISLAO IV regnante, LUBIENSCII[289] magnifice ador-/narunt.
Simeon Okolski in Orb. Pol. Tomo 1mo.
Na MATIASZU, Kujawskiey INFUŁY
Gorzał beryl. Na STANISŁAWA, czuły
Phœb Polski wdział PŁOCKIEGO
Cześć, Biskupstwa wielkiego.
Lecz trudno wszystkie zliczyć DOLIWOW zacności:
Honory, Dostoieństwa, Zasługi, Godności.
Trudno zbrodzić te morze niespławione,
Więcey niż trzydziestnemi Familiy wspienione
Strumieniami. O Hesperiyskie ROZE!
Ktoż wdzięczność waszą wypowiedzieć może?
Wyście w Joppeńskiey stronie,
Kwiat polny na Saronie. //

[Арк. 23 = D]

Hebrayczycy, *miasto tego*, Ego sum flos campi[290], *czytaią*. Ego sum SARON. /

[286] Помилка в імені, правильно: Łubieńskich
[287] Febie
[288] В оригіналі: seculum
[289] В оригіналі: Łubieńscij
[290] Джерело цитування: Canticum Canticorum, II, 1: «Ego flos campi, et lilium convallium» (див. також арк. B_4 зв., прим. 240).

SARON zaś iest pole, *między Ioppen y Cæzareią*, *na ktorym kwitną ROZE*, *pię-/ knością y zapachem*, *daleko wszystkie inne przehodzące*.[291]

Tu iusz Parnasu Władzco, wdzięczny Apollinie,
Pięknotwarzey Latony nie otrodny[292] Synie!
Naciągni na ton nowy, głosne strony;
Coś inszego tu zabrzmią Cytherony:
Samych iuż dzieła ZACHARZEWSKICH, twemi
Będziesz ogłaszać pieniami rythmnemi.
Nastroy arfę uczoną,
Do głosow wzwyczaioną.

TRZECIA
W BOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
KWATERA
Na Prezent, zaszlubioney, pronuba Bellona Sławie,
Dwiema krwawemi zasadzona,
ROZAMI.

I, felix ROSA, mollibusq[ue] sertis.
Nostri cinge comas Apollinaris.
Mart. lib. 7.

Nie wiele mowiąc, we krwi Sława pływa.
Bellona, iako w gniewie uporczywa,
Tak y trudne przez załomy,
Przez ognistych woysk pogromy,
Przez szlak, przez tor krwawy,
Bierze się do Sławy.
Niebył by Hektor w tey, w iakiey dziś iest Sławie;
Gdy by nie wylał duszy na wiatr krwawie.
Z Krwi Sława rod swoy wywodzi:
Przez śmierć życie sobie rodzi:
Nikt z mężnych nie ginie:
Bo pamiątką słynie. //

[Арк. 23 зв. = D зв.]

Y mogłoż kiedy za grobowe karby,
Pełne, Marsowey rubryki y farby,
ZACHARZEWSKICH zapaść Jmie?
W zapomnieniu gdy niedrzymie:

[291] Переклад з: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 161.
[292] Помилка у слові, зайвий пробіл, правильно: nieodrodny

Toć chwalebnie żyie,
Z Letu wod nie piie.
Poki w Dnieprze wod Nieptun[293] złem niezgorszy;
Poki trwać imie znaczney będzie Orszy,
Albo, y krąg poki nieba,
Kołem bieżeć będzie Phœba:
Dotąt Twoie cnoty,
Y krwawe roboty,
MATIASZU! cnych ZACHARZEWSKICH plemie,
Nie zapadną pod nie pamiętną ziemie:
Bo Cię Męstwo zbroioniosne[294],
Ognie wiodąc na nieznosne,
Sławie zaleciło,
W pamięć zbogaciło.
Widział to iasny Swiat: widziały Nieba;
Gdy się Bellony toczyła potrzeba:
Jakoś mężnie w Marsa stroiu,
Do zgubnego brał się boiu,
Jdąc Przodkow śladem,
Za ich że przykładem.

MACIEY ZACHARZEWSKI Rotmistrz, *pod Orszą*, *mąż znaczny*, *y fortunny* / *znacznie się na Marsowych polach popisuiący*: *wiele by o nim mowić potrzeba*, *iako w Kroy-*/ *nikach iest opisany*.

Paprocki.[295]

MATHIAS, Rhotmagister[296] Celeberrimus ad Orszam et felicissimus. / Recte. Sapientem dolor fugit.

Simeon Okolski in Orbe Pol. Tomo 1.

Tu, Melpomeno Parnasu Mieszkanko,
Uboginiona Jowisza Kochanko!
Wziąwszy w rękę swą pieszczoną,
Syringę w trzcine zmienioną;
Ogłoś iawnie Swiatu,
Sięgaiąc Karpatu,
Jak ZACHARZEWSKI łaskoimienity,
Achilles Polski, w woysku znamienity,
Z Wielmożnemi służąc Pany,
Za pierwszego wszędzie miany
Towarzysza, śmiele,
Bił nie przyiaciele[297],
Na nieśmiertelne Laury zarabiaiąc,
Dzielność Przodkow swych mieczem ponawiaiąc: //

[293] Помилка в імені, правильно: Neptun
[294] Помилка у слові, правильно: zbrojonośne
[295] Джерела цитування: Paprocki B. Gniazdo Cnoty, Zkąd Herby Rycerstwa ... początek swoy maią. S. 1047: «Maciey Zacharzewski Rothmistrze[m] był na Orszey mąż sławny, w Litwie mieszka»; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. S. 181: «Zacharzewscy tamże, był Maciey Rotmistrzem na Orszey, mąż znaczny y fortunny» (див. також арк. [6] зв., прим. 96).
[296] В оригіналі: Rothmag.
[297] Помилка – зайвий пробіл, правильно: nieprzyjaciele

[Арк. 24 = D_2]

Wiedzą o nim z dzielney cnoty,
SAPIEZINSKIE bitne roty.
IAN ZACHARZEWSKI służył z MICHAŁEM SAPIEHĄ, *Koniuszym* / *Wielkiego Xięstwa Litewskiego*, *pod Pancerną Chorągwią*, *za pierwszego Towarzysza*, / *na trzy konie*.
Zna O nim SRZENIAWA,
SRZENIAWA RZEKA, *Herb LUBOMIRSKICH*; *y z temi IAN ZACHA-*/*RZEWSKI służył*, *za Pierwszego Towarzysza*.
Zna sławna PILAWA:
PILAWA, *Połtrzecia Krzyża*, *Znak Herbowny* POTOCKICH:
Bo z SCZESNYM[298] woynę traktował POTOCKIM
Kasztelanem na te czasy Krakowskim.
Zacnieyszą Czcią uraczony,
Rotmistrzowstwem ozdobiony,
Został wraz mężnieyszym,
Chwały swey pilnieyszym.
Mam to z Delfu: że będą pomnieć wiecznie,
Twą dzielność IANIE, szumiące bespiecznie,
Po Austriey, Bosphorowe,
Czy ich nazwę Odryzowe?
Furie ogniste,
Meduzy wężyste.
Tu rzecz, *o Tureckiego woyska cięszkich imprezach przeciw LEOPOLDA Cesarza*, *pod* / *czas Wideńskiey woyny*. *Roku* 1686 defendentibus, *stronę Cesarską*, armis, / *IANA III Krola Polskiego*.
Y Węgrzyn będzie w pamięci swey nosił,
Ktory się nie raz posoką swą rosił:
Co mogła, nie lękliwego
Broń IANA ZACHARZEWSKIEGO;
Co męstwo doznane,
Lub krwią farbowane.
Kładł on tam znaki chwalebnego męstwa:
Gdy z TEKIELEGO odnosił zwycięstwa;
Polską Sławę rozmnażaiąc,
Y Swoiey nie źle sprzyiaiąc.
O cny Lechowicu!
Cnot wielkich Dziedzicu.
A krew to bliska, cny STOLNIKU, Twoia:
Twoiey to Zaszczyt Sławy, iego zbroia:
Boscie roszczką[299] są iednego
Krzaku, ROZĄ roskwitłego.
Kto z Was sławnie robi,
Cały DOM swoy zdobi. //

[Арк. 24 зв. = D_2 зв.]

Często, iednego dzielność bywa sławą

[298] Помилка в імені, правильно: Szczęsnym
[299] Помилка у слові, правильно: boście różdżką

Wielom: y ieden towarzysząc z krwawą
Belloną, w Dom swoy wieczną sławę wwodzi;
Kiedy, przez krwawę pławiąc się powodzi,
W port wchodzi wieczności,
Pełen swey zacności.
Coż rzeknę? gdyście są Fabiuszami
Wszyscy, Rzymskiemi gdy Scipionami:
Toć iuż DOM wasz, iest RAIEM wieczney Sławy;
Stroż RAIU tego, Mars żelazokrwawy,
ROZĄ ucierniony,
Dzielną krwią zroszony.
Ze ZACHARZEWSCY są KORONĄ sławy;
Znak to KORONY, na Hełmie, złotawy
Pokazuie. Ze Marsa są wnukowie,
To pod KORONĄ świetny SZYSZAK powie.
HONOR, MĘSTWO, SŁAWA,
Cnot to ich iest sprawa.
A to tey TRZECIEY, ROZE są KWATERY,
Wspomnione przez mnie dwa cne Kawalery.
O innych Kroyniki wiedzą
Katalogi opowiedzą:
Powie sama Sława
Purpurą ROZ krwawa.
Tu bliżey Synie stań Hiperiona:
Niech twoia Cytra bukszpano złocona,
Ozwie się w DOMU STOLNIKA,
CHARKOWSKIEGO POŁKOWNIKA:
W Ktory dawno Chwała
Z Sławą, w Kroczyć[300] miała. //

[Арк. 25 = E]

FONTANNA
wposrzodku bogatego Wiry
darza żywey y postfata pa
mieci. Stolnika y Połkownika
Charkowskiego P. GRZEGO
RZA ZACHARZEWS
KIE*go wyrobiona*.[301] //

[300] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wkroczyć

[301] Гравірований титул, текст гравірований. Розміри гравюри: 257x166 мм.

Назву вміщено в нижній частині в картуші.

У нижній частині зображення у струмках розміщено дві фрази.

«Hic Laus Sanguine natat». Можливі джерела цитування: Lucanus. Pharsalia. Lib. 7: «Caesar ut Hesperio vidit satis arva natare sanguine»; Sidonius Apollinaris. Carmen 7 «Panegyricus Avito Augusto socero dictus»: «natat obruta tellus sanguine».

«Hic perpetuus fluit Honos». Джерело цитування не встановлено.

Вгорі на стрічці напис: «OMNIBUS SUFFICIENTER». Можливе першоджерело фрази: Epistula II ad Corinthios, V, 15: «et pro omnibus mortuus est, ut et, qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit».

[Арк. 25 зв. = E зв.]

DIFFLUIT E GELIDO FONTALIS MARMORE LYMPHA
MULTIFLICI[302] ASSIDUAS, ORE PROFUNDIT AQUAS.
Paulus Franciscus Petronius,[303]

UT ERIGAT VIRETA, RIVUS IRRIGAT.
D. Salvator Carducius:[304]

SÆPE, LAPIDOSa[305] FONS LIMPIDUS EXILIT ALGa:
NATIVIQUE[306] NIHIL, SORDIBUS UNDA TRAHIT.
Iacobus Masenius.

ET FONS VITREUS IRRIGATOR HORTI.
Bernard. Bahusius S. I. Epigr. lib. 5. //

[Арк. 26 = E_2]

FONTANNA
WPOSRZOD
BOGATEGO WIRYDARZA
RODOWITYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
STALISTOWIECZNEMI KRWAWEY SŁAWY PŁYNĄCA
KANAŁAMI.
NA
Odwilżenie, przywiędniałych, feralibus thedis,
HERBOWNYCH ROZ.
Y po śmierci żyiącey zawsze CHwały y Pamięci,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
P. GREGORZA
ZACHARZEWSKIEGO
PO
Nie mało upłynionym od śmierci iego wieku,
Pamiętnym, o wieczną Sławę Oycowską, Synowskim staraniem;
Przychylnością zaś RoxolanoHelikońskiey Melpomeny
Przez
IANA ORNOWSKIEGO
Nieupływaiącey z wiekami pamięci
WYROBIONA

[302] Помилка у слові, правильно: multiplici
[303] Автор невстановлений. Вірогідно, цитовано за: Picinelli F. Mundus Symbolicus. T. 1.
[304] Автор невстановлений. Вірогідно, цитовано за: Picinelli F. Mundus Symbolicus. T. 1.
[305] В оригіналі: paludosa
[306] В оригіналі: nativisque

Roku, ktorego, STUDNI ZA MKNIĘTEY[307] KANAŁY,
Zbawienną WODE[308] na świat, cudownie wylały.
w S.[więtej] *Cudotworney Wielkiey Laurze Kiiowo-Pieczarskiey*, 1705. //

[Арк. 26 зв. = E_2 зв.]

RESPIRANT CROCEIS DEPICTA COLORIRUS[309] ARMA[310].
Fortunat.

I. C.

N. M.

S. y P.

CH. Th.

Z.[311]

Rzekł by ktoś? że te ROZE wiecznie iuż zwiędniały:
Gdy ię[312] grobowym piaskiem Parki przysypały.
Lecz Ja mowię: te KWIATY czyż kiedy zwiędnieią?
Na ktorę[313], Mars z Minerwą, zdroy Kasztalski leią.
Nadto, że z GREGORZEM, są w Eliz przeniesione:
Toć tam ustawiczney są wiośnie zaszlubione.
Hic, ver purpureum viridantia gramina gignit,
Et paradisias[314] spargit odore ROSAS.
Fortunat. //

[Арк. 27 = E_3]

DO TEGOZ
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA STOLNIKA
Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.

PRZEDMOWA,

C*ło śmierci*, *ciało grobu oddane*: *zysk Cnoty*, *Sława nieśmiertelna*. / ZYWY ZMARŁEGO RODZICA KONTERFEKCIE, / *WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKU y POŁ-/KOWNIKU CHARKOWSKI*, MECŒNASIE MOY / ŁASKAWY. *Nie cale*, per recessum animæ a corpore[315], / *rozbrat z tym uczynił światem*: *kto w*

[307] Помилка – зайвий пробіл, правильно: zamkniętey
[308] Помилка у слові, правильно: wodę
[309] Помилка у слові, правильно: coloribus
[310] В оригіналі: arva. Повторне цитування (див. арк. B_2, прим. 220).
[311] Розміри гравюри з гербом: 175x135 мм. Розшифрування скорочення: Iego [=Jego] Carskiego Najaśniejszego Majestatu Stolnik y [=i] Pułkownik Charkowski Theodor Zacharzewski.
[312] Помилка у слові, правильно: je
[313] Помилка у слові, правильно: które
[314] В оригіналі: paradisiacas
[315] Повторне цитування (див. арк. [7], прим. 134).

pamiętnym życzliwych serc lu-/dzkich Archiwie, *wiekuiącą imienia swego złożył reminiscencią*.
Ani śmierć takiego, *może być zwana*, privatio animæ[316]; *z kim oraz do lochu grobo-/wego Sława nie wstąpiła*.

Fama manet facti. *Ovid*. 2. *Fast*.

Wielka część Libityny nie ma nad nim swey jurisdikciey; *kogo dostoyna cnota*, *piorem sławy*, / *w katalog nieśmiertelności aktikowała*. *Ten niepospolitą życia swego* (:*o trudna chwało*!:)

Permare[317], per terras, per tot discrimina rerum, *Virg*.[318]

do Latium *wieczności odprawuie stadiodromią*: *kto nie latami*, *ale zasługami*, *y cnot zna-/mienitością*, *wieku krotkopaśmnego rościąga granice*. Gloriosius multo est, sua / virtute, quam temporis dono senuisse. [*Hierem. / Drexelius / in Ætern. / Prodro-/mo C*: 1.][319] *Y ten*, *długiemi regestrami*, *lat swoich*, / *wydatne*, *na cnot zaskarbienie*, *komputuie expensa*[320]: *kto*, *nieskrocony po sobie w sercu poddanych*, / *ostawił lament*.

Quem sui raptum gemuere Cives;
Hic diu vixit.
Sarb. Lyr. lib. 2. *Ode*. 2.

Nie ukontentowane, *wieku Twego szedziwością*, *Opłakanki*, *żałosne*, [:*mowię*,:] *dni*, *go-/dziny*, *ledwie y nie momenta*, *nieumieraiącey*, *y* post Fata, *pamięci*, *GREGORZE*, / *ieszcze do tych czas*, *w gorzkich Antiopy łzach się zanurzaią*, *na fatalne Twoie z światem*, / *uskarżaiąc się* divortia, *żeś im siebie samego umknął z oczu*, *na niezbadaney gdzieś wieczności* / ALTI NAVITA SANGUINIS[321], *przeniosszy się Ocean*. *Tu*, *na tey świata powszech-/ności*, *pokiś żył*, *Twego ducha* operativa virtus[322], *była wszystkich iedną duszą*. *Twoia* / *iedynego wola bywała*, *wszystkich na iednoż iednomyślnym konsensem*. *Ty byłeś we wszystkim* / boni sui diffusivum: *iak też* reciproce, *wszystkich* bonitas, *ku Tobie wierną* / *swą* effundebat *propensię*[323]. *Dałeś z siebie iasny tego dowod*: *że spokoyna Numy* / *Pompiliusza władzę*[324], *nad gwałtowne Tarqwiniusza pysznego gubernią*, *potężnieyszą często-/krotnie bywać zwykła*.

Peragit tranquilla potestas,
Quod violenta nequit.[325]

[316] Словосполучення «privatio animæ» фісується у низці видань XVII ст. теологічної тематики. Можливе джерело цитування: Verani G. F. Theologia universa speculativa dogmatica, et moralis. T. 5.
[317] В оригіналі: Per mare
[318] Очевидно, популярна фраза серед різних поетів, початково складена з двох частин: «Per mare, per terras» (Ovidius. Epistulae heroidum. Ep. 7, 14; Tristia. Lib. 2) та «per tot discrimina rerum» (Vergilius. Aeneidos. Lib. 1).
[319] Маргіналія в рамці.
[320] Помилка у слові, правильно: ekspensą
[321] Джерело цитування: Sarbiewski M. K. Lyricorum. Lib. 3, ode 20.
[322] Словосполучення «operativa virtus» («virtus operativa») фісується у низці видань XVII ст. теологічної тематики.
[323] Можливі джерела цитування: Thomas Aquinas. Summa theologiae. T. 1: «bonum est diffusivum sui esse, ut ex verbis Dio. accipitur» – із посиланням на Діонісія Ареопагіта: Pseudo-Dionysius Areopagita. De divinis nominibus. Cap. 4: «quod substantiale bonum est, bonitatem in omnia quae sunt, diffundat». Див. також: Grotius H. Annotationes in libros evangeliorum (Annotationes in Evangelium ad Lucam). Cap. 4: «At hic certe annus ... dicitur tempus illud omne, quo se largissime divina bonitas effundebat».
[324] Помилка у слові, правильно: władza
[325] Джерело цитування: Claudianus. Panegyricus de consulatu Manlii Theodori. Безпосереднім продовженням цитати є подальший фрагмент «Mandataque fortius urget imperiosa quies».

O iak to łaskawe Panowanie. Magni custos Clementia mundi. [*Claud. / in laudes / Stiliconis*[326] */ Paneg*. 3.][327] / *wiele nad poddanemi swemi może*!

Mandataq[ue] fortius urget
imperiosa quies.
Claudianus,

Słowem mowiąc, *Tyś był WolnoRossiyskieego*[328] *nieba* [:*bo Słobody*, ex etymo liber-/ tatis, *maią swoią denominanie*:] *rostropnym Atlantem*: *po ktorego woli*, *disponowanych / rzeczіy*[329], *obracały się sphæry*[330]. //

[Арк. 27 зв. = E₃ зв.]

A choć Cię invida Fata[331], *z oczu nam wzięły*, *iednakże* imaginative *nam się / reprezentuiesz*; *maiąc* ideam *cnot*, *y dzielnościy swych*, *podobnego*, in rectefactorum / conscientiis[332], *Syna*: *ktory iest Obrazem Ciebie samego istotnym*. Filius est imago / Patris.[333] *Niestawiamyć*[334] *tu dla tetryczney pompy*, *Phidiasowym*[335] *dłotem*, *dla chluby / wiekom*, *rzezanych marmurow*: *ani* arrogantem *Memphickich Obeliszkow* molem / super cineres[336], *zakładamy*; *precz prożney uprzątaiąc chwały nadętą Architekturę*: / *Bo*, *coż po tak darmo ronionych spezach*? *gdzie Synowska miłość w skarbnicy serca*, *drogie Oyco-/wskie depozytuie popioły*. Marmore & lapidibus quid opus? ubi filiorum / animus, animati marmoris vices obit. *Ioannes Stubski*.[337]

ale zasług Twoich liczne porządki dla okazalszey chwały,

Ante fidem Solis judiciumque poli[338]

Wyprowadzić, *za przystoyną rzecz osądziłem*. *A że lustr Marsowych zasług ma się* / in parentali *okazać* theatro; *nic to Heroiczney niederoguie*[339] *Sławie*: *bo*, *aż na tym / placu dzielna Cnota*, *y wypracowana Chwała*, *wieczne z sobą zawieraią kontrakty*, / *pewne od wieczności y popiołow grobowych*, *swey nagrody*,

Refert[340] serus præmia digna cinis. *Mart. lib*. 9.

Iuż dziś, GREGORZE, Sæva Fatorum inclementia[341] *iedynym Ci iest / posmiewiskiem*;

Sublimis solio, lubicra[342] serius
Ridet Fata GREGORIUS,
Ex Magnæ molis Magna ruina.[343]

---

[326] В оригіналі: Stilichonis
[327] Маргіналія в рамці. Lib. 2.
[328] Помилка у слові, правильно: wolno-rosyjskiego
[329] Помилка у слові, правильно: rzeczyj
[330] sfery
[331] Джерело цитування: Statius. Thebais. Lib. 10: «Invida Fata piis, et fors ingentibus ausis rara comes».
[332] Повторне цитування (див. арк. [7] зв., прим. 143).
[333] Джерело цитування: Albertus Magnus. Compendium theologicae veritatis. Cap. 6.
[334] Помилка – немає пробілу, правильно: Nie stawiamyć
[335] Fidyjasowym
[336] Джерело цитування не встановлено.
[337] Джерело цитування: Stubski J. J. Magnæ molis Magna ruina. Vilnae, 1644.
[338] Джерело цитування: Claudianus. Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti.
[339] Помилка – немає пробілу, правильно: nie deroguje
[340] В оригіналі: Cui referet (не «Refert»)
[341] Джерело цитування не встановлено. Словосполучення «fatorum inclementia» фіксується у низці видань XVII ст. різної тематики, зокрема у жалобних панегіриках. Також див.: Andrelini P. F. Praefationes duae: altera de vivente: altera de defuncta Anna Francorum regina & Britanniae duce: «Quid non sæva domat duræ inclementia mortis?»
[342] В оригіналі: ludicra, тобто lubrica
[343] Джерело цитування: Stubski J. J. Magnæ molis Magna ruina. Vilnae, 1644.

Gdy Cię cnota, *wierna poszlubienniczka Bogu*,
Virtus marito conscia Numini, *Sarb. Lyr. lib*. 3. *Ode* 14.
na thron nie śmiertelności szczęsliwey w prowadziła[344].

Ale daymy iuż pokoy, gloriosis *Rossiyskiego Æneasza*[345] manibus: *Same iego* / *nieśmiertelne Czyny*; *z głębokich milczenia cieniy*, *na widok swiata* encomiaste calamo[346], / *wyprowadźmy*. *Ktore*, *aby bespieczniey wiekowały*: *pod Twym WIELMOZNY* / *MOSCI PANIE STOLNIKU y POŁKOWNIKU CHARKOWSKI* / *imieniem*, in fastos *wieczności*, *z BOGATEGO WIRYDARZA*, *przenieść usiłuię*.

WIELMOZNOSCI WASZEY MNIE WIELCE ŁASKAWEGO
PANA Y MECŒNATA,

cale wierny y zyczyliwy Sługa

idem qui supra,

IAN ORNOWSKI. //

[Арк. 28 = E$_4$]

ŻELAZNE
KRWAWEY
FONTANNY
KANAŁY
W BOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
Posoką nieprzyiacielską,
PŁYNACE.
PIERWSZY
KANAŁ
Heroicznemi rozoluciami, chwalebney niegdyś pamięci
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA STOLNIKA
Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.
P. GREGORZA
ZACHARZEWSKIEGO,
Z Morskich y Dońskich pienistych przepaściy,
in natale solum,

[344] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wprowadziła
[345] Eneasza
[346] Повторне цитування (див. арк. [7] зв., прим. 149).

CIEKACY[347].

Laurigeram jam tendo chelym, fidibusq[ue] canoris,
Facta virum, & tepido torrentes Sanguine campos,
Expediam.

Casim. Godefr. Obrinski in Berestecensi Bellona.

Zawrocić czas na lotnych skrzydłach uniesiony;
Nihil est annis velocius.

Ovid. 10. *Metamoph*.[348]

Diamentoswietnych gwiazd zliczyć milliony;
Zebrać deszczowe krople rospierzchnione;
Odwilżyć kwiaty mrozem powarzone; //

[Арк. 28 зв. = E$_4$ зв.]

Dać miarę wiatrom dyszącym straszliwie;
Pokazać wagę ognia wyrazliwie; *Ezd. lib*. 3. *cap*. 4.[349]
Ludzkiey to rzecz nie iest mocy.
A ia czyliż bez pomocy
Szczyrey, Phœba Delphickiego,
Krwią Jowisza zbostwionego,
Mogę wyliczyć dzieła swiatu znamienite?
Y woysk nieprzyiacielskich zastępy pobite,
Przeważną ręką dzielnego CREGORZA[350].
O! zna go DON, zna Neptun rządzca morza:
Gdy po nim pływał chucią laurow zdięty.
Tak niegdyś Jazon, pięknemi ponęty
Drogiey wełny uwiklany,
Zwierzał morzu, skołatany
Galeon życia swoiego;
Dla błysku złota pięknego.
Ale, nie o tym tu rzecz Parnaskie Boginie;
Jak, Grecka młodź w Kolchidy, do Medei płynie.
Ni, iako Paris[351] w Thenediyskiey łodzi,
Lacedemońską Helenę uwodzi:
To raczey brzmicie; iak ZACHARZEWSKIEGO
GREGORZA ręka, w boiach doznanego
Męża, laury wiła sobie:
Gdzie, z kim, y o iakiey dobie.
To, gdy mowię; aż wnet Sława,
Z tą prze demną[352] wieścią stawa.

[347] Помилка у слові, правильно: ciekący
[348] Помилка в назві, правильно: Metamorph.
[349] Вірогідне джерело цитування: Prophetia Ezechielis, I, 4: «Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone; et nubes magna, et ignis involvens, et splendor in circuitu ejus. Et de medio ejus quasi species electri, id est de medio ignis».
[350] Помилка в імені, правильно: Gregorza
[351] Помилка в імені, правильно: Parys
[352] Помилка – пробіл у неправильному місці, правильно: przede mną

Gdy PTAK piorunogromny Państwa Moskiewskiego,
Rozniosł grozne Emiry; by z DONU bitnego,
Do woienney młodź przywykła roboty,
Chce li nagrodę wziąć, za dzielne cnoty,
w Bistońskie boię udała się mężnie,
Stambulską Hydrę konaiąc orężnie:
Wnet się dymem DON zakurzy:
Neptun się ze dna wynurzy:
Sam im czołny naprawuie,
Tritonom grać roskazuie.
Ex mandato, *Naiaśnieyszego Cara ALEXIIA MICHAYŁOWICZA*, / *Dońskie Kozaki*, *ochotnie* arma sumunt, *przeciwko Turczyna*.
Skacze w sercach ochota. Każdy iakby z stali;
W hucie się gorących serc, na boy krwawy pali.
W tey woysk ochocie; ktoż był ochotnieyszy
Nad Cię CREGORZE[353]? kto, na boy skwapnieyszy? //

[Арк. 29 = F]

Jak by Ci skrzydła, Jowisz piorunowe
Sam poprzyprawiał, przenikać gotowe,
Hemum, y Rhodopen gory.
Tak zapęd Twoy leciał skory,
W posoczną zamieć Bellony:
W pożar smierciy niezgaszony.
Pomni TAMAN miasto, swą klęską rostoczone;
Jak cięszkie szturmy były po deń przypuszczone,
Z gradem woysk Dońskich. Pomni MAHGELIA[354]
Wyzuta ogniem, z swey posady: czyia
Broń, czyia ręka, skroń iey rozgmatwała.
Euxińska Thetis[355] nie zatamowała
Swemi Charybdy, woysk orężnych,
Dzielnych, silnych, w boiu mężnych.
Wzieli REWEL tęgą mocą,
Za Twoią BOZE pomocą.
KANDRIYSKIEGO przedmieście miasta spustoszyli.
GONI, przeważnym męstwem, murowney dobyli.
Te wyspecifikowane miasta Tureckie leżą po nad Czarnym morzem.
A tam wszędzie, Twoy, wiekopomney Sławy
GREGORZE, sławnie pocił się miecz krwawy.
Ba, y tonął, w krwi Bissurman zniesionych:
Swą klęską, a Twą odwagą, wsławionych.
Zna Cię, po dziś dzień, GREGORZE,
Bitny DON; zna Czarne morze.
Y wieki iuż będą znały:
Gdy płyniesz Kasztalem chwały.
Po tych woiennych trudach, y cięszkich zabawach,

[353] Помилка в імені, правильно: Gregorze
[354] Вірогідно, помилка в назві, правильно: Mangalia ?
[355] Вірогідно, помилка в імені, правильно: Tethys?

Po śmierciogroznych, w polu, z Belloną rosprawach,
(:Jeśliż zabawą to się nazwać może?
Co w ieden moment, nie przespane łoże,
Walecznym Państwom, z trupow wyścieliwa:)
Czyliż zguba, w swey posłudze leniwa?
Przyszlo się zapalić godnie,
Hymeneowe pochodnie:
Y wziąć pomocniczkę swemu,
Pożyciu kłopotliwemu.
Bo nie zawsze się y Mars w nędznym kocha boiu:
Podczas, y iemu miło oddychać, w pokoiu.
Nie zawsze szumią niespokoyne wiatry,
Szturmem swym trzesąc nie poruszne Tatry.
Nie zawsze Typhys Athlantyckie morze,
Deukaliona gibkim wiosłem porze. //

[Арк. 29 зв. = F зв.]

Z Brizeidą Achillesa,
Z Dianirą Herkulesa,
Czyż nie widziano w łożnicy?
Przy serdeczney taiemnicy.
Y Themistokles dobrze w woynach wyćwiczony,
Epaminondas w cięszki pancerz obleczony,
Nie zawsze krwawe odprawiali bitwy;
Nie zawsze zgubne miewali gonitwy:
Y im spoczywać nie nowina była:
Często iedwabna roskosz ich tuliła.
Licuit esse otioso Themistocli, licuit Epaminondæ.
Cic. 1 *Tuscul*.
Bo odpoczynek nie wadzi:
To natura sama radzi.
Omnis laborans requie indiget.
Arist. lib. z.[356] *Polit*.
Ta siła nie długo trwała;
Ktora wytchnienia nie miała.
Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis.
Immodicus, contra, carpit utrumque labor.
Ovid. 1. *de Ponto Eleg* 5.[357]
Ale, nie długo się ten z Kaistriyskim puchem
Pieści: kogo Bellona swym natchneła duchem.
Znowu Mu DONU zasłodniały wody:
Znowu Tureckie pragnie widzieć Grody.
A tak, y Morzem, y Polem, do Sławy,
Niosł krok przeważnie, Rosski Aiax prawy.
CREGORZ[358] *Zacharzewski*, *Rodzic Iego Mości Pana THEODORA Zacharzew-/ skiego*, *po odprawionym Akcie Hymeneuszowym*, *znowu na DON idzie*.

[356] Lib. 8.
[357] Epist. 4.
[358] Помилка в імені, правильно: Gregorz

Y wolał się nad TUZŁOWĄ,
Marsa karmić krwią surową;
Niż w Domu z Witelliami,
Zbytek tuczyć bankietami.
Nec ira Deum, tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola nocet[359], animis illapsa Voluptas.
Silius. lib. 15.
Czterynaście raz słońce zapadało w morze:
Y tyleż kroć dzień niosły światu, iasne zorze,
Z wod Hesperiyskich; iak Krymskiego Hana
Zawziętość sroga, złość nie ubłagana,
Rozbestwiwszy się, na zaboię srogię,
Zatamowały były Dońcom drogę,
Do swych Domow. Zewsząd trwoga:
Tu Ord wisi chmura sroga; //

[Арк. 30 = F_2]

Tu głod sroższy Tatarzyna,
Ultimum supplicium humauornm[360] Fames.
Livius. Decade. 3. *iib*.[361] 1,[362]
Niemocy w woysku wszczyna.
Fames, quam pestilentia tristior.
Idem Dec. 1. *lib*. 3.[363]
GREGORZ ZACHARZEWSKI, *z Dońcami nad rzeczką* / *TUZŁOWĄ*, *w głodzie niezmiernym*, *y cięszkim obleżeniu*, *od Hana Krym-*/*skiego*, *przez dwie niedzieli zostaie*.
Przecież w tym złym, woysko choć znacznie nadwątlone,
Otworzyło do granic swych drogi zamknione.
Wyszło z Kreteńskich zawiłych tarasow,
Zażywszy dosyć biedy, y niewczasow.
Kto ich te nędzę wypowie? iak trzeba.
Mego, (:przyznam:) na to nie stanie Phœba.
Jedli oni tam safiany,
W smak, iak antypast rożany.
Jedli żołwie uprzykrzone,
Swym niesmakiem zaprawione.
Taka oblężeńcom Dońskim od Hana Krymskiego, *nad Tuzłową*, *w polu*, *była* / *cięszkość*; *że z głodu ieść musieli żołwie wodne*, *safiany*, *iakich dosyć mieli* / *zdobycznych*, *warzone*, *inni zaś podeszwy stare od botow*.
Po tych Marsa bankietach, y tańcach Bellony,
CREGORZ[364] ZACHARZEWSKI, w ten czas, z DONU, rzeczony
DONIEC, dobrze się w płony zbogaciwszy,
Na wieczne imie sobie zarobiwszy,

[359] В оригіналі: noces
[360] Помилка у слові, правильно: humanorum
[361] Помилка у слові, правильно: lib.
[362] Джерело цитування: Livius. Ab urbe condita. Lib. 21: «ultimo supplicio humanorum, fame».
[363] Джерело цитування: Livius. Ab urbe condita. Lib. 4: «Jam fames, quam pestilentia, tristior erat».
[364] Помилка в імені, правильно: Gregorz

Sławniey nad wodza Argonautow dawnych,
Z szczęściem triumphow w dom się wraca. Jawnych
Odwag iego, te są znaki:
Krwawe, w Morzu, w Polach, szlaki.
A co dalsza wiodła woyna;
Bellona nam zwieści zbroyna. //

[Арк. 30 зв. = F_2 зв.]

DRUGI
KANAŁ

Krwawonuremi woien, na Oyczystym Polu,
Przez, Wiekopomney niegdyś Sławy,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
P. GREGORZA
ZACHARZEWSKIEGO
Zwycięzną ręką odprawionych,
KRWAWOPŁYNACY[365].

Alter, dicat opus magni mirabile mundi.
Tibullus. lib. 4.
Non, ego Te meis
Chartis in ornatum[366] sileri[367],
Totq[ue][368] Tuos patiar labores,
Horat. Carm. 4. *Ode*. 9.

Dosyć się Muzo piorem włoczyć, po zatopach
Hellespontiyskich. Niechay Oyczysta
Bellona, w Awernowych kąpana ukropach,
Da się z tym słyszeć; iak iey stalista
Broń płaszała bitne szyki:
Y iako był gromiony
Nieprzyiaciel: gdy z Tauriki,
na Rosskie szedł Triony.
Z DONU, gdy się do domu, GREGORZ wrocił swego,
Mało co rękom odpoczynku dawszy,
Znowu się do roboty Marsa gniewliwego
Bierze, mieczem swe biodra przepasawszy.
Wsiada na koń urodziwy,
Sam w pancerz obleczony,
Rosski Kamillus prawdziwy,

[365] Помилка у слові, правильно: krwawopłynący
[366] В оригіналі: inornatum
[367] Також: silebo
[368] В оригіналі: Totve

Dobrze w woynach ćwiczony.
Lecheyska w ten czas powodź na stal przerobiona,
Po Zadnieprzu się szeroko pieniła:
Gdy się KAZIMIERZOWA, w złoto ustroiona
Tarcz, pod HŁUCHOWEM, w mgle prochow dymiła; //

[Арк. 31 = F_3]

A na niedobyte wały,
y ogromne parkany,
Siarczyste się wylewały,
z Kolubryn, Oceany.
IWAN Dmitrowicz SIRKO, woin doświadczony,
Miał Charkowskiego, w ten czas, Połkownictwa,
W rękach swoich Kleynoty. A mąż wzwyczaiony
W biegłość woienną, trzymał rząd Setnictwa,
GREGORZ ZACHARZEWSKI, mężny,
Szlachetny, znamienity,
Y co rycerska, orężny,
Sławy swey KWIAT obfity:
Ktory, wypiastowały Hesperiyskie kraie.
Temu, gdy hasło zabrzmiało Bellony;
Ze, od Wandalu, wicher żelazny powstaie.
Y Lech ogniste rospuszcza zagony:
Biegł, na Gradiwowe gody,
Chciwy laurow wieczystych;
Sławiańskie smyczać narody,
z osławy gąb pienistych:
Y za DESNĄ rzeką, w boy wszedszy strachorodny,
Krwawym potem, ROZ swych poił szarłaty.
GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO, *za Desną*, *z Polakami*, / *Znaczna bitwa*, *y otrzymane* cum præda *chwały*, *zwycięstwo*.
A, że był ZACHARZEWSKICH Korzeń sławorodny;
Biegła wiadomość tuż z nim społ za laty.
Wdzięczne TRĄBY w ten głos brzmiały,
obwieszczaiąc to światu;
Ze GREGORZ iest Hektor śmiały,
Niegdyś życiel Karpatu.
A ieszcze na tę czasy, nie był Połkownikiem,
Gdy dał znak męstwa swego nad Lechami;
Ale tylko zostawał Charkowskim Setnikiem;
Kiedy go DESNA zakręta brzegami,
Godnym Honoru wyszszego,
nad innych przyznawała.
Tak to, serca odważnego,
prętko się wznieca chwała!
Gdy miasto MAIAK, pierwszą brał na się osnowę,
Ryiąc żelazem w ziemi fundamenta;
Y tam mu męstwa znaki iawiły się nowe.
Boy trzykroć wrzący, była mu ponęta, //

[Арк. 31 зв. = F_3 зв.]

Do wiekopamiętney Sławy.
Tam w zgubny wszedszy taniec,
Musiał widzieć tył swoy krwawy,
Taurikański pohaniec.
A GREGORZ ZACHARZEWSKI wieloważny w boiach,
Przybogaciwszy laurem krwawe ROZE,
Po strąconych z brzydkiemi duszami odkroiach,
Z plec Tatarskich, swey wysłał Sławie łoże.
Prawda, że nie bez trudności,
Dostała się y ona:
Zawsze się z ciernia ostrości,
Wiie zwycięstw Korona.

Lecz to było po tym, iak wnętrzna wcichła wrzawa;
Ktorą był wzruszył brzuchem mozek tchnący,
Y iuż osiadła była Marsowa kurzawa;
A CREGORZ[369] dzielny był Setnikuiący
ZACHARZEWSKI, na te czasy,
Kiedy się MAIAK stroił;
A Krym swoiemi hałasy,
Po pod MAIAKIEM broił.

GREGORZ ZACHARZEWSKI, *trzykroć pod MAIAKIEM* / *zbił Ordę*, *będąc ieszcze na ten czas Setnikiem Charkowskim*, *za IWANA* / *SIRKA Połkownika Charkowskiego*: *co się działo przed Bruchowieckiego sedicią*.

Po niedługim czasie, w now[370], zawichrzy się burza
Niespodziewana, Aquilonom sprzeczna:
A ta, gdy z piersiy tęgich złosć gwałtem wynurza,
W swym lekarstwie, iest sobież niebespieczna.
Bo nie rowną gdy się siłą,
Bruchowiecki nadyma:
Ciemną mu tchnie to mogiłą,
y iad smiertny pierś wzdyma.
A trudno Swiat Monarszy szczupłą obiąć ręką!
Twarde są karki Panow kroluiących.
Ten sobie iest mordercą, sam sobie y męką;
Kto humorow swych nie leczy puchnących,
Przezornoscią rozumową,
y rozmysłem uwagi:
Temu topiel Jkarową,
śmiertelne niosą plagi.
W tey Chrześciańskich woysk mgle, y krwawym zamęcie,
Szlachetny GREGORZ przeważnie się stawił: //

[Арк. 32 = F_4]

Kiedy przeciwnikowi stanąwszy na wstręcie,
Wierność swą, Thronu Carskiemu obiawił.

[369] Помилка в імені, правильно: Gregorz
[370] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wnów

Zna KOTELWA, z KUZIOMINEM,
y okoliczne pola;
Ześ był, w ten czas, Marsa synem:
y iak dumna swowola
Szła, w mocnych temrukach, na Twych zwycięstw pozory.
Całe lato w krwi hoyney się pociło:
A te Ci, troimienny Panie, cne Honory
Rządow woyskowych, w opiekę zleciło.
Godny wiecznego imienia Stolnik y Połkownik Charkowski, *GREGORZ* / *ZACHARZEWSKI*, *trzema imionami był zwany*. *Pierwszym imieniem* / *ADAM*, *iakie miał na Krzscie*, secundum ritum Romanum. *Gdy* / accessit ad ritum Græco Orthodoxum, *ieszcze na ten czas będąc barzo* / *w młodych latach*, *dano mu imie AVDIY*. *W męskim wieku na Donie*, *z pe-/wnych woiennych przyczyn*, *nazwano go GREGORZEM*: *y iuż tym imieniem* / *nieotmiennie*[371] *do śmierci pisałsię*.
Wziąłeś CHARKOW z Połkownictwem,
w zapłacie Twoiey Cnoty:
A Sławy wieczney dziedzictwem,
Za woienne kłopoty.

Gdy SIRKO, Połkownictwa Charkowskiego Sławę
Pchnął od siebie; y Chorągiew, Honoru
Znak położył, w inszą się oddawszy zabawę,
Choćże z Bellony niezieżdzaiąc Dworu;
SŁOBODZKIE się za nim GRODY
tuż w tropy gzieś[372] ruszyły:
A SŁOBODOM, nie bez szkody,
te przenosiny były.
DOLIWOW chwała, GREGORZ ZACHARZEWSKI, maiąc
Moc Połkownictwa, z Urzędu swoiego,
Carskich krain całosci usilnie sprzyiaiąc,
Do zabiegu się obroci nowego.
GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO pilne staranie, *o osadzeniu ludźmi*, / *kraiu Słobodzkiego*.
Pod Monarszą rękę zbiera,
lud rożnie rosproszony:
Aż wnet SŁOBOD insza cera:
gdy ten kray stał zludniony.
Dla zaszczytu, nowey (:że tak rzeknę:) Oyczyzny,
Drugi Bogoriy w Rossiey wskrzeszony,
Zmacnia twardo SŁOBODZKI kray, w Cerere żyzny,
Zasięgaiąc mu potężney obrony. //

[Арк. 32 зв. = F_4 зв.]

Stroi miasta y fortece;
puste mieysca osiada;
Sławy swoiey na grandece,
piękną koronę wkłada.

[371] Помилка у слові, правильно: nieodmiennie
[372] Помилка у слові, правильно: gdzieś

W Wałki, w Zmijow, w Merechwę, pilnie lud zwoływa:
ZŁOCZOW, PEREKOP, SOKOŁOW funduie:
Na ostrożności od Ord, nic mu nie ubywa:
Sam ich ochotnie, z swym ludem, pilnuie.
Nad Orelą możną w zdroię,
z Krymcami boy zwiodł śmiało.
Niebo, w ten czas, śniegi swoię,
gęsto runami siało.
A te śniegi, swą białość własną, zrumieniły
Krwią zbitych Tatar, częścią potopionych.
Dostatni, w ten czas, między siebie łup dzieliły,
Z Ord, do katuszy wieczney, zapędzonych,
Rosskich mężow bitne szyki.
Powiedz Euterpe śmiało:
Ze ostalcow, do Tauriki,
mało co ubieżało.

Expedicia GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO z Ordą nad Orelo[373] *rzeczką*, / *pod czas śnieżney niepogody*, *gdzie Orda zbita*, *druga potopiona*, *y płon znaczny odięty*[374].

Pod HAWRYŁOWKĘ wieś, y pod wieś PERESICZNE,
Kiedy Chersońskie podpadły Cyklopy;
Albo, że iaśniey powiem, Krymskie Ordy liczne,
Krwawe widzieć w ten czas było zatopy:
Kiedy, do PEREKOPSKIEGO
nieprzyiaciel pędzony
Wału, od ZACHARZEWSKIEGO,
szwank wziął nie uleczony.
W ogromnieyszey sile pod CHOTMIN, y pod WOLNE,
Przez Perekopski wał, z silną hardością[375],
Przeprawiwszy się Krymskie drapieżce swawolne,
Musieli podać krwawy tył z żałością:
Bo przy wodach ROHOZIANKI,
Wiele swych utracili:
A wstąpiwszy w krwawe szranki,
zabrany łup wrocili.

Rozgromienie Ordy, *y zdobyczy odięcie*, *nad rzeczką ROHOZIANKĄ*; *przez* / *GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO*, *Stolnika y Połkownika* / *Charkowskiego*.

Pod ZMIIOWEM Ozowski Murza Meduzami
Tchnący, gdy szable swe ostrzył na karki //

[Арк. 33 = G]

Chrzescian, z Czausem swym brząknął kaydanami:
Gdzie nie mało Ord, rozgniewane Parki
Posłały w dar do Plutona,
w wiekuiste więzienie:
Zdobycz wszystka odgromiona,
Y niewolnikow cienie.

[373] Помилка в назві, правильно: Orelą
[374] odjęty
[375] Помилка у слові, правильно: hardością

Murza Azowski z Ordami swemi rozgromiony iest, *przez GREGORZA ZACHA-/ RZEWSKIEGO*, *pod Zmiiowem*: *w iakiey okkaziey*, *y Czaus ieden Turecki / żywcem był wzięty*,

A toż kto zliczyć może? iak częste Czambuły,
Neque enim numero comprendere refert.
Virg. Georg. 2.
Pod Wałki, Zmiiow, Merechwe, zagony
Kałmyckie, mięczem gromił odważnie, Wodz czuły,
Y żywe miewał z nich Sławie swey płony.
Pod Czuhuiewem, Charkowem,
(:o Serce odwag pełne!:)
Sławnym się karmił obłowem,
choć Ordy były dzielne.
Te Gradywowe trudy tym się nagrodziły,
Ze chwałę Carską wyiednały iemu;
Y z rąk Monarszych, dary znaczne go uczciły,
Jako obykłe Zwyciężcy mężnemu.
LEW patrzał Juliuszowy
na tę zawziete boię:
Y Phœbus[376] wiodł Augustowy,
na ten plac, PANNĘ swoię.

Była ta Expedicia, *Roku Pańskiego*, 1679. *w Miesiącu Iulu*, *gdy Słońce w znaku / Lwa zostaie*; *y w Miesiącu Auguscie*; *gdy Słońce reziduie w znaku Panny*. *Za te / znaczną woienną*, *pod Charkowem y Czuhuiewem expedicie*, *od Naiaśnieyszego Monarchy / THEODORA ALEXIEIEWICZA*, *GREGORZOWI ZACHA-/RZEWSKIEMU przysłane są pochwalne Pisma*, *y rozne Carskie donatiwy*.

Zniosł on tych Ord część znaczną: trzydzieście w niewolą
Zywcem wziął w boiu. Gdzie BOHODUCHOWA
Wały w niebo patrzaią; z drapieżną swowolą[377],
Koszem leżała Furia Hanowa,
Wrożka zwycięstw spodziewanych:
a drugie się zagony,
Jak Molossow odwiązanych,
w rozne rozbiegły strony.
Ale darmo dufa w moc, y stal wyostrzoną;
Komu się na wstręt mężna darskość stawi. //

[Арк. 33 зв. = G зв.]

Płasza bitny DONIEC, te zgraie rospierzchnioną:
Y bystrą szable w krwi Pogańskiey pławi.
Płony wszystkie odgromione;
pomieszaną im stroie:
Stado tych psow rospłoszone,
złe miało łowy swoie.

Gdy Han Krymski, *z wielką Ord potęgą*, *stał pod BOHODUCHOWEM*, *rospu-/ściwszy zagony swe pod rozne miasta*, (:*a działo się to podczas samey zimy*:), *z temi GRE-/GORZ Zacharzewski wiele miał expediciy*, *samych gromiąc*, *y zdobycz*

[376] Febus
[377] Помилка у слові, правильно: swawolą

im odeymuiąc.
Aby potężnieyszy wstręt był nieprzyiacielowi,
Miał ZACHARZEWSKI GREGORZ w tym staranie:
Gdy Abszach mocny w oczy stawił Ordyncowi,
O święte iego w tym pieczołowanie!
Od grodka WYSOKOPOLA,
co było z znacznym trudem,
(:A stała w tym Carska wola:)
Sam z pracowitym ludem,
Y Lasow KOŁOMACKICH, na Muramskim[378] szlachu,
Do PEREKOPU, mocnieysze rznął wały.
Nie sięział y w dalszy czas, w prożnuiącym gmachu,
Ten przezorny PAN, ostrożny y śmiały:
Ale, co być potrzebnego
Oyczyznie swoiey mniemał;
To do skutku wiodł samego,
Y w tym dokonaniu stał.
On, od miasta WAŁEK, po rzekach mianowanych
PERESWITNA: y gdzie się dwa IWANY,
ZŁY y DOBRY, w swych pienią mieyscach, wodą zlanych,
DOBRY IWAN, *y ZŁY IWAN*, *są to rzeczki*; *ktore wpadaią uściem* / *w znaczną rzekę MOZ*[379]. *O tych* e contra *trzeba rozumieć*. *Dobrego Złym* / *nazywaią*: *bo w lecie przesycha*, *y łatwy Tatarom przechod czyni*, *pod WAŁKI* / *miasto*. *Złego Dobrym mianuią*: *bo iest grzązki*, *y nie przechodzisty*: *y nie może* / *się prze zeń Orda przeprawować*, *pod miasta Słobodzkie*.
Stroił fortecę; y wał usypany,
Grzbietem wzgorę wyniosleyszym,
pracowicie prowadził:
Tym, nad pierwszy, ogromnieyszym,
dobrze sobie poradził.
A ten wał, WODOŁASKICH do rzeczek przychodził,
Krawędzią swoią. Zaś od WODOŁASKICH
Wod, (:ieżelim prawdziwie w rzecz istną ugodził?:)
Większy szedł wał do lasow GOMOLCZANSKICH. //

[Арк. 34 = G_2]

GREGORZ ZACHARZEWSKI, ex vi mandati Cæsarei, *rozne* / *Stroi Fortece*: *dawne Wały podwyższa*, *począwszy od miasta WAŁEK*, *do* / *mieysc Wodołazkich*: *a od Wodołazkich*, *do Gomolczańskich*, *y na nich Strażnice* / *buduie*: *ktorych te są imiona*: *CZAYCZYN*, *HULAYPOLE*, *BACHTYN*.
Po tym wale, wszędzie stały
strażnice nie zdrzymane:
Szylwach zawsze tam trzymały
warty czuyne, niespane.
Nagrodna zawsze sobie zwykła bywać praca.
Kto sieie z łzami, wesołe ma żniwa:
Nie tanio się trud ludzki sam sobie odpłaca:

[378] Помилка в назві, правильно: Murawskim
[379] Немає діакритичного знаку: Moż

Nie darmo pługiem rysuiesię niwa;
Stoliczny płod za nią chodzi;
buyna Ceres kłosami,
Czubate brogi rozwodzi,
hoyna swemi darami.
Tak, y Twoy trud, GREGORZE, nie zniszczał daremnie:
Boś wziął w nagrodzie Połk BAŁAKLIEWSKI.
Połk BAŁAKLIEWSKI ten iest, co dzisia[380] *IZIUMSKI.*
Tak to robił, na swoie Honory, foremnie,
Rządzca dwoch Połkow, czuyny ZACHARZEWSKI!
A, że był Połk małoludny,
Y znaczna część pustyni:
Coż, w tym razie, zabieg trudny,
co, y przezorność czyni?
Zakłada nowe miasta, dawnieyszych pilnuie,
Z wielką czuynością, od wtarczek Pogańskich.
Na Kałmiowskiey Sachmie, pilny Argus czuie,
Skąt, szum ma powstać szturmow Muzulmańskich.
KAŁMIOWSKA SACHMA brod iest tym imieniem nazwany.

O! nie mało zbiegło czasow,
Znikły dniy milliony,
Od Pogańskich iak hałasow,
strzegł się Mąż w krwi cwiczony.
Stolnik y Połkownik Charkowski, y Bałakliewski GREGORZ ZACHA-/RZEWSKI, przez niemały czas stał na Kałmiowskiey Sachmie, w paracie / woiennym; Bałakliewskiego Połku, od naiazdow strzegąc Bissurmańskich. //

[Арк. 34 зв. = G_2 зв.]

TRZECI
KANAŁ

Dalszą Miast, y Fortec kontinuacią,
Za staraniem, pamiętnego Jmienia
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
P. GREGORZA
ZACHARZEWSKIEGO
Z pierwszych fundamentow erigowanych,
CIEKACY[381].

Labores & præclara facinora adeuntibus, & vita ipsa, cum vir-/tute conjuncta, jucunda est: mors[382] nequaquam acerba, immor-/talem nominis sui gloriam relinquentibus.
Arrian. lib. 5. Hist.

[380] Помилка у слові, правильно: dzisiaj
[381] Помилка у слові, правильно: ciekący
[382] В оригіналі: et mors

Otrzy, z oczu twych chmurę cięszkiey ospałości;
Ktoś iest własney twey opiekunem chwały:
Sciągni chyże ramiona do pracowitości,
Apeninowe łamiąc z Annibalem skały;
A tak chwałę odziedziczysz,
Y po śmierci trwaiącą:
Bieg lat twoich ograniczysz,
Pamięcią wiekuiącą.
Swiadkow prac waszych stawcie mocne belloardy:
Budźcie z popiołow miasta Dardanowe;
Jakim by nie zaszkodził gwałt Jowiszow hardy;
Niechay powstaną Karthageny nowe:
Tym imie swoię zmocnicie,
Panowie swoiey chwały;
Gdy was bronić znamienicie
będą, skaliste wały.
Agrippa, w Pantheonie czyż swym nie wiekuie?
Theatr Marcella y do tych czas w sławie.
Augustowy się rynek w pamiątce zmiankuie.
Byrso Dydony! ieszcześ cała prawie, //

[Арк. 35 = G_3]

Gdy w pamięci nam wiekuiesz.
Rythmie, toś y Sam trwały,
Y dziełom trwać roskazuiesz:
Wiek ci nieszkodzi śmiały.

Carmen eversas Babylonis arces,
Ilij muros, Tyriæque Thebes,
Alteram Theben[383] penitus ruentem,
stare coegit.
Ioannes Campus.[384]

Stąt, GREGORZ ZACHARZEWSKI, pilnie na to czuie,
By mogł wiekować w pozney potomności,
Mocne Fortecę, Twierdzę, y Miasta funduie:
Gdzie IZIUM swych wod dziwisię piękności
Miasto podoboimienne,
Z nizkich gruntow, wywodzi:
Te, y po dziś dzień niezmienne,
wieczną Mu Sławę rodzi.
A stąt większa Sława; że Bogodarowita
CARSKA Powaga, ALEXIIEWICZA[385],
W liczbie, godnych pochwały CARSKIEY, go poczyta:
Y MONARSZEY mu łaski swey uzycza.
Brać z MONARSZEY ręki dary,
Fortuny to istota,
Chwała, Krolow, są nektary:

[383] Також: Thebem
[384] Джерело цитування: Campanus. De Miseria Poetarum.
[385] Тобто: Theodor (Fedor) Aleksijewicz

Pisma co? waga złota.
Za założenie miasta IZIUMA, *y za insze stroienia*, *Naiasnieyszy Monarcha* / *THEODOR ALEXIIEWICZ*, GREGORZA ZACHARZEW-/SKIEGO, encomiasticis literis, *y innemi darami*, *obsyła* libera liter[386],
Ze o SACHMIE rzecz była: tą Tatarski narod,
Pod NEZEHOL[387], y WOŁUYKI[388], pod KOROCZ,
Y pod samy częstokroć wpadywał BIŁHOROD.
Moc dawszy mieczu niewściągnioną: oprocz,
Ze y w same się w nętrzności[389]
Państw Moskiewskich, nie wdarły
Jady[390] Krymskie: ich całości,
mało iuż nie pożarły.
Te, Bałakliewskiego Połku nędzną ziemie,
W obfitość ludziy, GREGORZE przywodzisz:
Gdy się nie oglądaiąc na krwawych prac brzemie,
Nowostroyne w niey Osady zawodzisz.
OSKOŁ y DONIEC powiedzą,
budowne Twoię czyny:
O ktorych me Muzy wiedzą,
Wiedzą y Mnemozyny. //

[Арк. 35 зв. = G_3 зв.]

GREGORZ ZACHARZEWSKI nowe Fortece buduie: / *Około rzek OSKOŁU y DONCA*.
Tu zmowcie Thespiady: a gdzież iego praca?
Ktorą z Wołuyskim, wtąż y Czuhuiewskim,
Cierpiał Woiewodami. Niech sama odpłaca
Wieczność, pochwałą, dziełom iego męskim.
On towarzysz był pochodny,
Z dwiema Woiewodami:
Mąż z krwi swoiey niewyrodny,
Pan nad swemi grodami.
A nie tylko on im był Towarzysz do broni:
Lecz y w potrzebach Jch, wspomożycielem:
Bo czasem ydostatnich niedostatek goni.
Głod woysku, wielkim iest nieprzyiacielem.
Słusznie Oycem ma być zwany;
kto w złym razie ratuie:
A ten zaś iest Pan nad Pany;
kto datku nie żałuie.
W Listach Monarszych, *do GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO*, / *te były własne Słowa*: *y wszelkie wspomożenie im*, [:*to iest Wołuyskiemu y Czu-/huiewskiemu, Woiewodom*:] *czynił*, *pisanych*, *Roku Christusowego*, 1682.
Ale, nie tu iuż stanął cel prac twych, GREGORZE,

[386] Помилка – зайвий пробіл, правильно: liberaliter
[387] Немає діакритичного знаку: Neżehol
[388] Помилка в назві, правильно: Wałujki
[389] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wnętrzności
[390] Вірогідно, помилка у слові, правильно: jazdy?

Jak mi pamiętna wyiawia Kamena:
Jeszcze się nowe roią twierdze, w Twym dozorze;
Nowa się Fortec okazuie Scena.
Słyszę, iak po nad OSKOŁEM,
od grodka DWURZECZNEGO,
Ogromnym się toczą kołem,
CAROBORYSOWEGO
Do miasta, Twierdze znaczne; Twey czuyności swiadki:
GREGORZ ZACHARZEWSKI, *po nad Oskołem rzeką*, *od miasta* / *rzeczonego Dwurzeczne*, *do miasta Caroborysowego*, *drewniane y ziemiane Twierdze*, / *y w przystoynych mieyscach nad brodami*, *buduie Miasta*.
Y na przystoynych mieyscach, budowane
Nakładnym trudem, miasta. Przyszło się do zwadki
Pustyni z ludstwem. Pole zaniedbane,
Gdzie w odłogach długo żyły;
gdzie puste spały brody;
Tam się kłosy rozmnożyły,
tam wzbudziły się Grody.
KUPIANKA, OSTROPOLE, SENKOW[391] zbudowany:
Toż y od miasta Caroborysowa, //

[Арк. 36 = G4]

Po nad rzeką DONCEM, szyk rozlicznych stawiany
Twierdz. Twa, GREGORZE to sprawa, Twa głowa
Tam się potem oblewała,
gdzie dziś leży LEWKOWKA:
Y kędy na nogi wstała,
budowna SPIEWAKOWKA.
Onże od IZIUMA, *po nad DONCEM*, *na brodach postroił miasteczka*, / *SPIEWAKOWKĘ*, *y LEWKOWKĘ*: *y inne Strażnice*.
SAWINCE, Twą się pracą chlubią postroione.
Od ANDREIOWKI, y od DOBYSZKINA,
Do BAŁAKLII, zaś od SAWINIEC, wzbudzone
Twierdze, (: iako mi głosi Mnemozyna:)
Twych to trudow znaczne rysy,
GREGORZE wiekochwałny:
Twoich fundaciy abryssy,
y potow Euxin walny.
LIMAN miasto, MARTOWIT, tudziesz WOLCZE[392] WODY,
TARANOWKA y ŁOPAN[393], WODOŁAHY,
Na twarz świata, SŁOBODZKIE nowowznikłe grody,
Jest to, wiecznych Twych prac regestr nie błahy.
Ten Cię, o DOLIWOWICU!
wniesie w pamiętnik chwały:
Pamiętney Sławy Dziedzicu,
Sadzie ROZ wiekotrwały.

[391] Немає діакритичних знаків: Seńków
[392] Помилка в назві, правильно: Wołcze
[393] Немає діакритичного знаку: Łopań

Czemuż to Therpsichoro milczysz o OLSZANEY?
Y z POŁATOWA, niech się dzwigną wały.
Phœbie: choć szczupłey porusz Syryngi, zmieszaney
Z trzciną, aby się do miecza porwały,
Gdzieś w Liparach kowanego,
pilne zawsze swey Sławy,
GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO
Bellonomożne sprawy.

Czuynym o ozdobę, *y rozludnienie Oyczyzny Swey*, *staraniem*, *GREGORZ / ZACHARZEWSKI*, *Olszane miasto zakłada*, *y na woienney usłudze / w WOŁUYKACH zostaiąc*, *nad rzeczką MOYSIEIOWĄ buduie Strażnice*: / *y w mieście POŁATOWIE*, *wały ogromnieysze sypie*.

A czy iużeż się wszystkie pracy Twe skończyły,
ROZOHERBOWNY Znamienity Panie?
O, ieszcze się w rozbieglszą przestrzeń rostoczyły,
Dzielne Twe pracy! Straż trzyma, niespanie. //

[Арк. 36 зв. = G_4 зв.]

Jeszcze czuyność nieuspiona,
gnusnym się snem nie mroczy:
Ospałość Endimiona,
daleko z powiek boczy.
Gdy, bliski Ukalegon gorzał płomieniami
Thrackiey Cynthiey: gdy (:mowię:) Kamieniec
Załosliwie ach! płakał przed Bissurmanami,
Złoty ozdoby swey straciwszy wieniec:
Tyś stał pod Kałantaiowem,
GREGORZE, lato całe;
Czuwaiąc swoim połowem,
na Ord woyska zuchwałe.
Y nie darmo tam męstwo straż miało orężne.
Pod MERECHWĄ się potkawszy z Ordami,
Siły ich na Chrześcian zgładzenie sprzysiężne[394],
Krwawowiecznemi zalało brodami.
Y Herszt Ord tych samopięty,
co hardzie w łuk swoy kazał,
Nie złomnemi brząknął pęty;
srogość swoiąż krwią zmazał.

Tego lata, *iak Kamieniec Podolski wzięli Turcy*, *GREGORZ ZACHA-/RZEWSKI*, *z woyskiem stał pod Kałantaiowem*, *y Ordę pod Merechwą / rozbił*: *a Wodza Samego wziął samopiąt żywcem*.

Jak, srebrzystego lata złotocugie wozy,
Snieżystym niebom, rządu ustąpiły;
A w lodnistey karocy, Grudniowe się mrozy,
Białemi runy, po ziemi rozwiły;
GRECORZ[395], ogniem się Marsowym,

[394] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[395] Помилка в імені, правильно: Gregorz

Y w te czasy rozgrzewał:
Stoiąc w Achtyrce z gotowym
ludem, wyrozumiewał
Z stogąbney sławy, czy się Taurickie Dolopy,
Na kray Rossiyski, swym nie zamierzaią
Mieczem? nie nasycone krwi niewinney żłopy:
Czy, w iadzie smoczym, strzał nie zakwaszaią?
Na prętszą śmierć Chrześcianom.
Bo ta im złość wrodzona:
Tym piekłem, smaży Poganom
serce, brzydka Gorgona.

Teyże zimy, *po wzięciu Kamieńca Podolskiego od Turkow*, *GREGORZ* / *ZACHARZEWSKI*, *stał całą zime w Achtyrce*, *maiąc pilne na to* / *oko*, *aby wtarczkom nieprzyiacielskim w Słobody*, *dać repress gotowy*, *ieśli* / *by iakie być miały*. //

[Арк. 37 = H]

Tam Pierwsza, KONSTANTYNIE, była Twych zaprawa
Czynow woiennych: tameś, Rossiyskiego
Syn wielki Macedona, co u mie[396] zabawa
Krwawey Bogini, przezorem męskiego
Serca, w przody rozbaczywał:
Chociay wprawdzie, w tęczasy[397]
Miecz w pochwach swych odpoczywał,
Y drzymały hałasy.

Heroiczney Sławy y Pamięci, *KONSTANTYN ZACHARZEWSKI*, / *Brat Starszy THEODORA ZACHARZEWSKIEGO*, *przy Rodzicu* / *swym CREGORZU*[398], *zaczął wstęp do woiennych dzieł na konsistenciey w Achtyrce*.

Nie wielka iakaś cząstka czasow, zatonęła
W wiecznych przepaściach: iak Twoia, GREGORZE,
Pańska Persona licznie nad DONEM staneła,
W poważney swey Czci, y godnym Pozorze;
Gdy miał po długiey niewoli,
być, BAZILIY, Wodz sławny,
SZEREMET, z złey swey niedoli,
ieniec do Krymu dawny,
Łaskawego MONARCHY skarbem wykupiony: [Theodora / Aleksiie/wicza][399]
Tyś, GREGORZE, był do dzieła takiego,
Z nie małym ludem znacznie na DON wyprawiony;
Byś oswobodził Jęńca zstarzałego.
Przez Twe ręce, ten Tag złoty
miał płynąć znamienicie,
Coż? gdy szczęście swey istoty
umknęło iakoś skrycie.
Takowegoż szczęścia, y Kniaź ROMADANOWSKI
Hrehoriewicz ANDRZEY się spodziewał:

[396] Помилка – зайвий пробіл, правильно: umie
[397] Помилка у слові, немає пробілу, правильно: w te czasy
[398] Помилка в імені, правильно: Gregorzu
[399] Маргіналія в рамці.

Ale inaczey o tym, na te czasy, Boski
Wyrok uradził; kędyś się indzie, wał
Sliską nadzieią sypany,
wstecznym pędem posunął:
Jak Galeon wichrem rwany,
z brzegow się swych odsunął.
Tam y Ty, pilen byłeś boku Oycowskiego,
Jako Troilus swego Æneasza,
KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, *z pamiętney Sławy Ro-/dzicem swym GRECORZEM*[400], *był na DONU*; *gdy miała być rozmiana* / *niewolnikow*, *y wykup Boiar*.
Statkozwanny Panicu. Widziałeś możnego
DONU Trytonow; y iak ich rospłasza
Swym Troyzębem, Neptun wodny: //

[Арк. 37 зв. = H зв.]

gdy, iakich z sobą maią
Rostyrek gniew zawodny;
lub się z Syreńmy łaią.
Tu, iako widzim, wszędzie niezgoda panuie.
Wody się z sobą, Eurippem ścieraią.
Erynnis, na złym świecie, berłem swym kieruie.
Czworowęgłe się wiatry rospieraią.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab Ortu:
Nunc Zephirus, sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto:
nunc Notus adversa prælia[401] fronte gerit.
Ovid. Trist. lib. 1. *Eleg*. 2
Umarłaś o Swięta zgodo!
ktoreyże łzy Byblidy,
Tak się hoynie wstok rozwiodą?
ktore Phaetoncidy
Tylo z oczu łez puszczą? aby niezgod plamy
Mogły opłokać[402]. Bezdenna Thetydo!
Roskaż, niech nagopiersie Krołewst[403] twoich Damy,
W Zamętny Awern Plutonowy wnidą;
Zali tam się z Syzyphami,
iaką wieczność zabawią:
A nam w ten czas z ROZ tęczami,
Charites się obiawią.
TĘCZA, *znak iest przymierza*, *miiędzy*[404] *BOGIEM a człowiekiem*, *przez* / *Pakta Niebieskie z Noem uczynionego*. Ponam arcum meum in / nubibus. [*Genes.* / *cap*. 9.][405]

[400] Помилка в імені, правильно: Gregorzem
[401] В оригіналі: prœlia
[402] Помилка у слові, правильно: opłakać
[403] Помилка у слові, правильно: królestw
[404] Помилка у слові, правильно: między
[405] Маргіналія в рамці. Джерело цитування: Liber Genesis, IX, 13: «Arcum meum ponam in nubibus...».

A ta per oppositionem *Słońca*, *rozne na siebie bierze kolory*, / *według Poety*. Mille trahit varios, adverso Sole, colores. *Virg. lib* 4. //

[Арк. 38 = H_2]

RUMIENIEC
HERBOWNYCH ROZ,
Wiekotrwaiącey Sławy y Pamięci,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA IZIUMSKIEGO
P. KOSTANTYNA ZACHARZEWSKIEGO,
Takim krwi nieprzyiacielskiey ucerussowany iest,
KOLOREM.

Seu duris igitur, seu lætis utere rebus:
Spinis mixta ROSA est, spinaq[ue] mixta ROSIS.
Bern. Bahusius Epigr. lib. 3.
Alia, ex alia, cura fatigat,
Vexatque animos nova tempestas.
Sen. in Agamen.[406] *Actu* 2.[407]

To iuż MONARSZĄ wypełniwszy wolę,
CREGORZE[408], idziesz w odpoczynku polę[409]?
Ale ieszcze groty,
Twoich ROZ opłoty,
W miętkiey prożności dymem nieśmiędnieią.
Jeszcze Marsa skry na nię[410] polor leią.
Z nieodrodnym Synem,
Mężnym KONSTANTYNEM.
Powrociwszy się od Dońskiey Thetydy,
Na Bissurmańskie nacierasz Hybridy.
Ty, pod SAWINCAMI,
Wzrok swoy, nad Krymcami
Orli miataiąc, czuwałeś niespannie,
Jak by nadobney Państw slicznych Diannie[411],
Tu, *przez Diannę*, *rozumie się piękność krain Słobodzkich*, *w roskoszne lasy okwitłych*.
Od Akteońskiego,
Zle strzelaiącego //

[406] Помилка в імені, правильно: Agamemn.
[407] Actus 1.
[408] Помилка в імені, правильно: Gregorze
[409] Помилка у слові, правильно: pole
[410] Помилка у слові, правильно: nie
[411] Dianie

[Арк. 38 зв. = H_2 зв.]

Niewstydem oka, dać szatę zasłony;
Y w cień pokoia uwieść ulubiony.
GREGORZ ZACHARZEWSKI, *powrociwszysię z DONU*, *z KON-/STANTYNEM Synem swoim*, *stali z woyskiem pod miasteczkiem SAWIN-/CAMI*, *strzegąc od Ordy krain Słobodzkich*.
Co się tak y stało;
Powiem choćże mało.
Cięszko, na zgubę Swiata czuwaiący
Krymski Likaon, krwią ludzką tyiący,
Europy burzyciel,
Państw możnych niszczyciel,
Pod WODOŁAHY, toż y pod SOKOŁOW,
Posyła, gminu ludzkiego po obłow,
Nie skromne Harpije,
Czy Lerneyskie żmije?
Lecz BYCZEK, czy był Phalaridesowy,
Zawziętościy ich potargał osnowy.
Parki nie zyczliwe,
Były im skwapliwe:
Bo tam zniesiony z ludem SEIN AGA:
A to czyniła męska Twa odwaga,
W pierwsze guzy wsłana,
Lecz w dzielność przybrana,
Znacznych Hektorow potomku orężny,
Rosski Pallancie, KONSTANTYNIE mężny,
DOLIWOW cna Sławo,
Rythmow mych Zabawo.
Pierwszy experiment woienney dzielności, *KONSTANTYNA ZACHA-/RZEWSKIEGO*, *z Azowskim SEIN AGĄ*: *ktorego nad rzeczką roz-/gromił BYCZKIEM*; *płon wszystek odbił*, *y wiele żywcem nabrał*.
Ieśliż ieszcze został Parnass mowny?
W głos opowiedzcie zacne Meneowny,
Co statkoimienna,
Krwią Pogan rumienna,
KONSTATYNOWA odwaga czyniła;
Y gdzie, miecz swoy krwią Thracką czerwieniła.
Te, kiedy na pieczy
Pilney, trzymam rzeczy,
Siwą Helikon zatrząsnąwszy głową,
Zielonych laurow obwity osnową,
Te, z sławney Opoki
Słow wyleie stoki.
Fabor enim, quando hæc te cura remordet.
Virg. 11.[412] *Æneid.* //

[Арк. 39 = H_3]

Tam, gdzie na nogi ANDRZEIOWKA wstała,

[412] Lib. 1.

Krwawa niegdyś iey iutrzenka świtała:
GREGORZ z KONSTANTYNEM,
Mężny Ociec[413] z Synem,
Krymskich drapieżcow szablą gromił swoią,
Nadobnie smiałą obleczony zbroią.
Achilles waleczny,
Na śmierć iść bespieczny.
Fors juvat audentes, prisci sententia vatis.
Claud. ad Probinum.
Gdzie, KUBEK AGA uronił nie mało,
Kiedy na odpor odważał się śmiało,
Krwi, w DONCU raniony,
Y z konia zepchniony.
Ten co z nim był tey towarzysz kąpieli,
Wyratowany z śmiertelney topieli,
Został żywcem wzięty,
Niewolą uięty.
Y gdzie się TORU słone roią wody,
Dodaiąc z siebie dość Rossom wygody;
Tam Twa, KONSTANTYNIE,
Wiecznie Sława słynie.
Bo w cięszki pancerz pozornie odziany,
Dwa razyś, krwawy boy zwiodł z Bissurmany,
Poki, złoty się dzień
Słońcem błyszczał, zbrodzień
Taurikański, swe rozwodził turnieie:
Lecz, gdy natrętnie zwodzi, w siłach mdleie:
Dwa razy Orda na TORU gromiona była, *przez*[414] *KONSTANTYNA* / *ZACHARZEWSKIEGO*: *w drugiey expediciey był y GREGORZ* / *ZACHARZEWSKI*, *a trwał ten boy przez cały dzień*.
Bo, Twoiey dzielności,
Choć pełna srogości,
Jadem poiona Chersoneńska strzała,
Z wstydem tył podać nieszczęsny musiała.
Sprawne woyska Twoie,
Pięknę wiodły boię.
Gdzie BABIEWY BAYRAK się rozwija,
Y tam Tatarska szwankuie Furia.
O wierzcie! nie mało,
Tam się krwi rozlało.
Na uroczyszczu nazwanym BABIEWY BAYRAK, *KONSTANTYN* / *ZACHARZEWSKI*, *z Połkiem swoim stoiąc*, *miał potężny boy z Ordą*. //

[Арк. 39 зв. = H_3 зв.]

A czy KAMIANKIEZ[415] puścim w zapomnienie,

[413] Помилка у слові, правильно: ojciec
[414] Помилка у слові, правильно: przez
[415] Помилка в назві, немає пробілу, правильно: Kamiankę ż

KONSTANTYNOWYCH dzieł swiadczynę[416]? O! nie.
On na GREGORZEGO
Kniazia, KOZŁOWSKIEGO.
Puszczone groty, z Ordyńskiey cięciwy,
Wątpić, czyli mąż? czyli Kaukaz żywy?
Własnemi piersiami
Tępił, z ich strzałami.
Nad KAMIANKĄ rzeczką, *gdy na KNIAZIA HREHORIA KOZ-/ŁOWSKIEGO potężnie Orda nacierała*, *KONSTANTYN ZACHA-/RZEWSKI*, *z nią bił się cały dzień*, generoso conatu, *gdzie THEO-/DOR y IAN ZACHARZEWSCY* martialiter *okazowali się*.
Na MAKATYSIE, tak zwaney Dolinie,
Nie ieden Scytha z ręki iego ginie:
Ledwie ktory nogą,
Odepchnął śmierć srogą.
Idąc z Połkiem swoim na TOR, *na MAKATYSIE Dolinie z Ordą* / *spotkał się*: *y cały dzień ich* victrice *konał* dextra.
Po tym dla strazy kraiu SŁOBODZKIEGO.
Na SAMARZE, gdzie BYKU ciekącego,
Kąpią się Napeie,
Gdy Słońce dogrzeie,
Cało stał zimę. A gdy pierwsza była
Na KRYM wyprawa, iego ozdobiła
Swoiaż ręka Sławą,
Y dzielnością krwawą.
U ROGUś, męstwem lsniał, MIKITYNEGO,
Na ZAPOROŻU, gdy KRYMU bitnego
Zebrawszy się siły,
Mocny boy toczyły.

Ciągnie się praca sznurem Ariadny.
Expectant curæ[417], catenatiq[ue] labores.
Martial. 11.[418]
Woyna, iest to prac Labirynt nie snadny.
Zaczym, kiedy czuie,
Ze się ZŁE buduie
Na świecie, GREGORZ, a maiąc Syna
Prac swych pomocę, cnego KONSTANTYNA,
Jeszcze rey zawodzi
Dzieł; ieszcze w trud wchodzi.
Od IZUMA[419], gdzie TEPLINSKIE Driady,
Y gdzie, CZERKASKIE maią swe biesiady, //

[Арк. 40 = H_4]

A do TORU zasie,
(: O pracowny czasie:)

[416] Помилка у слові, правильно: świadczynię
[417] Також: curæque
[418] Lib. 1, epigr. 16.
[419] Помилка в назві, правильно: Iziuma

Toż, do KOZACKIEY, od TORU, buduią
Gruntowne Twierdze: większe wysypuią,
Dla miast swych obrony,
Wałowe korony.

Nie umieraiącey y post Fata *pamięci*, *GREGORZ ZACHA-/RZEWSKI*, *z KONSTANTYNEM Synem swoim*, *od miasta* / *IZIUMA*, *do TEPLINSKIEGO*, *y do CZERKASKIEGO*, / *lasow*: *a od TORU*, *do KOZACKIEY PRZYSTANI*, *rozne* / *stroiły Fortece*: *wały większe rzneły*, *y miasteczka fundowali*.

Miasto, CZERKASKIE, pod CZERKASKIM lasem,
Wałowym w koło okrążone pasem,
Kędy się swoiego,
DOLINA GOŁEGO
Nurtu dopomaga, są to cale Twego,
GREGORZE, oraz KONSTANTYNOWEGO,
Dowody stroienia,
CAROM zalecenia,

Za miasta CZERKASKIEGO zbudowanie, *pod CZERKASKIM* / *lasem*, *nad rzeczką nazwaną*, *GOŁECO*[420] *DOLINA*, *CREGORZOWI*[421], / *y KONSTANTYNOWI ZACHARZEWSKIM*, *przysłane są* / *Carskie dary*, *y List pochwalny*, *Roku zbawienia* 1685.

A gdzie KOZACKA PRZYSTAN[422] się ustała,
Tam RAYGRODOWI powstać roskazała,
Ręka GREGORZOWA,
Y KONSTANTYNOWA.
Słyszan ten RAYGROD Monarchom przesławnym,
Jedynym w świecie tylko prawosławnym;
Za co im są dary,
y Chwała bez miary.

Tymże, *GREGORZOWI y KONSTANTYNOWI ZACHA-/RZEWSKIM*, *od Naiaśnieyszych Monarchow*, *IANA y PIOTRA* / *ALEXIEIEWICZOW przysłane są Carskie darunki*, *y Listy pochwalne* / *za RAYGROD*. *Ten RAYGROD położony iest*, *na Uroczyszczu nazwa-/nym KOZACKA PRZYSTAN*, *w uściu rzek TORU y DONCA*[423].

Jeszcze coś mi się w głowie rozswieciło;
Co zapomnieniem było się zaćmiło.
Podobno Bellona,
Z żelaznego łona,
Siarczyste ieszcze wymiata pochodnie,
Podżegaiąc świat na okrutne zbrodnie.
Spuszcza Tyzyphony,
Aż z Ditowey strony. //

[Арк. 40 зв. = H_4 зв.]

A te, sok z sobą w zanadrzu, Libiyskich[424]
Niosąc smokow, do krain Scythiyskich

[420] Помилка в назві, правильно: Gołego
[421] Помилка в імені, правильно: Gregorzowi
[422] Немає діакритичного знаку: Przystań
[423] Немає діакритичного знаку: Dońca
[424] Вірогідно, помилка у слові, правильно: Lidijskich?

Szalenie się porwały,
Y tam iad wylały:
Aż wnet, Taurickich zboycow trzy tysiące,
Smierć z sobą w rękach, na ludzi niosące,
Po nad ROHOZIANKĄ
(: O! nieszczęsliwa wzmianko:)
W natarczywości strzał się swych pokażą:
Co to iest zginąc, lekce sobie ważą;
Byle z zawziętości
Swey, dokazać złości.
To pewna iest, że niebyło nad trzysta
Więcey SŁOBODCOW; ale że ognista
W sercu wrzała huta,
Zaczym sroga buta,
Y nadętość Ord Chersońskich stęchneła.
Część się ich, w Awern, z karkow swych zepchneła:
Tam, gdzie się kominy
Dymią, Prozerpiny.
Sto, iak istota Rachmistrz był prawdziwy,
Ordyncow, żywcem temruk zadargliwy[425]
Związał, mocnie w Rosiskiey[426],
Niewoli SŁOBODZKIEY.

Na ROHOZIANCE, *gdzie było Ordy cztyry tysiące*, *a Kozakow Słobodzkich* / *trzysta*, *pod regimentem GREGORZA ZAGHARZEWSKIEGO*[427], / *Połkownika Charkowskiego*, adjuvante partes suas, CONSTANTINO / filio: *ci Ordę rozgromiwszy*, *y iaser wszystek odbiwszy*, *żywcem ich sto wzięli*.

SŁOBODZKICH to był dank Marcialistow;
Jako znam z Sławy authentycznych listow:
Coż? kiedy nie wieczna
Marsa przyiaźń: sprzeczna,
By, y naymężniey w boiu się stawiącym.

Hic magnus sedet Æneas, sequmq[ue] volutat
Eventus belli varios.

Virg. 10. *Æneid*.

Jako w ukropie szumno klekocącym,
Wrzawa wod się miesza;
Tak Mars y uciesza,
Y kwili radość wzaiem frasunkami.
O Bellono! iak twemi darunkami,
Jesteś podeyzrzana,
Danaom zrownana.

Timeo Danaos vel[428] dona ferentes[429].

Virg. Æneid. lib. 2. //

[425] Помилка у слові, правильно: zagardliwy
[426] Помилка у слові, правильно: rosyjskiej
[427] Помилка в імені, правильно: Zacharzewskiego
[428] В оригіналі: et
[429] Також: ferentis

[Арк. 41 = 1]

Wsteczne się szczęścia koło odmieniło:
Fortunæ volucri ludimur impetu.
Casim. Sarb. Lyric. lib. I. Ode 7.
Znowu Tatarom niecoś pochlebiło;
Ale momentalnie;
Tym samym fatalnie.
Jęńce ich znowu nazad są odbite.
Złopacze ludzkiey krwi nigdy niesyte,
Chociay to nie wcale,
Przez trupow swych fale,
Do Krymskich iaskiń się wygramoliły,
Smutne po sobie rzuciwszy mogiły.
Wiele ich tam legło,
Nie wiele ubiegło.
Tamże, *na ROHOZIANCE*, *znowu się Orda poprawiwszy*, *poymańcow swych* / *odbiła*; *ale y sama*, non sine clade, & vulnere[430], *do KRYMU uciekła*.
CJęszki[431] tam raz był, y ledwie strzymany;
Gdy rąk setnica, z tysiąc Bissurmany,
Smiercią się dzieliła,
Mnostwo Pogan biła.
Przecież w złym razie, y stąt iest pochwała,
Kogo prowadzi, na śmierć, chęć wspaniała.
Vel bene vivere, vel bene mori generosum oportet.
Sophocles in Ajace furente.[432]
Zyie wieczney Sławie,
Kto umiera krwawie.
W woiennym boiu, za żywot Oyczyzny,
Smierć iest sławna, y wiek w pamiątkę żyzny.
Chwała tych nie ginie:
Bo wiecznością słynie.
Heroes, sive vincant, sive cadant, æque gloriosi.
Neotericus.[433]
Mało gdzie Dzielność darmo się utraca:
Wieczna pochwała trudy iey odpłaca.
To, GREGORZE, iaśnie,
Tobąż Ja obiaśnie.
Gdy, do CARSKIEGO, z Bellony warstatu,
Ten boy doniosł się wiedzieć MAIESTATU,
Wnet dobroć wrodzona,
MONARCHOM zlecona,
Wyrysowane Piorem, na papiery,
Złotych Ci Pochwał, sypie charaktery.

[430] Можливе джерело цитування: Tacitus. Annales. Lib. 2: «et non sine clade nostra dejectus».
[431] Помилка у слові, правильно: Ciężki
[432] В іншому перекладі: Sophocles. Ajax flagellifer: «Sed vel honeste vivere, vel honeste mori Generosum oportet».
[433] Автора і джерело цитування не встановлено.

Te, droższey są wagi,
Niż Lidiyskie Tagi. //

[Арк. 41 зв. = 1 зв.]

Pamiętney Sławy, *GREGORZOWI ZACHARZEWSKIEMU*, / *za bitwę z Ordą*, *nad ROHOZIANKĄ rzeczką*, *od Naiasnieyszego CARA* / *THEODORA ALEXIEIEWICZA przysłane są pochwalne LISTY. Co* / *było*, *Roku Narodzenia Pańskiego*, 1679.

Y co CARSKIE mieć Alamuzy mogły,
Wiele na nich, Twe Dzielności wymogły.
Bierzesz, z CARSKIEY ręki,
Rożnodatne wdzięki.

Temuż, *GREGORZOWI ZACHARZEWSKIEMU*, *za ROHOZIA-*/*NSKĄ z Ordą bitwę*, *przysłane są rożne CARSKIE donatywy*, *od* / *Naiaśnieyszego Monarchi*, *THEODORA ALEXIEIEWICZA*.

Stooczna Sława wzrokiem buiaiąca,
Na Septemtrion, pilny wzgląd maiąca,
TRĄBY[434] Swoiemi,
Złocistosrebrnemi,
Twoię, oraz, y Syna walecznego
KONSTANTYNA, w swym Jmieniu stałego,
Brzmi odważną sprawę,
Cnot Waszych zabawę.

Ta, *nad ROHOZIANKĄ*, *GRECORZA[435] y KONSTANTYNA ZA-*/*CHARZEWSKICH z Ordą expedicia*, *dobrze wiadoma iest całey Moskwie*.

Czy godnaż to oddać zapomnieniu?
Co się poświęca wiecznemu imieniu.
Krwią Chwała nabyta,
Ma być znamienita.

Quis tantos labores diurnos, nocturnosq[ue] domi, militiæq[ue] suscipit? / si ijsdem finibus, gloriam suam, quibus vitam esset terminaturus.
Catto Major.[436]

Znamienitość Twa, w tym iest KONSTANTYNIE,
Ze z potoku krwi Taurykańskiey płynie.
KRYM, z NAHAIEM[437] znaią,
Gdy na swę stękaią,
Od Ciebie cięszko rany naniesione:
A inne samą aż śmiercią zgoione.
W roznych mieyscach wiele,
Ordyś zgubił śmiele.
Widział ich zimny kray Boreasowy,
Gdyś KONSTANTYNIE, oddał tarasowi,
Wiele na STOLICY,

[434] Вірогідно, помилка у слові, правильно: trąbami?
[435] Помилка в імені, правильно: Gregorza
[436] Вірогідно, цитовано за збірником сентенцій (напр., M. T. Cic. sententiarum illustrium, apophthegmatum, similium, nonnullarum item piarum sententiarum collectio. Lugduni, 1560). Cicero. Cato Maior seu de senectute. Cap. 23: «me tantos labores, diurnos, nocturnosque, domi militiæque suscepturum fuisse, si iisdem finibus gloriam meam, quibus vitam, essem terminaturus?».
[437] Помилка в назві, правильно: Nohajem

Z dzielney swey prawicy.
KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, *wielokrotnie bywał na* / *Moskwie*, *z płonem Tatarskim*, *ręką swą dostanym*: *a osobliwie*, *z NA-*/*HAYSKYM y KRYMSKIM*, *ktorych na roznych mieyscach znacznie* / *biiał*, *y żywcem bierał*, *Co naywięcey było*, *Roku* 1679. //

[Арк. 42 = I]

A Lub nadmdlałe iest, w chwale GRZEGORZA,
Aonskie pioro: choć że się iuż Zorza
Lat iego znacznie nadćmiła,
W wieczną się toń nachyliła;
ALe, że Cnoty pełne swey światłości,
Przy zupełney się trzymaią całości;
Ani szkodzi im noc Stygowa,
Okropna ćma Awernowa:
Longo Lachesis jam fessa labore,
Cogitat immiti rumpere fila manu.
Post obitum bene facta[438] manent: æternaque virtus
Non metuit, Stygijs ne rapiatur aquis.
B. M. in Epigram. ad Falcon.
Stąt y Ja nad nim ieszcze się zabawię,
Do końca iego sprzyiazliwy Sławie.
Koniec dzieło chwali,
Tak mądrzy[439] mawiali.
Repetunt proprios quæque recursus.
Redituque, quo[440] singula gaudent,
Nec manet ulli traditus ordo;
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.
Boet. lib. 3. *cap*. 2.
Szczęście mężnemu chętnie nasługuie,
Szczęście iak naleść[441], mądry upatruie.
Jednakże do sławy,
Oboim tor prawy.
Szczęście to Twoie GRZEGORZE sprawiło,
Ze Ordę znacznie nad Dońcem rozbiło:
Gdy z okazu Twego,
Poważno możnego,
GABRIEL, Setnik Sawinski, rzeczony
MOHIŁKA, w krwawe zapomogł się płony,
Częścią potopionych
Tatar, umorzonych
Częścią, na placu Rosskiego Gradiwa.
O iak to są piękne Sławy żniwa!

[438] В оригіналі: benefacta
[439] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[440] В оригіналі: suo
[441] Помилка у слові, правильно: naleźć (тобто znaleźć).

GRZEGORZE Twoiego,
Posłańca dzielnego.
A zatym Cię, y dwogłowy w pogoni,
Monarszy ORZEŁ chwały piorem goni.
Trzeba wierzyć cale,
Ześ wszystek iest w chwale. //

[Арк. 42 зв. = I зв.]

Za te nad Ordą wiktorie, *z Ordynansu GRZEGORZA ZACHARZEW-/SKIEGO*, *przez Gabriela Mohiłkę Setnika Sawinoskiego*[442], *nad DONCEM otrzy-/maną*, *oddane są GRZEGORZOWI ZACHARZEWSKIEMU od Cara* / *THEODORA ALEXIEIEWICZA pochwalne listy*, *Roku zbawienia* 1675.

A toż czy mała okkazia Chwały?
Ze Mu Monarszy Maiestat wspaniały,
Wrucza Carskie sprawy,
Pokoy, y boy krwawy.
Toż y powagą pism Carskich stwierdzoną,
Bo Cnotom iego niechybnie wierzoną.
Tey u Carow wiary,
Bywał GRZEGORZ stary!

Te Monarsze IANA y PIOTRA Alexieiowiczow LISTY przysłane są / *do* GRZEGORZA ZACHARZEWSKIEGO. *Roku Narodzonego Boga* 1684.

Wielka to rzecz być u Monarchow znanym:
A ieszcze większa y upodobanym.
Principibus[443] placuisse viris non ultima laus est.
Horat. lib. 4.[444] *Epist*. 17.
Ze takich niewiele,
Powiedz Muzo śmiełe[445].
Pierwszyś Ty stanął poważny GRZEGORZE,
Na Stolnikowstwa Szlachetnym pozorze. *Roku zbawienia* 1687.
Ześ się uzbroiony,
Przy pierwszey Bellony
Pod KRYM wyprawie, stawił chciwie, mężnie,
Z wesołą cerą żywo, y orężnie,
Pragnąć dla pokoiu,
Y krew wylać w boiu.
A nikt przed tym tą nie iaśniał zacnością,
Choć Połkownictwa y władał godnością.

GRZEGORZOWI ZACHARZEWSKIEMU, *za pierwszy pod Pere-/kop pochod*, *dano Stolnikowstwo*: *y on pierwszy w Słobodach STOLNIK* / *y POŁKOWNIK*, *a przed tym nikt tym Tytułem niemogł się pisać*.

Teraz być STOLNIKIEM,
Być y POŁKOWNIKIEM,
Jest to mieć Sygnet z diamentem złoty.
Phœbie: wypuść twe z głowy iuż kłopoty.

[442] Помилка у слові, правильно: sawińskiego
[443] В оригіналі: Principibus
[444] Lib. 1.
[445] Помилка у слові, правильно: śmiele

Więcey sam o sobie,
Powie on y w grobie.
Tu Phœba mego rozerwane strony,
Zycia Twego bieg tak nucą skończony,
Daleko żałośniey,
Aniżeli głośniey. //

[Арк. 43 = I_2]

A nim w łonistych gzłach tańczące Parki,
Wyprożniły swę na głowach zegarki,
Nim kądziel iedwabnego,
GRZEGORZE, Twoiego
Zycia, na świecie, w cień się niesprzątneła;
Nim Cię światłość, w się wieczna nie przyięła,
Krayni żywioł wątek,
A wiecznych początek,
Człowiek z czeterech ELEMENTOW, *ma swą kompaginacią*, *z Ziemi*, / *Wody*, *Powietrza*, *y Ognia.*
W WODOŁAHACH swych ostatecznie snuiesz,
Z Labyrinthu się ziemnego gotuiesz
Tam przeyść, przez tchu nici,
Gdzie, Lachezy wici,
Na Areopag Cię ciągną nieschroniony:
Już, iuż, iuż, z życiem iesteś rozłączony.
Nieograniczoney wiekami pamięci, *GRZEGORZ ZACHARZE-*/*WSKI*, *Stolnik y Połkownik CHARKOWSKI*, *potak wielu odpra-*/*wionych woynach*: *poerigowanych Miastach y Fortecach*; *dla ulżenia pracom swo-*/*im*, *postroił Słobodę nazwaną WODOŁAHY*; *y tam ciężar cała śmier-*/*telnego*, *y ciężar trudow światowych złożył*.
O ROZO TROISTA!
Jakoś niewieczysta.
Quam longa una dies, ætas tam longa ROSARUM;
Quas pubescentes, juncta senecta premit.
Auson. lib. 4.
Ktoremu, Marsa gniewy wyostrzone,
Y Furiy Scythskich krwią strzały poione,
Nic nie wydołały,
Choćże się gniewały.
Przyrodzone go odebrały FATA,
Pozazdrościwszy wesołego Swiata:
A Odryzow LUNA, *Odryze, iednoż co Turki.*
Czy zwycięstw Fortuna, *albo Orda*.
Zacmić go cale, zmrokiem swym niesmiała;
Bo, blasku szabli iego się lękała.
To iest mężnym Sława,
Ze Fortuna krwawa,
Zwycięstw Szafarka, ich się samych boi:
Woienne myśli spokoynością koi.
Quos fortuna timet, vitat, & acrium

Differt prælia[446] mentium.

Casim. Sarb. Lyric. lib. 1. Ode. 11.

O szczęście orężne!
Toś[447] nie zawsze mężne. //

[Арк. 43 зв. = I_2 зв.]

Achoć[448] Lachezis z ziemi go, nam zdięła;
Lecz nie cale, pod prawo swoie wzieła:
Bo y dziś bespiecznie,
Zyie w Rythmach wiecznie.
Ktorego, Ja tu szlachetnym Popiołom,
Jstnym nowego człowieka żywiołom,
Dla Czci, iak być może,
Ten napis położe.

NAGROBEK

WIEKUISTEY SŁAWIE, Y IMIENIU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

P. GREGORZA
ZACHARZEWSKIEGO

umbratili stylo.

POŁOZONY.
D. O. M.[449]

Mitte ROSAS manibus, Vates meus.

Bern. Bahnsius[450] S. I. Epigram. lib. 8.[451]

POrzućcie laur, Parnaskie Panny ustroione:
Weźcie tu raczey w ręce, Cypry wybłędnione:
Już Marsowych Cnot Proba,
Krwawych zabaw Ozdoba,
ADAM, AVDIY, GREGORZ, w trzech Jmionach (iedyny,[452]
Tu, Popiołow swych zacne rzuca pokładziny:
Szlachetny, Możny, Mężny,
ROZINOW Krzak potężny.
DON, MORZE, POLA, Swiadkiem dzielney iego Cnoty,
J niezasypiaiące w pokoiu kłopoty.
Trzydziestnych lat otchłani,

[446] В оригіналі: prœlia
[447] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[448] Помилка – немає пробілу, правильно: A choć
[449] Розшифрування скорочення: Domus omnium mortalium
[450] Помилка в імені, правильно: Bahusius
[451] Lib. 3.
[452] Останнє слово не вмістилося в рядок, тому винесене вище з дужкою, яка це позначає (тут надруковано в потрібному рядку).

Czyli wieczności Pani,
Gdy się w ciemną niezwrotność, kołem obrociła,
Zyć, y Połkownikować mu, ach! zabroniła.
Nieumieraiący Sławą, *GREGORZ ZACHARZEWSKI*, *żył na Poł-/kownictwie Charkowskim lat trzydzieści*, *ustawicznie się woynami bawiąc*. //

[Арк. 44 = I$_3$]

W śnieżystey szędziwości,
Zabrał się ku wieczności.
Gdy się przez wichry przeniosł Heliasz na Niebo,
(: Dziwnaś słońca, ku Słońcu wiecznemu potrzebo!)
Et ascendit Elias per turbinem in cælum[453].
Regum 4. *cap*. 2.[454]
Heliasz, *w Greckim ięzyku*, *Ilios*, *tłumaczy się*, *słońce*.
Ty, w ten czas GRZEGORZE,
Jdziesz w wieczności morze.
Przeszedł od tego życia na wieczny, *Roku Narodzonego z Panny Boga* 1691. /
Miesiąca Iula, 20 *dnia*, *w dzień S. Heliasza*
O LWIE, LWIE miesięczny! toś nam pożarł GRZEGORZA:
Słońce, *Miesiąca Iula*, *ma swą standze*, *w znaku Lwa gorącego*,
A, czy możeliż kiedy wiecznie zgasnąć Zorza?
On dziś y w ciemney, chmurze,
Rowien iest Cynozurze:
Bo, światłem chwały wieczney nadobnie przybrany,
Tam Cnotom swoim obrał, Dom upodobany:
Gdzie z szczyrey złotey blachy,
Lśnią się, wieczności gmachy.
Ale, daymy iuż pokoy wczesny, umarłemu;
Quid juvat mortuos, qui non amplius sunt, affligere.
Moschion Poeta Syracusanus Aristarchi Familiaris.[455]
Z świetnego się dziś łoża w Niebie chełpiącemu:
Zmow, ktoś iest wiernik prawy,
BOZE, bądź mu łaskawy.
Qui pia vota facit, thus dedit ille Deo.
Iac. Bll.[456] *Anathol.*[457] *Sac*. //

[Арк. 44 зв. = I$_3$ зв.]

ZAPACH
HERBOWNYCH ROZ
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO

[453] В оригіналі: cœlum
[454] Джерело цитування: Liber II Regum (Regum IV), II, 11.
[455] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій. Автор – Moschus, твір, можливо, – «Pheraeis».
[456] Помилка у слові, правильно: Bil.
[457] Помилка у слові, правильно: Anthol.

P. GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO, Cudnością pobożnych Spraw WONNIEIACY[458].

Argumentosa res est PIETAS. Ex laudabili antecedente, Pu-/eritia, laudabilem infert vitæ consequentiam.

Ex Panegyrico cui / Tytulus, *DIES ÆTERNITATIS*[459].

Illud opus cœleste[460] fuit, Te[461] gloria sæcli
Non moritura Tui, facinus narrabitur istud.

B. Mantuanus, *de fortuna Gonzagæ Marchionis Mantuæ.*

O Dziwy nowe! coż się ze mną stało?
W rzeczy li to iest? Czy tak mi się zdało?
Mauzol się poruszy,
Aż tu strach mey duszy.
W Sipił stwardniałem, czy w Marpeską skałę?
Krew olędniała: zadrżą żyły całe:
Z tego strachu snadnie,
Trup mi na twarz padnie.
Y niby przez sen, widzę, Szędziwego
Męża, w lilię włosow przybranego,
Katona powagą,
Koklesa odwagą.
Ten, wpoł smutną w doł nakłoniwszy głowę,
Taką rozsnuie, z bladych cieniy, mowę:
Bo, nie iuż się ciało,
Słońcem przyodziało.

Frustra ROXANI[462], cingimus oppida
Muris, & arceis[463] addimus arcibus;
Delubra si squalent, & altis
Cælituum viret herba tectis.

Math. Casim. Sarb. Lyr. lib. 4. //

[Арк. 45 = I4]

Mur, Twierdze, Zamki, mocne Gwardyzony,
Wyniesione pod Niebo Bastiony,
Co są? Jest to fraszka;
Zephirom igraszka.
Choć się w diament mur twardy przerodzi;
Przecie mu, kłem swym, czas długi zaszkodzi.

[458] Помилка у слові, правильно: woniejący
[459] Джерело цитування: [Łosiewski K.] Dies aeternitatis per duodecim horas deductus a luna Hleboviciana. [Vilnae, 1683].
[460] В оригіналі: celeste
[461] В оригіналі: tu
[462] Помилка у слові, правильно: Roxolani; в оригіналі: Poloni
[463] В оригіналі: arces

Czyż y Manfredona,
Niebywa zniesiona?
A co będzie, y z kalistey[464] Rupelli?
Czy, iak Francuzi zowią, li Rocheli;
Nieszczęsna ruina:
Smutnych skarg przyczyna.
... Monumenta fatiscunt:
Mors etiam saxis, nominibusque venit.
Auson. Epig. 35.
Buduycie raczey, Swiata Monarchowie,
Zamożni wzłote[465] skarby Krezusowie,
Swiątnice, wiecznemu,
KROLU Nieb gornemu:
Bo, ten wydatek, Nieba regestruią;
Millionami nagrodę gotuią.
Wiecznie bogacieie
Ten, kto tak niszczeie.
Y Ja, dla tego śmiele się raduię;
Ze dzieło rąk mych, na Niebie znayduię.
Zem nieskąpił datkow[466],
Zbawienia zadatkow.
Nie żal mi teraz, że się moia szczyrze,
Wysączywała złotem, w Monastyrze
CHARKOWSKIM, skarbnica,
Niebom zaletnica:
Bo mam, z modlitw Sług Boskich, swą intratę:
Nie uskarżam się na żadną odpłatę.
Pewny m[467] został Nieba;
Czegoż mi potrzeba?
Na Thaborze PAN sławnie przemieniony,
W Monastyrze, dziś CHARKOWSKIM, chwalony,
Już mnie z smiertelnego,
Przemienił w wiecznego,
Wiekuistey pamięci GREGORZ ZACHARZEWSKI, Archimandrią[468] CHAR-/KOWSKĄ fundował, z znacznym dobr swoich nadaniem; y Cerkiew, pod Tytułem / Przemieniena[469] Pańskiego, tamże wystawił. //

[Арк. 45 зв. = I$_4$ зв.]

KAWALER Nieba, w Tarcz słońca przybrany,
Wieczności złotą taśmą pasowany,
Swięty IERZY moia,
Z diamentow zbroia,
Ona Mię światłem zasłania obrony;

[464] Помилка у слові, правильно: z skalistej
[465] Помилка – немає пробілу, правильно: w złote
[466] Помилка – немає пробілу, правильно: Żem nie skąpił datków
[467] Помилка – зайвий пробіл, правильно: pewnym
[468] Тобто монастир.
[469] Помилка у слові, правильно: Przemienienia

Gromiąc walecznie Stygiyskie Plutony,
Zem Mu tu Dom chwały,
Wystawił niemały.
Tamże, *w CHARKOWSKIM Monastyrze*, *y druga Cerkiew*, *pod Tytułem* / *S*[więtego] *IERZEGO erigowana iest*, *staraniem y kosztem GREGORZA ZA-*/ *CHARZEWSKIEGO*.
Tu, wszystko iaśnie widzę być odkryto;
Co było cieniem na ziemi powito,
W chmurze rzecziy mętnych,
Od czasow niechętnych.
Rzymskich ROZYNOW Krzak, mną, rospłodzony,
z Daru Bożego, THEODOR rzeczony.
Dzieło me poprawi:
Wspanialszy wystawi
Cerkiewny namiot, z swoiey pobożności,
Pamiętny skarbu Oycowskiey miłości,
Kappadociyskiemu,
Odważcy Swiętemu.
Swięta intencya THEODORA ZACHARZEWSKIEGO, *Stolnika* / *y Połkownika Charkowskiego*, *restaurować*, nobiliori sumptu, *w Mo-*/*nastyrze Charkowskim*, *Cerkiew*, *pod Tytułem*, *S*.[więtego] *IERZEGO* / *Męczenika*; *tudziesz y Refektarz*.

Daley, przez cienie, śmiercią wycięczały,
Lecz y po śmierci, duch maiąc wspaniały,
Bez chluby to powie.
Lagodliwy w mowie.
OLSZANA, IZIUM, z swoiemi Cerkwiami,
Są mi na wieczność szczęśliwą prawami:
Te mię wprowadziły,
Z śmiertelney mogiły,
Tam, gdzie Tytana karoc się niewozi;
Y skąd Latony, gwiazd zbiegły obozy;
Lecz BARANEK śmiały,
Swiatłem błyszczy Chwały.
Civitas non eget sole, neq[ue] luna, ut luceat in ea, nam claritas / Dei illuminat[470] eam, & lucerna eius AGNUS[471].
Apocalypsis cap. 21.[472]
A nadanie, na Monastyr w ZMIIOWIE,
Co też o moiey szczodrey ręce powie? //

[Арк. 46 = K]

Hyble y z ulami,
Groble ze młynami,
Jakom iest pewny, nie zataią mego,
(:Bez chluby mowię:) datku pobożnego.
Tak wydatne skarby,

[470] В оригіналі: illuminavit
[471] В оригіналі: est Agnus
[472] Джерело цитування: Apocalypsis Ioannis, XXI, 23.

Dochod iest Hiarby.
Znaczne są nadania GRZEGORZA ZACHARZEWSKIEGO, *na* / *Monastyr ZMIIOWSKI*, *Pasickami*[473], *Młynami*, *y innym roznym przybogaceniem*.

W mowne Kameny, przewiodłem kamienie,
Co czystey PANNY, w głos sławią, Uśnienie:
Tam, gdzie się CHARKOWA,
Można wznosi głowa
IEGOZ GREGORZA ZACHARZEWSKIEGO magnificum opus, / *CERKIEW murowana w CHARKOWIE*, *pod Titułem Uśnienia na S.*[474] / *PANNY*, a primo lapide, in lucem, *wystawiona*.

Od wolności, kray SŁOBODZKI nazwany,
Jest to, na głowę mą, WIENIEC ROZANY.
WONNOSC, Cerkwie Swięte,
W Czci swey nie poięte.
Tegoż erekcią Miast, *Miasteczek Fortec*, *y Bazylik Swiętych*, *ledwie nie cały* / *kray* SŁOBODZKI, tollit gloriose ad æthera caput.

Te, mnie Olympu[475] na wierzch wzniosły złoty;
Na ktorym strachow nie lękam się Kloty:
Zyię sobie wiecznie;
Panuię bespiecznie.
To zmowiwszy, wlot, śnieżney pełen cery,
Pod niebieskie się, iak ptak wzbiie sphery,
Te ostatnie słowa
Wymowiszy[476]. Głowa
Moia wyszsza iest, nad wasze Atlanty:
Już się prędzey nad zawod Atalanty,
Spieszę ku wieczności,
Moiey osiadłości.
W ktorey, nienaydziesz, nic iuż minionego;
A ni, coby też mogło być przyszłego:
Lecz iest w terazności,
Wszystko, z przytomności.
In æterno nihil nec præteritum est, neque venturum est. Existit / vere, atq[ue] in rerum natura est.[477]

Philo. Iudeus lib. de Mundo.

Nie trudń Mię więcey, Helikoński Phæbie:
Pełen Ja głosow życzliwych na Niebie. //

[Арк. 46 зв. = К зв.]

Gwiazdziste Pokoie,
Sławią Chwałę Moie.
Haud timeam magni dixisse palatia cæli.

Ovid. lib. 1. *Metamorph*.

[473] Помилка у слові, правильно: pasiekami
[474] Помилка – зайвий пробіл, розшифрування скорочення: Najświętszej
[475] Помилка в назві, правильно: Olimpu
[476] Помилка у слові, правильно: Wymówiwszy
[477] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій. Philo Iudaeus. De mundo: «At in æterno nihil nec præteriit, nec venturum est, extitit vero tantum atque in natura rerum est».

A Ja w takiej mgle, iak ze snu ockniony,
W siebie przychodzę, widokiem strwożony,
Dawszy Cześć zmarłemu,
GRZEGORZOWI Cnemu.

RUMIANA
BLADOSĆ
HERBOWNYCH ROZ,
Heroiczney Sławy, Chwały, y Niezapamiętałości,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA IZIUMSKIEGO
P. KONSTANTYNA
ZACHARZEWSKIEGO,
Takim, ferrati penicilli, wyrażona iest,
BLEYTWAREM

Ite ROSÆ, ite Croci, morituri GLORIA ruris:
Iam mihi[478] perpetuo, prata COLORE virent.
Iacob. Bidermanus S. I. Lib. I. *Epist*. 6.
Rerum humanarum nihil stabile & firmum est: sed in-/fida omnia.
Zonar. in Alex. Comment.[479] *Tomo* 3.

O! Nic na świecie, nic iest statecznego:
O! nic gruntownego.
Nihil est in rebus humanis perpetuum.
Dion. lib. 48.[480]
Wszystko za czasem wniwecz się obraca.
Godzin bieg się skraca.
Omnibus, mundi Dominator, horis,
Aptat urgendas per inane pennas.
Casim. Sarb. Lyr. lib. 1. *Ode* 4.
W przypadkach, stoią Państwa śmiertelności,
Pewne odmienności.
Mobiles rerum dubiiq[ue] casus,
Regna mortalis tenuere vitæ.
Idem Ibidem. //

[Арк. 47 = K_2]

Ach! nie szczęsliwa swiata tego chwilo.
Powstanie Aquilo,
Hyperboreyskim mrozem rozgniewany,
Z wichrem pomieszany;

[478] В оригіналі: Altera (не «Iam mihi»).
[479] Помилка у слові, правильно: Comneni
[480] Вірогідно, цитовано за одним із збірників сентенцій (напр.: Goulart S. Morum philosophia historica, ex probatis scriptoribus collecta. [Genf], 1594). Dionysius Halicarnasseus. Ars rhetorica. Cap. VI: «nihil in rebus humanis certum est».

Aż wnet Dziardyny kwiatem roznofarbne,
Pieszczotą iedwabne,
Pozorow swoich odmienią bławaty,
W zblakowane szaty.
Semiramidy Ogrod zawieszony,
Cudnością wsławiony,
Y Alcinoa Sady znamienite,
Roskoszne, obfite,
Skoro na nich srzon Grudniowy upadnie,
Potrupieią snadnie.
Co się Szmaragdem cudnym zielenieie,
W momencie zblędnieie.
Pestańskie ROZE, piękna Wiosny Sława,
Twa Floro zabawa,
Nim iesienne dni, przydą nachmurzone,
Zawsze są zeszczknione.
A Kwiat lat młodych czyliż nie opada?
Rwie go Kloto blada.
Pięknym Narcyssom, długo kwitnąć FATA
Bronią, w polu świata.
Nie ieden Alfons, kwiat miętko pieszczony,
Luzytańskiey strony,
Zwiędniał, przy złotym Tagusowym brzegu,
W poł[481] czerstwych lat biegu.

O subitos rerum turbines! o precipites vel firmissimorum lapsus!
Herem Drexelius S. I. in Æternitatis Prodromo.

DO Ciebie to rzecz, dzielny KONSTANTYNIE,
Coś się w Heroinie,
Mężney Bellonie, kochał nie wymownie,
Pilnuiąc iey zbroynie.
Auzońskich krain Purpurowa SŁAWO:
Marsowa ZABAWO;
Wszystka lat Twoich w tym zawisła sprawa,
Ześ pilnował prawa
Gradiwowego, Mąż nie ustraszony,
Aiax uzbroiony.
Krzak ROZ Twych bywał Laurowym ogrodem;
Buynym zwycięstw płodem. //

[Арк. 47 зв. = K_2 зв.]

Teraz, ach żalu! tak kosztowne KWIATY,
Nad Tyrskie szarłaty,
Y nad Sydońską czerwieńsze purpure,
Wzieły na się chmurę.
Tyś, w temrukach wiodł, na sławne triumfy,
Taurikańskie huffy.
Coż? gdy y zwycięstw kruszą się łancuchy,

[481] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wpół

Nie pewne otuchy:
By się ogniwem statku ciągnąć miały,
Na czas długotrwały.
Poprzysiężone z Gradywem przymierze,
Jest to, na swey cerze,
Uzyczna farba Chamaleontowa,
Postać Protheowa.
Bo ona z samey rosnie odmienności,
Z kunsztow nie szczyrości.
O Marsie! iak twa ufność iest kłamliwa,
W nadziei zdradliwa.
Rzadkie to szczęście, choć z dzielnego męstwa,
Mieć częste zwycięstwa.
Raræ felicitatis est, multa prælia, eaq[ue] prospere gerere.[482]
Demostenes.
Sameś iest świadkiem KONSTANTYNIE, temu,
Szczęściu odmiennemu:
Ze, gdy Bellona komu pochlebuie,
Chytrą zdradę knuie.
Przeto, niech się nikt z iey szczęścia nie chlubi;
Bo tym siebie zgubi.
Ten Bog, z Boginią swoią, nie statkuią;
Odmiennie woiuią.
Magna mutatio rerum sequitur, ex victoriæ etiam parvæ mome[n]to.
Quidam in aphor. Polit. Sylva.[483]
Ty, nad rzeczkami, BYCZKIEM, toż y BYKIEM,
Z Herbownych TRĄB krzykiem,
Jdziesz na Ordę, gromiąc te Centaury,
Sobie szczepiąc Laury;
A przeciwne Ci zazdraszczaią Fata,
Triumfow u świata.
Na HOROCHOWSKIM nie szczęsliwym szlachu,
Nie zbłędniały z strachu,
Gdy w krwawe pole śmiele się zapędzasz,
Tłum Pogan rospędzasz, //

[Арк. 48 = K3]

Szczupłością ludu swego otoczony,
Mąż nie ustraszony,
Od Tatarskiey szwank wziąwszy strzały,
Vulnus, & extrema sonuit cito cuspide cassis.
Val. Flaccus lib. 3.
Nie dobrze doyzrzały
Hyiacynt, padłeś iak kwiat kosą tkniony,

[482] Вірогідно, цитовано за збірником сентенцій; інший переклад: «Raræ felicitatis est, multa bella, eademque prospere et cum laude gerere» (Demosthenis et Aeschinis, principum Graeciae oratorum, Opera... T. 6. Basileae, 1571).

[483] Джерело цитування: Daneau L. Politicorum aphorismorum silva. Латиномовна цитата, вміщена в різних збірниках, є перекладом із французької мови з: Commynes P. Mémoires.

Smiertelnie raniony.
Taki niestatek rzeczіy ludźmi miesza!
Tanta homines rerum incostantia vexat[484]!
Ovi. Metamorph. lib. 13.
Smęci, gdy uciesza.
Heu semper fugaci
Gaudia præteritura passu.
Cas. Sarb. lib. 2. *Ode* 3.

KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, *Stolnik y Połkownik* / *IZIUMSKI*, *na HOROCHOWSKIM szlachu*, *w małey ludu swego fre-*/*quenciey*, *z wielkością Ord mężnie się potkawszy*, *y* primo successu *onych* / *poraziwszy*, *szwank*, *w czoło śmiertelny*, *z łuku wziął od Tatarzyna*: *y z tey* / *rany drugiego dnia*, gloriose expiravit, *z wielkim żalem całego* / *Połku IZIUMSKIEGO*.

Same Jędze, Twych lat kwitłych płakały,
Hektorze wspaniały.
Y sam Rhadamant płakał, choć że srogi,
Załuiąc, że drogi
Wiekow młodych kwiat, rano iest zeszczkniony,
Ręką Persefony.
Coż? gdy mu wyszedł iuż był znamienity,
Smierci rok zawity.
venit summa dies, & ineluctabile tempus,
Virg. Æneid. 3.[485]
A coż ci to LWIE niebieski się stało?
czylić na tym mało?
Ze, płomienista Twoich ocziy zorza,
Zaćmiła GREGORZA:
Twoyże gniew wspłonął, y na iego Syna,
Cnego KONSTANTYNA.

KONSTANTYN ZACHARZEWSKI, *Stolnik y Połkownik IZIU*-/*MSKI*, obiit ex vulnere, *Roku* 1692. *Miesiąca Iula*, *dnia* 16.

Mowię: aż iakiś głos z niebios perłowych,
Krolewstw Tytanowych,
Do uszu moich przіydzie łagodliwy,
Pociecha DOLIWY.
Nie Marmatycki[486] Lew grzywożołtawy,
Mordem zwierza krwawy;
Lecz ten, ktory się z Judy pokolenia,
Dla świata zbawienia //

[Арк. 48 зв. = K$_3$ зв.]

Rodził, z gwiazdzistey zstąpiwszy gęstwiny,
W światowe krzewiny,
Połknął dwoch znacznych PANOW tego świata.
Ale to niestrata:
Bo oni teraz, w Krolewstwie wieczności,

[484] В оригіналі: inconstantia versat
[485] Lib. 2.
[486] Вірогідно, помилка в назві, правильно: Marmarycki?

Są perłą zacności.
Tam im z BARANKIEM, co zniosł winy świata,
Zwieczniły się lata.
Zyć będą oni, będą żyć koniecznie,
Lecz bez końca wiecznie.
Szczęśliwi, ktorzy tego Lwa pazury,
Wdarły się w Arktury,
Słońcem błyszczące. Lecz, dość słuchać o tym:
Czas Ci piorem złotym,
Na pamiątkę Twą, kilka słow położyć,
Mauzol przyozdobić,
Cny KONSTANTYNIE. A Ty rzekni śmiele.
Niech nie przyiaciele
Zyciu ludzkiemu, nie pochybne FATA,
Zazdroszczą nam świata.
Nam on umarłym, cale iuż wzgardzieńcem,
Gdy wieczności wieńcem
Niewiędnieiącym, mamy swe ściągnione,
Skronie uzłocone.
My mężni, samą śmiercią wiekuiemy,
Gdy z ran krew leiemy;
Przez tę, niedbaiąc na grobowe skały,
Płyniem w wieczność chwały.

Mortibus perennamur. Semel nobis ac orbi occideremus; si / semper viveremus.
Casim. Koiałowicz Soc. IESU, in Plausu. / Epithal.[487] //

[Арк. 49 = K$_4$]

NAGROBEK,

Niegasnącey y post ferales thædas, pamięci,
STOLNIKOWI Y POŁKOWNIKOWI IZIUMSKIEMU,

P. KONSTANTYNOWI ZACHARZEWSKIEMU

ominatrice æternitatis penna,

POŁOZONY.

D. O. M.[488]

Ille olim ROSA vera cinis nunc pallida.
Bernard. Bahusius Epigr. lib. 3.[489]

Sic ROSEI fluxere sinus.
Idem Epigr. lib. 3.

[487] Джерело цитування: Kojałowicz K. W. Plausus Epithalamicus... (in: Kojałowicz K. W. Panegirici Heroum varia. Vilnae, 1668).
[488] Розшифрування скорочення: Domus omnium mortalium
[489] Lib. 4.

IA, com był ROZ mych niedawno szarłatem,
Sykulskim Marsa okolony płatem:
Dziś proch blady. Lecz mych ślady
Quid superbis[490] terra & cinis?
Orig. Homil. in Ezech.[491]
Cnot wieczyste; Bo staliste,
Mężną krwią spluskane.
Choć me piaskiem śmierć oczy zasypała,
Wyiąwszy duszę nie śmiertelną z ciała:
Lecz mey Sławie, Płynney krwawie,
Z Laurow istych, Wiekuistych,
Są wieki snowane.
Powie Azowski SEIN AGA srogi,
Mą dzielność. TORU zbroczone odnogi,
Krwią Pogańską, Bissurmańską,
W iaw powiedzą; Bo te wiedzą,
O moiey mężności.
Gdzie MAKATYCHY DOLINA się kryie,
Y gdzie KAMIANKI nurt się z ziemi ryie,
Ostrszy brzytwy, Krwawe bitwy,
Z Nahaycami, Y z Krymcami,
Miecz moy wiodł w śmiałości.
Y BABIEWY BAYRAK rozwiniony,
Nieprzyiacielską krwią urumieniony,
Wie, iak moia, Twarda zbroia,
Nad Pogany, Ottomany,
Wierzch brała preważnie[492]. //

[Арк. 49 зв. = K_4 зв.]

Mam y innych dość świadkow moiey cnoty,
Abrysow bitney Marsowey roboty.
HREHOREGO, KOZŁOWSKIEGO
KNIAZIA, z toni, Ostrych broni,
Dzwignąłem odważnie.
Coż? gdy omdlały iuż teraz me siły,
Ciężarem wieczney okryte mogiły.
Ostra strzała Pokonała
Moię męstwo, Y zwycięstwo
Pod ziemie porwała.
Przecież Ja, Sławą, y teraz wiekuię;
Gdy mi Swiat, piorem, żywy Mauzol kuie.
Jest wskrzeszona, Wyiaśniona,
Na Parnassie, W poznym czasie,
Sarmatom ma CHwała.

Lecz precz Mauzole. GABINECIE złoty,

[490] В оригіналі: superbit
[491] Помилкове джерело цитування. Цитата з: Liber Ecclesiasticus, X, 9.
[492] Помилка у слові, правильно: przeważnie

Cudny SZPALERMI Bohatyrskiey Cnoty,
Podnieś swą głowę. Niech dzieł Twych FACIATA,
Na wszystkie strony obeyzrzy się Swiata.
Jaką, THEODOR ZACHARZEWSKI, stalą
Wyabryszował: Pogańskiey krwi falą,
Grysser wyraził. Niech co prędzey Sława
Z swym konterfektem, w tym POKOIU stawa. //

[Арк. 50]

PAŁAC *wiekuistey sławy w Bogatym Wirydarze IEGO CARSKIEGO Naiaśnieyszego Maiestatu Stolnika y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGo* / *Iego Mosci Pana THEODORA ZACHARZEWSKIEGO niesmiertelnemu Imienu Architectante Apolline WYSTAWIONY*.[493] //

[493] Аркуш подвійного розміру, зворот чистий: гравюра, текст гравірований. Розміри гравюри: 265x337 мм.

Назву вміщено внизу під гравюрою. У вроцлавському примірнику на початку другого рядка назви перед словами «Iego Mosci Pana» дописано слово «Wielmożnego».

На зображенні – численні написи: цитати та девізи.

На сходинках палаца дві цитати.

«Inde sacro veneranda potes palatia clivo Cernere. Martialis». Джерело цитування: Martialis. Epigrammata. Lib. 1, Ad librum: «Inde sacro veneranda petes pallatia clivo».

«Intaminatis fulget Honoribus. Horat:». Джерело цитування: Horatius. Carmina. Lib. 3, ode 2.

На фасаді палаца: «Arte Polycteti fastosa Palatia gaude[n]t». Джерело цитування: Reusner N. Emblemata. Epigrammata Hieronymi Wolffii: «Arte Polycleti fastosa palatia gaudent».

На лівому обеліску знизу вгору: «Honori et virtuti», «Vibrat in hostes.», «Nu[n]qua[m] erratica.», «Perculsa notabilior»; «No[n] parvæ parvæ Colu[m]na notæ». Джерело цитування: Ovidius. Fasti. Lib. 6: «Est ibi non parvæ parva columna notæ».

На правому обеліску знизу вгору: «Gloriæ et pere[n]nitati», «Panditur Gloria.», «a Cruce Solidior.», «Unita virtus fortior.», «Magni præmium laboris. Ex Embl: Nicol: Reusneri.». Джерело цитування: Reusner N. Emblemata. Lib. 1, № 18: «Magni laboris præmium».

На двох стрічках над палацом: «Iam canitur toto Nomen in Orbe tuum». Джерело цитування: Ovidius. Epistulae heroidum: «Iam canitur toto nomen in orbe meum».

«Æternæ facim[us] vaga murmura famæ». Джерело цитування: Andrelini P. F. Amores sive Livia: «Si vaga contemnis victurae murmura famæ» (використано також у тексті твору, див. арк. [2] зв., прим. 12).

Вгорі лівий орел. На грудях: «a Me ædificatio». Можливе першоджерело фрази: Epistula I ad Corinthios, III, 9: «Dei enim sumus adiutores: Dei agri cultura estis, Dei aedificatio estis».

Над ним на стрічці: «Petit alta volatu». Можливі джерела цитування: Montenay G. de. Emblematum Christianorum Centuria. № 16; Croeselius J. Elogia. Ingolstadii, 1584. P. 2. Lucas de Penna; Mariner V. Opera omnia poetica et oratonia in 9 libros. Turnoni, 1633. Soteria pro Philippo IV. Hispaniarum et Indiarum Rege.

Вгорі правий орел. На грудях: «a Me decus et glo[ria]». Можливе джерело цитування: Anselmus Cantuariensis. Hymni et Psalterium de Sancta Virgine Maria: «Daemonum forte lamentum, Maeror et tristitia, Angelorum sed bonorum Laus, decus, et gloria, Electorum tu cunctorum Socians lætitia. Templum Domini, ora pro nobis».

Над ним на стрічці: «In his i[n]tegra gloria mu[n]di». Можливе джерело цитування: Anselmus Cantuariensis. Carmen de contemptu mundi: «Fumus et umbra levis tota est haec gloria mundi...»

Вгорі центральний орел. На грудях: «a Me fundamentu[m]». Можливе першоджерело фрази: Epistula I ad Corinthios, III, 10: «Secundum gratiam Dei, quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui; alius autem superaedificat».

Зліва та справа написи: «et terreo», «et recreo». Можливі джерела цитування: Bona G. De Divina psalmodia, eiusque causis, mysteriis et disciplinis. Cap. 4: «Et recreo flamma splendidiore polum»; Cicero. Epistulae ad Atticum. Lib. 4, epist. 10: «sic litteris sustentor et recreor».

[Арк. 51 зв.][494]

Magna Titulis fulgeat clara DOMUS.
Boeth. 27.[495]

Me cum[496] honor, & laudes, & læto gloria vultu,
Et decus, & niveis victoria concolor alis:
Me, cinctus lauro perducit ad astra triumphus.
Casta mihi DOMUS, & celso stant colle Penates.
Ex Silio Italico lib. 15.

TECTUM augustum, ingens, centum sublime columnis.
Virg. Æneid. lib. 7.

Ædium ex priori parte, de interiore judices.
Monosticha Trochaica.[497] //

[Арк. 52 = L]

OZDOBNY

ZŁOTEMI CNOT, *ZASŁUG*, *Y FORTUN*, *SZPALERAMI*,

GABINET

NA

Wieczną w nim Trąbogłosney, SŁAWY rezidencią,
Rythmnym Lecheyskiego Apollina piorem,

W BOGATYM WIRYDARZE.

SZLACHETNYCH ICH MOSCIOW PANOW

P. ZACHARZEWSKICH

WYSTRUKTUROWANY.

A w nie przemieniony wiekami dozor,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

P. THEODORA ZACHARZEWSKIEGO.

WIEKUISTEY CHWALE

Під ним на стрічці: «Ministra Fulminis Ales». Можливі джерела цитування: Horatius. Carmina. Lib. 4, ode 4: «ministrum fulminis alitem»; Weinrich M. Aerarium poeticum: «Ales minister fulminis» (частково використано також у тексті твору, див. арк. A, прим. 167).

Над центральним орлом на стрічці: «Ornamenta domus Emblemata docta putantur Progeniem procerum Stemmata clara iuvant». Джерело цитування: Reusner N. Emblemata. Epigrammata Hieronymi Wolffii.

[494] Аркуш містить друкований текст лише на звороті. Гравюру надруковано на аркуші подвійого розміру, вірогідно тому епіграфи вміщено не на її звороті, а на окремому аркуші.

[495] Lib. 2, ode 7.

[496] В оригіналі: Mecum

[497] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій.

Z osobliwego, na Honor Pański respektu,
PRZEZ
Zyczliwego, y powolnego zawsze sługę,
IANA ORNOWSKIEGO.
tam Fideliter, quam Honorifice[498],
WYSTAWIONY
Roku, ktorego PAŁAC Zbawienia ludzkiego,
Wystawiony iest, wiekow przez BUDOWNICZEGO.
1705 //

[Арк. 52 зв. = L зв.]

NA INTYTULACIĄ
OZDOBNEGO GABINETU.

I. C.

N. M.

S. y P.

CH. Th.

Z.[499]

Z Mosiądzu li? z spiży li? PAŁAC Znamienity,
W posrzodku Swiata, twierdzą SŁAWIE być wybity.
Niedbam. Tani to kruszec. Metal droższy złota:
Zasługi, Szczęścia dary, y nie spłatna Cnota.
Z tych, gdy THEODOROWI PAŁAC się buduie;
Niech że mu, y SŁAWY Dom, z placu ustępuie. //

[Арк. 53 = L_2]

MOWA
DO
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
P. THEODORA ZACHARZEWSKIEGO.

W*Zrostu Cnocie broni*; *kto iey pochwałą nie nadstawia*. Laudataq[ue] virtus / crescit.

[498] Можливе джерело цитування: Cicero. Epistulae ad Brutum. Lib. 1, epist. 20: «quod pro nostra dignitate fideliter, atque honorifice dixeris, aut feceris».

[499] Розміри гравюри з гербом: 176x135 мм. Розшифрування скорочення: Iego [=Jego] Carskiego Najaśniejszego Majestatu Stolnik y [=i] Pułkownik Charkowski Theodor Zacharzewski.

[*Ovid. l* / 4. *de Pon.* / *Eleg*. 2][500] *WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKU Y* / *POŁKOWNIKU CHARKOWSKI*. *Na wysokość Enkomiastycznych* / *excellenciy*, *y cnoty się zapatrywać zwykły*. Crescere virtutes solent / ad preconii fastigium[501]: *mowi* Cassiodorus. *Ciągnięmy*[502] *się wszyscy*, / *błędliwi Thezeuszowie sznurem Ariadny*, *za ponętą chwały*: *y kto naybliższy iest* / *kochanek cnoty*, *ten naypilnieyszym iest zaleconego imienia strożem*. Trahimur omnes / laudis studio: & optimus quisque maxime gloria ducitur. [*Cic pro* / *Arch.* / *Poeta*.][503] *Ieszcze nikt* / *z wzgardziencow świata*, *na takowy się nie odważył dizgust, żeby mu do appetitu*, *słodka chwa-*/*ły nie przypadła ambrozia*. Nemo est tam Sanctus, qui cupidine gloriæ non / tangatur.[504] *Znamienity to zaprawde*, *do wiekopomnego imienia Antagonista*, *Heroiczna chwała*: / *cożᵹ kiedy przez nie przechodziste Surty*[505] *y Mallei*[506], *trudną podrożą zawodnie*[507].

Aspera[508] per preceps[509] gloria vadit iter. *Ovid*. 4. *Trist* 3.

Nie łatwo kto w poddaństwo Sławę sobie zawojuie: *bo samych stalistych grotow*, *y wecowa-*/*nych Ordynek oszańcowana iest parkanem*. Omnis stat gloria ferro.[510] *Ale*, *ten tylko* / *otworzystego żelazney Sławy niechay się lęka pola*; *kto w iedwabnym szkaradney Aphrody-*/*ty cienniku*, vir fæmina mollis[511], *iako drugi Sardanapal*, *nie uczciwey się kądzieli uta-*/*mował*[512] *pasmem*. Fugiat gloriam, cui sua vita scelerum est catasta.[513] *Wąt-*/*pić by mi się przyszło*, *możeli być takowy odrodkiem Przodkow swoich*? [:*ponieważ często*, / Heroum filii sunt noxæ[514]:] *komu*, *sennorodne mamki*, *miasto*[515] *łagodnych piosnek*[516], *nad* / *tęczo barwianą kołebką*, *te Oycowskie Æneaszowe przyspiewywaią* epinicium.

Disce puer virtutem ex me, verumq[ue] laborem. *Virg. Æneid. lib*. 3.[517] *gdyby mię o tym wiadomość nie upewniła*; *że szlachetney krwi potok*, *podobnym źrzodła swo-*/*iego płynie strumieniem*. Similitudinem suorum felix vena custodit. [*Cassiodo-*/*rus*.][518] *Tak*, / *mądrobacznie przy dozorze pielęguiącey Iunony*, *w Pańskich wypielęgowana Intrakamerach* / *Szlachetna cnota*, virtus faustis nutrita sub

[500] Маргіналія в рамці.
[501] В оригіналі: ad fastigium præconii
[502] Помилка у слові, правильно: Ciągniemy
[503] Маргіналія в рамці.
[504] Джерело цитування: Pius II, papa. Historia Bohemica: «Nemo est tam Sanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur».
[505] Помилка в назві, правильно: Syrty
[506] Помилка в назві, правильно: Malei
[507] Помилка у слові, правильно: zawoduje
[508] В оригіналі: Ardua (не «Aspera»)
[509] В оригіналі: præceps
[510] Повторне цитування (див. арк. [6] зв., прим. 92).
[511] Словосполучення «vir fæmina mollis» фіксується у низці видань XVII ст. теологічної тематики. Вірогідне першоджерело: Ioannes Chrysostomus. Commentaria in Novum Testamentum [in Evangelium Matthaei]. Homilia 25: «Omnis autem vir mollis animo, remissibilis in fide, et corruptus in actibus: corpore vir eft & ideo foemina intelligitur, ideo non numeratur cum sanctis».
[512] Помилка у слові, правильно: utaśmował
[513] Джерело цитування не встановлено. Можливо цитата складена з двох частин. Див.: Barradas S. Itinerarium filiorum Israel ex Aegypto in terram repromissionis. Lib. 9, cap. 16: «Inanem fugiat gloriam, illius fucatum, falsumque splendorem execretur»; Baptista Mantuanus. Divinum secundae parthenices opus sanctiss. virg. Catharinae passionem heroico carmine: «quorum vita fuit scelerum sentina».
[514] Прислів'я: Heroum filii noxæ.
[515] Помилка у слові, правильно: wmiasto
[516] Помилка у слові, правильно: piosenek
[517] Lib. 12.
[518] Маргіналія в рамці.

penetralibus[519]. *zaraz na łonie macie-/rzyńskim*, *miasto*[520] *mleka*, augustum cum sanguine, *wysysa* animum[521].

Una eademq[ue] via, sanguis[522] animusq[ue] sequuntur. *Virg.*[523]

Pewna to, *y często skutkiem wykomprobowana*, *że w podobne Antenatow swoich slady*, *znamie-/nita cnoty postępuie Szlachetność*. Rapitur in similitudine[m] suoru[m] excellens virtus.[524] / *Samey to natury czyli prawem*, *czyli* necessario contingenti[525], *w nadziei ludzkiey*, *po-/stanowiono iest*; *że*, non degeneri partu[526], *przy pożądanym Synow powiciu*, *Rodziciel-/skie zdaią się pracować wnętrznosci*. Similes, Parentibus ac Majoribus suis filii, / plerumque creduntur. [*Quint. l.* / 5 *c.* 10.][527] *Iaki szczep wina*, *taki iego y liqwor*. E nobili vite, vi-/num generosum posteritas hausit. *Aurelius*[528] //

[Арк. 53 зв. = L_2 зв.]

A tu gdy na Cię WIELMOZNY Mości PANIE STOLNIKU y POŁKOW-/NIKU CHARKOWSKI, *ciekawego oka mego obracam zrzenice*; *widzę Cię wszystkiego* / *w pozorze chwały*; *iakowey Cię Szlachetna Przodkow Twoich cnota*, *przyrodzonym uczyniła* / *dziedzicem*. *Widzę Cię*, *żywym Dziadow y Naddziadow Twoich Abryssem*, rectefa-/ctoru[m][529] conscientiam[530] *reprezentuiącym*. *Widzę BOGATYM WIRYDARZEM*, / *wdzięczniiey*[531] *nad Cyreneyskie ROZE*, *odorem zacney chwały cudnie wonieiącym*. *Widzę iesz-/cze*, *samey Mileziyskiey ROZY*, *buyno rozwinionym być krzakiem*; *na ktorym ognisty* / *Marsa polor*, *sama żelaznym pęzlem odmalowała natura*. *A nie tylko ten iesteś*, *ktorego sła-/wna Parentela słonecznym Phaetonta cugiem*, *na pozor świata wywiozła*

Quem per insignes, geniale Ceras,
stemma claravit: quem radiante vexit,
Gloria curru.[532]
Casim. Sarb. Lyr. lib. 4. *Ode*. 34.

Aleś y własnych ozdob, *y Pańskich przymiotow stawszy się dziedzicem*, *to stylo* ferreo, in / ungue adamantino[533], *wyrysowałeś*: *że*, *gdy się cudzey chwały Ikarowym lotem wysoko* / *podnosimy*: *swoiey własney w possessiey nie mamy*. Quid quid aliud est, quod nos / elevat in gloriam, apud nos est, nostrum non est. [*Ex ma-/gnæ molis* / *Magna* / *ruina*][534] *Nic do świetnego Imie-/nia chwały niepomoże*, *cudzych się cnot cerussować rumienidłem*, *gdy na własney schodzi*. Nihil / prodest alieno fulgere, si proprius abest

[519] Повторне цитування (див. арк. [6], прим. 81–82).
[520] Помилка у слові, правильно: wmiasto
[521] Можливе джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 9: «Purpuream vomit ille animam; et cum sanguine mixta vina refert moriens».
[522] В оригіналі: sanguisque
[523] Джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 10.
[524] Джерело цитування: Nazarius. Panegyricus Constantino Imperatori (in: XII Panegyrici Latini): «Rapitur quippe ad similitudinem suorum excellens quæque natura...».
[525] Джерело цитування не встановлено. Можливе першоджерело: Aristoteles. Analytica Priora.
[526] Джерело цитування не встановлено.
[527] Маргіналія в рамці. Повторне цитування (див. арк. С).
[528] Можливо помилковий автор, вірогідне джерело цитування: [Krzykowski W.]. Sacro-civilis politia. Calissii, 1636. Cap. 2: «Quis e nobili vite vinum generosum speret, nisi deputetur?».
[529] П'яту літеру майже не видно, можливо це «o».
[530] Повторне цитування (див. арк. [7] зв., прим. 143).
[531] Помилка у слові, правильно: wdzięczniej
[532] Неповне цитування, пропуски після слова «claravit» та наступного слова «quem».
[533] Джерело цитування: Liber Ieremiae, XVII, 1: «Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino...».
[534] Маргіналія в рамці. Джерело цитування: Stubski J. J. Magnæ molis Magna ruina. Vilnae, 1644.

fulgor.[535] *Lecz y świetność Lucyny* / *pociemnieie*, *y na dzieł okazałych polor*, *rdza amnistiey padnie*, *y Sława żywo w grobie piaskiem* / *się zamuli*, *komu*, *dobroczynnego piora fawor sprzecznym się stawi*.

Nemo tam claro genitus parente,
Nemo tam clara probitate fulsit,
Mox, edax quem perimit[536] vetustas,
Vate remoto.
Ioannes Campanus.

Zaczym y Twego GABINETU, *WIELMOZNY MOSCI PANIE STOLNIKU* / *Y POŁKOWNIKU CHARKOWSKI*, *aby dłużey nad Rzymskie Septizonia*, *trwała* / *Galenteria*, *nie iuż Memphickie Piramidy y Kolossy*, *ale nie śmiertelne Apollina pioro*, *bar-*/*kami swemi*, *od wiekołomnych ruin wspierać obiecuie*.

Przyimiż tę rythmną Ichnographią, architectantibus meritis, *osobliwey Twey* / *chwale erigowaną*, *nie* fumosis Majorum ceris[537], *przykurzoną*: *ale*, *Twoich własnych* / *czynow krwawobitnemi farbami ukształtowaną*. *W ktorey*, per substitutivam *ducha* / *Twoiego wiekuiąc* gloriam, *Sam*, *choćże z żelaznych świata*, *woynami zagęszczonego krain*, / *nierychło do złotogwiazdey śpiesz się Hierarchiey*.

Æthereis sidus sero te partibus addas. *Casim. Godefr. Obryński*.

Te, *szczerości moiey* votivam tabulam, ad aras Iovis[538], *zawieszam*.

WIELMOZNOSCI WASZEY MEGO OSOBLIWEGO

MECŒNASA, y DOBROCZYNNECO[539] PANA,

Cale zyczliwy, *y powolny Sługa*,

Zwysz mianowany Author. //

[Арк. 54 = L_3]

FACIATA
OZDOBNEGO GABINETU,
KTOREGO
Z żałosnych świata tego rumow, y nie szczęsnych obalin,
takowe iest
WYKSZTAŁTOWANIE.

[535] Можливе джерело цитування: Beda Venerabilis. Homiliæ: «Nihil autem prodest fulgere vestibus, et sordere flagitiis».

[536] В оригіналі: non perimit (або: perimat).

[537] Можливі джерела цитування: Cicero. In L. Pisonem Oratio: «Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil, præter colorem»; Juvenal. Saturae. Sat. VIII: «Fumosos equitum cum Dictatore magistros», коментарі разних авторів «Сатир» Ювенала.

[538] Можливе джерело цитування: Balbín B. Epitomes rerum bohemicarum, seu: Historiae Boleslaviensis. Praga, 1673. Lib. 7, cap. 28: «Votivam Tabellam ante aras Divae appendit».

[539] Помилка у слові, правильно: dobroczynnego

Æternum nihil est: Sacro
Quid quid[540] lenta tulit materies sinu:
Statur casibus.
Casim. Sarb. Lyr. lib. 1. *Ode* 4.[541]
... Occidet
Quod surgit: sed adhuc surget & occidet,
Ritu precipitis[542] pilæ.
Idem Ibidem.[543]

RUinami świat stoi. Zginieniem wiekuie.
Chwieiąc się nie ruszasię. Zgubą się znayduie.
Upadaiąc powstaie. Wstaiąc zaś upada.
Gdy mężnieie w Gyganty, sam sobą nie włada.
W czerstwości słaby. W bystrey zrzenicy stępiały.
W śmiałości boiaźliwy, a wboiaźni śmiały.
Młynkiem chodzi, choćże stać Kaukazem się zdaie.
Scisły sam w sobie maiąc dość przestronne kraie.
Dostatek go obciążył, zlekczył go niestatek:
Właśnie, iak gęsty połog zbrzemienniałych matek.
Wszystek iest z odmienności roznych farb złożony:
Na nietrwałości gruncie mocno założony.
Leci ognistym kołem, w zguby wieczney morze:
Jakie mu Switaniem, też y Zachodem zorze.
Nie znaydziesz w nim y krzszyny[544] statku gruntownego:
Bo, wszystek iest figurą czasu iesiennego.
Gdy by on był stateczny, Pyramidy by stały;
Co się w Niebo, pyszną swą głową napierały.[545]
Mury Semiramidy, cud świata całego,
Oparły by się szturmom Eola srogiego.
A ni by się Karthago zasuła popiołem:
Ni Rhodiyski Jowisza bałwan, nisko czołem,
Uderzył by ruinie. Jeśli y obrazy
Bogow choć nie śmiertelnych, swey nie uszły skazy;
Coż śmiertelność ludzka tak wiecznego zbuduie?
Czego Theoninowym zębem, nie zepsuie //

[Арк. 54 зв. = L_3 зв.]

Czas morderca rzeczyy. On swym cięszkim młotem,
Czego się kolwiek dotknie, nie wściągnionym lotem,
Do przepaści poleci. Y Twe, upaść muszą
Neronie, Garnizony. Nagle się pokruszą
Akrocerawnie. Z skał Scyrońskich, żałosna

[540] В оригіналі: Quidquid
[541] Ode 7.
[542] В оригіналі: præcipitis
[543] Безпосереднє продовження попереднього вірша.
[544] Помилка у слові, правильно: kruszyny?
[545] Можливе джерело фрази: Propertius. Elegiae: «Pyramidum sumptus ad sidera ducti» (див.: Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. T. 2, S. 281, 723).

Zostanie łamanina; gdy wiekow nie znosna
Nań uderzy potęga. A Pergama Troie,
Gdzie o Helenę, Teukry z Pelazgami, boię
Dziesięcioletne[546] wiedli, a czyż się schroniły
Nieszczęśliwego razu, y smutney mogiły?
Y Wam drogomurowne Tarpeiowe grody,
Przyszło się zayzrzeć w przepaść Tyberowey wody.
Już, wasz Stator Jupiter piorunami srogi,
Kamienno-puchłe sobie połamawszy nogi,
Poleciał na łeb z gory, iak kamień stoczysty,
Do Gorgon fraucimeru, w Phlegeton ognisty,
W złych żądzach wychowany. Bastyony dumne,
Krolow Amphiteatra cudne, piękne, szumne,
Już z swemi widokami ustąpiły z świata,
Waszych nakładow Rzymscy Qwirynowie strata.
Mauzol sam sobie grobem. Effezkiey Bożnica
Dianny, iedna dziś iest brzydkości skarbnica.
Mariuszowe dotąt Cymboa niestoią[547].
Te, ostrych Aquilonow gniewu się nie boią:
Bo, strzegąc się od furiy Hippodatesowych,
W Tellury się zamknęły, wnętrznościach grobowych.
Zgoła, nie masz na świecie, co by z swey możności,
Mogło być towarzyszem gruntowney wieczności.
Co stało tysiącami lat diamentowych,
Mgnienie to oka, moment, nic. A co w perłowych
Parlamentach Nieba, iest w wieczność zapisano;
To a ni samym Bogiem, może być kasowano.
Tu, na tym świecie, co my powiemy wiecznością,
Nad naykrotszy czas, krotszą to iest doczesnością.
Choć by y z diamentu świat ten był odlany,
Przecie by musiał czekać pewney swey odmiany.
Coż to? co duma ludzka z popiołu buduie:
Jakieś igrzysko stroi; co robi, toż psuie.
Nie iest to znakiem pewnym Pańskiey wyniosłości;
Cisnąć się przez gmachy do obłokow bliskości.
Widzim, co w hardey myśli nadęto puchnieie;
Swoimże przywalone ciężarem, tęchnieie. //

[Арк. 55 = L$_4$]

Już dziś ieden doł, co my Atlantem zowiemy.
Twań to, Rhodopeyskiemi co gorami krzczemy.
Bagno Balchany[548], choćże gorno krzemieniste:
Bo, w swym twardo nadętym bęblu, nie wieczyste.
Przydzie[549] czas, gdy świat padnie ostatnią ruiną:
Gdy twierdze, miasta, zamki, kasztele zaginą.

[546] Помилка у слові, правильно: Dziesięcioletnie
[547] Помилка – немає пробілу, правильно: nie stoią
[548] Вірогідно, помилка в назві, правильно: Bałkany?
[549] Помилка у слові, правильно: Przyjdzie

Ledwie mieysce zostanie Nembrothowey wieży.
Nembrot wnuk Chamow, *pierwszy Architekt wieży Babilońskiey*: *ten żył Roku* / *świata* 1800. *Po potopie zaś około setnego roku*
Genes: cap. 10.[550]
Nembrotus Chami nepos, anno post diluvium circiter cen-/tesimo, auctor cæteris fuit; ut ante digressum, summæ al-/titudinis turrim communiter excitarent.[551] Turris inchoata, / ex linguarum confusione: Babel primum, deinde Babylon est / appellata. In ea Nembrotus (:qui fortassis idem Belus fuit:) / imperitavit.
Horat. Turselinus e Societate IESu, *in Epitome Historia-*/*rum*, *a Mundo condito. Lib*. 1.
Hiperboreyskie lasy nawą swą przebieży
Wodowładny Monarcha. Potruchleią skały;
Ktore, śmiało ku Niebu przez słońce patrzały.
Topiel iedna zostanie Hispaliyskie grody:
Jakich dziś pilnie strzegą Gaditanu wody.
W tak straszney świata burze, wiekow rozwalinie,
Co strasznieysza, natury samey mieszaninie,
Pochwało ZACHARZEWSKICH godny THEODORZE,
OZDOBNY Twoy GABINET, w iasnym swym pozorze
Nie porusznie stać będzie. Będzie stać bespiecznie,
Nie pochylony wiekiem, mocno, stale, wiecznie,
Bo w nim fundamenta są z samych Cnot usłane;
Diamentami statku twardo zalewane:
A Cnota iest kochanka wiekow y wieczności.
Złotorucha Xiężniczka Elizeyskich włości.
Nad cnotę nie iest w świecie nic potężnieyszego.
Nihil virtute fortius est, nec violentius.[552]
S. Isiodorus Pelusiota lib. 3 *Epist*. 318.
Ta, Protheusza postać depce odmiennego.
A ni Erysthonowey w niey cień iest Erythry;
Pozoru błędliwego wizerunek chytry.
Z żadnych miar w statku swym być niemoże zgwałcona.
Ipsa enim rerum mutationes vincens, ab ipsis vinci minime / sustinet.
Idem ibidem.[553]
Coż to za przyczyna? że nie zmieniasię ona:
Bo rzecz iest iakaś Boska; Bogu ukochana,
Szczęśliwa, nie śmiertelna, w pamięć wiekom dana. //

[Арк. 55 зв. = L_4 зв.]

Divina quædam res est virtus. o! Beate; Deo[554] grata, & felix, / & immortalis, & ab oblivione insuperabilis.
S. Isiod. Pelusiota / *Lib*. 4. *Epist*. 222.
Nie pomna Lethen pożrze Swiata tego sprawy:
Sama Cnota nigdy żyć nie będzie bez Sławy,

[550] Джерело цитування: Liber Genesis, X, 8–10.
[551] Неповне цитування, пропуск декількох речень.
[552] Неповне цитування, пропуск після слова «est».
[553] Безпосереднє продовження попередньої цитати.
[554] В оригіналі: & Deo

Ona w światłości mieszka: wszędzie swieci iaśnie
Ubique virtus lucet.[555]
S. Ioannes Chrisostomus.
J w nienawiści chmurach przeciwnych nie gasnie.
Virtus diu
latere pressa, major invidia nequit:
merses pro-/fundo, pulchrior[556] solito emicat.
Bernard. Stefonius Sabinus. in Tragœdia Crispi.
Ale się barziey żarzy, iak ogień tuszony.
Quo magis tegitur, ast magis æstuat ignis.
Ovidius[557]
Co iest Cnota? iest słońca blask nie przycieniony,
Zadnych wiekow kurzawą. Nic Cnocie niezrowna,
Virtutem, nihil est quod æquet[558].
S. Isiod. Pelusiota lib. 3.[559] *Epist*. 89.
Jedna iey tylko Sława towarzyszka rowna.
Bo w krotkim życiu, bieg iest Sławy nie skończony.
Vita brevis est. Gloriæ cursus sempiternus.
Cic. pro Sestor.[560]
Ani cel końcem świata, Cnocie zamierzony.
Zapomnione[561] ostaną świata tego sprawy:
Sama Cnota, nigdy żyć nie będzie bez Sławy.
A ponieważ na Cnocie wieczność się funduie,
Y na Wieczności Cnota trwale się gruntuie;
Toć ten PAŁAC samemi zmocnieie wiekami;
Jak Lycowe lochy, z Tokaiu winami.
Kolumny w tym PAŁACU Mars, Pallas, Bellona,
Nie skruszonym żelazem mężnie uzbroiona.
Na tych się Swiata wspiera rozumna machyna.
Choć że ię podcina swym sierzpem Libitina.
Et pace & bello, cunctis stat terminus ævi.
Sili. lib. 3 *de bello Italico*.
A SŁUP zaś CEZARINOW, pod Carską KORONĄ,
Jakiemiś się szczyciła, Latińskich Państw strono;
Dziś, THEODORZE, Twego PAŁACU obrona;
A ozdoba iest Domu, Prześwietna KORONA.
Est COLUMNA e lapide, in cujus limo, aurea CORONA su-/per GALEAM.
COLUMNA cum CORONA eadem in Campo / rubeo: quæ postmodum mutata
est in TURRIM. ROCH / dicitur, vel PIERSCHAŁA, & tunc super Galeam quinque

[555] В оригіналі: Ubique enim virtus lucet.
[556] В оригіналі: pulcrior
[557] Джерело цитування: Ovidius. Metamorphoseon. Lib. 4: «Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis».
[558] В оригіналі: adæquet (не «æquet»)
[559] Lib. 2.
[560] Вірогідно, цитовано за збірником сентенцій (напр., M. T. Cic. sententiarum illustrium, apophthegmatum, similium, nonnullarum item piarum sententiarum collectio. Lugduni, 1560). Cicero. Oratio Pro P. Sestio: «nesciebam vitæ brevem esse cursum, gloriæ sempiternum?».
[561] Помилка у слові, правильно: zapomniane

pen-/næ Strutionis.

Simeon Okolski, *in Orbe Pol. Tomo* 1 *fol*. 117.

Sunt ex Italia allata, in Regnum Poloniæ.

Idem ibidem. //

[Арк. 56 = M]

URS potężnych URSYNOW, gniewem namrużony,
Do tego GABINETU śpieszy się obrony.
Niech się Zodyak chwali URSY Niebieskiemi;
Ty się dobrze zaszczycać możesz y Rzymskiemi.
Grozna Erymanthida niedźwiedźmi[562] bywała;
URSYNOM zaś ab Urso, miła iest pochwała.

Extinguit famam Erymanthides Ursæ, / URSUS.[563] Ad notandum[564] tamen venit: quod URSINI Romani. / ad plagam Occidentalem, longe ante hæc tempora venerunt. / & in Samogitia, atque in M. D. Lithuaniæ[565] consederunr[566]. Una / enim cum PUBLIO PALEMONE, aut LIBONE, DORS-/PRONGUS Armorum KITAVRI[567]: PROSPER CÆSARINUS / Armorum COLUMNA: IULIANUS Armorum URSA[568]: HECTOR / Armorum ROSA, nobiles Romani venerunt; sive hac[569] occasione / magnæ siccitatis, in partibus Italiæ, Siciliæ, Hispaniæ, per / annos plures; sive tyrannidis Neronianæ; sive persecutionis At-/tilæ; sive domestici belli tempore, Pompeij[570] & Iulij Cæsaris; / Varri cum Didio; Antonij cum Octavio; refert[571] *Florus. lib*. 4. *cap*. 2.[572] / At, in hoc Romanorum URSINORUM Familia differt, a præsen-/tibus Armis, quod illi, URSUM nudum in Arma deferunt. Hæc / autem Arma, URSUM cum VIRGINE observant. Sed de hoc / vide, si placet, Scriptores antiquos Russorum, apud *Stricovium, a / folio* 42.[573] *ad folium* 95. Armis URSI cum BIPENNI, utitur Fa-/milia HACLODERIORUM in BAVARIA. URSO gradiente cum / NUMELLA aurea in collo, utitur Familia BEERNORUM in WEST-/PHALIA.

Simeon Okolski. in. Orbe Pol. Tomo 2. *fol*. 582.

CENTAUR DORSPRUNGOW, dziwny widok przyrodzenia:
Rod, czyli z ludziy? czyli z koniy pokolenia?
Takowe w Tessaliey dziwy przyznawano,
Zaczym, MĘZOKONIAMI onych nazywano.
Ten MĘZOKON strzałą y łukiem natarczywy,
ZACHARZEWSKICH Domowi zdawna iest życzliwy:
Bo kształtem Parthow sławne ugania triumfy,
Zwycięzca w ucieczce, wzad mocne rani huffy.

[562] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[563] Цього речення немає в цитованому уривку.
[564] В оригіналі: Adnotandum
[565] В оригіналі: Litu.
[566] Помилка у слові, правильно: consederunt
[567] Помилка у слові, правильно: Kintavri
[568] В оригіналі: ursus
[569] В оригіналі: hoc
[570] В оригіналі: Pompei
[571] В оригіналі: ut refert
[572] Неповне цитування, пропуск одного речення.
[573] В оригіналі: 47. (Див. також арк. B_3.)

Regeritq[ue] ab ipso Vulnera tergo.

Casim. Sarb. Lyric. lib. 4. *Ode* 11.

On, PAŁACU tego Stroż sam w się uzbroiony,
Natrętnych wiekow złosne rozgromi zagony.

Semper feriet hic, si quando minabitur arcus.[574]

HIPPOCENTAURUS, est HOMO parte anteriore, posteriore vero / EQUUS, tendens arcum retrorsum in partem dextram, in os dra-/conis.

Simeon Okolski in Orbe Pol. Tomo 1. *fol*. 292. //

[Арк. 56 зв. = M зв.]

ORIGO[575]

Ex Imperio Romano, Iulio N. Cæsare imperante, quum con-/tra eum cum Pompeio plurimi fuissent Romani, & Duces illius. / Dolabellam & Pompeium vicissent: iram Cæsaris evitando, / plurimi cum Libone, seu Palemone, quinquaginta nobiles, in / ora Lithuaniæ[576], ubi nunc Samogitia, pervenerant[577]: unde *Miechovi-/us*[578]*, lib*. 2. *cap*. 8.[579] Pro ampliori cognitione animadvertendum est: / quod vetustioribus referentibus, quidam Itali deserentes Italiam. / terram Lithuaniæ ingressi: inter quos nobiles venerant[580] quoque: / IULIANUS; DORSPRONGUS horum insignior. *Vide Striyk.*[581] *lib*. 3.[582]

Hi ergo, in Samogitia & Lithuania a fundatorib[us] descendentes, / talia Arma ferunt. *Idem ibidem*.[583] Quis Centaurum fuisse, aut chi-/meram putet? quæq[ue][584] anus tam excors inveniri poterit, quæ illa, / quæ quondam credebantur, apud inferos portenta extimescat: *Cic. de natura Deorum*.[585]

A O ROZEMBERGOW zaś ROZY co powiemy?
To zapewnie z dowodow poważnych wiemy,
Ze HEKTORA Rzymskiego swa ROZA zdobiła;
Sama iest w bieli, a krwią Pole swę[586] okryła.
Wyszszą zaś w chwałę wzrosła, nad cedry Libańskie,
Wysokie ozdabiaiąc sobą DOMY Pańskie.
Ona sameyże sobie, sobą iest obroną;
Oparkaniona cierniy ościstych koroną,
Y Ta, THEODORZE, iest GABINETU Twego,

[574] Джерело цитування: Horatius. Ars Poetica: «Nec semper feriet, quodcumque minabitur arcus».
[575] Джерело цитування: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 292–293.
[576] В оригіналі: Lituaniæ
[577] В оригіналі: peruenerunt
[578] В оригіналі: *Miechou*.
[579] У Ш. Окольського, вірогідно, помилкове посилання на Мачея з Мєхова. Відповідного фрагмента не знайдено.
[580] В оригіналі: venerat
[581] В оригіналі: *Stric*.
[582] Джерело цитування: Stryjkowski M. Kronika Polska Litewska, Zmodzka, y wszystkiey Rusi... Kn. 2. S. 47, 49. (Див. також арк. B_3, M.)
[583] *Idem ibidem*. – вставка І. Орновського. Далі пропущено 4 речення.
[584] В оригіналі: quæue
[585] В оригіналі «Orbis Polonus» посилання на Цицерона «De duo et Cic, de Nat. Deorum» вміщено перед цитованим реченням «Quis Centaurum...». До порівняння: Cicero. De Natura Deorum: «Quis enim Hippocentaurum fuisse, aut Chimæram putat? quæue anus tam excors inueniri potest, quæ illa quæ quondam credebantur apud inferos portenta extimescat?».
[586] Помилка у слові, правильно: swe

Ozdobą y Podporą, na wieki trwałego:
Bo się pod LIWĄ, w koral, czy w rubin zmieniła?
Czym, nie mało trwałości sobie przyczyniła.
O ROZE! wyście zorze, światłem swym błyszczące,
Poki Swiat światem będzie, w świecie kroluiące.
ROSA, imperfecto[587] flore, coloris albi, in campo sanguineo, / super CORONAM, eamet ROSA. *Simeon Okolski in Orbe Pol. Tomo* 2. *fol*. 634. / ROSINUS Romanus, [:qui idem est, quod PORAY:][588] cum[589] CZECHO, / a quo BOHEMIA nativam retinet denominationem, in partes has, / ubi nunc regnum Bohemiæ floret, appulerat. a[590] ROSA ROSEMBER-/GII[591] dicti[592]. *Idem Ibidem*.
PAwiment, Adziamskiemi Tapczany zasłany,
Jeszcze do tych czas, żadną stopą nie tykany,
Wdzięcznych wyrażał kwiatow wspaniałość na sobie;
Ktorych iesień zazdrości nie szkodzi ozdobie:
Ni, grady gniewow iakich na nię uderzały;
Jako często zwykł czynić Saturnic zuchwały.
Sama ich łaskawością wiosna piastowała:
Wolnie Etheziami na nię powiewała: //

[Арк. 57 = M_2]

Wtąż, y Nieba przychylne zawsze im bywały:
Gdy złotą Fortun rosą hoynie pokrapiały.
Stąd lśniały tam ROZ perły, w krwawym Polu białe;
Jnne się rumieniły, przez się sczerwieniałe,
Po Niebieskich KWATERACH rzędem rozsadzone:
W Sarmackich WIRYDARZACH, buynie rozrodzone:
By wszędzie, gdzie się tylko kolwiek dotkną stopy
ZACHARZEWSKICH, waleczney pod Niebem Europy,
ROZE zakwitały, iak niegdyś Perseowi,
Wonność chwały wydaiąc, Swietnemu DOMOWI.
Precz stąd bezwstydney sprosne Ericiny roże:
Co wszystkim wolnotknione wyścielacie łożę.
ZACHARZEWSKICH Kwiat nie iest tak miętko pieszczony:
Bo ostrożnym on cierniem wkoło otoczony.
Unam multa cingit spina ROSAM.
Iacob. Biderm.[593] *in Epigr*.
Astrych, marcipanowa robota zabrała;
Niepoślednia Twoiego GABINETU chwała:
Na ktorym, laury z palmą wiecznie się skrewniwszy,
Y Herb zwycięstwa na się, przystoynie włożywszy,
O iak pięknie GABINET chwały przystraiaią!
GABINETEM WIRYDARZ cudnie ozdabiaią:

[587] В оригіналі: in perfecto
[588] У квадратних дужках – примітка І. Орновського.
[589] В оригіналі: qui cum
[590] В оригіналі: Illi a
[591] В оригіналі: Rozembergij
[592] В оригіналі: ibidem dicti
[593] Помилковий автор. Джерело цитування: Bernardus Bauhusius. Epigrammatum: «Unam multa Rosam cingit spina».

Bo też ma być nadobny zawżdy PAŁAC chwały:
Gdy nie pozorny, znak iest nagany niemały.
Laus frigida, est quædam species vituperationis.
Franc. Petr. / *cap*. 19. *lib*. 5.[594]

ALe, czas wewnątrz wstąpić PAŁACU zacnego,
Dzielnych spraw SZPALERAMI, w koło obitego:
Ktore, sama Minerwa złotem haftowała:
Bitnych dymow cieniami żywo udawała.
Wstępuy Phœbie; wstępuycie Panny z Helikonu,
Do nowego, swę cytry nastroiwszy tonu. //

[Арк. 57 зв. = M_2 зв.]

PIERWSZA
W OZDOBNYM GABINECIE
SZPALERA
PIERWSZYCH WOIENNYCH RUDIMENTOW ZAPRAWĄ,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA,
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,
Na żelaznym polu,
DELINEOWANA.

Prima, Rector præ fronte frementem
Quadrupedem, adversas, armis ciet acer, in alas.
Casim. Godefr. Obrinski.

MAm z doświadczenia; że mosiężne wały,
Y Gronelingu mur skruszy zuchwały,
Nie dbaiąc na żadne rany,
Na ognistych woysk parkany,
Na śmierć, y na Mongibele;
Rzuci się w Awerny śmiele,
W bogactwach serce swe, kto zanurzył.
Komu blask miły zdradliwego złota,
Dolosi
præterit[595] breve fulgur auri.
Casim. Sarb. Lyr. lib. 1.
W niebespieczność[596] swa ciągnież go ochota.

[594] Джерело цитування: Patrizi F. De regno et regis institutione. Lib. 9, tit. 19: «Frigida enim laus, species quædam vituperationis est».
[595] В оригіналі: præteriit
[596] Помилка у слові, правильно: niebezpieczność

Quid, non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames!
Virg. Æneid. lib. 3.

Oslep na miecze się cisnie:
Niedba, choć mu w oczy błysnie,
Y wiecznie, z Encelladami,
Cięszko przywali gorami
Piorun, ktory, y Gygantow zburzył. //

[Арк. 58 = M_3]

Ferrum, mortemque timere,
Auri nescit amor.
Lucanus de Bello, Pharsalico, lib. 3.

Pław Ządzo[597] w Kolchy, flotty Jazonowe:
Fasuy perłami Archywy Krezowe.
Lidio, riy Theprobany:
Gdzie kruszec nie wyczerpany,
Możnego się złota rodzi,
Z słonecznych blaskow powodzi:
Byś sławę sobie zatargowała.
Wiem, że złoto dziś Bogiem iest na Swiecie,
Pallas y Wenus, iedyney monecie
Junonie się uniżaią;
Złoty obraz poważaią.
Numina quid colimus? procul cum[598] Pallade, venus[599];
Mars procul, & nitida casta Dianna[600] coma.
Sola habites omni divina pecunia templo.
Balbus Poeta.

Stal Sykulska choćże mężna,
Aprzecie iuż nie potężna,
Gdy mężnych, bogactw chuć osiodłała.
O! iak złe pasmo chciwiec Pluto snuie.
Gnusnemu złotu, czerstwe ustępuie
Zelazo. To tak na świecie:
Ale, nie w tym GABINECIE;
Gdzie wyszszey bitna stal proby,
Niżeli złoto, lubo by
W ogniu, było siedm kroć przewarzane.
Bo, gdy na Cię wzrok rzucam moy skwapliwy,
Cny THEODORZE; widzę, iak żarliwy
Umysł w Tobie iest, do zbroi,
Rowny Deiphobu z Troi.
Mars cię upodobał sobie:
Gdy ieszcze w kwitłey ozdobie,
Lat Twych świtały zorze zaranne.

[597] Немає діакритичного знаку: żądzo
[598] В оригіналі: o cum
[599] В оригіналі: Juno (не «venus»).
[600] В оригіналі: Diana

Ledwie, że Cię nie pancerzem Bellona
Powiiała, do boiu wzwyczaiona.
W kolebkę się tarcz mieniła;
Sroga wrzawa Cię tuliła:
W pierwszych łzach, gdy się kąpała,
Zrzenica oczіy wspaniała,
Płacząc lat na boy ieszcze nie zgodnych. //
[Арк. 58 зв. = M3 зв.]
Jeszcze siodmy rok kwitnął wieku Twego;
A iużeś widział Połki walecznego
Gradywa. Gdzie się, miecz krwawy
Uganiał, do wieczney sławy,
Rodzicielski; y Ty, woyny,
W szkole Marsa, byłeś zbroyny
Uczeń, kochanek cnot Oyca godnych.
THEODOR ZACHARZEWSKI, *ieszcze siedmioletnym będąc młodzienia-/szkiem*, *bywał*, *z Rodzicem swym GRZEGORZEM w obozach*, *y w innych*, *niebe-/spieczeństwach woiennych*. *Tak szlachetną* indolem, *przezorliwość Oycowska*, *ieszcze* / a teneris unguibus[601], *do dalszey woienney dyscipliny*, *animowała*.
GDy Septemtrion, pierwszym wiatrem wzdęty,
Na Taurikański, wionął był przeklęty,
Narod; y Tyś, w woysk obłoku
Połnocnych, lśniał na widoku,
Chciwy pola, chciwy broni,
Bystrych miałeś się do koni,
Achilles wieku swoiego młody.
Oycowska dzielność, wzor Ci podawała:
Braterska miłość, Twym, kredensowała
Pochopnym do Marsa latom;
Gdy krew na boy wrzała. A tom
W rumel trafił. Prawda ista,
Błyśnie, iak kryształ, przeyzrzysta:
Czy? iak czyste, na Garumnie lody.
Gdy rzeknę; żeś był Askani, nowego
Syn Æneasza Lecho Sławiańskiego.
Tak, w Oycowskie idąc tropy,
W oczach woienney Europy,
Stałeś się Oyca obrazem
Zywym, szermuiąc, żelazem
Niespracowanym, cięszkiey Bellony.
THEODOR ZACHARZEWSKI Stolnik y Połkownik Charkowski z Oy-/cem swoim GRZEGORZEM y z starszym Bratem KONSTANTYNEM, *był* / *w wałnym wosk*[602] *pochodzie*, *gdy pierwsza expedicia pod Perekop pod naywyszszym woysk* / *Generalstwem Xiążecia BAZYLIA BAZYLEWICZA HOLLICINA z wiel-/kim apparamentem była podzwigniona*.
IAk drugi potop Meotys wzburzyła;

[601] Можливе джерело цитування: Weinrich M. Aerarium poeticum.
[602] Помилка у слові, правильно: wojsk

Jak się Połnocna Lemna rozżarzyła;
Z możnym gniewem, gniewem ważnym,
Gdy Mars krokiem szedł uważnym,
W Xerxesowi rowney sile;
Jaką zniosły Thermopile,
Na łukogrozne z wiekow Bistony. //

[Арк. 59 = M_4]

A czyż Cię trzymał sen pieszczony w pierzu?
O! nie. Błyszczałeś w kolczystym pancerzu,
Dzielny Pallancie. Gdzie mury
Hardomyslne z swey natury,
Horbatkowe się wznosiły,
Pełne dumney w sobie siły;
Na iakie dufał, Olinth zuchwały.
Tam, Cny STOLNIKU, y Twoy nie prożnował
Miecz: kiedy wieńce laurokwitłe snował.
Smiałym w Oyca patrząc wzrokiem,
Za Braterskim lecąc krokiem,
Pełen serdeczney otuchy,
Przez ostrych szabel rozruchy,
Pod muroweś się uganiał wały.

W drugiey walney pod Perekop expediciey, *Roku Chrystusa Pana*, 1698[603], *gdy* / *tenże BAZYLIY BAZILEWICZ HOLLICIN*, *naywyszsze miał woyska Rzą-*/*dy*: *a IAN MAZEPA HETMAN*, *nad woyskiem Kozackim regimentował*. / *THEODOR ZACHARZEWSKI*, *z GRZEGORZEM Rodzicem swo-*/*im*, *y z Bratem starszym KONSTANTYNEM*, *znaydował się w woysku pod* / *Horbatkiem*; *ktory leży między Azowskim*, *y Gniłym morzem*.

TUrecka mężność, zbroyność Ordy naga,
Czerkieska chyżość, Janczarska odwaga,
Choćże gęstych kul grad lały,
Tyzyphonami błyskały,
Wiodąc piekło odemknione,
Cerberami rospienione;
Tyś, iako Marpez stał nie lękliwy.
Tak, Cyaneyskie mężnieią opoki:
Gdy ię szturmem swym, Ocean głęboki
Tłucze: te iednak statecznie,
(:Mowiąc,:) iak kamień bespiecznie,
W tym Neptuna gniewie trwaią,
Gwałtowi się opieraią:
Jak miedź z Cypru; tak grzbiet ich cierzpliwy.
W tey roziątrzoney Gradywa rosprawie;
Dzielnieś się spieszył, ku wieczney sławie,
THEODORZE znamienity:
Powie to sam wiek odkryty.

[603] Помилка І. Орновського чи одруківка, правильно: 1689

Optimi cuiusque animus, maxime ad immortalitatem gloria / nititur.
Cato Maior.[604]

Szedłeś sławnych mężow torem,
Dzielnych Bohaterow wzorem,
Lekce drogi swoy żywot szacuiąc. //

[Арк. 59 зв. = M$_4$ зв.]

Co, do wspaniałych przynależy ludzi;
Y, do czego ich szlachetna mysl budzi,
Wiedziałeś: że lub żyć w chwale,
Albo też umrzeć wspaniale.

Vel bene vivere, vel bene mori, / Generosum oportet.
Sophocles in Aiace furente.[605]

Y piękniey umierać w boiu;
Niż niesławnie żyć w pokoiu,
Chronieniem się bitw, życie szanuiąc.

Longe præstat cum virtute pugnando perire: quam sine cer-/tamine, turpiter incolumem servari.
Procopius de Bello Gottico[606] *lib*. 2.

POwaga Krymu, Namiesnictwo, Chańства,
Ottomańskiego Połbożek Pogaństwa,
Bey, z Domu Szyrynow dawnych,
Rodowitością swą sławnych,
Czy Kniaźmi ich namianuię.
Kiedy y to o nich czuię,
Miał Horbatek na swey pieczy,
Gdy zginione iego rzeczy,
Z gory się na łeb toczyły.
Z tym Mars Rossiyski wkroczywszy w zaboię,
Zwycięstwem, męstwo przyozdobił swoię.
Nie pomogły Phlegetonta,
Nie pomogły Acheronta,
Nie wyrozumiane sztuki,
Circeyskich czarow nauki;
Jakie w Abyzie złym dziedziczyły.

Abyz Turecki, *znaczny w naukach Czarnoxięskich*, *pod Horbatkiem wzięty*.

Ieszcze, siarczysta Wulkania, dymem
Nie kurzyła się, pod bezecnym Krymem:
Jeszcze nawalność woysk sroga,
Bissurmańskich się kucz proga
Nie tykała; ieszcze wały
Perekopskie, nie widziały
Kartanow, śmiercią ognistą tchnących:
A iuż cny PANIE, żartkich duchow wiosło,

[604] Вірогідно, цитовано за збірником сентенцій (напр., M. T. Cic. sententiarum illustrium, apophthegmatum, similium, nonnullarum item piarum sententiarum collectio. Lugduni, 1560). Cicero. Cato maior seu de senectute. Cap. 23: «optimi cujusque animus maxime ad immortalitatis gloriam niteretur».

[605] Повторне цитування (див. арк. 1, прим. 432).

[606] Помилкова назва. Цитата з: De Bello Persico.

Na krwawego nurt Erythru Cię niosło.
Na MAIACE, y na TORZE,
Na IZIUMIE, Marsa dworze,
Wieleś podiął prac, trudności,
Nie zasypney przy czuyności,
Nie widząc skroniy w puchu tonących. //

[Арк. 60 = N]

Godny zalecenia THEODOR ZACHARZEWSKI, *przed oboiemy pod* / *Perekop wyprawami*, *y na potym po Perekopskiey*, *z niebożczykiem Oycem swym* / *GRZEGORZEM*, *y Bratem KONSTANTYNEM*, *na Torze*, *na Ma-*/*iakach*, *na Iziumie*, *w woiennych z Ordą*, *częstokrotnie bywał expediciach*.

KTo się tych wtarczek napamiętać może?
Gdy chciał Poganin z klęsek wysłać łoże,
NOWOSŁOBODZKIM krainom,
Na cudzy grunt przynosinom.
Często Pogańskie imprezy,
Dla nie winnych łupow spezy,
W nowość osady oslep się darły.
Ale, zawsze nie bez wstrętu, nazad się
Wstydnie wracały; kiedy większą nad się,
Czuły siłę. Do OKOŁA[607],
Pierzchliwych zamysłow koła,
Do ZEREBCA[608], y do KRASNEY,
W swoieyże posoce własney,
Mknął na poł z strachem gniew ich umarły.

Rzeczki to są, *takim przezwiskiem mianowane*.

DOBOROWE, y ZABOROWE wody,
Gdzie, wieczną topiel Scythiyskie narody
Nie raz miały; niech zrzenice
Otwarszy, żywych krynice
Kryształow, obaczą iawnie,
Jak dzielność SŁOBODZCZAN, sławnie
W szranki się z Ordą wkraczać ważyła.

Orda, *ktora pod tameczne Ukrainne miasta*, latrocinantibus armis, *pod padała*[609], / dexteritate *GRZEGORZA y KONSTANTYNA ZACHA-*/*RZEWSKICH*, *gdzie y THEODOR ZACHARZEWSKI*, vice egregii / militis, *zastępował*, *wielokrotnie gromiona y goniona była*, *do Rzeczki OKOŁA*, / *y daley*, *za wyżey wyspecifikowane rzeczki*.

W takich turnieiach, y Tyś nie prożnował
THEODORZE: y Tyś krwi nie żałował,
Wściekłych Melampow Pogańskich,
Polyphemow Taurikańskich.
O! iak nie mało trudnościy,
Niewczasow, prac, bezsennosciy,

[607] Помилка в назві, правильно: Oskoła
[608] Немає діакритичного знаку: Żerebca
[609] Помилка – зайвий пробіл, правильно: podpadała

ROZANA lat Twych młodość zażyła.
Nemo vires suas in pace probavit. Si bella desunt, virtus / experimento caret.
Ex Phœnice Rhet.[610] //

[Арк. 60 зв. = N зв.]

DRUGA
W OZDOBNYM GABINECIE
SZPALERA

Na Ozdobę wieczney Sławy,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA,

P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO,

ferrato Heroicznych dzieł stylo,

ODRYSOWANA.

Almum ... Rectorem belli admonuit;
Occurrat ut ausis Barbaricis.
Casim. Godefr. Obrinski.

IUż, Roxolański Anchizes zwątlony
Był, ZACHARZEWSKI, w lata nachylony,
Pracowny Atlas nieba Słobodzkiego,
Dorownosci się brał Priamowego
Wieku: iuż pierwsze młodszych lat zapały,
Nie tak mu mocno w sercu dogrzewały
Marsem: kiedy Ord groznolotne strzały,
Po SŁOBODACH się gęsto rozsiewały,
To śmierć, to rany, z kołczanow miataiąc,
Jnnych do Krymu, nędznie zapędzaiąc.
Naybarziey w ten czas, WODOŁAHY miały,
Czarnego na się gwałtowne nawały
Karadynu. Te, y na insze Grody,
Burzliwey topiel wywierały szkody.
Tyś, w ten czas, nowym był Deukalionem,
Szybuiąc, chybkim męstwa Galeonem, //

[Арк. 61 = N_2]

(:Ktory, w Jmieniu Boskie dary nosisz;
A Hełmowych TRĄB dźwiękiem, Cześć swą głosisz:)

[610] Джерело цитування: Kwiatkiewicz J. Phœnix rhetorum, seu rarioris Atticismi. Можливо у Я. Кватковича це перероблена цитата з: Gregorius I, papa. In Beatum Iob moralis expositionis. Lib. 23, cap. 18: «Nemo quippe vires suas in pace cognoscit. Si enim bella desunt, virtutum experimenta non prodeunt».

Po srogich nurtach Bosphoru Thrackiego,
w Panstwie się SŁOBOD krwawie pieniącego.
Y znalazłeś port zwycięstwa szczęsliwy;
Gdy Ci tył podał Pohaniec złosliwy.
Ochotnie bowiem wypełniaiąc wole
Oycowską, szedłeś TEODORZE, w pole
Marsowe, sam coś troche Marsa mnieyszy;
Chyba, że w gniewie woiennym skromnieyszy,
Byś Bissurmanom, usiadszy na barki,
Pod się nachylił, harde onych karki:
Ktorych, trudnieysza praca była pożyć;
Niżeli trupem Centaurow położyć.
Y pomogła Ci, łaskawa Fortuna,
Złotego zwycięstw uzyczywszy runa.

THEODOR ZACHARZEWSKI, *za Ordynansem Rodzica swego GRZE-/GORZA ZACHARZEWSKIEGO*, *kilka razy*, *z wielką niebespiecznością*, *ie-/dnakże szczęśliwie*, *całym Połkiem CHARKOWSKIM*, *za Ordą chodził*; *ktora*, *pod* / *WODOŁAHY*, *y pod inne miasteczka Słobodzkie*, sæva rabie[611], *podpadywała*, *z tey sła-/wne miewał* trophæa.

IAk ZMIIOW, BISZKIN[612], y LIMAN błędniały
Z strachu, że silne Bissurman nawały
Pławiły, we krwi ludzkiey, szable swoie,
Rospasawszy się na srogie zaboie:
Tyś THEODORZE, z Bratem KONSTANTYNEM,
Trzymał zwycięstwa wierzch nad Tatarzynem.
O tak to Cnota z sobą ziedyniona,
Srogiego depce karki Geriona!
Gdzie, z Thezeuszem Alcid iest złączony,
Tam mur twardy, tam zamek nie złomiony.
Płon iest odbity; Orda zsatyrzała;
Gdy się po lasach, w ucieczce tarzała.

Ordy, *ktorey było kilka tysięciy*, *iak się zpod ZMIIEWA*, *BISZKINA*, / *y zpod LIMANA*, *z płonem wracała*, *za tą THEODOR ZACHARZEWSKI*, / *z Bratem swym KONSTANTYNEM*, *w pogoń poszedszy*, *znaczną w nich uczynił klęs-/kę*, *w lasy porospędzał*, *y w Dońcu nie mało natopił*.

Potym, błędliwa sama szła w niewolą,
Przyniewolona, swoiąż własną wolą.
A czy małoż tych, DONIEC rospieniony,
Jzmaelitow pożarł? utuczony //

[Арк. 61 зв. = N_2 зв.]

Jch brzydkim ścierwem. Słodkie to Cymmenty,
Woiennym mężom, Poganin uięty.
Coż? gdy piołunem pracy zaprawione.

[611] Можливе джерело цитування: Ovidius. Metamorphoses. Lib. 5: «quod sæva quietum Ventorum rabies motis exasperat undis». Див. також: Estienne R. Thesaurus linguae latinae. T. 4: «Rabies ventorum sæva. Ovid. 5. Met. 6.».

[612] Помилка в назві, правильно: Byszkin

Stygiyskiey śmierci żołcią roskłocone.
Mało w sobie ma te zwycięstwo sławy;
Na ktore, cięszko miecz nie robi krwawy.
Non[613] est gloriosa victoria: nisi ubi fuerint laboriosa certa-/mina.
Ambr. de Offic.
Prawda: że chwała Wasza wiecznie słynie,
Cny THEODORZE, y cny KONSTANTYNIE;
Lecz, w trudnieyszym, niż Hesperidzkie sady
Będąc przystępie, przez wielkie zawady
Prac, do Was przyszła. Kto, na Tantalowe
Sarka pragnienie, lżeysze iest, niż owe
Było; ktoreście w polu wycierzpiały,
Gdy się Marsowe duchy rospierały,
Z nie sytym Krymcem. Ołow w kulkę zlity,
Za Alakant Wam stanął wyśmienity:
Ten żwany usta chłodził upragnione;
Samym pragnieniem wody, umorzone.
Non ego, nostras[614]
Abluere artus[615], lassataq[ue] membra parabam:
Sed relevare sitim.
Ovid. lib. 6. *Metamor*.
A ciężey trapi żołnierza pragnienie;
Niźli Cerery słabe posilenie.
Sitis magis agit, quam fames.
D. Thomas, in 2. *de cœlo. lib*. 22.[616]
Sameś wprzod, tego skosztował napoiu,
Z ołowianego, THEODORZE, zdroiu:
Bo dla ochłody, kulkę ołowiane[617]
Wgębie[618] żuiąc, w smak połykałeś pianę:
Ale ięzyk był cięszko posieczony.
Taki to trunek żelazney Bellony!
W tey, *za Ordą pogoni*, *taka była woysku cięszkość*; *że nie można było komn*[619] *z ko-/nia zsieść*, *dla szukania wody*: *a mieysce było bezwodne*: *zaczym kulkę ołowianą w ustach trzy-/mali*, *y te żuiąc*, *śliną pragnienie gasili*.

TU, nauczcie się Liberowe wnuki,
Gdy was pragnienie wędzi, nowey sztuki.
Coż potym? duszkiem Kretenskie antały
Wysuszać. Co? Rhen ze dna wypić cały:
Gdy, podłey rudy krszyna ołowiana,
Stanie za otchłań nie zmiernego dzbana. //

[613] В оригіналі: Nec
[614] В оригіналі: nostros
[615] В оригіналі: hic artus
[616] Lib. 2, lectio 25.
[617] Помилка у слові, правильно: ołowianę
[618] Помилка – немає пробілу, правильно: W gębie
[619] Помилка у слові, правильно: komu, komuś

[Арк. 62 = N_3]

HAFT
WYDATNIEYSZY
DRUGIEY SZPALERY:
Znaczną
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
Z Nuradyn Sołtanem, expedicią,
WYRAZONY.

... Alta sub cæde rotatur
Alea bellorum, virtus, Furor, Ira Scelusque,
Ensibus, & cædes rapitur, fatumque sinistrum.
Casim. Godefr. Obrinski, in Bellona Berest.

TRudno znagła poznać, kto Typhis wyćwiczony:
Aż chyba tonąć poczną w morzu Galeony.
Dzik Erimantski świadczy Herkulesa.
Lemna wyiawi dużego Brontesa.
Kto niebios zbadał skryte taiemnice.
Kto wie, co Arktur, Pleiady, Helice,
Musiał być Atlantem prawym;
Alboli Phæbem ciekawym.
Tak, y odważnych mężow same doświadczaią
Niebespieczności: same, chwały im dodaią,
W wiecznych mogiłach, Państwa zagrzebione:
Zadnym iuż wiekiem nigdy nie wskrzeszone.
A Ci, co Swiatu krwawy grob kopali,
Przewagą swą, y ostrzem bitney stali;
Sławie swey żyć roskazuią.
Władzę z miecza w grobie czuią.
Quum optimus quisque maxime necessitati serviat, esse aliquid / verisimile est, cuius post mortem sensum sit habiturus.
Cic. 1 *Tusculana*.[620] //

[Арк. 62 зв. = N_3 зв.]

Nie tak by THEODORZE, dzielność Twa słynęła;
Gdy by Cię, ta żelazna była ominęła
Burza, iaka się wywarła z Tauriki,
Wiodąc ogromne woysk Tatarskich szyki,
Pod z nakiem[621] własnym Nuradin Sołtana,
Znamienitego Ord Krymskich Hetmana;

[620] Джерело цитування: Cicero. Tusculanae disputationes. Lib. 1: «Quum optimus quisque maxime posteritati serviat, esse aliquid, cujus is post mortem sensum sit habiturus».
[621] Помилка – зайвий пробіл, правильно: znakiem

Z nim, dwa młodzi Sołtanowie
Byli, snać iego Synowie.

Nuradin Sołtan, *z dwiema młodemi Sołtanami*, *wtargnął był w piętnastu tysięciy* / *woyska*, *w Połk Charkowski*, *y pod inne Słobodzkie miasta*, *y znaczne był porobił szkody*.

W piętnastu tysięciy woysk ćmie, on był widziany;
Dwoima sty Seymenow, w koło wartowany,
Tąż liczbą Janczar, z orężem ognistym.
Sam wył z wściekłości Cerberem pienistym.
Młodych Sołtanow lata nie probowne,
W Stygiyskiey złości były iemu rowne:
Jeden im Alekto wściekła,
Jad wlewała w serce z piekła.
Ognistemi sapali wszyscy Kometami:
Wężowłosemi brzydko straszni Gorgonami.
A lub żelazem lud ten nie okryty;
Ni go Husarskie ozdabiaią kity;
Ni Aiaxowe bronią go kałkany;
Coż? gdy sam w się, y w serce iest przybrany.
Biie tych, ktorzy się boią,
Smiałą przyodziani zbroią.
Formosa fortes arma timent vires[622].

Casim. Sarb. Lyr. lib. 1. *Ode* 6.

Na NOWOWAŁKOWY się grodek oburzywszy,
Pod drugi TARANOWKĘ, srogo podstąpiwszy,
Kosz swoy położył. Tam rozrywszy wały,
Srogi okrutnik, hardy y zuchwały,
Zniosł ostrożenie, kobylice zsiekał,
Od ktorych nie raz, y samże uciekał:
A tam stanowszy[623] w śmiałości,
Dosyć czynił swoiey złości.
Pod trzy WODOŁAHY, swę rospuscił zagony:
Spod MERECHWY, ZMIIEWA, żałośliwe płony,
W ręce ich poszły. Y SOKOŁOW, lotem
Swoim nie skrył się w cale, pod Bootem:
Taurykańska go ręka obarczyła.
Tak zła niewola, w wolny KRAY wkroczyła! //

[Арк. 63 = N_4]

Mnostwo poszło dusz w kaydany,
Przez troyliczne te Sołtany.
LEcz, Meandrem fortuna woienna się toczy:
To na tył ustępuie, to zaś idzie w oczy.
Jeszcze nikomu na wierność, Bellona
Nie przysięgała. Jeśli komu ona,
Z zyczliwością się, na boiu stawiła;
Wątek to zdrady zagmatwaney wiła.

[622] В оригіналі: viros
[623] Помилка у слові, правильно: stanąwszy

Głaskanie iey iest zdradliwe[624]:
Pochlebstwo nie miłościwe.
Roznych nowin szafarka, Sława skrzydłowiosła,
Gdy takową pocztę, do uszu Twych przyniosła,
Mężny STOLNIKU; zaraz Cię do broni,
Y do woiennych, dzielność porwie koni.
Dosiadasz żartko lotnego Pegaza,
Sam wszystek w zbroi będąc, od żelaza,
Setnicą tylko rąk okryty,
Wstąpiłeś w boy znamienity.
STOLNIK Y POŁKOWNIK CHARKOWSKI, *Pan THEODOR* / *ZACHARZEWSKI*, *we stu tylko koniy*, *Ordę*, *ktora była z Nuradyn Sołtanem*, / *na rożnych mieyscach znacznie gromił*: *ludzie*, *y stada wszystkie odbił*.
Niewolnik wszystek przez Cię został uwolniony.
Odebrane z zwycięstwem, nazad cięszkie płony.
Niemała wielkość Ordy trupem padła;
Gdy im w oczy, śmierć zayzrzała wybladła:
Ktora, zwyciężcow także zwyciężonych,
Bierze, do lochow swych nie uchronionych.
Poszło na ten świat ich wiele,
Stawiących się w boiu śmiele.
Czternaście żywcem w zięto[625] Pogaństwa w temruki:
Nachylono im karkow, połamano łuki.
Kilka set w zdobycz, bachmatow zabrano;
A iezdzcow ich gdzieś, pod ziemie zasłano.
Jeden z Seymenow, a z Janczarow drugi,
Za woienne swe Marsowe usługi;
Zadzwonili kaydanami,
Zostawszy niewolnikami.
W tym chwalebnym rozgromie Nuradyn Sołtana,
Znamienitego Ordy Chersoneńskiey Pana;
W ktorym naybarziey ufność swą pokładał,
Gdy zapalczywie do potrzeby w siadał, //

[Арк. 63 зв. = N_4 зв.]

Dostał się w zdobycz, maścią[626] zkaragniady
Koń, dzielny[627], sprawny, bez wszelkiey przysady.
Nie lekce on był ważony:
Bo stem czerwonych ceniony.
Ten dostał się w podarunku, *BORYSU PIOTROWICZU SZEREME-*/*TOWI*, *na ten czas Woiewodzie Biłhorodzkiemu*.
Tych zaś poymańcow Tatar, do Moskwy zasłano;

[624] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[625] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wzięto
[626] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.
[627] Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.

Y tam, niewolnikami zostawać kazano.
Posłanych z Ordą tą na Moskwę, dary
Znaczne potkały. A dalsze ofiary
Monarszey łaski, pismem są stwierdzone.
Wierność, usługi, pracy pochwalone.
Coż nad to być zacnieyszego
Może? co chwalebnieyszego.

Za te woienną przysługę, *od Ich Carskiego Najaśnieyszego Maiestatu*, *IANA* / *y PIOTRA ALEXIEIEWICZOW*, *Stolnikowi y Połkownikowi Charko-*/*wskiemu Panu THEODOROWI ZACHARZEWSKIEMU*, *przysłane są pochwalne* / *Monarsze Listy*: *a w Połk Charkowski*, *dano armat dwie*, *wagą więcey niż po-*/*dwadzieścia*[628] *y dwa kamieni*.

GDy Carską się pochwałą ozdabiasz STOLNIKU,
CHARKOWSKIEGO urzędu dzielny POŁKOWNIKU;
Toć chwała Twoia droższa iest od złota,
Marsowey pracy żelazna robota.
Precz z Twemi dary Fortuno zdradliwa:
Wszystkim powolna, nikomu życzliwa.
Carska Poczesć większey wagi,
Luzitańskie niźli Tagi. //

[Арк. 64 = O]

TRZECIA
W OZDOBNYM GABINIECIE
SZPALERA

Z nie śmiertelnych[629] nad Bissurmany triumfow,
wiekuiącey Chwale y Ozdobie,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO

Auxiliatricibus armis,

UTKANA.

Excubias vigilanter agas, tibi ne irruat hostis.
Camerarius. 27. *Centur* 3.

GEORGIUS Princeps Anhaldinus solebat dicere[630]: valde optan-/dum esse; ut quisque tam diligenter ad se respiceret, quam acriter / inquireret in alios.
Ioah. Camerarius in vita eiusdem Principis.

[628] Помилка – немає пробілу, правильно: po dwadzieścia
[629] Помилка – зайвий пробіл, правильно: nieśmiertelnych
[630] В оригіналі: «Solebat et hoc dicere» замість слів «GEORGIUS Princeps Anhaldinus solebat dicere» (Camerarius J. Sen. Vita Georgii Principis Anhaltini).

WOysko czuyności zawsze potrzebuie:
Bo ię sen twardy łatwiuchno zwoiuie.
Choćby y z Alexandrowych,
Zawsze zwyciężać gotowych,
Argiraspidow, było szykowane,
Z samych walecznych duchow wybierane;
Gdy onikczemnieie, snadnie,
Swoimże męstwem upadnie.
Ma być Wodz czuły. Bez czuyności, woyny
Gromopiorunney, Mars nie wiedzie zbroyny.
Vigili stant bella magistro.
Silius lib. 3.
Męstwo w iedwab zawinione,
Zawsze zwykło być ganione.
Ma być Wodz czuły: bo z przykładu iego,
Y Woysko łożka nie cierzpi gnusnego. //

[Арк. 64 зв. = O зв.]

Pewna iuż tam iest przegrana,
Gdzie Wodz zasypia do rana.
Turpe Duci, totam somno consumere noctem.
Sil. lib. 3.
Wodz ma być czuły. Już tam rzecz zginiona;
Gdzie, w Wodzu chrapa sen Endimiona.
Będąc, nie iesteś: kto we snie,
Smierć swą pielęguiesz wczesnie.
Non es, dum in somno es; dum nec te vivere sentis.
Thomas Morus.
Wodz ma być czuły. We śnie, nie na iawi,
Zwycięstwa sobie, ten przed oczy stawi:
Kto, Wodza maiąc Urzędy,
Na senne się spuszcza błędy.
Wodz ma być czuły: gdyż on iest uchem
Sławy, y Woyska całego podsłuchem.
Wodz, zrzenicą ma być iasną;
On, ma być Jutrzenką własną.
Wodz ma być czuły. Ten, w śnie gdy się kocha;
Zle mu posprzyia Fortuna macocha.
Wykradnie mu z rąk tryumfy,
Szykowne uspiwszy huffy.
Iucundissimum est spectaculum, Dux, in oculis militum, eodem / pane vescens: aut in vili toro quiescens.
Plutar. in Mario.
Nie tak, Tessalskich zioł przeklętym sokiem,
Wykradnie Cyrce ludzką twarz, z swym wzrokiem;
Jak Wodzom, sen Morpheowy,
Wywabi zwycięstwo z głowy.
Nie czekay Wodzu słońca wschodzącego
Na łożku, w promień złoty rościągłego:
Bo Twa Sława prędzey zgasnie;

Nim Tytan gdzieś w morzu zasnie.
Cny THEODORZE, Połkowodzco śmiały;
Jakoż Pogańskie zwyciężyć Cię miały
Ręce? gdy zawsze w czułości,
Miałeś się na opatrzności.
Nie założona powieką zrzenica,
Spytam się Ja, co to iest? iest strażnica,
Jest szylwach wodza każdego,
Całości Woysk strzegącego.
Twoia pilność, a straży czuyność polney,
Na wszelakich prac wytrzymanie, zdolney, //

[Арк. 65 = O_2]

Tym się dobrze przysłużyła,
Ze oczu swych nie mrużyła.
Gdy zewsząd z straży, iedna brzmi nowina,
Ze nie daleki przychod Poganina;
Ktory, iuż przez BERESTOWE[631],
Przewiodł był Woyska gotowe.
Od Straży polney Połku Charkowskiego, *daią znać*, *Stolnikowi y Połkownikowi* / *Charkowskiemu Panu THEODOROWI ZACHARZEWSKIEMU*, *że iuż się* / *Orda*, *przez rzeczkę BERESTOWĄ przeprawiła*.
Sam pilność Wodza, sam prętkość pocztarza,
Nie spodziewanych wieściy nowiniarza,
W tak nagło skwapliwym czasię,
Nie wstydałeś się wziąć na się,
Daiąc, dzielnemu wlot BOIARZYNOWI,
BORYSU, wiedzieć to, SZEREMETOWI,
Ze, iuż na tey BERESTOWA
Stronie, Orda iest gotowa.
SZEREMETOWY, w ten czas, lud cwiczony,
Nad DZGUNIĄ[632] rzeczką, stał rospołożony,
Chcąc na MIUS ściągać roty,
Dla krwawey w polu roboty.
W tęż, y SŁOBODZKI drogę się gotował
Zołnierz: iuż tabor wozy swę kierował,
Do DZGUNI; gdy wnet odmiana,
Woysku zaszła nie spodziana.
Impreza była BORYSA PIOTROWICZA SZEREMETA, *na ten czas* / *Woiewody Biłhorodzkiego*, *iść z swoiemi y Słobodzkiemi Połkami*, *w watahę*, *na MIUS* / *rzeczkę*, *pod Azow*.
Jak Merkury, swym żartkolotnym piorem,
Rozniosł nowiny o tey Ordzie; torem
Wnet się innym, Mars potoczył:
Od MIUSU indziey zboczył:
Obrocił mężne swoie Battalie,
Na Taurykańskie drapieżne Harpiie;

[631] Помилка в назві, правильно: Berestowę
[632] Немає діакритичного знаку: Dżgunią

Ktore, ACHTYRSKI trapiły
Połk, pełne surowey siły.
Za daniem znać, *od Stolnika y Połkownika Charkowskiego*, *Pana THEODO-/RA ZACHARZEWSKIEGO*, *o Ordzie*: *ktora się*, *przez BERESTOWĘ* / *rzeczkę przeprawiła*: *zaraz BORYS PIOTROWICZ SZEREMET*, *z swemi y* / *Słobodzkiemi woyskami*, *poszedł*, fausto omine[633], *przeciwko niey*; *ktora*, *w Połku Ach-/tyrskim szkodliwie grassowała*.
Ten z Tatarami boy, czy krwawe zaboie,
Szczęśliwe miały, zewsząd skutki swoię? //

[Арк. 65 зв. = O_2 зв.]

Gdy Twa SŁOBODYNCZE chwała,
W krwi się Getyckiey kąpała.
Laskawe nieba były Chrześcianom:
Też, przeciwnie się stawiły Poganom:
Bo, im swoie stanowisko,
Było śmiertelne łożysko.
Komuś, noc pracy niegdyś ulżywała:
Po trudach, słodki spoczynek dawała.
Nox hominum genus, & duros miserata labores,
Retulerat fessis optata silentia rebus[634].
Val. Flaccus lib. 5.
Tu przeciwna Ordzie była:
Wieczną topiel im sprawiła.
Ta, Chrześcianom życzliwie sprzyiała:
Do Tatarskiego, im kredensowała
Kosza, czyli kuczowiska?
Raczey, trupiego łożyska.
Tam, cokolwiek Ord na koszu leżało,
Nic ich od śmierci ostrey nie zbieżało.
W pień wycięta, wyrąbana;
A inna żywcem zabrana.
Na tey Ordy napadszy szlak, *szły za nią Moskiewskie y Słobodzkie Połki*: *a gdy w* / *nocy na kosz ich trafiły*, *precz go znieśli*. *Tatar wykłoli*, *wysiekli*; *a innych żywcem* / *w niewolą zabrali*.
Na tymże mieyscu, y noclegowało
Woysko wszystkie, ni daley się ruszało,
Czekaiąc tych zagonionych,
Molossow nie doscignionych.
Gdy ranny Tytan, dzień wywodził z morza;
A perłowa się zapalała zorza,
Orda łupem obciężała,
Na hak Scylli nabieżała.
Bo swoich Pogan w koszu zostawiwszy,
Chrzesciański lud znalazła. Zoczywszy

[633] Можливе джерело цитування: Livius. Ab urbe condita. Lib. 7: «ob omen faustum». Див. також: Estienne R. Thesaurus linguae latinae. T. 2: «Omen faustum. Liv. 7. 25.».

[634] В оригіналі: terris. Зі словом «rebus» цей фрагмент вміщено у збірниках-антологіях (напр., «Polyanthea»), звідки, очевидно, передруковано у багатьох авторів.

Tych, slepo się sunie w nogi,
Skrzydła maiąc z nagłey trwogi.
Fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncamq[ue] petit: pedibus timor addidit alas.
Virg. Æneid. lib. 8.

Orda powrociwszy się z swych Czambułow, *gdy Chrześciańskie woyska na Koszu swym* / *zastanie*, *zaraz bierze się w nogi*: *ktorą THEODOR ZACHARZEWSKI*, / *Stolnik y Połkownik Charkowski*, *z Woyskiem swym*, *za BERESTOWĄ y O-*/*REL rzeczki*, *na dziesięć mil gonił*: *zdobycz wszystkie odiął*, *z wielką onych sa-*/*mych poraszką*. //

[Арк. 66 = O_3]

Tych strach za serce, naszych radość chwyta:
Tym boiaźń, naszym pociecha sowita;
Ze zwycięstwo im się ściele,
A giną nieprzyiaciele.
Gdzie BERESTOWA, nurtem się swym snuie:
Gdzie, gładkie OREL Naiady piastuie:
Tam, THEODORZE wzbroiony,
Szkodliweś gromił Bistony.
Na dziesięć mil tey gonitwy stawało:
A pracy rękom co raz przybywało,
Gromiąc mieczem lud Pogański,
Czy raczey? zwierz Taurikański.
Stracił Poganin y duszę y płony.
W Krym nie trafił, błąd go pchnął w Dyta[635] strony.
Zabrząkneli Czausowie
Kaydanami, y Beiowie.

W tey za sobą pogoni, *Orda do ostatku zbita*: *niewolnika ostatek odgromiony*, *y to-*/*wary odbite*. *Starszyna*, *Czausowie*, *y inni żywcem są pobrani*. *Wszystkiego nie-*/*wolnika żywcem naydowało się więcey niż siedmdziesiąt człowieka*.

Nad siedmdziesiąt się więcey naydowało;
Ktorym ieszcze swe FATUM sfolgowało,
Pozwoliwszy żyć w więzieniu,
Zywym życia zatraceniu.
Te, wnow wskrzeszone Rosskie Philippiki,
Gdzie bitne z sobą ścierały się szyki,
Y Ciebie, IANIE, zbroynego,
Widziały Gradywca cnego.

IAN ZACHARZEWSKI, *młodszy Brat Stolnika y Połkownika Char-*/*kowskiego*, *Pana THEODORA ZACHARZEWSKIEGO*, *był na tey z Or-*/*dą expediciey*, vir armis & animo inclytus[636].

Byłeś postacią Hektor niekłamliwy:
Co do umysłu, Milciad prawdziwy.
Zywy Abrys, ogromnego,

[635] Помилка в імені, правильно: Dita

[636] Можливі джерела цитування: Homerus. Ilias: «inclytus armis»; Vergilius. Aeneidos. Lib. 6: «hic inclytus armis». Див. також: Estienne R. Thesaurus linguae latinae. T. 1: «Inclytus armis. Virg. 6. Æn. 479.».

Byłeś Marsa walecznego[637].
O THEODORZE! o łask pełny IANIE!
Sławy y Cnoty serdeczne kochanie:
Wyście ROZE nie zwiędniałe,
Krwią Marsową zczerwieniałe:
Was y Helikon, Was y Parnas pieie:
Gdzie, w Hippokrenach kąpią się Napee,
Po piersi z wod ukazane,
Maiąc skronię w laur odziane. //

[Арк. 66 зв. = O_3 зв.]

CZWARTA
W OZDOBNYM GABINECIE
SZPALERA
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
Swiato-pozorney Sławie
Dla wydatnieyszey apparenciey,
Walecznym, cięszkiey oppugnaciey Kazikiermeńskiey prochem,
PRZYUMBROWANA.

Humant repentes, Alta ruinæ.
Nihil[638] diu felix stetit: inquieta
Urbium currunt, hominumq[ue] Fata.
Sarb. Lyr. lib. 2. *Ode* 7.

I.

NJc na świecie, nic zgoła nie wiekuie:
Omnium rerum semper, quasi naturali lege, mu-/tio[639] est.
Spartian. in Severo.
Znosi wszystko wiek, swoiemi szturmami.
Cuncta trahit se cum[640] vertitq[ue] volubile tempus.
Corn. Gallus.[641]
Kaukaz, Rhodope, Hemus się zwoiuie,
Jowiszowego gniewu piorunami.
Siedmiopasmnemi, niechay się osnuie

[637] Помилка у слові, правильно: walecznego
[638] В оригіналі: Nil (не «Nihil»).
[639] В оригіналі: mutatio (не «mutio»).
[640] В оригіналі: secum
[641] Рядки «Cuncta trahit secum vertitque volubile tempus, Nec patitur certa currere quæque via» приписуються Гаю Корнелію Галлу, але вони ж є рядками з елегії Максиміана (Maximianus).

Manfredona, y Ostenda, murami;
Gdy w nię, z swoich czas Kolubryn wymierzy;
Wiecznym upadkiem, o ziemie uderzy.

II.

NJech się świat w stal, niech przemieni w diament,
Przecie wiekować, nigdy on nie będzie: //

[Арк. 67 = O$_4$]

A ni burzliwym czasom, poydzie na wstręt:
Bo sił swoich, y co w nim iest, pozbędzie.
Tak to wichrzysty iest złych wiekow zamęt!
On swey srogości władzę trzyma wszędzie.
A ponieważ on y sam zwolna ginie,
Labitur occulte, fallitq[ue] volubilis[642] ætas.
Ovid. lib. 10. *Metamorph*.
Y coż na świecie, z wiekiem nie zagine[643]?
Quid, non longa dies? quid, non consumitis anni?
Mart. lib. 8.[644]

III.

TAk, THEODORZE, sama mi Bellona
Twoia zwieszczała, woien potężniczka:
Bo przytomna, w ten czas, była y ona;
Jako Twoich prac szczera pomocniczka:
Kiedy wieczności samey wystawiona,
Neptunney Troi nowa zazdrośniczka,
Kazikiermeńska, twierdza upadała:
Choćże ią gora kamienna dzwigała.

IV.

GDy TAWAN[645], Y SZYRINGIY brano,
Cięszkim przystępem, cięszkiemi szturmami;
Kiedy pioruny z kartanow rzucano,
Gromowe pieśni krzycząc, z Meduzami
Odriziyskiemi. Y Cię tam widziano
Mężny STOLNIKU: iakoś z zastępami
Ludziy Twoich, stał w żelaznym zatopie,
Rozwarzonych kul w siarczystym ukropie.
Stolnik y Połkownik Charkowski, *THEODOR ZACHARZEWSKI*, suo / milite numerosus, *był w oppugnaciey Kazikiermena*, *z BORYSEM PIO-/TROWICZEM SZEREMETEM*.

V.

DOszła Twa dzielność, w uszy Maiestatu,

[642] В оригіналі: volatilis (не «volubilis»).
[643] Помилка у слові, правильно: zaginie
[644] Lib. 9, epigr. 49.
[645] Немає діакритичного знаку: Tawań

Nie zwyciężonych Monarchow Rossiyskich.
Aż wnet Cię piorem, wychwalaią światu,
Ześ w dziełach Marsa, odwag był nie niskich,
Y łaskęć Carską obiecuią. A tu,
Niech każdy widzi, iak Twe męstwo, bliskich
Carskich bacznościy, mieczem się dobiło:
Na to wspomnieć, w wiek pozny będzie miło.
... Et hæc quondam[646] meminisse juvabit.
Virg.[647]

Stolnikowi y Połkownikowi Charkowskiemu, *Panu THEODOROWI ZACHA-/ RZEWSKIEMU*, *za dzielną woienną*, *pod Kazikiermenem*, *usługę*, *od prześwietnych* // **[Арк. 67 зв. = O_4 зв.]**
Monarchow, *IANA y PIOTRA ALEXIEIEWICZOW*, *przysłane są* / *łaskawe Carskie Listy*, *z promissią dalszey łaski*. *Roku triumfuiącego Boga* 1695.

VI.

NA ten straszliwy poł Europie widok,
Szedłeś orężnie, y Ty dzielny IANIE:
Gdzie ten Nemezis otrąbiała wyrok;
By, Tureckich miast krnąbrne budowanie,
Padło ruiną. A na zawity rok
Smierci, stanęło Phœby panowanie,
Przed Rhadamantem, y srogim Eakiem,
Z potępieńczym, dzieł nie cnotliwych znakiem.
Phœbe, *iednoż to*, *co y miesiąc*. *Miesiąc zaś iest* insigne *Państwa Tureckiego*.

VII.

COż? gdy Ci Nieba tey sławy zayzrzały:
Od KOŁOMAKU, ledwie nie w poł drogi,
Wrocić się nazad pilnie przykazały,
Ani iść daley za Oyczyste progi.
Matczyne w bolach biedy dokazały,
Ze Twa łodź potop ten mineła srogi.
Bo, pewnieby z skał Twe były wnętrzności,
Gdy byś się ku niey, nie wrocił z litosci.
IAN ZACHARZEWSKI, *młodszy rodzony Brat*, *Pana THEODORA* / *ZACHARZEWSKIEGO*, *Stolnika y Połkownika Charkowskiego*, *iadąc na* / *Kazikiermeńską oppugnacią*, *wrocił się od KOŁOMAKU*, *dla cięszkiego Rodzi-/cielki swey*, *a prawie śmiertelnego paroxizmu*.

VIII.

O Wieki srogie! czy toż na was mało?
Ze, krwawym deszczem ziemie polewacie.
Jeszcze się wam być za rzecz świętą zdało,
Krwawe pić rzeki. W stalistym granacie,

[646] В оригіналі: olim (не «quondam»).
[647] Джерело цитування: Vergilius. Aeneidos. Lib. 1.

Już się polować Marsowi nie z chciało[648].
Czy wy to, co skroń swą w wodach kąpacie
Napee, Marsa do siebie zwabiły?
Byście mu z czoła pot krwawy obmyły.

XI.[649]

WJdziałem go, iak płynął w cięszkiey łodzi,
Kazikiermeńskie pod twarde opoki,
Mieszaiąc wiosłem Dnieprowe powodzi:
A styr mu trzymał, Luciną wysoki
Jazon, krew Xiążąt. Widzę się zawodzi //

[Арк. 68 = P]

Mars z Neptunem, o plac morza szeroki.
Jeszcze y druga nadbliża się Nawa:
W ktorey Hetmańska zbroyno płynie Sława.

Druga, navali classe, *pod Kazikiermen wyprawa*, *pod naywyszszym*, *nad woy-/skami Moskiewskiemi rządem*, *Xiążecia*[650] *IAKUBA THEODOROWICZA* / *DOŁHORUKIEGO*: *A pod gubernią nad woyskami Kozackiemi*, *IANA* / *MAZEPY Hetmana Zaporoskiego*.

X.

A Stąt ią z nam[651]; że maszt na niey KRZYZOWY:
Kastor, czy Pollux? Gwiazda światłem lśnieie.
Cynthia się w blask ubrawszy ROZOWY,
Złote, po brzegach, swe promienie sieie.
Obłok piorunow tuż idzie śpiżowy:
Jakowy widząc Thetis, z strachu mdleie.
Kotew Herbową nadzieia piastuie:
A Zefir łaski żaglami kieruie.

Dziedziczny Domu, *urodzonych Ich Mościow PP. MAZEPOW Kleynot*: / *KRZYZ z wierzchu rozdarty na kształt litery* Y: in medio Crusis, *z iedney stro-/ny Miesiąc*; *a z drugiey Gwiazda*: *na spodzie*, Ansa obversa, *na kształt Kot-/wicy*. ORIGO a Ducibus Volhinensibus. *Nazywa się KURCZ*.[652]

XI.

W Tey krwawych woien rozlaney powodzi;
Y Ty na suszy, dzielny THEODORZE
Nie siedzisz. Pławne zbierasz się na łodzi:
Jakich staneło[653] dziesięć, przy dozorze
Twym, kosztem z Połku. Te, iako się godzi,
Ludźmi napełniasz, y puszczasz ię na morze
Krwawey topieli. A te wsystkie[654] razem,

[648] Помилка – зайвий пробіл, правильно: zchciało
[649] Помилкове число, правильно: IX.
[650] Помилка у слові, правильно: książęcia
[651] Помилка – зайвий пробіл, правильно: znam
[652] Опис герба подано за: Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 510.
[653] Помилка у слові, правильно: stanęło
[654] Помилка у слові, правильно: wszystkie

Jdą na wodę, za Twoim roskazem.

XII.

Z Twych ludzi w ten czas, Połkownik nakazny
Od Cię dany, miał władzę nad onemi:
Bo cny STOLNIKU, Tyś inny wyrazny
Miał ordynans; byś z rotami bitnemi,
Kraynych pilnował miast; ieśli żelazny,
Miał by się Krymski Mars wieszać nad niemi.
Tak na granicy, gdzie KOSE ROWNINY
Stoią, byłeś swey Strażnik ukrainy.

Stolnik y Połkownik Charkowski, *THEODOR ZACHARZEWSKI*, *spo-/rządziwszy na swoy Połk dziesięć strugow*, *y w nię kilka set Kozakow wsadzi-/wszy*, *wysyła*, *z Xiążęciem IAKUBEM THEODOROWICZEM DOŁ-/HORUKIM*, *przy nakaźnym Połkowniku*: *a sam po wyszszym Ordynansie idzie* / *na granice*, *y u Kosych Rownin*, [:*lasy to są tak nazwane*:] *na straży od Ord zostaie*. //

[Арк. 68 зв. = P зв.]

XIII.

ORda słysząc być lud Twoy w gotowości,
Z szablą się porwać ostrą nie ważyła:
Gdzie indziey, wściekła z zwierzęcey swey dzikości,
Hartotwardemi groty wymierzyła.
W WODOŁASKICH pol rowne przestronności,
Na robotnikow biednych uderzyła;
Z ktorych nie ieden, arkanem związany,
Poszedł do Krymu, okrutnie zagnany.

XIIII.

ZA tą Ordą w trop, IANIE uzbroiony,
Odważnie idąc, niosłeś chybkie kroki,
Jako prawdziwy potomek Bellony.
Duch Cię nadzieią zwycięstw grzał wysoki:
Coż? kiedy ieszcze nie miał być zwalony
Syzifow[655] kamień na Pogan. Wyroki
Boskie, ieszcze swe gniewy hamowały;
Choćże ostre nań pioruny kowały.

IAN ZACHARZEWSKI, *od Brata swego starszego*, *STOLNIKA Y* / *POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO*, *P. THEODORA ZACHA-/RZEWSKIEGO*, *za tą Ordą wyprawiony*, irrito conatu[656], *przez kilkana-/ście mil gnał się*: *bo iak zwierz przestraszony*, *chybko uciekała*.

XV.

POmogły nogi letkiemu Pogaństwu: [*Łukasz / Theodoro-/wicz*.][657]

[655] Помилка в імені, правильно: Syzyfów

[656] Можливе джерело цитування: Aelianus Tacticus. Tactica, sive de instruendis aciebus. Leiden, 1613. Cap. 39: «ut iidem irrito conatu peruadant».

[657] Маргіналія в рамці. Вміщена в неправильному місці. Стосується наступної строфи. Щодо інших особливостей див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та худ. оформл. видання.

Z gręźli Stigiyskiey onych ratowały!
Taurykańskiemu, ieszcze się k szatańſtwu
Acherontowe bicze nie zbliżały.
Darmo chcąc dać wstręt temu Bissurmańſtwu
Twoie dzielności, IANIE, pracowały.
Nad kilkanaście coś mil, te gonione
Ordy, miały z nog szybkich swą obronę.

XVI.

PO tym zaś Xiąże DOŁHORUKI, Ciebie [*Łukasz Theodorowicz*.]
STOLNIKU, bierze do Obozu swego:
Byś z Ordą stawał wręcz, w bitney potrzebie,
Męſtwa pieczęci ryiąc wyraznego.
Posiłkowne iest męſtwo samoż z siebie:
Y nie mała część Woyska ogromnego.
Tameś się z Bratem naydował rodzonym:
Nim Mars zszedł z pola, z woyskiem utrudzonym. //

[Арк. 69 = P_2]

Stolnik y Połkownik Charkowski, *THEODOR ZACHARZEWSKI*, *za* / *Ordynansem Xiążęcia ŁUKASZA THEODOROWICZA DOŁHORU-/KIEGO*, *zemkniony iest z Połkiem swoim*, *z KOSYCH ROWIEN*[658], *do Obo-/zu generalnego*, *na KOŁOMAK dla posiłkow woiennych*, *y dla przemysłu nad* / *Ordą*: *y tam znaydował się z Bratem swoim IANEM ZACHARZEW-/SKIM*, *aż do rospuszczenia woysk z pola*, *w domy swoie*.

XVII.

IEszcze się w głowie KAZIKIERMEN roi:
Jeszcze Ruskich woysk potrząsa Wodzami:
Lubo mu w kroku sprzeczny Gradiw stoi,
Dogrzewaiąc mu, z armat piorunami.
Sam Xiąże IAKUB w polerowney zbroi, *Dołhoruki*[659]
Y Hetman, z swego Woyska obłokami, *IAN Mazepa*[660]
Szli na iawną śmierć, nic się nie lękaiąc,
Swych Przodkow dzieła rospamiętywaiąc.

XVIII.

GDy pod Asłanem, Połk CHARKOWSKI, SUMSKI,
Na samym celu, Ordom Krymskim stały;
Y tamże Połki, ACHTYRSKI, IZIUMSKI,
Twardy z swymi piersi przedmur wystawiały;
Przed ktorym błędniał sam TULIP Stambulski:
Bo z odważnych był serc, iak z żywey skały.
Tam THEODORZE, Mars był w Tobie żywy,

[658] Вірогідно, помилка в назві, правильно: Rownin?

[659] Маргіналія. Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.

[660] Маргіналія. Щодо розбіжностей у наборі див. статтю Ю. Рудакової про видавничі особливості та художнє оформлення видання.

Wpadać na groty ostre, nie trwożliwy.

XVIIII.

IAk Phosphor z morza, wychodził perłowy,
Wiodąc za sobą, dzień światłem okryty;
Nie przyiacielski tłum będąc gotowy,
Na czworodzielny Lud, w moc znamienity
Słobodzki kray dzieli się na cztery Połki. *Na Charkowski*, *Achtyrski*, *Sumski*, / *y na Iziumski*.
SŁOBODZKI wderzył, niosąc na szanc głowy
Swoie: lecz z strzelby rożney iest odbity.
Nie mało, trupem padło ich na polu:
Jnni z cięszkich ran, znędzneli[661] od bolu.
Orda, *na świtaniu na Połki Słobodzkie gwałtownie uderzyła*: *ale z armat*, *y z dro-*/ *bney strzelby rażona*, *z szkodą swoią nazad umknęła*.

XX.

STąt się wrociwszy do Domu swoiego;
Jak iuż opadły CZARNYCH wod bałwany; //

[Арк. 69 зв. = P_2 зв.]

Czy iuż STOLNIKU, snuś zażył miłego?
Skrywszy pod cienie, wzrok nie wydrzymany.
By namniey[662]. Jeszcze coś buduią złego,
Nie syte ludzkich mordow Ottomany.
Kilkanaście ich tysięciy dobrego
Woyska, wpadło do Połku IZIUMSKIEGO.

XXI.

TYm w oczy stawić Abszach trzeba było,
Y wypędzać z swych krain Poganina.
Jeszcze Ci nic z prac niebo nie ulżyło;
A iuż dwa razy, Twą na Tatarzyna
Szable podnosisz. ZŁE się przedłużyło.
Bellona, krwawych stołow Podkrayczyna,
Dobrze się z Ordą w przyięciu stawiła;
Gdy, trupem ich, zwierz dziki nakarmiła.

XXII.

ALe czas Phœbie, w inszą wdać się stronę.
Czy mniemasz? że Dniepr Thessalskim Amphrizem:
Gdzieś, kąpał bydło Admeta pieszczone.
Y z Thrackim ci się czas rozstać Odryzem,
Opuściwszy z nim zawody gonione.
Nad starowiecznym nie baw się Anchizem:
To raczey głoś, iak w LWA Szwedzkiego łowy,
Szedł cny THEODOR, Alcid zbroyno nowy. //

[661] Помилка у слові, правильно: znędznieli
[662] Помилка – зайвий пробіл, правильно: Bynamniey

[Арк. 70 = P_3]

NOWE OBRAZY
W OZDOBNYM GABINECIE,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO THRONU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA,
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
Marsową Szwedzkiey krwi rubriką,
ODMALOWANE.
PIERWSZY
Dzielnego męstwa
OBRAZ
Na stalistego Pola blasie,
wierszotwornym Sławiańskiego Apollina piorem,
ODRYSOWANY.

Galea alta tremendi
Ardescit capitis; super ære rubente, LEONEM
Instaurat.
Casim. Godeffr. Obrinski, in Berest. Bellona.

IUż Hellespontu, iuż Czarnych wod brzegi,
Już Dardanelle[663] nad Dnieprem stawiane,
Opuszczam. Ni mię, Kaukaziyskie śniegi
Będą mieć gościem, rzadko słońcem grzane.
Mysl mię niesie, na błękitne
Spoyzrzeć morze, starożytne:
Na ich Forki, y Tritony,
Na rodzay łuskomieniony.
DOść ze mnie będzie, ochynąć się w wodach,
Jakie Balthyda, z swych brzegow, wylała:
Y cos namienic, o bitnych narodach,
Ktore Skandamis wyspa wychowała: //

[Арк. 70 зв. = P_3 зв.]

Z ktoremi się Nasz pasuie
Dotąt Alcid: krwi szafuie
Nie wyschłym Eridanem;
Byle moc wziąć nad Kodanem.
KODAN, *według Pliniusza*, *iest wielka odnoga Oceanu*: *a według Tacita*, *iest* / *morze Szwedzkie*: *też się pospolicie nazywa Balthyckim morzem*; *albo błękitnym*.

[663] Dardanele

Philippus Cluverius, in Introductione in universam / Geographiam.[664]

KJedy iuż mocne śieci zarzucona,
Z ogniw Lemneyskich rud, na LWA Szwedzkiego,
Ktorego, znacznie chociay obrażona,
Przecież on sroższy iest, od Nemeyskiego.
Szedłeś y Ty, na ten krwawy
Połow, wieczney chciwy sławy,
Cnych DOLIWOW pokolenie,
THEODORZE, mych stron pienie.
Tu mihi Mecœnas[665] tereti cantabere versu.
Luc. Ad Calu. Pisonem.

POd REVGĄ Muyzą, stawaiąc odważnie,
Czyniłeś dosyć Twemu Urzędowi.
Wstępowałeś w boy ognisty przeważnie,
Męstwem rownaiąc Themistoklesowi.
Twierdza REVGA precz zburzona,
Szwedzka Jędza roziątrzona,
Swym się iadem otruiła:
Swoiaż ią złość zagubiła.

STo człowieka, tey ktorzy Muyzy strzegli,
Lub wszyscy byli serca walecznego,
Trupem na ziemi zakrwawioney legli:
Jnni, w płon poszli Gradiwa Ruskiego.
Knechty, z dziećmi y z żonami,
Zostały się poymańcami.
Dobra ich są rozszarpane,
Budynki z ziemią zrownane.

TAm Pseudopaster ieden znamienity,
Ktorego, Pallas czciła y Bellona,
W łancuch niewoli poszedł troynonity:
Z nimże społ[666] dzieci, y nie szczęsna[667] żona.
A drugich, iak kwiat śmierć zszczknęła,
Y nie winnych, w grob wepchneła[668].
O zła koso śmiertelności!
Tyranko kwitłey młodości. //

[Арк. 71 = P_4]

TAkież FATUM, y na KIRKĘ zbor padło.
Piorun ią rozbił Rossiyskiey Bellony:
Z wierzchu murow, na doł, obronne spadło
Dzieło; gdy nim grzmot zatrząsnął szalony.
Tam, około wsi zniesione:

[664] Джерело цитування: Clüver P. Introductio in Universam Geographiam. Lib. 1, cap. 11: «Primus est ingens ille Plinii sinus Codanus, quod Tacito Mare Suevicum, a Suevis olim accolis, dicitur: idem vulgo nunc Balticum».
[665] В оригіналі: Mæcenas
[666] Вірогідно, помилка у слові, правильно: spół, współ
[667] Помилка – зайвий пробіл, правильно: nieszczęsna
[668] Помилка у слові, правильно: wepchnęła

Stroyne dwory popalone,
Gwałt Łotyszow y z Czuchnami,
Mars zrobił niewolnikami.
TAk to, gdzie mężne piersi staną w zbroi,
Rzucaiąc z spiży komety straszliwe,
Zadna Karthago tam się nie ostoi.
Smiałym być zwykło szczęście sprzyiaźliwe.
Za nic ogniste kartany;
Za nic żelazne parkany;
Wszystko to, iak glina snadnie,
Przed dzielnym sercem upadnie.
W Tym złym zamęcie Gradiwa Szwedzkiego[669],
Twa, THEODORZE, dzielność była iawna:
Na tych rumach, na tych popiołach, żniwa
Sławyś Twey zbierał. A choć zabawna
Monarsza ręka, żelazem,
W ten czas była; przecie razem
Jednym, w net[670] się ozłociła;
Gdy, mężnym za trud płaciła.

Woysku, *ktore pod KIRKĄ*, *y REVGĄ*, *z Szwedami bitwę mieli*, *temu pienię-/żna z skarbu Carskiego wydana iest konsolatia*. //

[Арк. 71 зв. = P_4 зв.]

DRUGI
EXPERIMENTU WOIENNEGO
OBRAZ
Woienną, odważney pod RAPINĄ, rezoluciey, cerussą,
W OZDOBNYM GABINECIE,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO THRONU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA,
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
Potomnemu wiekowi,
ODMALOWANY.

Audacia principium actionis est: fortuna vero dominatur / fini.
Democritus.[671]

[669] Вірогідно, правильно: Szwedzkiego Gradiwa
[670] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wnet
[671] Вірогідно, цитовано за одним із збірників-антологій. Твір невідомий. Оригінальна фраза: «Τόλμα πρήξιος αρχή, τύχη δὲ τέλεος κυρίη». Див.: Ioannes Stobaeus. Eclogarum libri duo. Antverpiae, 1575. Audaciae laus, sermo 49.

Qui nullum timet omnino periculum, sed adit omnia is au-/dax existit.[672]
Libr. 2. *Ethic*. 2 *Arist*.

KTo Syn Alkmeny, nie dba na Lerneyskie smoki,
Y trzygłowe Cerbery. Gdy czarne obłoki,
Z Niebieskich Arsenałow, piorunem strzelaią;
Nic Jowiszowie, na te postrachy nie dbaią:
Bo to ich uciecha. Niech znowu się rospieni
Potop Deukaliona: Neptun swey nie zmieni
Z przestrachu, cery. Czemu? Bo Panem wodnistey
Oczami nie zbrodzoney, szerokiey, łonistey,
Jest przepaści. Choć nigdy, strasznego Plutona
W pochmurych gmachach, złote cugi Phaetona
Blaskiem się swym nie świecą; przecie mu tam miło
Zyć. A to skąd? Bo, wiecznie, tę mu, przysądziło
Kraię, Jowisza prawo. Nie lubi promienia,
Kto, Acherontowego dziedzicem iest cienia, //

[Арк. 72 = Q]

Y Pan nocy. Nie stoi o GABINET złoty,
Ethneyski Wulkan; gdy mu, nie podniosne[673] młoty,
Do rąk grubych przywykły. Y woli w Liparze,
Okopcony zostawać, przy dymnym pożarze,
Niż w Pałacach. Do czego, swoia przyuczyła
Natura y chęć; w toż go ta y wzwyczaiła,
Nie otmiennie[674]. Cięszko żyć takiemu w pokoiu;
Kto, młodość swą przyuczył, do krwawego boiu.
Woli Achilles, w cięszkim pod Troią pancerzu
Zostawać; niż w łabędzim gnuśnie dyszeć pierzu,
Na hańbę swey dzielności. W nic mu kule, groty,
Za nic Orionow miecz, Sykulskiey roboty,
Kto się stał mężem śmierci. O! co nałog może:
Gdy Rycerzom w iedwabiu, przykre ściele łoże.
Y miasto miętkich koszul, każe brać pancerze.
Jak to nie pospolity Marsa ubior! (:wierzę:)

Y Tobie, THEODORZE, kochanku Bellony,
Czyż mogł kiedy się cięszkim zdać, pancerz stalony?
Czyż Tobie straszno iść, na śmierci szanc widomy:
Ktoremu, z młodości lat Mars dobrze świadomy.
Ktorego się Bellona, z dziecińśtwa lat chwyciła;
Gdy ieszcze Juno, w ROZACH, wiek pierwszy pieściła.
Jak lekce wszędzieś ważył zdrowie, y sam siebie:

[672] Можливо цитовано за одним із збірників-антологій. До порівняння різні переклади в різних виданнях: «Qui nullum timet omnino, sed adit omnia, is audax existit» (Aristotelis Stagiritae tripartitae philosophiae Opera omnia. Basileae, 1563); «qui contra nihil omnino timet, sed omnia adit, audax efficitur» (Aristotelis Stagiritae Libri moralem totam philosophiam complectentes. Venetiis, 1562).
[673] Помилка у слові, зайвий пробіл, правильно: niepodnośne
[674] Помилка у слові, зайвий пробіл, правильно: nieodmiennie

Tak y tu, kiedyś się, ku Marsowey potrzebie,
Brał, pod RAPINĘ Muyze. W tey Muyzie RAPINIE,
Pod ktorą, tuż WYBOWKA Rzeczka, swoim płynie
Nurtem, tysiąc się Szwedow bitnych naydowało.
Chorągwiy, armat rożnych, dosyć tam leżało.
Prochow, kul, granatow, był dostatek nie mały;
Y czym, ochotne myśli serce zabawiały,
Win, cukrow, pomarancziy, iakie nowy rodzi
Swiat, dość się naydowało. Tu się zmowić godzi.
Komu się, z niebios zguba przeyzrzana gotuie,
Zadna go, z topieli tey moc nie wyratuie.
Męstwo utraci śmiałość, wielkość woysk zmaleie,
Encelladowa dużość iak karla zemdleie,
Gdy czas prziydzie zginienia. Za nic Belloardy,
Choćby były z krzemienia. Za nic tam Pettardy,
Gdzie sam żelazne bramy, Jowisz wyłamuie,
A Nemezis, z Cektauzu gornego, szturmuie,
Na godne pomsty zbrodnie. Zadnych armat grzmoty,
Tam słyszane nie były. Samey mężney cnoty, //

[Арк. 72 зв. = Q зв.]

Nie ustraszoną tego dokazała siła;
Ze, z RAPINY ieden gruz, czyli iest mogiła?
Zadney armaty, *w Połkach Kozackich*, *nie było*: sola dexteritate animi, / *tak potężną Muyze RAPINĘ wzięli*.

O Czegoż mężne serce, twoy gniew nie dokaże!
Kogo, z liczby żyiących, miecz twoy nie wymaże!
Padło w niey wiele ludu, odgniewu[675] Bellony,
A ostatek w poymanie, musiał zniewolony
Oddać się. Nad pięćdziesiąt liczba przenaszała,
Wziętych w RAPINIE Szwedow. Dobrze ich płaszała,
Rosskich Sarmatow ręka. Nie iedna się rota
(:Jak się ta Gradiwowa toczyła robota:)
W WYBOWCE zatopiła. A choćże ta komu
Topiel y sfolgowała, iednakże się w domu
Swoim nie uyzrzał: bo ich Kozackie przeymuiąc
Woyska, iak kur dusiły. Prawdzie nie uymuiąc
Wiary, (:rzeknę:) nic z Szedow[676] tych się nie ostało,
Na głowę wygineli[677]; a choć uszło, mało.
Dobrami ich, woyskowa ręka się dzieliła:
Ledwie kogo, ta zdobycz Szwedzka omyliła.
Było iey dosyć. Rzecz tam, kto był, widział nową,
Amerikę w Europie, oliwną, cukrową,
Win, pomarańczey pełną. A tak, za rozlany
Nie ieżdżąc Ocean, po iakoweś kasztany,

[675] Помилка – немає пробілу, правильно: od gniewu
[676] Помилка у слові, правильно: Szwedów
[677] Помилка у слові, правильно: wyginęli

Dość zamorskich owocow było do sytości:
W iakich się zwykły kochać, Krolewskie hoynosci,
Przy bankietowych ucztach. Y woyskowe zbiory,
Jakowych, tam dostatek naydował się spory,
Zwycięzcow moc osięgła. Proch, kule, armaty,
Ołow, strzelba, namioty, sztokady, granaty,
Z RAPINY zabrano. Twe to były sprzęty,
Szwedzki Marsie, w uporze swoim nie uięty.

TA RAPINA leżała, w trudnym położeniu;
Wszystka, w nie dostępnym mieysc y błot, okrążeniu
Dufna w swe bagniska. Tam, dzielny THEODORZE,
Ty, na widocznym woyska całego pozorze,
Szpakowatym rumakiem, obrotnie noszony,
Gromisz nieprzyiaciela, mąż nie ustraszony,
Rosski Epaminondas: a iakaś Gorgona,
Z Erebowego, cicho wykradszy się łona, //

[Арк. 73 = Q_2]

Row zdradny na Cię ryie. Bo gdzie się rownina
Sucha być Ci zdała; tam topiel, y głębina
Lerneyska się taiła. Na te mieysce, zwarszy
Potężnie konia, chybko natrzesz. Tak się wdarszy,
W nie wybrniony Labyrinth[678], do wyszcia nie snadny,
Nie na pomocnyś trafił wątek Ariadny,
Lecz na sieć Wulkanową. W tych, gdy Cię zoczyła
Wnikach, nieprzyiacielska Jędza, wytoczyła
Była, nie powściągnione na Cię swoie razy:
Aleś, za tarczą szczęścia został bez obrazy,
W złym gręzlisku, y błocie. A choć, na Cię z oka,
Y strzelał nieprzyiaciel, y przepaść głęboka
Była niebespieczeństwem; uszedłeś z tey toni.
Bo, gdy widzi Szwed że iuż do sięga[679] mu skroni,
Miecz Sarmato-Rossi ski[680], w tey tak cięszkiey dobie,
Zniechawszy Cię, musiał sam myślić o sobie,
Widząc tuż śmierć na karku. A tak, gdy złe swoie
U cieczką[681] leczy, tudziesz odpędza y Twoie.
Tak to podczas, cudze ZŁE, na dobro wychodzi
Jnnym! gdzie miała być śmierć, tam żywot się rodzi.
Zatym, szczęśliwie z tey się wywinowszy matni,
Y w nagrodę męstwa, łup zabrawszy dostatni,
Z całością Połku, nazad wracasz się w Obozy,
Nie triumfalne pod LWY, założywszy wozy,
Ale, radością ludu swoiego niesiony,
Dobiegłeś nie śmiertelney zwycięzca korony. //

[678] Помилка у слові, правильно: labirynt
[679] Помилка – зайвий пробіл, правильно: dosięga
[680] Помилка у слові, зайвий пробіл, правильно: rosyjski
[681] Помилка – зайвий пробіл, правильно: ucieczką

[Арк. 73 зв. = Q_2 зв.]

TRZECI

Marsowych, per rudera Sveviæ, gonitw,

OBRAZ

W OZDOBNYM GABINECIE,

IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA

P. THEODORA

ZACHARZEWSKIEGO

Załosnemi, zdezolowanych Twierdz Szwedzkich dymami,

WYREPREZENTOWANY.

... Non pereuntibus,
Stipatus ROSIS, frontis apex nitet:
Ast inter exosas, labantum,
Stat Rhodio similis Colosso, Rerum pruinas.
Neotericus.[682]

CHOćby świat na łeb leciał, z gory potoczony;
Choćby konał, krwią ostatną[683] zbroczony;
Choćby w ostatku y w trup skamieniały
Trętwiał z Niobą; umysł wspaniały
Nie poruszennie zawsze stoi:
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Horat. lib. 3. *carm. Ode*. 4.[684]
Przypadkow się złych nie boi:
Ani mu, z ruin świata,
Jest iakaś utrata.
BEspiecznoś, THEODORZE, zawsze Twą myśl stawił:
Gdy, grozny Mars we krwi swe oręże pławił.
Między Thrackiego rozwaliną świata;
Y gdy, swa Szwedow ścigała strata;
Między tych woien trzęsieniami,
Jakby wsparty Pyrrhenami, //

[Арк. 74 = Q_3]

Stałeś nie poruszony
Kaukaz, z każdey strony.
IAk trzecie były, w krwawe pole, wyprawiny,
Za odległe, granic Szwedzkich, gdzieś krainy;
Gdy Połk Charkowski, Achtyrski, Jziumski,

[682] Автора і джерело цитування не встановлено.
[683] Помилка у слові, правильно: ostatnią
[684] Ode 3.

Tudziesz Rybiański, a z nim y Sumski,
Czuhuiewskie wtąż Kałmyki,
Porządnemi dobrze szyki,
Szły w boy, z Szeremetowym,
Rycerstwem dworowym.
Y Twoy lud, THEODORZE, w boiach doświadczony,
W też się krwawe bierze Marsowe zagony:
Twe go przytomne szczęście im rządziło;
Lub się samemu być nie zdarzyło,
Po Ordynansach, w tey zabawie,
Dymnego Marsa kurzawie:
Lud iednak Twoy sprawował,
Coś im roskazował.
STarołaycańskiey Muzy nie podła obrona,
Wtąż Nowołaycańskiey, została zniesiona.
Gdzieś na powietrze, zdymem uleciały:
A bywszy, iakby y nie bywały;
Więcey, niż sześćset wsiy z niesiono[685],
Mieczem, ogniem, spustoszono.
Zony, dzieci, (:o! zła dola:)
Scisnęła niewola.
MURCEI rowna KIRKA, drugi Hesperydy
Ogrod, czy Wirydarz cny, Semiramidy?
MURCIA stołeczne miasto Krolewstwa Hiszpańskiego, *dla piękności swoiey* / *y ozdoby*, *nazwane iest ogrodem całey Hiszpaniey*.
Philippus Cluverius in / Introductione in universam Geographiam.[686]
Co była innym Muzom, zazdrość droga,
Legła w popiele, wiecznie nieboga.
Y pod ALIST, Mars swę zagony,
Puszczał, gniewem zapalony:
Przed nim wsi spopielały,
O gniskiem[687] się stały.
ZAczym, zwycięskim laurem umaiwszy skronie;
Zagrzane, w krwi Szwedzkiey wypławiwszy konie; //

[Арк. 74 зв. = Q_3 зв.]

Gradyw SŁOBODZKI, nazad się powraca.
Dość, przyiemna ta Monarsie praca
Była: z ktorey się ucieszywszy,
Połkownikow pochwaliwszy,
Stolem Carskim częstuie,
Łaskę ofiaruie.
Temu, (:momiąc:) Hybleyski niech się tu zdroy[688] toczy;

[685] Помилка – зайвий пробіл, правильно: zniesiono
[686] Джерело цитування: Clüver P. Introductio in Universam Geographiam. Lib. 2, cap. 6: «Murcia, caput Regni: Hortus totius Hispaniæ vocatur».
[687] Помилка – зайвий пробіл, правильно: ogniskiem
[688] Помилка у слові, правильно: zdrój

Kto, w nieprzyiacielskie śmiało patrzał oczy.
Godzien pamiętney ten u Mnie pochwały;
Komu, skry Marsa, z oczu pryskały.
Niech te upały, niech pożary.
Lycowe gaszą czary.
Po żelazney robocie,
Czas wytchnąć przy złocie.
TA, im Monarsza wdzięczność wyświadczona była;
Ktora ich do dalszey: dzielności wabiła.
A zatym, Woysk swych dzielni Połkownicy,
Nie przełomanych rot Urzędnicy,
Po Uczcie Carskiey, po Napoiu,
Od puszczeni[689] są w pokoiu,
Ze PSKOWA, w pożądane,
Domy zaniechane.
Z Każdego tylko Połku, pewna się została
Liczba ludzi, Twoiey, SZYDŁOWSKI, nie mała
Głowie zabawa, y dozor nie spany:
Bo, Ty za Rządce byłeś im dany.
Tam, dwieście ludu co lepszego,
Z Połku było Charkowskiego.
A Ty, w Dom, o tey porze,
Zmierzasz THEODORZE,

THEODOR WŁODZIMIROWICZ SZYDŁOWSKI, *Stolnik y Połko-/wnik Iziumski*, *z Pewną partią ludu wybornieyszego*, *z Połkow Słobodzkich*, vir ge-/nere, & virtutibus clarus[690], *zostaie* in præsidiis, *około PSKOWA*, *na* / *hybernach sobie assygnowanych*. //

[Арк. 75 = Q_4]

ALTANA
NA
OZDOBNYM GABINIECIE,
IEGO MONARSZEGO NAIASNIEYSZEGO THRONU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
Ktorego, takowa iest
FOZA,

[689] Помилка – зайвий пробіл, правильно: Odpuszczeni

[690] Можливі джерела цитування: Colgan J. Acta sanctorum veteris et maioris Scotiae, seu Hiberniae sanctorum insulae: «vir genere, & virtutibus clarus nomine Failbeus»; Matthiae Ch. Theatrum historicum theoretico-practicum in quo quatuor monarchiae ... describantur. Imperator 28 Romanorum. Cap. 2: «vir quidem genere ignobilis , sed virtutibus clarus , & honoribus gestis insignis».

In freta dum fluvii currant[691], dum montibus umbræ
Lustrabunt, convexa polus dum sidera pascet;
Semper Honos Nomenque Tuum Laudesq[ue] manebunt.
Virg. Æneid. lib. 1.
Fulgente trahit costrictos gloria curru.
Horat. Serm. lib. I. *Satyr*. 6.

I.

IAko widzę, że tu dziedziczno chodzi,
Powazny HONOR Połku CHARKOWSKIEGO:
Gdy, ani na krok, z granic nie wychodzi,
Lecz, w nich Kleynotu pilnie strzeże swego;
Jak by tu wieczność zapisawszy sobie,
Ku ZACHARZEWSKICH świetnieyszey ozdobie

II.

Y Toć to są szczęścia dary,
Cnotom znacznym zlecone;
Komu Godność swe ofiary,
Oddaie nieskonczone.
Być zawsze w Czci, to Cześć własna:
Nie tracić swoiey powagi,
To iest w Panach światłość iasna;
To perła cenney wagi. //

[Арк. 75 зв. = Q_4 зв.]

III.

ZE, cne HONORY, w tym DOMIE wiekuią;
Ktoż iaśnie tego obaczyć nie może?
Gdy, ustawicznym blaskiem połyskuią,
Z Hesperidzkich ROZ, ścieląc sobie łoże.
A lotna, z skrzydeł wyzuwszy się Sława,
Za służebnice, w ten DOM się oddawa.

IIII.

GODNOSC y SŁAWA, tam sobie
Krolewstwo obieraią:
W Tytanowey gdzie ozdobie
Thron, CNOTY zasiadaią.
A Zasługi, z Tytułami,
U wiiaiąc sięr[692] wkoło,
Nie śmiertelnemi lauami[693],
Czczą HONOROWI czoło.

[691] В оригіналі: current
[692] Помилка у слові, зайвий пробіл, правильно: uwijając się
[693] Помилка у слові, правильно: laurami

V.

IEszcze y potym poznać, że Dziedziczka
Znayduie się, w tym DOMIE. Godność złota,
Kiedy nie będąc podłą naiemniczką,
Przeważnie sobie otworzyła wrota,
Bitnym żelazem. Y tak wszedszy śmiele,
Wniosła, zasług y ozdob, z sobą wiele.

VI.

Gdy, ieszcze chramliwe Fata,
GRZEGORZOWI, nie brały
Szędziwych godzin u świata;
Ni przykro nacierały:
A iuż bierzesz Połkownictwa
nadzieie, THEODORZE:
Y iakby prawem dziedzictwa,
W Sławy się lśnisz pozorze.

VII.

ROk, na ten czas był, Ludzkiego zbawienia,
Tysiąc sześćsetny dziewięćdziesiąt (:śmiele
Mowię:) pierwszy, od Boskiego wcielenia:
A Rodzicielskiey coś śmierci, nie wiele
Czasow mineło; iak Twa zasłużona
Godność, została Tobie przysądzona.

VIII.

Iuż, dni schodzić Iuliowe,
gotowały się z nieba:
Nastawały Augustowe; //

[Арк. 76 = R]

Gdy złotego w DOM, Phœba,
Astronomiczna chcąc Dama
Zwabić, w blask się stroiła:
Ta Ci wieniec chwały, sama
THEODORZE uwiła.

Na końcu Miesiąca Iula, *trzydziestego dnia*; *Roku w cielonego*[694] *Słowa* 1691, / *gdy słońce wychodzi z znaku Lwa*, *a wstępuię*[695] *w znak Panny*, *THEODOROWI* / *ZACHARZEWSKIEMU*, *przysłane są z BIŁHORODA Monarsze*, *od* / *BORYSA PIOTROWICZA SZEREMETA Listy*, *potwierdzaiąc go*, *po* / *Rodzicu swoim na Połkownictwo Charkowskie*.

IX.

A Wieniec, (:mowię:) Marsowey Godności,
Jakowym, Gradiw odważcow wieńcuie,
Tak ich, do granic prowadząc wieczności,

[694] Помилка – зайвий пробіл, правильно: wcielonego
[695] Помилка у слові, правильно: wstępuje

Gdzie iuż śmiertelność żadna nie kroluie.
O godna PANNO niebieskiego słońca!
Y wiekuistey światłosci, bez końca.

X.

WIększa tam powodź złotego
zawsze się światła toczy;
Kędy z Pharu dwoistego,
hurm ogniow płynie w oczy.
Clarius gemino micat ignis ab igno.
Peter Kanon in Legat. in Gall.[696]
Tak, y Cześć stowarzyszona;
przy większey jest godności,
Niż, kiedy uiedyniona,
choćże pełna zacności.

XI.

CZyż nie iaśniałeś, dwoch Połkow rządzeniem?
Charkowskim, oraz Iziumskim? gdy FATA,
KONSTANTYNA, za samych Nieb przeyzrzeniem,
Załosnie w boiu, z tego wzięły świata.
Ale ta iasność, niebez iakieyś chmury,
Zdobiła ROZ Twych świetne Cynozury.

XII.

BO, żal z swey natury smętny,
nie rad wesoło chodzi:
Kiedy, Bratni grob pamiętny,
smętek Ci w sercu rodzi.
A przecież iest cząstka proby
radosney, żeś Ty iego
Na sobie nosił ozdoby,
Rząd Połku IZIUMSKIEGO. //

[Арк. 76 зв. = R зв.]

[XIII.]

W Kim się Cnota, lub, kto się kocha w Cnocie,
Choćby y nie chciał, znaydą go HONORY:
Y Chwały obraz wyryią na złocie,
Te pięknostroyne, CNOTY wdzięczney Cory.
A nie z Honoru, Cnotom iest pochwała;
Lecz Honorom z Cnot, ozdoba nie mała.
Non virtutibus ex dignitate, sed ex virtutibus dignitati, / honor accedit.
Boetius.[697]

[696] Джерело цитування: Kanon A. Expeditio legatorum in Gallias: «Melius gemino micat ignis ab igne».

[697] Джерело цитування: Boethius. De consolatione philosophiae: «non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus, honor accedat».

XIIII.

O Iak Cie piękne Kleynoty,
CNOT y CZCIY ozdabiały!
Y Obraz Ci sławy złoty,
w Porfirze gotowały.
Rządziłeś dwoma Połkami,
tym zdolny Urzędom:
Teraz się spiesz z Cnot woyskami,
ku Twey Sławie zapędom.
I bene[698], quo virtus tua Te vocat, i pede fausto.
Grandia laturus meritorum Præmia. Quid stas?
Horat. Epist. lib. 2. *ad Iul*.

WZOR
ZNAMIENITYCH CNOT, SZLACHETNYCH PRZYMIOTOW,
MARSOWYCH PRZEWAG
w Heroiczney Personie,
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATU,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIE,GO,
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA,
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO,
Na Sali
OZDOBNEGO GABINETA
Ręką Sarmackiego Apollina światu
POKAZANY

Meruitque monstari, & dicier, Hic est.
Pers. Satira 1.[699]
Magnorum virorum[700] & excellenti virtute præditorum laudes cele-/brare, apprime utile est, vitæ hominum, & necessarium: ut & illis, //

[Арк. 77 = R_2]

quo adfieri[701] potest, pro meritis suis gratia referatur, & cæteri habe-/ant, unde virtutis & laudis exempla petant, & quo ad bene meren-/dum, de suis incitentur,
Martinus Cromerus, *in Oratione funebri Sigismunci*[702] *Re-/gis*, *Politic. apud Hist. Polon*.

I.
ARMORUM STUDIUM ATENERA[703] ÆTATE.

[698] В оригіналі: bone
[699] Джерело цитування: Persius. Saturae: «At pulchrum est digito monstrari, et dicier hic est».
[700] В оригіналі: Magnorum autem virorum
[701] В оригіналі: quoad fieri
[702] Помилка у слові, правильно: Sigismundi
[703] Вірогідно, помилка – немає пробілу, правильно: a tenera

NJe pospolitą[704] chwały szacuię się ceną;
Kogo okrywał z młodu Mars swą karaceną,
Y podścielał mu pancerz, w kołebce, stalony,
Do woienney go necąc Siostry swey Bellony.
Nie to chwała, w iedwabie być powiianym,
Lecz, mieć piastunem Marsa ukochanym.

2.

LJliami, (:ktoś świadczy:) Cyrus był karmiony:
Jednakże, nie miętko w nim rosł duch przyrodzony.
Y Cię, THEODORZE, choć w ROZACH wypieściła
Juno, iednak bułatem serce Twe staliła:
Bo wszystkie, z młodu woynom swę oddawszy lata,
Dostałeś się być wnukiem żelaznego świata.

3.

A Skąt by to zaś poznać? kto syn Marsa prawy,
Szukaiący bułatem wiekopomney Sławy.
Czy ten? co się żelazem wszystek utaśmował:
Na twardy pancerz, droty, co ich iest, wysnował.
Tak nam Lecheyski Parnas Wisłą otoczony
Dostate cznie[705] znać daie, przez swoy rythm uczony.

I.

N*Ie czynią męża Strusie w hełmie kity*,
Cristæ non facient virum,
Non arguta suis colla coraliis[706].
Cas. Sarb. Lyric. 1. *Ode* 11.
Ni Smoki strzelmi z przyłbic naieżone;
Nie Erymantski dzik w tarczy wyryty;
Ani pioruny w puklerzu złocone:
Ale animusz; *ktory*, *iako wryty*
Stanie, *choćby mu*, *y niebo zwalone*
Na kark leciało. *Drzewca*, *ani toku*
Nie trzeba; *kiedy dzielne serce w boku*.

II.

O Te się kruszą, *ogromne Kartany*,
Y ogniem w szturmie tchnące Kolubryny:
To za potężne wystarczy Parkany,
Zadne go pod się, *nie zwiną ruiny*.
Na Aiaxowe uderzy Kałkany:
Nie straci w śmierciach, *żywey Marsa miny*.
Tak gromił Teukrow, *Achilles pod Troią*;
Samą dzielności bułatową zbroią. //

[704] Помилка – зайвий пробіл, правильно: Niepospolitą
[705] Помилка – зайвий пробіл, правильно: Dostatecznie
[706] В оригіналі: coralliis

[Арк. 77 зв. = R_2 зв.]

4.

A Czyż y Twoie serce, THEODORZE, mężny,
Nie iest żywy, iaki był, Spartom mur potężny.
O te się kruszą twarde nieprzyiacioł groty;
Kiedy chcą burzyć kasztel dzielney Twoiey cnoty.
Niech się nie chlubi nazbyt z swych mężow Lacena:
Tyś y mąż w boiu, mocna Tyś y karacena.

5.

Pacis gloriosa negotiæ.

Y POKOY Ci nie miętkie ściele z puchu łoże:
Daiąc znać, że bez ciernia nie bywaią ROZE.
Spinis mixta ROSA est.[707]
Bern. Bahusius. Epigram. lib. 3.
Mysl o woynie w pokoiu, są to ostre głogi:
Jakowe temi czasy, szczepi Gradiw srogi.
Tak to? gdy z stali Wulkan w Ætnie wieki kuie,
Y samo prożnowanie do potu pracuie.

6.

Facilitas in difficulter agendis negotiis.

ZAbaw publicznych TRUDNOSC, w głowie Twey łatwieie;
Choćże często y potem czoło się obleie:
Bo masz rozsądek baczny zawsze na poradzie;
Ktory, w poczet cnot Panom przezornym się kładzie.
Pan nie rozsądny, choć się zda że dobrze czyni;
W skutku rzeczy, mniemaniem samym się obwini.

7.

Humanitatis & Bonitatis observatio.

CHwali Cię Ludzkość: chwali Dobroć wrodzona.
Duma, chluba, precz z Dworu Twego wypędzona.
Twarz pełna swey powagi, z skromnością zmieszana,
Rodowitego z Panow świadczy Cię być Pana.
Znać że mało ten z Przodkow swych ma w sobie wagi,
Kto, nadętością szuka, u ludzi powagi.

8.

IM naywyszsze, tym ciszsze niebios są obroty.
Gdy, Słońca y Miesiąca toczy się woz złoty,
Milczą ogniste koła. Tak w wysokie DOMY,
Nie cisną się hardości przeraźliwe gromy.
Y światłość twarzy Pańskiey, oczom iest doyzrzana;
Chociayże się zdaie być, w promieniach Tytana.
Labuntur tacito summa silentio,

[707] Частково повторне цитування (див. арк. H_2).

Tranquillæq[ue] tacent rotæ,
Dum currus vigilium[708] volvitur ignium.
Cas. Sarb. Lyr. lib. I. *Ode*. 16.[709]

9.

Linguæ prudens cautela.[710]

ROstropność y Uwaga, Twoie to przymioty.
Czuyność w rządach ostrożna: o iak piękne Cnoty! //

[Арк. 78 = R_3]

Słowa, rozsądkiem szali pierwiey wyważone,
A potym iuż, z uwagą bywaią rzeczone.
Prius cogitandum quid loquaris, quam lingua prorumpat / in verba.
P M. in apoph.[711]
Bo to nie Pańska rzecz iest, lotne miotać słowa;
Z ust poznać, w kim zawrotna nayduie się głowa.
Noli cito loqui: est enim insaniæ indicium, dicebat Bias.
Laert. Diog, de vita et moribus Philosophor.[712]

10.

IEzyk[713], iest to miecz ostry: Ten, kto nim zle władnie,
Lingua eorum gladius acutus.
Psalmo 5.[714]
Samże nieuchronnie, na sztych iego upadnie.
ZŁE Y DOBRE, w iednymże języku się kryie.
Nil melius lingua, nil peius eadem.
Faustus.[715]
Znaydziesz tam kanarka: są y straszliwe zmiie.
Nie chceszli być od onych zdradliwie ziedzony;
Trzymayże za zębami, ięzyk twoy zamkniony.

11.

PRożna mowa, prożnego znakiem iest sumnienia.
Vanus[716] sermo, vanæ conscientiæ est index.
Hugo. lib. 1. *de anima*.[717]

[708] В оригіналі: vigilum
[709] Ode 17.
[710] Можливе джерело цитування: Antonius a Matre Dei. Apis Libani circumvolitans flores in horto Salomonis... Sive Commentaria in caput decimum Proverbiorum: «In loquendo prudens cautela suadetur».
[711] Переклад висловлювання Хілона Лакедемонянина (Chilon), оригінальна фраза: «Ἡ γλῶσσά σου μὴ προτρεχέτω τοῦ νοῦ». Вірогідне джерело цитування: Apophthegmatum ex optimis utriusque linguae scriptoribus libri 8 Pauli Manutii studio.
[712] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій. Diogenes Laërtius. Vitae Philosophorum: «Noli cito loqui: est enim insaniæ [або: vecordiæ] indicium».
[713] Помилка у слові, правильно: Język
[714] Джерело цитування: Liber Psalmorum, LVI, 5.
[715] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій. Andrelini P. F. Hecatodistichon: «Quid melius lingua, lingua quid peius eadem Tristia cum dulci toxica melle gerit».
[716] В оригіналі: Vanus enim
[717] Нині фразу приписують Бернарду Клервоському: Bernardus Claraevallensis. Tractatus de interiori domo seu De consientia aedificanda.

Kto nie strzeże ust swoich, od uciemiężenia
Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit ab angustijs / animam suam.
Proverb. 21.[718]
Nie uchroni swey duszy. Æthna to ognista:
Powszechność nieprawości: Kocytu siarczysta
Powodź, ięzyk brzegami słow nieutrzmany[719].
Et lingua ignis est: universitas iniquitatis.
Iac. 2.[720]
W mocy ięzyka, śmierć iest, y żywot, y rany.
Mors et vita, in minibus[721] linguæ.
Zachar. cap. 18.[722]

12.

NJe wiele ten powagi, mało ma y wiary,
Kto, w uściech y w ięzyku, pewney nie zna miary.
Tobie THEODORZE, to natura dała,
Ze rostropnością mowę Twą umiarkowała.
Gdzie mowić trzeba, płyną ć[723] Eridanem słowa:
Gdzie milczeć, tam skąpość słow Harpokratesowa.
Eximia[724] est virtus præstare silentia rebus:
At contra gravis est culpa, tacenda loqui.
Ovid. lib. 2. *de arte Amand*.

13.

GDzie ostrożnością mowy, usta są zamknione,
Tam, zacne są rozumu skarby utaione.
Orationi brevi multum inest Sapientiæ.
Menander.[725]
Stąt, swemu pieczętował usta kochankowi,
Alexander Sygnetem Ephestyonowi.
Nie wstrzymaniem ięzyka Klitus iest zabity,
Macedońskich Battaliy, Wodz tak znamienity. //

[Арк. 78 зв. = R_3 зв.]

14.

Linguæ fidelitas.

KUnszty słow Twoich nie pod wodę[726] malowane:
Ale głęboko, w twardey spiży rysowane.

[718] Джерело цитування: Liber proverbiorum, XXI, 23.
[719] Помилка у слові, правильно: nieutrzymany
[720] Джерело цитування: Epistula Iacobi, III, 6.
[721] В оригіналі: manibus
[722] Помилкове джерело цитатування. Цитата з: Liber proverbiorum. XVIII, 21.
[723] Помилка, правильно: płyną, або: płyną z
[724] В оригіналі: Exigua
[725] Помилковий автор. Джерело цитування: Sophocles. Aletes: «Βραχεῖ λόγῳ καὶ πολλὰ πρόσκειται σοφά». Див.: Ioannes Stobaeus. Epitome Sententiarum. Sermo 35; Dindorf W. Poetarum Scenicorum Graecorum. Oxonii, 1846. P. 203.
[726] Помилка у слові, правильно: wodą

Coś wyrzekł, odmienić iuż niechcesz tego cale.
Tak to animusz Pański, w słowach swych, trwa stale.
Obiecane bez skutku, co są Pańskie słowa?
Wiosna, w roskwitłych sadach swych, w owoc iałowa.
Exosus ... ille veluti inferni portæ:
Qui aliquid quidem occultum habet in mentibus, aliud vero ore / profert.
Homerus in 1. *Iliad.*[727]
Speciosa verbis, re inania, aut subdola, quanto majore veritatis ima-/gine teguntur, tanto erumpunt ad infensius servitium.[728]
Tacit Annal lib. 1.

15.

Fuga Iræ & Iracundiæ.[729]

KRotkim szaleństwem mądrzy gniew tytułowali:
Ira furor brevis est.
Horat. 1. *Epist. lib*. 3.[730]
Bo, w gniewliwym rozumu nic nie upartowali[731].
Furor iraque mentem Præcipitant.
Virg. Æneid. lib. 1.[732]
Drudzy początkiem być szaleństwa mienili:
Jednak nie daleko od prawdy odstąpili.
Ira [:ut inquit Ennius:] est initium insaniæ.
Cic. Tusc. 4.[733]
Tobie gniewu spokoyna natura nie dała;
Wszystkiego łaskawości iedwabiem odziała.

16.

UStąpcie zapalczywi, w Awern, Aiaxowie:
Jdźcie za Garamanty y wy Orlandowie,
THEODOR ZACHARZEWSKI w łaskawość odziany,
Przełamie serc upartych troyrzędne parkany.
Przed łaskawością, y Lwy Hirkanskie ciszeią:
Serca z Rhodopeyskich skał, niby wosk miękczeią.

[727] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій. Homerus. Ilias, lib. 9: «Inimicus enim mihi ille æque ac inferni portae, qui aliud quidem occultat in animo, aliud vero dicit» (Homeri Opera omnia. Amstelaedami, 1650 та інші видання).

[728] В оригіналі: Speciosa verbis, re inania, aut subdola, quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

[729] Словосполучення «Fuga Iræ» фіксується у низці видань XVI–XVII ст. різної тематики. Див., наприклад: Brochmand J. R. In canonicam et catholicam Jacobi Epistolam commentarius. Francofurti, 1658: «fuga Iræ ac indignationis v. 19.20.» із посиланням на: Epistula Iacobi, I, 19: «Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum et tardus ad iram».

[730] Lib. 1, epist. 2.

[731] Помилка у слові, правильно: upatrowali

[732] Lib. 2.

[733] Вірогідно, цитовано за збірником сентенцій (напр., M. T. Cic. sententiarum illustrium, apophthegmatum, similium, nonnullarum item piarum sententiarum collectio. Lugduni, 1560). Cicero. Tusculanae disputationes. Lib. 4: «An est quicquam similius insaniæ, quam ira? quam bene Ennius initium dixit insaniæ».

Obsequium tigrosque[734] domat tumidosque[735] leones.
Ovid. lib. de arte Amandi.

17.

Amor virtutis.[736]

Omnia adsunt[737] bona, quem penes est virtus.
Plaut. in Amphirt.[738]

CZyż Twoy Archiw serca nie iest pełen dobr istych?
Ale mało to rzekłem: rzeknę, wiekuistych.
Sama Cnota w istotne stroi się Honory,
Virtus repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget Honoribus.
Horat. Carm. lib. 3. *Ode*. 2.
Ona wszystkich w Olympu[739] złote wiedzie dwory.
Vehet super æthera virtus.
Maphæus in Virg. lib. 13. //

[Арк. 79 = R_4]

Gdy, THEODORZE, wiek Twoy przedłużasz Cnotami;
Toć się wiekuistemi zbogacasz dobrami.
Vera bona[740] in virtutibus sita sunt.
Tacit. in vita. Agricol.

18.

CNota to, nie zganny wieść żywot w uczciwości:
Y czyste mieć sumnienie, w cichey niewinności:
Tantus[741] splendor honestatis est; ut vitam beatam efficiat[742] tranquil-/litas conscientiæ & securitas innocentiæ.
S. Ambr. 2. *de Offic*.
Trzymać w rękach pochodnie nie gasnącey chwały,
Pańskiego to iest dzieła animusz wspaniały.
Fax mentis honestæ Gloria.
Silius lib. 6.
Wspaniałość umysłu, iest znaczna dobrotliwość:
Magnanimitas est magnarum rerum, & excelsarum beneficentia.[743]
Arist. lib. 1. *Rhet. cap*. 8.[744]

[734] В оригіналі: tigresque
[735] Або: numidasque
[736] Можливе джерело цитування: Alciato A. Emblematum.
[737] В оригіналі: assunt
[738] Помилка у слові, правильно: Amphitr.
[739] Помилка в назві, правильно: Olimpu
[740] В оригіналі: bona, quæ
[741] В оригіналі: Tantus enim
[742] В оригіналі: efficiant
[743] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій або за зібранням сентенцій Аристотеля. До порівняння різні переклади в різних виданнях «Риторики»: «Magnanimitas autem virtus factiva magnorum beneficiorum»; «Magnanimitas autem virtus magnarum effectiva remunerationum»; «Magnanimitas autem, est virtus, quæ magna beneficia in alios conferre sludet».
[744] Cap. 9.

Y wielce porządna, do Cnot trudnych skwapliwość.
Procul arduis Virtus se nimium sex posuit[745] jugis.
Sarb. Lyr. 3. *Ode*. 11.[746]

19.

Cnocie chwała należy. Cnocie y Honory,
Virtuti laus debetur. Virtuti suus est honos.
Flaminius Arist. lib. 3. *Ethic*[747]
Piękne to są żywota ludzkiego pozory.
Nad Cnotę szlachectwa nie znaydziesz zacnieyszego.
Humanam nobilitatem, in nulla alia re, quam in virtute positam / censeamus.
Dion: *Halic*: *lib*: 3.[748]
Ta społtaiemniczką iest y BOGA samego.
Virtus marito conscia Numini.
Casim. Sarb. Lyr. lib. 3. *Ode*. 14.[749]
O! iako THEODORZE, dosyć masz stąt chwały;
Kiedy Twe Cnoty, DAREM BOZKIM, być się zdały.

20.

Prudens moderatio Fortunæ.[750]
Y To dar Cnoty, umieć, iak wszcześciu[751] panować:
Jak złoty Fortun okręt, na tym uprawować,
Burzliwym świata morzu. O iak rwą się nagle,
Dumą wzdęte Szkarłatnych Galeonow żagle.
Tobie Nieba y bogactw talenty wruczyły,
Y iako ich używać, dobrze wyuczyły,
Dii Tibi divitias dederunt artemque fruendi.
Mart. Epist. 10.[752]

21.

Naturæ Bonitas[753] & Animi Constantia[754].

[745] В оригіналі: seposuit (не «sex posuit»).
[746] Lib. 4, ode 10.
[747] Цитата складена з двох частин. «Virtuti laus debetur» – вірогідно, перероблена чи інакше перекладена фраза з Етики Аристотеля, кн. 1, розд. 12 (різні переклади): «Et enim laus quidem virtutis est»; «Est enim virtutis laus propria»; «Laus enim virtuti debetur». «Virtuti suus est honos» – рядок із вірша М. Фламініо.
[748] Джерело цитування: Dionysius Halicarnasseus. Antiquitates Romanae. Lib. 3: «Humanam enim nobilitatem, in nulla alia re, quam in ipsa virtute positam censemus».
[749] Повторне цитування (див. арк. E_3 зв.).
[750] Можливе джерело цитування: Typotius J. Threnus Poloniae (et Antipeponthos Poloniae). Hala Saxonum, 1598: «Ita est prudens moderatio tua: fors fortuna Imperij tui...».
[751] Помилка у слові, немає пробілу, правильно: w szczęściu
[752] Помилкове джерело цитування. Цитата з: Horatius. Epistulae. Lib. 1, epist. 4.
[753] Можливі джерела цитування: Albertus Magnus. Summa theologiae. Pars 1, tractatus 6: «bonitas naturæ»; Cicero. Post reditum in Senatu: «Quo tempore, quantam vim naturae bonitas haberet aut vera nobilitas, intelligere potuistis»; Okolski S. Orbis Polonus. T. 1. P. 152: «Nam cum nulla sit tanta naturæ bonitas, quæ prava disciplina non corrumpatur».
[754] Можливе джерело цитування: Ovidius. Metamorphoses. Lib. 11: «Vir fuit, et tanta est animi constantia, quantum Acererat».

NAturę dobrotliwą statek pokazuie:
Jakowa się w złosliwych sercach nie znayduię.
Mobilis & varia est ferme natura malorum.
Iuven. Satir. 13.
Nie strzelać z ust piorunem, iest Dobroci znamie:
A Dobroć y naytwardszych serc upory łamie,
O iak dziwne zwycięst Twych w znaki[755] wystawuiesz!
Gdy wściekłe ludzkie złości dobrocią woiuiesz. //

[Арк. 79 зв. = R_4 зв.]

22.
Suimet ipsius Imperium.
W Krolewstwie wiekow ludzkich ten właśnie panuie:
Kto sam sobą bacznie, y swym sercem kieruie.
Mnieysza to, na karki Państw twarde kłaść łancuchy:
Większa, nie ukrocone swe zniewalać duchy.
Serce nie chłopiec, trudno iemu roskazować.
Ty, nad sercem y Sobą, umiesz iak panować.
Exile regnum, PAUSILIPPI[756], sumus:
Sed se obsequentem, qui sibi subdidit,
Hic grande fecit: si suasmet
Ipse roget, peragatque leges.
Casim. Sarb. Lyr. / *lib*. 4. *Ode* 3.

23.
BLyskać z oczu strasznemi srogo Kometami;
Dyszeć przerazliwemi z hardych gąb gromami;
Kto tak powagę stroi, iest złą krwią Nerona.
Twe czoło, twą skroń, zdobi dobroci KORONA,
A że tak iest: toś plemie dobrotnego Phœba.
Nad dobroć w człowieku, nic lepszego nie trzeba.

24.
WJęcey mi się tu mowić, nad to nie przydało:
Oprocz, żeś WZOREM chwały, czyli samą chwałą?
Twoy WIRYDARZ, wszelkich Cnot ROZĄ zasadzony,
Ostrym Bellony cierniem wkoło ogrodzony.
Niech w Hesperidach sadu czuyny Smok pilnuie:
Przy Twym ostrożniey Sława z TRĄBAMI wartuie.

ALe czas iuż do brzegu spracowaney łodzi.
Niech się y tobie wytchnąć Apollinie godzi.
Wszak y Phaetontowe nie zawsze się cugi,
Po Zodiaku wożą. Nie spoczynek długi
Dobrowolna iest niemoc.

[755] Помилка – одна літера не на місці, правильно: zwycięstw twych znaki
[756] В оригіналі: Pausilipi

Labores[757] spontanei indicant morbos.
Hippocr. aphorism. Idem in / 1*mo. Top cap*. 9.[758]

Dość się okropnemi
Gonitwami zabawiać Bellono. Smutnemi,
Przykrych woien okryta Muzo tumanami,
Przestań piora zakrwawiać iuż Rubikonami.
Po utarczkach, po woynach, po klęskach, po boiu,
Miło wytchnąć, Cybelli na łonie, w pokoiu. //

[Арк. 80 = S]

KORONA
APOLLINOWEY ZYCZLIWOSCI,
Na uwieńczenie nie śmiertelney Sławy,
RODOWITYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
Z HERBOWNYCH ICH ROZ,
W OZDOBNYM WIRYDARZE,
Nadobnie rozkwitłych,
Rythmnowzornym Helikońskich Bogiń kunsztem
UWITA.
Y TEYZE RODOWITEY, SŁAWNEY, Y ZAMOZNEY
PROZAPIEY,
Na Za szlubienie[759] Pamiętnego Jmienia,
OFIAROWANA.

Extremum hunc Arhetusa[760] mihi concede laborem.
Virg. Ecclog. 10.

IUż nie śmiertelney dzieło pełne chwały,
WIRYDARZ (:mowię:) ROZAMI wspaniały,
Stanął na oku Swiata widomego,
Europeyskiego.
Hoyna FONTANNA w nim pryska wodami,
Ale krwawemi. Ktoryż Ogrodami,
Alcinous się, w wieku bitym z stali,
Rownie pochwali?
Ta, nie z Gorgońskich piersiy toczy zdroie.
Tu, nie Byblida łzy wylewa swoie:
Ani Niobe w marmur przemieniona,
Jest postawiona.
Ni tu Diktynna z Kloryndą kochaną,

[757] Також: dolores
[758] Вірогідно, цитовано за одним зі збірників-антологій.
[759] Помилка – зайвий пробіл, правильно: zaszlubienie
[760] Помилка у слові, правильно: Arethusa

W Akteyskiey puszczy kąpiel podobaną
Czynią, ni Saturn złote leie wieki,
Z pod swey powieki. //

[Арк. 80 зв. = S зв.]

Lecz z DONU, z Morza, tu płyną KANAŁY,
Z wodnistey głębi ogniste zapały:
Jakowemi tchnął GRZEGORZ wspłomieniony,
Gromiąc Bistony.
Tuż y dzieło iest rąk Mulciberowych:
Jakowe ledwie było w Tytanowych
Słonecznych Gmachach: GABINET OZDOBNY,
Niebom podobny,
Sławy to PAŁAC: a w nim THEODORZE,
Wieczne Cnot Twoich iasno błyszczą Zorze:
W nim Ariadny KORONA złocona,
Jest położona.
Pocztarka wiekow, taiemnych rad Pani,
Fama nihil inpervestigatum[761], aut occultum sinit.
Nicetas Acominat. in 1o Comneno[762].
Badaczka Nieba, Morza, y Otchłani,
Tu złote TRĄBY swoie zawiesiła,
Zyć umyśliła.
Niechże ozdoba GABINETU tego,
Słońcem zaświeci Olympu[763] wiecznego:
Niech diamentem zmocni się trwałosci,
Pewna wieczności.
Aż poki będzie pałać woz Phœbowy;
Y poki będzie ciekł Nił Egiptowy;
Poty, WIRYDARZ ten niechay wiekuie,
ROZE piastuie.
Tego Wam moy Phœb ZACHARZEWSCY zyczy.
Niech z Was każdy wiek Piliowy liczy.
Niech Lata, Wieki, kwitną Wam ROZAMI,
Czci Liliami.

Ad. M. D. T. O. M.
Gloriam,
Sq[ue] O. L. C. B. V. D. M.
Honorem.[764]

[761] В оригіналі: impervestigatum
[762] Помилка у слові, правильно: Comnemo
[763] Помилка в назві, правильно: Olimpu
[764] Розшифрування скорочення: Ad Maiorem Dei Ter Optimi Maximi Gloriam Sacrique Omnia Iesu Christi et Beatae Virginis Dei Matris honorem. Літера L – помилкова, правильно: I.

Наукові дослідження

Дослідження про Івана Орновського та його твори. Перевидання. Переклади. *Наталія Бондар*, *Ольга Максимчук*, *Юлія Рудакова*

Видавничі особливості та художнє оформлення видання «Багатий Сад» Івана Орновського. *Юлія Рудакова*

Примірники видання «Багатий Сад» Івана Орновського, їх побутування та сучасне місце зберігання. Опис примірників видання «Багатий Сад» Івана Орновського. *Юлія Рудакова*

Папір примірників «Багатого Саду» Івана Орновського. *Наталія Бондар*

Донці Захаржевські: слобідський старшинський рід і його історія крізь призму панегірика Івана Орновського «Багатий Сад». *Світлана Потапенко*

Шлях до неба, викладений трояндами: художній світ панегірика Івана Орновського «Багатий Сад». *Олена Курганова*

Графічне оформлення панегірика Івана Орновського «Багатий Сад»: семантика образності. *Ольга Максимчук*

«На плечах гігантів»: цитування в панегірику Івана Орновського «Багатий Сад». *Ольга Максимчук*, *Юлія Рудакова*

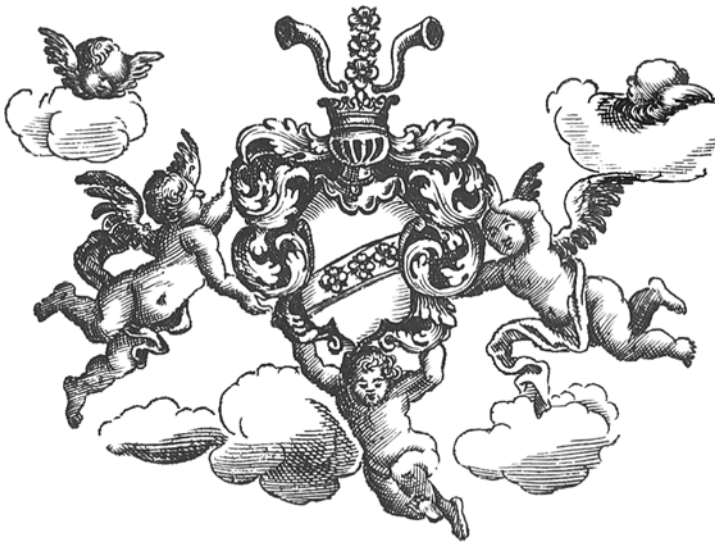

Наталія Бондар, *Ольга Максимчук*, *Юлія Рудакова*

Дослідження про Івана Орновського та його твори. Перевидання. Переклади

Панегірик Івана Орновського «Багатий Сад», попри рідкісність збережених примірників, можна назвати добре дослідженим фахівцями різних наукових галузей – істориками, літературознавцями, книгознавцями та бібліографами. Вміщені в ньому відомості функціонують у контексті вивчення історії Слобожанщини та Харкова, а мідерити І. Щирського, що його ілюструють, детально розглядаються як високе досягнення мистецтва української гравюри початку XVIII ст. Тож твір має досить широку історіографію; оглянемо її у цій статті.

Напевне, першим, хто зібрав у своїх дослідженнях інформацію про твори І. Орновського, серед них і про «Багатий Сад», та навів їхні описи, був М. Максимович. У останній частині своєї розвідки «Книжная старина южноруская» вчений умістив перелік панегіриків І. Орновського та вказав їх місцезнаходження[1]. Праця спочатку була опублікована окремими частинами, а потім перевидана у складі зібрання творів М. Максимовича[2] і справедливо вважається початком української національної бібліографії.

Прикметно, що М. Максимович невисоко оцінював панегіричні тексти, зауважуючи: «Скільки російського дарування витрачено на них намарне! Але можна порадіти принаймні тому, що всі ці безмежні лестощі, весь цей холодний, риторичний, скляний блиск розуму та слова висловлювалися польською та латиною, а не мовою південноруською»[3]. Подібна негативна оцінка польськомовних панегіриків, поширена в той час у освіченому середовищі, не завадила досліднику наголосити на рідкісності та недослідженості примірників, зокрема скомпонованих їхніми зацікавленими власниками у збірки, серед яких М. Максимович називає збірники Н. С. Романовського та С. Величка[4].

Бібліографічні описи видань творів І. Орновського, зокрема «Багатого Саду», включено до ряду зведених каталогів. У «Польській бібліографії» К. Естрайхера вміщено описи п’яти панегіриків І. Орновського[5]. Щодо «Багатого Саду» 1705 р. вказано повну назву книги, місце та рік друку, формат, обсяг, зазначено наявність примірників у збірках Красінських (Варшава) та Оссолінських (Львів, зараз Вроцлав). У електронній версії бібліографії К. Естрайхера[6] дані друкованого видання повторено без змін.

[1] Максимович М. А. Книжная старина южноруская // Киевлянин / Изд. Михаил Максимович. – Кн. 3. – Киев : В Университетской типографии, 1850. – С. 132, 137–138.

[2] Максимович М. А. Собрание сочинений. – Т. 3 : Языкознание, история словесности. – Киев : Типография аренд. Е. Т. Керер, 1880. – С. 708, 715; Максимович М. О. Киевъ явился градомъ великимъ... : вибрані українознавчі твори. – Київ : Либідь, 1994. – (Пам’ятки історичної думки України). – С. 333–334, 338.

[3] Максимович М. Книжная старина южноруская. – 1850. – С. 131–132: «Сколько русского дарования истратилось на них попусту! Но можно порадоваться по крайней мере тому, что вся эта беспредельная лесть, весь этот холодный, риторический, стеклянный блеск ума и слова выражался по-польски и по-латыни, а не языком южнорусским».

[4] Тут і далі детальніше про примірники творів І. Орновського див. у статті Ю. Рудакової про примірники видання «Багатий Сад».

[5] Estreicher K. Bibliografia Polska. – T. 23. – S. 439–440.

[6] URL: https://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/baza/

Бібліографічний опис чотирьох панегіричних творів І. Орновського включено до каталогу українських стародруків Я. Запаска та Я. Ісаєвича[7]. Опис «Багатого Саду» 1705 р. подано із зазначенням скороченої назви, вихідних відомостей, формату, наявності друку двома фарбами, гравюр на міді І. Щирського, однак вказано неправильний обсяг видання – усього 21 аркуш[8]. Примірники зафіксовано у двох збірках: ЦНБ (зараз Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського) та ХНБ (зараз Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка). Зазначено, що київський примірник – «з орнаментальною, видрукованою золотом рамкою».

У публікації Ф. Титова з історії друкарні Києво-Печерської лаври, у томі додатків, наведено назву видання «Багатий Сад» за титулом, а також окремі видавничі характеристики. Опис подано за примірником зі збірки Києво-Софійського собору № 1080, зазначено його особливості[9].

У каталозі ювілейної виставки українського друкарства 1925 р. С. Маслова[10] вміщено короткий опис «Багатого Саду» як прикметної пам'ятки, що відіграла важливу роль в історії українського книговидання. Видання описано за двома дефектними примірниками Київської духовної академії; в одному збереглося 52 аркуші, інший – «дуже деф[ектний]».

Бібліографічний опис видання «Багатий Сад» із короткою назвою за титулом включено до каталогу надрукованих кирилицею видань Т. Бикової та М. Гуревича[11], опис подано з посиланням на працю Ф. Титова. Також панегірик зафіксовано у зведеному каталозі видань іноземними мовами, надрукованих у Росії у XVIII ст.[12] Опис зроблено за примірником БАН, що походить із бібліотеки Феофілакта Лопатинського, вихованця Києво-Могилянської академії. В описі подано повні назви з трьох титулів; вказано, що примірники є у збірках БАН та ЦНБ УРСР. Опис того ж примірника БАН вміщено у каталозі бібліотеки Феофілакта Лопатинського[13]. Його укладачі так само передають тексти трьох титулів видання, однак невиправдано позначають їх як три окремі алігати видавничого конволюту.

Значну історіографію мають і перевидання панегіриків І. Орновського в оригінальному тексті й у перекладах. До недавнього часу вони перевидавалися переважно уривками. Польською мовою фрагменти творів «Муза Роксоланська» та «Багатий Сад» вмістив у антології «Roksolański Parnas» Р. Радишевський[14].

[7] Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 1. – С. 102, № 650, с. 106–107, № 687, с. 108; Кн. 2, ч. 1. – С. 19, № 794; с. 22, № 817, с. 33.

[8] Там само. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817.

[9] Титов Ф. Типография Киево-Печерской Лавры: исторический очерк (1606–1616–1916 г.г.). – Т. 1 : Приложения. – Киев : Типография Киево-Печерской Успенской Лавры, 1918. – С. 532–533; Тітов Ф. І. Матеріали для історії книжної справи на Вкраїні в XVI–XVII вв. : всезбірка передмов до українських стародруків / проф. Хв. Тітов ; Українська академія наук. – У Києві : З друкарні Української Академії Наук, 1924. – С. 532–533.

[10] Маслов С. І. Каталог ювилейної виставки українського друкарства. – Київ, 1925. – С. 28, 32.

[11] Приложение II : Издания на иностранных языках, опубликованные в России в 1689 – январе 1725 г. // Быкова Т. А., Гуревич М. М. Описание изданий, напечатанных кириллицей. 1689 – январь 1725 г. – Москва-Ленинград, 1958. – С. 308.

[12] Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке. – Т. 2: H–R. – Ленинград : Наука, ЛО, 1985. – С. 284–285, № 2138.

[13] Библиотека Феофилакта Лопатинского. – С. 257–259, № 334.

[14] Roksolański Parnas : polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do początku XVIII wieku. – Cz. 2 : Antologia / wybrał i oprac. Rostysław Radyszewśkyj. – Kraków, 1998. – S. 377–394.

Тексти чотирьох панегіриків опублікувала К. Гловалля у другому томі свого дисертаційного дослідження[15].

У перекладах В. Шевчука українською мовою фрагменти творів «Муза Роксоланська», «Скарбниця дорогого каміння», «Багатий Сад» надруковано у складі антологій «Аполлонова лютня»[16], «Антологія української поезії»[17], «Марсове поле»[18], «Слово многоцінне»[19], «Гімни і трени»[20]. У виданні «Тисяча років української суспільно-політичної думки»[21] окремі строфи панегірика «Багатий Сад» вміщено під заголовком «Поради правителю», перепубліковано в антології «Мазепина Атлантида»[22]. Також деякі сентенції з творів І. Орновського увійшли до збірників «Українська афористика X–XX ст.»[23], «Мудрість предвічна»[24]. Переклад В. Шевчука творів «Муза Роксоланська» та «Скарбниця дорогого каміння» з дослідженнями текстів опубліковано в журналі «Сіверянський літопис»[25], перепубліковано в антології «Мазепина Атлантида»[26], «Муза Роксоланська» також – у збірнику «Київські полоністичні студії»[27].

Велику увагу панегірикам І. Орновського приділив Р. Радишевський у своїх працях про польськомовну барокову поезію в Україні, де також навів і уривки творів[28]. Дослідник називає поетичний доробок «маловідомого до цього часу українського польськомовного поета»[29] досить великим. Характерною рисою творів І. Орновського він вважає вплетення в текст багатьох фактів із біографій осіб, яким вони присвячені. Текст написаного за принципами емблематичної поезії

[15] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 2. – 893 S.

[16] Аполлонова лютня : київські поети XVII–XVIII ст. / передм. В. Яременка ; упорядкув., прим. В. Маслюка, В. Шевчука, В. Яременка ; за ред. В. Крекотня. – Київ : Молодь, 1982. – С. 103–112.

[17] Антологія української поезії. – Т. 1: Українська дожовтнева поезія : твори поетів XI–XVIII ст. / ред. тому М. П. Бажан ; упоряд., авт. біогр. довідок В. О. Шевчук. – Київ : Дніпро, 1984. – С. 220–227.

[18] Марсове поле : героїчна поезія в Україні X – початок XIX століть / упоряд., вступ. ст., біограф. довідки та примітки В. О. Шевчук. – Київ : Молодь, 2004. – С. 296–304.

[19] Слово многоцінне : хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV–XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVI–XVIII століття) : В 4 кн. / упоряд. В. Шевчук, В. Яременко. – Кн. 3 : Література високого Бароко (1632–1709 рік). – Київ : Аконіт, 2006. – С. 648–653.

[20] Гімни і трени. Українська геральдична і пропам'ятна поезія XVI–XVIII ст. / упорядкув., вст. ст., прим., пер. Валерія Шевчука. – Київ : Кліо, 2024. – С. 202–206, 212–214, 236–239, 499–506.

[21] Тисяча років української суспільно-політичної думки : у 9 т. – Т. 3, кн. 2 : Остання чверть XVII – початок XVIII ст. / упоряд., рез., прим. В. Шевчук ; ред. С. Коба. – Київ : Дніпро, 2001. – С. 363–365, 407–409.

[22] Мазепина Атлантида. Творча спадщина доби 1687−1709 рр. / Упорядн. С. Павленко. – Київ, 2021. – С. 77–78.

[23] Українська афористика X–XX ст. / упоряд. Р. Коваль [та ін.] ; заг. ред. І. Драч, В. Черняк. – Київ : Просвіта, 2001. – С. 58–59.

[24] Мудрість предвічна. Афоризми давніх українських мислителів XI – поч. XIX ст. / упорядник Валерій Шевчук. – Київ : Кліо, 2019. – С. 263–266.

[25] Шевчук В. Чернігівський поет другої пол. XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 53–85; Його ж. Про панегірик І. Орновського «Скарбниця дорогого каміння», присвячений І. Обідовському // Сіверянський літопис. – 2008. – № 3. – С. 75–119.

[26] Мазепина Атлантида. – С. 40–76.

[27] Київські полоністичні студії. – Т. 16. – Київ, 2010. – С. 602–636.

[28] Radyszewśkyj R. Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do początku XVIII wieku. – Cz. 1 : Monografia. – Kraków, 1996. – S. 223–225, 238–240, 249–255; Radyszewśkyj R. Poezja polskojęzyczna na Ukrainie w XVII wieku. – Kraków, 1996. – S. 76–79.

[29] Radyszewśkyj R. Poezja polskojęzyczna na Ukrainie. – S. 76.

панегірика «Муза Роксоланська» Р. Радишевський характеризує як «піднесений апофеоз Івана Мазепи». Створений у річницю від початку його гетьманування, цей панегірик був хронологічно першим із низки творів, написаних на пошану І. Мазепи. Дослідник підкреслює, що «концептуально поєднані Орновським топоси мудрості та мужності стануть для наступних панегіристів [І. Мазепи – Автори статті] ніби обов'язковими»[30]. Твір «Скарбниця дорогого каміння» побудовано за тим же принципом: образність розвивається довкола символіки герба адресата – племінника І. Мазепи Івана Обидовського, з нагоди переходу якого до класу філософії і написано панегірик.

«Небесний Меркурій» («Золотий зодіак»), присвячений шлюбу представників подільської шляхти Станіслава Голінського та Петронелі Мясковської, є прикладом рідкісної для польськомовної української поезії епіталами – поетичного твору на честь молодого подружжя. У цьому творі І. Орновський «демонструє свою поетичну майстерність», використовуючи різнорядкові строфи та складні рими[31]. Р. Радишевський припускає, що на тих же засадах стемматичної композиції (тобто тексту як пояснення до геральдичного зображення) був побудований епіталамний твір «Сарматський Аполлон», присвячений шлюбу чернігівського полковника Семена Лизогуба та дочки генерального осавула Івана Скоропадського Ірини, текст якого, очевидно, не зберігся.

Панегірик «Багатий Сад» Р. Радишевський називає монументальною працею І. Орновського, «одним із найвидатніших досягнень української польськомовної поезії»[32]. Дослідник вказує на існування трьох відомих йому примірників твору, котрі зберігаються у Вроцлаві та Києві, – «вірогідно неповних і різних за складом». Він перелічує шість мідеритів І. Щирського, три з яких доповнюють текст панегірика та «вражають багатством подробиць і нашаруванням символіки», а три є зображенням герба Долива (Doliwa), довкола символіки якого і «відбуваються ерудовані міркування на 160 сторінках in folio»[33]. Одна з гравюр видання («Вхід») не згадується, вірогідно тому, що не збереглася у вроцлавському примірнику. Центральними смисловими елементами композиції твору Р. Радишевський визначає герб із його символами та «улюблений бароковими поетами топос віридажа-саду, котрий автор панегірика робить універсальним метафоричним символом»[34]. «"Багатий Сад" Орновського є не лише взірцем стемматичної композиції, але і прикладом вченої поезії, створеної за принципами наслідування. Жоден інший твір української польськомовної поезії не містить такої великої кількості цитат, зокрема латинських, посилань на античні та сучасні джерела», зокрема польські ранішого періоду та сучасні йому[35]. За визначенням Р. Радишевського, «Багатий Сад» є також «історіографічною рефлексією на буремні часи другої половини XVII та початку XVIII ст.»[36]. Дослідник відзначає, що І. Орновський добре володів польською мовою, легко оперував риторичними бароковими фігурами, а також сміливо творив неологізми, поєднував два поняття в одну конструкцію, що «повинно було посилити типовий для концепту ефект несподіванки»[37].

[30] Radyszewśkyj R. Polskojęzyczna poezja ukraińska. – S. 225.
[31] Там само. – S. 249.
[32] Там само. – S. 250.
[33] Там само.
[34] Там само. – S. 252.
[35] Там само. – S. 253.
[36] Там само. – S. 254.
[37] Там само. – S. 255.

В іншому дослідженні «“Bogaty Wirydarz” – Барокова вершина Івана Орновського»[38] Р. Радишевський називає «Багатий Сад» найфундаментальнішою працею поета, аргументуючи таку характеристику значним обсягом твору, який він вважає збіркою «численних панегіриків і поем, а також прозових звернень автора». Він відзначає, що книга вражає не лише обсягом, а й пишністю, адже вона «була оздоблена значно багатше, аніж його поема на честь гетьмана Івана Мазепи»[39] (тобто «Муза Роксоланська»). Жанр твору дослідник визначає як «віршований родовий літопис», розглядаючи різні його частини як яскраві зразки героїко-баталістичної та військово-патріотичної поезії, і наголошує на використанні великого фактографічного матеріалу як стосовно родоводу Захаржевських, так і щодо суспільно-політичних реалій Слобідської України. Крім того, Р. Радишевський називає твір «найвишуканішим прикладом зображення божественного саду»[40]. Автор робить висновок, що «Багатий Сад» І. Орновського є «типовою бароковою поемою, збудованою за тогочасними правилами риторики та поетики», написаною типовою для того часу макаронічною польсько-латинською мовою, однак «багатством змісту і форм» її автор перевершує «усіх, разом узятих, поетів часів високого бароко». «Її цінність саме в українській тематиці, у стилі своєрідного віршованого опису літописної історії», – наголошує дослідник[41].

«Багатий Сад», як і інші твори І. Орновського, коментується та цитується в роботі Р. Радишевського та В. Свербигуза «Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко»[42]. Тут наведено численні фрагменти оригінальних текстів творів і їх переклади українською мовою, здійснені авторами публікації. Привертає увагу, що дослідники безапеляційно та без аргументів називають І. Орновського придворним поетом гетьмана І. Мазепи, на підставі чого роблять висновок про його участь у поїздках гетьмана та навіть про вплив поета на формування державної політики Гетьманщини. Тексти творів дослідники трактують як джерело історичних фактів про добу І. Мазепи.

Широко творчість І. Орновського висвітлено в публікаціях В. Шевчука[43]. Дослідник намагається реконструювати основні віхи біографії І. Орновського, окреслює поетичне коло, до якого він належав, характеризуючи його (коло) як гроно світських поетів довкола І. Обидовського, «які витворили в українській літературі особливе явище барокового класицизму»[44].

У виданні «Муза Роксоланська», розділі «Іван Орновський – панегірист кінця XVII – початку XVIII століть» В. Шевчук окреслює загальну композицію та стилістичні особливості твору «Багатий Сад»[45]. Дослідник виділяє в структурі панегірика дві частини, перша з яких розкриває загальну історію роду Захаржев-

[38] Радишевський Р. «Bogaty Wirydarz» – Барокова вершина Івана Орновського. – С. 481–492.
[39] Там само. – С. 482.
[40] Там само. – С. 490.
[41] Там само. – С. 491.
[42] Радишевський Р. П., Свербигуз В. Б. Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко. – Київ : Просвіта, 2006. – 556 с.: іл.
[43] Див., напр.: Шевчук В. Козацька держава : етюди до історії українського державотворення. – Київ : Абрис, 1995. – С. 39; Його ж. Співці музи роксоланської в Чернігові (Києво-чернігівський осередок поетів другої половини XVII та першої половини XVIII століть) // Шевчук В. Дорога в тисячу років : Роздуми, статті, есе. – Київ : Радянський письменник, 1990. – С. 130–131.
[44] Шевчук В. Чернігівський поет другої пол. XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 54; Його ж. Про панегірик І. Орновського «Скарбниця дорогого каміння». – С. 75.
[45] Шевчук В. Муза Роксоланська : українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. – Кн. 2 : Розвинене бароко. Пізнє бароко. – Київ : Либідь, 2005. – С. 257–261.

ських, а друга присвячена оспівуванню подвигів Захаржевських-Донців. Окрім того, В. Шевчук звертає увагу на те, що гравюри на міді І. Щирського трапляються не в усіх примірниках тиражу видання. Вірш «Образ» («Facyjata ozdobnego gabinetu»), в якому «світ подається як система суперечностей: тимчасового й вічного, величі й малості, життя і смерті, сили й кволості, плинності й застиглості, широкості та вузькості, багатства й бідності», дослідник вважає одним із найблискучіших творів, шедевром давньої української поезії[46].

Твори «Муза Роксоланська» та «Скарбниця дорогого каміння», дослідженню яких присвячено окремі публікації, В. Шевчук називає зразками «панегіричної симфонії»[47], побудованими «на системі античних прикладів із використанням багатьох образів давньогрецької та римської мітології, через що сприймання її сучасним читачем, який не має класичної освіти, не може бути легким навіть при наявному коментарному словнику»[48]. У різних частинах «Музи Роксоланської» поет звертається до тем щастя, фортуни, слави, родової честі. Дослідник відзначає документальну вартість твору, який додає «кілька цікавих фактів до біографії великого гетьмана»[49]. Натомість «Скарбницю дорогого каміння» В. Шевчук характеризує як систему «напучень майбутньому володареві» – студентові Київської академії, небожеві І. Мазепи І. Обидовському[50]. Дослідник приділяє велику увагу аналізу міркувань І. Орновського про тимчасовість слави та світу та протиставлену їм цінність цноти (тобто моральної чистоти), слави роду, мудрості, щоб продемонструвати, що його творчість – не просто вихваляння, а «серйозний розмисел». У поетичних словах автора, що він «обходив був Феба», але «прийшов знову до нього», дослідник вбачає дрібні автобіографічні деталі – «звідомлення» панегіриста, про якого нам майже нічого не відомо[51].

На думку В. Шевчука, висока інформаційна цінність панегіричної творчості І. Орновського полягає не лише в багатстві фактографічного матеріалу з історії України, а й у глибоких філософських роздумах про світ і людину. Перенасиченість його текстів метафорами, розмаїттям образів, античними уподібненнями та цитатами, а також використання різноманітних розмірів силабічного вірша дає підстави дослідникові зараховувати творчість І. Орновського до зразків високого бароко, водночас наснажену виразним гуманістичним звучанням.

Л. Ушкалов також розглядає «Багатий Сад» у контексті української літературної барокової творчості, залучаючи короткі цитати з твору мовою оригіналу[52]. Дослідник визначає поему як один із «вершинних творів поезії українського бароко» і «найліпший образок Слобожанщини в літературі українського бароко»[53]. Окрім того, Л. Ушкалов підкреслює тісний зв'язок панегірика з поетичною традицією Речі Посполитої[54].

[46] Там само. – С. 260.
[47] Шевчук В. Чернігівський поет другої пол. XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 56.
[48] Шевчук В. Про панегірик І. Орновського «Скарбниця дорогого каміння». – С. 76.
[49] Шевчук В. Чернігівський поет другої пол. XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 59.
[50] Шевчук В. Про панегірик І. Орновського «Скарбниця дорогого каміння». – С. 76.
[51] Там само. – С. 77.
[52] Ушкалов Л. З історії української літератури XVII–XVIII століть. – [Харків], 1999. – С. 75, 79, 168 та ін.
[53] Ушкалов Л. Барокова поезія Слобідського краю // Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. – Київ : Факт, 2006. – С. 84–85.
[54] Ушкалов Л. Література галицька, слобідська та інші // Ушкалов Л. Від бароко до постмодерну. – Київ : Грані-Т, 2011. – С. 491–492.

А. Макаров характеризує І. Орновського як поета «нового типу»[55], який творить герметичну, складну до розуміння поезію. Авторський художній світ далекий від прози життя, це своєрідне філософське «видіння» Золотого віку. Дослідник називає панегириста «співцем визвольних і оборонних війн»[56], який відчуває відразу до «кривавої слави» та висміює «марсіалістів» (прихильників Марса – бога війни), що її вихваляють, натомість оспівує мир і творчу працю[57]. А. Макаров ілюструє свої висновки багатьма фрагментами, зокрема з панегірика «Багатий Сад» в українському перекладі В. Шевчука.

Архієпископ Ігор (Ісіченко) зараховує І. Орновського до чільних представників панегіричної поезії періоду Бароко. Детальніше він аналізує присвячену І. Мазепі поему «Муза Роксоланська», зосереджуючись на використанні античної образності, консептизму, емблематичних засадах побудови тексту[58]. Звертається до аналізу творчості І. Орновського і Г. Роте. У своїй роботі про польськомовну поезію в ранньомодерній Україні дослідник підкреслює схильність панегириста до створення складних неологізмів[59]. Ім'я І. Орновського згадується у ряді збірних і оглядових праць[60], а також у студіях, присвячених Чернігівському інтелектуальному гуртку другої половини XVII – початку XVIII ст.

Дослідженню творів І. Орновського присвячено фундаментальну докторську дисертацію К. Гловаллі німецькою мовою, захищену на Філософському факультеті Рейнського університету Фрідріха Вільгельма в Бонні у 2011 р. й опубліковану в 2013 р. у двох томах[61]. У першому томі величезної за обсягом роботи (1760 сторінок) зібрано та систематизовано інформацію про І. Орновського, бібліографію його життя та творчості, розглянуто структуру його панегіричних творів «Небесний Меркурій» («Золотий зодіак»), «Муза Роксоланська», «Скарбниця дорогого каміння», «Багатий Сад», проаналізовано мовні особливості текстів, джерела цитування, художні характеристики творчого доробку українського панегириста.

У другому томі дослідження авторка вмістила тексти чотирьох панегіриків І. Орновського, які їй вдалося віднайти та відтворити за рідкісними збереженими примірниками різних збірок. Тексти подано паралельно у двох версіях: в оригінальній орфографії та за правилами сучасного правопису[62]. Показово, що К. Гловалля приділила значну увагу систематизації та ідентифікації цитат у творах І. Орновського, навела статистичні підрахунки за мовою та тематикою фрагментів, етнічною приналежністю авторів, місцем цитат у структурі текстів панегіриків та

[55] Макаров А. М. Світло українського бароко. – Київ : Мистецтво, 1994. – С. 97.

[56] Макаров А. Пророцтво Лазаря Барановича // Чернігівські афіни. – Київ : Мистецтво, 2002. – С. 31.

[57] Макаров А. М. Світло українського бароко. – С. 131–132.

[58] Ігор (Ісіченко Ю. А.). Історія Української літератури: епоха Бароко XVII–XVIII ст. – Львів–Київ–Харків : Святогорець, 2011. – С. 360–362.

[59] Rothe H. Vom Barock Klassizismus in der polnischen Dichtung der Ukraine. Lazar Baranovyč und Jan Ornowski // Necessitas et ars : studia staro-polskie dedykowane profesorowi Januszowi Pelcowi / red. Barbara Otwinowska. – Warszawa : Semper, 1993. – T. 1. – S. 47–55.

[60] Див., напр.: Історія української літератури : у 12 т. / редкол.: Віталій Дончик (голова) [та ін.]. – Т. 2 : Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.) / наук. ред:. В. Сулима, М. Сулима. – Київ : Наукова думка, 2014. – С. 355, 564–566, 570–572 та ін.

[61] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 1. – 867 S.; T. 2. – 893 S.

[62] Робота К. Гловаллі була дуже корисна при підготовці нашого видання в частині визначення правильного написання окремих польських слів, встановлення багатьох міфологічних імен і понять, а також ідентифікації багатьох цитат.

іншими характеристиками. У текстовій частині своєї роботи та посиланнях до текстів панегіриків авторка подала інформацію про авторів, цитовані твори, переклади цитат німецькою мовою; уклала перелік фрагментів, що залишилися неатрибутованими. Було б добре, якби ґрунтовне дослідження К. Гловаллі побачило світ у перекладі українською мовою.

У статті І. Лосієвського 2004 р., вміщеній у збірнику матеріалів конференції «Польська діаспора в Харкові: історія і сучасність»[63], представлено різноаспектний огляд панегірика «Багатий Сад». Дослідник перелічує відомі на сьогодні примірники твору, зокрема розмірковує про причини друку особливого примірника з золоченою рамкою з фонду НБУВ. І. Лосієвський аналізує структуру та художні особливості видання, розглядаючи «Багатий Сад» як збірку різножанрових барокових панегіричних поезій, які мають «єдину сюжетно-композиційну організацію», що дозволяє сприймати панегірик «як цілісний художній твір». На його думку, «семантика алегоричного образу Саду з Трояндами пов'язана з темою відродження занедбаних земель [тобто Слобідської України – Автори статті], темою «Нового Єрусалима», який подібний до Едему – земного раю»[64]. Дослідник окреслює загальне історичне тло, на якому розвиваються описані в творі події, розмірковує про походження І. Орновського та представників родини Донців Захаржевських. Він наголошує, що історико-культурна цінність твору визначається тим, що це «перший ... художньо-документальний твір про Слобідську Україну» другої половини XVII – початку XVIII ст., насичений «фактами «малої» історії, про більшість з яких такої деталізованої інформації в інших документальних джерелах немає»[65].

Історичні, біографічні та географічні факти, викладені в панегірику «Багатий Сад», є цінним джерелом для дослідження історії Слобожанщини, особливо Харківського полку та Харкова. Ці відомості використано у дослідженнях XIX – початку XX ст. єпископа Харківського та Охтирського Філарета (Гумілевського)[66], істориків Є. Альбовського[67], Д. Багалія[68]. У праці Д. Багалія та Д. Міллера з історії Харкова панегірик І. Орновського відзначено як перший літературний твір, що має «близьке відношення до м. Харків» і містить «надзвичайне багатство фактичних даних про військові звитяги та взагалі діяльність Донців Захаржевських у Слобідській Україні»[69]. У додатках до першого тому подано розлогий переказ твору російською мовою та вміщено зображення гравірованого титулу видання[70].

[63] Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – С. 82–100.

[64] Там само. – С. 91.

[65] Там само. – С. 98.

[66] [Филарет] (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 2 : Уезды Харьковский и Валковский. – Москва, 1857. – Стб. 51–53, 57–59, 63–64, 315; Отд. 4 : Чугуевские округи военного поселения; уезды Змиевский и Волчанский. – Харьков, 1857. – Стб. 221; Отд. 5 : Изюмский, Купянский и Старобельский уезды; Купянские и Старобельские округи военного поселения. – Харьков, 1858. – Стб. 27, 146.

[67] Альбовский Е. Истории Харьковского полка. – Т. 1, кн. 1 : Харьковские казаки. Вторая половина XVII ст. (по архивным источникам). – Харьков, 2005. – С. 116.

[68] Багалій Д. І. Історія Слобідської України / автор передмови і коментаря В. В. Кравченко. – Харків : Основа, 1990. – С. 66; Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год) : историческая монография. – Харьков, 2004. – Т. 1. – 457–458, 557–563.

[69] Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова. – С. 457.

[70] Там само. – С. 557–563.

До відомостей І. Орновського звертаються й сучасні науковці. В. Маслійчук аналізує панегірик «Багатий Сад» як генеалогічне та бібліографічне джерело до історії родини Донців[71]. Дослідник вважає твір «надзвичайно цінним свідченням усвідомлення шляхетськості», соціальної винятковості української старшини в другій половині XVII ст.[72] О. Одноroженко розвиває цю ж тему, аналізуючи геральдичну складову родової легенди Донців Захаржевських, сконструйовану в панегірику на їхню честь[73]. В. Кравченко називає «Багатий Сад» «першою пам'яткою слобідської історіографії» («the first monument of the Sloboda region's historiography»[74]). Він же припускає, що садова тематика на титульній гравюрі видання є символічним відображенням міста Харкова, в якому полковникують Донці Захаржевські.

Твори І. Орновського потрапляють у фокус уваги дослідників у контексті вивчення доби гетьмана І. Мазепи, оцінки його особистості, підтримуваних ним культурних проєктів і гетьманського оточення. Так, Н. Яковенко апелює до творчості панегириста, зокрема тексту «Музи Роксоланської», як до джерела оціночних суджень сучасників про І. Мазепу[75].

Згадуються панегірики І. Орновського в працях С. Павленка, зокрема в його монографії «Іван Мазепа як будівничий української культури»[76]. Автор аналізує їх у контексті вивчення панегіричних текстів, присвячених І. Мазепі й іншим представникам козацької старшини, та дослідження образності барокових гравюр І. Щирського[77]. Історик зазначає, що «поширювались панегіричні твори у вузькому колі – в основному зачитувались на старшинських бенкетах, весіллях, урочистих церемоніях» і «таким чином ставали надбанням елітарного прошарку суспільства – керманичів Гетьманщини, кращих достойників української церкви»[78].

Яскрава барокова образність, художня майстерність і оригінальність гравюр І. Щирського сприяли тому, що зображення титулів, гравюр, окремих аркушів із видань творів І. Орновського використовувалися для ілюстрування різноманітних публікацій. Наприклад, такі зображення вміщено в каталогах Я. Запаска та Я. Ісаєвича[79], П. Попова[80], дослідженнях М. Макаренка[81], В. Маслійчука[82], Р. Ра-

[71] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку 1654–1706 рр. – Харків, 1999. – С. 51; Його ж. Провінція на перехресті культур: Дослідження з історії Слобідської України XVII–XIX ст. – Харків, 2007. – С. 34, 39, 83; Його ж. Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII – першої третини XVIII ст. – Харків, 2009. – С. 18.

[72] Маслійчук В. Л. Козацька старшина слобідських полків. – С. 149, 237.

[73] Одноroженко О. Козацька територіальна геральдика кінця XVI–XVIII ст. – Харків, 2009. – С. 130–133; Його ж. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада. – Київ : Темпора, 2011. – С. 338, 341.

[74] Kravchenko V. Kharkov/Kharkiv : a borderland capital. – Berghahn Books, 2023. – P. 28.

[75] Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століття. – Київ : Laurus, 2012. – С. 222, 406.

[76] Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури. – Київ : КМ Академія, 2005. – С. 74–76.

[77] Там само. – С. 166–168.

[78] Там само. – С. 76

[79] Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 1. – С. 108; Кн. 2, ч. 1. – С. 33–34.

[80] Попов П. Матеріали до словника українських граверів. – С. 133.

[81] Макаренко М. О. Орнаментація української книжки XVI–XVIII ст. – Київ, 1926. – С. 29, іл. 11, с. 37, іл. 14.

[82] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 57; Його ж. Козацька старшина слобідських полків. – С. 17, 150.

дишевського[83], Д. Степовика[84], В. Шевчука[85], антологіях «Мазепина Атлантида»[86], «Гімни і трени»[87] та ін. Спеціальну увагу оздобленню панегіриків І. Орновського, насамперед мідеритам І. Щирського, створеним для твору «Багатий Сад», приділено у ряді спеціалізованих публікацій із історії мистецтва[88].

1. Ілюстрація з «Багатого Саду» у виданні «Мудрість предвічна»[89]

У «Словнику російських граверів XVI–XIX ст.» Д. Ровинського вміщено коротку інформацію про І. Щирського з переліком декількох його гравюр, однак мідерити «Багатого Саду» серед них не вказано[90]. П. Попов у «Матеріалах до словника українських граверів» наводить короткий життєпис І. Щирського[91]. Розширюючи перелік робіт майстра, зазначених у словнику Д. Ровинського, П. Попов описує й ілюстрації до «Багатого Саду» (однак поміж них не враховано великої гравюри з зображенням палацу, ймовірно тому, що її бракує в примірнику зі збірки Києво-Софійської бібліотеки, з яким працював дослідник). Автор словника ємко та лаконічно описує зміст зображеного, вказуючи розміри гравюр і написи в їх картушах[92].

[83] Radyszewśkyj R. Polskojęzyczna poezja ukraińska. – S. 251; Roksolański Parnas : Antologia. – S. 378; Радишевський Р. П., Свербигуз В. Б. Іван Мазепа в сармацько-роксоланському вимірі високого бароко. – С. 12, 30, 44, 68, 73, 102, 134, 144, 155, 158, 228, 447, 450. В останній праці опубліковано гравюри та ініціали з видання «Багатий Сад» без посилання на джерело.

[84] Степовик Д. В. Іван Щирський : поетичний образ в українській барокковій гравюрі. – Київ : Мистецтво, 1988. – С. 127, 129–131.

[85] Шевчук В. Козацька держава. – С. 39.

[86] Мазепина Атлантида. – С. 5, 40, 42, 77, 78.

[87] Гімни і трени. – С. 236, 238, 500, 502.

[88] Див., напр.: Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст. – Львів : Видавництво Львівського університету, 1971. – С. 269–270; Каменева Т. Н. Орнаментика и иллюстрации черниговских изданий XVII–XVIII веков // Книга. Исследования и материалы : сборник. – Москва : Книга, 1974. – Т. 29. – С. 177.

[89] Мудрість предвічна. Афоризми давніх українських мислителів XI – поч. XIX ст. – С. 263. На ілюстрації зображено кінцівку з маскароном – типовий графічний елемент у тодішніх українських стародруках. Із невідомих причин упорядники антології назвали її портретом І. Орновського.

[90] Ровинский Д. А. Подробный словарь русских граверов XVI–XIX вв. – Т. 2 : К–Ф. – Санктпетербург : Тип. Императорской академии наук, 1895. – Стб. 1232–1236.

[91] Попов П. Матеріали до словника українських граверів. – С. 128–138.

[92] Там само. – С. 134, 137, № 11–14.

М. Макаренко звертає увагу на алегоричний характер малюнка форти «Вхід», зокрема фігури античних богів і путті, та барокову пишноту гравюр І. Щирського. Багата орнаментика є свідченням естетичних уподобань того часу – XVIII ст., яке М. Макаренко називає веселою та гучною епохою «з її нахилом до урочистих свят, невпинним пориванням до насолоди, з її любов'ю до життя, до краси, до веселих переживань»[93].

Г. Логвин високо оцінює діяльність І. Щирського як гравера, а також згадує його малярські здібності. В оформленні «Багатого Саду» дослідник зауважує на проробленості деталей в ілюстраціях, що представляють так званий «регулярний парк» із його клумбами, боскетами тощо[94] .

Детальний опис гравюр «Багатого Саду» наводить у своїх мистецтвознавчих студіях Д. Степовик. Художньому доробку І. Щирського він присвятив окреме монографічне дослідження[95], текст якого було перевидано з доповненнями як частину праці з історії української гравюри[96]. Мистецтвознавець аналізує мідерити «Багатого Саду» в контексті пейзажних гравюр, характеризуючи ілюстрації до панегірика як найкращий взірець «паркового мотиву»[97]. Саме у виданні «Багатий Сад» український гравер уперше у своїй творчості презентує окультурену природу як самостійний художній образ[98]. Дослідник зосереджується не лише на символічному наповненні зображень, а й на композиції малюнків. Форту з постатями античних богів і алегоричними фігурами чеснот він називає одним із найбільш патріотичних творів майстра[99]. Разом із тим Д. Степовик припускає, що у своїй роботі гравер орієнтувався на графічні зразки західних митців, зокрема твори з альбомів, котрі привіз до Києва О. Тарасевич, однак надав зображенню саду власне трактування[100].

Проаналізовані публікації яскраво свідчать, що «Багатий Сад» і інші панегіричні твори І. Орновського добре відомі дослідникам, згадуються в історичних і літературознавчих розвідках, у працях, присвячених гетьману І. Мазепі та його оточенню. Майстерні гравюри І. Щирського широко аналізуються в мистецтвознавчих працях. Фрагменти тексту «Багатого Саду» поряд із іншими панегіриками в перекладі В. Шевчука увійшли до багатьох антологій української поезії. Яскрава образність гравюр І. Щирського сприяла їх активному використанню в якості ілюстрацій у численних публікаціях різної тематики.

Історіографічний огляд публікацій показує їх численність і ґрунтовність, водночас і наявність ще недостатньо вивчених аспектів. Напевне, назріла потреба в дослівному та літературному перекладах повного тексту пам'ятки українською мовою. Тому маємо надію, що публікація видання та присвячених йому наукових розвідок не тільки доповнить історіографію вивчення «Багатого Саду» І. Орновського, а й сприятиме популяризації й активізації наукового інтересу до твору.

[93] Макаренко М. О. Орнаментація української книжки XVI–XVIII ст. – С. 35.

[94] Логвин Г. Н. З глибин : Гравюри українських стародруків XVI–XVIII ст. – Київ : Дніпро, 1990. – С. 86.

[95] Степовик Д. В. Іван Щирський. – Київ, 1988. – 160 с.

[96] Степовик Д. Українська гравюра бароко. – Київ : Кліо, 2013. – С. 365–474; Його ж. Українська гравюра бароко. – Вид. 2-ге, переробл. – Київ : Кліо, 2022. – С. 365–471.

[97] Степовик Д. В. Українська графіка XVI–XVIII століть : еволюція образної системи. – Київ : Наукова думка, 1982. – С. 275.

[98] Степовик Д. В. Іван Щирський. – С. 128.

[99] Там само. – С. 130.

[100] Там само. – С. 132. Див також: Степовик Д. Українська гравюра бароко. – 2013. – С. 456.

Юлія Рудакова

Видавничі особливості та художнє оформлення видання «Багатий Сад» Івана Орновського

Визначне за поліграфічним виконанням видання панегіричного твору «Багатий Сад» демонструє широкий арсенал різноманітних засобів поліграфії та декоративних елементів, котрі використовувалися для оздоблення українських книг. У ньому застосовано друк тексту шрифтом різних видів і розмірів, великі літери для виділення слів, насамперед імен, прізвищ, назв гербів, друк червоною фарбою, спеціально підготовлені ілюстрації, гравіровані ініціали, заставки, кінцівки, смужки та рамки з виливних прикрас.

У цій статті ми маємо на меті охарактеризувати видання твору І. Орновського «Багатий Сад» у цілому: особливості його складу та сигнатурної формули, використані шрифти, помилки та розбіжності в наборі, його художнє оформлення – рамки, заставки, кінцівки, ініціали тощо.

Загальний бібліографічний опис видання:

Ornowski, Jan.

Bogaty w parentelę, sławę, y honory wirydarz herbownemi Wielmoznych Ich Mościow Panow P. Zacharzewskich, pozornie po swych kwaterach zasadzony, rozami, na ozdobę, rodowitey, sławney, y zamożney w honory prozapiey, in triade roz, wysymbolizowaney, Iego Carskiego Naiasnieyszego Maiestatu, stolnika y połkownika charkowskiego, Wielmoznego Iego Mosci Pana, P. Theodora Zacharzewskiego niesmiertelnemu imieniu oyczystą muzą, przez przychylnego y zyczliwego sługę, Iana Ornowskiego, w prezeńcie szczyrey zyczliwości, oddany. Roku, ktorego, ogrod Maria zamkniony, wydała kwiat iesseyski, dziwnie rozwiniony. Cant. cap. 4. [Kijów]. W S. Cudotworney Wielkiey Laurze Kiiowopieczarskiey. Roku 1705.
[80] k.: graw.; 2°. Сигнатури: [10],A–C^4,D^2,E–H^4,1,I–K^4,[2],L–R^4,S.
Фінгерпринт: 4.y- i.i, a.e. MaWn C 1705A.

Художнє оформлення: три форти (мідерити), три гравюри з гербом і гравюра-ілюстрація (мідерити), текст у рамках із виливних прикрас, тиснення слів із дерев'яних кліше (гравіровані заголовки), заставки, кінцівки, ініціали, виливні прикраси, друк у дві фарби на титулі та в тексті на окремих аркушах.

Складна структура твору зумовила наявність у виданні трьох титульних аркушів (арк. [3], E_2, L). Перед аркушем L [= 52] вклеєно два ненумеровані аркуші (арк. [50–51] послідовної нумерації), перший із них – вдвічі ширший, ніж решта, та містить гравюру, зворот чистий, другий аркуш містить друкований текст лише на звороті.

Загальний обсяг видання – 80 ненумерованих аркушів. Книжка складається переважно з чотириаркушних зошитів. Деякі з них називаємо зошитами дещо умовно, адже їх складають вклеєні аркуші, а не цілісні двоаркуші. Це зумовлено тим, що книговидавнича техніка, яка застосовувалася в той час у Києво-Печерській друкарні, не дозволяла відтискати гравюри на міді разом із набором. Тому аркуші з мідеритами виготовлялися окремо від текстової частини та вклеювалися на фальц (тобто згин) парних аркушів або підклеювалися до сусідніх.

Таким чином, у виданні «Багатий Сад» три початкові несигнатуровані аркуші, два з яких містять гравюри, є вклеєними, після них ідуть зошит із чотирьох і зошит із двох аркушів. Десятий аркуш із гравюрою вклеєний. Далі йдуть: три чотириаркушні зошити A, B, C, двоаркушний зошит D, чотири вклеєні аркуші (перші два містять гравюри) без сигнатур, що умовно складають зошит E, три чотириаркушні зошити F, G, H, вклеєний аркуш із сигнатурою 1, два чотириаркушні зошити I, K, два вклеєні аркуші без сигнатур, перший із яких із гравюрою – подвійної ширини, зошит L із вклеєними першим (містить гравюру) та четвертим аркушами, шість чотириаркушних зошитів M, N, O, P, Q та R. Останній аркуш видання з сигнатурою S вклеєний. Формулу за сигнатурами складено за чотирма найповнішими примірниками видання.

У стандартних чотириаркушних зошитах сигнатури розміщено на перших двох аркушах, позначено заголовними літерами та цифрами таким чином: «A», «A 2» або «A2», з проміжком між буквою та цифрою у сигнатурах A_2, B_2, C_2, F_2, G_2, I_2, Q_2, з невеликим проміжком – у сигнатурі H_2, без проміжку – у сигнатурах K_2, L_2, M_2, N_2, O_2, P_2, R_2. У двоаркушному зошиті D сигнатура міститься лише на першому аркуші.

Перші десять аркушів видання не мають сигнатур, тож позначаємо їх у порядку послідовної нумерації [1–10]. Також сигнатури не проставлені на половині аркушів кожного сигнатурованого зошита (крім зошита E). На аркушах, що складають зошит E, а також двох аркушах із гравюрою та цитатами (арк. [50–51]), вклеєних перед аркушем L, сигнатур теж немає.

Такі особливості (а також, певно, невелика кількість збережених примірників, переважно неповних) спричинили появу помилкових відомостей про фоліацію видання у бібліографії. Так, у каталозі українських стародруків Я. Запаска, Я. Ісаєвича вказано обсяг видання – 21 аркуш[1], що становить чверть справжнього обсягу. Натомість у каталозі К. Естрайхера наведено загадкову кількісну одиницю «ark. 10½»[2], що, вірогідно, означає 42 аркуші, адже в інших подібних випадках кількість «ark.» приблизно відповідає кількості зошитів у виданні.

На більшості сторінок видання також надруковано кустоди – перше слово (чи частину слова) тексту наступної сторінки. Переважно вони розміщені внизу справа у межах рамки.

Складна формула, відсутність нумерації аркушів або сигнатур, неповнота більшості збережених примірників ускладнюють проведення книгознавчих досліджень пам'ятки. Для того, щоб спростити роботу з текстом, легше орієнтуватись у його частинах, а також мати можливість визначити розташування дефектного аркуша у виданні, ми уклали поаркушний опис[3], у якому наводимо ті елементи, за якими можливо встановити розміщення та порядок аркушів. У описі вказано початкові рядки тексту на лицевій стороні та звороті аркушів, початкові слова заголовків, слова на титульних аркушах і гравюрах, кустоди. Також подано наскрізну нумерацію аркушів і позначення аркушів за сигнатурами.

Видання «Багатого Саду» І. Орновського вирізняється дуже складною поліграфією. У ньому використано шрифти щонайменше п'яти розмірів і трьох видів: антикву, курсив і готичний шрифт (схожий на фрактуру). Основну частину тексту надруковано готичним шрифтом, курсив використано переважно у про-

[1] Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817.
[2] Estreicher K. Bibliografia Polska. – T. 23. – S. 440.
[3] Див. Додаток 1.

зових передмовах, антикву – для друку тексту латинською мовою. Наведемо характеристики шрифтів.

Найдрібніший шрифт – курсивний (латинська та польська мови). Висота 10 рядків – 42 мм, висота заголовних літер цим шрифтом – 2 мм (часто їх використано вперемеш із заголовними літерами наступного розміру). Цим дрібним курсивом надруковано польський текст прозових передмов і прозових пояснень у віршованому тексті, а також підписи до цитованих фрагментів – переважно латинською мовою.

Другий за розміром дрібний шрифт – антиква (латинська мова, заголовні літери – також польська мова). Висота 10 рядків – 42 мм, висота заголовних літер – 3 мм. Цим шрифтом надруковано всі латинські цитати в тексті, великі літери використано також на титульних аркушах і у заголовках польською мовою.

Готичний шрифт – це шрифт авторського віршованого тексту польською мовою. Висота 10 рядків – 52 мм, висота заголовних літер цим шрифтом – 3 мм, літери J – 4 мм.

Із гарнітур двох найбільших за розмірами шрифтів (антиква, польська мова) використано лише заголовні літери – на титульних аркушах і в підзаголовках, а також як перші літери окремих строф. Висота заголовних літер четвертого за розміром шрифту – 6 мм, найбільшого шрифту – 8–9 мм, деякі літери – до 10 мм. Вірогідно, ці найбільші літери насправді належать до різних шрифтів, тому мають такі розбіжності у розмірах, але при наборі заголовків їх використано вперемеш. Візуально вони утворюють нерівні рядки через неоднакові розміри та нахил літер, а також різну висоту їх розміщення. Літери висотою 6 мм утворюють більш рівні рядки. Найрівніше та найохайніше виглядає текст, надрукований готичним шрифтом.

Сигнатури позначено заголовними літерами готичного шрифту, крім «C2» та «G2», які позначено заголовними літерами другого за розмірами шрифту (висотою 3 мм). Кустоди набрано літерами двох найменших і готичного шрифтів, відповідно до друку тексту на початку наступної сторінки. Набір кустодів нерівний, окремі літери на деяких сторінках у різних примірниках містяться вище чи нижче рядка.

На титульних аркушах (арк. [3], E_2, L) і окремих сторінках (арк. [4], H_2, P_3) частину тексту та елементів оздоблення надруковано червоною фарбою. У різних примірниках рядки, надруковані чорною та червоною фарбами, розташовуються на різних відстанях один від одного. В одному з примірників (Опис, № 1.2[4]) на аркуші [4] помічено дефект друку ініціала: по нижньому краю не відбилася нерівна смуга шириною 2–3 мм; можливо дошку при застосуванні було пошкоджено.

При порівнянні декількох примірників видання «Багатий Сад» вдалося виявити окремі помилки в наборі. У літературі висловлюється думка про те, що у лаврській друкарні велику увагу приділяли якості друку, з друкованим текстом ретельно працювали, зокрема набрані сторінки неодноразово вичитували[5]. Однак на підготовку панегіричних видань, вірогідно, витрачали менше часу та зусиль, тому в тексті такого значного обсягу та складного з поліграфічної точки зору не

[4] Тут і далі скорочене посилання на: Опис примірників видання «Багатий Сад» Івана Орновського. Опис уміщено наприкінці статті про примірники видання панегірика «Багатий Сад».

[5] Титов Ф. Типография Киево-Печерской Лавры. Исторический очерк (1606–1616–1916 г. г.). – Т. 1 : (1606–1616–1721 г. г.). – Киев : Типография Киево-Печерской Успенской Лавры, 1918. – С. 348.

вдалося уникнути помилок. Це стосується як написання, так і взаємного розташування слів. Значну частину таких помилок, насамперед тих, які ускладнюють розуміння тексту чи спотворюють назви населених пунктів, імена тощо, прокоментовано у посиланнях до тексту пам'ятки.

Наведемо найхарактерніші приклади помилок і поряд – правильного написання слів (підкреслено відповідні літери залежно від помилки):

– пропуск літер:
  арк. [7]: wprowdzaią – wprowadzaią,
    wypowadzić – wyprowadzić,
    pmięci – pamięci,
  арк. A_4 зв.: wzystkim – wszystkim,
  арк. C_4: pzybawi – przybawi,
  арк. H_3 зв.: IZUMA – Iziuma,
  арк. L_2: utamował – utaśmował,
    miasto ... piosnek – wmiasto ... piosenek,
  арк. M_2 зв.: wosk – wojsk,
  арк. N: OKOŁA – Oskoła,
  арк. O_3: waleczngo – walecznego,
  арк. P: wsystkie – wszystkie,
  арк. Q_4 зв.: lauami – laurami;
– пробіли розривають частини слів або, навпаки, слова надруковано разом:
  арк. [5]: boiuią cych – boiuiących,
  арк. [7]: nie wczasy – niewczasy,
  арк. C_2 зв.: prożny m – próżnym,
  арк. D_2 зв.: w Kroczyć – wkroczyć,
  арк. E_4 зв.: prze demną – przede mną,
  арк. G_3: w nętrzności – wnętrzności,
  арк. H: w tęczasy – w te czasy,
  арк. I_4: wzłote – w złote,
  арк. N_2 зв.: Wgębie – W gębie,
  арк. N_3 зв.: z nakiem – znakiem,
  арк. P: z nam – znam,
  арк. P_3 зв.: nie szczęsna – nieszczęsna,
  арк. Q зв.: odgniewu – od gniewu,
  арк. Q_2: U cieczką – ucieczką,
  арк. Q_3: O gniskiem– ogniskiem,
  арк. R_2: Dostate cznie – Dostatecznie,
  арк. S: Za szlubienie – Zaszlubienie;
– поміняно місцями літери у слові чи словах:
  арк. [6]: Scelenus – Stenelus,
  арк. H зв.: Krołewst – królestw,
  арк. H_3: pzrez – przez,
  арк. H_4 зв.: zadargliwy – zagardliwy,
  арк. O_4 зв.: XI. – IX.,
  арк. R_3 зв.: upartowali – upatrowali,
  арк. R_4: zwycięst Twych w znaki – zwycięstw twych znaki;
– сплутано графічно подібні літери:
  арк. [6]: Imarus – Tmarus,

арк. [6] зв.: gruntn – gruntu,
арк. B: stę – się,
арк. E зв.: MULTIFLICI – MULTIPLICI,
арк. E_2 зв.: COLORIRUS – COLORIBUS,
арк. E_4 зв. та ін.: CREGORZA – GREGORZA,
арк. F_2: humauornm – humanorum,
арк. G зв.: Muramskim – Murawskim,
арк. G_4 зв. та ін.: GRECORZ – GREGORZ,
арк. H_4 зв.: ZAGHARZEWSKIEGO – ZACHARZEWSKIEGO,
арк. I_3: Bll. – Bil.,
арк. K: Pasickami – pasiekami,
арк. K зв.: Comment – Comneni,
арк. M: consederunr – consederunt.

Також відзначимо розташування однієї з друкованих маргіналій у неправильному місці (арк. P зв.): вона повинна бути нижче, адже стосується наступної строфи.

У досліджених примірниках ми не помітили жодного прикладу виправлення помилок у словах поверх друкованого тексту – ні у друкарні замазуванням або заклеюванням, ні читачами. Проте помилки в тексті, вірогідно, виправляли в процесі друку, чим можна пояснити виявлені відмінності в наборі різних примірників. Більшість розбіжностей пов'язана з наявністю діакритичних знаків, частина – з виправленням граматичних помилок, деякі – з різним розміщенням елементів у наборі.

У шести проаналізованих примірниках (Опис, № 1.1–1.4, 3.6, 4.7) виявлено такі відмінності в наборі:

арк. A_2 зв. (примітка 185[6]): zawźiętośći – № 1.1, 1.2, 1.3; zawziętośći – № 3.6, 4.7;

арк. A_4 (примітка 199): Polsz cze – № 1.1, 3.6; Polszcze – № 1.2, 1.3, 4.7;

арк. G_4 зв. (примітка 394): spzryśiężne (помилка!) – № 1.1, 3.6; sprzyśiężne – № 1.2, 1.3, 4.7;

арк. I (примітка 439): mądrzy – № 1.1; mązdry (помилка!) – № 1.3, 3.6, 4.7;

арк. I_2 (примітка 447): Tos – № 1.1; Toś – № 1.3, 3.6, 4.7;

арк. M (примітка 562): niedźwiedźmi – № 1.1; niedzwiedzmi – № 1.2, 1.4, 3.6, 4.7;

арк. N_4 (примітка 624): zdrádliwe – № 1.1; zdradliwe – № 1.2, 3.6, 4.7;

арк. N_4 зв. (примітка 626): máscią – № 1.1; máśćią – № 1.2, 3.6, 4.7;
(примітка 627): dzielny – № 1.1; dźielny – № 1.2, 3.6, 4.7;

арк. P зв. (примітка 657), маргіналія в рамці, вміщена в неправильному місці: заклеєна фрагментом рамки – № 1.2 (це єдиний виявлений приклад виправлення помилки шляхом заклеювання);

арк. P_2 (примітки 659–660), дві маргіналії: всередині рамки – № 1.1, 1.2; частково розривають рамку – № 1.3, 3.6, 4.7.

Друк кустодів не вивіряли. В окремих випадках ці елементи наявні там, де їх традиційно не застосовували, наприклад на титульних аркушах і їх зворотах, в інших, навпаки, їх немає на сторінках із текстом, де вони повинні бути. Так, кустод міститься на зворотах третьої форти (арк. E зв.) і другого титульного аркуша

[6] Для зручності пошуку в тексті твору наводимо номери приміток, у яких відмічено ці відмінності в наборі.

(арк. E_2 зв.), а також на третьому титульному аркуші та його звороті (арк. L, L зв.). Натомість немає кустодів на аркушах E_4, F_3 зв. та H зв.

У шести проаналізованих примірниках (Опис, № 1.1–1.4, 2.5, 4.7) деякі кустоди не відповідають основному тексту або містять помилки, а саме:

арк. A_4 зв.: кустод «Ponim» – арк. B, початок тексту: «Po nim»;

арк. C зв.: кустод «W MARC1-» – арк. C_2: «W MARCINIE»;

арк. C_4 зв.: кустод «Z krwi» (помилковий) – арк. D: «Hebrayczycy»;

арк. D_2 зв.: кустод «Fontana» – арк. E: «FONTANNA»;

арк. E зв.: кустод «Fontana» – арк. E_2: «FONTANNA»;

арк. E_2 зв.: кустод «dotegoż» – арк. E_3: «DO TEGOZ»;

арк. F_2: кустод «DRVGY» – арк. F_2 зв.: «DRVGI»;

арк. H_3 зв.: кустод «A od» – арк. H_4: «A do»;

арк. 1 зв.: кустод «A nim» (помилковий) – арк. I: «A lub»;

арк. I зв.: кустод «Anim» у примірнику № 1.1, «A nim» у примірниках № 1.3, 2.5, 4.7 – арк. I_2: «A nim»;

арк. L_2: кустод «Dźie=» (помилковий) – арк. L_2 зв.: «A tu gdy»;

арк. M зв.: кустод «w toż» – арк. M_2: «Wtąż»;

арк. M_2 зв.: кустод «Ferrumq.» – арк. M_3: «Ferrum»;

арк. N зв.: кустод «Ktory» – арк. N_2: «(: Ktory»;

арк. N_3 зв.: кустод «Mnoz=» – арк. N_4: «Mnostwo»;

арк. O_3: кустод «Cwarta» – арк. O_3 зв.: «CZWARTA»;

арк. R_2: кустод «IIII» – арк. R_2 зв.: «4.»;

арк. R_3: кустод «Kun=» (помилковий) – арк. R_3 зв.: «14.».

У примірнику № 1.1 на аркуші I_2 у кустоді «A choć» не відбилась літера ć.

У примірниках № 1.1, 4.7 на аркуші [7] зв. кустод «TEMVZ», у примірнику № 1.3 на аркуші Q_4 зв. кустод «Gdy» надруковано зліва.

У різних примірниках у деяких кустодах літери нерівно розміщені в рядку, а саме:

арк. [7], кустод «Zyie»: «e» на 1 см нижче, в рамці – № 1.1, 4.7;

арк. A_4 зв., кустод «Ponim»: «m» нижче на половину висоти знака – № 1.1;

арк. B_3 зв., кустод «Inszemi»: остання «i» нижче майже на висоту знака – № 1.3, 2.5;

арк. E_4 зв., кустод «Jak»: «k» нижче на половину висоти знака – № 1.1–1.3, 4.7;

арк. M зв., кустод «w toż»: «ż» вище на висоту знака – № 1.1, 1.4, 2.5, 4.7;

арк. M_4, кустод «Co»: «o» дещо вище – № 2.5;

арк. M_4 зв., кустод «God=»: «o» дещо вище – № 1.1, 1.2;

арк. N, кустод «Druga»: «u», «g» вище, «a» нижче рядка – № 1.1, 1.2, 1.4, 2.5, 4.7;

арк. O, кустод «Pewną»: «ą» нижче на половину висоти знака – № 1.1, 1.2, 1.3, 2.5, 4.7;

арк. O_4 зв., кустод «Mars»: «s» нижче на половину висоти знака – № 1.2;

арк. P зв., кустод «Stolnik»: «lnik» дещо вище – № 1.1, 1.3, вище на половину висоти знака – № 4.7, нижче на половину висоти знака – № 1.2;

арк. P_2, кустод «Czy»: «y» вище на половину висоти знака – № 4.7;

арк. P_2 зв., кустод «NOWE»: «E» дещо вище – № 1.3, 4.7;

арк. P_3 зв., кустод «Takież»: «kież» дещо вище – № 1.1, «k» дещо вище – № 1.2, «kież» дещо нижче – № 1.3, 4.7;

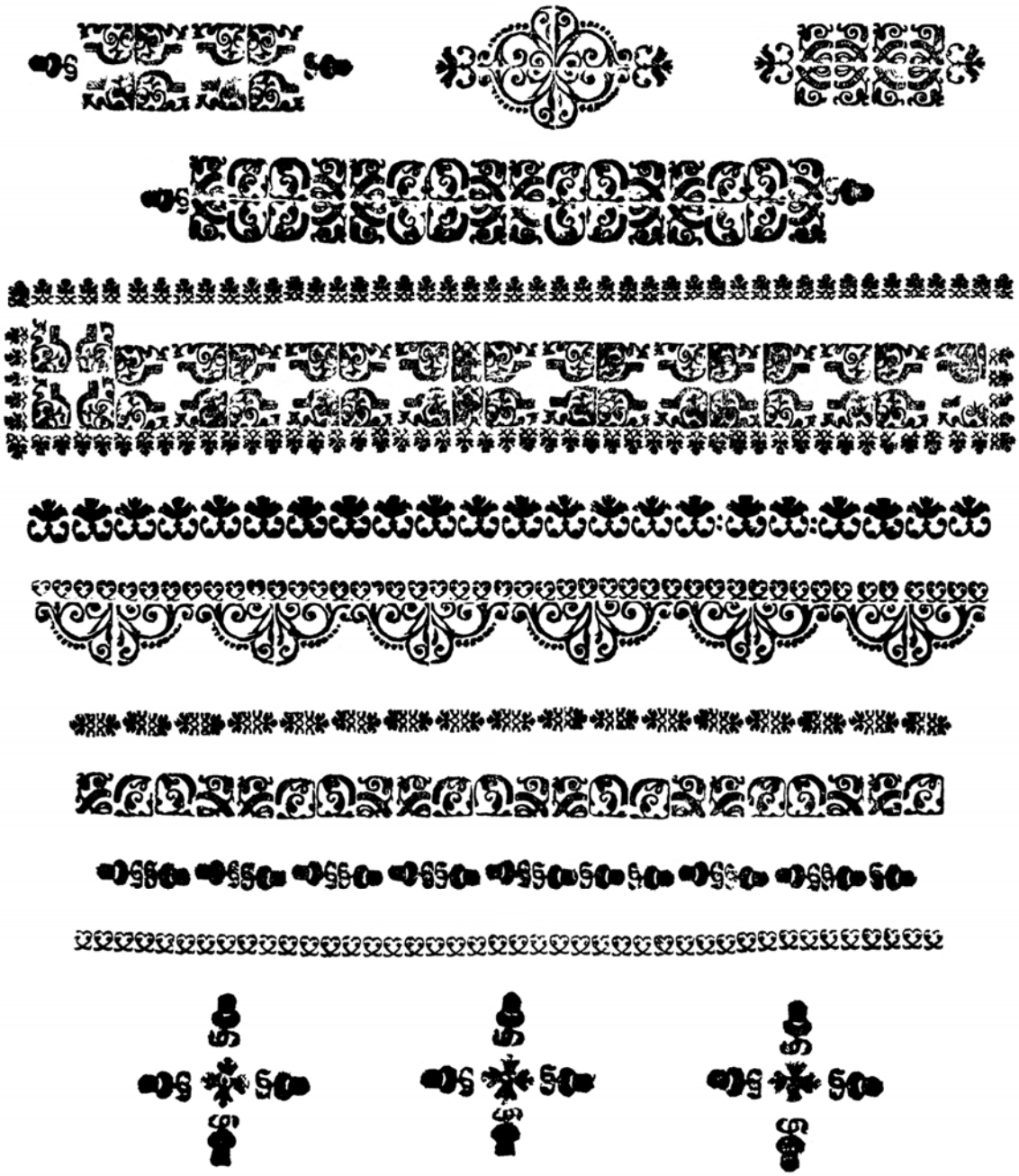

2. Кінцівки, смужки та фрагменти рамок із виливних прикрас
із видання «Багатий Сад»

арк. Q_3 зв., кустод «ALTANA»: «NA» дещо вище – № 1.1, 1.3, 4.7;

арк. R_2, кустод «IIII»: третя «I» вище, четверта нижче – № 1.1, 4.7;

арк. R_2 зв., кустод «Słowa»: «a» дещо вище – № 1.1, вище на половину висоти знака – № 4.7;

арк. R_3, кустод «Kun=»: «n» дещо вище – № 1.1, 4.7;

арк. R_4, кустод «22»: друга «2» дещо нижче – № 1.1, 2.5, 4.7, вище на половину висоти знака – № 1.2;

арк. S, кустод «Lecz»: «cz» вище на половину висоти знака – № 1.1, 2.5.

У цілому наявний матеріал не дозволяє нам визначити послідовність етапів друку цього видання, причини виникнення тих чи інших особливостей набору в різних примірниках, систематичність розбіжностей, а отже, варіанти набору. Можна лише припустити, що видання друкувалось у два прогони для відтиску червоною, потім чорною фарбою (в окремих примірниках можна помітити накладання чорної фарби на червону). Мідерити, як зазначалось, виготовлялись окремо, після них друкувався текст і рамки (на окремих гравюрах із гербом рамка накладається на край зображення).

Художнє оздоблення панегірика І. Орновського вирізняється багатством і різноманітністю засобів. Видання оформлено в стилі, характерному для барокових етикетних творів. Для його декорування, як уже зазначалось, ужито широкий арсенал друкарських прийомів: поєднання різних шрифтів і використання двоколірного друку, фігурне розміщення тексту. Крім того, книжку оздоблено численними художніми елементами: ініціалами, заставками, кінцівками, смужками виливних прикрас. Всього у виданні вміщено 2 заставки, 16 кінцівок, 34 ініціали. Смужки виливних прикрас у більшості випадків розмежовують структурні частини тексту твору. На окремих сторінках – арк. [1], [2] зв., B зв., B_4 зв., E зв., G_2 – з виливних прикрас скомпоновано заставки та кінцівки.

На сторінках «Багатого Саду» текст вміщено в рамки з виливних прикрас. Серед іншого, рамки надруковано на титульних аркушах і їхніх зворотах, які містять гербові гравюри. Натомість немає рамок на трьох фортах і аркуші подвійної ширини з гравюрою «Палац». Рамки скомпоновано зі смужок різної ширини: сторону, ближчу до корінця, складає одна вузька смужка, три бічні сторони – одна вузька та дві ширші смужки. Зовнішні контури рамок мають розміри 250–273 мм у висоту та 150–156 мм у ширину. Внутрішні контури рамок – 220–240 мм у висоту та 129–136 мм у ширину. На аркуші P_3 верхня та нижня сторони рамки вполовину вужчі, її розміри по внутрішньому контуру – 248 на 132 мм. На звороті арк. [10] для рамки використано інші виливні прикраси, її розміри по зовнішньому контуру – 250 на 158 мм, по внутрішньому – 225 на 138 мм (в одному з примірників цієї сторінки немає – див. Опис, № 2.5). Можливо, цю сторінку довелось переробити чи її друкували пізніше, наприклад через те, що гравюра для лицевої сторони цього аркуша не була готова вчасно. Висота тексту в рамках – до 235 мм, на арк. P_3 – 241 мм (розміри сторінок примірників – див. Опис).

На окремих сторінках видання в рамку вставлено друковані маргіналії, набрані найменшим шрифтом. Вони вказують на джерело цитування для фрази, вміщеної в тексті в тому ж рядку.

Один із примірників (Опис, № 1.2) надруковано на аркушах більших розмірів, а на кожній сторінці витиснено додаткову золочену рамку, про наявність якої зазначено в каталогах і дослідженнях видань творів І. Орновського[7].

Окремі елементи оздоблення титульних аркушів і заголовків – слова, прикрашені рослинними візерунками, – витиснено з дерев'яних кліше, котрих усього 18, разом 39 відтисків[8]. Вони віддалено схожі на в'язь, але у даному випадку немає характерного переплетення літер. Використання в'язі було притаманне на-

[7] Див., напр.: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – С. 83. Детальніше про цей елемент оздоблення див. у нашій статті з описом примірників.

[8] Детальніше про їхні розміри, зміст і розташування – в Додатку 2, Таблиці 1.

самперед богослужбовим виданням, що корініться у традиціях оздоблення рукописних книг. Спосіб оформлення заголовків, як у «Багатому Саді», застосовувався часом при друці різних творів. Приклад подібного гравірованого заголовку знаходимо в панегірику «Arctos caeli Rossiaci» С. Яворського (Київ, 1690).

Титульні та гербові гравюри «Багатого Саду» створювалися спеціально для цього видання[9]. Серед інших елементів художнього оформлення вирізняються окремі ініціали – CH, D, перший ініціал T – стилістично подібні між собою та сюжетно пов'язані з текстом зображеннями троянд. Найбільш імовірно ці ініціали також було вирізано для цього видання, тим більше, що у попередніх лаврських друках їх віднайти не вдалось.

Інші художні оздоби у виданні – заставки, кінцівки, більшість ініціалів – досить різні за розмірами, стилем і сюжетами, їх узято з наявних у друкарні запасів. Переважна більшість цих елементів використовувалась у попередніх лаврських виданнях. Розкажемо про це детальніше.

Видання «Багатий Сад» прикрашають 2 заставки з 2 дощок – на зворотах аркушів [1] і [10][10]. Першу з цих художніх оздоб[11] використано у Псалтирі 1690 р. Другу заставку в лаврських виданнях до 1705 р. виявити не вдалося[12] (в одному з примірників заставки з дошки 2 немає, адже зворот аркуша [10] незадрукований – див. Опис, № 2.5). Як правило, заставки у виданнях вміщувалися перед текстом, позначали початок розділу, глави тощо. Обидві заставки «Багатого Саду» займають у виданні не дуже характерне місце – відкривають сторінки з цитатами-епіграфами, на інших аркушах у подібних випадках надруковано смужки та композиції з виливних прикрас.

Для оздоблення твору застосовано 16 кінцівок із 9 дощок[13] (нумеруємо дошки за порядком використання у виданні). Найдавніші з них – кінцівки з дощок 4 і 9, які використовувались уже в перших лаврських виданнях, дещо пізнішим періодом, 1630-ми рр., датується кінцівка 1. Кінцівки 6 і 7 застосовувались із 1660-х рр., кінцівки 3, 5, 8 – із 1690-х рр.

Кінцівку з дошки 1[14] вжито три рази: на зворотах аркушів [1], K_3 та N_4. Ця ромбоподібна кінцівка часто використовувалась лаврськими друкарями і на час публікації твору І. Орновського була пошкоджена: на її кутах не вистачає декоративних елементів. Вона датована 1630 р. (у її нижній частині награвіровано рік кириличними цифрами, пізніше його було зрізано) і в початковому цілісному вигляді фіксується принаймні з 1637 р. – у виданні Євангелія учительного. Також її використано для оздоблення «Літосу» П. Могили 1644 р., Требника 1646 р., Служебника 1653 р., Патерика Печерського 1678 р. тощо. З початку 1690-х рр. ця

[9] Інформацію про їхні назви та розташування вміщено в Додатку 1, опис і характеристику – у статті О. Максимчук про графічне оформлення панегірика.

[10] Детальніше про їхні розміри, приклади попереднього використання – в Додатку 2, Таблиці 2.

[11] Зображення заставки також див.: Украинские книги кирилловской печати XVI–XVIII вв.: каталог изданий, хранящихся в Государственной библиотеке СССР имени В. И. Ленина. Вып. 2, т. 1 : Киевские издания 2-й половины XVII в. / Сост. А. А. Гусева, Т. Н. Каменева, И. М. Полонская. – Москва, 1981. – С. 114, № 1017.

[12] Немає цієї заставки також у виданні: Украинские книги кирилловской печати XVI–XVIII вв. – Вып. 1–2. – Москва, 1976–1990.

[13] Детальніше про їхнє розташування, розміри, приклади попереднього використання – див. Додаток 2, Таблицю 3.

[14] Украинские книги кирилловской печати XVI–XVIII вв. – Вып. 1: 1574 г. – I половина XVII в. / Сост.: Т. Н. Каменева, А. А. Гусева; Ред. И. М. Полонская. – Москва, 1976. – С. 145, № 323.

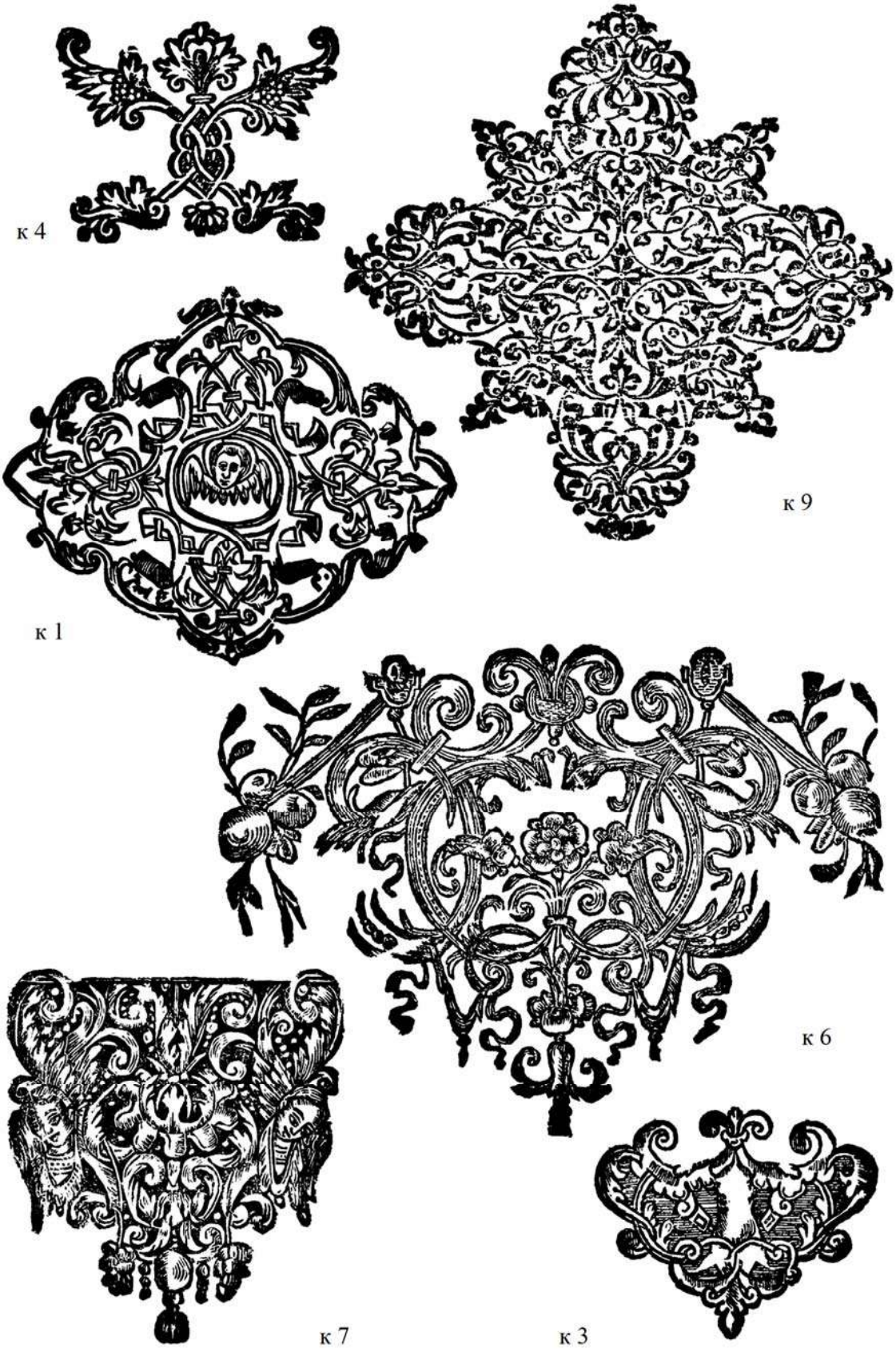

3. Кінцівки видання «Багатий Сад»:
1610–1630-х рр. (к 4, к 9, к 1), 1660-х рр. (к 6, к 7), 1690-х рр. (к 3)

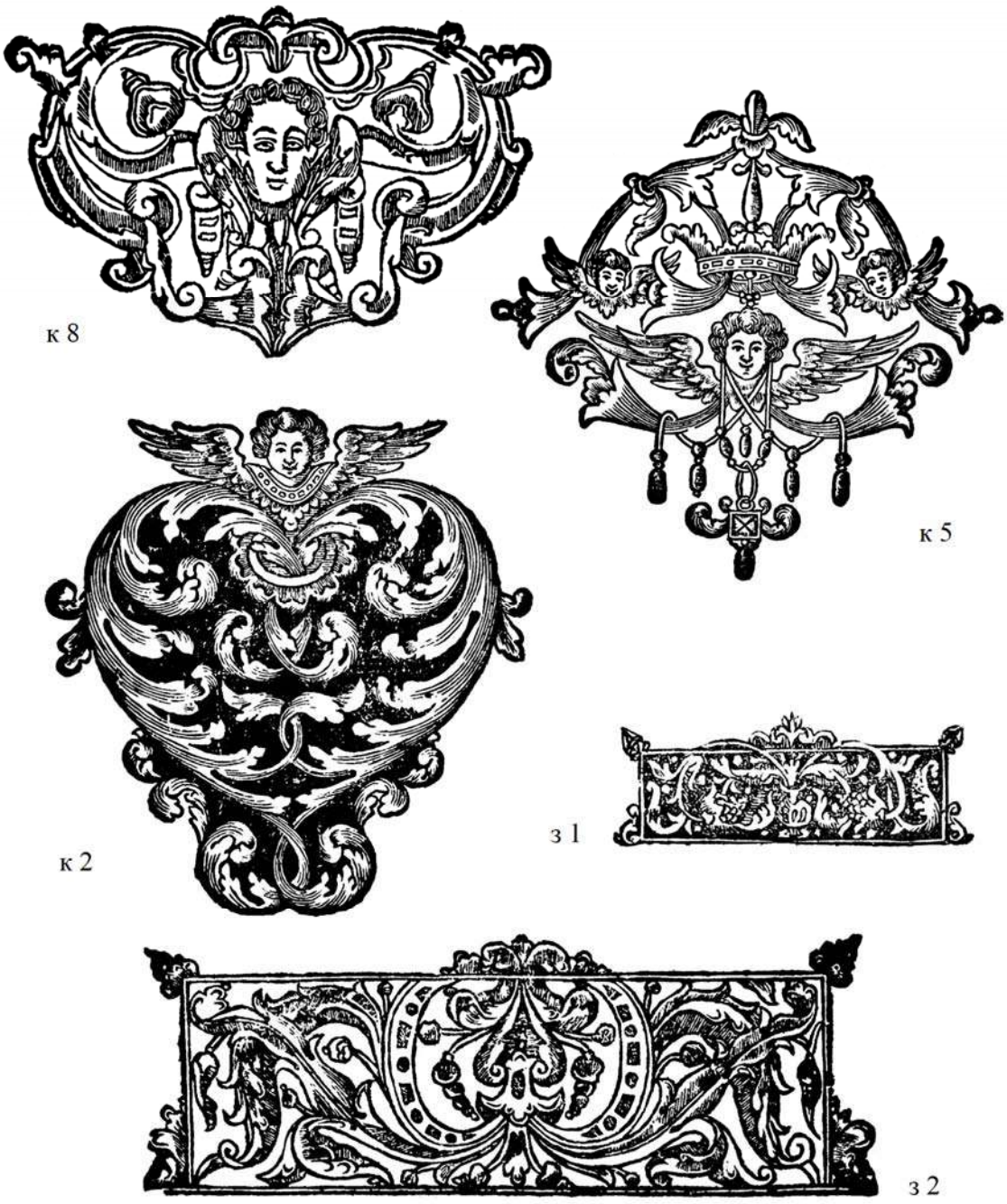

4. Кінцівки та заставки видання «Багатий Сад»:
1690-х рр. (к 8, к 5, з 1), до 1705 р. не виявлені (к 2, з 2)

кінцівка фіксується вже у дефектному стані, зокрема у Новому Завіті і Псалтирі 1692 р., Апостолі 1695 р., Євангелії 1697 р., Патерику Печерському 1702 р.

Використання кінцівки з дошки 2[15] – аркуш [10] зворот – у лаврських виданнях до 1705 р. виявити не вдалось. Очевидно, її виготовили на початку XVIII ст. і застосовували в подальші роки, наприклад у Служебнику 1708 р., Місяцеслові 1718 р. тощо.

[15] Зображення див.: Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні. – С. 172. Рис. 75а.

Кінцівку з дошки 3[16] вжито три рази: на зворотах аркушів C_2, Q_3 та S. Початково вона мала дещо інший вигляд (містила обличчя путті)[17], як це можна побачити у Полуставі 1691 р. чи Акафістах 1693 р. У варіанті, як у «Багатому Саді», цю кінцівку було використано у Канонах 1697 р., Октоїху 1699 р., Патерику Печерському 1702 р., Тріоді цвітній 1702 р. та інших, пізніших виданнях.

Кінцівка з дошки 4[18], якою прикрашено зворот аркуша D_2, була однією з найдавніших і найпопулярніших художніх оздоб у лаврських друках. Вона вживалась і в такому ж положенні, як у «Багатому Саді», і в перевернутому вигляді, причому не лише як кінцівка, а й як заставка, зокрема у поєднанні з іншими засобами оздоблення[19]. Один із найраніших прикладів використання цього елементу знаходимо в Анфологіоні 1619 р. Також його вжито для декорування «Бесід на 14 посланій святаго апостола Павла» Іоана Золотоуста 1623 р., Служебника 1629 р., «Літосу» П. Могили 1644 р., Акафістів 1663 р., Патерика Печерського 1678 та 1702 рр., «Вінця Христового» А. Радивиловського 1688 р., Нового Завіту і Псалтиря 1692 р., Апостола 1695 р. тощо. Як бачимо, лаврські друкарі застосовували цю кінцівку-заставку упродовж усього XVII – на початку XVIII ст. Цей приклад яскраво демонструє довговічність використання окремих дереворитів у друкарні Києво-Печерської лаври.

Кінцівка з дошки 5[20] міститься на аркуші F_2. У такому варіанті цей елемент оздоблення з'явився наприкінці XVII ст. Фіксуємо його в Октоїху 1699 р., Службі Миколаю Мирлікійському 1700 р., Патерику Печерському 1702 р., Тріоді цвітній 1702 р., «Книзі житій святых» Д. Туптала 1705 р. У лаврських виданнях першої половини XVII ст. використовувався варіант цієї кінцівки з іншої дошки[21].

Кінцівки з дощок 6 і 7 були виготовлені та застосовувались у багатьох лаврських виданнях із 1660-х рр. Кінцівку з дошки 6[22] у «Багатому Саді» вжито три рази: на зворотах аркушів Н, K_4 та P_2. Попередньо її використано в «Мечі духовному» Л. Барановича 1666 р., «Огородку Маріи Богородицы» 1676 р. та «Вінці Христовому» 1688 р. А. Радивиловського, Патерику Печерському 1678 та 1702 рр., Апостолі 1695 р., «Книзі житій святых» Д. Туптала 1695 та 1700 рр., Октоїху 1699 р. тощо.

Кінцівка з дошки 7[23] міститься на аркуші I_3. Серед інших видань її вжито для оздоблення «Месії правдивого» І. Галятовського 1669 р., Патерика Печерського 1678 та 1702 рр., «Вінця Христового» А. Радивиловського 1688 р., «Книги житій святых» Д. Туптала 1689, 1695 та 1705 рр., Апостола 1695 р., Євангелія 1697 р., Октоїхів 1699 та 1704 рр., Тріоді цвітної 1702 р.

Кінцівка з дошки 8[24] фіксується з середини 1690-х рр., її вжито в Апостолі 1695 р. та у «Багатому Саді» І. Орновського – на аркушах M_2 та P_4. Для оздоблення видань 1680-х – початку 1690-х рр. використовувався інший її варіант[25].

[16] Украинские книги кирилловской печати XVI–XVIII вв. – Вып. 2, т. 1. – С. 125, № 1094а.
[17] Там само. – № 1094.
[18] Там само. – Вып. 1. – С. 104, № 124.
[19] Див.: Там само. – № 123, 125.
[20] Там само. Вып. 2, т. 1. – С. 125, № 1097.
[21] Зображення та приклади використання кінцівки див.: Там само. – Вып. 1. – С. 144, № 319.
[22] Там само. – Вып. 2, т. 1. – С. 124, № 1088.
[23] Там само. – Вып. 1. – С. 149, № 350.
[24] Там само. – Вып. 2, т. 1. – С. 124, № 1090а.
[25] Зображення та приклади використання див.: Там само. – № 1090.

5. Ініціали видання «Багатий Сад»: 1600–1640-х рр. – A, C, M, R, T4;
1660–1680-х рр. – K, N2, P, T5, T7; 1690-х рр. – I1, N1, T3, I2;
до 1705 р. не виявлені – O, T2, T6, W, Z1, Z2; виготовлені для видання – CH, D, T1

Кінцівка з дошки 9[26] – ще одна з найдавніших і найпопулярніших гравірованих оздоб лаврських видань. Її використано у «Бесідах на Діянія святих апостол» Іоана Золотоуста 1624 р., «Тлъкованії на Апокалипсіи... Іоана Богослова» Андрія Кесарійського 1625 р., Служебниках 1629 та 1653 рр., Євангелії учительному 1637 р., Требнику 1646 р., «Ключі разумінія» І. Галятовського 1659 р., «Мечі духовному» Л. Барановича 1666 р., «Вінці Христовому» А. Радивиловського 1688 р., панегірику «Arctos caeli Rossiaci» С. Яворського 1690 р., Апостолі 1695 р., «Книзі житій святых» Д. Туптала 1695, 1700 та 1705 рр., Октоїсі 1699 р., Патерику Печерському 1702 р. тощо. У «Багатому Саді» ця кінцівка – на аркуші Q_2 – має невеликі ушкодження від частого застосування, особливо на нижньому кінці.

Художні заголовні літери, або ініціали – найбагатоманітніші та найуживаніші елементи художнього оздоблення стародруків, які, проте, залишаються мало вивченими. Особливої уваги їм у дослідженнях не приділялося, найбільш детально про їх використання зазначено у працях Я. Запаска та Г. Логвина. Там же вміщено зображення ініціалів із українських стародруків із вказівкою на видання[27].

Твір І. Орновського прикрашають 34 ініціали з 23 дощок для позначення 13 літер: A, C, D, I, K, M, N, O, P, R, T, W, Z, а також одного буквосполучення CH. Ці засоби оздоблення різняться за розмірами, стилем і сюжетами; деякі з них, імовірно, складають комплекти. Частина букв представлена кількома різними ініціалами, а саме: I – двома, N – двома, T – сімома, Z – двома; відповідно, за порядком появи у виданні позначаємо їх I1, I2, N1, N2 тощо. Ініціали I1, I2, N1, N2, O, W, Z1 використано в тексті більше, ніж один раз[28].

У лаврській друкарні заголовні літери застосовувалися здебільшого для художнього оформлення видань, надрукованих кириличним шрифтом. Однак графічна тотожність цілого ряду літер кириличного та латинського алфавітів дозволяла використовувати їх незалежно від шрифту видання. Серед ініціалів «Багатого Саду» це літери A, C, I, K, M, O, P, T. Крім того, деякі латинські ініціали, як наприклад N, W, досить часто вживались замість відповідних графічно схожих кириличних – Н, Ѡ (омеги). Таким чином, лише близько половини літер латинського алфавіту за накресленням не мають аналогу в кириличній абетці, тому для них потрібні були спеціально виготовлені ініціали. У випадку «Багатого Саду» це літери D, R, Z, а також спеціальний символ – буквосполучення CH.

Ініціали «Багатого Саду», використання яких нам вдалось зафіксувати в лаврських виданнях до 1705 р., умовно розділяються за часом створення на декілька груп. Найдавніші – A, C, M, R, T4. Ініціал C був серед тих матеріалів, які лавра купила у стрятинської друкарні на початку XVI ст.[29] Його використано у стрятинському Служебнику 1604 р., пізніше він з'явився вже у лаврському Анфологіоні 1619 р., час від часу застосовувався упродовж XVII ст., зокрема у Тріодях пісних 1627, 1640, 1648 рр., Патерику Печерському 1678 р. тощо. Так само в Анфологіоні 1619 р. фіксується ініціал R, однак у цьому та декількох наступ-

[26] Там само. – Вып. 1. – С. 142, № 312.

[27] Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні. – С. 57, 63, 99 та ін.; Логвин Г. З глибин. – С. 19, 29, 31 та ін.

[28] Детальніше про розташування, розміри, приклади попереднього використання ініціалів – див. Додаток 2, Таблицю 4.

[29] Гусева А. А. Взаимосвязи украинских типографий конца XVI – первой половины XVII вв. (проблема миграции типографских материалов) // Федоровские чтения 1973: Сб. науч. трудов. – Москва: Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, 1976. – С. 83–84.

них виданнях він мав вигляд «Р»[30], найпізніше в Євангелії учительному 1637 р. Вже для «Тератургіми» А. Кальнофойського 1638 р. його було перероблено на «R», і в такому варіанті він використовувався надалі, наприклад у виданні «Żywoty świętych» Л. Барановича 1670 р.[31] З 1620-х рр. застосовувався ініціал М, наприклад для оздоблення видання «Вірші на жалосный погреб... Петра... Сагайдачного» К. Саковича 1622 р. Три ініціали С, М, R (початково Р) мають спільні характеристики: білі літери, схожий характер малюнку на білому тлі, відсутність рамки, подібний розмір. Тому можна припустити, що вони становили комплект.

Ініціал А з усіх художніх заголовних літер «Багатого Саду» фіксується у найбільшій кількості лаврських видань до 1705 р., особливо систематично його використовували для оздоблення Акафістів (1663, 1674, 1677, 1693 рр.). Ініціал Т4, очевидно, був виготовлений пізніше за попередні; перше його застосування ми відмічаємо у виданні «Літосу» П. Могили 1644 р.

В наступну групу виділяємо заголовні літери, які використовувались для оздоблення лаврських видань, починаючи з 1660–1680-х рр.: К, N2, Р, Т5, Т7. Їх вжито у публікаціях «Меч духовный» 1666 р., «Трубы словес проповідных» 1674 р. і «Трубы на дни нарочитыя» 1674 р. Л. Барановича, «Огородок Маріи Богородицы» 1676 р. і «Вінец Христов» 1688 р. А. Радивиловського, Патерик Печерський 1678 р., Мінея загальна 1680 р. тощо. Ініціали К, N2, Р – білі, не мають рамок і за характером малюнку подібні між собою. Можна припустити, що вони складали комплект, хоча ініціал К має дещо більші розміри.

Ініціал Т5 є найбільшим серед елементів художнього оформлення цього типу. Його розміри 40х41 мм. Для порівняння, розміри ініціала Т7 – 31х33 мм, ініціала А – 24х23 мм, найменшої заголовної літери Т6 – 11х9 мм. Приклад попереднього використання ініціала Т7 виявлено лише у виданні твору «Огородок Маріи Богородицы» А. Радивиловського, однак заголовна літера Т із зображенням кентавра фіксується у лаврських виданнях XVII ст. у декількох варіантах.

Окрему групу ініціалів І1, І2, N1, Т3 фіксуємо у виданнях 1690-х рр. Серед іншого, їх використано для оздоблення «Книги житій святых» Д. Туптала 1695, 1700 та 1705 рр. Великий сюжетний ініціал І1 із зображенням Юрія Змієборця вжито у «Багатому Саді» три рази, зокрема на аркуші $Р_3$ його відбито червоною фарбою. Ініціали І2, N1, Т3 – білі з малюнком «штриховане листя» на білому тлі, у рамці. Імовірно, вони належали до одного комплекту, хоча літера І2 має більший розмір у висоту.

Ініціали О, Т2, Т6, W, Z1, Z2 у переглянутих лаврських виданнях до 1705 р. не виявлено. Заголовні літери СН, D, Т1, як уже зазначалось, очевидно виготовлялися для видання «Багатого Саду», у попередніх лаврських друках їх віднайти не вдалось.

Таким чином, для графічного декорування твору І. Орновського лаврські майстри використали високохудожні елементи, що прикрашали найбільш оздоблені тогочасні видання друкарні, зокрема Патерик Печерський, «Книгу житій

[30] Зображення ініціала також див.: Свєнціцький І. Початки книгопечатаня на землях Украіни: в пам'ять 350-літя першоі друкованоі книжки на Украіні у Львові 1573–4 р. із 560 зразками друку і прикрас давноі книги Украіни. – Жовква: В печатні монастиря чина св. Василія Вел., 1924. – Ч. 132, № [6].

[31] Рудакова Ю. К. Примірники видань творів Лазаря Барановича латинським шрифтом у фонді Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. – Київ, 2016. – Вип. 20. – С. 61.

святых» Димитрія Туптала, Апостол 1695 р., Євангеліє 1697 р. тощо. Поряд із різноманітними за сюжетами та стилістикою художніми оздобами, котрі широко використовувались упродовж XVII ст., київські гравери вирізали для «Багатого Саду» нові, тематично пов'язані з текстом, елементи художнього оформлення.

Сукупність поліграфічних засобів, застосованих при створенні панегірика «Багатий Сад», якість друку й ілюстрацій робить його неперевершеним прикладом українського типографського мистецтва початку XVIII ст. Водночас виявлені розбіжності та помилки в наборі, особливості друку в цілому ілюструють цікаві сторінки видавничої діяльності Києво-Печерської друкарні та демонструють перспективи для подальших книгознавчих досліджень, а віднайдення більшої кількості збережених примірників могло би розширити розуміння етапів друку та історії створення цього видання.

Юлія Рудакова

Примірники видання «Багатий Сад» Івана Орновського, їх побутування та сучасне місце зберігання

Про побутування твору І. Орновського маємо обмежені відомості через невелику кількість збережених і відомих у бібліографії примірників. З огляду на те, що панегірики належали до категорії оказіальних друків, які продукувались невеликими тиражами, а їх зміст швидко втрачав актуальність, їх примірники збереглись у малій кількості, часто у складі спеціально створених тематичних збірників (конволютів), котрі збирались під однією оправою найчастіше в навчальних закладах.

У процесі підготовки публікації було розглянуто всі доступні примірники «Багатого Саду» І. Орновського, описано їх de visu або за посередництвом фахівців із установ-фондозберігачів, проаналізовано інформацію в бібліографічних каталогах і спеціалізованій літературі. На сьогодні виявлено й описано в бібліографії сім примірників видання: чотири примірники з фонду Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського в Києві (НБУВ), один примірник Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, один примірник Бібліотеки Російської академії наук у Санкт-Петербурзі, один примірник Національного інституту імені Оссолінських у Вроцлаві (Оссолінеум). Крім того, один невеликий фрагмент зберігається в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві. Один згаданий у літературі примірник втрачено.

Напевно першим, хто опублікував інформацію про місцезнаходження примірників «Багатого саду», був М. Максимович. У праці «Книжная старина южноруская» дослідник вказав, що примірник твору І. Орновського зберігається в бібліотеці Свідзінського[1].

Йдеться про Костянтина Свідзінського (1793–1855), польського бібліофіла, мецената, який із 1838 р. проживав в Україні в Ходоркові на Житомирщині, в останні роки життя – в Києві. К. Свідзінський упродовж життя сформував бібліотеку з близько 30 тисяч примірників, головним чином полоніку, колекціонував також рукописи, картини, мапи, археологічні та нумізматичні експонати. Початково його колекція зберігалась у родовому маєтку в Сульгостові (повіт Опочно, нині село у Пшисускому повіті Мазовецького воєводства, Польща). Через вимушений переїзд на Житомирщину власник віддав частину збірки на зберігання в Рогалін (де в 1848 р. вона була частково знищена; нині село у Познанському повіті Великопольського воєводства, Польща), частина залишилась у Сульгостові[2]. За заповітом К. Свідзінського його зібрання разом із маєтностями відійшло до Мишковської ординації Вельопольських із умовою створити Польський музей ім. Свідзінських із місцем розташування у Варшаві. Олександр Вельопольський граф Гонзага Мишковський (1803–1877) перевіз колекцію із Сульгостова та Рогаліна до власних маєтностей у Хробежі (повіт Пінчув, нині село в Піньчовському повіті Свентокшиського воєводства, Польща)[3]. У результаті судового процесу в 1860 р. зіб-

[1] Максимович М. Книжная старина южноруская. – 1850. – С. 138.
[2] Słownik pracowników książki polskiej / pod red. I. Treichel. – Łódź : PWN, 1972. – S. 891.
[3] Słownik pracowników książki polskiej. – S. 950.

рання К. Свідзінського (понад 25 тис. примірників видань, понад 1 тис. рукописів, також картини, монети та археологічні експонати) було приєднано до бібліотеки Ординації Красінських у Варшаві, яка з 1913 р. розташовувалась у спеціально зведеному будинку. Каталог К. Естрайхера фіксує примірник твору І. Орновського у складі бібліотеки Ординації Красінських[4]. У 1944 р. під час Варшавського повстання будинок бібліотеки було зруйновано, найцінніші фонди зібрання загинули[5]. Найбільш вірогідно, що тоді було втрачено і примірник «Багатого Саду». За інформацією співробітників Національної бібліотеки Польщі, до фондів якої було передано залишки зібрання Красінських, зараз у книгозбірні немає жодного примірника «Багатого Саду».

Д. Багалій у праці з історії Харкова[6] відзначав, що книга І. Орновського є надзвичайно рідкісною, він не знайшов її примірників у жодному великому книгосховищі Російської імперії. Єдиний примірник було виявлено в бібліотеці Тверської духовної семінарії. Вірогідно, він походив із колишньої збірки Феофілакта Лопатинського (Опис, № 3.6)[7].

Феофілакт Лопатинський (1670-ті – 1741), архієпископ тверський і кашинський у 1723–1738 рр., народився на Волині[8], навчався та викладав у Києво-Могилянській академії, пізніше був викладачем і ректором Московської слов'яно-греко-латинської академії (1709–1722). У Твері архієпископ Феофілакт зібрав бібліотеку, в якій налічувалось 1227 видань у 1416 томах[9]. Як прибічника місцеблюстителя патріаршого престолу митрополита С. Яворського архієпископа Феофілакта було заарештовано в 1738 р. Його бібліотеку було перевезено до Петербурга у Таємну канцелярію, де у 1739 р. було складено її опис («Реэстр Библиотеке Лопатинскаго которая имеется в Канцелярии тайных розыскных дел»)[10], у якому фігурує «Багатый виридарии полская в красной бумаге».

За заповітом Ф. Лопатинського після його реабілітації в 1740 р., його бібліотека мала бути повернута у Твер і передана місцевій семінарії, що почала свою діяльність у той час, коли архієпископ перебував у в'язниці. За указом Синоду 1743 р., 943 книжки бібліотеки було відправлено до Твері. Частину зібрання було розкрадено, деякі примірники вилучено для потреб петербурзьких парафій і монастирів, зокрема Олександро-Невської лаври. У Твері книги Ф. Лопатинського стали частиною семінарської бібліотеки, де, вірогідно, на них було проставлено

[4] Estreicher K. Bibliografia Polska. – T. 23. – S. 440.

[5] Słownik pracowników książki polskiej. – S. 467; Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання . – С. 10.

[6] Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова. – Т. 1. – С. 458.

[7] Електронну копію див.: https://kp.rusneb.ru/item/material/bogaty-w-parentele-slawe-y-honory-wirydarz-herbownemi-wielmoznych-ich-mosciow-panow-p-zacharzewskich-pozornie-po-swych-kwaterach-zasadzony-rozami-na-ozdobe-rodowitey

[8] Андрушко В. О., Хижняк З. І. Лопатинський Федір, чернече ім'я Теофілакт // Києво-Могилянська академія в іменах. – С. 332.

[9] Лавровский А. Н. Феофилакт Лопатинский и его библиотека // Ученые записки Калининского государственного педагогического института. – Калинин, 1947. – Т. 15. Вып. 1. – С. 197–210; Луппов С. П. Книга в России в послепетровское время (1725–1740). – Ленинград : Наука, 1976. – С. 266–274; Библиотека Феофилакта Лопатинского. – С. 9.

[10] РГИА, ф. 796, оп. 20, спр. 576, арк. 150. Опубліковано у: Библиотека Феофилакта Лопатинского. – С. 547–586. Див. також: Гальцин Д. Д. «Реэстр книгам Лопатинскаго…» (1739) как источник по реконструкции библиотеки архиепископа Феофилакта в составе Тверской семинарской библиотеки // Берковские чтения. Книжная культура в контексте международных контактов : Материалы Международной научной конференции (Минск, 25–26 мая 2011 г.). – Москва : Наука, 2011. – С. 88–91.

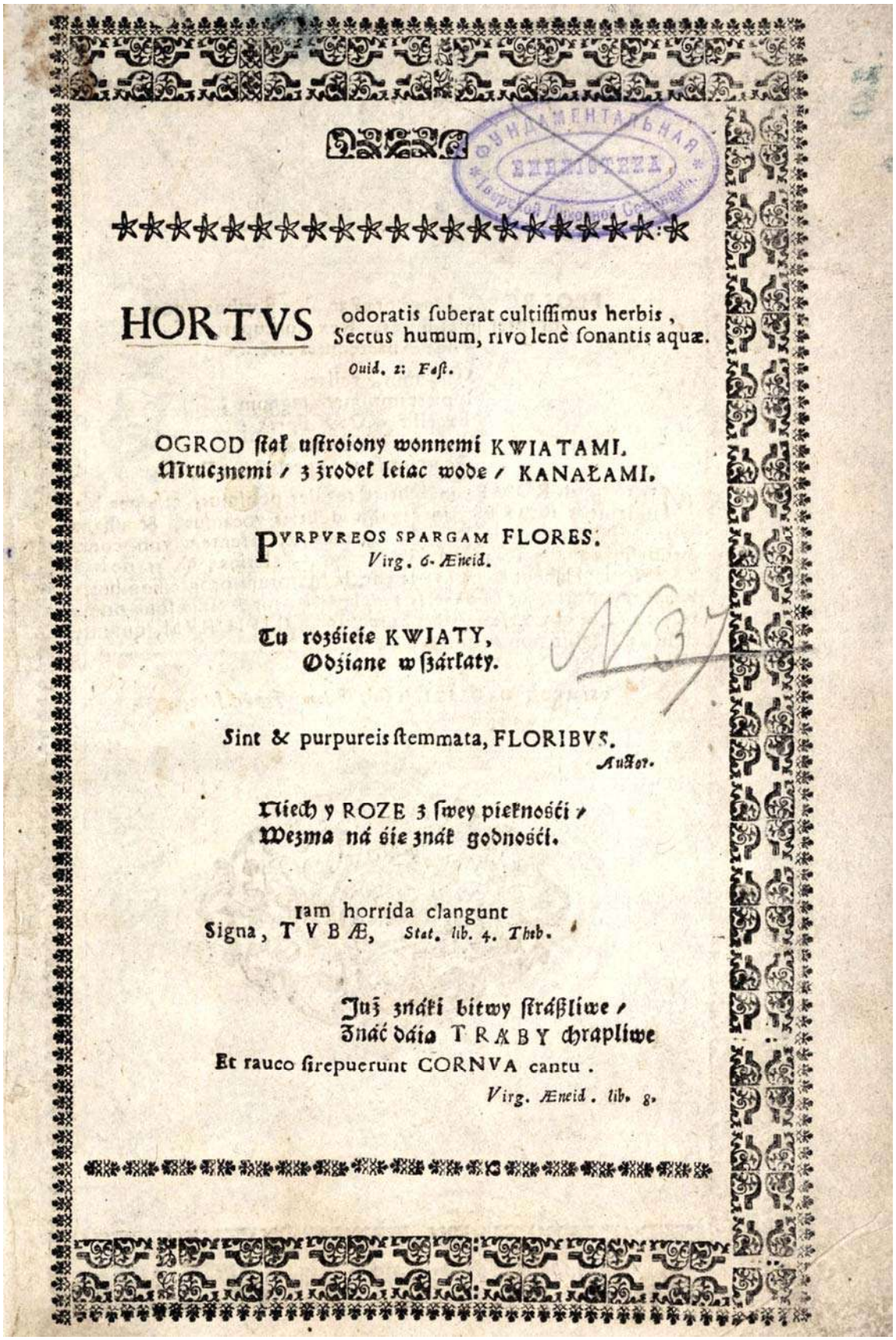

HORTVS odoratis ſuberat cultiſſimus herbis,
Sectus humum, rivo lenè ſonantis aquæ.
Ouid. 2. Faſt.

OGROD ſtał uſtroiony wonnemi KWIATAMI.
Mrucznemi / z źrodeł leiąc wodę / KANAŁAMI.

PVRPVREOS SPARGAM FLORES.
Virg. 6. Æneid.

Tu rozśieię KWIATY,
Odźiane w ſźárłaty.

Sint & purpureis ſtemmata, FLORIBVS.
Author.

Niech y ROZE z ſwey pięknośći /
Wezmą ná śię znák godnośći.

Iam horrida clangunt
Signa, TVBÆ, *Stat. lib. 4. Theb.*

Już znáki bitwy ſtráßliwe /
Znáć dáią TRĄBY chrapliwe
Et rauco ſirepuerunt CORNVA cantu.
Virg. Æneid. lib. 8.

6. Перша сторінка примірника БАН із книгозбірні Феофілакта Лопатинського. Аркуш без втрати тексту

запис «Ex Cathedrali Bibliotheca Tferensis Episcopi» («З кафедральної бібліотеки тверського єпископа»). Проте зазначений напис не обов'язково вказує на приналежність книг безпосередньо до збірки архієпископа Феофілакта, оскільки у XVIII–XX ст. бібліотека семінарії поповнювалась подібними за тематикою та часом друку виданнями. Після 1917 р. семінарська бібліотека опинилась у складі місцевого музею, а в 1931 р. – бібліотеки Калінінського педагогічного інституту (в 1931 р. м. Твер було перейменовано на Калінін). У 1959 р. примірник «Багатого Саду» разом із іншими рідкісними виданнями семінарського зібрання було передано до Бібліотеки Академії наук у Ленінграді, де вони сформували меморіальну «Бібліотеку Феофілакта Лопатинського» у складі фонду відділу рідкісної книги[11].

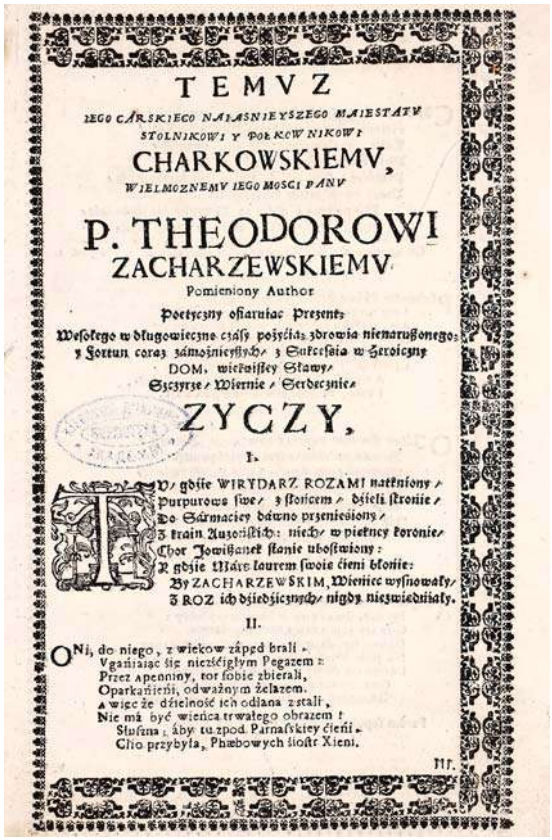
TEMVZ
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATV
STOLNIKOWI Y POŁKOWNIKOWI
CHARKOWSKIEMV,
WIELMOZNEMV IEGO MOSCI PANV
P. THEODOROWI
ZACHARZEWSKIEMV
Pomieniony Author
Poetyczny ofiaruiąc Presents
Wesołego w długowieczne ciąśy pożyćia zdrowia nienaruszonego
y Fortun coraz zámożnieyszych z Sukcessia w Heroicznym
DOM, wiekuiśtey Sławy,
Szczyrze, Wiernie, Serdecznie
ZYCZY,
I.
V gdźie WIRYDARZ ROZAMI natknięty,
Purpurowe śwe, z słońcem, dźieli stronie,
Do Sármacicy dáwno przeniesiony,
Z train Auzonitich: niechy w piękney koronie,
Chor Jowiśanek słanie ubostwiony:
I gdźie Máre laurem swoie cieni kłonie:
By ZACHARZEWSKIM, Wieniec wyśnowały,
Z ROZ ich dźiedźicznych, nigdy niezwiędniały.
II.
ONi, do niego, z wiekow zápęd brali,
Vganiaiąc śię nieśćiętym Pegazem:
Przez Apenniny, tor sobie zbierali,
Oparkańieni, odważnym żelazem.
A więc że dźielność ich odlana z stali,
Nie má być wieńca trwałego obrazem!
Stwirdza, áby tu zpod Parnaśkiey cieni,
Chto przybyła, Phæbowych śiośt Xieni.
III.

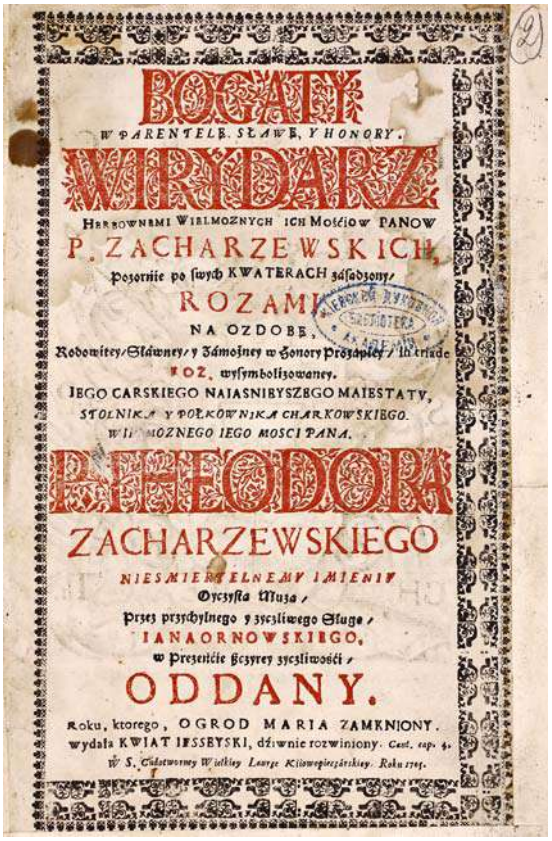
BOGATY
W PARENTELĘ. SŁAWĘ, Y HONORY.
WIRYDARZ
HERBOWNEMI WIELMOZNYCH ICH Mośćiow PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
Pozornie po swych KWATERACH zásadzony,
ROZAMI
NA OZDOBĘ,
Rodowitey/Sławney/y Zámożney w Honory Prospiley/ in triade
ROZ, wyśymbolizowaney.
IEGO CARSKIEGO NAIASNIEYSZEGO MAIESTATY,
STOLNIKA Y POŁKOWNIKA CHARKOWSKIEGO.
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA.
P. THEODORA
ZACHARZEWSKIEGO
NIESMIERTELNEMY IMIENIV
Oryginalna Muza,
Przez przychylnego y szczśliwego Sługę,
IANA ORNOWSKIEGO,
w Prezencie szczyrey życzliwośći,
ODDANY.
Roku, ktorego, OGROD MARIA ZAMKNIONY.
wydała KWIAT IESSEYSKI, dźiwnie rozwinięty. Cant. cap. 4.
W S. Cudotworney Wielkiey Ławrze Kiiowopieczárskiey. Roku 1705.

7. Печатка Київської духовної академії на перших збережених аркушах примірників із її бібліотеки, нині у фонді НБУВ (Опис, № 1.3, 1.4)

Частина накладу видання «Багатий Сад» І. Орновського мала залишитись у Києві. Один із примірників спочатку був у книгозбірні Києво-Печерської лаври, пізніше, вже у складі конволюта, зберігався в бібліотеці Києво-Софійського монастиря під номером 1080. Твір І. Орновського був оправлений разом із декількома панегіриками Феофана Прокоповича, дипломатичними документами початку XVIII ст., царськими указами тощо[12].

Два інші примірники потрапили до книгозбірні Києво-Могилянської, потім Київської духовної академії (Опис, № 1.3, 1.4). В одному збереглось 52 аркуші, в

[11] Питулько Г. Н. К вопросу об изучении и научном описании книг из собрания Феофилакта Лопатинского // Книга в России. – Москва : Наука, 2006. – Сб. 1. – С. 234–240.
[12] Детальніше про склад конволюта – див. Опис, № 1.1

другому – 13. Другий примірник містить більшість аркушів, яких немає у першому, аркуші не повторюються. Можливо ці два примірники початково були однією книгою, однак із якихось причин ще у XVIII ст. були оправлені окремо, кожний переплетений у одній оправі з різними панегіриками Ф. Прокоповича.

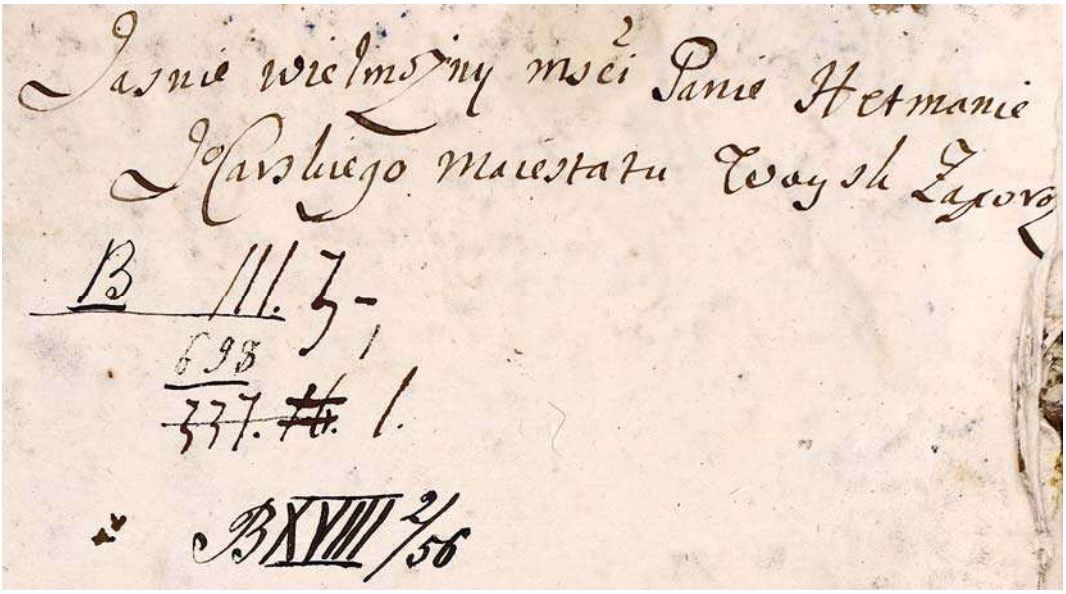

8. Написи на форзаці примірника з бібліотеки Київської духовної академії (Опис, № 1.3)

Привертають увагу маргіналії цих двох примірників зі збірки Київської духовної академії. На форзаці першого з них записано титулування гетьмана у формі звертання: «Jasnie wielmożny msci Panie Hetmanie JoCarskiego Maiestatu Woysk Zaporoz», однак не вказано ім'я особи, до якої це звернення могло бути скероване. Оскільки першим алігатом у цьому конволюті є панегірик Петру I з нагоди перемоги у Полтавській баталії 1709 р., адресатом не може бути покровитель І. Орновського гетьман І. Мазепа.

Другий запис «Exlibris Cyrilli Molawka» засвідчує приналежність примірника Кирилу Малявці, представнику чернігівського козацько-старшинського роду. У «Малоросійському родословнику» В. Л. Модзалевського наведено відомості про двох представників роду Малявок (Моляок) з таким іменем: Кирила Івановича (перед 1694–1715), знатного товариша Чернігівського полку, та його племінника Кирила Олександровича (бл. 1717/1720–1786), значкового, потім військового товариша Стародубського полку[13]. Один із них міг залишити свій автограф на примірнику.

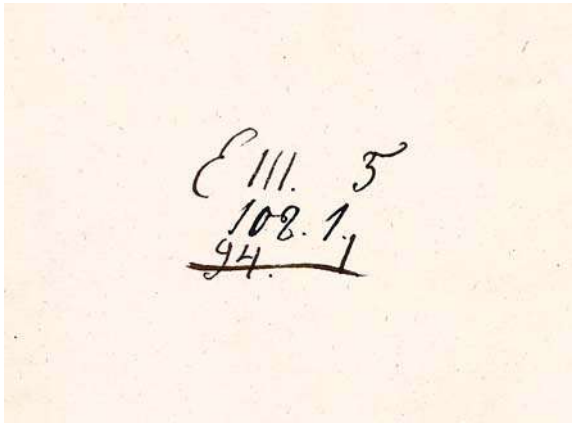

9. Старий шифр на примірнику з бібліотеки Київської духовної академії (Опис, № 1.4)

[13] Модзалевський В. Л. Малороссийский родословник. – Киев : Типо-Литография «С. В. Кульженко», 1912. – Т. 3. – С. 595, 597.

10. Власницький напис на примірнику
з бібліотеки Київської духовної академії (Опис, № 1.4)

Після закриття Київської духовної академії в 1919 р. її бібліотеку було передано до Київського інституту народної освіти (колишній Київський університет св. Володимира, нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка) із залишенням фондів у старому приміщенні, а в 1923 р. – до Всенародної бібліотеки України в Києві[14] (ВБУ, нині НБУВ). Фонди книгозбірні Києво-Софійського монастиря надійшли до ВБУ в 1931 р.[15]

Один із примірників «Багатого Саду» (Опис, № 4.7) вже у 1714 р. перебував у Львові у приватній власності студента Костянтина Томашевського, про що свідчить двомовний запис на одній із його сторінок: «Ex Libris Carpi Constantini [A]rma Tomaszewski studentis [pre]tunc [scubentisque] hoc Leopoli in fine anni 1714 in Physicae in domo Magnifici D: Josephi Łopinski in [suburbim] Leopolitano [wedla] Dominikanek pod swiętym Jurem». На жаль, відомостей про його власника, згаданого у записі, віднайти не вдалось. У першій половині XIX ст. примірник потрапив до книгозбірні відомого на Галичині політичного діяча, історика, бібліофіла Олександра Батовського (1799–1862). Бібліотека О. Батовського зберігалась у Відневі (Odnów, Udnów, нині село у Жовківському р-ні Львівської обл.), складалась із 5135 книжок і 9365 гравюр[16]. У 1851–1852 рр. власник розпродав збірку. Значну її частину купив Мечислав Павліковський (1834–1903), син якого Ян Павліковський (1860–1939) у 1921 р. подарував родинну бібліотеку (21,5 тис. видань у 26 тис. томів, 271 рукопис, карти та гравюри) Інституту Оссолінських у Львові. У складі Оссолінеуму ця збірка до 1939 р. обліковувалась як окрема колекція[17], пізніше була приєднана до частини зібрання, перевезеного до Вроцлава[18], де нині зберігається в Національному інституті імені Оссолінських. Вірогідно, саме з цим масивом книжок даний примірник потрапив до фондів Оссолінеуму.

Оскільки панегірик призначався для дарування, більша частина примірників повинна була потрапити до Харкова до адресата – полковника Ф. Захар-

[14] Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: 1918–1941. – Київ : НБУВ, 1998. – С. 71–73; Дениско Л. М. Бібліотека Київської духовної академії (1819–1919). – Київ : НБУВ, 2006. – С. 111.

[15] Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: 1918–1941. – С. 156.

[16] Słownik pracowników książki polskiej. – S. 43–44.

[17] Słownik pracowników książki polskiej. – S. 665–666.

[18] Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: 1941–1964. – Київ : Наук. думка, 2003. – С. 104–109.

жевського та розповсюджена серед його прибічників, представників світського та церковного середовища. Напевно для подарунків можновладцям частину накладу було надруковано на аркушах більших розмірів і додатково прикрашено. Саме своїм зовнішнім виглядом прикметний один із примірників (Опис, № 1.2), про що неодноразово згадувалось у спеціалізованій літературі[19]. На кожній його сторінці витиснено додаткову широку золочену рамку. Колір рамки – від білого та золотого до мідно-червоного та синьо-зеленкуватого, у багатьох випадках змінюється залежно від напрямку потрапляння світла та кута зору; зміни кольору відбувались із часом, можливо, внаслідок хімічних реакцій. На більшості сторінок рамка складається по зовнішнім контурам із однієї широкої та двох вузьких смужок, по внутрішній стороні, біля корінця – з однієї вузької смужки. Елементи рамки витиснені, вірогідно, в техніці тиснення на оправах, розташовані переважно так, щоб не накладатись із обох боків одного аркуша для запобігання його проривам. На багатьох сторінках смужки рамки відтиснені нерівно та розміщені на різних відстанях, імовірно через технологічну складність процесу. Вони жодного разу не накладаються на друковані рамки, отже, тиснення проводилось після друку тексту. Орнамент рамок виконаний у стилістиці оформлення київських оправ, однак подібне тиснення на папері – це нетипово для оздоблення продукції друкарні Києво-Печерської лаври.

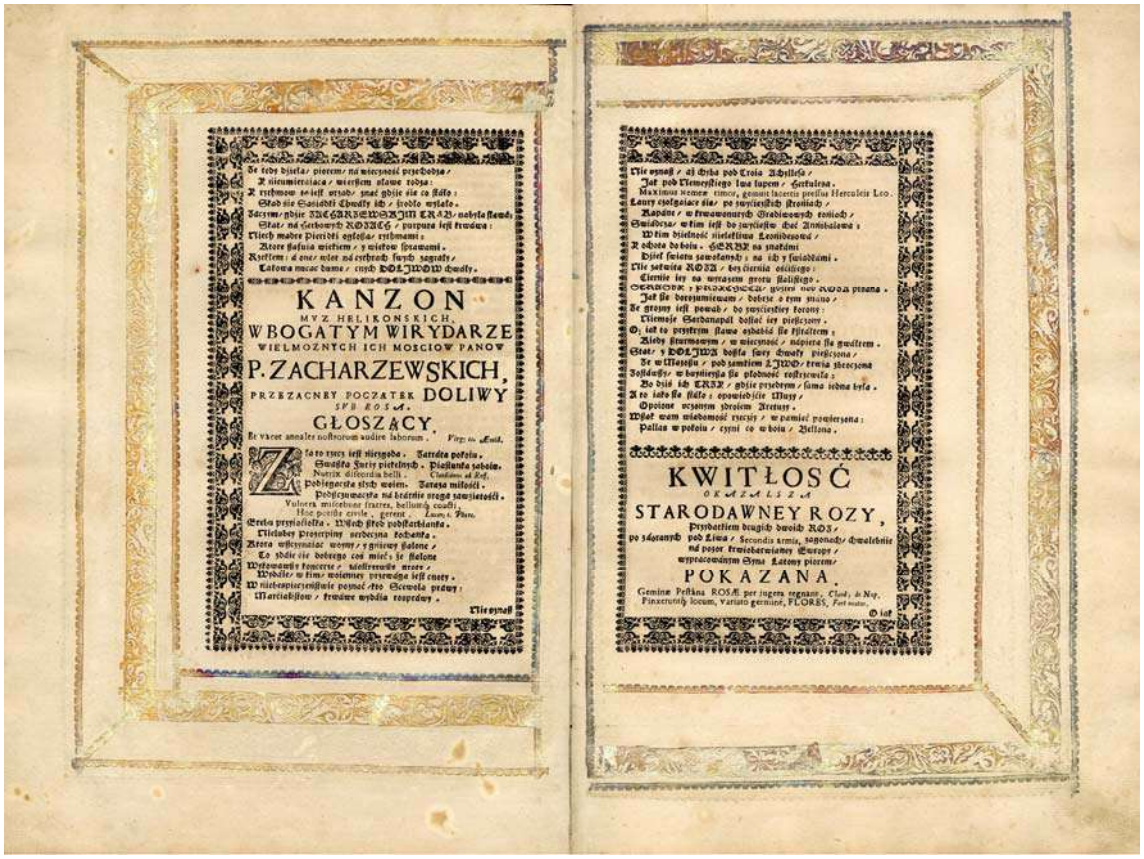
KANZON
MVZ. HELIKONSKICH,
WBOGATYM WIRYDARZE
WIELMOZNYCH ICH MOSCIOW PANOW
P. ZACHARZEWSKICH,
PRZEZACNEY POCZATEK DOLIWY
SUB ROSA.
GŁOSZĄCY.
KWITŁOSĆ
OKMALSZA
STARODAWNEY ROZY,
POKAZANA.

11. Сторінки примірника великого розміру з додатковою золоченою рамкою (Опис, № 1.2)

[19] Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817; Ісаєвич Я. Українське книговидання. – С. 238; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – С. 83.

12. Фрагменти золоченої рамки (Опис, № 1.2)

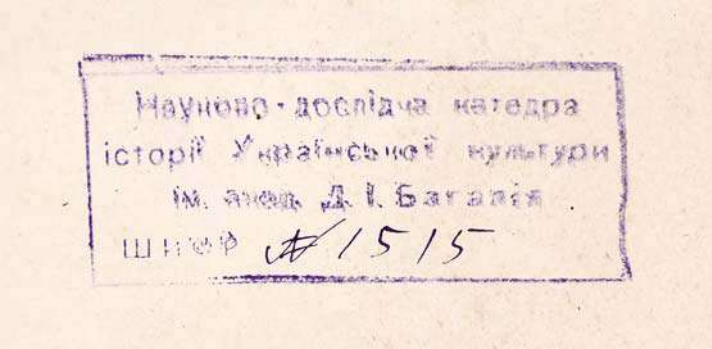

13. Печатка на примірнику з фонду НБУВ (Опис, № 1.2)

Доля цього примірника у XVIII–XIX ст. за провенієнціями не простежується. В 1920-х рр. він обліковувався в бібліотеці Науково-дослідної кафедри історії Української культури ім. академіка Д. І. Багалія. Ця науково-дослідна установа була заснована в жовтні 1921 р. при Харківському інституті народної освіти (нині – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна), ліквідована в січні 1934 р. Початкова її назва – Науково-дослідна кафедра історії України, з 1926 р. – Науково-дослідна кафедра історії української культури; в 1927 р. їй було присвоєно ім'я її засновника – Дмитра Івановича Багалія (1857–1932), в 1930 р. кафедру перетворено на інститут[20]. Таким чином, печатка у примірнику «Науково-дослідча катедра історії Української культури ім. акад. Д. І. Багалія» датується 1927–1929 рр., що вказує на найімовірніший час потрапляння примірника до бібліотеки закладу. Після ліквідації інституту частину його фондів було, вірогідно, переміщено до Києва та передано до Бібліотеки АН УРСР (назва НБУВ у 1937–1948 рр.) – відповідно до печатки на сторінках книжки.

Інший примірник із провенієнціями харківського походження (Опис, № 2.5) у першій половині XVIII ст. був у приватній власності Михайла Мільчинського, про що свідчить запис «Ex libris Michaelis Milczynski», а також Петра Малцевича («Petrus Malcewicz»), який, відповідно до запису від 23 грудня 1726 р., продав книгу пану Вачковському («Dominus Waczkowski»). Пізніше книга потрапила до книгозбірні Харківського колегіуму, з 1920-х рр. зберігалась у Музеї українського мистецтва у Харкові. Зараз вона перебуває у фондах Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка.

Фрагмент видання з чотирьох аркушів (Опис, № 5.8) зберігається в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві окремою справою № 212 у фонді Донців Захаржевских (ф. 2025). Атрибутував цей фрагмент І. Я. Лосієвський.

Принагідно зазначимо, що примірники інших панегіричних творів І. Орновського збереглись у ще меншій кількості, ніж примірники «Багатого саду». М. Максимович у праці «Книжная старина южноруская» зазначав, що примірники «Небесного Меркурія» («Niebieski Merkuryjusz», 1686), «Музи Роксоланської» («Muza Roksolańska», 1688) та «Скарбниці дорогого каміння» («Bogata drogich kamieni speza», 1693) у його час знаходились у збірнику Н. С. Романовського в селі Сушках Золотоніського повіту (вірогідно нині село в Черкаському р-ні Черка-

[20] Науково-дослідний інститут історії української культури імені академіка Д. Багалія / О. М. Богдашина, О. В. Юркова // Енциклопедія історії України / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – Київ : Наук. думка, 2010. – Т. 7 : Мл–О. – С. 225–226.

ської обл.); раніше цей збірник належав переяславському полковому судді Костянтину Олексійовичу Лисаневичу (Лесеневичу). Ще один відомий дослідникові примірник твору «Скарбниця дорогого каміння» містився у збірнику Самійла Величка, котрий у часи М. Максимовича зберігався в Москві в бібліотеці князя Михайла Андрійовича Оболенського (1805–1873)[21], гофмейстера імператорського двору, директора Московського головного архіву Міністерства закордонних справ. Бібліотека князя М. А. Оболенського складалась із близько 3400 томів, 83 рукописів, зібрання гравірованих портретів. У 1874 р. у дар від власника (очевидно за його заповітом) вона надійшла у Московський головний архів Міністерства закордонних справ[22] (нині Російський державний архів давніх актів).

Донедавна вважалось, що твір «Небесний Меркурій» (1686), через брак титульного аркуша названий так за першими словами назви першого вірша, відомий лише у формі мікрофільму (шифр sdXVIII-19781), виготовленого з дефектного примірника, що зберігався в Оссолінеумі, але на даний час безслідно втраченого[23]. Однак нині в електронному каталозі Російської державної бібліотеки в Москві є запис: Ornowski, Jan. Złoty zodyak przy szczęśliwym herbownich kleynotow złączeniu... pana Stanisława z Goliny Golinskiego i ieymosci panny P. Petronelli Miaskowskiey,... Między świetnemi himeneusza pochodniami, na publiczny Polskiego świata widok, na droższa Prześwietney Parze u potomnych wiekow cenę przez... Iana Ornowskiego oyczystym rythmem wystawiony. – W Krakowie [Kraków] : w drukarni Ierzego i Mikołaia Schedlow, 1681. – [17] f. ; 2°. Зазначено, що примірник приплетений до: Pikarski A. Naiasnieysze zwierciadło Maiestatu bez Makuły. – W Krakowie [Kraków], 1667. Шифр зберігання МК IV-пол. 2°. Відсутність титульного аркуша спричинила не лише «перейменування» твору «Золотий Зодіак», а й розбіжності щодо визначення його вихідних відомостей. М. Максимович свого часу висунув слушне припущення про Краків як місце видання[24], натомість популярнішою версією була локалізація друку твору в Чернігові[25], а також дослідники припускали місцем друку Вільнюс[26]. Крім того, дійсне датування твору – 1681 р., тобто на п'ять років раніше, ніж вважалось дослідниками, можливо скорегує уявлення про вік його автора, який підписався у ньому «auditor eloquentiae» («слухач красномовства»).

Твір «Муза Роксоланська» (1688) відомий у чотирьох примірниках: неповний примірник (шифр Sd.714.1816, а також мікрофільм) у бібліотеці Варшавського університету, примірник у Російській національній бібліотеці в Санкт-Петербурзі (шифр 13.8.1.286), два примірники у Російській державній бібліотеці в Москві (інвентарні №№ 7471 і 7460)[27].

[21] Максимович М. Книжная старина южноруская. – 1850. – С. 132, 137–138.

[22] Иваск У. Г. Описание русских книжных знаков (Ex-Libris). – Москва, 1905. – Вып. 1. – С. 212; Иваск У. Г. Частные библиотеки в России. – СПб., 1912. – Ч. 2. – С. 18.

[23] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 2. – S. 45.

[24] Максимович М. Книжная старина южноруская. – 1850. – С. 137.

[25] Estreicher K. Bibliografia Polska. – Kraków, 1910. – T. 23. – S. 440; Шевчук В. Чернігівський поет. – С. 53.

[26] Каменева Т. Н. Черниговская типография, ее деятельность и издания. – С. 376; Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 1. – С. 22.

[27] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 2. – S. 155–156. За каталогом Я. Запаска, Я. Ісаєвича, примірник зберігається у Львівській науковій бібліотеці імені В. Стефаника, проте ця інформація не відповідає дійсності.

PROGNOSTIK
WIELKIEY NADZIEI
Z Okoliczności sławo-kwitnacych lat/
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA
P.IANA
z Obidowa
OBIDOWSKIEGO
ICH CARSKIEGO PRZESWIETNEGO MAIESTATU STOLNIKA
Wieszczy biorac Apollo,
takim na swey lutni rezetem
GŁOSI.

KANZON
LVTNI APOLLINOWEY
W złotym Sławy Pokoiu
HONOROWI
WIELMOZNEGO IEGO MOSCI PANA
P.IANA
z Obidowa
OBIDOWSKIEGO
ICH CARSKIEGO PRZESWIETNEGO MAIESTATU STOLNIKA
Blogiarc przypiewaiacy epinicium
SARMACKA MVZA
Oyczystym rezonuie rythmem.

14. Сторінки панегірика Івана Орновського «Скарбниця дорогого каміння» (Чернігів, 1693) з фонду НБУВ, шифр Р 6494(6)

Три примірники твору «Скарбниця дорогого каміння» (1693) представлені в Інституті Оссолінських (шифр sdXVII-16878, а також мікрофільм)[28], бібліотеці Варшавського університету (шифр Sd.714.1700, мікрофильм № 6750), Російській державній бібліотеці[29]. Крім того, фрагмент із семи аркушів, без початку та кінця, виявлено у фонді НБУВ у складі конволюту (шифр Р 6494(6)). У книзі зі збірки Подільської духовної семінарії переплетено загалом шість панегіриків, надрукованих у Києві та Вільнюсі, а також три рукописи тієї ж тематики. Твір «Сарматський Аполлон» («Apollo Sauromacki», 1703) фіксується лише за бібліографією, місцезнаходження його примірників невідоме.

Насамкінець хочеться висловити сподівання, що будуть виявлені й інші примірники видання твору І. Орновського «Багатий Сад». Результати всебічного дослідження відомих примірників доповнюють історію видання, інформацію про їхні друкарські особливості, розповсюдження та побутування, а також розширюють наші знання про літературний твір у цілому, дозволяють вмістити його в історичний контекст, визначити його місце в історії вітчизняного та світового книгодрукування. Пошук серед неатрибутованих фрагментів, рукописів, конволютів, перегляд електронних ресурсів має перспективи для виявлення й інших раритетів і збагачення наших знань про вітчизняне книговидання.

[28] Електронну копію див.: https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/153333/edition/111149

[29] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 2. – S. 257.

Опис примірників видання «Багатий Сад» Івана Орновського

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
(Київ, Україна)
Опис Ю. К. Рудакової
№ 1.1

1-й примірник – шифр Гр 2244(9), інвентарний № 7490.

Місце зберігання: відділ стародруків та рідкісних видань.

Формула: [1–10], A, A_2, [A_3], [A_4], B, B_2, [B_3], [B_4], C, C_2, [C_3], [C_4], D, [D_2], [E], [E_2], [E_3], [E_4], F, F_2, [F_3], [F_4], G, G_2, [G_3], [G_4], H, H_2, [H_3], [H_4], 1, I, I_2, [I_3], [I_4], K, K_2, [K_3], [K_4], L, L_2, [L_3], [L_4], M, M_2, [M_3], [M_4], N, N_2, [N_3], [N_4], O, O_2, [O_3], [O_4], P, P_2, [P_3], [P_4], Q, Q_2, [Q_3], [Q_4], R, R_2, [R_3], [R_4], S = 78 арк.

Повнота / дефектність: немає арк. [50] із гравюрою, арк. [51] із цитатами.

Розміри аркушів: 318 х 195 мм.

Стан збереження: на окремих сторінках плями, сліди замокання; на аркушах [1], [2], E дірки, заклеєні папером; дірки на аркушах R_4, S.

Примірник є алігатом 9 у складі конволюта з бібліотеки Київського Софійського собору. Переплетений разом із:

1) Описание порядка державного при погребении... Петра Великого. – Санкт-Петербург, 1725. – [2], 34 с. ; 2°.

2) Описание коронации е. в. императрицы Екатерины Алексеевны. – Санкт-Петербург, 1724. – [2], 25, [1] с. ; 2°.

3) Bužynskij, Gavriil. Concio die anniversario parentalium pie defuncti... Petri M.., habita in cathedrali templo primis Apostolis Petro et Paulo dicato. – Berlin, 1726. – 23, [1] p. ; 2°.

4, 5) Ратификация королевского величества свейского на трактат вечного мира, учиненный с его царским величеством в Неиштате, со внесением всего оного трактата. – Санкт-Петербург, 1721. – 24 с. ; 2°. [Два примірники видання, розміщені один за одним.]

6) Речь, которая публично в церкви его царскому пресв. величеству от синода и сената говорена. – Санкт-Петербург, 1721. – [1] л. ; 2°.

7) Реляция что прежде и при отправлении... торжества О заключении с Короною Швецкою вечного мира чинилось. – Санкт-Петербург, 1721. – 7, [1] с. ; 2°.

8) Указ [Петра I] ... о титулах своих. – Санкт-Петербург, 1721. – [1] л. ; 1°.

10) Procopowicz, Theophanes. Ad augustissimum totius russiae imperatorem Petrum II. Cum Mosquam tenderet insignia regni capessurus. – Petroburgi, [1728]. – [2] f. ; 2°.

11) Решение учиненное по его имп. величества указу верховному тайному совету на подданное прошение войска запорожского обоих сторон Днепра гетмана господина Апостола. 22.08.1728. – Рукопис. – [8] арк. ; 2°.

12) [Prokopowicz, Theophanes]. Panegyricus de celeberrima et paene inaudita victoria, quam Petrus Primus... de universis Suecorum exercitibus Deo iuvante reportavit A. D. 1709, Iunio die 27. Dictus Kijoviae. – [Kioviae, 1709]. – [12] f. ; 2°.

13) [Прокопович, Феофан]. Панегирікос или слово похвалное, о преславной над войсками свійскими побіді... Петру Алексіевичу... проповіданное. – Київ, 1709. – [13] арк. ; 2°.

Оправа XVIII–XIX ст.: кришки з картону, обклеєного світло-коричневим папером, потерті. Корінець шкіряний, світло-коричневий, на 4 бинти, пошкоджений. Розміри кришок: 320 х 195 мм.

Провенієнції конволюта:

Шифри: «№ 221» (олівець, верхній форзац), «1080» (чорне чорнило, верхній палітурний аркуш); «Гр 2244(1–9)» (діючий шифр, олівець, верхній форзац).

Печатки: «Библіотека Кіево-Софійскаго Собора № 1080» (овальна, фіолетове чорнило, цифри вписано чорним чорнилом, верхній палітурний аркуш).

Наліпки (корінець): перша пошкоджена, напис нерозбірливий; «1080» («80» наклеєно на попередній номер).

Провенієнції примірника:

Записи: «Ex Bibliotheca Kijovopieczariensi» (арк. [3]), «Ex Bibliotheca Kievopieczariensi» (арк. [4]).

Маргіналії: на арк. [1] вгорі чорнилом одне слово кириличними буквами (відчитати не вдалось).

Походження: примірник був у складі книгозбірні Києво-Печерської лаври; пізніше, вже у складі конволюта, зберігався в бібліотеці Софійського монастиря, фонди якого надійшли до Всенародної бібліотеки України в Києві (ВБУ, нині – НБУВ) у 1931 р.

Бібліографія: Титов Ф. Типография Киево-Печерской Лавры. Т. 1: Приложения. – 1918. – С. 532–533; Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – 1984. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817; Степовик Д. Іван Щирський. – 1988. – С. 126–132, 156; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – 2004. – С. 83; Радишевський Р. «Bogaty Wirydarz» – барокова вершина Івана Орновського. – 2008. – С. 481; Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – 2013. – T. 2. – S. 399.

№ 1.2

2-й примірник – шифр In 456, інвентарний № 12405.

Місце зберігання: відділ стародруків та рідкісних видань.

Формула: [4–6], [Q_4], R, [R_4], S, A_2, [A_3], [A_4], B, B_2, [B_3], [B_4], C, C_2, [C_3], [C_4], D, [D_2], [E_3], [E_4], F, F_2, [F_3], [F_4], G, [G_4], H, H_2, [H_3], [H_4], 1, [I_3], [I_4], K, K_2, [K_3], [K_4], L, L_2, [L_3], [L_4], M, M_2, [M_3], [M_4], N, N_2, [N_3], [N_4], O, O_2, [O_3], [O_4], P, P_2, [P_3], [P_4], Q = 60 арк.

Повнота / дефектність: немає арк. [1–3], [7–10], A, E, E_2, G_2, G_3, I, I_2, [50–51], Q_2, Q_3, R_2, R_3.

Розміри аркушів: 410 х 275 мм.

Стан збереження: при оправленні переплутано аркуші; на окремих сторінках плями, сліди замокання; на аркушах [5], Q_4, R, R_4, S дірки. Судячи з контурів плям від замокання та чергування аркушів із плямами та без них, можна припустити, що примірник певний час зберігався розсипом.

Примірник надруковано на аркушах більшого розміру. На кожній сторінці витиснено додаткову широку золочену рамку. На окремих аркушах є плями від рамки, які виникли, можливо, внаслідок поспіху при брошуруванні, через який фарба не встигла просохнути до того, як аркуші зібрали в зошити.

Оправа кінця XIX – початку XX ст.: кришки з картону, обклеєного цупким папером темно-зеленого кольору з дрібним ромбоподібним тисненням; корінець і наріжники зі шкіри темно-зеленого кольору; верхній наріжник на верхній кришці не зберігся; на корінці 6 широких фальшивих бинтів та 2 необ'ємні бинти по краях, з тисненням золотом. Края та поверхня оправи потерті, корінець пошкоджений. Форзаци з тонкого паперу. Розміри оправи: 414 х 280 х 20 мм. Обріз крапчастий, синій.

Провенієнції:

Записи: «[Ornowski Jan. Bogaty wirydarz. Kijow, 1705].» (олівець, верхній палітурний аркуш).

Шифри: «1515» (фіолетове чорнило, верхній палітурний аркуш); «2131–d.» (олівець, верхній палітурний аркуш); діючий шифр книги у формі «Ин-456» (олівець, верхній форзац).

Печатки: «Науково-дослідча катедра історії Української культури ім. акад. Д. І. Багалія. ШИФР № 1515» (прямокутна, фіолетове чорнило, «№ 1515» вписано фіолетовим чорнилом, знак «№» закреслено, верхній палітурний аркуш).

«Бібліотека Академії Наук УРСР» (прямокутна, фіолетове чорнило, арк. [4], C_2).

Маргіналії: «Москва» (чорне чорнило, арк. [4]).

Три слова (чи фрагменти слів, нерозбірливо) та цифри «2.3.4.5.6» (фіолетове чорнило, нижній палітурний аркуш).

Походження: примірник зберігався в бібліотеці Науково-дослідної кафедри (з 1930 р. – інституту) історії української культури імені академіка Д. І. Багалія. Після ліквідації інституту в 1934 р. частину його фондів було, вірогідно, переміщено до Києва та приєднано до фондів Бібліотеки АН УРСР (нині НБУВ).

Бібліографія: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – 1984. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817; Radyszewśkyj R. Polskojęzyczna poezja ukraińska. Cz. 1 : Monografia. – 1996. – S. 250; Ісаєвич Я. Українське книговидання. – 2002. – С. 238; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – 2004. – С. 83; Радишевський Р. «Bogaty Wirydarz» – барокова вершина Івана Орновського. – 2008. – С. 482.

№ 1.3

3-й примірник – шифр ВХVIII 2/56(2), інвентарний № 2854421.

Місце зберігання: відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій.

Формула: [8–9], A, A_2, [A_3], [A_4], B, B_2, [B_3], [B_4], C, C_2, [C_3], [C_4], D, [D_2], [E_2], [E_3], [E_4], F, F_2, [F_3], [F_4], G, G_2, [G_3], [G_4], H, H_2, [H_3], [H_4], 1, I, I_2, [I_3], [I_4], K, K_2, [K_3], [K_4], O, O_2, [O_3], [O_4], P, P_2, [P_3], [P_4], Q, Q_2, [Q_3], [Q_4] = 52 арк.

Повнота / дефектність: немає арк. [1–7], [10], E, [50–51], L–N^4, R^4, S.

Розміри аркушів: 311 х 195 мм.

Стан збереження: плями, сліди замокання на окремих аркушах; арк. I погано тримається блоку, пошкоджений по верхньому та бічному краю; на арк. Q_2 немає верхнього кута.

Примірник є алігатом 2 у складі конволюта з бібліотеки Київської духовної академії. Приплетено до: [Прокопович, Феофан]. Панегирікос или слово похвалное, о преславной над войсками свійскими побіді... Петру Алексіевичу... проповіданное. – Київ, 1709. – [13] арк. ; 2°.

Оправа XVIII ст.: картон у шкірі темно-коричневого кольору, плямистий; корінець на 3 бинти. На кришках оправи лінійна рамка сліпого тиснення з двох смужок по три лінійки, у кутках рамки та в середнику – рослинний орнамент сліпим тисненням. Оправа пошкоджена на корінці та кутах, сліди давнього ентомологічного ураження. Розміри кришок: 314 х 195 мм. Обріз крапчастий, червоний.

Провенієнції конволюта:

Шифри: «В III.3- / 698 / 337.16.1.» (у стовпчик, коричневе чорнило, «337» і «16» закреслено, виправлено на «698», верхній форзац); діючий шифр книги (коричневе чорнило, верхній форзац).

Печатки: «Библіотека Кіевской Духовной Академіи» (овальна, синє чорнило, титул алігата 1).

Наліпки: шифр книги на корінці.

Маргіналії: «Jasnie wielmożny mści Panie Hetmanie / JoCarskiego Maiestatu Woysk Zaporoz» (коричневе чорнило, верхній форзац).

«Польскія дополненія NB» (олівець, верхній форзац).

«1р» (олівець, нижній форзац).

Провенієнції примірника:

Печатки: «Библіотека Кіевской Духовной Академіи» (овальна, синє чорнило, арк. [8], Q_4 зв.).

Походження: після закриття Київської духовної академії в 1919 р. її бібліотеку було передано до Київського інституту народної освіти (колишній Київський університет св. Володимира, нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка), в 1923 р. – до ВБУ (нині НБУВ).

Бібліографія: Маслов С. І. Каталог ювилейної виставки українського друкарства. – 1925. – С. 28, № 142; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – 2004. – С. 83.

№ 1.4

4-й примірник – шифр BXXII 2/46(2), інвентарний № 2861546.

Місце зберігання: відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій.

Формула: [3], [5–6], L, L_2, [L_3], [L_4], M, M_2, [M_3], [M_4], N, N_2 = 13 арк.

Повнота / дефектність: немає арк. [1–2], [4], [7–10], A–C^4, D^2, E–H^4, 1, I–K^4, [50–51], N_3, N_4, O–R^4, S.

Примірник є фрагментом і містить більшість аркушів, яких немає у попередньому примірнику з тієї ж книгозбірні (бібліотеки КДА, перед тим – КМА), причому аркуші не повторюються. Можливо ці два примірники початково становили єдність, однак у XVIII ст. були оправлені як дві самостійні книжкові одиниці.

Розміри аркушів: 298 х 192 мм.

Стан збереження: на окремих сторінках плями, сліди замокання; розриви паперу, дірки на аркушах [3], L_4, M, M_4; давня реставрація.

Примірник є алігатом 2 у складі конволюта з бібліотеки Київської духовної академії. Приплетено до: Procopowicz, Theophanes. Ad augustissimum totius russiae imperatorem Petrum II. Cum Mosquam tenderet insignia regni capessurus. – Petroburgi, [1728]. – [2] f. ; 2°.

Оправа XVIII ст. (?): кришки з картону, обклеєного світло-коричневим крапчастим папером; корінець і наріжники зі світло-коричневої шкіри, крапчасті; наріжники пошкоджені, нижній на нижній кришці не зберігся; на корінці 4 фальшиві бинти, з тисненням золотом, корінець пошкоджений. На кришках оправи по контуру лінійна рамка сліпого тиснення. Розміри кришок: 305 х 201 мм.

Провенієнції конволюта:

Записи: «1737 года» (коричневе чорнило, перший чистий аркуш на початку).

Шифри: діючий шифр книги (верхній форзац); «Е III. 5 / 108. 1. / 94. 1» (у стовпчик, коричневе та чорне чорнило, «94. 1» закреслено, виправлено на «108. 1.», зворот першого чистого аркуша на початку).

Печатки: «Библіотека Кіевской Духовной Академіи» (овальна, синє чорнило, другий чистий аркуш на початку).

Наліпки: «111» (синій олівець, верхня кришка); діючий шифр на корінці.

Маргіналії: проба пера (чорне чорнило, перший чистий аркуш на початку).

Перелік осіб у стовпчик (коричневе чорнило, другий чистий аркуш на початку).

«1р» (олівець, нижній форзац).

Провенієнції примірника:

Записи: «Exlibris Cyrilli Molawka» (коричневе чорнило, арк. [5]).

«Kiovienses» – кінець запису, що починається на аркушах алігата 1, «Ex bibliotheca Academiae Kiovienses» (коричневе чорнило, арк. [5]).

Печатки: «Библіотека Кіевской Духовной Академіи» (овальна, синє чорнило, арк. [3]).

Походження: примірник у складі конволюта був складовою частиною збірки Києво-Могилянської академії, потім Київської духовної академії. Його шлях до фонду НБУВ подібний до № 1.3.

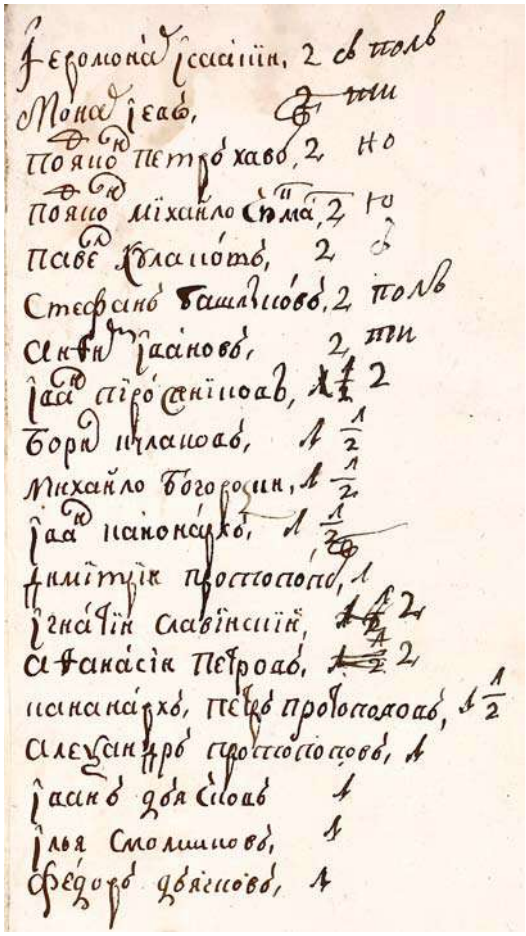

15. Перелік осіб на форзаці примірника № 1.4

Бібліографія: Крыловский А. С. Систематический каталог книг библиотеки Киевской духовной академии. – Т. 2 : Словесность. Вып. 5. – Киев : Тип. И. И. Горбунова, 1901. – С. 145, № 11169; Маслов С. І. Каталог ювилейної виставки українського друкарства. – 1925. – С. 32, № 173.

2. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка
(Харків, Україна)
Опис І. Я. Лосієвського

№ 2.5

5-й примірник

Місце зберігання: науково-дослідний відділ книгознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів.

Формула: [1–10], A, A_2, [A_3], [A_4], B, B_2, [B_3], [B_4], C, C_2, [C_3], [C_4], D, [D_2], [E], [E_2], [E_3], [E_4], F, F_2, [F_3], G, G_2, [G_3], [G_4], H, H_2, [H_3], [H_4], 1, I, I_2, [I_3], [I_4], K, K_2, [K_3], [K_4], [50], L, L_2, [L_3], [L_4], M, M_2, [M_3], [M_4], N, N_2, [N_3], [N_4], O, O_2, [O_3], [O_4], P, P_2, [P_3], [P_4], Q, Q_2, [Q_3], [Q_4], R, R_2, [R_3], [R_4], S = 78 арк.

Арк. [10] – варіант: на звороті гравюри «WCHOD do Bogatego WIRYDARZA...» сторінка чиста; аркуш вшито гравюрою на звороті.

Повнота / дефектність: немає арк. F_4, [51].

Розміри аркушів: 310 х 189 мм.

Оправа XVIII ст.: картон у коричневій шкірі. На кришках оправи рамка сліпого тиснення, бароковий декоративно-рослинний орнамент. Форзац – жовтуватий папір, частково не зберігся.

Провенієнції:

Записи: «Ex libris Michaelis Milczynski» (перша чверть XVIII ст., арк. A, L_2).

Запис Петра Малцевича («Petrus Malcewicz») про продаж цієї книги «Пану Вачковському» («Dominus Waczkowski») 23 грудня 1726 р.

Маргіналії: записи XVIII ст., проби пера, вірші польською мовою з антипольським змістом, вірогідно студентів Харківського колегіуму.

Походження: примірник був у приватній власності, згодом потрапив до бібліотеки Харківського колегіуму: номери трьох інвентаризацій другої половини XVIII – початку XIX ст. відповідають номерам із рукописних каталогів бібліотеки. З 1920-х рр. примірник зберігався в Музеї українського мистецтва у Харкові.

Бібліографія: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – 1984. – Кн. 2, ч. 1. – С. 22, № 817; Степовик Д. Іван Щирський. – 1988. – С. 126–132, 156; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – 2004. – С. 83.

3. Бібліотека Російської академії наук
(Санкт-Петербург, РФ)
Опис Д. Д. Гальцина

№ 3.6

6-й примірник – шифр 1166-л.

Місце зберігання: Науково-дослідний відділ рідкісної книги.

Формула: [1–10], A, A_2, [A_3], [A_4], B, B_2, [B_3], [B_4], C, C_2, [C_3], [C_4], D, [D_2], [E], [E_2], [E_3], [E_4], F, F_2, [F_3], [F_4], G, G_2, [G_3], [G_4], H, H_2, [H_3], [H_4], I, J, J_2, [J_3], [J_4], K, K_2, [K_3], [K_4], [50–51], L, L_2, [L_3], [L_4], M, M_2, [M_3], [M_4], N, N_2, [N_3], [N_4], O, O_2, [O_3], [O_4], P, P_2, [P_3], [P_4], Q, Q_2, [Q_3], [Q_4], R, R_2, [R_3], [R_4], S = 80 арк.

Повнота / дефектність: примірник повний.

Розміри аркушів: 310 х 200 мм.

Стан збереження: багато сторінок пошкоджено, реставрація.

Оправа: картон, обтягнений тканиною; виготовлена близько 1960 р., форзаци замінені. Розміри кришок: 325 х 210 мм.

Провенієнції:

Записи: «Ex Cathedrali Bibliotheca Tferensis Episcopi» (арк. [3]).

«Всего въ этой книгѣ семьдесятъ девять (79) листовъ» (арк. S зв.).

Шифри: «№ 37» (закреслений, арк. [1]).

Печатки, штампи: «Фундаментальная библиотека Тверской духовной семинарии» (арк. [1], [3]).

«Проверено по инвентарю К.Г.П.И. им. М. И. Калинина N1. 1948 г.», «К.Г.П.И. проверено 1954 г. № 5» (штампи Калінінського державного педагогічного інституту, вцілілий фрагмент початкового форзацу).

«Библиотека Педагогич. ин-та г. Калинин» (штамп на звороті арк. [3]).

Штамп Академії наук XIX ст. (?) та рукописний номер 12705 (арк. S зв.).

Штамп БАН (зворот аркушів [3], S).

Штамп ОГК БАН і рукописна дата «28/XII-1981 г.» (нижній форзац).

Інші особливості: фоліація чорнилом, у верхньому кутку аркуша.

Походження: примірник, найвірогідніше, до 1738 р. належав Феофілакту Лопатинському (1670-ті – 1741) – ректору Московської академії (1709–1722), архієпископу Тверському та Кашинському (1723–1738), члену Святійшого Синоду. Внаслідок арешту власника в 1738 р. збірку було конфісковано, в 1739 р. було укладено «Реэстр Библиотеке Лопатинскаго которая имеется в Канцелярии тайных розыскных дел», який фіксує «Багатый виридарии полская в красной бумаге». В 1843 р. більшу частину збірки було передано до тверської семінарії, де, вірогідно, на книжках було проставлено запис «Ex Cathedrali Bibliotheca Tferensis Episcopi» («З кафедральної бібліотеки тверського єпископа»). Після 1917 р. семінарська бібліотека опинилась у складі місцевого музею, а в 1931 р. – бібліотеки Калінінського педагогічного інституту (в 1931 р. м. Твер було переіменовано на Калінін). В 1959 р. рідкісні видання семінарського зібрання було передано до Бібліотеки Академії наук у Ленінграді. Оправа з «червоної шкіри» не збереглася, під час реставрації в БАН примірник отримав нову оправу.

Бібліографія: Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке. – 1985. – Т. 2. – С. 284–285, № 2138; Библиотека Феофилакта Лопатинского. – 2016. – С. 257–259, № 334.

4. Національний інститут імені Оссолінських
(Вроцлав, Польща)
Опис Г. Роляк (Grazyna Rolak), Ю. К. Рудакової
№ 4.7

7-й примірник – шифр sdXVIII-25857.

Місце зберігання: відділ стародруків.

Формула: [3–9], A, A_2, [A_3], [A_4], B, B_2, [B_3], [B_4], C, C_2, [C_3], [C_4], D, [D_2], [E], [E_2], [E_3], [E_4], F, F_2, [F_3], [F_4], G, G_2, [G_3], [G_4], H, H_2, [H_3], [H_4], I, J, J_2, [J_3], [J_4], K, K_2, [K_3], [K_4], [50], L, L_2, [L_3], [L_4], M, M_2, [M_3], [M_4], N, N_2, [N_3], [N_4], O, O_2, [O_3], [O_4], P, P_2, [P_3], [P_4], Q, Q_2, [Q_3], [Q_4], R, R_2, [R_3], [R_4] = 75 арк.

Повнота / дефектність: немає арк. [1–2], [10], [51], S.

Розміри аркушів: 300 х 186 мм; розміри аркуша з гравюрою «PAŁAC»: 300 х 357 мм.

Стан збереження: на окремих сторінках плями, сліди замокання; перший аркуш пошкоджений по нижньому краю. Реставрацію виконала Ірена Делімата (Irena Delimata) в 1954 р.

Оправа: коричнева, кришки з картону, обклеєного сучасним мармуровим папером. Розміри кришок: 312 х 200 мм. Оправу виготовив палітурник Генрик Свідерський (Henryk Świderski) у січні 1995 р. Мармуровий папір вироблений у палітурній майстерні Оссолінеуму.

Провенієнції:

Записи: «Ex Libris Carpi Constantini [A]rma Tomaszewski studentis [pre]tunc [scubentisque] hoc Leopoli in fine anni 1714 in Physicae in domo Magnifici D: Josephi Łopinski in [suburbim] Leopolitano [wedla] Dominikanek pod swiętym Jurem» (арк. N_2).

Шифри: «11.734» (старий львівський шифр, штамп, арк. [3]).

«1837», «Dar 5043», «14 879» (останній червоним олівцем, всі написані на фрагменті старого форзацу, підклеєному до внутрішньої сторони нижньої кришки оправи).

Печатки, штампи: «Alexander Batowski» (гербова печатка, овальна, арк. [3], R_4 зв.).

«Instytut Ossolińskiego.» (гербова печатка, овальна, арк. [3], [9], R_4 зв.).

Маргіналії: «Wielmoznemu Jeg Msci Pnu Juzfowi Srockow[skiemu]» (арк. [6] зв.), «Wielmoznemugomosci panu Juzefoi Srockwscmu», «Jieasnie Wielmoznemu Jego mo/sci pau Juzowi Srckwskemu» (арк. [50–51] зв.)[30].

Проби пера, слово «Wielmoznemu», «Wielmo» тощо, позначки, підкреслення (арк. [3] зв., [7], B_4, D, E_4 зв., I_3, K_4 зв., [50–51], [50–51] зв., L зв., O_4, P_2, P_2 зв., P_3, P_4, R_4 зв.).

Походження: примірник у 1714 р. перебував у Львові у приватній власності. В першій половині XIX ст. увійшов до складу книгозбірні Олександра Батовського. В 1851–1852 рр. власник розпродав збірку. Значну її частину купив Мечислав Павліковський, його син Ян Павліковський у 1921 р. подарував родинну бібліотеку Інституту Оссолінських у Львові, у складі якого ця збірка до 1939 р. зберігалась окремою колекцією, нині перебуває у Національному інституті імені Оссолінських у Вроцлаві. Можливо саме з цим масивом книжок даний примірник потрапив до фондів Оссолінеуму.

Бібліографія: Estreicher K. Bibliografia Polska. – 1910. – T. 23. – S. 440; Степовик Д. Іван Щирський. – 1988. – С. 126–132, 156; Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – 2004. – С. 83; Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – 2013. – T. 2. – S. 399.

5. Центральний державний історичний архів України в м. Києві
(Київ, Україна)
Атрибуція й опис І. Я. Лосієвського

№ 5.8

8-й примірник – ф. 2025 (Донці-Захаржевскі), оп. 1, спр. 212 «Адрес Яна Орновского харьковскому полковнику Федору Захаржевскому», 4 арк.

Формула: [4, 6, 5, 7] = 4 арк.

Повнота / дефектність: фрагмент із 4 аркушів.

Стан збереження: аркуші пошкоджені, часткова втрата тексту, плями.

Бібліографія: Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну. – 2004. – С. 83.

[30] П. Малаховський вмістив два прізвища, які за формою можуть відповідати прізвищу, наведеному в записі: Sroczkowski herbu Topach, Srokowski herbu Jastrzębiec. – Див.: Małachowski P. Zbior nazwisk szlachty z opisem herbow własnych familiom zostaiącym w Krolestwie Polskim, i Wielkim xięstwie Litewskim; przez urodzonego Piotra Nałęcza Małachowskiego ziemianina woiewodztwa czerniechowskiego do druku podany. – W Łucku : W Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX. Dominikanow, 1790. – T. 2. – S. 48.

Наталія Бондар

Папір примірників «Багатого Саду» Івана Орновського

Одним із компонентів вивчення стародрукованих пам'яток є водяні знаки (інакше філіграні) паперу, на якому надруковано тираж видання. Філіграні надають інформацію про місце виробництва кожного з видів паперу, іноді про послідовність друку частин; трапляються випадки, коли різні примірники надруковані на різних видах паперу.

Дослідження філіграней чотирьох примірників «Багатого Саду» 1705 р. збірки НБУВ показало, що для друку твору І. Орновського було використано в цілому помірно якісний папір, придатний для друкування книг, маркований різними водяними знаками.

При цьому за характеристиками паперу примірники можна розділити на дві групи, що відрізняються і філігранями, і розмірами аркушів. Одну групу складають три примірники стандартних розмірів, другу – подарунковий великоформатний примірник In 456 (Опис, № 1.2). Спочатку охарактеризуємо саме його філіграні.

Про особливості цього подарункового примірника, прикметного тисненою рамкою, вже йшлося. Розміри його аркушів становлять 410 х 275 мм, тобто більші від стандартних для формату у двійку. В примірнику збережено 60 аркушів, увесь папір однорідний, маркований тільки одним великим водяним знаком Дракон (іл. 17). Він зображує міфічну тварину, покриту лускою, з довгою шиєю, пташиними лапами, крилами та загнутим кільцями хвостом. Знак розташований горизонтально, його розміри 72 х 98 мм. Відстань між понтюзо близько 33–34 мм, вержери та понтюзо чіткі та добре видимі на просвіт. Папір доволі цупкий, помірної якості, зараз має жовто-коричневий колір.

Філігрань ідентичного сюжету зафіксовано у виданні твору Д. Туптала «Житія святих» на березень-травень, опублікованому у друкарні Києво-Печерської лаври в 1700 р.[1] (іл. 16). Проте розміри аркушів у ньому ближчі до стандартних, на відміну від подарункового примірника «Багатого Саду». Обсяг видання «Житія святих» складає 678 аркушів, у ньому виявлено 40 різних видів філіграней[2].

Атрибутована філігрань Дракон належить папірні в Трутнові (давня германізована назва – Траутенау) в Чехії. Зараз це містечко в Краловоградецькому краї, розташоване на річці Упі, неподалік чесько-польського кордону. Це одна з найдавніших чеських папірень, що розпочала роботу на початку XV ст. і плідно працювала впродовж XVII–XVIII ст.[3] Зображення дракона у філігранях пов'язане з тим, що дракон є частиною давнього міського герба. Поширенішим у філігранях Трутнівської папірні був сюжет із зображенням дракона попереду міських воріт[4].

[1] Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам Украины и Литвы : каталог / Гос. ист. музей ; сост. Т. В. Дианова. – Москва, 1993. – С. 53, № 284.

[2] Там само. – С. 189.

[3] Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVII веках. – Вильнюс : Мокслас, 1979. – С. 93.

[4] Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам. – С. 12–13, № 18–24; Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. : atlasas. – Vilnius : Mitnis, 1967. – P. 130–131, № 694–703; Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVII веках. – С. 93.

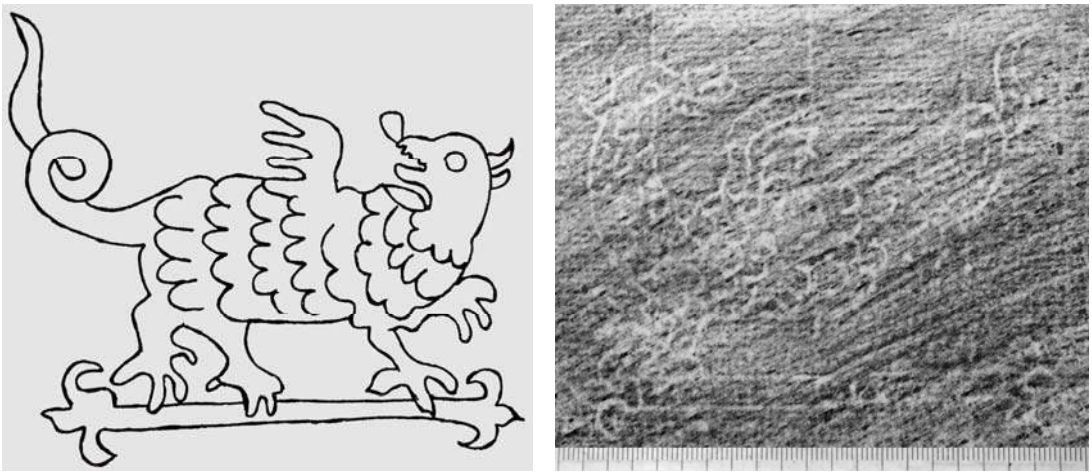

16–17. Філіграні Дракон із альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам*, № 284. Протирка філіграні Дракон із примірника In 456

Напевне, папір з виявленою в примірнику «Багатого Саду» філігранню Дракон відзначався більшими від стандартних розмірами. Використання ідентичного паперу ми виявили і в інших виданнях друкарні Києво-Печерської лаври того ж часу, надрукованих на аркушах більших розмірів. Наприклад, у виданні Євангелій для читання у четвер і п'ятницю, опублікованому в 1704 р. (обсяг 37 аркушів), у примірниках Кир 218п, Кир 220п/б, розміри аркуша складають близько 403 х 280 мм. У примірниках цього ж видання менших (стандартних) розмірів філіграні паперу інакші. Тобто для друку примірників «Багатого Саду» більших розмірів використано спеціальний папір, який і раніше застосовувався у Києво-Печерській друкарні при публікації великоформатних видань.

Папір із млина у Трутнові (Траутенау) з філігранню у вигляді Башт (міських воріт), перед якими сидить дракон (деякі з них із написом «Trautenau»), фіксується у багатьох раніших київських виданнях, наприклад у Євангелії учительному 1637 р., Мінеї 1680 р., «Вінці Христовому» А. Радивиловського 1688 р., «Житіях святих» Д. Туптала 1689 р., Молитвослові 1692 р.[5] Тобто поставки паперу з цього млина до Києва були давніми й усталеними.

У трьох інших примірниках «Багатого Саду» філіграней Трутнівської папірні ні з Драконом, ні з Баштами не виявлено. Розміри їхніх аркушів стандартні для видань формату в двійку, вони становлять, відповідно, 318 х 195 мм; 311 х 195 мм; 298 х 192 мм (Опис, № 1.1, 1.3, 1.4). Як бачимо, розміри цих примірників суттєво менші порівняно з подарунковим. Папір у складі цих трьох примірників неоднорідний, фіксуються філіграні приблизно 11 сюжетів різних розмірів, конфігурацій і різного ступеня видимості. Здебільшого філіграні погано проглядають на просвіт, їхні контури нечіткі й на протирках. Три знаки поки чітко ідентифікувати не вдалось.

Одна з філіграней примірників «Багатого Саду» має вигляд великого складного герба в бароковому обрамленні (іл. 18), розміри знаку 160 х 110 мм (Гр 2244(9), арк. 16 = B_2). Пошуки дозволили встановити, що цей папір теж має чеське походження, зображує герб графів Морзинів (Morzin, Morzinové). У дослідженнях згадується папірня Морзинів у Ланові (німецька форма – Лангенау)

[5] Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам. – С. 12–13, № 18–24.

поблизу Трутнова[6], а також неподалік містечка Врхлаби (Гогенельбе). У гербі на філіграні у двох полях по діагоналі містяться ідентичні зображення маврів у коронах, у двох інших – зубчатої фортечної стіни, посередині у щитку – зображення орла (іл. 19). У нашоломниках, напевно, повторено всі три геральдичні фігури[7]. Зверху над ними напис на стрічці «IRDHRRGVM»[8].

18–19. Філіграні Герб Морзинів із альбому *Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a.*, № 1220. Герб Морзинів із відкритих джерел

Імовірно, чеське походження має ще один водяний знак у вигляді герба із п'яти частин в овальному картуші під князівською короною (іл. 21), розміри знаку 75 х 40 мм (Гр 2244(9), арк. 57 = M_2; ВХХІІ 2/46(2), арк. 58 = M_3). Знак опубліковано в альбомі Т. Діанової (іл. 20) за примірниками видань друкарні Києво-Печерської лаври 1688–1697 рр.[9] Такий само папір фіксується, наприклад, у документах у Вільнюсі[10], що демонструє широкий ареал його побутування. Філіграні зображує герб представників князівського роду Ліхтенштейнів[11]. Серед геральдичних компонентів знаку – герби Силезії (Орел), роду Куенрінг (смуги та частина корони), герцогства Тропау (вертикально розсічений щит), графства Рітберг (Гарпія), герцогства Єґерндорф (Мисливський ріжок) (іл. 22).

Цей папір вироблявся на чеських землях у XVII – на початку XVIII ст. млинами, що були у власності Карла Еусебіуса, потім його сина Ганса Адама Ліхтенштейнів[12], відомих політичних діячів, меценатів і колекціонерів. Чітких відомостей, де саме розташовувався млин, який виробляв папір із цими філігранями, нам знайти не вдалося. Графи Ліхтенштейни володіли землями у Єґерндорфі,

[6] Zuman F. Papír a heraldica : Studie zapomenutých pramenů // Rodokmen. – Ročn. 3. Č. 3. 1948. – S. 77.

[7] Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a.: atlasas. – P. 184, № 1220.

[8] Zuman F. Papír a heraldica. – S. 77.

[9] Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам. – С. 31, № 153–155.

[10] Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. : atlasas. – P. 179–180, № 1186, 1190, 1194.

[11] Пазднякоў В. С. Філіграні архіўных дакументаў Беларусі XVI – пачатку XX ст. / склад. В. С. Пазднякоў. – Мінск : БелНДІДАС, 2013. – С. 24–25.

[12] Там само.

зараз це містечко Крнов на річці Опава, в Моравсько-Сілезькому регіоні, в північно-східній частині Чехії. Подібний папір активно використовувався на українських теренах, його зафіксовано в альбомі І. Каманіна й О. Вітвіцької[13].

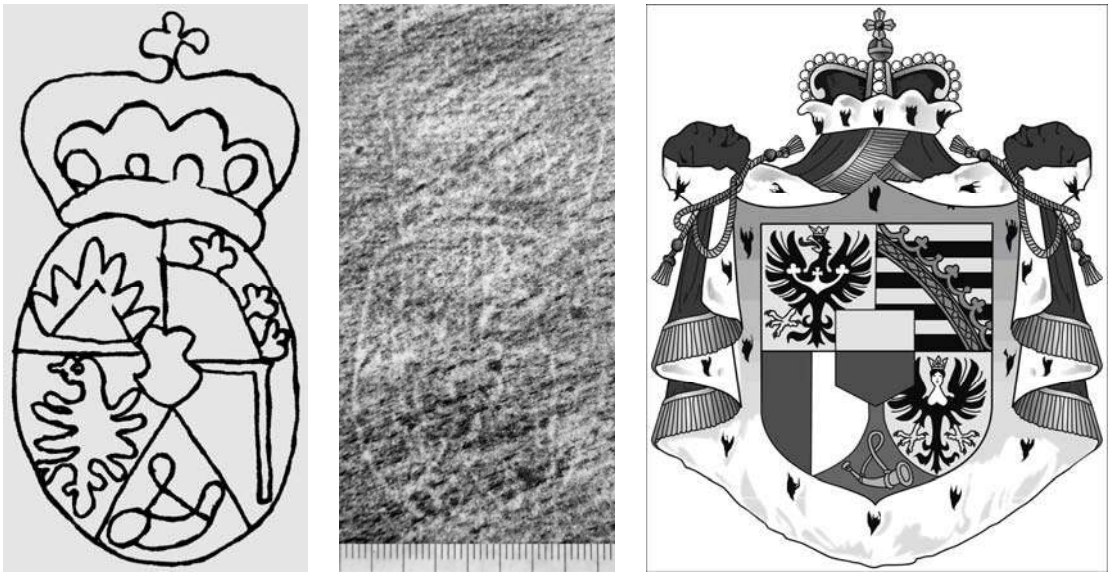

20–22. Філіграні Герб Ліхтенштейнів із альбому
Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам, № 155.
Протирка філіграні Герб Ліхтенштейнів із «Багатого Саду».
Герб графів Ліхтенштейнів із відкритих джерел

Добре ідентифікуються також філіграні у вигляді літери W у двох варіантах. Перший варіант – більша за розмірами Літера W під короною (іл. 24), розміри знаку 54 х 58 мм (Гр 2244(9), арк. 19 = С). Філігрань відома, такий папір часто вдається виявити у стародруках, зокрема українських (іл. 23)[14]. Він вироблявся папірнею у Вроцлаві (Бреслау)[15]; початкова літера назви міста W була складовою частиною міського герба. Другий варіант знаку має вигляд літери W суттєво менших розмірів, над якою в колі вміщене зображення людського обличчя[16] (іл. 26), розміри знаку 23 х 40 мм (ВХХІІ 2/46(2), арк. 5). Це символічне зображення голови Іоана Хрестителя, яке також є частиною герба Вроцлава (іл. 25)[17].

Можливо, папірні у Вроцлаві атрибутується ще один знак із зображенням Меркурія в крилатих шоломі та сандаліях, що тримає в одній руці кадуцей, а в іншій – сувій із написом (іл. 28). Розміри знаку 123 х 70 мм, понтюзо непомітні, вержери добре видимі (ВХVIII 2/56(2), арк. 42 = І). Дуже подібне зображення знаходимо в альбомі Е. Лауцявічюса (іл. 27), знак тут датовано 1704–1707 рр.[18]

[13] Каманін І., Вітвіцька О. Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII в. : 1566–1651. – Київ : Друкарня УАН, 1923. – С. 142, 029, № 1315–1317. Датування 1638 р. помилкове.

[14] Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам. – С. 16–17, № 63–68, 73–78. Виявлені в київських виданнях 1629–1699 рр.

[15] Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVII веках. – С. 137.

[16] Схожі знаки – див.: Каманін І., Вітвіцька О. Водяні знаки на папері українських документів. – С. 112, 024, № 1051, 1056, 1057. Знаки датуються 1697 р., виявлені на папері друків 1691–1700 рр.; Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам. – С. 43, № 238–241.

[17] Пазднякоў В. С. Філіграні архіўных дакументаў Беларусі. – С. 35.

[18] Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. : atlasas. – P. 520, № 3845.

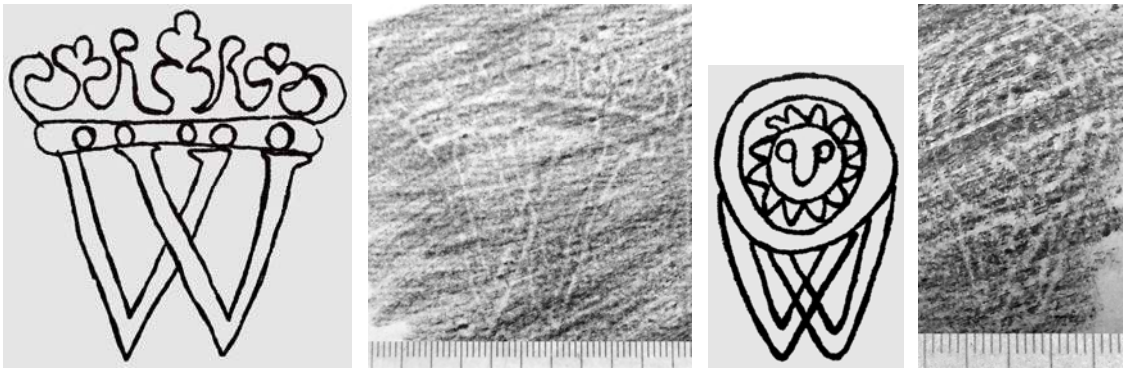

23–24. Філіграмь Літера W велика з альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам,* № 76. Протирка філігрaні Літера W велика з «Багатого Саду»
25–26. Філіграмь Літера W маленька з альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам,* № 238. Протирка філігрaні Літера W маленька з «Багатого Саду»

Також у примірниках НБУВ було виявлено папір із філігранню Орел, розміри знаку 65 х 65 мм (ВXVIII 2/56(2), арк. 40 = H_4). Знак зображує двоголового орла під короною із серцем на грудях[19] (іл. 29). Папір виготовлявся багатьма різними європейськими папірнями.

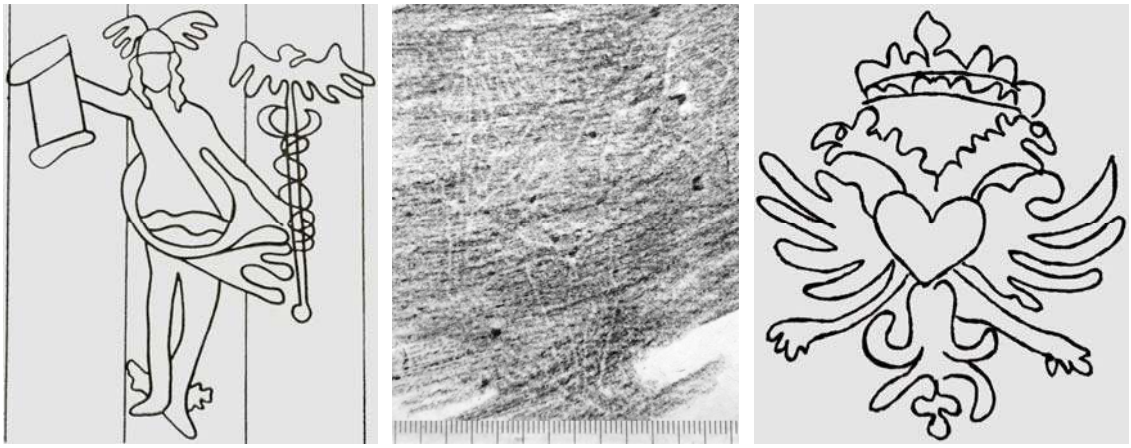

27–28. Філіграмь Меркурій із альбому *Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a.*, № 3845. Протирка філігрaні Меркурій із «Багатого Саду»
29. Філіграмь Орел із альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам,* № 519

Ще кілька філіграней видимі вкрай нечітко, тому ідентифікувати їх поки не вдалося. Одна із них, напевне, зображує популярний сюжет Аламода, вона отримала таку назву відповідно до підпису «Allmodpappier» (ВXXII 2/46(2), арк. 46 = K). Філіграмь зображує галантну сцену, основну композицію якої складають дві людські постаті поряд (кавалер і дама), над якими розміщено напис на стрічці. Такий папір вироблявся багатьма європейськими папірнями, зокрема й сілезькими, і використовувався для друку київських і чернігівських видань[20].

[19] Схожі знаки – див.: Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам. – С. 76, 159, № 515–519. Знаки виявлено в київських і чернігівських виданнях 1685–1697 рр.

[20] Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVII веках. – С. 80–81; Дианова Т. В. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам. – С. 44–52, 148–150, № 248–280.

Ще дві філіграні мають подібні між собою зображення в картуші у вигляді двох посохів або мечів з поперечинами, внизу з трилисниками[21]. Одне з них – у щиті з бароковим обрамленням (Гр 2244(9), арк. 18 = B_4), інше – у витягнутому по горизонталі овальному картуші (Гр 2244(9), арк. 10).

30–31. Філігрань із іменем І. Мазепи з видання
Маслов С. Етюди з історії стародруків. I–VIII, с. 50.
Протирка філіграні з іменем І. Мазепи з «Багатого Саду»

Найціннішою знахідкою в процесі дослідження паперу примірників «Багатого Саду» І. Орновського стало виявлення філіграней Чернігівської папірні двох видів – із іменами гетьмана Івана Мазепи та архієпископа Іоана Максимовича. Дві філіграні мають чіткі, подібні між собою сюжетні композиції. Одна з них містить посередині герб І. Мазепи Курч (Kurcz), із його боків фігури князів Бориса та Гліба, підпис зверху і знизу «IOANЪ MAZEПA / ГЕТМАNЪ». Друга – герб І. Максимовича у вигляді монограми імені Марії Богородиці, фігури тих же князів, підпис «IѠANЪ АРХІЄПΣПЪ / ЧЕРНѢГОВСКИИ» (іл. 31, 33).

Ці філіграні великі, їх розміри, відповідно, 110 х 108 мм і 115 х 106 мм. Вони дуже чітко проглядають на просвіт, контури зображень навіть рельєфно проступають на поверхні аркушів. Ці якості суттєво відрізняють чернігівський папір від усіх інших використаних видів, демонструючи його невисоку якість і архаїчну, порівняно з європейською, технологію виробництва.

Такий папір використано у двох примірниках. У примірнику Гр 2244(9) (Опис, № 1.1), у якому збережено 78 аркушів, є три чернігівські філіграні двох описаних видів: на арк. 21 = C_3, 24 = D_2 – з іменем І. Максимовича, на арк. 28 = E_4 – І. Мазепи. У примірнику ВХVIII 2/56(2) (Опис, № 1.3), в якому збережено 52 аркуші, виявлено вісім чернігівських філіграней, із них сім – із іменем І. Максимовича (арк. 12 = A_2, 14 = A_4, 19 = C, 27 = E_3, 29 = F, 30 = F_2, 33 = G), і одна – І. Мазепи (арк. 35 = G_3). Усього на 130 аркушах двох примірників міститься 11 філіграней, що становить приблизно 14% використаного паперу.

[21] Зображення схожого сюжету – див.: Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. : atlasas. – P. 199–200, № 1402–1407.

Зауважимо, що у чернігівських виданнях цього ж часу використання цих філіграней виявити не вдалося. Наприклад, у публікаціях творів І. Максимовича «Алфавит собранный, рифмами сложенный» 1705 р. та «Богородице Діво» 1707 р. форматом у двійку ми не знайшли жодного аркуша з чернігівськими філігранями. Тож логіка використання такого паперу залишається незрозумілою.

32–33. Філігрань із іменем І. Максимовича з видання
Маслов С. Етюди з історії стародруків. I–VIII, с. 51.
Протирка філіграні з іменем І. Максимовича з «Багатого Саду»

Варто звернутись і до історії Чернігівської папірні. Цей паперовий млин був заснований близько 1696–1697 рр. Задуми щодо відкриття папірні, що постачала б свою продукцію для друку книг, мав ще фундатор Чернігівської і Новгород-Сіверської друкарень чернігівський архієпископ Лазар Баранович[22]. Засновником папірні вважається гетьман І. Мазепа. У чернігівському виданні «Зерцала от писания божественного» 1705 р., присвяченому І. Мазепі[23], згадано й фундовану гетьманом папірню, продукцію якої маркує його родовий герб, який тримають страстотерпці князі Роман і Давид (тобто Борис і Гліб)[24]. У дослідженнях фіксується використання у цьому виданні філіграней Чернігівської папірні[25], однак через відсутність примірників видання у фонді НБУВ його папір дослідити поки не вдалося.

Прикметно, що дві чернігівські філіграні різних сюжетів використано у виданні «Багатого Саду» 1705 р. одночасно. Це показує, що обидва види паперу розповсюджувалися разом, напевне й виготовлялись також.

Водяні знаки Чернігівської папірні відомі дослідникам і неодноразово публікувались. Їх зображення за примірником згаданого панегіричного видання

[22] Каменева Т. Н. Черниговская типография, ее деятельность и издания. – С. 234.

[23] Основний текст видання складають три проповіді І. Максимовича. Див.: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. – Кн. 2, ч. 1. – С. 21, № 808.

[24] Маслов С. І. Етюди з історії стародруків. I–VIII. – Київ, 1925. – С. 49–50; Каменева Т. Н. Черниговская типография, ее деятельность и издания. – С. 284–285.

[25] Маслов С. І. Етюди з історії стародруків. I–VIII. – С. 51–52; Каменева Т. Н. Черниговская типография, ее деятельность и издания. – С. 285–286.

«Зерцала от писания божественного» 1705 р. зі збірки Києво-Софійського монастиря опублікував С. Маслов[26] (іл. 30, 32). Також зображення чернігівських філіграней вміщено й у спеціалізованих альбомах[27]. О. Мацюк у своїх працях із історії українського папірництва подавав інформацію про розташування кафедральної паперової фабрики в селі Білиця Ямпільської сотні Ніжинського полку (нині в Ямпільській громаді Шосткинського району Сумської області)[28]. Він зазначив, що в описі Новгород-Сіверського намісництва вказано, що місцевий папір продавався у Глухові, Новгородку та Середині-Буді.

Конфігурація обох чернігівських філіграней подібна до деяких популярних у цей час європейських, зокрема до вже згаданого знаку Аламода з зображенням галантної сцени. Металеві форми водяних знаків могли бути замовлені в європейських майстрів, оскільки папірництво не було розвинене на центральноукраїнських теренах, і тут не було фахівців із виготовлення призначених для нього знарядь.

До сьогодні використання паперу на українських землях, зокрема у виданнях Києво-Печерської та Чернігівської друкарень, є малодослідженим. Деякі уявлення про папір стародруків надає альбом філіграней XVII ст. у стародруках України та Литви Т. Діанової, де відображено й знаки київських і чернігівських видань. Однак у ньому лише опубліковано зображення філіграней без визначення походження відповідного паперу.

Таким чином, вивчення філіграней чотирьох неповних примірників «Багатого Саду» І. Орновського 1705 р. зі збірки НБУВ показало друк примірників більших розмірів на спеціальному папері. У складі примірників стандартних розмірів у двійку зафіксовано близько 11 видів філіграней різних сюжетів і походження з різних папірень, зокрема виготовлених на чеських і польських (нижньосилезьких) теренах. Видається, що ми вперше фіксуємо факт використання чернігівського паперу в Києві, що відкриває невідомі досі сторінки з історії місцевого папірництва.

[26] Маслов С. І. Етюди з історії стародруків. I–VIII. – С. 50–51.

[27] Тромонин К. И. Изъяснение знаков, видимых на писчей бумаге / собрал и издал К. Тромонин. – Москва : Тип. А. Семена, 1844. – Табл. XXVII, № 424 (тільки з гербом І. Мазепи); Лихачев Н. П. Бумага и древнейшие бумажные мельницы в Московском государстве : Историко-археографический очерк. – Санктпетербург : Тип. Имп. АН, 1891. – № 557; Мацюк О. Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI – початок XX ст.). – Київ : Наукова думка, 1974. – С. 242, № 635 (тільки з гербом І. Максимовича).

[28] Мацюк О. Я. Папір та філіграні на українських землях. – С. 25.

Світлана Потапенко

Донці Захаржевські: слобідський старшинський рід і його історія крізь призму панегірика Івана Орновського «Багатий Сад»

Панегіричний жанр в українській літературі та мистецтві XVI–XVIII ст. асоціюється насамперед із творами, складеними на пошану представників князівських родів[1] і гетьманів Війська Запорозького[2]. Однак до праць такого штибу належить і стародрук «Багатий Сад» («Bogaty Wirydarz»), присвячений одному з найвпливовіших козацько-старшинських родів Слобожанщини – Донцям Захаржевським. Варто наголосити, що «Багатий Сад» є неперевершеним історичним джерелом, адже про жоден інший подібний друк, який би стосувався історії Слобідської України, допоки невідомо. У центрі уваги Івана Орновського опинився харківський та ізюмський полковник Григорій Донець Захаржевський (?–1691) із синами Костянтином (?–1692), замовником і адресатом твору Федором (?–1706) та Іваном (?–1723). Авторові твору йшлося про уславлення цього роду засобами поетичного мистецтва, чому підпорядковано історичну канву розповіді.

Як уже згадувалося в огляді досліджень про І. Орновського, одним із перших у середині XIX ст. до змісту панегірика звернувся єпископ Харківський і Охтирський Філарет (Гумілевський), розлого покликаючись на твір І. Орновського у зв'язку, передовсім, з історією Харкова[3]. На рубежі XIX–XX ст. Д. Багалій оцінював панегірик критично, дорікаючи авторові, що той голослівно твердив про ґенезу оспівуваного ним роду від польських шляхтичів Захаржевських, але і відзначаючи при цьому «достовірні фактичні дані» біографічного характеру, наведені І. Орновським щодо самого Григорія Донця та його синів[4]. Д. Багалій подав стислий переказ тексту твору російською мовою у додатках до першого тому фундаментальної «Історії міста Харкова за 250 років його існування»[5]. Сучасний дослідник історії Слобожанщини В. Маслійчук розглядає появу праці І. Орновського у світлі намагань слобідської старшини «довести своє шляхетське походження,

[1] Українська поезія. Кінець XVI – середина XVII ст. / Упорядн. В. П. Колосова, В. І. Крекотень. – Київ, 1992. – С. 12–15, 49–97; Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. – Київ, 2002. – С. 231–295.

[2] Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 53–85; Його ж. Про панегірик І. Орновського «Скарбниця дорогого каміння». – С. 75–119; Александрович В. «Богоявлення» – новий київський графічний панегірик // Гетьман Іван Мазепа: постать, оточення, епоха / За ред. В. А. Смолія, О. О. Ковалевської. – Київ, 2008. – С. 301–311; Люта Т. Могилянський «Theatrum gloriae» Івана Мазепи // Пам'ятки України: історія та культура. – 2013. – № 1. – С. 54–63; Броджі Беркофф Дж. Сакральне і світське весільне красномовство при дворі Івана Мазепи // Пилип Орлик: життя, політика, тексти. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Ad fontes» до 300-річчя Бендерської конституції 1710 р. (НаУКМА, 14–16 жовтня 2010 року). – Київ, 2011. – С. 80–102. Див. також видання про панегіричні твори Михайла Козачинського, присвячені Олексієві та Кирилові Розумовським і російській імператриці Єлизаветі: Віденський архів гетьманського роду Розумовських / Упорядн. С. Потапенко. – Київ, 2020. – Т. 2.

[3] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 2. – С. 57–61 та ін.

[4] Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова. – Т. 1. – С. 457–458.

[5] Там само. – С. 557–563.

своє коріння від шляхти Речі Посполитої»[6] і звертається, зокрема, до історії роду Донців Захаржевських[7]. Геральдична складова стародруку стала об'єктом дослідницької уваги О. Однороженка, на думку якого засобами геральдики «Донці-Захаржевські намагалися не просто вивищити себе в середовищі слобідського населення..., а й засвідчити свою винятковість у рамках слобідської козацької старшини, підкреслити свою провідну роль, заманіфестувати претензії на максимально широкі владні повноваження»[8].

Тож, спробуємо поміркувати про те, як минуле Слобідської України, а також історія роду Донців Захаржевських відбились у панегіричному тексті І. Орновського. У цьому сенсі поділяємо думку Дж. Броджі Беркофф, висловлену щодо панегірика «Hippomenes Sarmacki» 1698 р., який написав П. Орлик із нагоди одруження Івана Обидовського та Ганни Кочубей: «Сьогодні міфологічні персонажі та символи утруднюють читання твору. В одних випадках вони належним чином актуалізовані і в основному впізнавані, в інших надмірне багатство метафор та фігур створює двозначність і суперечливість, які можна роз'яснити лише поглиблюючи інтерпретацію символічного значення кожного міфу»[9]. Ми зіткнулись із подібним відчуттям, намагаючись у калейдоскопі античних персонажів, алегорій і риторичних вправлянь І. Орновського розгледіти варті довіри факти про Донців Захаржевських. Нашими орієнтирами при цьому слугували, головно, опубліковані документи другої половини XVII – початку XVIII ст. та фахова література.

Як це часто трапляється з козацько-старшинськими родами[10], достеменних джерельних відомостей про походження Донців Захаржевських немає. Документи їхнього фамільного архіву, які могли би пролити світло на це питання, збереглися розрізнено і не в повному обсязі[11]. За таких обставин вірогідним є припущення про шляхетське соціальне коріння, проте не варто скидати з рахунку імовірність міщанського чи навіть посполитого походження. Той факт, що І. Орновський, покликаючись на генеалогічні праці Б. Папроцького та Ш. Окольського, виводив їхній родовід від польських шляхтичів Захаржевських гербу Долива, насправді ні про що не свідчить. Адже, як відомо, конструювання чи використання престижного, але вигаданого родоводу було в той час поширеною практикою, зокрема у панегіриках. У місцевій історіографічній традиції Донці Захаржевські поруч із Шидловськими, Квітками, Ковалевськими й іншими родинами вважалися «шляхетством», яке, опираючись церковній унії, в середині XVII ст. переселилося на терени майбутньої Слобожанщини з українського Правобережжя[12].

[6] Маслійчук В. Л. Козацька старшина слобідських полків. – С. 18.

[7] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 51−57, 107−108.

[8] Одноroженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього модерну. – С. 341; Його ж. Козацька територіальна геральдика кінця XVI–XVIII ст. – С. 130–133.

[9] Броджі Беркофф Дж. Сакральне і світське весільне красномовство. – С. 88. Про мистецький образ як інструмент, до якого вдавалися українські барокові письменники, зокрема І. Орновський, див.: Ушкалов Л. В. Література і філософія: доба українського бароко. – Харків, 2019.

[10] Див. у цьому стосунку праці В. Кривошеї про походження козацької старшини Гетьманщини, зокрема: Кривошея В. В. Козацька еліта Гетьманщини. – Київ, 2004.

[11] Мова йде про документи ф. 2025 «Донці-Захаржевські» Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). Згідно з описом, фонд нараховує 212 справ за 1700–1841 рр.: господарчі акти, судові справи, листи. Вибіркове ознайомлення з цими справами нових свідчень до питання про походження роду не надало.

[12] Йдеться про історіографію кінця XVIII – першої половини XIX ст. Так, в історичному нарисі до «Описів Харківського намісництва» 1780-х рр. І. Переверзєв зауважував, що «всі слобідські чини здебільшого походили з дворянства або старшинські були діти» (Описи Харківського намі-

Від І. Орновського дізнаємося, що молодий Григорій Єрофійович Донець опановував військове ремесло на «Дону хороброму». Він ходив із донцями на Тамань, де його «славно пітнів меч кривавий», і навіть якось упродовж двох тижнів сидів із побратимами в обложеному ханським військом таборі над річкою Тузловою (арк. E_4 зв.–F_2). Далі І. Орновський оповідає, що «із Дону коли до дому свого повернувся Григорій», то після нетривалого перепочинку знову занурився у «Марсові справи» вже під орудою харківського полковника Івана Сірка (арк. F_2 зв.–F_3). Зокрема, йдеться про виправу слобожан проти коронного війська Яна II Казимира та козацьких загонів гетьмана Павла Тетері, які в листопаді 1664 р. виступили в похід у Лівобережну Гетьманщину. І. Орновський стверджує, що Григорій Донець брав участь у обороні Глухова (січень-лютий 1665 р.), а потому громив польське військо над р. Десна, будучи вже харківським сотником.

Ці повідомлення надаються до пояснення прізвища (прізвиська?) Григорія Донця, яке той міг отримати після служби у Війську Донському. Беручи до уваги традиційно інтенсивні запорозько-донські зв'язки[13], вірогідно припустити, що якийсь час він дійсно перебував на Запорозькій Січі й там заприятелював із кошовим І. Сірком[14]. Виглядає, що на Слобожанщині Донець з'явився в середині 1660-х рр. У кожному разі саме у вирі подій, спричинених І. Сірком, Г. Донець посів харківський полковничий уряд.

Однак спершу кілька слів про формування Харківського полку. Зі звістки 1654 р. відомо, що у межиріччі Лопані та Харкова «почали будуватися» 37 родин українських переселенців[15]. Із долученням до них нової і ще більшої переселенської хвилі невдовзі постала Харківська фортеця, а її поселенців наділили землями й угіддями. Перший перепис мешканців Харкова 1655 р. нарахував 587 осіб у шести сотнях на чолі з отаманом Іваном Кривошликом[16]. Наступний перепис

сництва кінця XVIII ст. / Упорядк. В. О. Пірко, О. І. Гуржій. – Київ, 1991. – С. 24). Ілля Квітка, будучи нащадком харківського старшинського роду, писав на самому початку XIX ст.: «Старшини і полковники були здебільшого з польського шляхетства, чиї нащадки й нині в Слобідсько-Українській губернії перебувають» ([Квитка И. И.] Записки о Слободских полках с начала их поселения до 1766 г. – Харьков, 1883. – С. 5). Найкатегоричніше цю тезу заманіфестував І. Срезневський: «На початку царювання Олексія Михайловича, близько 1645–1647 [рр.], здійснилося друге переселення з Подніпровської України в Слобідську... Серед цих нових переселенців були і дворянські фамілії, як-то: Квітки, Шидловські, Захаржевські, Кондратьєви, Лесевицькі й ін.», наголосивши у примітці на «брехливості думки деяких, які вважають, що більша частина дворянських фамілій, які переселилися в Слобідську Україну, були походження польського» (Срезневский И. И. Историческое обозрение гражданского устроения Слободской Украины со времени ее заселения до преобразования в Харьковскую губернию. – Харьков, 1883. – С. 5. Перше видання праці здійснено в 1839 р.). Невдовзі те саме повторив М. Гербель (Гербель Н. Изюмский Слободской казачий полк: 1651–1765. – С.-Петербург, 1852. – С. 11). Подібні думки, але вже в іронічному ключі, висловлював наприкінці XIX ст. Є. Альбовський (Альбовский Е. История Харьковского слободского казачьего полка (1651–1765 гг.). – Харьков, 1894. – С. 37).

[13] Брехуненко В. А. Стосунки українського козацтва з Доном у XVI – середині XVII ст. – Київ, Запоріжжя, 1998.

[14] Про Івана Сірка див.: о. Мицик Ю. Іван Сірко. – Київ, 2024.

[15] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 2. – С. 159–160; Материалы для истории г. Харькова в XVII веке // Сост. Д. И. Багалей. – Харьков, 1905. – С. 8–10; Юркевич В. Д. Еміграція на схід і залюднення Слобожанщини в часи Богдана Хмельницького. – Київ, 1932. – С. 144–146. Авторка висловлює вдячність харківському колезі та знаному знавцю слобожанської минувшини пану Андрію Парамонову за влучні зауваги, які допомогли удосконалити цей нарис, зокрема щодо питання заснування Харкова.

[16] Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова. – С. 528–530; Юркевич В. Д. Еміграція на схід і залюднення Слобожанщини. – С. 150.

походить із 1660 р. й охоплює харківських козаків, міщан, селян і дітей боярських, а також селян із навколишніх слобід – Люботина, Пересічної, Деркачів, Липців, Тишок і Хорошева[17]. У цьому переліку натрапляємо на козака Шостої Харківської сотні Федора Донця «на мерині з пищаллю і шаблею»[18]. Полковникував на той час Остап Воропай, а в 1665 р. Харківський полк очолив І. Сірко.

На початку 1668 р. у Гетьманщині піднялося повстання проти московських воєвод. У перші дні березня його підтримав І. Сірко, також козаки Мерефи (де полковник резидував), Змієва, Цареборисова, Маяцька, Валок і ті, хто були на Торських соляних озерах. Повсталі знищували московських воєвод і залоги, однак у Харкові не здобули значної підтримки. Незабаром І. Сірко зі своїми козаками полишив Слобожанщину, а в середині жовтня повстання захлинулося. Загинув новообраний харківський полковник Федір Ріпка, який протистояв І. Сіркові, а на харківському полковництві на довгі понад двадцять років (1668–1690) утвердився саме Григорій Донець.

І. Орновський про ці події згадує завуальовано, наголошуючи, що коли виступили недоброзичливці, Донець «вірність свою царському трону показав». «Ціле літо [1668 р.] у крові щедрій пітніло», але «військові клопоти» винагородилися полковницьким урядом, на якому Григорій Донець, «царських країн цілості наполегливо сприяючи», «збирав під монаршу руку люд різний розпорошений» і «зміцнював твердо Слобідський край..., надаючи йому потужний захист» (арк. F_4).

Власне, заходи з осадження нових поселень і оборона краю від татар стають лейтмотивом подальшої розповіді І. Орновського про Григорія Донця та його старших синів Костянтина та Федора. Ця частина панегірика, швидше за все, оперує родинними переказами і є до певної міри фактографічною, проте з очевидними застереженнями. І. Орновський стверджує, що Г. Донець не лише «старанно» скликав поселенців до Валок, Змієва та Мерефи, але й заснував Золочів, Новий Перекоп і Соколів (арк. F_4 зв.). Він зміцнив вали між Валками, Старою Водолагою і далі до р. Гомільші, звів сторожі у Чайчиному (?), Гуляйполі та на р. Бахтин (арк. G зв.–G_2), «збудував Куп'янськ, Остропілля, Сенків, також і від міста Цареборисова понад річкою [Сіверським] Донцем ряд різних фортець поставив,... де нині лежить Левківка, і коли на ноги піднялася зведена Співаківка,... Савинці,... від Андріївки та від Бишкина до Балаклії,... уфундував місто Лиман, Мартове, також Вовчі Води, Таранівку та Лопань, Водолагу... слобідські нововиниклі гроди», слободу Вільшана (арк. G_3 зв.–G_4). Однак найбільшим досягненням Григорія Донця стало «заснування міста Ізюма», за що московський цар Федір Олексійович обдарував його особливою ласкою (арк. G_3).

У контексті цих повідомлень слід зауважити наступне. Валки (Можевський острог) було осаджено на старому Валківському городищі ще в 1646 р. Проте місце вибрали невдало, залога потерпала від тісняви, нестачі води та постійних татарських рейдів. За таких обставин у 1665 р. фортецю перенесли на лівий берег р. Турушка біля впадіння її у Мож[19]. Укріплення на Зміївському городищі з'яви-

[17] Юркевич В. Д. Харківський перепис р. 1660 (Перепис Слобожанщини Ф. Т. Пестрикова й С. С. Ушакова) // Записки історико-філологічного відділу УАН. – Київ, 1928. – Кн. 20. – С. 129–173.

[18] Там само. – С. 169. Достеменно невідомо, чи згаданий Федір Донець мав родинний стосунок до Донців Захаржевських, про яких іде мова в цій книжці.

[19] Альбовский Е. Валки, украинный город Московского государства. – Харьков, 1905.

лося в 1640 р., а в 1656 р. почали зводити «новий город»[20]. Слободу Мерефу як свій осідок у середині 1660-х рр. заснував І. Сірко[21]. Історія Цареборисова тяглася ще з 1600 р.[22] Під час сутичок 1668 р. ці поселення зазнали серйозних руйнувань. Відбудовою Змієва опікувався Григорій Донець[23].

Вільшану, Золочів, Вовчі Води та Соколів заснували різні осадчі упродовж 1670-х рр., десятиліттям раніше – Мартове[24]. У першому випадку відзначився шваґр (брат дружини) Григорія Донця − харківський козак, потім вільшанський сотник Семен Ковалевський, а землю вільшанцям відмежовував сам харківський полковник. Золочів постав зусиллями осадчого Костянтина Федорова. Водночас межовий випис 1676 р. не просто підтверджує участь Григорія Донця в облаштуванні острогу Старої Водолаги, але й оперує малознаними топонімами, згаданими також І. Орновським: «По цареву... указу... Іоан Агієв син Денисов по чолобиттю харківського полковника Григорія Донця їздив на Дике Поле між городів Валок і Мерефи з кримської сторони за р. Мож між рр. Водолагу і Колодязь Доброго Івана і по р. Мжі по обидва боки лісу від сухого Рокитового Колодязя через Черемушний Колодязь до Скрізного Колодязя, а від Скрізного Колодязя через р. Мож угору по Доброму Колодязю Івану по обидва боки до верхів'я Водолаги і з верхів'я до гирла Водолаги по обидва боки,... при сторонніх людях ту землю, і ріки, і ліси, і всякі угіддя виміряв у десятинах. А за описом на тому Дикому Полі з р. Мжі побудовано острог... А в тому острозі двір полковника Григорія Донця... Того Дикого Поля у тих урочищах знайшли на п'ятдесят четвертей у полі та два по тому ж, дано у помістя харківському полковникові Григорію Донцю зі всіма угіддями»[25]. Невдовзі Г. Донець поставив острог Нову Водолагу на правій притоці р. Мжа Вільхуватці[26], а на притоці Вільхуватки р. Джгун заснував містечко Гуляйполе[27].

Про решту згаданих вище поселень слід вести мову в контексті історії Балаклійського (1669–1677) й Ізюмського (1685–1765) полків, до того ж враховуючи обставини зведення у 1679–1680 рр. Ізюмської оборонної лінії значно південніше Харкова. І. Орновський пише, що «полк Балаклійський цей є, що сьогодні Ізюмський», «малолюдний і значною мірою пустельний» (тобто незаселений), тому «стольник і полковник харківський і балаклійський Григорій Захаржевський

[20] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 4. – С. 177–179; Полное собрание законов Российской империи. – С.-Петербург, 1830. – Т. 1. – С. 376–377; Материалы для истории колонизации и быта степной окраины Московского государства (Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губерний) в XVI–XVIII столетии / Сост. Д. И. Багалей. – Харьков, 1890. – Т. 2. – С. 84; Дяченко М. Т. Етапи заселення Слобідської України в XVII – першій половині XVIII ст. // Український історичний журнал. – 1970. – № 8. – С. 45; Історія міст і сіл Української РСР : в 26 т. / За ред. П. Т. Тронька та ін. – Київ, 1967. – Харківська область. – С. 450; Маслійчук В. Л. Балаклійський полк (1669–1677 рр.). – Харків, 2005. – С. 21–22.

[21] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 78.

[22] Беляев И. Д. О сторожевой, станичной и полевой службе. – Москва, 1846. – С. 34; Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 100–101.

[23] Альбовский Е. Валки, украинный город. – С. 42.

[24] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 2. – С. 133–135; отд. 4. – С. 207–208, 273–276; Материалы для истории колонизации и быта. – Т. 1. – С. 194–195; Історія міст і сіл. Харківська область. – С. 914; Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 79, 82–86, 89.

[25] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 2. – С. 322–323.

[26] Там само. – С. 309–310.

[27] Там само. – Отд. 4. – С. 223–228.

упродовж немалого часу стояв на Кальміуській сакмі..., Балаклійський полк від наїздів бусурманських охороняючи» (арк. G_2). Тут варто уточнити, що дійсно, за словами В. Маслійчука, «Балаклійський полк був проектом однієї людини, один полковник очолював його протягом усього його існування»[28], але не Григорій Донець, а Яків Чернігівець (?–1679/1680). Останній разом зі своїми козаками був осадчим Балаклії, Бишкина (обидва містечка – у 1663 р.), Савинців, Лимана, Андріївки (Андрієвих Лоз) та Ізюма (всі чотири – на початку 1670-х рр.)[29]. До Балаклійського полку тяжіли Дворічна (заснована близько 1666 р.) і Куп'янськ (1675) на р. Оскіл. Проте в 1677 р. вже немолодий Я. Чернігівець втратив уряд. Балаклійський полк припинив існування, а підпорядковані йому укріплення та козацькі залоги перейшли у відання Григорія Донця[30].

Коли зводили нову оборонну лінію, Ізюм у 1681 р. перенесли з лівого на протилежний берег Дінця. Його розбудували як добре укріплений форпост[31], про що Григорій Донець звітував царському урядові: «Городового і валового зробив я полку свого козаками на високому кургані городок, обгородив палями, навколо від Поля дубовим лісом, стіна 64 сажні, та рову додав ушир і вглиб... А від того городка та кургану до великого города до городової стіни викопано рову вшир і вглиб на півтора сажні 480 сажнів. А земляного валу зробив я полку свого козаками 224 сажні, та по тій же стіні не можна було вкласти валової справи, і ту загородили палями 40 сажень. А недоробку огородив палями 77 сажні, й рову треба додати 119 сажень... А недоробленої валової справи, і башти початої, і пів башти валової знадобиться доробити 90 сажень до берега»[32]. Відтак жалуваною грамотою царя Федора Олексійовича Григорію Донцю від 3 лютого 1682 р. звелено «жити у новозбудованому в місті Ізюмі, а писатися, як і раніше, харківським полковником... і закликати на вічне життя Білгородського та черкаських Сумського, й Охтирського, та твого Харківського полку з міст неслужилих черкас [українців], а у Співаківці та на Пришибі тим черкасам міста будувати та селитися у тих містах собою, а орні землі орати та всякими угіддями володіти... згідно з їхніми козацькими обикностями..., у тих містах торгувати їм, черкасам, усякими товарами безмитно та тримати шинки згідно зі своїми обикностями безмитно... і податків і оброків ніяких не мати, крім того, що будувати їм ті міста, і селитися дворами, й орні свої землі розорювати й охоронятися від кримської та ногайської сторони від приходу військових людей»[33]. Три роки по тому нова грамота від 31 січня 1685 р. наказувала «черкаського харківського наказного полковника Костянтина Григорієва сина Донця за численні служби батька його харківського ж полковника Григорія Донця... йому при тому ж полку бути полковником із батьком його Григорієм разом. А для охорони того полку й українних міст, і для скорих зборів, і походів жити йому, Костянтину, у новозбудованому місті Ізюмі, а в полку в нього бути старшині, й урядникам, і козакам ізюмським, остропільським, двурічанським, Нового Перекопу, балаклійським, Андрієвих Лоз, бишкин-

[28] Маслійчук В. Л. Балаклійський полк. – С. 24.
[29] Там само. – С. 40–45.
[30] Там само. – С. 57–59.
[31] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 5. – С. 7–8; Загоровский В. П. Изюмская черта. – Воронеж, 1980. – С. 180–181.
[32] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 5. – С. 8−9.
[33] ЦДІАК України, ф. 1721, оп. 1, спр. 1, арк. 1. Див. також цю грамоту: Гербель Н. Изюмский Слободской казачий полк. – С. 24–25.

ським, лиманським, савинським, цареборисівським, сенківським, купецьким [куп'янським], кам'янським і того тринадцяти міст»[34].

Як бачимо, Ізюмський полк справді всотав колишній Балаклійській, а родина Донців Захаржевських зіграла вирішальну роль у його інституційному оформленні. Проте зводити освоєння цих степових теренів і розбудову на них полкових структур виключно до особистих заслуг Донців було б перебільшенням.

Те ж саме стосується військової звитяги: жанр панегірика вимагав змалювати протагоніста неперевершеним воїном, «Ахіллесом віку свого молодим», як сказано про семилітнього Федора Донця (арк. M_3 зв.). Звідси суцільні перемоги відважного харківського полковника та його не менш хоробрих синів над кримцями, ногайцями та турками. Водночас заперечувати військовий хист, організаторські здібності та специфічний досвід прикордонного життя, якими напевно могли похвалитися Григорій Донець і його нащадки, не випадає.

Так, І. Орновський розлого оспівує, що «невмирущий славою Григорій Захаржевський жив на харківському полковництві років тридцять [!], постійно війнами займаючись» (арк. I_2 зв.). Донець справді активно протидіяв татарським нападам на Слобідські полки упродовж 1670-х рр., а також під час найбільшого з них у 1680 р.[35] Приміром, збереглися свідчення чугуївського воєводи, що в липні 1679 р. харківський полковник «тих військових людей татар розбив він під Харковом, і полон, і стада худоби відбив, і йшов за ними до [річки] Берестової»[36]. І. Орновський до опису цих подій додає, що за цю «експедицію» Григорій Донець отримав жалувану грамоту царя Федора Олексійовича «і різні царські надання» (арк. G). За участь у першому Кримському поході (1687) він отримав чин стольника (арк. I зв.). Ще раніше, в серпні 1672 р. під час облоги турецьким військом султана Мехмеда IV Кам'янця-Подільського Григорій Донець із полком «став під Колонтаєвом і орду під Мерефою розбив, а ватажка самого взяв живцем... Тієї ж зими, після захоплення Кам'янця-Подільського турками,... стояв цілу зиму в Охтирці, пильнуючи, аби вторгненням ворожих військ у слободи дати відсіч, якби такі нагодилися» (арк. G_4 зв.). Ця виправа, за твердженням І. Орновського, стала першою для Костянтина Донця (арк. H).

Надалі «Григорій із Костянтином, мужній батько з сином» (арк. H_3), спільно керували Харківським полком (1682–1685) і протистояли орді під Савинцями, Водолагою, Соколовим, на річках Тор і Рогозянка (арк. H_2 зв.–1). У сутичці з азовським агою Костянтин відбив ясир і взяв чимало ворожого полону (арк. H_2 зв.). Він неодноразово (1679, 1680, 1682, 1685) возив кримських і ногайських полонеників до Москви[37] (арк. 1 зв.). Як полковник ізюмський (1685–1692) він брав участь у першому Кримському поході. І. Орновський наголошує, що Костянтин разом із батьком «від міста Ізюма до Теплинського та Черкаського лісів і від Тору до Козацької Пристані різні будували фортеці, вали більші рили та містечка закладали», зокрема Райгород, за що здобулися на царську ласку (арк. H_4). Крім того, Костянтин заклав слободи Костянтинівку, Куньє, Чечіль і Пердунівку (Гнилицю)[38].

[34] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 5. – С. 18–19.

[35] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 52.

[36] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 2. – С. 59.

[37] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 54−55.

[38] Там само. – С. 55; Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии: в 3 т. – Т. 3. – Харьков, 2006. – С. 265, 270.

Він загинув улітку 1692 р., коли «на Гороховському шляху з малим людей своїх загоном відважно зустрівши величезну орду й одразу її розбивши, отримав із луку від татарина смертельне пошкодження у чоло, і від цієї рани наступного дня славно відійшов із великим жалем цілого Ізюмського полку» (арк. $К_3$).

Подібно до старшого брата, Федір Донець призвичаювався до суворої служби на порубіжжі з самого малечку, адже «ще семилітнім хлопцем бував із батьком своїм Григорієм в обозах і в інших воєнних небезпеках», де гартував характер і набирався вправності (арк. $М_3$ зв.). Батько брав його у перший Кримський похід, а під час другого походу (1689) він зі старшими родичами сторожував на Арабатській стрілці. Там же нібито було схоплено чорнокнижника з кримськотатарського бейського роду Ширінів (арк. $М_4$–$М_4$ зв.). Під час обох виправ слобідські козаки стримували татарські загони на Торі, Ізюмі, під Маяками, а пізніше неодноразово їх громили на р. Оскіл (арк. N). Якось «орда в кілька тисяч з-під Змієва, Бишкина і з-під Лимана з полоном поверталася, то за нею Федір Захаржевський зі своїм братом Костянтином погнався і завдав їй значної поразки, у лісах порозганяв і в Дінці немало втопив... У тій погоні за ордою війську було так важко, що ніхто не міг із коня злізти, аби знайти воду, а місце було безводним, тож олов'яні кульки в роті тримали і, їх жуючи, сильну спрагу тамували» (арк. N_2–N_2 зв.).

Перейнявши харківський полковничий уряд від батька (1690), Федір Донець продовжував боронити Слобідський край від татар і ходити в далекі походи[39]. І. Орновський розповідає про вторгнення в 1693 р. у Харківський полк нуреддин-султана на чолі п'ятнадцятитисячного війська. Донець змушений був виступити з куди меншим загоном, однак зумів не лише протистояти ворогові, але й узяти полонеників, яких відправив до Москви. А «справного» темно-гнідого татарського коня надіслав «у подарунок» білгородському воєводі Борису Шереметєву. Як і його батько раніше, за цю службу харківський полковник отримав царську жалувану грамоту, а підпорядкований йому полк збагатився двома гарматами (арк. N_4–N_4 зв.). Наступного року Федір Донець повідомив Б. Шереметєва про переправу орди через р. Берестова та вторгнення до Охтирського полку. «Московські та Слобідські полки» разом під командою воєводи дали бій і переслідували татарське військо за річки Берестову й Оріль. Було розгромлено кіш і взято в полон татарських воєначальників (арк. $О_2$–$О_3$). У «тій із ордою експедиції» брав участь Федорів молодший брат Іван, наказний харківський полковник[40].

І. Орновський присвятив цілу «шпалеру» першому Азово-Дніпровському походу травня-вересня 1695–1696 рр., у якому московські й українські війська діяли спільно (арк. $О_3$ зв.–$Р_2$ зв.). Похід було спрямовано на Кизикермен, ключову турецьку фортецю на Таваньській переправі у пониззі Дніпра. В облозі укріплення безпосередню участю брали слобідські козаки, діючи у складі Білгородського розрядного полку під орудою Б. Шереметєва. Військо, споряджене з Гетьманщини, очолював гетьман І. Мазепа. З боку Дніпра атаки підтримували запорожці. 30 липня 1695 р. унаслідок вирішального штурму здався Кизикермен, а за ним три менші фортеці – Мустридкермен, Мубараккермен і Асланкермен[41]. І. Орновський

[39] Багалей Д. И. Очерки из русской культуры. Монографии и статьи по истории Слободской Украины. – Т. 2. – Харьков, 1913. – С. 178−179; Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 55–57.

[40] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 61.

[41] Багро А. В. Украинское казачество в первый Азово-Днепровский поход. Дисс. на соискание ученой степени канд. ист. наук. Спец. 07.00.02: Отечественная история. – С.-Петербург, 2015.

називає чотири полки – Харківський, Охтирський, Сумський та Ізюмський, на які «ділиться Слобідський край» і які були залучені до кампанії (арк. P_2). Хоча відомо, що острогозькі козаки також ходили у цей похід[42]. Із подробиць, які повідомляє панегірик, цікавою видається та, що нібито очолювані наказним полковником харківські козаки на «стругах» (тобто барках) діставалися Кизикермену, а сам Федір Донець зі з'єднанням Якова Долгорукова у цей час пильнував від нападу орди на р. Коломак. Там же за розпорядженням старшого брата проти орди діяв Іван Донець (арк. $P–P_2$).

Епізоди Північної війни обіграні І. Орновським у трьох «образах» (або «картинах») (арк. $P_3–Q_3$ зв.). Цього разу згадано п'ять слобідських полків, зокрема Острогозький як «Рибенський» (арк. Q_3). Для слобідського козацтва походи до Балтії в 1701–1702 рр. стали першими такого роду бойовими діями далеко від домівок[43]. Потреба виставити у тривалу кампанію добре споряджених козаків зумовила введення напередодні поділу слобідських козаків на виборних чисельністю три тисячі осіб і підпомічників, відповідно до грамоти Петра І від 28 лютого 1700 р.[44] У липні-вересні 1701 р. слобожан залучали до вилазок і спустошення сільськогосподарських угідь (миз) і дрібних зачіпок зі шведами. І. Орновський згадує у цьому контексті мизи Ревгу, Кірку та Ряпіну, а також р. Вибовку[45]. Про успішну виправу «за річку Вибовку біля Ряпіної мизи», здійснену 4 вересня, йдеться і в «Гісторії Свейської війни» Петра І[46]. За розпорядженням Б. Шереметєва на зимові квартири під Псковом залишився загін із близько тисячі слобожан, переважно козаків Ізюмського полку, на чолі з ізюмським полковником, шваґром Федора Донця по сестрі Уляні Федором Шидловським, про що також пише І. Орновський (арк. Q_3 зв.). Уже наприкінці грудня це з'єднання відзначилося в битві під Ерастфером, а в липні наступного року в зіткненні поблизу Гуммельсгофа. У вересні загін Ф. Шидловського покинув театр військових дій.

Панегірик І. Орновського вийшов із друку, коли російсько-шведське протистояння набирало обертів, а український чинник відіграв у ньому одну з ключових ролей. Однак Федорові Донцеві не судилося побачити завершення цієї боротьби. Перебуваючи на сторожі, «року 1706 серпня 28 дня у середу приставився раб Божий Федір Григорович Захаржевський, полковник харківський, у полку на [річці] Самарі та похований у Харкові»[47]. Він знайшов спокій у крипті нижньої церкви харківського Покровського училищного монастиря. Поруч знаходилася могила його доньки Марфи, дружини золочівського сотника Романа Квітки[48].

«Правильний» панегіричний образ Донців Захаржевських був би неповним без меценатської складової. Тут І. Орновському, напевно, писалося найлегше, адже традиційно для української козацької старшини Донці Захаржевські фундували

[42] Там само. – С. 87.

[43] Журавльов Д. В. Військова справа в Слобідських козацьких полках у другій половині XVII – першій половині XVIII ст. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Спеціальність 07.00.01: Історія України. – Харків, 2003. – С. 121–127.

[44] Срезневский И. И. Историческое обозрение гражданского устроения Слободской Украины. – С. 12–13.

[45] Тепер р. Виганду на території Естонії.

[46] Гистория Свейской войны (Поденная записка Петра Великого) / Сост. Т. С. Майкова, под общей ред. А. А. Преображенского. – Москва, 2004. – Вып. 1. – С. 86.

[47] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 1 : Краткий обзор епархии и монастырей. – Харьков, 1859. – С. 69.

[48] Там само. – С. 69; Парамонов А. Ф. Історія роду Квіток. – Харків, 2013. – С. 7, 15.

храми та робили значні вклади до них. Так, Григорій Донець відомий як вкладник харківського Успенського собору[49] та засновник Курязького Преображенського монастиря (1673)[50]. Щодо останнього збереглися такі свідчення самого харківського полковника[51]: «Бог навів до мене добрих людей помічниками у моєму намірі про заведення та заснування монастиря в урочищі Куряжі... Ктитором разом зі мною, полковником харківським, узявся бути Логвин Федорович[52]... Тут Олексій Курязький у минулі часи перший завів пасіку. У нього це місце купив за 150 грошей Білаш Тенетевський і тримав для вигід ґрунт із млином. Коли Божим звелінням і за порадою добрих людей вирішено заводити на цьому місці монастир, я, Григорій Єрофійович, перш за все за той ґрунт, де тепер стоїть монастир над Куряжем, заплатив Єремії Білашу Тенетевському 200 злотих, а на додачу до цих грошей дав йому млин із землею під самою Данилівкою на р. Харкові. Винагородивши таким чином Єремію Білаша, негайно почав будувати монастир над річкою Куряжем»[53]. «На завод монастирський» харківський полковник дав настоятелю о. Манасії вівці, бджоли, воли та ліс, а також власний ґрунт. У тому ж монастирі «старанням і коштом Григорія Захаржевського» в 1678 р. фундовано теплий трапезний храм святого великомученика Юрія[54] (арк. I_4 зв.). Його сини продовжували опікуватися обителлю[55]. І. Орновський уточнює, що в 1691 р. «тягар тіла смертельного і тягар трудів мирських зложив» Григорій Донець у закладеній ним слободі Водолазі (арк. I_2), а поховали його в Курязькій обителі, де також знайшли спочинок його дружина Євдокія (1721) і наймолодший син Іван (1723)[56]. Автор панегірика згадує також про надання «пасік, млинів та іншого різного майна», які Григорій Донець робив на користь Зміївського Свято-Миколаївського монастиря (арк. К). Наприкінці XVII ст. його сини Федір і Костянтин із Федором Шидловським заклали соборну церкву Преображення Господнього в Ізюмі[57]. Десь тоді ж сам Федір уфундував храм Вознесіння Господнього в с. Єфремівка під Харковом[58].

У такий спосіб панегірик «Багатий Сад» постає як типовий для свого жанру та часу інтелектуальний продукт, який вимагає відповідного джерелознавчого підходу й історичної верифікації. Наявність малознаних подробиць про сповнене подіями життя на прикордонні перших поколінь роду Донців Захаржевських і оперування унікальною локальною топонімікою дозволяє обґрунтовано припустити, що І. Орновського «консультував» сам замовник Федір Донець, розповідаючи про себе та родину. Водночас специфіка жанру відкривала перед автором свободу

[49] Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 53.

[50] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – 2006. – Т. 3. – С. 211, 239.

[51] Щоправда у пізнішому російському перекладі Філарета (Гумілевського).

[52] Логвин Федорович (Люботинський) − сотник, який у 1678 р. очолював Люботинську сотню Харківського полку. Див.: Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку. – С. 94.

[53] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отд. 1. – С. 75–77.

[54] Там само. – С. 84.

[55] Там само. – С. 97–106.

[56] Там само. – С. 79−80.

[57] Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – 2006. – Т. 3. – С. 227.

[58] Там само. – С. 226.

дій та інтерпретацій, дозволяючи не надто дотримуватися достовірності викладу. Звідси і той неповторний шарм, яким просякнуті такі наративні джерела.

Що стосується подальшої долі роду Донців Захаржевських, то його представники продовжували грати перші ролі на Слобожанщині упродовж XVIII−XIX ст., як у козацьких Слобідських полках, так і пізніше, коли всередині 1760-х рр. російський імперський уряд на зміну козацькому устроєві краю увів загальноімперські порядки.

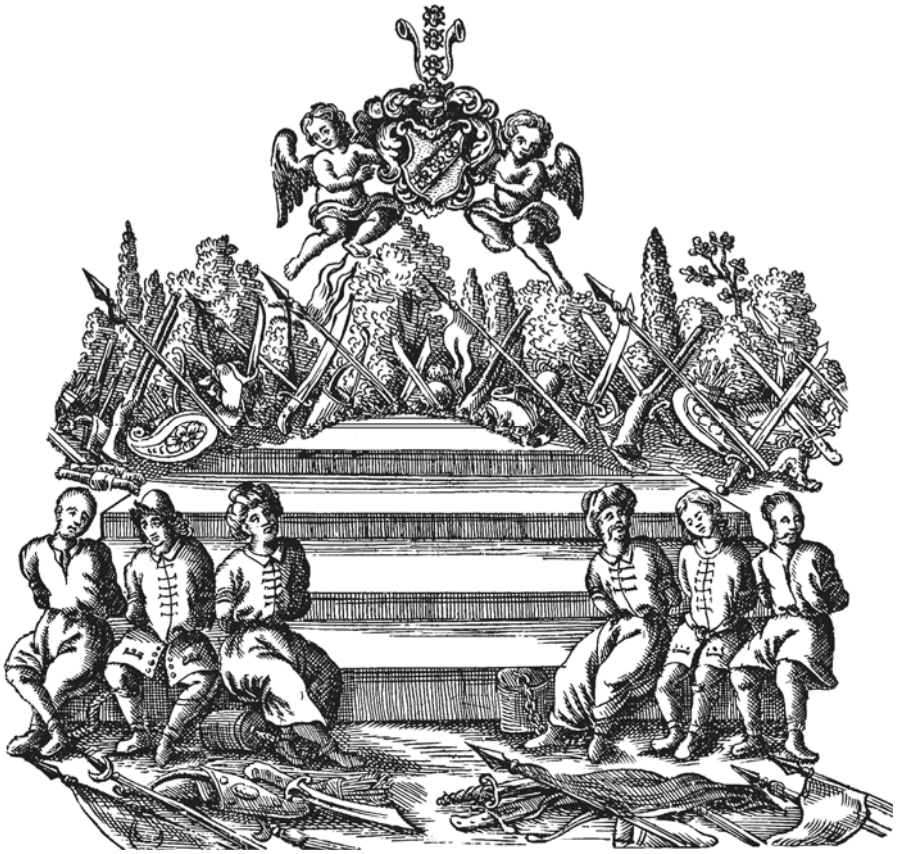

Олена Курганова

Шлях до неба, викладений трояндами: художній світ панегірика Івана Орновського «Багатий Сад»

Панівний у європейському мистецтві першої половини XVII ст. стиль бароко, починаючи з середини XVII ст., знайшов вияв у численних пам'ятках української книжкової культури, впливаючи як на їхній зміст, так і на особливості художнього оформлення. Використання ускладненої символіки, що поєднує інтертекст античної міфології та християнського богослов'я з алюзіями до сучасних автору історичних подій; нагромадження художніх тропів (епітетів, метафор, алегорій, гіпербол); інтегральний зв'язок вербального та візуального компонентів у розбудові художньої образності тексту; прагнення вразити читача несподіваним тлумаченням емблем і символів; полімовність і поєднання поезії та прози в межах єдиної структури художнього твору – це основні ознаки, що вирізняють еталонні зразки книжкової культури українського бароко, до яких, безумовно, належить і «Багатий Сад» Івана Орновського, одного з найбільш ерудованих українських польськомовних поетів.

У розбудові художньої структури твору «Багатий Сад» І. Орновський взорувався на добре розвинений упродовж XVII ст. канон української панегіричної літератури. Поєднуючи наслідування європейських зразків із місцевим колоритом, українські поети виробили етикетні формули возвеличення адресата, згідно з якими вони не лише перелічували чесноти та досягнення можновладця та його родини, а й акцентували увагу на суспільній користі тих рис і вчинків, які сприяли реальному покращенню життя громади. Зокрема, у текстах панегіриків часто висвітлювалися події, пов'язані з обстоюванням культурної та національної окремішності українських земель, меценатською підтримкою освітніх і релігійних осередків. Оспівування шляхетності походження, заможності в чеснотах і матеріальних статках автори панегіричних творів використовували як підставу для заклику підтвердити ці риси шляхом участі в збройному захисті вітчизни, виділення коштів на фінансування культурних осередків, зокрема друкарень, та протекції релігійної ідентичності (православної чи греко-католицької). За всі ці чесноти автор панегірика віншував адресатові примноження земних благ і слави його родові, а також досягнення вічного життя у Царстві Небесному.

Важливим елементом панегіричних видань було зображення родового герба, що виконував роль емблеми. Візуалізовані через книжкову гравюру атрибути герба барокові панегіристи трактували як метафору, котра, вербалізуючи чесноти адресата, відігравала в тексті панегірика структуротвірну роль. У художній світ «Багатого Саду» І. Орновський ввів саме таку візуальну метафору, підсилюючи її дію засобами книжкового мистецтва.

Складна структура «Багатого Саду» зумовила різні трактування його жанрової приналежності. Так, Р. Радишевський, докладно розглядаючи змістові та формальні особливості видання, визначає жанр твору як «віршований родовий літопис», у який введено історичні документи, присвячені дому Донців Захаржевських: родову легенду, службу польським королям, участь у битвах, царські грамоти[1]. Проте в художньому світі панегірика І. Орновського ці різнорідні текстові

[1] Радишевський Р. «Bogaty Wirydarz» – барокова вершина Івана Орновського. – С. 482.

блоки по-бароковому складно підпорядковані логіці розкриття символіки атрибутів родового герба Захаржевських.

Архітектоніка твору «Багатий Сад» є по-бароковому ускладненою. Панегірик поділяється на три частини, початок кожної з яких виділено окремим титульним аркушем, геральдичним віршем та прозовою передмовою, тобто традиційними складниками окремого видання. З огляду на таку виразну трикомпонентну структуру Р. Радишевський трактує «Багатий Сад» як збірку, що складається з трьох окремих панегіричних творів[2]. Однак зважаючи на послідовність розкриття центрального образу твору, втіленого через гербову символіку роду Захаржевських, ми розглядаємо панегірик як складне, але цілісне видання.

На кожному титульному аркуші за допомогою шрифтових засобів візуально виділяється коротка назва твору та його адресат. Титульний аркуш першої частини панегірика маркує слова «Bogaty Wirydarz P. Theodora» червоним шрифтом та рослинним орнаментом. Цими ж засобами ім'я Федора (Теодора) Захаржевського виділяється й у заголовку передмови. На титульному аркуші другої частини видання червоний шрифт і рослинний орнамент оздоблює слова «Fontanna P. Gregorza wyrobiona». Титульний аркуш третьої частини за допомогою червоного шрифту й орнаменту ілюмінує слова «Ozdobny Gabninet P. Theodora», а заголовок передмови, відповідно, – ім'я Федора Захаржевського.

Додатковим прийомом художнього увиразнення титульних аркушів, що сегментують текст видання панегірика «Багатий Сад», є введення у формулу вихідних даних алегоричної форми позначення часу друку видання. На титульному аркуші першої частини у формулі вихідних даних літочислення «від народження Христа» передано з використанням флористичної образності – замкненого саду та Євсеєвого цвіту: «Ogród Maryja zamkniony wydała Kwiat Jessejski dziwnie rozwiniony» («Замкненний сад-Марія видала цвіт Єссеїв, дивовижно розквітлий»; арк. [3]). Титульний аркуш другої частини видання, де в якості структуротвірного елементу введено образ фонтана, «народження Христа» уподібнює до витікання вод спасіння із перекритого джерела: «Studni zamkniętej kanały Zbawienną wodę na świat cudownie wylały» («Джерела замкненого канали Води Спасіння на світ чудодійно вилили»; арк. E_2). Третя частина видання, структурована за допомогою образу палацу, називає «рік народження Христа» палацом спасіння, збудованим одвічним творцем: «Pałac Zbawienia ludzkiego Wystawiony jest wieków przez Budowniczego» («Палац спасіння людського, зведений Творцем віків»; арк. L).

Представники двох поколінь роду Захаржевських почергово прославляються впродовж усього панегірика. Неоднорідність змістової структури твору підсилюється тим, що три його частини присвячені різним адресатам.

Перша частина, в назві якої виділено особу харківського полковника Федора Захаржевського, апелює до нього лише в прозовій і віршованій передмовах до твору. В заголовках до восьми розділів цієї частини в якості адресата виділено узагальнений образ роду Захаржевських.

У другій частині панегірика адресатом передмови є головний герой твору Федір Захаржевський. Однак тексти перших трьох, а також п'ятого та шостого розділів прославляють його покійного батька – Григорія Захаржевського. Натомість четвертий, сьомий і восьмий розділи оспівують особу та чесноти старшого

[2] Там само. – С. 491.

сина Григорія та брата Федора – ізюмського полковника Костянтина Захаржевського.

Третя частина твору має найбільш однорідну структуру. У передмові та в десяти розділах у якості адресата виділено Федора Захаржевського. Лише «післямову» (коду), що завершує весь твір, знову присвячено узагальненому образу роду Захаржевських.

Така непослідовність архітектоніки видання панегірика І. Орновського компенсується використанням типового для бароко художнього прийому, який забезпечує цілісність його структури. Цим прийомом є наскрізна метафора, що знаходить вияв у візуальній і вербальній площинах тексту. Пропонуємо розглянути ті елементи художнього світу панегірика «Багатий Сад», які забезпечують побудову цієї наскрізної метафори.

Твір І. Орновського починається багатокомпонентним епіграфом, текст якого займає перший аркуш видання. На лицьовій стороні аркуша вміщено цитати із творів Овідія та Вергілія, більшість із яких подано латинською мовою з паралельним перекладом польською. Ключові слова як в латинському, так і в польському тексті виділено збільшеним шрифтом. Завдяки цьому увага читача вже з першої сторінки видання зупиняється на образах саду («hortus», «ogród»), квітів («purpureos spargam flores», «kwiaty», «floribus», «róże»), водних каналів («kanałami») та труб, що кличуть до бою («tubæ», «trąby»). Остання коротка сентенція латинською мовою, що завершує першу сторінку видання, вводить образ мелодії, виконуваної за допомогою горна («cornua cantu»). Усі ці образи корелюють із атрибутами герба Захаржевських.

Епіграф до панегірика, вміщений на звороті першого аркуша видання, – це прозовий латиномовний текст із поетичними вкрапленнями, в якому поєднано цитату з вірша давньогрецького поета Анакреонта, ренесансного гуманіста П'єріо Валеріано та праці геральдиста XVII ст. Шимона Окольського. Зміст цього складного за структурою епіграфа зводиться до возвеличення образу троянди, який І. Орновський виділив серед інших атрибутів родового герба Захаржевських (герб Долива). Квітка троянди тлумачиться як символ обраності, причетності до найвищих щаблів суспільства та обдарованості власників герба Долива.

Гравірований титульний аркуш панегірика візуалізує образ барокового саду, значну частину якого формують клумби із кущами троянд[3]. На звороті цього аркуша вміщено латиномовні цитати, в яких великим шрифтом марковано образи троянди (rosa) та вінця слави («Corona gloriæ et sertum exultationis», «cassis ærea super caput eius», «diademate», «galea»). Завершується добірка цитат-епіграфів сентенцією про невмирущість слави: «Æternæ facimus vaga murmura Famæ» («Вічної слави ми видаємо гучне відлуння»; арк. [2] зв.). В епіграфах до твору «Багатий Сад» І. Орновський вводить асоціативну паралель між образами троянди та вінця слави, що дістане розвиток у подальшому тексті панегірика.

По-бароковому розлога назва панегірика І. Орновського представляє троянду в якості ключового образу, наділеного структуротвірним потенціалом. За допомогою шрифтових засобів (розмір літер, рослинний орнамент і червоний колір) у назві виділено слова «Bogaty» та «Wirydarz», що вербалізують наскрізну метафору твору – розкішний сад. Текст заголовка розкриває перед читачем образ саду, засадженого трояндами з родового герба Захаржевських. Ці троянди тлумачаться

[3] Більше про гравюру див. у статті О. Максимчук про графічне оформлення панегірика.

як символи трьох основних характеристик власників герба: родовитість, славетність і заможність у чеснотах. Таким чином, повна назва твору вводить образ трояндового саду, квіти в якому прославляють Теодора Захаржевського та його родину, відображаючи їхнє виняткове положення у суспільстві.

Розвиток символічного значення образу троянди спостерігаємо у тексті геральдичного вірша, надрукованого на звороті основного (першого) титульного аркуша видання. Зображення герба Захаржевських Долива включає шість червоних квіток, три з яких розташовано на білій діагональній смужці (перев'язі), що перетинає блакитний щит, а три інші – над щитом у нашоломнику. Саме до цього зображення І. Орновський апелює в рядках геральдичного вірша «Że przez błękitne pole białym w niebo szlakiem / Te się Róże podnoszą» («По блакитному полю білим шляхом ці троянди підносяться в небо»; арк. [3] зв.), уподібнюючи атрибути герба трояндам, що торують шлях до неба. На чорно-білій гравюрі, яка відтворює зображення цього герба без дотримання правил геральдичного опису (блазонування), перев'яз затушовано, а квіти, для контрасту, залишено білими. Зображені у нашоломнику труби, між якими вгору піднімаються три білі квітки, представлено в якості свідчення піднебесної слави роду Захаржевських: «Nad niemi w hełmie Trąby Sława swe złożyła, / By Zacharzewskich imię pod niebem głosiła» («Над ними в шоломі труби слава склала, щоб ім'я Захаржевських під небом вихваляла»; арк. [3] зв.).

Акцент на образі квітки (троянди), яку І. Орновський виділяє серед інших атрибутів герба Долива, спостерігаємо і в прозовій передмові («Prophasis Oratoria»), присвяченій Теодорові Захаржевському. В цьому тексті символічне тлумачення троянди як уособлення чесноти, а трояндового саду як сукупності чеснот доповнюється трактуванням образу саду як унаочнення високої чисельності представників роду. Тобто, цвітом багатого саду є не чесноти, а самі пани Захаржевські: «Hortensyjusz tak rozkwitły różami urodzonych Ich Mościów Panów Zacharzewskich okształtował Wirydarz» («Квітник, так розквітлий трояндами, сформував сад уроджених їх милостей панів Захаржевських»; арк. [6] зв.).

В якості доповнення до образу квітучого саду, засадженого трояндами із герба Захаржевських («herbownemi Wielmożnościj Waszych Różami zasadzonym»; арк. [7] зв.), І. Орновський вводить алегорію сплетеного із троянд нетлінного вінця слави, на отримання якого рід Захаржевських може претендувати у вічному житті: «By Zacharzewskim Wieniec wysnowały / Z róż ich dziedzicznych nigdy niezwiędniały» («Щоб Захаржевським вінець сплели з троянд їх роду, що ніколи не зів'яне»; арк. [8]). Троянди у цьому вінку тлумачаться як атрибути герба Захаржевських, що символізують чесноти й одночасно алегорично називають представників роду.

У розділах «Druga w Bogatym Wirydarze ... kwatera senatopolskich purpur ufloryzowana różami» («Друга в Багатому саду ... кватира сенатопольських шат, уквітчана трояндами»; арк. C_3) і «Trzecia W Bogatym Wirydarze ... kwatera na prezent zaszlubionej *pronuba Bellona* Sławie dwiema krwawemi zasadzona różami» («Третя в Багатому саду ... кватира в дарунок із дружкою Беллоною зашлюбленій Славі двома кривавими трояндами засаджена»; арк. D) розвивається ототожнення роду Захаржевських із садом, а видатних представників родини – можновладців і воїнів-полководців – із трояндами, що прикрашають цей сад.

Образ трьох троянд І. Орновський асоціативно співвідносить із різними гілками роду Захаржевських, символічно інтерпретуючи походження їхньої гер-

бової символіки: «co jedna była w Czerwonym polu Róża, to do tej przybyła / Nowa Róż krwawych Para, nadaniem znacznego / W odwadze Lescelina lub Leszka Czarne[go] ... z jakich źródeł Doliwowie płyną. / I komu wprzód do Róży, parę Róż przydano, / I z jakiej ich przyczyny Doliwą nazwano» («одна була в червоному полі Троянда, до неї приєдналась нова Троянд кривавих Пара, наданням знаного звитягами Лесцеліна, або Лешека Чорного ... з яких джерел походять Доливи. І кому першому до Троянди пару Троянд надано, і з якої причини їх Доливами названо»; арк. B). Тлумачення образу троянди автор панегірика майстерно поєднує зі свідченнями давньої історії роду Захаржевських, які підкреслюють їхню обраність: «ozdobniejszy / Pokażę Róży krzak, tym wyborniejszy, / Że włoskiej Flory ręką, przeniesiony / Z cudnych dziardynów w nieznajome strony / Litewskich Krain» («покажу найкрасивіший кущ троянди, тим добірніший, бо італійської Флори рукою перенесений з дивовижних садів у незнайомі землі Литовського краю»; арк. B_2).

Троянда виступає також символом приналежності Захаржевських до найдавніших родин польської знаті: «Jak się tych Różej kwiat wspaniale rodzi / W polskim ogrodzie. Ledwie jest dawniejszy / W Polszcze dom, ledwie i starożytniejszy, / Nad dom Doliwów, w którym z Róż korony / Zwycięzcom wije Gradyw rozkrwawiony» («Як цвіт тих Троянд добре родить у польському саду. Навряд є давніший у Польщі дім, навряд є старожитніший, ніж дім Долива, в якому із Троянд корони Переможцям Градів закривавлений сплітає»; арк. B_2 зв.). Троянди на родовому гербі пов'язують Захаржевських із давніми родинами поза межами Речі Посполитої: «Jak Rozynowie w Różach zawsze sławnie / Kwitnęły w włoskich i polskich ogrodach, / Których cna Sława po różnych narodach / Złotych Trąb dźwiękiem światu zalecała, / Dom Różokwitły niebu wysławiała. / Te w troisty połk Róże rozsadzone / Widząc purpurą świetną ukrwawione, / Mniemam, że się w trzech narodach krzewiły» («Як Розини завжди в Трояндах славно квітли в італійських і польських садах, яких гідна Слава по різних народах Золотих Труб звуком світу заповідала, Дім Трояндоквітлий до неба вихваляла. Ці Троянди по три розсаджені, прекрасним пурпуром закривавлені, гадаю, що в трьох народах розросталися»; арк. B_3).

Текстотвірний потенціал образу троянди у тексті панегірика розкривається через послідовне використання ознак цієї квітки (її кольору, аромату, наявності голок) у якості символів, що виражають певні особистісні характеристики панів Захаржевських.

Образ розквітлих червоних троянд у тексті твору постає нагадуванням про криваві сторінки в історії роду: «Piastujcie, Panny, Róże rozwinione, / Lecz nie te, jakie Wenus szczerwieniła, / Ale posoką mężnych wojsk skrwawione, / Jakie bitna krew w swój kształt przemieniła» («Плекайте, панни, Троянди розквітлі, однак не ті, що їх Венера зарум'янила, а кров'ю мужніх військ скривавлені, які бойовита кров собою замінила»; арк. [8] зв.). Кров від бойових поранень потрактована як свідчення мужності дому Захаржевських, закарбованої в символіці їхнього родового герба: «A te są z domem Doliwów skrewnione. / Liwy je twierdza krwawo zrumieniła. / A ujzrzycie, jak cudna Róż tych Chwała, / Które Bellona krwią swą polewała» («А ці з Домом Доливів кровно пов'язані. Твердиня Ліва їх криваво зрум'янила. А побачите, яка чудесна Троянд тих Хвала, яких Беллона своєю кров'ю поливала»; арк. [8] зв.). Тобто, «кривава» червона троянда герба Захаржевських символізує тернистий шлях до слави, який прокладали для себе представники цього роду: «Jak ten Dom z wieków światu zawołany? / On sam sobie jest i był Różą krwawą / Ciernistą idąc do Sławy obławą» («Як той Дім од віку в світі званий? Він сам є і був

Трояндою кривавою на шляху тернистім до слави»; арк. [8] зв.). Образ терну, введений до тексту панегірика як невіддільний атрибут розквітлої троянди, постає свідченням витривалості: «Nie zakwita Róża bez ciernia ościstego, / Ciernie jej są wyrazem grotu stalistego» («Не квітне Троянда без колючих шипів. Шипи – це сталеві вістря її списів»; арк. A_3).

Оспівуючи чесноти померлих представників роду Захаржевських, автор майстерно використовує образ засохлої троянди. У другій частині панегірика, виділеній гравірованим і титульним аркушами та геральдичним віршем, введено образ фонтана, каналами якого протікає кривава слава роду Захаржевських. Ця слава живить засохлі троянди: «Fontanna wposrzód Bogatego Wirydarza ... stalistowiecznemi krwawey sławy płynąca kanałami Na odwilżenie przywiędniałych *feralibus thedis* herbownych róż» («Фонтан посеред Багатого саду ... сталевовічними кривавої слави плине каналами на зволоження зів'ялих, здичавілих гербових троянд»; арк. E_2). У тексті геральдичного вірша проводиться пряма паралель між образами зів'ялої, засохлої троянди та смертю: «Rzekłby ktoś, że te Róże wiecznie już zwiędniały, / Gdy je grobowym piaskiem Parki przysypały» («Сказав би хтось, що ці Троянди назавжди вже зів'яли, коли їх піском гробовим Парки присипали»; арк. E_2 зв.). Проте, апеляцією до античних богів війни Марса та Мінерви, що натякає на військові перемоги Григорія Захаржевського, І. Орновський пророкує цій трояндi весняне відродження: «Lecz ja mówię: te Kwiaty czyż kiedy zwiędnieją, / Na które Mars z Minerwą zdrój kasztalski leją? / Nadto, że z Gregorzem są w Eliz przeniesione, / Toć tam ustawicznej są wiośnie zaszlubione» («Але я кажу: чи колись зів'януть ці Квіти, на які Марс із Мінервою ллють води з кастальського джерела? А надто із Григорієм їх в Елісій перенесено, тож там вони навічно одружені з весною»; арк. E_2 зв.).

У другій частині панегірика значення образу закривавленої троянди розширюється її тлумаченням як символу перемоги Григорія Захаржевського, отриманої під час кривавих битв: «A Gregorz Zacharzewski wieloważny w bojach, / Przybogaciwszy laurem krwawe Róże, / Po strąconych z brzydkiemi duszami odkrojach / Z plec tatarskich swej wysłał Sławie łoże. / Prawda, że nie bez trudności / Dostała się i ona: / Zawsze się z ciernia ostrości / Wije zwycięstw korona» («А Григорій Захаржевський, великий у боях, збагативши лавром криваві Троянди скиданням голів із потворними душами з плечей татарських, своїй славі вистелив ложе. Правда, що не без труднощів дісталася вона: завжди з гостроти терня звивається звитяг корона»; арк. F_3 зв.). Водночас сад вічноквітнучих троянд представлено як символ роду Захаржевських: «Jest to wiecznych twych prac regestr nie błahy. / Ten cię, o Doliwowicu, / wniesie w pamiętnik chwały, / Pamiętnej Sławy dziedzicu, / Sadzie Róż wiekotrwały» («То є твоїх вічних праць визначний реєстр. Тебе, о Доливовичу, він внесе у пам'ятник хвали, пам'ятної слави нащадок, саде троянд віковічний»; арк. G_4).

Образ червоних троянд із гербового зображення Захаржевських використовується й у назві одного з розділів другої частини видання: «Rumieniec Herbownych Róż wiekotrwającej sławy i pamięci Stolnika i Połkownika Izjumskiego P. Konstantyna Zacharzewskiego takim krwi nieprzyjacielskiej ucerusowany jest kolorem» («Рум'янець гербових троянд вічно триваючої слави та пам'яті стольника та полковника ізюмського пана Костянтина Захаржевського, в такий колір зафарбований ворожою кров'ю»; арк. H_2). Цей розділ ушановує пам'ять Костянтина Захаржевського, трактуючи червоний колір як кров переможених ворогів. Розвиваючи

символічне значення червоного кольору троянди в якості атрибута кривавої боротьби та невмирущої слави, І. Орновський оспівує образ Костянтина Захаржевського як воїна, гідного слави свого батька: «To już Monarszą wypełniwszy wolę, / Gregorze, idziesz w odpoczynku pole? / Ale jeszcze groty, / Twoich Róż opłoty, / W miętkiej próżności dymem nie śmiędnieją. / Jeszcze Marsa skry na nie polor leją. / Z nieodrodnym synem, / Mężnym Konstantynem ... / Na bisurmańskie nacierasz hybridy» («То вже виповнивши волю монарха, Григорію, йдеш у поля відпочинку? Але ще вістря, твоїх Троянд сторожі, не тхнуть порожнього марнославства димом. Ще виблискують Марса сяйвом. З рідним сином, мужнім Костянтином ... напираєш на бусурманських покручей»; арк. H_2).

Один із розділів другої частини видання розширює текстотвірний потенціал образу гербової троянди, використовуючи в якості символу одну із чуттєвих властивостей квітки – аромат її цвіту. Заголовок до цього розділу «Zapach Herbownych Róż ... Stolnika i Połkownika Charkowskiego P. Gregorza Zacharzewskiego cudnością pobożnych spraw woniejący» («Аромат Гербових Троянд ... стольника і полковника харківського пана Григорія Захаржевського, духмяний від дивовижних побожних справ»; арк. I_3 зв.) ототожнює запах гербових троянд із богоугодними справами Григорія Захаржевського.

Окремий фрагмент другої частини видання присвячено вшануванню полеглого у битві Костянтина Захаржевського. Образ тьмяного кольору червоної гербової троянди у заголовку до цього розділу виступає символом героїчних вчинків адресата, що стали запорукою вічної пам'яті про нього: «Rumiana Bladość Herbownych Róż Heroicznej Sławy, Chwały i Niezapamiętałości ... Stolnika i Połkownika Izjumskiego P. Konstantyna Zacharzewskiego takim *ferrati penicilli* wyrażona jest blejtwarem» («Рум'яна блідість Гербових Троянд Героїчної Слави, Хвали і Вічної пам'яті ... стольника і полковника ізюмського пана Костянтина Захаржевського, залізним стилосом втілена блейтваром[4]»; арк. K зв.).

У третій частині панегірика фокус уваги читача переноситься на образ палацу. У назві цієї частини палац потрактовано як втілення цнот, досягнень, успіхів і вічної слави роду Захаржевських: «Ozdobny Złotemi Cnót, Zasług i Fortun Szpalerami Gabinet na wieczną w nim trąbogłośnej Sławy rezydencyją, rytmnym lechejskiego Apollina piórem w Bogatym Wirydarze Szlachetnych Ich Mościów Panów P. Zacharzewskich wystrukturowany» («Оздоблений золотом цнот, заслуг і фортун шпалерами Габінет на вічну в ньому трубоголосної слави резиденцію, римованим польського Аполлона пером у багатому саду Шляхетних Їх Милостей Панів Захаржевських споруджений»; арк. L). Тут підкреслено, що палац слави збудовано всередині багатого саду, засвідчуючи його інтегральний зв'язок із текстом панегірика. Від розбудови структуротвірного потенціалу образу троянди в третій частині панегірика І. Орновський переходить до розкриття образу палацу, стіни якого прикрашені шпалерами чеснот представників роду Захаржевських.

Чесноти та здобутки роду Захаржевських, які у перших двох частинах панегірика втілювалися в образі троянди, у тексті геральдичного вірша до третьої частини видання об'єктивуються в образі дорогоцінного металу, з якого побудовано палац: «Z mosiądzu li, z spiży li Pałac znamienity / W posrzodku świata twierdzą Sławie być wybity? / Nie dbam. Tani to kruszec. Metal droższy złota – / Zasługi, szczęścia dary i niespłatna cnota» («З латуні чи з бронзи Палац знаменитий у центрі

[4] Блейтвар – вірогідно, біла фарба на основі свинцю. Див.: Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 2. – S. 689.

світу твердинею слави викарбований? Байдуже. Дешевий це метал. Дорожчий від золота метал – це здобутки, дари щастя та безцінна чеснота»; арк. L зв.). Ототожнюючи палац зі звитягами роду Захаржевських, І. Орновський трактує троянду в якості не лише оздоби інтер'єру цього палацу, але і його підпори: «I ta [i. e. Róża], Teodorze, jest Gabinetu twego / Ozdobą i podporą, na wieki trwałego» («І вона [тобто Троянда], Теодоре, є Габінету твого оздоба і підпора, на віки вічного»; арк. M зв.). Троянда тут набуває традиційного для символіки родового герба тлумачення як атрибуту, що вказує на шляхетність: «To zapewnie z dowodów poważnych wiemy, / Że Hektora rzymskiego swa Róża zdobiła, / Sama jest w bieli, a krwią pole swe okryła. / Wyszszą zaś w chwałę wzrosła nad cedry libańskie, / Wysokie ozdabiając sobą domy pańskie» («То напевно з джерел поважних знаємо, що Гектора Римського своя Троянда оздоблювала, сама біла, а кров'ю поле своє покрила. У славі своїй піднялася вище за кедри ліванські, оздоблюючи собою високі доми панські»; арк. M зв.).

Наприкінці третьої частини І. Орновський повертається до введеного на початку твору наскрізного образу троянди як уособлення чеснот роду Захаржевських: «Twój Wirydarz wszelkich Cnót Różą zasadzony» («Твій сад усіляких Цнот трояндами засаджений»; арк. R_4 зв.). Заголовок до заключного панегіричного тексту видання (коди) демонструє апогей розвитку образу троянди-цноти в якості матеріалу для виготовлення корони, що стала унаочненням звитяг Захаржевських і запорукою довготривалої пам'яті про них: «Korona Apollinowej życzliwości na uwieńczenie nieśmiertelnej Sławy Rodowitych Ich Mościów Panów, P. Zacharzewskich, z herbownych ich róż w ozdobnym wirydarze nadobnie rozkwitłych, rytmnowzornym helikońskich bogiń kunsztem uwita i tejże rodowitej, sławnej i zamożnej prozapiej na zaszlubienie pamiętnego imienia ofiarowana» («Корона Аполлонової приязні на увінчання безсмертної слави родовитих Їх Милостей Панів Захаржевських, із гербових їх троянд у оздобному саду чарівно розквітлих, римотвірною геліконських богинь майстерністю обвита і тому ж родовитому, славному і заможному роду на вшанування пам'ятного імені подарована»; арк. S). Образ саду та трояндової корони чеснот у завершальних рядках твору використано як стимул для формулювання побажання вічної слави адресатам панегірика: «Aż póki będzie pałać wóz Febowy / I póki będzie ciekł Nił egiptowy, / Póty Wirydarz ten niechaj wiekuje, / Róże piastuje» («Аж поки буде палати віз Фебовий, і поки буде текти Ніл єгипетський, доти той Сад нехай вікує, Троянди плекає»; арк. S зв.).

Відповідно до принципів барокової поетики, Іван Орновський структурує художній світ панегірика «Багатий Сад» за допомогою місткого образу квітки, виділеного серед інших атрибутів герба Захаржевських. Високі чесноти та непересічні подвиги на полі бою, стародавнє походження та багаточисельність нащадків, гідні вшанування богоугодні справи – це ті грані символіко-алегоричного тлумачення троянди, опираючись на які автор вибудовує структуротвірний образ саду, а із насаджених у цьому саду троянд сплітає вінець слави і прикрашає інтер'єр родового палацу Захаржевських. Таким чином, виділений шрифтовими та графічними засобами образ троянди формує візуальну метафору, що, багатогранно презентуючи рід Захаржевських, об'єднала панегіричні тексти, написані з різної нагоди різним представникам цього роду, в цілісне книжкове видання.

Ольга Максимчук

Графічне оформлення панегірика Івана Орновського «Багатий Сад»: семантика образності

Традиція озаглавлювати книжки «садом» зародилася у середньовіччі і стосувалася насамперед текстів повчального характеру, одним із ранніх прикладів чого є рукописний «Hortus deliciarum» («Сад насолоди») абатиси Герради Ландсбергської[1]. У польській літературі твори під назвою «ogród», «wirydarz» з'явилися вже у ранньомодерний час[2]; від початку XVI ст. цими словами озаглавлювали переважно молитовники[3]. В українську книжкову культуру назви «Огородок» та «Виноград» прийшли у XVII ст.: вони належали книжкам, що різнилися жанрово та тематично, хоча й були композиційно об'єднані центральною метафорою саду. Приміром, «Огородок Маріи Богородицы» Антонія Радивиловського (Київ, 1676) – збірник проповідей переважно на Господські та Богородичні свята та дні пам'яті святих, названий так автором, як припускають, за взірцем латиномовного видання «Hortulus reginae» («Садок цариці»)[4]. Разом із тим, «Виноград Христов» Стефана Яворського (Київ, 1698) – це панегірична проповідь із нагоди весілля полковника Івана Обидовського. За спостереженням М. Еустахевич, саме у XVII ст. «Огородами» почали іменувати панегіричні тексти; особливо ця традиція поширилася вже у наступному столітті стосовно панегіриків, створених у середовищі єзуїтських колегіумів[5]. Таким чином, панегірик «Багатий Сад» («Bogaty wirydarz») Івана Орновського, що вийшов друком у 1705 році, є закономірним явищем у літературному процесі тодішньої України, що зазнавав упливів європейської традиції через польську культуру.

Українські барокові твори (зокрема й панегірики) – цілісний витвір мистецтва, в якому текст, оповідь корелюють і доповнюються зображальними компонентами, художнім оформленням видання. Автори часом самі впливали на створення ілюстративного матеріалу для своїх творів. Прикладом цього може бути історія друку збірки проповідей «Трубы словес проповідних» Лазаря Барановича (Київ, 1674, назва іншого варіанту видання – «Трубы на дни нарочитыя»): чернігівський архієпископ активно долучався до підготовки форти та гравюр, спеціально створених для його книги[6]. Очевидно, зображення мали не лише відповідати змісту тексту, а й запропонувати читачеві стратегію прочитання, вказати на додаткові смисли у творі. Цьому повинен був сприяти яскраво виражений алегорико-символічний характер барокової гравюри, що часто виконувала роль візуалізованої метафори.

[1] Сазонова Л. И. Идейно-эстетическое значение «мысленного сада» в русском барокко // Развитие барокко и зарождение классицизма в России XVII – начала XVIII в. / отв. ред. А. Н. Робинсон ; Академия наук СССР, Институт мировой литературы им. А. М. Горького. – Москва : Наука, 1989. – С. 81.

[2] Eustachiewicz M. Poeta w ogrodze : ogród jako motyw ramy renesansowych i barokowych zbiorów poetyckich // Pamiętnik Literacki. – Wrocław, 1975. – Rocz. LXVI. Zesz. 3. – S. 3.

[3] Там само. – S. 14–15.

[4] Марковский М. Антоний Радивиловский, южнорусский проповедник XVII в. – Киев, 1894. – С. 13.

[5] Eustachiewicz M. Poeta w ogrodze. – S. 15.

[6] Письма преосвященного Лазаря Барановича с примечаниями. – Чернигов: В типографии Ильинского монастыря, 1865. – С. 22–24.

Ілюстрації до панегірика «Багатий Сад» виконав Іван (у постригу – Іноκентій) Щирський – видатний майстер барокової гравюри, що творив упродовж останніх декад XVII – на початку XVIII ст. Здобувши першу освіту, ймовірно, в Києво-Могилянському колегіумі, І. Щирський за протекцією Л. Барановича виїздить до Вільнюса, де навчається мистецтву гравюри в Олександра Тарасевича, який обіймав тоді посаду головного гравера друкарні Вільнюської академії[7]. О. Тарасевич був вихованцем аугсбургської граверної школи братів Бартоломея та Філіпа Кіліанів[8], мав у своїй власності чимало книг і альбомів зі зразками тогочасної західної гравюри[9], а отже, формував естетичні смаки та розвивав вправність своїх учнів на взірцях зі спадку найкращих європейських майстрів. Після завершення своїх студій у столиці Литовського князівства І. Щирський повертається до України та викладає у київському колегіумі. Прийнявши постриг у Києво-Печерській лаврі, він засновує у Любечі Антоніїв монастир і стає його настоятелем. Водночас І. Щирський продовжує працювати як гравер, зокрема оформлюючи книжкові видання чернігівської та київської лаврської друкарень. Неодноразово йому випадало робити ілюстрації для панегіричних текстів. Наприклад, він готує мідерити (можливо, у співпраці з автором) для видання панегірика Лаврентія Кщоновича «Redivivus phoenix» («Воскреслий фенікс», 1683), що уславив архіпастирську діяльність Л. Барановича. Ряд емблематичних гравюр, що супроводжують текст Л. Кщоновича, в алегоричній формі представляють віхи духовного життя та церковного служіння очільника Чернігівської кафедри.

Цей та інші приклади робіт І. Щирського, якими ілюстровані тексти панегіричного спрямування, дають змогу стверджувати, що приступивши до графічного оформлення поеми І. Орновського, майстер уже набув достатній досвід, працюючи з текстами, які уславлювали сучасних йому українських діячів.

Видання панегірика «Багатий Сад» містить три сторінкові ілюстрації-форти (гравіровані титули), одну гравюру на розвороті та три однакових гравірованих герби роду Захаржевських, які супроводжуються, утім, різними написами над зображенням і відмінними геральдичними віршами під власне гербом. Усі ілюстрації І. Щирський виконав у техніці гравюри на міді (свій підпис – «Innocenti[u]s Szczyrski sculpsit» – гравер лишив тільки на першій форті). Місце розташування кожної гравюри та зміст її малюнка вказують на ретельну продуманість внутрішньої структури видання та суголосність графічного образу текстовій частині книги. Гравер виступає своєрідним співтворцем панегірика, за допомогою оформлення надаючи тексту додаткових смислових конотацій, а отже, уможливлює появу нових горизонтів його прочитання.

На перших двох фортах домінантним є образ саду, на третій – водограй, який також розташований поміж клумб і дерев. У центрі гравюри на розвороті – палац, на задньому плані – теж дерева, адже, згідно з текстом панегірика, «кабінет» (він же «палац») Захаржевських стоїть посеред «віридажа». І сад, і палац – уявні, а не реальні, є витвором фантазії гравера. Вони є метафізичним місцем, де мешкають чесноти Захаржевських, у якому оселилася слава їхнього роду та пам’ять про їхні діяння.

Д. Степовик зауважує, що І. Щирський, створюючи для панегірика гравюри у жанрі пейзажу, користувався західними зразками, ймовірно «із альбомів, що

[7] Степовик Д. В. Українська гравюра бароко. – Київ, 2013. – С. 368–369.
[8] Там само. – С. 136.
[9] Там само. – С. 208.

їх привіз до Києва Олександр Тарасевич»[10]. Утім, український митець, очевидно, не копіює, а переосмислює взірці, адаптує їх до змісту книги, яку він ілюструє, творчо видозмінюючи малюнок.

У цілому І. Щирський представляє читачам панегірика «ідеальний образ регулярного барокового саду, в якому є чимало елементів ренесансного стилю: архітектура альтанки, арки, палацу, фонтана, балюстрад, симетричне розташування клумб»[11].

Основним елементом відтвореного І. Щирським герба Долива, до якого належав рід Захаржевських, є зображення трьох квіток (троянд, «руж») на перев'язу. Вони розміщені в центрі герба на малому щитку. Сам гербовий щит поділений на чотири частини, на кожній із яких – гербова фігура: троянда, стовп, увінчаний шоломом і короною, кентавр із луком, ведмідь. Усі ці фігури описано І. Орновським у тексті панегірика, їм надано символічне тлумачення, адже вони мають свідчити про характер представників дому Захаржевських.

Колона зміцнює дім Захаржевських, а корона над нею оздоблює його. Кентавр символізує військові тріумфи роду, він, разом із гербовим ведмедем, охороняє «палац» і «кабінет», тобто усю шляхетську фамілію Захаржевських. Троянда є символом панування, її колючки – оборони від небезпек (арк. L_4 зв.–M_2).

Три квітки, вертикально одна під іншою, розміщено також у нашоломнику герба (над гербовим щитом), поміж двома трубами. Очевидно, що саме троянди як центральний компонент герба родини Захаржевських спонукали І. Орновського обрати як наскрізну символічну константу, що об'єднує текст панегірика в єдине ціле, метафору квітучого саду, винесену в заголовок твору. Показово, що три основні частини, на які поділено панегірик, називаються «Wchód... do bogatego wirydarza...», «Fontanna wposrzód bogatego wirydarza...» та «Ozdobny złotemi... szpalerami gabinet... w bogatym wirydarze» («Вхід до багатого саду», «Фонтан посеред багатого саду», «Оздоблений золотими шпалерами кабінет у багатому саду» відповідно). А отже, усі три використані в заголовках і власне у тексті метафори – входу, фонтану та споруди «кабінету» – пов'язані із центральним образом багатого «віридажа», виступаючи об'єктами садового простору. При цьому кожну пейзажну гравюру розміщено у книзі перед відповідною її зображенню частиною. Таким чином, текст і його оформлення становлять композиційну єдність, що є прикметною рисою українських барокових творів. Три зображення герба та гербові вірші під ними митець розміщує на зворотах титульних аркушів – загального, а також другої та третьої частин панегірика. Герб із віршем на звороті титулу можна часто побачити у панегіриках (як і у виданнях інших жанрів), створених на теренах ранньомодерної Речі Посполитої, зокрема українських, тому впорядкування гербових композицій у книзі «Багатий Сад» відповідає традиції оформлення подібних видань.

Схоже на те, що герб Долива є лейтмотивом усіх пейзажних гравюр видання. На перших двох (заголовна форта та форта «Вхід») упізнаваний гербовий щит підтримують крилаті путті. На гравюрі з умовним зображенням палацу Захаржевських герб прикрашає фасад будівлі. Аби підкреслити, до якого саме гербового роду належать її власники, гравер оздобив гірляндами з троянд навіть центральну баню, що увінчує палац; шпиль, яким вона завершується, також прикрашено трьома квітками. Гравюра з фонтаном, як здається на перший погляд, єдина не

[10] Там само. – С. 456.
[11] Там само. – С. 455.

має зображення герба, однак якщо придивитися до верхньої чаші фонтану, то можна помітити, що на ній гравер розмістив вазу із букетом з трьох чотирипелюсткових квіток, подібних до тих, що зображені на гербовому щиті Захаржевських. Над ними височіє корона, що посилює схожість композиції до елементів герба Долива. Тож гербові троянди стають характерною ознакою саду Захаржевських і розміщених у ньому споруд.

Символіка саду бере свій початок із найдавніших пластів людської культури. Розповіді про сад трапляються у фольклорі багатьох народів світу. Садок – один із центральних локусів у Біблії. Згідно з книгою Буття, із саду бере свій початок усе людство, адже Адам і Єва жили в Едемі – першому садку на Землі, створеному для них самим Богом, який виступає у ролі першого садівника. Після гріхопадіння Адам і Єва були вигнані з Едему, що відтак став символом земного раю, втраченого людиною через її переступи. Зрештою, образ саду з'являється і в інших біблійних книгах, наприклад у Пісні пісень і в Євангеліях: римляни схоплюють Христа в Гетсиманському саду, в саду учні ховають Його тіло, там же Марія Магдалина зустрічає Ісуса вже воскреслого та приймає за садівника. Отже, локус, який був місцем блаженства та кохання, став простором страждань і зради, але насамкінець знову слугує для розгортання радісних подій, що символізують перемогу життя над смертю та відновлення початкової гармонії, зіпсутої людськими вадами та гріхами.

У саду людина мовби повертається до свого первісного «райського» стану. До уявлень про рай як про розкішний сад, що закорінені в європейському духовному світобаченні, апелює І. Орновський, коли заявляє: «Toć iuż dom Wasz / iest Raiem wieczney Sławy» («Адже дім ваш є раєм вічної слави»; арк. D_2 зв.). Хоча на гравюрах «віридаж» зображено без очевидних біблійних алюзій, проте І. Щирський прагне зробити його схожим на справжній земний рай, тому уподібнює до найкращих взірців садово-паркового мистецтва того часу.

Європейське середньовіччя виробило своєрідний літературний топос *locus amoenus* – приємного місця, місця благоденства, яким часто виступає сад, гайок або інший подібний облаштований людськими руками простір насолод. Locus amoenus «складається із м'якої трави, джерела тіні (гора, дерево), легкого вітру, біжучої води (струмок або джерело) і співу птахів»[12]. Не дивно, що український митець, прагнучи відтворити на гравюрі метафору саду як ідеального місця насолод, використовує схожий набір ознак, що ними має вирізнятися «віридаж» Захаржевських. На першій і другій фортах видання, окрім зображень дерев, можна побачити й інші елементи садового ландшафту, котрі можуть більшою чи меншою мірою подарувати відвідувачам затінок і втіху: це альтанка, пагорби, арка та зелені тунелі з в'юнких квітучих рослин, очевидно плетистих троянд. Від літньої спеки в садку рятує також вітерець, тому у верхніх кутах першої форти український гравер зобразив поміж хмарами голови двох зефірів, які надимають щоки, щоб навіяти прохолоду. Там же, над кронами дерев, розправивши крила, ширяють численні птахи, що покликані звеселяти людей своїми голосами. Третя форта книги представляє ще один неодмінний складник *locus amoenus*, а саме фонтан і струмки, що розтікаються навсібіч із його басейну. Окрім того, сад на гравюрах видання безсумнівно заквітчаний пахучими трояндами – символом,

[12] Абрамовська Я. Топос і деякі спільні місця літературознавчих досліджень // Теорія літератури в Польщі : антологія текстів : друга половина XX – початок XXI ст. / упоряд. Б. Бакули ; за заг. ред. В. Моренця ; пер. з польськ. С. Яковенка. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. – С. 363.

узятим із родового герба Захаржевських. Вишукані аромати, розлиті в повітрі, – це ще одна важлива ознака «місця благоденства», яким, очевидно, прагне представити уявний простір багатого «віридажу» І. Щирський.

Сад є територією зустрічі двох світів – природи та людини. Його можна зарахувати до кола так званих «софійних» (з гр. σοφία – *премудрість*) символів людської культури, що вказують на розумне перетворення та впорядкування світу. Простір саду, на відміну від неосвоєної, хаотичної дикої природи, – «оцивілізований», тобто облаштований людиною згідно з її потребами, він має приносити відвідувачам користь і насолоду. Сад, на відміну від лісу, є безпечним місцем, позбавленим зовнішніх загроз, наприклад хижих звірів.

Розглядаючи сад як культурний феномен, Д. Лихачов простежує зміни у зовнішньому вигляді та культурній значимості європейських садів від античності до романтизму та стильової еклектики другої половини XIX ст. Окреслюючи характерні ознаки барокового саду, він підмічає, яким чином на його облаштування та сприйняття впливає раціоцентризм Нового часу: людина Бароко використовує сади з метою пізнати природу, а також вплинути на неї, перетворити її на свою користь, удосконалити, створивши справжній земний рай[13].

У панегірику І. Орновського «віридаж» – це не лише символ чеснот родини Захаржевських, а й метафора краю, який вони освоюють і захищають, – української Слобожанщини. Автор недарма довго перелічує численні містечка й укріплення, які заснував Григорій Донець Захаржевський, уже покійний на час створення тексту полковник харківський та ізюмський. Заселяючи окраїнні землі, козацький полковник ніби «впорядковує» ввірені йому терени. Він перетворює небезпечний простір, яким постійно пересуваються орди кочівників, на мережу зміцнених слобід, упродовж десятиліть захищає ці землі від нападів ворогів. Таким чином, забезпечуючи на Слобожанщині мир і лад, Захаржевський-батько привносить «софійність» на ці території, дає їм змогу розквітнути під його керівництвом, ніби огородженому й облаштованому саду, зображення якого з'являється вже на самому початку видання.

Перша форта книжки розміщена на її другому аркуші – після аркуша з кількома латиномовними цитатами, деякі з яких перекладені на польську мову. У цитатах, що виконують функцію мотто до твору і були дібрані автором із текстів Вергілія, Овідія, Стація тощо, не випадково згадуються сад, квіти, водні канали, труби – усі ці образи використано в панегірику як основні смислотворчі символи. Відповідно, одразу після наведених мотто, на наступному аркуші можна побачити графічну візуалізацію багатьох із представлених у них образів. У нижній частині форти – картуш із написом: «Bogaty wirydarz herbownemi wielmożnych IchM[o]sciow Panow Zacharzewskich zasadzony rozami. Iego Carskiego Naiasnieysze[go] Maiestatu stolnikowi y połkownikowi charkowskiemu Iego M[o]sci Panu Theodorowi Zacharzewskiemu w panegyryczny[m] prezencie oddany» («Багатий сад, засаджений гербовними трояндами вельможних їх милостей панів Захаржевських, його царської величності харківському стольнику та полковнику його милості пану Теодору Захаржевському в панегіричному презенті подарований»; арк. [2]). Тема саду впливає навіть на оздоблення картуша на гравюрі: його прикрашено рослинними мотивами – листям аканту, квітами та ягодами, схожими на виноградні; внизу – маскарон у вигляді голови путто з крильцями. Центральну частину форти займає

[13] Лихачев Д. Поэзия садов: к семантике садово-парковых стилей. Сад как текст. – Москва : Согласие, 1998. – С. 96.

зображення власне «віридажа» з альтанкою та лабіринтом посередині. Довкола них – фігурні уквітчані клумби, по боках – тунелі-берсо з в'юнких троянд, на задньому плані – дерева та балюстрада. Між клумбами – три жіночі фігури як уособлення чеснот. Над садом три крилатих путті тримають герб Захаржевських.

Привертає увагу традиційний для регулярного саду рослинний лабіринт, відтворений на гравюрі. Зелений лабіринт як об'єкт садового ландшафту набуває поширення ще від часів пізнього середньовіччя[14]. У ранньомодерній Європі лабіринт належав до найбільш популярних і містких загальнокультурних символів. Він свідчив про складність світоустрою, унаочнював перипетії життєвих шляхів людини, ставав своєрідною загадкою-викликом для людського розуму. Прикметно, що один із найвідоміших текстів чеської барокової літератури – алегоричний твір Яна Амоса Коменського має назву «Labirynt swěta a lusthauz srdce», тобто «Лабіринт світу та рай серця» (1631). Образ лабіринту був відомий і українським авторам XVII–XVIII ст., приміром він трапляється у творах Афанасія Кальнофойського, Димитрія Туптала, Іоана Максимовича тощо[15]. Натомість у ландшафтному мистецтві він міг виконувати функцію своєрідної забавки, адже одним із головних призначень барокових садів було дивувати та розважати[16].

І. Щирський, зображуючи на гравюрі лабіринт, очевидно, хотів продемонструвати, що сад чеснот Захаржевських – справді багатий, взірцево облаштований за всіма тодішніми правилами простір розкоші та відпочинку. Організований у ньому округлий лабіринт вабить око і породжує цікавість, запрошує спостерігача розв'язати загадку та знайти шлях до розміщеної в його центрі вази з квітами. Можливо, ці квіти символізують славу, до якої покликані Захаржевські, адже над доріжками лабіринту гравер дугоподібно розмістив напис: «Interminabilis est aeternae Gloriae meta» («Незмінною є вічної слави мета»)[17].

Інший напис – на садовій доріжці поміж клумбами – є зміненою цитатою з «Метаморфоз» Овідія, про що вказано на самій гравюрі: «Atria plena rosarum. Ovid[ius]. Met[amorphoses]» («Покої, повні троянд». Овідій, «Метаморфози»[18]). Цю ж цитату, тільки у повнішому вигляді, можна побачити в тексті панегірика після прозової та віршованої передмов, присвячених Федору Захаржевському, на звороті другої форти (арк. [10] зв.). Фактично, вона виконує роль мотто до однієї з частин книжки, мабуть саме звідси її взяв І. Щирський, аби підкреслити зв'язок власне твору та його оформлення. Над альтанкою у стрічці можна прочитати ще один напис – дещо змінену цитату зі збірки «Emblemata» Ніколаса Ройснера[19]: «Circumdor [у Н. Ройснера circumdat – О. М.] violis textilibusq[ue] Rosis. Ex Epig. Nicode[mi] Frischlini» («Оточений фіалками та плетеними трояндами. З епіграми на Никодима Фрішліна»).

Таким чином, форта являє собою синтетичний простір, де співіснують як художні, візуалізовані образи (зображення троянд та інших квітів), так і текст, що їх коментує та доповнює. Така взаємодія різних знакових систем на одній площині характерна не лише для гравюри, а й для української барокової ікони (наприк-

[14] Там само. – С. 70.

[15] Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. – Київ : Факт, 2006. – С. 45, 73.

[16] Лихачев Д. Поэзия садов: к семантике садово-парковых стилей. Сад как текст. – С. 91–96.

[17] Тут і далі за допомогу з перекладом із латинської мови вдячні к. і. н. І. О. Ціборовській-Римарович і к. ф. н. Р. Є. Кисельову.

[18] «Plena rosarum atria» – Ovidius. Metamorphoses. Lib. 2, 113–114.

[19] Reusner N. Emblemata. – Francoforti, 1581. – P. [16].

лад, див. ікону «Дерево життя», або «Розп'яття Христа з виноградною лозою» з Військового Микільського собору в Києві, XVIII ст., яка містить спеціальні написи та біблійні цитати у табличках і стрічках, що пояснюють символічне значення зображуваного[20]).

У подібний спосіб на форті І. Щирського над трьома жіночими постатями, що збирають у садку Захаржевських квіти, зазначено, які алегорії вони репрезентують: гравер іменує їх Gratia, Amor та Charitas (тобто Милість, Любов і Доброчинність). Саме ці чесноти, на думку митця, мають найперше проявлятись у можновладців, якими й були представники роду Захаржевських. Алегоричні фігури, що вказують на справжні чи бажані риси вдачі людини, актуалізують одне з основних значень полісемантичного образу «віридажу», а саме: сад як душа та сад як вмістилище чеснот. Ці художні топоси були популярні в європейській, зокрема й українській, культурі раннього Нового часу[21].

Алегоричні постаті можна побачити і на другій форті, розміщеній перед частиною панегірика, яку автор називає «Wchod po zelaznych Marsa gradusach do bogatego wirydarza» («Вхід до багатого саду по залізних Марсових щаблях»; арк. [10]). Відповідно, на ній зображено увінчану гербом арку з троянд, що виконує функцію своєрідних «воріт» саду. До арки провадять п'ять сходинок, на яких гравер розмістив перефразований заголовок цієї частини тексту. Обабіч арки стоять чотири алегоричні персонажі, над якими вказані їхні імена: ліворуч – Pallas та Prudentia, праворуч – Vigilantia та Mars.

Паллас (Афіна Паллада) та Марс – античні боги-покровителі воїнів. Вони неодноразово згадуються в панегірику, коли автор звеличує звитяги Захаржевських, тож не дивно, що гравер вирішив зобразити їх на гравюрі. Однак варто пам'ятати, що Афіна також вважалася богинею мудрості та покровителькою ремесел, тому в тексті І. Орновського вона все ж більше асоціюється з мирною працею, ніж із кривавим ремеслом війни, на противагу іншій богині – Беллоні: «Pallas i Bellona, ostrym pióra i żelaza stylem: to po karkach nieprzyjacielskich, to po uczonych papierach, niezgluzowanej sławy długopomne rysują emblemmata» («Паллада та Беллона гострим пера та заліза стилосом то по шиях неприятельських, то по вчених паперах вічної слави приснопам'ятні малюють емблеми»; арк. [6] зв.). Тому і на гравюрі І. Щирського Паллада зображена, на відміну від Марса, без військових обладунків, хоч і з хоругвою в руці. Поруч із нею напис: «Haec co[n]sulit»[22] («Вона радить»), тоді як навпроти римського бога війни зазначено: «Hic regit»[23] («Він володарює»).

Біля Афіни Паллади стоїть алегорична фігура Розсудливості (Prudentia), тримаючи однією рукою дзеркало, а іншою – змію. Таке іконічне представлення цієї алегорії було характерне для західноєвропейського мистецтва, на взірці якого, очевидно, орієнтувався гравер. Розсудливість належить до чотирьох так званих кардинальних, тобто головних чеснот людини, «канон» яких сформувався ще в

[20] Див.: Степовик Д. В. Історія української ікони X–XX століть. – Київ : Либідь, 2004. – С. 297.

[21] Сазонова Л. И. Идейно-эстетическое значение «мысленного сада» в русском барокко. – С. 74–76.

[22] До порівняння: «Haec longe sola remotis consulit» – Claudianus. De consulatu Stilichonis. Lib. 2. Також див.: «Haec de comoedis te consulit, illa tragoedum commendare volet» – Juvenal. Saturae. Satura 6.

[23] До порівняння: «Hic regit, ille tuetur» – девіз на емблематичному зображенні, підписаному іменем імператора Священної Римської імперії Фрідріха III, вміщеному в емблематичному збірнику: Neugebauer S. Selectorum Symbolorum Heroicorum Centuria Gemina. – Francofurti, 1619. – P. 25.

античній філософії, а потім був прийнятий і переосмислений християнськими богословами (приміром, вчення про чотири кардинальні чесноти відображене в католицькому катехизмі – див. част. 3, розд. 1, гл. 1, арт. 7). Отже, митець, щоб зобразити достославні риси характеру Захаржевських, звертається до мови християнської алегорії. У самому тексті панегірика теж можна знайти спорадичні згадки про мудрість чи «roztropność» (розважливість) – саме так по-польськи називається ця чеснота. Приміром, у передостанній частині твору, що має назву «Wzór znamienitych cnot… Theodora Zacharzewskiego» («Перелік видатних чеснот Федора Захаржевського»), автор звертається до свого адресата: «Roztropność і Uwaga twoje to przymioty. / Czuyność w rządach ostrożna: o, jak piękne cnoty!» («Розсудливість і уважність – це твої якості, чуйність при урядуванні, о, які прекрасні чесноти!»; арк. R_2 зв.). Тож і тут форта певним чином корелює зі змістовим наповненням панегірика.

Алегорична фігура Пильності (Vigilantia), яка стоїть поруч із Марсом, подібно до нього зодягнена в обладунки, що рясно вкриті зображеннями очей, а також має спис і щит. Чеснота пильності представляє Захаржевських уважними полководцями, характеризує їхні особисті якості звитяжних воїнів. Гравер намагається підкреслити, що власники герба Долива належать до військової еліти України, пройшли справжнє бойове загартування у битвах.

Ці чотири фігури розташовані в центральній частині композиції форти, уздовж огорожі, що оточує трояндовий «віридаж». На задньому плані також видно імпровізоване продовження огорожі, утворене зі схрещеної зброї – рушниць, шабель, щитів тощо. Гравер ніби підкреслює, що спокій і безпека саду забезпечуються військовою силою. Цю цікаву ідею візуалізації образу огородженого саду він, мабуть, запозичив із тексту панегірика: у передмові І. Орновський, описуючи дім харківського полковника, бачить його «ostro oparkanionym Bellony Wirydarzem; w którym, *seges clypeata virorum*, pod triumfalnych laurów cieniami, obfitą Marsowych zasług, y cnot Heroicznych wydawa krescencią» («гостро огородженим віридажем Беллони, у якому *засів щитоносного люду* у затінку тріумфальних лаврів дає плоди, багаті на Марсові заслуги та героїчні чесноти»; арк. [6]). Латинська фраза у цитаті узята з Овідієвих «Метаморфоз»[24].

Закритий сад, відображений гравером на цій форті, корелює з біблійною цитатою, наведеною на загальному титульному аркуші книжки, де автор намагається, згідно з тогочасною традицією, навіть рік видання пов’язати з наскрізною метафорою панегірика: «Roku, którego Ogród Maria zamkniony wydała Kwiat Jessejski, dziwnie rozwiniony. Cant. cap. 4... Roku 1705» («Року, у якому Марія-замкнений сад видала цвіт Єссеїв, дивно розквітлий. Пісня пісень, розділ 4... Року 1705»; арк. [3]). І. Орновський відсилає читачів до запозиченого з Пісні пісень образу огородженого саду, «вертограда заключенного» (у латиномовній Європі знаного як «hortus conclusus»): «Садок замкнений, моя сестра-дружина, садок замкнений, криниця під печаттю» (Пісня пісень 4:12). Оскільки християнські богослови, починаючи від Амвросія Медіоланського, часто витлумачували піснепісенну наречену як прообраз Богородиці, то і цю цитату інтерпретували насамперед маріологічно, тобто у стосунку до Діви Марії. «Замкненість» мала означати уседівство Марії, а також її повну безгрішність. Псевдо-Ієронім (ймовірно, Пасхазій Радберт, IX ст.) у трактаті «Cogitisme» так коментує цей вірш із Пісні

[24] Ovidius. Metamorphoses. Lib. 3, 110.

пісень: «Це справжній сад насолод, у якому посаджені усі види квітів, віє чудовими пахощами чеснот; а замкнений він тому, щоб не порушила і не пошкодила його жодна підступна омана... У пагоні, що зростає з її лона, – рай для тих, хто населяє небо»[25].

Образ Ісуса як розквітлого пагінця (на титульному аркуші панегірика означеного як цвіт Єссея), що зростає від Марії, спирається на пророцтво з книги Ісаї: «Изыйде жезл из корене Ієссеова, и цвѣт процвѣтет» (Ісая 11:1, цитуємо за Острозькою Біблією). Розквітлий жезл чи пагін підіймається з кореня Єссея, оскільки Мати Ісуса походить з роду Давида, Єссеєвого сина. Порівняння Ісуса з квітом Єссея знайшло своє відображення й у православних церковних піснеспівах: «Радуйся, от суха корене Ієссеова жезле процвѣтший»[26] («Акафіст о Непорочном Зачатіи Дѣвы Матере», ікос 8). Канон молебний до Пресвятої Богородиці у суботу на повечір'ї має такі слова: «Вертоград затворен, тя Дѣво Богородице и запечатлѣней источник, Духом Божественным, премудрый в пѣснех поєт»[27]. Можливо, у титулі панегірика І. Орновський відсилає саме до флористичної образності з церковних піснеспівів, хоча, наприклад, зображення «hortus conclusus» як символу духовної та тілесної непорочності Діви Марії було досить популярне у західному сакральному мистецтві, яке впливало на розвиток української релігійної культури та, очевидно, могло позначитися на представленій у творі образності.

Звичайно, І. Щирський, працюючи над оформленням панегірика, був свідомий релігійного символізму образу закритого саду. Утім, зобразивши його огородженим, гравер надав йому «світського» трактування: мирне існування саду забезпечене ціною кровопролитних боїв, у яких брали участь Захаржевські, тому «віридаж» оточено їхньою зброєю, а душевні чесноти нащадків шляхетного роду співіснують із явленою ними військовою доблестю. Напис на стрічці у верхній частині гравюри також свідчить про застосування античної, а не біблійної символіки: «Haec est digna tuis Bellator Porta triumphis, hos aditus hortum Martis habere decet. Mar[tialis]» («Гідні ворота твоїх, воїне, тріумфів, такий вхід до саду Марса має бути. Марціал» – тут гравер подає перефразовану цитату з епіграми римського поета Марціала (кн. 8, № 65)[28].

Щоб увиразнити дещо гіперболізовану думку про непереможність Захаржевських на полі бою, І. Щирський розміщує біля сходів, які ведуть до арки-входу у «віридаж», фігури вісьмох зв'язаних полонених; під їхніми ногами складена зброя та хоругви, поруч – напис: «Inclytu[m] praedae decu[s] et trophaeum nobilis irae. Sarb[ievius]» («Визначна окраса здобичі та трофей шляхетного гніву. Сарбевський» – цитата із поезії Матея Казимира Сарбевського[29]). Цікаво, що деякі із зображених полонених зодягнені у східний одяг, носять тюрбани, а отже, за задумом митця, мають уособлювати «агарян» – мусульманських неприятелів, проти яких воювали Захаржевські: турків, татар, ногайців. Інші полонені, якщо судити з їхнього вбрання, очевидно представляють європейців – солдат ворожих армій. Із

[25] Цит за: Matter E. A. The Voice of My Beloved: The Song of Songs in Western Medieval Christianity. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1992. – P. 154.

[26] Акафісты различныи. – Почаїв : Друкарня Успенського монастиря, 1776. – Арк. 227.

[27] Октоих, сиріч Осмогласник. – Львів : Друкарня Львівського братства, 1686. – Арк. 229 зв.

[28] «Haec est digna tuis, Germanice, porta triumphis; Hos aditus urbem Martis habere decet» – Martialis. Epigrammaton libri XII. Lib. VIII.

[29] Sarbiewski M. K. Lyricorum libri IV. Epodon lib[er] unus alterque epigrammatum. – [Wrocław], 1660. – P. 344.

тексту панегірика можна дізнатися, що Григорій Захаржевський продемонстрував свою мужність у бою з поляками поблизу Глухова, «gdy dał znak męstwa swego nad Lechami» (арк. F_3), а його син Федір брав участь у Великій північній війні, зокрема бився зі шведами поблизу мизи Ревга (селища Риуге) (арк. P_3 зв.). Перед тим, возвеличуючи предків їхнього роду, автор згадує й інші битви, у яких вони уславилися: приміром, ротмістр Матвій Захаржевський здобував воєнну славу під Оршею – у битві з московськими військами (арк. D зв.). Однак малоймовірно, щоб І. Щирський звернувся до цього епізоду з історії роду Захаржевських, тому постаті ворогів, яких він відтворив на гравюрі, очевидно, уособлюють супротивників, із якими воювали головні герої оповіді І. Орновського: мусульман, а також поляків і шведів.

Увагу глядача на форті привертають також пагорби, що височіють у саду. До них ведуть доріжки, які починаються від входу. Один із написів на гравюрі, цитата з оди М. К. Сарбевського, що розміщена поміж пагорбами, апелює саме до цих елементів ландшафту: «Audient colles et opaca longe colla submittent. Sarb[ievius]» («Почують пагорби та схилять свої тінисті верхів'я. Сарбевський[30]). Образи пагорбів у оформленні панегірика трапляються в київських лаврських друках не вперше: три гори, прикрашені вінцями, які свідчать про військову славу князя Єремії Вишневецького, можна побачити на гравюрі з видання «Maiores illustrissimorum principum Korybut Wiszniewiecciorum» (Київ, 1648)[31]. Можливо, на ілюстрації І. Щирського височини також покликані засвідчити злет військової слави харківських полковників.

На вершинах трьох найбільших пагорбів – огороджені майданчики округлої форми. К. Гловалля вважає, що це – фортеці[32]; у такому разі гравер хотів показати на пагорбах ті слобожанські укріплення, які зводив Захаржевський-батько. Утім, у самому тексті панегірика І. Орновського замість трьох пагорбів у «віридажі» Захаржевських мова заходить про три «кватери», тобто виокремлені чотирикутні ділянки, на які розділено сад; такий поділ садової площини увійшов у звичай ще від часів пізнього середньовіччя[33]. Можна припустити, що майданчики, розташовані на вершинах трьох пагорбів на гравюрі І. Щирського, і є насправді тими самими «кватерами». Перша «кватера», за текстом панегірика, має бути засаджена інфулами, а дві наступні – трояндами. У католицькій церкві інфулою називають митру – головний убір єпископа. Цікаво, що епіграфом до фрагменту тексту, який стосується першої «кватери», слугує цитата з латиномовного твору Григорія Войцеха Вишньовського «Regia infulati solis» (Вроцлав, 1698), присвяченого Йоасафу Кроковському[34], у якій возвеличується інфула – символ його архіпастирського служіння. Відповідно, у «кватері», засадженій митрами, І. Орновський «розміщує» славетних представників герба Долива, які належали до єпископського сану; у наступних двох – визначних державних діячів і полководців із цього гербового роду, а також власне представників фамілії Захаржевських, які проливали свою кров на благо вітчизни, а тому про їхні подвиги мають свідчити

[30] Там само. – P. 337.

[31] Див. також: Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей. – С. 337–338, 341.

[32] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 1. – S. 139.

[33] Лихачев Д. Поэзия садов: к семантике садово-парковых стилей. Сад как текст. – С. 70.

[34] Wiszniowski G. W. Regia infulati solis. – Vratislaviae, [1698]. – F. [16].

червоні троянди. І. Щирський, щоб передати основні ідеї панегириста на гравюрі, «засаджує» квітами схили садових пагорбів, а також розміщує над їхніми верхів'ями наступну цитату, в якій згадується трояндовий гай: «Candor dulcis odor suavis vis grata rosarum. Nico[laus]» («Привабливий блиск, солодкий запах, сила краси троянд. Ніколас» – рядок зі стемми Ніколаса Ройснера з книги «Emblemata»[35]).

Отже, гравюра І. Щирського досить своєрідно відтворює образний ряд із тексту панегірика. Митець імпровізує, надаючи «віридажу» Захаржевських нових деталей і значеннєвих нюансів.

Третя форта роботи І. Щирського розміщена перед частиною панегірика, що називається «Fontanna wposrzód bogatego wirydarza...»; відповідно на ній зображено високий водограй, зведений посеред оточеного балюстрадою шестикутного майданчика. Біля фонтану – численні клумби, на місці найближчої до глядача сторони шестикутної огорожі – пишно прикрашений рослинами картуш із написом: «Fontanna wposrzodku bogatego wirydarza żywey y postfata pamieci stolnika y połkownika Charkowskiego P. Grzegorza Zacharzewskiego wyrobiona» («Фонтан посеред багатого саду й після смерті живої пам'яті харківського стольника та полковника пана Григорія Захаржевського виставлений»; арк. Е). Над фонтаном у стрічці – напис «Omnibus sufficienter» («Усім вистачить»). Лаконічність вислову, що супроводжує зображення фонтану, наштовхує на думку про емблематичний характер гравюри. Повний заголовок цієї частини панегірика на наступному аркуші дає читачам підказку, як слід розуміти образ фонтану, до якого апелюють автор і гравер: оскільки фонтан є даниною пам'яті покійному Григорію Захаржевському, то вода, що розтікається садом на два струмки («канали»), має означати ріки крові, які він пролив, обороняючи рідний край. Ця метафора разом із латинською фразою, яка засвідчує, що живильної вологи у фонтані має вистачити для всіх, надає гравюрі майже релігійних конотацій, адже поєднання води життя та кривавих потоків мало би викликати в реципієнта асоціацію найперше з розіп'ятим Христом, із чийого серця плинули кров і вода (див. Іоана 19:34). Цей сюжет знайшов широке відображення у творах сакрального мистецтва, зокрема й українському бароковому іконописі, де він часто потрактовується євхаристійно, як вказівка на вино причастя. Тому хоча в тексті й оформленні панегірика на честь Захаржевських використано небагато власне біблійної образності, химерний консепт фонтану, що напоює кривавими потоками увесь сад, надає постаті покійного Захаржевського додаткової величі, а його вчинкам – ореолу жертовного, майже релігійного мучеництва.

На гравюрі з фонтаном немає алегоричних персонажів, зате сама його споруда прикрашена скульптурами двох сурмачів-вершників та їхніх коней; із сурм і кінських ротів витікають водяні струмені. Третя скульптура, мов Атлант, тримає верхню чашу фонтану. Умовності гравюрі додають голови дивних риб і міфологічних істот, які визирають із ручаїв, що плинуть від басейну водограю. Русалка, яка пливе у лівому джерелі, дме у ріг, повторюючи мотив сурмачів. Сурми на гравюрі нагадують про труби з герба Долива, а також символізують гучну славу династії Захаржевських. Тож закономірно, що у лівому джерелі, поруч із русалкою, гравер розмістив напис: «Hic Laus sanguine natat» («Тут Хвала плаває в крові»), а у правому – напис: «Hic perpetuus fluit honos» («Тут тече вічна честь»).

[35] Reusner N. Emblemata. – P. 306.

Таким чином, родова честь представлена на гравюрі справді невмирущою, адже йдеться саме про посмертну славу: фонтан присвячено пам'яті уже померлого Захаржевського-старшого. Постійне звертання до слави, її інтерпретація як неодмінної супутниці знатного роду – звична ознака панегірика та невід'ємний складник сарматського шляхетського міфу, згідно з яким шляхта походить від давнього войовничого племені сарматів, що легалізує її особливі права, а також обов'язок захищати батьківщину.

Хоча фонтани споруджувалися в європейських садах віддавна, в епоху Бароко вони починають викликати особливий інтерес. Водограї мали вражати своїми розмірами, висотою та силою струменів, різноманітними технічними застосунками, які влаштовували відвідувачам «сюрпризи», що характерно для так званих «жартівливих» фонтанів Бароко[36]. Саме тоді «уперше було введено у композицію саду принцип динамічного сприйняття, який відображався, наприклад, у вирізьблених з каменю фонтанах, котрі ніби застигли в русі»[37]. Схоже, таку застиглу в русі скульптурну композицію фонтану і прагнув відтворити на гравюрі І Щирський. Завдяки потокам води та струменям фонтану зображення на цій гравюрі виглядає чи не найбільш динамічним серед усіх ілюстрацій панегірика. Фонтан-спомин не викликає асоціацію з річками сліз, не створює меланхолійної атмосфери, а навпаки продовжує наскрізну для панегірика тему звитяги, нестримного руху уперед, великого потенціалу.

Гравюра на розвороті із зображенням розкішного палацу, який нібито належить Захаржевським, розміщена перед частиною панегірика, що має назву «Ozdobny złotemi... szpalerami gabinet... w bogatym wirydarze» («Оздоблений золотими шпалерами кабінет в багатому саду»; арк. L). «Кабінет» – це об'єкт просторової композиції саду, огороджений зеленими насадженнями майданчик, що покликаний створити відчуття відокремленості та затишку. Кабінети були популярні в садах Ренесансу та Бароко. Образ шпалер теж може відсилати до терміну садово-паркового мистецтва, адже шпалерою називаються висаджені вряд дерева зі сформованими певним чином кронами. Однак, судячи з гравюри, І. Щирський вирішив зобразити не «зелені апартаменти», а справжній, мурований палац, тим паче, що згадки про нього як про синонімічне поняття до «кабінету» можна знайти і в тексті панегірика: «Ale czas wewnątrz wstąpić pałacu zacnego, dzielnych spraw szpalerami wkoło obitego» («Вже час вступити до славного палацу, прикрашеного довкола шпалерами добрих вчинків»; арк. M_2).

Внизу гравюри митець розмістив супроводжувальний текст: «Pałac wiekuistey sławy w Bogatym Wirydarze Iego Carskiego Naiasnieyszego Maiestatu stolnika y połkownika Charkowskiego Iego Mosci Pana Theodora Zacharzewskiego niesmiertelnemu imienu architectante Apolline wystawiony» («Палац вічної слави в багатому саду його царської величності харківського стольника та полковника його милості пана Теодора Захаржевського безсмертному імені архітектора Аполлона споруджений»).

Обабіч палацу на гравюрі – два обеліски з гербами, на основі лівого напис «Honori et virtuti» («Честі та мужності»), на основі правого напис «Gloriae et pere[n]nitati» («Славі та стійкості»). На верхівці лівого обеліска – цитата з 6-ї книги «Фастів» Овідія: «No[n] parvae parva Colu[m]na notae»[38] («Невелика колона, що

[36] Лихачев Д. Поэзия садов : к семантике садово-парковых стилей. Сад как текст. – С. 92, 94, 97.

[37] Лукомська З. В. Містобудування Західної України епохи бароко (сер. XVII ст. – кін. XVIII ст.) : дис. ... док. архітектури. – Львів, 2018. – С. 192.

[38] Ovidius. Fastorum libri VI, 206.

має велику славу»). Відповідно на верхівці правого – парафраз із книги «Emblemata» Ніколаса Ройснера[39]: «Magni praemium laboris. Ex Embl[emata] Nicol[ai] Reusneri» («Нагорода за велику працю»).

На обелісках висять герби, увінчані стрічками з девізами: на лівому – «Perculsa notabilior» («Іще славніша пробитою»), «Nu[n]qua[m] erratica» («Ніколи не схибить»), «Vibrat in hostes» («Готова бити ворогів»); на правому – «Unita virtus fortior» («Об'єднана чеснота – сильніша»), «a Cruce Solidior» («Зміцнена хрестом»), «Panditur Gloria» («Шириться слава»).

Позаду обелісків у небі витають два ангели і дмуть у труби, з яких виходять стрічки зі словами: «Iam canitur toto nomen in orbe tuum» («Уже оспівується твоє ім'я по всьому світу» – парафраз із «Героїд» Овідія[40]; у латиномовній літературі ця фраза використовувалася як «загальне місце», своєрідний крилатий вислів на позначення слави[41]) та «Aeternae facim[us] vaga murmura famae» («Вічної слави ми видаємо гучне відлуння» – ймовірно, рядок із поезії Публіо Фаусто Андреліні[42]). Тут, як і в усьому оформленні панегірика, труби означають проголошувану славу Захаржевських (варто пригадати, що вони присутні і на гербі роду).

Над палацом зображені три короновані орли. Той, що ліворуч, – із однією головою, тримає у лапах меч та кулясту державу, символ влади монарха; на грудях у нього напис: «A me aedificatio» («Мною збудоване»). Над ним у стрічці фраза: «Petit alta volatu»[43] («Прагне високого польоту»). Центральний двоголовий орел тримає у лапах блискавки та вазу з трьома трояндами, що нагадують про герб Долива, на грудях напис: «A me fundamentu[m]»[44] («Мною засновано»). Під ним у стрічці фраза: «Ministra fulminis ales» («Птах, що прислуговує блискавкам»), що відсилає до першого рядка однієї з Горацієвих од[45]; поряд – ще два словосполучення: «et recreo»[46] («і обновляюся») та дзеркально відображене «et terreo» («і лякаю»). Орел праворуч – теж двоголовий, тримає берло та державу, на ньому написано: «A me decus et glo[ria]»[47] («У мене честь і слава»). Згори – цита-

[39] «...Magni laboris praemium» – Reusner N. Emblemata. – P. 26.

[40] «Iam canitur toto nomen in orbe meum» – Ovidius. Heroides epistolae. – Venetijs, 1543. – P. 158.

[41] [Petrus ab Area Baudoza Cestius]. Poeticae eloquutionis formulae. – Genevae, 1590. – P. 88; Fondano M. Phrases poeticae. – Romae, 1590. – P. 31.

[42] Див. : Florilegii magni, seu Polyantheeae. – Francofurti, 1621. – Col. 2369.

[43] Див.: Montenay G. de. Emblematum Christianorum Centuria. – Heidelbergae, 1602. – P. 16; Croeselius J. Elogia. – Ingolstadii, 1584. – P. 423; Marinerius V. Opera omnia, poetica et oratoria in IX libros divisa. – Turnoni, 1633. – P. 20.

[44] До порівняння – цитата з Першої книги Коринтян III, 10: «Secundum gratiam Dei, quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui; alius autem superaedificat» («За благодаттю Божою, даною мені, я, мов мудрий будівничий, поклав основу, а інший на ній будує»).

[45] «Qualem ministrum fulminis alitem» – Horatius. Carmina Lib. 4, ode 4.

[46] До порівняння: «Sic litteris sustentor et recreor» – Cicero. Epistulae ad Atticum, 4:10:1. Див. також: «Et recreo flamma splendidiore polum» – Bona G. De Divina psalmodia. – Parisiis, 1663. – P. 135.

[47] «Decus et gloria» – сталий вираз, що трапляється як серед канцеляризмів («Feminei sexus decus et gloria» – див. Петрушевич А. О подложных старочешских письменных памятниках. Суд Любуши... – Львов : Тип. Ставропигийского института, 1878. – С. 113), так і серед текстів високого стилю («Decus et Gloria Orthodoxorum Ceasarum in Domino Constantino Magno» – назва василіанської шкільної драми; див. про це: Гребеняк С. «Decus et Gloria» – латиномовна шкільна драма про Костянтина Великого 1759 року в Бучацькому Василіянському колегіумі // Записки наукового товариства імені Шевченка. Том 274. Праці Історично-філософської секції. 2021), зокрема церковного вжитку («Angelorum sed bonorum laus, decus, et gloria» – цитата з церковного піснеспіву Ансельма Кентерберійського – див. Anselmus Sanctus. Salutatio Sanctae Mariae).

та: «In his i[n]tegra gloria mu[n]di» («У них – уся світова слава»). Можливо, зображуючи орлів, що нагадують державні герби Речі Посполитої та Московського царства, гравер хотів показати, що рід Захаржевських вірно служив як короні польській, так і російському монаршому дому.

Над середнім орлом у стрічці розміщено початок епіграми – ще одна цитата, узята зі збірки емблем Ніколаса Ройснера: «Ornamenta domus emblema[t]a docta putantur, Progeniem procerum stemmata clara iuvant»[48] («Дім, як вважається, прикрашають знані емблеми; знаменитому нащадку довгий родовід допомагає»). Тож гравер спеціально зобразив «емблему» Захаржевських – їхній герб Долива – над аркою, яка провадить досередини палацу. Інші ж герби, розміщені на обелісках, імовірно, покликані засвідчити спорідненість Захаржевських із багатьма славетними домами і продемонструвати старожитність роду харківських полковників.

Честь і славетність дому підкреслюють і цитати з античних авторів, які можна прочитати на двох сходинках до палацу. На верхній: «Intaminatis fulget honoribus. Horat[ius]» («Сяє незаплямованою честю. Горацій») – рядок із Горацієвої оди[49]. На нижній – дещо змінена фраза з оди Марціала[50]: «Inde sacro veneranda potes Palatia clivo cernere. Martialis» («Ти можеш звідти побачити величні палаци на священному схилі»).

Фасад будівлі прикрашають чотири ніші-едикули, в яких І. Щирський розташував статуї, можливо, античних богів або героїв. Вони підсилюють тему давності «дому», до якого належать батько та сини Захаржевські. Над ними, на палацовій стіні, поміж проймами вікон, розміщено слова з епіграми Н. Ройснера, початок якої гравер уже цитував: «Arte Polycteti (тобто Polycleti – О. М.) fastosa palatia gaude[n]t»[51] («Мистецтвом Поліклета чудесні палаци радіють»; історія Давньої Греції знає імена двох Поліклетів: Поліклет Старший був відомим скульптором, а Поліклет Молодший – архітектором).

У внутрішньому просторі палацу, що відкривається за аркою, можна помітити широкий стіл, застелений обрусом, на якому розміщені атрибути високих посад, що їх займали представники гербового роду Долива. Наприклад, ліворуч на столі лежать пастирський жезл, галеро – кардинальський капелюх, а також католицька єпископська митра – інфула. Цим І. Щирський намагається показати, що серед шляхтичів герба Долива були і вищі духовні особи – єпископи. Образ інфули на гравюрі корелює з текстом панегірика, адже, за І. Орновським, інфулами засаджена ціла ділянка – «кватера» – багатого саду Захаржевських (символічне відтворення трьох його кватер знаходимо на другій форті, про що йшла мова вище). Праворуч на столі у глибині палацу розміщено знаки світської влади, поміж якими – печатка, каламар із пером, пернач або булава, а також меч. Відповідно, вони демонструють, що представники герба Долива займали чільні державні посади та були відважними воїнами.

Отже, і написи на гравюрі з розвороту, і її композиція покликані продемонструвати шанованість гербового дому Долива. При цьому основний акцент зроблено не стільки на особистих заслугах тих, кому присвячено панегірик, скільки на знатності родоводу та славетності предків – як безпосередніх, так і тих, що належали до того самого гербового роду.

[48] Reusner N. Emblemata. – P. [14].
[49] Horatius. Carmina. Lib. 3, ode 2.
[50] Martialis. Epigrammaton libri XII. Lib. I: «Inde sacro veneranda petes Palatia clivo».
[51] Reusner N. Emblemata. – P. [14].

Мотив слави з'являється і в гербовому вірші, що супроводжує чергове, вже третє геральдичне зображення Доливи, яке йде після гравюри з палацом і титулу частини панегірика, що починається словами «Ozdobny... gabinet»: «Z mosiądzu li? z spiży li? Pałac znamienity, / W posrzodku Swiata, twierdzą SŁAWIE być wybity» («З латуні чи бронзи палац знаменний, посеред світу фортецею Слави викарбуваний»; арк. L зв.).

Постійно присутні в оформленні книги та в тексті панегірика квіти створюють деякий асоціативний дисонанс. Адже перед автором «Багатого Саду» стояла складна задача: пов'язати гербові троянди Доливи як найбільш репрезентативний символ родини Захаржевських із військовою справою, якій вони присвятили своє життя. Квіткові образи, на перший погляд, аж ніяк не корелюються з темою війни, битв, зброї, про що свідчить і сам панегірист: «Pannom ta własność, stroić się Rozami, rycerz niechay się zdobi pawężami» («Паннам властиво вбиратися трояндами, рицар нехай прикрашається у щити»; арк. B_4). Однак на допомогу І. Орновському приходить семантика червоного кольору, із яким зазвичай асоціювалися троянди. Червоний – це колір людської крові; в уяві середньовічної людини троянди були символом християн-мучеників за віру[52]. Відповідно, у панегірику квіти з герба Захаржевських означають їхню готовність пролити свою кров на полі бою. Утім, таке поєднання флористичної та мілітарної образності все ж створює і в тексті, і в оформленні панегірика певний контраст, невідповідність, семантичну напругу, яка притаманна творам доби Бароко.

Мирне, безпечне перебування у заквітчаному саду, хай навіть уявному, «мисленному», протиставлено кривавим військовим подвигам, які здійснювали Захаржевські. І. Орновський добре бачить цю антиномічність і часом навіть підсилює її, порівнюючи, наприклад, гербові троянди з вінком богині Астреї, яка нібито правила світом у благодатний золотий вік, і кривавими квітами Беллони, що супроводжує війни у нинішньому, залізному віці: «Ze przez błękitne Pole, Białym w Niebo szlakiem, / Te się Roze podnoszą; pewnym mi iest znakiem / Ze czystey skronie zdobić Astrei żądaią: / Ze krwawe, od Bellony ten rumieniec maią» («Білим шляхом по блакитному полю ці троянди піднімаються в небо, і це є для мене знаком, що вони чисті скроні Астреї прикрасити бажають, а закривавлені від Беллони той рум'янець мають»; фрагмент геральдичного вірша, що супроводжує перше зображення герба Захаржевських у панегірику; арк. [3] зв.).

І. Щирський, відтворюючи на гравюрах домінантні мотиви та ідеї панегірика, так само свідомий тих опозицій, що лягли в його основу: сад – поле бою, квіти – кров, мир – війна. Найповніше він передав цю змістову суперечливість на ілюстрації, де зображено полонених ворогів, богів-покровителів війни та частокіл зброї, що оточує сад. Однак назагал «віридаж», графічно представлений у оформленні панегірика, справляє враження гармонійного, ідилічного художнього простору, майже не порушеного війною. І. Щирський не приховує його умовності: це не реальний сад, він не існує насправді, він є садом-мрією, візуалізованим прагненням до спокійного, безпечного та квітучого життя. Це своєрідне повторення золотого віку, часу миру та достатку, що його митець повертає бодай на гравюрах.

Багате графічне оздоблення панегірика, виконане майстерною рукою Іннокентія Щирського, робить видання твору «Багатий Сад» унікальною пам'яткою того періоду в історії київського, та й назагал українського книгодрукування.

[52] Huizinga J. The Waning of the Middle Ages. – London, 1924. – P. 185.

Сторінкові сюжетні гравюри, котрі містять складні алегоричні композиції, об’єднані спільним мотивом розкішного саду, не лише ілюструють, а й доповнюють, додатково розкривають текстову частину книжки. Антична образність, архітектурні ансамблі, відтворення садового ландшафту наближають ілюстрації до взірців західної гравюри, проте відображають і деякі вітчизняні реалії, зокрема пов’язані з домом Захаржевських (родовий герб, регалії духовної та світської влади, переможені вороги тощо). Прикметною є наявність на гравюрах стрічок із латино- та польськомовними фразами, принаймні частина з яких є цитатами з творів античних або польських класиків, що трапляються заразом і в самому тексті книжки. Своїми роботами гравер створив гармонійну стильову єдність твору та його оформлення, що дає підстави трактувати «Багатий Сад» як вершинне досягнення українського друку початку XVIII ст.

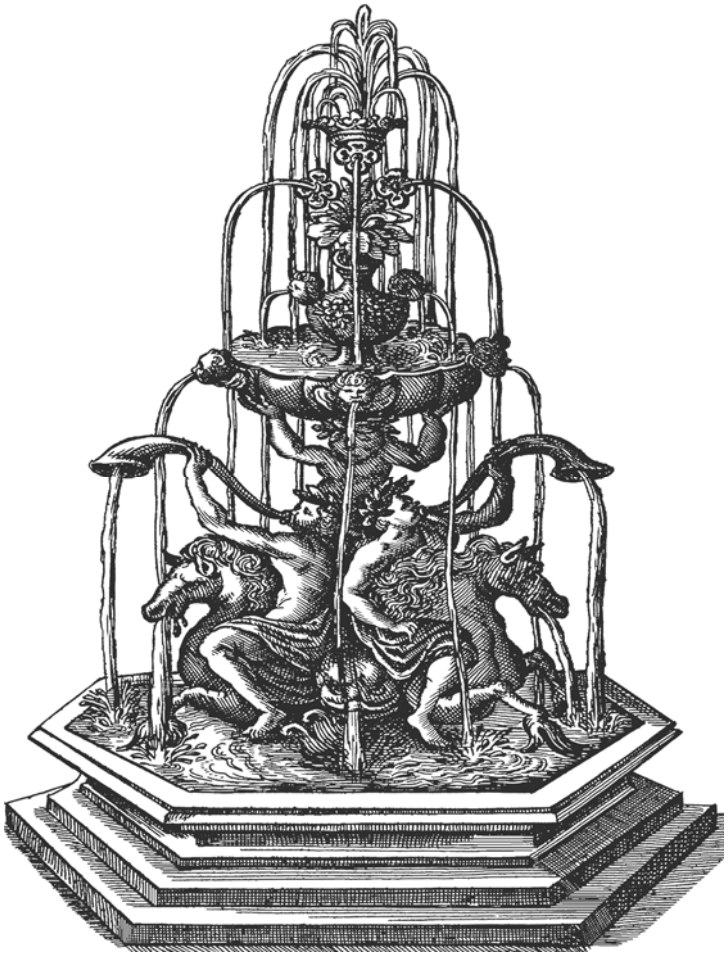

Ольга Максимчук, *Юлія Рудакова*

«На плечах гігантів»: цитування в панегірику Івана Орновського «Багатий Сад»

Новітнє уявлення про те, що цінність твору полягає насамперед у його оригінальності та неповторності, сформувалось у читацькій рецепції відносно нещодавно – упродовж останніх віків. Натомість літературна парадигма кінця XVII – початку XVIII ст. передбачала підкріплення письменницького бачення авторитетом попередників. Як наслідок, художні тексти того часу рясніли численними цитатами з творів інших авторів.

Панегірик Івана Орновського «Багатий Сад» було створено в такому ж ключі. Його текст насичений безпрецедентною для творів української польськомовної поезії кількістю[1] як підписаних, так і анонімних фрагментів із Біблії, творів античних класиків, отців церкви, письменників Ренесансу та Бароко. Латинські, іноді польські цитати чи окремі словосполучення майстерно вплетені в прозовий текст передмов панегірика «Багатий Сад», що було характерно для творів цього жанру. Крім того, уривки чи окремі рядки з віршованих, а часом і прозових творів доповнюють, увиразнюють думку чи образ у віршованій частині «Багатого саду». Вірогідно, частину цитат було свідомо перероблено, відредаговано для потреб панегірика. Окремі сентенції введено в текст у перефразованому вигляді чи в адаптованому перекладі.

Більшість підписів до цитованих у панегірику фрагментів містять ім'я автора та назву твору, часто зі скороченнями, подеколи – лише вказівку на автора чи твір. Деякі підписи наведено у формі, яка утруднює розуміння джерела цитованого уривка. Велику частину запозичених фрагментів подано без зазначення походження, хоча уривки процитовано дослівно чи майже дослівно. Інколи на сторінці вміщено підписані та не підписані цитати з одного джерела. Наприклад, на аркуші [7] налічуються чотири фрагменти з «Енеїди» Вергілія, два з яких, вплетені в речення, не мають підписів.

Верифікація цитат є доволі непростим завданням для дослідника тексту панегірика І. Орновського. Пошук джерел цитування значним чином полегшується доступністю чималої кількості стародрукованих видань, оцифрованих і розміщених у відкритому доступі. Тож значну частину анонімних фрагментів нам вдалось ідентифікувати чи визначити, з яких творів вони могли бути запозичені. Однак у ряді випадків встановити першоджерело цитувань виявилось неможливим.

Результати верифікації й атрибуції цитат наведено у примітках до тексту панегірика та представлено у Додатку 3, для якого укладено декілька таблиць. Перша, найбільша таблиця містить перелік цитат у тексті твору, розміщених у алфавітному порядку за найменуванням джерел цитування, вказаних у панегірику чи встановлених при атрибуції фрагментів; наведено імена авторів і назви цитованих творів. На основі Таблиці 1 укладено перелік не підписаних у тексті, але ідентифікованих цитат, розміщених у порядку розташування в панегірику (Таблиця 3). Сюди ж додано цитати, підписані в тексті неправильним прізвищем автора чи назвою. Латинські фрази, для яких не вдалося встановити джерело

[1] Radyszewśkyj R. Polskojęzyczna poezja ukraińska. – S. 253.

цитування, подано окремим списком (Таблиця 5). За тим же принципом укладено переліки цитат, вміщених на гравюрах (Таблиці 2, 4, 6; про джерела цитувань на гравюрах йтиметься наприкінці цієї статті).

Загалом у тексті твору налічується понад 500 цитат, із них близько 340 – підписані, понад 110 – не підписані, але їх авторство нам вдалося встановити точно чи гіпотетично. Крім того, у тексті графічно виділені близько 60 неатрибутованих латинських фраз; декотрі з них, можливо, не мають джерела цитування, а придумані автором або є висловлюваннями, які використовувались як девізи на гербах. Понад 30 цитат різних типів налічується на гравюрах (із них лише 9 підписані).

Частину цитат І. Орновський використав у якості епіграфів-мотто, а також заголовків. Разом налічується 63 мотто. Так, дванадцять фрагментів відкривають текст твору, частина з них – разом із авторськими перекладами; два епіграфи надруковано перед початком основного поетичного тексту, на звороті форти «Wchód», по чотири – перед початком другої та третьої частин панегірика, відповідно після форти «Fontanna» та гравюри «Pałac». Крім того, 41 цитату-епіграф уміщено після заголовків окремих віршів цього складного твору. Один підписаний цитований фрагмент виконує функцію заголовка геральдичної композиції у другій частині твору – «Fontanna». А також одинадцять із 24 нумерованих строф вірша «Wzór» у третій частині панегірика «Ozdobny Gabinet» мають заголовки у формі латинських висловів.

Мова цитування переважної більшості фрагментів – латинська. Це стосується і фрагментів творів давньогрецьких письменників, адже ці тексти були широко тиражовані в Європі в численних перекладах насамперед латинською мовою. В перекладі польською мовою з латинської І. Орновський навів два підписані покликання на працю з географії Ф. Клювера, одну цитату з хроніки Петера з Дуйсбурга, а також щонайменше десять разів, без вказівки на джерело, переклав і перефразував фрагменти геральдичної праці Ш. Окольського. З польськомовних творів панегірист умістив цитати авторства М. Бєльського, Ф. Бірковського, Я. Кохановського, В. Г. Коховського, Б. Папроцького, М. Стрийковського, а також декілька фрагментів із різних книг Біблії.

Всього в «Багатому Саді» І. Орновський покликається на понад 150 творів із зазначенням їх авторства чи назви. Імена щонайменше двох десятків цитованих письменників у тексті панегірика не вказано.

Розглянемо, на чий авторитет спирається І. Орновський. Усі цитовані твори й авторів, які вдалося верифікувати, можна розподілити на декілька груп.

1. Насамперед це книги Біблії: Книга Буття, Перша книга Самуїлова (або Перша книга царств), Друга книга царів (або Четверта книга царств), Книга Йова, Книга приповістей Соломонових, Пісня Пісень, Книга Мудрості (второканонічна книга), Книги пророків Ісаї, Єремії, Єзекіїла, Книга пророка Захарії (помилково, насправді Книга приповістей Соломонових). Із Нового Завіту: Послання до Євреїв, Послання Якова, Апокаліпсис.

Деякі з наведених біблійних фрагментів у творі не підписані. Наприклад, фраза «statutum est semel hominibus mori» («призначено людям раз померти»; арк. [4]) є частиною вірша з Послання до Євреїв, IX, 27: «Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium» («І як призначено людям раз умерти, потім же суд»). На аркуші L_2 зв. використано фрагмент із Книги пророка Єремії «stylo ferreo, in ungue adamantino» (XVII, 1: «Peccatum Juda scriptum est

stylo ferreo in ungue adamantino...» – «Гріх Юди різцем залізним записаний, зубцем алмазним вирізьблений...»). Частину біблійних віршів І. Орновський цитує чи перефразовує декілька разів. Зокрема, щонайменше тричі автор апелює до Пісні Пісень: на першому титулі (арк. [3] – до вірша IV, 12)[2], у першій частині твору, де вводить образ червоної, кров'ю зафарбованої троянди (арк. B_4 зв. – до вірша II, 1), та при подальшому розвиткові цього образу, вже без посилання (арк. D – повторно до вірша II, 1).

2. У наступну групу можна виділити давньогрецьких авторів класичної та римської доби: це Аристотель, Арріан, Гомер, Демосфен, Діоген Лаертський, Діонісій Галікарнаський, Еврипід, Ісократ, Плутарх, Софокл тощо. Окремі посилання повторюються, як наприклад, двічі вміщено дещо видозмінену фразу з трагедії «Аякс» Софокла: «Vel bene vivere, vel bene mori generosum oportet» (арк. 1, M_4 зв.).

3. Значне місце серед цитованих авторів займають давньоримські класики, серед яких: письменники Децим Магн Авсоній, Гай Валерій Флакк, Публій Вергілій Марон, Квінт Горацій Флакк, Гай Валерій Катулл, Клавдій Клавдіан, Марк Анней Лукан, Марк Валерій Марціал, Публій Овідій Назон, Тит Макцій Плавт, Тиберій Кацій Асконій Сілій Італік, Публій Папіній Стацій, Альбій Тібулл, Децим Юній Ювенал, філософи, мислителі Аніцій Манлій Северин Боецій, Флавій Магн Аврелій Кассіодор, Луцій Анней Сенека, Марк Туллій Цицерон, ритори Валерій Максим, Марк Фабій Квінтиліан, історики Квінт Курцій Руф, Тіт Лівій, Гай Саллюстій Крісп, Публій (Гай) Корнелій Тацит та інші. Сюди ж можна долучити представника єврейського еллінізму богослова Філона Александрійського.

Найширше І. Орновський використовує поетичну спадщину Вергілія (понад 50 фрагментів, переважно з «Енеїди», а також із «Буколік» і «Георгік»), Горація (20 цитат із чотирьох творів і збірок), Клавдіана (переважно одиничні цитування фрагментів дев'яти творів, деякі без посилань), Овідія (понад 40 фрагментів із шести творів, найбільше з «Метаморфоз»), Сілія (12 цитувань поеми «Пуніка»). Цицерона процитовано щонайменше вісім разів, Кассіодора – шість із його епістолярної спадщини.

4. Цитує І. Орновський і нечисленних візантійських авторів: Ісидора Пелусійського (чотири фрагменти), Нікіту Хоніата, Прокопія Кесарійського та Іоана Зонару (одиничні цитати).

5. До окремої групи можна зарахувати ранньохристиянських мислителів, отців і учителів церкви Альберта Великого (без посилання), Амвросія Медіоланського, Іоана Золотоуста, Фому Аквінського. Також один фрагмент підписано «Hugo» – іменем богослова, містика XII ст. Гуго Сен-Вікторського, але насправді використано цитату з твору Бернарда Клервоського. Сюди ж належать декілька «світських» авторів того часу: італійський священник і письменник VI ст. Венанцій Фортунат, якого називають останнім поетом античності (наведено чотири фрагменти з «Поезій»), французький хроніст початку XIII ст., капелан і біограф короля Філіпа II Гійом Бретонський (неповний рядок із вірша, який є частиною передмови поеми «Філіппіда», без посилання), а також священник Тевтонського ордену початку XIV ст., хроніст Петер із Дуйсбурга.

6. Широко цитуються автори доби Відродження та Нового часу, а також укладачі видань: папа Пій II (Енеа Сільвіо Бартоломео Пікколоміні; без посилання), італійський поет середини XV ст., автор 13-ї книги «Енеїди» Маффео Веджо,

[2] Про це також див. у статтях О. Курганової про художній світ панегірика та О. Максимчук про графічне оформлення панегірика.

італійський поет другої половини XV ст. Джованні Кампано**,** італійський поет-гуманіст кінця XV – початку XVI ст. Публіо Фаусто Андреліні, італійський поет кінця XV – початку XVI ст., дипломат і єпископ Ієронім Бальб (Джіроламо Бальбі), італійський поет кінця XV – початку XVI ст., кармеліт Джованні Баттіста Спаньолі (під псевдонімом Баптіста Мантуанус), італійський поет першої половини XVI ст. Маркантоніо Фламініо, німецький історик і філолог XVI ст. Іоахім Камерарій Старший і його син медик, ботанік, автор збірника емблем Іоахім Камерарій Молодший, італійський історик другої половини XVI ст. Горацій Торселлін, фламандський гуманіст другої половини XVI ст., історик, автор збірника емблем Якоб Тіпотій, фламандський єзуїт і автор пісень кінця XVI – початку XVII ст. Бернардус Баугусіус (Бернард ван Баугайзен), австрійський єзуїтський теолог, драматург кінця XVI – початку XVII ст. Якоб Бідерман, італійський драматург кінця XVI – початку XVII ст., єзуїт Бернардіно Стефоніо, німецький географ, історик, картограф початку XVII ст. Філіп Клювер, німецький єзуїтський богослов і письменник початку XVII ст. Ієремія Дрексель, італійський єзуїтський священник і письменник-аскетик XVII ст. Нікола Аванчіні, німецький поет XVII ст. Йохан Якоб Бальде (без посилання), німецький письменник XVII ст., єзуїт Якоб Масен, нідерландський філолог XVII ст. Райнер Нойгаус (помилкове посилання на Ніколу Аванчіні) та інші. Крім переважно поетичних рядків, що належать авторам цієї групи, І. Орновський використав фрагменти історичних творів названих вище папи Пія II, Горація Торселліна, праці з географії Філіпа Клювера, цитати з емблематичних збірок Іоахіма Камерарія Молодшого, Якоба Тіпотія тощо.

7. Не менш численну групу складають польські автори XV–XVII ст. Серед них хроністи, геральдисти Ян Длугош (у цитатах із інших авторів), Матей із Мєхова (у цитатах із інших авторів), Мартин Бєльський, Мартин Кромер, Матей Стрийковський, Кшиштоф Концький (у цитатах із інших авторів), Бартош Папроцький і Шимон Окольський. Твори двох останніх письменників, із огляду на велику кількість вміщених фрагментів із їхніх творів, зокрема не підписаних, були, очевидно, основними історичними джерелами для І. Орновського.

Цитуються також поети Клеменс Яніцький, Ян Кохановський, Матей Казимир Сарбевський, Альберт (Войцех) Інес, Анджей Канон (у тексті панегірика помилково названий Петером), Веспасіян Геронім Коховський, Казимир Готфрид Обринський, письменники, панегіристи Якуб Ян Стубський, Казимир Коялович, Ян Квяткевич, Кшиштоф Лосєвський, Григорій Войцех Вишньовський. Відмітимо, що фрагменти панегіричних творів XVII ст. підписано переважно назвами, натомість авторів творів не зазначено, оскільки, вірогідно, ці тексти були широко відомі в колі освічених читачів того часу.

Серед польських поетів найбільшу увагу у своєму творі І. Орновський приділив професорові Полоцького єзуїтського колегіуму, проповіднику, теоретику літератури та поету Матею Казимиру Сарбевському, поезії якого процитовано 34 рази, в окремих випадках без підпису. Також у «Багатому саді» наведено шість уривків із твору Казимира Готфрида Обринського «Berestecensis Bellona» та, можливо, інших його праць (три фрагменти підписано лише прізвищем автора, без назви). Оскільки місцезнаходження жодного примірника латиномовних творів К. Г. Обринського у бібліографії не зазначено[3] і віднайти їх за електронними

[3] К. Естрайхер подає відомості про чотири латиномовні твори та збірки К. Г. Обринського, зокрема «Berestecensis Bellona» (1652), з яких І. Орновський міг взяти цитати. – Див.: Estreicher K. Bibliografia Polska. – T. 23. – S. 232.

каталогами нам не вдалося, можливо вони не збереглися до нашого часу, що робить залучення фрагментів із них особливо цінним.

Залишилися не ідентифікованими окремі автори у посиланнях: Aurelius, який, можливо, є Марком Аврелієм, «філософом на троні», однак у його творах процитованого фрагмента віднайти не вдалося, найбільш вірогідно автора зазначено помилково; D. Salvator Carducius – імовірно, автор емблематичних віршів і епіграм; Neotericus, іменем якого підписано шість цитат; Paulus Franciscus Petronius – можливо італійський поет початку XVII ст. П'єр Франческо Паолі (Paoli, Pietro Francesco), вірші якого вміщено в багатьох збірках того часу.

Очевидно, І. Орновський на різних етапах свого життя, особливо перебуваючи в Києві, мав змогу працювати з численними виданнями, наявними в інституційних і приватних бібліотеках. Про приблизний склад тодішніх книгозбірень можна судити на прикладі бібліотеки Києво-Могилянської академії, в якій було згромаджено велику кількість видань як українських, річпосполитських, так і європейських друкарень. Бібліотека академії сильно постраждала під час пожеж останньої чверті XVIII ст., повний її склад невідомий, однак за даними про закупівлі книг за часів митрополита Петра Могили та пожалування за його заповітом[4], а також за каталогами, укладеними в XIX ст.[5], можна приблизно відновити коло джерел, доступних у її фондах. Серед них – видання латинської Біблії, твори Аристотеля, Арріана, Плутарха, Вергілія, Горація, Катулла, Марціала, Лівія, Валерія Максима, Курція, Овідія, Плавта, Проперція, Саллюстія, Сенеки, Тацита, Тібулла, Цицерона, Ювенала, Філона Александрійського, Нікіти Хоніата, Прокопія Кесарійського, Іоана Зонари, Амвросія Медіоланського, Іоана Золотоуста, І. Дрекселя, Ф. Клювера, Я. Масена, Т. Мора, М. К. Сарбевського, хроніки М. Бєльського, Я. Длугоша, М. Кромера, С. Окольського, М. Стрийковського тощо[6].

Незважаючи на можливість працювати з виданнями праць різних авторів, І. Орновський значну частину цитат для свого твору вірогідно запозичив із популярних збірників-антологій. Робимо такий висновок на підставі того, що багато фраз у панегірику процитовано так само невідповідно до видань авторських текстів, як і наведено у цих збірниках, часом не вказано назв творів, або ж ці назви чи імена авторів подано в тому ж вигляді, як і в антологіях, у ряді випадків – як скорочення, важкозрозумілі сучасному читачу.

Серед найвірогідніших джерел цитування – одне з видань антології «Polyanthea» («Поліантея»), популярного збірника цитат, висловлювань, віршів, що стосуються різних аспектів моральної, теологічної, гуманістичної тематики та походять із Біблії, творів отців церкви, авторів Античності та Ренесансу тощо. Відомо, що примірники цього збірника були у складі книгозбірень Києво-Софійського монастиря та Києво-Могилянської академії[7].

Укладачем початкового варіанту цієї антології, вперше виданої в Савоні в 1503 р., був італійський лікар, поет, священник Доменіко Нані Мірабеллі. Збірник

[4] Charipova L. V. Latin books and the Eastern Orthodox clerical elite in Kiev, 1632–1780. – Manchester : Manchester UP, 2006. – [10], 260 p.

[5] Див., напр.: ІР НБУВ, ф. 312, № 7(369).

[6] Яковенко Н. У пошуках Нового неба. Життя і тексти Йоаникія Ґалятовського. – Київ: Критика, Laurus, 2017. – С. 100–103.

[7] У НБУВ нині зберігаються два примірники з шифрами Соф. 1244 та Соф. 1245 із провенієнціями бібліотеки Києво-Софійського собору, а також примірник із шифром In 496, недатований напис на якому засвідчує, що Варлаам Ясинський подарував його бібліотеці Києво-Могилянського колегіуму.

доповнювався та багато разів перевидавався під різними назвами. Одним із його співукладачів був німецький філолог, лікар, математик Йозеф Ланг.

У збірнику «Florilegii magni seu Polyantheae» під редакцією Й. Ланга (зокрема у виданні 1617 р., Франкфурт-на-Майні) вміщено фразу «Magna mutatio rerum sequitur, ex victoriæ etiam parvæ momento», яку І. Орновський у своєму творі підписав «Quidam in aphor. Polit. Sylva» (арк. K_2 зв.). В антології цей підпис вміщено під однією з попередніх цитат на тій же сторінці, а наступні позначено «Idem.» («там само»), а також «Idem. ex Cominæo» («там само з Комміна»). Підпис «Quidam in aphor. Polit. Sylva» вказує на джерело, яким користувався укладач антології, – збірник політичних афоризмів «Politicorum aphorismorum silva» французького юриста та теолога-кальвініста Ламбера Дано, вперше виданий в Антверпені в 1583 р. Натомість «ex Cominaeo» відсилає до першоджерела, яке у збірці Л. Дано щодо наведеної фрази позначено «Comminius in secunda parte capite 12. De Sesanna capta»; цитату вміщено у розділі «Collectanea ex variis auctoribus, et praesertim ex Philippo Comminio scriptore gallico» («Колекція з різних авторів, а особливо з Філіппа Комміна, галльського письменника»).

Філіпп де Коммін – французький дипломат, історик, автор «Мемуарів» («Mémoires») із восьми книг, які вважаються найціннішим джерелом із історії Французького королівства та Бургундського герцогства другої половини XV ст. Мемуари публікувалися французькою мовою, вперше в Парижі в 1524–1528 рр., в середині XVI ст. були поділені на глави. До 1583 р. було здійснено також декілька видань латинською мовою, але перевірити за ними фразу, вміщену в панегірику, не вдалося. Можливо, Л. Дано сам здійснив латинський переклад для свого збірника афоризмів.

Інший приклад – фраза «Prius cogitandum quid loquaris, quam lingua prorumpat in verba», підписана у творі І. Орновського «P. M. in apoph.» (арк. R_3). Цей вислів також вміщено в різних виданнях XVII ст. антології «Polyanthea». Її автором зазначено спартанського політика, законодавця, поета, одного з «семи мудреців» Хілона Лакедемонянина, в окремих виданнях вона підписана «Erasm. in apoph.». Зазначена фраза фіксується також у збірниках «Florilegium philologicum» (Амстердам, 1650, 1658) нідерландського філолога Райнера Нойгауза, де вона підписана «Chilo Lacedamonius», а також «Apophthegmatum ex optimis utriusque linguae scriptoribus» (інший варіант назви: «Apophthegmata, ex probatis Græcæ Latinæque linguæ»), який у XVI–XVII ст. виходив під редакцією різних осіб, зокрема видатного нідерландського мислителя епохи Відродження Еразма Роттердамського, а також венеціанського видавця та гуманіста Паоло Мануціо. Вірогідно у підписі «P. M. in apoph.» ініціали розкриваються саме як Паоло Мануціо, назва твору – «Apophthegmatum», звідки процитована у панегірику фраза потрапила до збірника висловлювань, яким і скористався І. Орновський.

Ще однією популярною тематичною антологією, фрагменти з якої автор «Багатого Саду» міг залучити у своєму творі, була енциклопедія емблем «Mundus Symbolicus» («Mondo simbolico») італійського теолога-августиніанця Філіппо Пічінеллі, вперше видана італійською мовою в Мілані в 1653 р., латинською – у Кельні в 1681–1687 рр. Саме в одному з видань першого тому «Mundus Symbolicus» було знайдено цитати під іменами неідентифікованих осіб Salvator Carducius і Paulus Franciscus Petronius.

Антологія «Mundus Symbolicus», тобто «Світ символів», була відома в колах київської інтелектуальної еліти кінця XVII – першої половини XVIII ст., мала

вона популярність і поміж польських книжників[8]. Її примірники зберігалися, зокрема, в бібліотеках Києво-Могилянської академії та Києво-Софійського монастиря[9]. Крім того, помітні семантичні паралелі між емблемами у праці Ф. Пічінеллі та у першій українській емблематичній збірці «Іфіка ієрополітика» (Київ, 1712)[10], що свідчить про можливі впливи та запозичення.

Крім названих антологій, «звичними» джерелами для І. Орновського могли бути збірки сентенцій класичних письменників, як друковані, так і рукописні, укладання та використання яких було частиною навчального процесу того часу, зокрема в Могилянській академії, студії в якій багато в чому взорувалися на програми європейських навчальних закладів, насамперед єзуїтських колегіумів. Взагалі майже всі представлені у панегірику «Багатий Сад» античні письменники та значна частина авторів пізніших часів наявні у тогочасних навчальних програмах. Їхні твори цитуються в курсах поетики та риторики, наприклад у анонімній поетиці «Rosa inter spinas, seu Ars Poëseos», укладеній у Києво-Могилянській академії в 1696 р.[11] Серед згаданих у ній імен – античні автори: Анакреонт, Аристотель (твір «Politicorum»), Гомер, Демокрит, Демосфен, Діоген Лаертський, Діонісій Галікарнаський («Antiquitates Romanae»), Еврипід, Менандр, Плутарх; Авсоній, Боецій, Валерій Максим, Валерій Флакк (у поетиці – Valerius), Вергілій («Aeneidos», «Bucolica», «Georgica»), Галл, Горацій («Ars Poetica», «Carmina», «Satirae»), Кассіодор, Катулл, Квінтиліан, Клавдіан («De raptu Proserpinae», «In Rufinum», «Panegyricus de consulatu Manlii Theodori»), Курцій, Лівій, Лукан («Pharsalia»), Манілій, Марціал («Epigrammata»), Назарій, Овідій («Ars amatoria», «Epistulae heroidum», «Fasti», «Metamorphoseon», «Tristia»), Персій, Плавт («Amphitruo»), Проперцій, Пруденцій, Саллюстій («De coniuratione Catilinae»), Сенека («Agamemnon», «Hercules furens»), Сілій, Стацій («Thebais»), Тацит, Тібулл, Цицерон («De Natura Deorum», «Tusculanae disputationes»), Ювенал; письменники середніх і нових віків: Амвросій Медіоланський, Іоан Золотоуст, Іоан Зонара, Гуго Сен-Вікторський, Венанцій Фортунат, Баптіста Мантуанус (Дж. Б. Спаньолі), Бернардус Баугусіус («Epigrammata»), Я. Бідерман («Heroum epistolae», «Epigrammata»), А. Інес («Lechias ducum, principum ac regum Poloniae»), А. Канон, Я. Кохановський, В. Г. Коховський, М. К. Сарбевський; неідентифіковані Aurelius, Neotericus, Paulus Franciscus Petronius, Salvator Carducius. Цілком можливо, І. Орновський користувався своїми «шкільними» виписками з творів різних авторів. Це може пояснити велику кількість помилок і неточностей у посиланнях на номери книжок, частин, навіть авторів і назви праць.

[8] Морозов А. А. Эмблематика барокко в литературе и искусстве петровского времени // Проблемы литературного развития в России первой трети XVIII в. – Ленинград : Наука, 1974. – С. 225; Кудрявцева О. А. Книжное собрание Варлаама (Леницкого) – архиепископа Псковского и Нарвского // Псковский научно-практический, историко-краеведческий журнал. – 2008. – № 29. – С. 60; Chojecka E. Dekoracja malarska ksiąg promotionum i diligentiarum Uniwersytetu Jagiellońskiego XVI – XVIII wieku. – Krakow, Uniwersytet Jagielloński, 1965. – S. 59–60.

[9] У НБУВ нині зберігається примірник із шифром Соф. 1249 із провенієнціями бібліотеки Києво-Софійського собору. Див. також: Сінкевич Н. «Hic mortui vivunt, et muti loquuntur»: ранньомодерна книгозбірня Києво-Софійського монастиря за каталогом 1769 р. // Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. – Вип. IV: збірка наукових праць, присвячена 170-літтю з дня народження Н. П. Кондакова. – Київ, 2014. – С. 601–639.

[10] Чижевський Д. Українське літературне бароко. – Київ, 2003. – С. 208.

[11] ІР НБУВ, ф. 312, № 665(456).

Практика ведення конспектів і виписок із прочитаних творів набула значного поширення у ранньомодерній Європі; очевидно, вона мала місце і на теренах України. Система освіти передбачала набуття навичок вибирати з прочитаного та вести персональні нотатки, які мали оформлюватися за спеціальними методиками. Нотатки могли містити досить різнорідний матеріал: важливі факти, крилаті фрази, цитати та сентенції з творів. При цьому власник виписок часом упроваджував власну систему індексації, щоб мати змогу легше орієнтуватися у своїх записах.

Схожими принципами конспектування міг користуватися старший сучасник І. Орновського – церковний діяч, проповідник, автор численних творів Іоаникій Ґалятовський. Дослідники вважають, що І. Ґалятовський довгий час вів подібні нотатки та послуговувався ними під час написання своїх текстів[12]. Імовірно, неточності у посиланнях на джерела, які трапляються у його друкованих творах, можуть бути пояснені, окрім цитування з пам'яті, також і описками в нотатках або його нерозбірливим почерком. Таким чином, відтворення принципів функціонування «творчої майстерні» І. Ґалятовського можна застосувати і для реконструкції роботи з текстом автора панегірика «Багатий Сад».

Укладені певним чином збірники латинських цитат могли функціонувати в українському навчальному середовищі як рукописні додатки до шкільних курсів словесності (О. Циганок називає їх «флорилегія» – особливий, знаний ще від Середньовіччя тип збірника[13]). Приміром, такі додатки мають згадана вище поетика «Rosa inter spinas» – під назвою «Flores Sententiarum» («Квітник думок») у формі алфавітного переліку підписаних фрагментів, а також славнозвісна поетика Митрофана Довгалевського. Їхня наявність вказує на те, що київські студенти активно користувалися подібними антологіями, а отже, конкретні цитати із творів побутували у місцевому читацькому та інтелектуальному просторі. Подібно до згадуваного друкованого збірника «Florilegii magni seu Polyantheae», «флорилегія», додана до курсу поетики М. Довгалевського під заголовком «Gemma ab imis variorum auctorum eruta» («Дорогоцінний камінь, вибраний із глибин різних авторів»), складається з окремих груп висловів, об'єднаних однією темою; теми розміщено в алфавітному порядку. Серед авторів, фрагменти творів яких лягли в основу цієї вибірки, переважають античні письменники. Наприклад, часто згадуються імена Овідія, Горація, Вергілія, Марціала, Плутарха та інших. Прикметно, що в цьому додатку фігурують цитовані в «Багатому Саді» Neotericus і Petronius. Можливо, якимось аналогічним компендіумом фраз між послуговуватися при написанні своїх творів І. Орновський.

Про те, що панегірист користувався не збірниками-антологіями чи рукописними «флорилегіями», а окремими виданнями авторських текстів, може свідчити частота та точність цитувань у «Багатому Саді». Показовим прикладом тут є фрагменти творів М. К. Сарбевського – єдиного з широко цитованих авторів, творчість якого з його збірника поезій «Lyricorum» І. Орновський наводить майже без помилок[14]. М. К. Сарбевський, якого називали «сарматським Горацієм», був одним із найбільш шанованих латиномовних поетів Речі Посполитої. Цілком імовірно, І. Орновський мав у своєму розпорядженні твори метра. Натомість фраг-

[12] Яковенко Н. У пошуках Нового неба. – С. 99.

[13] Циганок О. Про перспективні напрямки дослідження давніх українських поетик // Мандрівець. – 2012. – № 5. – С. 71.

[14] Див. Додаток 3.

менти з так само широко цитованих творів Вергілія, Овідія, Горація «грішать» численними неточностями: неправильними номерами книг, текстуальними невідповідностями авторським текстам, навіть помилковими вказівками на автора тощо. Меншою мірою це стосується «Метаморфоз» Овідія, тому можна припустити, що видання цього твору теж було безпосереднім джерелом для українського панегириста.

Також про наявність у розпорядженні І. Орновського окремих видань праць різних авторів може свідчити частота їх цитування в його творах загалом. Численні запозичені фрагменти він використав у своїх панегіриках «Muza roksolanska o tryumfalney sławie y fortunie, z herbownych znakow Iasnie Wielmoznego I. Mości Pana P. Iana Mazepy hetmana woysk ich carskiego przeswietnego maiestatu, zaporoskich, szczęśliwę omen biorąca» («Муза Роксоланська», Чернігів, 1688) та «Bogata drogich kamieniy speza na wystawienie złotoświetnego pałacu wiekopomney sławie Wielmoznego Iego Mosci Pana P. Iana z Obidowa Obidowskiego ich carskiego przeswietnego maiestatu stolnika... piorem herbownego orła opisana» («Скарбниця дорогого каміння», Чернігів, 1693)[15]. Переважним джерелом цитування була антична спадщина.

Зокрема, у панегірику «Муза Роксоланська» залучено цитати з таких творів (наведено лише авторів, наявних також і в «Багатому Саді»):

– «Aeneidos» Вергілія (2 фрагменти, відмінні від процитованих у «Багатому Саді»),
– «Epistulae» Горація (1 фрагмент, так само неточно процитований),
– «Laus Serenae Reginae» Клавдіана (1 фрагмент, так само неточно процитований),
– «Pharsalia» Лукана (2 відмінні фрагменти),
– «Hercules furens» Сенеки (1 відмінний фрагмент),
– «Punica» Сілія (1 фрагмент, так само неточно процитований),
– «Lechias» А. Інеса (1 відмінний фрагмент),
– «Lyricorum» М. К. Сарбевського (1 відмінний фрагмент).

У творі «Скарбниця дорогого каміння» процитовано:

– «Epigramata» Авсонія (1 той самий фрагмент), 1 фрагмент із іншого твору,
– «Politicorum» Аристотеля (1 відмінний фрагмент),
– «De consolatione philosophiae» Боеція (1 відмінний фрагмент),
– «Aeneidos» Вергілія (2 ті самі фрагменти, 3 відмінні),
– «Elegia» Галла (1 фрагмент, так само неточно процитований),
– «Carmina» Горація (2 ті самі фрагменти, 2 відмінні),
– Клавдіана «De consulatu Stilichonis», «Panegyricus de consulatu Manlii Theodori» (по 1 відмінному фрагменту), «Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti» (1 той самий фрагмент),
– «Pharsalia» Лукана (1 відмінний фрагмент),
– «Epigrammata» Марціала (1 той самий фрагмент, 1 відмінний), 1 фрагмент із іншого твору,
– Овідія «Epistulae ex Ponto» (1 відмінний фрагмент), «Fasti» (1 фрагмент, так само неточно процитований, 1 відмінний), «Metamorphoseon» (3 відмінні фрагменти), «Tristia» (1 той самий фрагмент, 1 відмінний),
– «Amphitruo» Плавта (1 той самий фрагмент),
– «Elegiae» Проперція (1 той самий фрагмент),

[15] Тексти див.: Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 2. – S. 153–395.

– «Hercules Oetaeus» Сенеки (1 відмінний фрагмент),
– «Punica» Сілія (2 відмінні фрагменти),
– «Annales» Тацита (1 відмінний фрагмент),
– «Amores sive Livia» П. Ф. Андреліні (1 той самий фрагмент),
– «Speculum imaginum veritatis occultæ» Я. Масена (1 відмінний фрагмент),
– «Lyricorum» М. К. Сарбевського (2 ті самі фрагменти, 3 відмінні), 1 фрагмент із іншого твору,
– відмінні твори Еврипіда, Плутарха (по 1 фрагменту), Цицерона (по 1 фрагменту з 4 творів).

Наведений перелік, що демонструє частотність і точність цитування у творах І. Орновського, дозволяє припустити, що панегірист, крім М. К. Сарбевського, мав можливість безпосередньо працювати з виданнями творів Вергілія, Овідія, можливо Горація, Клавдіана, збірником сентенцій Цицерона.

Проаналізована у статті сукупність творів і цитат свідчить про залученість українського панегириста в парадигму класичної літератури – як античних авторів, так і письменників ранньомодерного часу. Очевидно, звичка звертатись до канону класиків виробилася в І. Орновського під час навчання, як припускаємо, у Київській академії, адже саме на цих авторів орієнтувалася система гуманітарної освіти, що панувала в той час на європейських теренах. Тож дозволимо собі не погодитись із висновком К. Гловаллі про те, що «апарат Орновського навряд чи дозволяє зробити якісь висновки про ерудицію поета»[16]. Дослідниця стверджує, що в XVII ст. письменники для написання своїх творів зазвичай користувалися збірниками цитат і прикладів, рукописними зведеннями енциклопедичного характеру з різноманітною інформацією на теми історії, географії, міфології, натомість знання першоджерел не було обов'язковим. Однак приклад І. Орновського доводить, що принаймні із частиною творів, на які він найактивніше покликається у своїх панегіриках, поет мав змогу ознайомитись у повному обсязі.

Варто зазначити, що гравюри І. Щирського безпосередньо пов'язані з текстом «Багатого Саду». Очевидно, гравер виготовляв їх на основі тексту твору, навіть використав деякі фрагменти з нього[17], однак у цілому мав власні уподобання щодо «авторитетів», на яких можна опертися. Тому гравюри мають свій перелік цитованих праць[18], який відрізняється від списку джерел І. Орновського.

Подібно до текстової частини, низка гравірованих цитат містить вказівку на джерело у формі скороченого прізвища автора чи назви. На гравюрах наведено фрагменти творів Горація («Carmina»), Марціала («Epigrammata»), Овідія («Epistulae heroidum», «Fasti», «Metamorphoseon»), повторено з тексту панегірика рядок із твору «Amores sive Livia» П. Ф. Андреліні. Також уміщено два фрагменти з «Epodon liber» М. К. Сарбевського. Натомість найширше використано творчість німецького юриста, письменника та видавця кінця XVI ст. Ніколауса Ройснера – наведено п'ять фрагментів із його «Emblemata». Частину цитат не підписано, деякі подано у формі девізів. Походження окремих фраз встановити не вдалось, імовірно, вони не мають безпосереднього джерела, а придумані творцем зображень, однак при цьому могли бути інспіровані стилістикою текстів, які функціонували в українському культурному просторі того часу.

[16] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 1. – S. 552
[17] Див. статтю О. Максимчук про графічне оформлення панегірика.
[18] Детальніше див. у примітках до тексту твору й у Додатку 3.

Не всі цитати наведено дослівно, деякі з них переформульовано відповідно до задуму гравера. Загалом митець, мабуть, розраховував на те, що освічені читачі впізнають вислови класиків або хоча б зрозуміють, звідки їх узято. Підказками мали слугувати посилання на джерела чи їх авторів, зазначені подеколи після фраз на гравюрах, зокрема у скороченій формі. За їх допомогою гравер вступав у заочний діалог із тими, хто мав узяти до рук книжку, і демонстрував свої очікування щодо їхньої читацької компетенції.

Назагал насиченість як тексту, так і ілюстрацій панегірика цитатами з класичних авторів засвідчує, що Іван Орновський і Інокентій Щирський належали до одного гуманітарного середовища, створеного європейською навчальною системою, частиною якої були й київські Могилянська академія та Печерський монастир. Обидва митці апелюють до цитат із творів, які входили до академічного читацького канону та були популярні серед тодішніх поціновувачів красного слова.

Нанизування цитувань, ремінісценцій, перефразованих висловів, що належать перу предтеч, є закономірним явищем в українському оригінальному письменстві межі XVII–XVIII ст. Однак панегірик «Багатий Сад», подібно до інших творів І. Орновського, вирізняється різноманітністю використаних джерел і значною кількістю запозичень із творів античності. «Багатий Сад» є яскравим взірцем секулярної літератури, створеної у стилістиці бароко, тоді як більшість авторських текстів цієї доби, що постали на теренах України, позначені сильним релігійним струменем. Сміливість задуму та реалізації, ерудованість, своєрідний інтелектуальний виклик читачам, які мають розплутати клубок покликань і алюзій – все це робить твір І. Орновського непересічною пам'яткою доби, майстерно сконструйованим палімпсестом цитат, коштовною бароковою мушлею, крізь яку до нас долинають голоси попередніх епох.

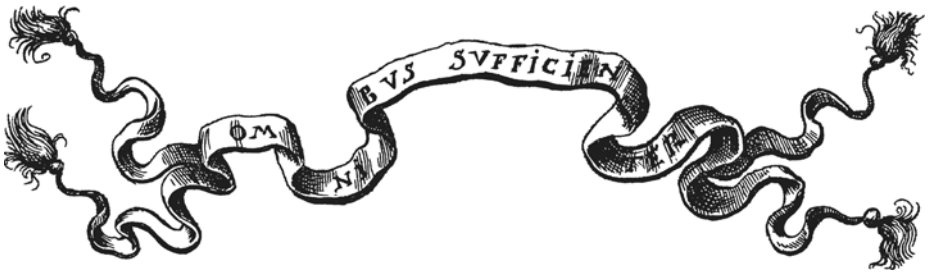

Додатки

Додаток 1. Поаркушний опис видання

Додаток 2. Елементи художнього оздоблення

Додаток 3. Цитування у тексті твору

Додаток 4. Вірш Івана Орновського з «Книжиці» Івана Величковського

Додаток 1
Поаркушний опис видання

З огляду на те, що видання має складну структуру, не містить фоліації, сигнатури є не на всіх аркушах, їх надруковано готичними літерами, які складно відчитати, для полегшення користування текстом у додатку подано наскрізну нумерацію аркушів і позначення аркушів за сигнатурами. Вміщення в квадратні дужки сигнатури показує, що в книзі її не зазначено.

Для полегшення ідентифікації аркушів видання вказано початкові рядки тексту на лицевій стороні та звороті аркушів, початкові слова заголовків, слова на титульних аркушах і гравюрах. Косою рискою позначено перенос тексту на наступний рядок. Три однакові гравюри з гербом розрізнено наведенням останнього рядка тексту на сторінці. Збережено особливості набору заголовними літерами, курсивом, вказано друк червоним кольором. Також подано кустод кожної сторінки та її звороту. Якщо кустода немає, наведено останній рядок тексту.

Арк. [1]: початковий аркуш із цитатами-епіграфами[1], перший рядок тексту: HORTVS odoratis suberat cultissimus herbis; останній рядок тексту: *Virg*. *Æneid*. *lib*. 8.; кустода немає;

на звороті перший рядок тексту: FLOS ROSÆ, longe præstat alijs floribus: qua-; останній рядок тексту: SIMEON OKOLSKI, *in Orbe Polono*, *Tomo* 1. *fol.* 159; кустода немає.

Арк. [2]: форта: BOGATY ... WIRYDARZ;

на звороті перший рядок тексту: Siderum Sacros imitata vultus; останній рядок тексту: *Faustus Andrelinus*; кустода немає.

Арк. [3]: титульний аркуш 1: BOGATY / ... WIRYDARZ; друк червоним кольором; кустода немає;

на звороті гравюра з гербом, останній рядок тексту: By ZACHARZEWSKICH Jmie, pod Niebem głosiła; кустода немає.

Арк. [4]: заголовок: PROPHASIS / ORATORIA; друк червоним кольором; кустод: *Same-*;

на звороті перший рядок тексту: *Samemiż sobą*, *lamentliwy haracz*, *nie ukołysaney łzami Libitynie*, *wypłacać musiemy*; кустод: *Niechay*.

Арк. [5]: перший рядок тексту: N*Iechay tedy pierwszy będzie w życiu naszym przemysł*; *iako byśmy na unosnych*; кустод: Ardua;

на звороті перший рядок тексту: Ardua per preceps gloria vadit iter. *Ovid. lib*. 3. *Trist*.; кустод: Duxit.

Арк. [6]: перший рядок тексту: Duxit Amazonidum Lunatis agmina peltis; кустод: *Alboż*;

на звороті перший рядок тексту: A*Lboż to nie porywcza do chwały okkazia*? *rodzić się zgodnemi do regimentu woiennego*; кустод: O rerum.

Арк. [7]: перший рядок тексту: O rerum, mistiq. salus, concordia, mundi; кустод: *Zyie*;

[1] Три примірники, в яких цей аркуш зберігся, починаються саме з нього.

на звороті перший рядок тексту: *Zyie On y teraz z iakoweyś części*: *gdy go pamięć ludzka*, *w życzliwey reminiscenciey*; підписано: IAN ORNOWSKI; кустод: TEMVZ.

Арк. [8]: заголовок: TEMVZ / ... P. THEODOROWI / ZACHARZEWSKIEMV; кустод: III.;

на звороті перший/другий рядок тексту: III. / CZy, tylkoż w tkankach z bluszczu usnowanych; кустод: VII.

Арк. [9]: перший/другий рядок тексту: VII. / TRzeba, dla sławy imienia wiecznego; кустод: X.;

на звороті перший/другий рядок тексту: X. / TAk tedy myszląc, o Twego wieczności; підписано: Zwyszpomieniony Author; кустода немає.

Арк. [10][2]: форта: WCHOD do Bogatego WIRYDARZA;

на звороті перший рядок тексту: TER NIVEUM TIBI; останній рядок тексту: *Ovid. Metamorph. lib*. 2.; кустода немає.

Арк. [11] = A: заголовок: WCHOD / PO ZELAZNYCH MARSA GRADUSACH; кустод: By;

на звороті перший рядок тексту: By w niepamięć nie poszły. Sławo przezorliwa; кустод: Jakiemi.

Арк. [12] = A_2: перший рядок тексту: Jakiemi są przezacńi z wiekow DOLIWOWIE; кустод: że;

на звороті перший рядок тексту: Ze tedy dzieła, piorem, na wieczność przechodzą; заголовок: KANZON / MUZ HELIKONSKICH; кустод: Nie uznasz.

Арк. [13] = [A_3]: перший рядок тексту: Nie uznasz, aż chyba pod Troią Achyllesa; заголовок: KWITŁOSĆ; кустод: O iak;

на звороті перший рядок тексту: O iak to rzecz straszliwa, y przeklęta razem!; кустод: Z czćią.

Арк. [14] = [A_4]: перший рядок тексту: Z czćią od Korony Polskiey była oddalona; кустод: Co było;

на звороті перший рядок тексту: Co było iednym ciałem, w członki się rozdarło; кустод: Ponim.

Арк. [15] = B: перший рядок тексту: Po nim, Monarchą obran LESZKO CZARNY, Xiąże; кустод: Rok;

на звороті перший рядок тексту: Rok, w ten czas płynął, Tysiąc dwieście siedmdziesięty; кустод: OBFIT-.

Арк. [16] = B_2: заголовок: OBFITSZA / ROSKWITLOSĆ; кустод: W nadgrob=;

на звороті перший рядок тексту: W nadgrobney Mowie swey, do GŁEBOCKJEGO; кустод: *Hector*.

Арк. [17] = [B_3]: перший рядок тексту: *HECTOR*, *z Herbu ROZY*, *Familii ROZYNOW*: *skąt początek wiodą*; кустод: Niemasz;

на звороті перший рядок тексту: Niemasz zaprawde talentu droższego; заголовок: ROŻE / KRWIĄ UFARBOWANE; кустод: Inszemi.

Арк. [18] = [B_4]: перший рядок тексту: Jnszemi by się zászczycać znakami; кустод: A te;

на звороті перший рядок тексту: A te taką moc maią; кустод: PIERWSZA.

Арк. [19] = C: заголовок: PIERWSZA / W BOGATYM WIRYDARZE / ... KWATERA; кустод: y noc;

[2] Варіант: на лицевій стороні аркуша – гравюра, зворот аркуша чистий; у примірнику аркуш вшито чистою стороною вперед – див. Опис, № 2.5.

на звороті перший рядок тексту: Y noc mało ma swiatłosci; кустод: W MARC1-.

Арк. [20] = C_2: перший рядок тексту: W MARCINIE Poznańska się INFUŁA świećiła; кустод: Ozdo=;

на звороті перший рядок тексту: Ozdobiwszy mnie Znakiem Kardynalstwa; кустод: DRVGA.

Арк. [21] = [C_3]: заголовок: DRVGA / W BOGATYM WIRYDARZE / ... KWATERA; кустод: Kto;

на звороті перший рядок тексту: Kto wziął w poiedynkowey; кустод: odważca.

Арк. [22] = [C_4]: перший рядок тексту: Odważca mogł żyć długo?); кустод: Gdy;

на звороті перший рядок тексту: Gdy w SOBOCKICH DOM wkraczam, Apollina piorem; кустод: Z krwi.

Арк. [23] = D: перший рядок тексту: *Hebrayczycy*, *miasto tego*, Ego sum flos campi, *czytaią*. Ego sum SARON; заголовок: TRZECIA / W BOGATYM WIRYDARZE / ... KWATERA; кустод: y mogłoż;

на звороті перший рядок тексту: Y mogłoż kiedy za grobowe karby; кустод: Wie=.

Арк. [24] = [D_2]: перший рядок тексту: Wiedzą o ńim z dźielney cnoty; кустод: często;

на звороті перший рядок тексту: Często, iednego dzielność bywa sławą; кустод: Fontana.

Арк. [25] = [E]: форта: FONTANNA;

на звороті перший рядок тексту: DIFFLVIT E GELIDO FONTALIS MARMORE LYMPHA; кустод: Fontana.

Арк. [26] = [E_2]: титульний аркуш 2: FONTANNA; друк червоним кольором; кустода немає;

на звороті гравюра з гербом, останній рядок тексту: Et paradisias spargit odore ROSAS. *Fortunat*; кустод: dotegoż.

Арк. [27] = [E_3]: заголовок: DO TEGOZ / ... PRZEDMOWA; кустод: A choć;

на звороті перший рядок тексту: *A choć Cię* invida Fata, *z oczu nam wzięły*, *iednakże* imaginative *nam się*; підписано: IAN ORNOWSKI; кустод: Zelazne.

Арк. [28] = [E_4]: заголовок: ŻELAZNE / KRWAWEY / FONTANNY / KANAŁY; останній рядок тексту: Odwilżyć kwiaty mrozem powarzone; кустода немає;

на звороті перший рядок тексту: Dać miarę wiatrom dyszącym straszliwie; кустод: Ják.

Арк. [29] = F: перший рядок тексту: Ják by Ci skrzydła, Jowisz piorunowe; кустод: z Brizeidą;

на звороті перший рядок тексту: Z Brizeidą Achillesa; кустод: Tu głod.

Арк. [30] = F_2: перший рядок тексту: Tu głod sroższy Tatárzyna; кустод: DRVGY;

на звороті заголовок: DRVGI / KANAŁ; кустод: A na.

Арк. [31] = [F_3]: перший рядок тексту: A ná niedobyte wały; кустод: do wieko=;

на звороті перший рядок тексту: Do wiekopamiętney Sławy; останній рядок тексту: Szlachetny GREGORZ przeważnie się stawił; кустода немає.

Арк. [32] = [F_4]: перший рядок тексту: Kiedy przećiwńikowi stanąwszy ná wstręćie; кустод: Stroi;

на звороті перший рядок тексту: Stroi miasta y fortece; кустод: Chrzescian.

Арк. [33] = G: перший рядок тексту: Chrześćian, z Czausem swym brząknął káydanami; кустод: Płasza;

на звороті перший рядок тексту: Płasza bitny DONIEC, te zgraie rospierzchnioną; кустод: *GREGORZ*.

Арк. [34] = G_2: перший рядок тексту: *GREGORZ ZACHARZEWSKI*, ex vi mandati Cæsarei, *rozne*; кустод: TRZECI;

на звороті заголовок: TRZECI / KANAŁ; кустод: Gdy.

Арк. [35] = [G_3]: перший рядок тексту: Gdy w pamięci nam wiekuiesz; кустод: *GREGORZ*;

на звороті перший рядок тексту: *GREGORZ ZACHARZEWSKI nowe Fortece buduie*; кустод: Po nad.

Арк. [36] = [G_4]: перший рядок тексту: Po nád rzeką DONCEM, szyk rozlicznych stawiany; кустод: Jeszcze;

на звороті перший рядок тексту: Jeszcze czuyność nieuspiona; кустод: Tám.

Арк. [37] = H: перший рядок тексту: Tam Pierwsza, KONSTANTYNIE, była Twych zaprawá; кустод: gdy;

на звороті перший рядок тексту: gdy, iakich z sobą maią; останній рядок тексту: *według Poety*. Mille trahit varios, adverso Sole, colores. *Virg. lib* 4.; кустода немає.

Арк. [38] = H_2: заголовок: RVMIENIEC / HERBOWNYCH ROZ; друк червоним кольором; кустод: Niewstydem;

на звороті перший рядок тексту: Niewstydem oka, dać szatę zasłony; кустод: Tám.

Арк. [39] = [H_3]: перший рядок тексту: Tám, gdźie ná nogi ANDRZEIOWKA wstáła; кустод: A czy;

на звороті перший рядок тексту: A czy KAMIANKIEZ puścim w zapomnienie; кустод: A od.

Арк. [40] = [H_4]: перший рядок тексту: A do TORU zasie; кустод: A te;

на звороті перший рядок тексту: A te, sok z sobą w zanadrzu, Libiyskich; кустод: Wsteczne się.

Арк. [41] = 1: перший рядок тексту: Wsteczne śię szczęśćia koło odmieniło; кустод: *Pamiętney*;

на звороті перший рядок тексту: *Pamiętney Sławy*, *GREGORZOWI ZACHARZEWSKIEMU*; кустод: A nim.

Арк. [42] = I: перший рядок тексту: A Lub nádmdlałe iest, w chwale GRZEGORZA; кустод: Za;

на звороті перший рядок тексту: *Za te nad Ordą wiktorie*, *z Ordynansu GRZEGORZA ZACHARZEW*-; кустод: Anim.

Арк. [43] = I_2: перший рядок тексту: A nim w łońistych gzłach táńczące Párki; кустод: A cho[ć];

на звороті перший рядок тексту: Achoć Lachezis z ziemi go, nam zdięła; заголовок: NAGROBEK / ... P. GREGORZA / ZACHARZEWSKIEGO; кустод: w śnieży=.

Арк. [44] = [I_3]: перший рядок тексту: W śnieżystey szędziwośći; кустод: ZAPACH;

на звороті заголовок: ZAPACH / HERBOWNYCH ROZ; кустод: Mur.

Арк. [45] = [I_4]: перший рядок тексту: Mur, Twierdze, Zamki, mocne Gwardyzony; кустод: KAWALER;

на звороті перший рядок тексту: KAWALER Nieba, w Tarcz słońca przybrany; кустод: Hyble.

Арк. [46] = K: перший рядок тексту: Hyble y z ulami; кустод: Gwiaz=;

на звороті перший рядок тексту: Gwiazdziste Pokoie; заголовок: RUMIANA / BLADOSĆ / HERBOWNYCH ROZ; кустод: Ach.

Арк. [47] = K_2: перший рядок тексту: Ach! nie szczęsliwa swiata tego chwilo; кустод: Teráz;

на звороті перший рядок тексту: Teraz, ach żalu! tak kosztowne KWIATY; кустод: szczupło=.

Арк. [48] = [K_3]: перший рядок тексту: Szczupłośćią ludu swego otoczony; кустод: Rodźił;

на звороті перший рядок тексту: Rodził, z gwiazdzistey zstąpiwszy gęstwiny; кустод: Nagro=.

Арк. [49] = [K_4]: заголовок: NAGROBEK, / ... P. KONSTANTYNOWI / ZACHARZEWSKIEMU; кустод: Mam;

на звороті перший рядок тексту: Mam y innych dość świadkow moiey cnoty; кустод: Ozdobny.

Арк. [50] (подвійного розміру): гравюра: PAŁAC; зворот чистий.

Арк. [51]: лицева сторона аркуша чиста; на звороті перший рядок тексту: Magna Titulis fulgeat clara DOMUS; останній рядок тексту: *Monosticha Trochaica*; кустода немає.

Арк. [52] = L: титульний аркуш 3: OZDOBNY / ... GABINET; друк червоним кольором; кустод: Ná in=;

на звороті гравюра з гербом, останній рядок тексту: Niech że mu, y SŁAWY Dom, z placu ustępuie; кустод: Mo=.

Арк. [53] = L_2: заголовок: MOWA / DO / ... P. THEODORA; кустод: Dźie=;

на звороті перший рядок тексту: *A tu gdy na Cię WIELMOZNY Mości PANIE STOLNIKU y POŁKOW*-; підписано: Zwysz miánowany Author; кустод: Faci=.

Арк. [54] = [L_3]: заголовок: FACIATA / OZDOBNEGO GABINETV; кустод: Czás;

на звороті перший рядок тексту: Czas morderca rzeczіy. On swym cięszkim młotem; кустод: Już.

Арк. [55] = [L_4]: перший рядок тексту: Już dźiś ieden doł, co my Atlantem zowiemy; кустод: Divi=;

на звороті перший рядок тексту: Divina quædam res est virtus. o! Beate; Deo grata, & felix; кустод: Vrs.

Арк. [56] = M: перший рядок тексту: VRS potężnych VRSYNOW, gniewem namrużony; кустод: ORIGO;

на звороті перший рядок тексту: ORIGO; кустод: w toż.

Арк. [57] = M_2: перший рядок тексту: Wtąż, y Nieba przychylne zawsze im bywały; кустод: Pier=;

на звороті заголовок: PIERWSZA / W OZDOBNYM GABINECIE / SZPALERA; кустод: Ferrumq.

Арк. [58] = [M_3]: перший рядок тексту: Ferrum, mortemque timere; кустод: Jeszcże;

на звороті перший рядок тексту: Jeszcze siodmy rok kwitnął wieku Twego; кустод: A.

Арк. [59] = [M_4]: перший рядок тексту: A czyż Cię trzymał sen pieszczony w pierzu?; кустод: Co;

на звороті перший рядок тексту: Co, do wspaniałych przynależy ludzi; кустод: God=.

Арк. [60] = N: перший рядок тексту: *Godny zalecenia THEODOR ZACHARZEWSKI*, *przed oboiemy pod*; кустод: Druga;

на звороті заголовок: DRVGA / W OZDOBNYM GABINECIE / SZPALERA; кустод: Ktory.

Арк. [61] = N_2: перший рядок тексту: (:Ktory, w Jmieniu Boskie dary nosisz; кустод: Jch;

на звороті перший рядок тексту: Jch brzydkim ścierwem. Słodkie to Cymmenty; кустод: Haft.

Арк. [62] = [N_3]: заголовок: HAFT / WYDATNIEYSZY / DRVGIEY SZPALERY; кустод: Nie;

на звороті перший рядок тексту: Nie tak by THEODORZE, dzielność Twa słynęła; кустод: Mnoz=.

Арк. [63] = [N_4]: перший рядок тексту: Mnostwo poszło dusz w káydany; кустод: Dostał;

на звороті перший рядок тексту: Dostał się w zdobycz, maścią zkaragniady; кустод: Trzecia.

Арк. [64] = O: заголовок: TRZECIA / W OZDOBNYM GABINECIE / SZPALERA; кустод: Pewną;

на звороті перший рядок тексту: Pewna iuż tam iest przegrana; кустод: Tym.

Арк. [65] = O_2: перший рядок тексту: Tym się dobrze przysłużyła; кустод: Gdy;

на звороті перший рядок тексту: Gdy Twa SŁOBODYNCZE chwała; кустод: Tych.

Арк. [66] = [O_3]: перший рядок тексту: Tych strách zá serce, nászych radość chwyta; кустод: Cwarta;

на звороті заголовок: CZWARTA / W OZDOBNYM GABINECIE / SZPALERA; кустод: Ani.

Арк. [67] = [O_4]: перший рядок тексту: A ni burzliwym czásom, poydźie ná wstręt; кустод: Monar=;

на звороті перший рядок тексту: *Monarchow*, *IANA y PIOTRA ALEXIEIEWICZOW*, *przysłane są*; кустод: Márs.

Арк. [68] = P: перший рядок тексту: Márs z Neptunem, o plác morza szeroki; кустод: XIII;

на звороті перший/другий рядок тексту: XIII. / ORda słysząc być lud Twoy w gotowości; кустод: Stolnik.

Арк. [69] = P_2: перший рядок тексту: *Stolnik y Połkownik Chárkowski*, *THEODOR ZACHARZEWSKI*, *za*; кустод: Czy;

на звороті перший рядок тексту: Czy iuż STOLNIKU, snuś zażył miłego?; кустод: NOWE.

Арк. [70] = [P_3]: заголовок: NOWE OBRAZY / W OZDOBNYM GABINECIE; друк червоним кольором; кустод: Z kto=;

на звороті перший рядок тексту: Z ktoremi się Nasz pasuie; кустод: Takież.

Арк. [71] = [P_4]: перший рядок тексту: TAkież FATVM, y na KIRKĘ zbor pádło; кустод: DRVGI;

на звороті заголовок: DRVGI / EXPERIMENTV WOIENNEGO / OBRAZ; кустод: Y.

Арк. [72] = Q: перший рядок тексту: Y Pán nocy. Nie stoi o GABINET złoty; кустод: Nie;

на звороті перший рядок тексту: Nie ustraszoną tego dokazała siła; кустод: Row.

Арк. [73] = Q_2: перший рядок тексту: Row zdrádny ná Cię ryie. Bo gdzie się rowniná; кустод: TRZECI;

на звороті заголовок: TRZEĆI / Marsowych, per rudera Sveviæ, gonitw, / OBRAZ; кустод: Sta=.

Арк. [74] = [Q_3]: перший рядок тексту: Stałeś nie poruszony; кустод: Gra=;

на звороті перший рядок тексту: Gradyw SŁOBODZKI, nazad się powraca; кустод: ALTANA.

Арк. [75] = [Q_4]: заголовок: ALTANA / NA / OZDOBNYM GABINECIE; кустод: III.;

на звороті перший/другий рядок тексту: III. / ZE, cne HONORY, w tym DOMIE wiekuią; кустод: Gdy.

Арк. [76] = R: перший рядок тексту: Gdy złotego w DOM, Phœba; кустод: W;

на звороті перший рядок тексту: W Kim się Cnota, lub, kto się kocha w Cnocie; заголовок: WZOR / ZNAMIENITYCH CNOT, SZLACHETNYCH PRZYMIOTOW; кустод: quo.

Арк. [77] = R_2: перший рядок тексту: quò adfieri potest, pro meritis suis gratia referatur, & cæteri habe-; кустод: IIII;

на звороті перший/другий рядок рядок тексту: 4. / A Czyż y Twoie serce, THEODORZE, mężny; кустод: Słowa.

Арк. [78] = [R_3]: перший рядок тексту: Słowa, rozsądkiem szali pierwiey wyważone; кустод: Kun=;

на звороті перший/другий рядок тексту: 14. / Linguæ fidelitas; кустод: Gdy.

Арк. [79] = [R_4]: перший рядок тексту: Gdy, THEODORZE, wiek Twoy przedłużasz Cnotami; кустод: 22;

на звороті перший/другий рядок тексту: 22. / Suimet ipsius Imperium; кустод: KORONA.

Арк. [80] = S: заголовок: KORONA / APOLLINOWEY ZYCZLIWOSCI; кустод Lecz;

на звороті перший рядок тексту: Lecz z DONU, z Morza, tu płyną KANAŁY; закінчення тексту: Ad. M. D. T. O. M. / Gloriam, / Sq. O. L. C. B. V. D. M. / Honorem.

Додаток 2
Елементи художнього оздоблення

Таблиця 1. Гравіровані заголовки

№	№ кліше, розміри (мм)	Слова	Аркуш
1.	1. 18 x 72	BOGATY	[3] – титульний аркуш 1
2.	2. 20 x 122	WIRYDARZ	[3] – титульний аркуш 1
3.	3. 21 x 130	P.THEODORA	[3] – титульний аркуш 1
4.			[4]
5.			L = [52] – титульний аркуш 3
6.			L_2 = [53]
7.			M_2 зв. = [57] зв.
8.			N зв. = [60] зв.
9.			N_3 = [62]
10.			O = [64]
11.			O_3 зв. = [66] зв.
12.			P_3 = [70]
13.			P_4 зв. = [71] зв.
14.			Q_2 зв. = [73] зв.
15.			Q_4 = [75]
16.	4. 17 x 75	WCHOD	A = [11]
17.	5. 15 x 75	KWATERA	C = [19]
18.			C_3 = [21]
19.			D = [23]
20.	6. 20 x 125	FONTANNA	E_2 = [26] – титульний аркуш 2
21.	7. 21 x 132	P.GREGORZA	E_2 = [26] – титульний аркуш 2
22.	8. 16 x 115	WYROBIONA	E_2 = [26] – титульний аркуш 2
23.	9. 20 x 82	KANAŁ	E_4 = [28]
24.			F_2 зв. = [30] зв.
25.			G_2 зв. = [34] зв.
26.	10. 20 x 112	RVMIENIEC	H_2 = [38]
27.	11. 19 x 124	P.KOSTANTYNA	H_2 = [38]
28.	12. 18 x 112	OZDOBNY	L = [52] – титульний аркуш 3
29.	13. 21 x 115	GABINET	L = [52] – титульний аркуш 3
30.	14. 18 x 73	FACIATA	L_3 = [54]
31.	15. 21 x 114	SZPALERA	M_2 зв. = [57] зв.
32.			N зв. = [60] зв.
33.			O = [64]
34.			O_3 зв. = [66] зв.
35.	16. 16 x 57	HAFT	N_3 = [62]
36.	17. 22 x 80	OBRAZ	P_3 = [70]
37.			P_4 зв. = [71] зв.
38.			Q_2 зв. = [73] зв.
39.	18. 23 x 103	KORONA	S = [80]

Таблиця 2. Заставки

Аркуш	№ дошки, розміри (мм)	У яких виданнях використовувалися раніше (номери за каталогом: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва...: Кн. 1–2)	Украинские книги кирилловской печати XVI–XVIII вв.
[1] зв.	1. 19 х 53	Псалтир 1690 р. (№ 662)	Вып. 2, т. 1, с. 114, № 1017.
[10] зв.	2. 38 х 108	прикладів до 1705 р. не виявлено	не вказано

Таблиця 3. Кінцівки

№	Аркуш	№ дошки, розміри (мм)	У яких виданнях використовувалися раніше (номери за каталогом: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва...: Кн. 1–2)	Украинские книги кирилловской печати XVI–XVIII вв.
1. 2. 3.	[1] зв. K_3 зв. = [48] зв. N_4 зв. = [63] зв.	1. 63 х 75	ціла: Євангеліє учительне 1637 р. (№ 256), [Mohyła P.] Litos. 1644 р. (№ 329), Требник 1646 р. (№ 354), Служебник 1653 р. (№ 383), Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Радивиловський А. Огородок Марії Богородиці. 1676 р. (№ 531), Патерик Печерський 1678 р. (№ 558), Мінея общая 1680 р. (№ 584), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645), пошкоджена: Псалтир і Новий завіт 1692 р. (№ 676), Псалтир 1693 р. (№ 685), Апостол 1695 р. (№ 696), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2, 3. 1695, 1700 рр. (№ 699, 757), Євангеліє 1697 р. (№ 712), Псалтир із тлумаченням 1697 р. (№ 716), Октоїх 1699 р. (№ 744), Патерик Печерський 1702 р. (№ 779, 780), Тріодь цвітна 1702 р. (№ 781)	Вып. 1, с. 145, № 323

4.	[10] зв.	2. 75 х 71	прикладів до 1705 р. не виявлено; Служебник 1708 р. (№ 837), Місяцеслов 1718 р. (№ 942)	не вказано
5. 6. 7.	C_2 зв. = [20] зв. Q_3 зв. = [74] зв. S зв. = [80] зв.	3. 38 х 47	ціла: Полуустав 1691 р. (№ 667), Акафісти 1693 р. (№ 682), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2. 1695 р. (№ 699) відозмінена: Канони 1697 р. (№ 713), Октоїх 1699 р. (№ 744), Патерик Печерський 1702 р. (№ 779, 780), Тріодь цвітна 1702 р. (№ 781)	Вып. 2, т. 1, с. 125, № 1094 Вып. 2, т. 1, с. 125, № 1094а
8.	D_2 зв. = [24] зв.	4. 36 х 47	Анфологіон 1619 р. (№ 120), Іоан Золотоуст. Бесіди на 14 посланій ап. Павла. 1623 р. (№ 138), Служебник 1629 р. (№ 193), [Mohyła P.] Litos. 1644 р. (№ 329), Требник 1646 р. (№ 354), Акафісти 1663 р. (№ 411), Патерик Печерський 1678, 1702 рр. (№ 558, 779, 780), Мінея общая 1680 р. (№ 584), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 1. 1689 р. (№ 655), Псалтир і Новий завіт 1692 р. (№ 676), Апостол 1695 р. (№ 696), Октоїх 1699 р. (№ 744), [Гізель І.] Синопсис. [бл. 1699 р.] (№ 743)	Вып. 1, с. 104, № 124
9.	F_2 = [30]	5. 72 х 75	Октоїх 1699 р. (№ 744), Служба Миколаю Мирлікійському. 1700 р. (№ 755), Патерик Печерський 1702 р. (№ 779, 780), Тріодь цвітна 1702 р. (№ 781), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 4. 1705 р. (№ 816)	Вып. 2, т. 1, с. 125, № 1097
10. 11. 12.	H зв. = [37] зв. K_4 зв. = [49] зв. P_2 зв. = [69] зв.	6. 82 х 110	Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Радивиловський А. Огородок Марії Богородиці. 1676 р. (№ 531), Патерик Печерський 1678, 1702 рр. (№ 558, 779, 780),	Вып. 2, т. 1, с. 124, № 1088

			Мінея общая 1680 р. (№ 584), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645), Апостол 1695 р. (№ 696), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2, 3. 1695, 1700 рр. (№ 699, 757), Октоїх 1699 р. (№ 744), Приложеніе на похвалу Божію к уставу церковному. 1700 р. (дод. № 7)	
13.	I_3 = [44]	7. 62 х 56	Патерик Печерський 1661, 1678, 1702 рр. (№ 402, 558, 779, 780), Галятовський І. Месія правдивий. 1669 р. (№ 457), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 1, 2, 4. 1689, 1695, 1705 рр. (№ 655, 699, 816), Апостол 1695 р. (№ 696), Євангеліє 1697 р. (№ 712), Октоїх 1699, 1704 рр. (№ 744, 797), Тріодь цвітна 1702 р. (№ 781)	Вып. 1, с. 149, № 350
14. 15.	M_2 = [57] P_4 = [71]	8. 52 х 80	Апостол 1695 р. (№ 696)	Вып. 2, т. 1, с. 124, № 1090а
16.	Q_2 = [73]	9. 89 х 91	Іоан Золотоуст. Бесіди на діяння святих апостолів. 1624 р. (№ 139), Андрій Кесарійський. Тлъкованіє на Апокалипсіи. 1625 р. (№ 144), Служебник 1629, 1653 рр. (№ 193, 383), Євангеліє учительне 1637 р. (№ 256), Требник 1646 р. (№ 354), Галятовський І. Ключ разумінія. 1659 р. (№ 395), Патерик Печерський 1661, 1702 рр. (№ 402, 779, 780), Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645), Jaworski S. Arctos. 1690 р. (№ 663), Апостол 1695 р. (№ 696), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2, 3, 4. 1695, 1700, 1705 рр. (№ 699, 757, 816), Октоїх 1699 р. (№ 744)	Вып. 1, с. 142, № 312

Таблиця 4. Ініціали

№	Аркуш	№ дошки, розміри (мм)	Ініціал	У яких виданнях використовувалися раніше (номери за каталогом: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва...: Кн. 1–2)
1.	R_4 зв. = [79] зв.	1. 24 х 23	А	Андрій Кесарійський. Тлъкованіє на Апокалипсіи. 1625 р. (№ 144), Беринда П. Лексикон славенороссκій. 1627 р. (№ 159), Тріодь пісна 1627 р. (№ 160), [Mohyła P.] Litos. 1644 р. (№ 329), Требник 1646 р. (№ 354), Постановленіє от его Царскаго величества з Войском Запорозким р. 1659. [1660 р.] (№ 399), Акафісти 1663, 1674, 1677, 1693 рр. (№ 411, 514, 546, 682), Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Гізель І. Мир з богом чоловіку. 1669 р. (№ 458), Радивиловський А. Огородок Марії Богородиці. 1676 р. (№ 531), Полуустав 1682 р. (№ 606), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2. 1695 р. (№ 699)
2.	E_3 = [27]	2. 29 х 30	С	Служебник 1604, 1620 рр. (№ 65, 134), Анфологіон 1619 р. (№ 120), Тріодь пісна 1627, 1640, 1648 рр. (№ 160, 282, 371), Требник 1646 р. (№ 354), Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Баранович Л. Трубы словес проповідних. 1674 р. (№ 518), Баранович Л. Трубы на дни нарочитыя. 1674 р. (№ 519), Радивиловський А. Огородок Марії Богородиці. 1676 р. (№ 531), Патерик Печерський 1678 р. (№ 558)
3.	Q_2 зв. = [73] зв.	3. 27 х 31	СН	не фіксується в раніших виданнях, вірогідно, виготовлено для: Ornowski J. Bogaty ... wirydarz. 1705
4.	F_2 зв. = [30] зв.	4. 31 х 26	D	не фіксується в раніших виданнях, вірогідно, виготовлено для: Ornowski J. Bogaty ... wirydarz. 1705
5. 6. 7.	K_4 = [49] P_3 = [70] S = [80]	5. 40 х 34	І1	Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2, 4. 1695, 1705 рр. (№ 699, 816)

8. 9.	N зв. = [60] зв. Q_4 = [75]	6. 33 x 24	I2	Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2, 4. 1695, 1705 рр. (№ 699, 816) Євангеліє 1697 р. (№ 712), Псалтир с кратким толкован. 1697 р. (№ 716)
10.	P_4 зв. = [71] зв.	7. 40 x 33	K	Полуустав 1682 р. (№ 606), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645)
11.	M_2 зв. = [57] зв.	8. 30 x 31	M	Максим Грек. Слова на латинов. [бл. 1620] р. (№ 132), Сакович К. Вірші на жалосный погреб ... Петра ... Сагайдачного. 1622 р. (№ 137), Іоан Золотоуст. Бесіди на діяння святих апостолів. 1624 р. (№ 139), Євангеліє учительне 1637 р. (№ 256), Требник 1646 р. (№ 354), Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Баранович Л. Трубы словес проповідних. 1674 р. (№ 518), Баранович Л. Трубы на дни нарочитыя. 1674 р. (№ 519), Радивиловський А. Огородок. 1676 р. (№ 531)
12. 13. 14.	B_2 = [16] C = [19] D = [23]	9. 24 x 24	N1	Псалтир с кратким толкован. 1697 р. (№ 716), Служба Миколаю Мирлікійс. 1700 р. (№ 755), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 4. 1705 р. (№ 816)
15. 16.	O_3 зв. = [66] зв. R_2 = [77]	10. 32 x 33	N2	Баранович Л. Трубы словес проповідних. 1674 р. (№ 518), Баранович Л. Трубы на дни нарочитыя. 1674 р. (№ 519), Радивиловський А. Огородок. 1676 р. (№ 531), Патерик Печерський 1678 р. (№ 558), Мінея общая 1680 р. (№ 584), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645), Акафісти 1693 р. (№ 682)
17. 18. 19. 20.	A_3 зв. = [13] зв. G_2 зв. = [34] зв. I_3 зв. = [44] зв. K зв. = [46] зв.	11. 24 x 28 28 x 24	O	прикладів до 1705 р. не виявлено Для ініціала О подано два розміри, оскільки його три рази вміщено в одному положенні, один раз – розвернутим на 90 градусів.
21.	I_2 зв. = [43] зв.	12. 35 x 33	P	Баранович Л. Трубы словес проповідних. 1674 р. (№ 518), Баранович Л. Трубы на дни нарочитыя. 1674 р. (№ 519), Радивиловський А. Огородок. 1676 р. (№ 531)

22.	L_3 = [54]	13. 31 x 31	R (перероблений із P)	P: Анфологіон 1619 р. (№ 120), Іоан Золотоуст. Бесіди на 14 посланій апостола Павла. 1623 р. (№ 138), Тріодь пісна 1627 р. (№ 160), Євангеліє учительне 1637 р. (№ 256), R: Kalnofoyski A. Teratourgema. 1638 р. (№ 266), Баранович Л. Apollo chrześciański opiewa żywoty świętych. 1670 р. (№ 475), Баранович Л. Żywoty świętych. 1670 р. (№ 476)
23.	[4]	14. 38 x 33	T1	не фіксується в раніших виданнях, вірогідно, виготовлено для: Ornowski J. Bogaty ... wirydarz. 1705
24.	[8]	15. 35 x 33	T2	прикладів до 1705 р. не виявлено
25.	A = [11]	16. 24 x 24	T3	Акафісти 1693 р. (№ 682), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 2, 3. 1695, 1700 рр. (№ 699, 757), Тріодь цвітна 1702 р. (№ 781)
26.	C_3 = [21]	17. 24 x 26	T4	[Mohyła P.] Litos. 1644 р. (№ 329), Патерик Печерський 1661 р. (№ 402), Акафісти 1663, 1674 рр. (№ 411, 514), Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Баранович Л. Трубы словес проповідних. 1674 р. (№ 518), Баранович Л. Трубы на дни нарочитыя. 1674 р. (№ 519), Мінея общая 1680 р. (№ 584), Туптало Д. Книга житій святих. Ч. 1. 1689 р. (№ 655)
27.	H_2 = [38]	18. 40 x 41	T5	Баранович Л. Меч духовний. 1666 р. (№ 431), Радивиловський А. Огородок Марії Богородиці. 1676 р. (№ 531), Мінея общая 1680 р. (№ 584), Радивиловський А. Вінец Христов. 1688 р. (№ 645)
28.	H_3 = [39]	19. 11 x 9	T6	прикладів до 1705 р. не виявлено
29.	N_3 = [62]	20. 31 x 33	T7	Радивиловський А. Огородок Марії Богородиці. 1676 р. (№ 531)
30. 31.	L_2 = [53] O = [64]	21. 22 x 24	W	прикладів до 1705 р. не виявлено
32. 33.	A_2 зв. = [12] зв. E_4 = [28]	22. 23 x 25	Z1	прикладів до 1705 р. не виявлено
34.	B_3 зв. = [17] зв.	23. 25 x 23	Z2	прикладів до 1705 р. не виявлено

Додаток 3
Цитування у тексті твору

Таблиця 1 містить перелік цитат у тексті (або фрагментів, індентифікованих як можливі цитати), розміщених в алфавітному порядку за найменуванням джерел цитування у тексті панегірика. Якщо джерело цитування в І. Орновського не вказано, але його вдалося встановити чи визначити як імовірне, в першій колонці таблиці поставлено прочерк і цитату розміщено за прізвищем/іменем автора у другій колонці. Виняток становлять три ідентифіковані, непідписані в тексті, цитати з книг Біблії, коротку назву яких вміщено у квадратних дужках у першій колонці після прочерка.

Таблиця 2 містить перелік цитат на гравюрах. Цитати розміщено в алфавітному порядку за тим же принципом, що і в таблиці 1.

Прізвище/ім'я автора подано в сучасній формі, вказано роки життя. Наведено уніфіковану назву твору, якщо вона зазначена в тексті чи на гравюрах або її вдалося встановити. В таблиці 1 у другій і третій колонках за необхідності у дужках вміщено коментар.

На основі таблиці 1 (цитати в тексті) укладено таблицю 3 (непідписані в тексті, але ідентифіковані цитати), на основі таблиці 2 (цитати на гравюрах) – таблицю 4 (непідписані на гравюрах, але ідентифіковані цитати).

Таблиці 3 та 4 містять переліки непідписаних фраз у творі та на гравюрах відповідно, авторство яких вдалося встановити точно чи визначити як імовірне. У таблиці 3 додано також цитати, які в тексті підписані неправильним прізвищем автора чи назвою; у цьому випадку в третій колонці вказано позицію в таблиці 1 відповідно до найменування в тексті. Фрази розміщено в порядку розташування в тексті / на гравюрах.

Окремо укладено переліки латинських фраз із тексту твору та гравюр – таблиці 5 і 6, – для яких не вдалося встановити джерело цитування. Частина цих фраз, імовірно, не мають джерела цитування, але вони графічно виділені в тексті твору. Фрази розміщено в порядку розташування в тексті / на гравюрах.

Таблиця 1. Цитування в тексті

Найменування в тексті	Ім’я автора	Назва твору	Цитата	Аркуш	Примітки
—	Aelianus Tacticus (Αἰλιανὸς ὁ Τακτικός) (I–II ст. н. е.)	Tactica, sive de instruendis aciebus (Περὶ Στρατηγικῶν Τάξεων Ἑλληνικῶν)	irrito conatu	P зв.	можливе джерело цитування
Albert. Ines.	Ines, Albert (Wojciech) (1619–1658)	Lechias ducum, principum ac regum Poloniae	... Sola nequit mori, Quæ, bellicosis immoritur jugis Fortuna: Cælestiq[ue] magnum e tumulo caput æquat orbi.	[5]	
—	Albertus Magnus (бл. 1193–1280)	Compendium theologicae veritatis	Filius est imago Patris	E_3 зв.	без посилання
		Summa theologiae	Naturæ Bonitas	R_4	можливе джерело цитування
—	Alciato, Andrea (1492–1550)	Emblematum	Amor virtutis	R_3 зв.	можливе джерело цитування
Ambr., S. Ambr.	Ambrosius, sanctus (Aurelius Ambrosius) (бл. 340–397)	De officiis ministrorum	Non est gloriosa victoria: nisi ubi fuerint laboriosa certamina.	N_2 зв.	неточне цитування
			Tantus splendor honestatis est; ut vitam beatam efficiat tranquillitas conscientiæ & securitas innocentiæ.	R_4	неточне цитування
Anacreontes	Anacreon (Ανακρέων ο Τήιος) (бл. 570 – бл. 485)	(не встановлено)	Si floribus, vellet Iupiter imponere regnum; Excellit Rosa flores: Est veri Rosa curæ; Et gratæ sunt Superis rosæ.	[1] зв.	цитата в цитаті, див. Simeon Okolski
			Et gratæ sunt Superis rosæ.	B зв.	

—	Antonius a Matre Dei (II пол. XVII ст.)	Apis Libani circumvolitans flores in horto Salomonis... Sive Commentaria in caput decimum Proverbiorum	Linguæ prudens cautela	R_2 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
Apocalypsis		Apocalypsis Ioannis Апокаліпсис (Біблія)	Civitas non eget sole, neq[ue] luna, ut luceat in ea, nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius AGNUS.	I_4 зв.	неточне цитування
Arist.	Aristoteles (Αριστοτέλης) (385–323)	Analytica Priora	necessario contingenti	L_2	можливе джерело цитування
		Ethica Nicomachea	Qui nullum timet omnino periculum, sed adit omnia is audax existit.	P_4 зв.	неточне цитування
			Virtuti laus debetur. [Virtuti suus est honos.]	R_4	неточне цитування, див. Flaminius
		Politicorum libri octo	Omnis laborans requie indiget.	F зв.	
		Rhetorica	Magnanimitas est magnarum rerum, & excelsarum beneficentia.	R_4	неточне цитування
Arrian.	Arrianus (Αρριανός, Lucius Flavius Arrianus) (бл. 86 – бл. 160)	De expeditione Alexandri	Labores & præclara facinora adeuntibus, & vita ipsa, cum virtute conjuncta, jucunda est: mors nequaquam acerba, immortalem nominis sui gloriam relinquentibus.	G_2 зв.	неточне цитування
Aurelius	(не встановлено)	(не встановлено)	E nobili vite, vinum generosum posteritas hausit.	L_2	можливо помилково, див. Krzykowski

Ausonius, Auson.	Ausonius (Decimius Magnus Ausonius) (310–395)	De rosis nascentibus	Vidi, Pæstano, gaudere rosaria, cultu, Exoriente novo, roscida Lucifero.	A_2	
			Quam longa una dies, ætas tam longa rosarum; Quas pubescentes, juncta senecta premit.	I_2	
		Epigramata	... Monumenta fatiscunt: Mors etiam saxis, nominibusque venit.	I_4	
B. M., B. Mantuanus	Baptista Mantuanus (Spagnoli, Giovanni Battista) (1448–1516)	Carmina de fortuna Francisci Marchionis Mantuae	Illud opus cœleste fuit, Te gloria sæcli Non moritura Tui, facinus narrabitur istud.	I_3 зв.	
		Divinum secundae parthenices opus sanctiss. virg. Catharinae passionem heroico carmine	[Fugiat gloriam,] cui sua vita scelerum est catasta.	L_2	можливе джерело цитування, неточне цитування, див. Barradas
		Epigrammata ad Falconem	Longo Lachesis jam fessa labore, Cogitat immiti rumpere fila manu ...	I	
—	Balbín, Bohuslav (1621–1688)	Epitomes rerum bohemicarum, seu: Historiae Boleslaviensis	votivam tabulam, ad aras Iovis	L_2 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
Balbus Poeta	Balbus, Hieronymus (Balbi, Girolamo) (бл. 1450 – бл. 1535)	Carmina	Numina quid colimus? procul cum Pallade, venus; Mars procul, & nitida casta Dianna coma. Sola habites omni divina pecunia templo.	M_3	неточне цитування
—	Balde, Johann Jacob (1604–1668)	Lyricorum	In hanc necessitatem nascimur; ut moriamur.	[4] зв.	без посилання, неточне цитування
Balduinus Cabillavius	Cabilliau, Baudouin (1568–1652)	Epigrammata	Quidquid alit prægnans folio de pubere bombix, Piseove serit Elis amœna solo, Induis.	C_3	

—	Barradas, Sebastião (1542–1615)	Itinerarium filiorum Israel ex Aegypto in terram repromissionis	Fugiat gloriam, [cui sua vita scelerum est catasta].	L_2	можливе джерело цитування, неточне цитування, див. B. M.
—	Beda Venerabilis (бл. 673–735)	Homiliæ	Nihil prodest alieno fulgere, si proprius abest fulgor.	L_2 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
Bern. Bahusius, Bernard. Bahusius	Bernardus Bauhusius (Bernhard van Bauhuysen) (1575–1619)	Epigrammata	Vindex non claudo est pæna secuta pede.	A_4	
			Et fons vitreus irrigator horti.	E зв.	
			Seu duris igitur, seu lætis utere rebus: Spinis mixta Rosa est, spinaq[ue] mixta rosis.	H_2	
			Mitte rosas manibus, Vates meus.	I_2 зв.	
			Ille olim rosa vera cinis nunc pallida.	K_4	
			Sic rosei fluxere sinus.		
			Unam multa cingit spina Rosam.	M_2	помилково: Iacob. Biderm., неточне цитування
			Spinis mixta Rosa est.	R_2 зв.	
Bernard. Sabin, Bernard. Stefonius Sabinus	Stefonio, Bernardino (1560–1620)	Crispus	Virtus ætherei progenies Patris	[4] зв.	
			Virtus diu latere pressa, major invidia nequit: merses profundo, pulchrior solito emicat.	L_4 зв.	
—	Bernardus Claraevallensis (бл. 1090–1153)	Tractatus de interiori domo seu De consientia aedificanda	Vanus sermo, vanæ conscientiæ est index.	R_3	помилково: Hugo, неточне цитування

Bion	Bion Borysthenites (Βίων ο Βορυσθενί-της) (325–250)	(висловлювання)	Gloria mater annorum	[4]	
Birkowski	Birkowski, Fabian (1566–1636)	(не встановлено)	Iest iedno morze nazwane Parium; w ktorym miasto wody niemasz nic innego, iedno kwiecie.	B_4 зв.	
Boet., Boeth., Boetius	Boethius (Anicius Manlius Severinus Boethius) (бл. 477–524)	De consolatione philosophiae	Repetunt proprios quæque recursus. Redituque, quo singula gaudent, ...	I	неточне цитування
			Magna Titulis fulgeat clara Domus.	[51] зв.	
			Non virtutibus ex dignitate, sed ex virtutibus dignitati, honor accedit.	R зв.	неточне цитування
—	Brochmand, Jesper Rasmussen (1585–1652)	In canonicam et catholicam Jacobi Epistolam commentarius	Fuga Iræ & Iracundiæ	R_3 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
Camerarius	Camerarius, Joachim (Jr.; 1534–1598)	Symbola et emblemata	Excubias vigilanter agas, tibi ne irruat hostis.	O	
Cant., Cant. Cantic.		Canticum Canticorum Пісня Пісень (Біблія)	Ogrod Maria Zamkniony [wydała Kwiat Iesseyski, dziwnie rozwiniony]	[3]	див. Isaiae
			Kwiat polny	B_4 зв.	цитата в цитаті, див. Simeon Okolski
			Ego sum flos campi	D	без посилання, цитата в цитаті, див. Simeon Okolski
Casim. Godefr. Obrinski/ Obryński	Obryński, Kazimierz Gotfryd (?–1678)	Berestecensis Bellona	Laurigeram jam tendo chelym, fidibusq[ue] canoris, ...	E_4	
			... Alta sub cæde rotatur Alea bellorum, virtus, Furor, Ira Scelusque, ...	N_3	

			Galea alta tremendi Ardescit capitis; super ære rubente, Leonem Instaurat.	P_3	
		(не встановлено)	Æthereis sidus sero te partibus addas.	L_2 зв.	
			Prima, Rector præ fronte frementem Quadrupedem, adversas, armis ciet acer, in alas.	M_2 зв.	
			Almum ... Rectorem belli admonuit; Occurrat ut ausis Barbaricis.	N зв.	
Casim. Koiałowicz	Kojałowicz-Wijuk, Kazimierz (1617–1674)	Plausus Epithalamicus (in: Panegyrici Heroum varia)	Mortibus perennamur. Semel nobis ac orbi occideremus; si semper viveremus.	K_3 зв.	
Casim. Sarb. – див. Sarb.					
Cassiod., Cassiodorus	Cassiodorus (Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus) (бл. 485 – бл. 585)	[Epistolarum]	blandiente meritorum pompa	[5]	без посилання, неточне цитування
			Gloriosis magis placent preconia, quam tributa	[7] зв.	без посилання, неточне цитування
			Res minor ad potioris currit exemplum.	B_4	
			Magna meritorum pompa est, juditium Regale.	C_4	неточне цитування
			Crescere virtutes solent ad preconii fastigium	L_2	неточне цитування
			Similitudinem suorum felix vena custodit.		
Catulus, Catullus	Catullus (Gaius Valerius Catullus) (бл. 84 – бл. 54)	Carmina	Nascetur vobis expers terroris Achilles.	[6] зв.	
			Extrahit insomnes bellorum fabula noctes.	[7]	помилково, див. Lucan.
—	Chilon (Χίλων ὁ Λακεδαιμόνιος) (бл. 625–552)	(висловлювання)	Prius cogitandum quid loquaris, quam lingua prorumpat in verba.	R_3	переклад, див. Manuzio

Cic.	Cicero (Marcus Tullius Cicero) (106–43)	Cato Maior, seu de senectute	Quis tantos labores diurnos, nocturnosq[ue] domi, militiæq[ue] suscipit? ...	1 зв.	неточне цитування
			Optimi cuiusque animus, maxime ad immortalitatem gloria nititur.	M_4	неточне цитування
		De Natura Deorum	Quis Centaurum fuisse, aut chimeram putet? quæq[ue] anus tam excors inveniri poterit, quæ illa, quæ quondam credebantur, apud inferos portenta extimescat.	M зв.	цитата в цитаті, див. Simeon Okolski. Origo
		Epistulae ad Brutum	tam Fideliter, quam Honorifice	L	можливе джерело цитування, неточне цитування
		In L. Pisonem Oratio	fumosis Majorum ceris	L_2 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
		In M. Antonium oratio Philippica IX	Vita mortuorum, in memoria vivorum est posita	[7]	неточне цитування
		In M. Antonium oratio Philippica XIV	Patrum conscriptorum	[6] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
		Post reditum in Senatu	Naturæ Bonitas	R_4	можливе джерело цитування
		Pro Archia Poeta oratio	Trahimur omnes laudis studio: & optimus quisque maxime gloria ducitur.	L_2	
		Pro P. Sestio oratio	Vita brevis est. Gloriæ cursus sempiternus.	L_4 зв.	неточне цитування

		Somnium Scipionis (Scholiis Petri Olivarii)	extra inhabitabiles zonas	[6]	можливе джерело цитування, неточне цитування
		Tusculanae disputationes	Licuit esse otioso Themistocli, licuit Epaminondæ.	F зв.	
			Quum optimus quisque maxime necessitati serviat, esse aliquid verisimile est, cuius post mortem sensum sit habiturus.	N_3	неточне цитування
			Ira [:ut inquit Ennius:] est initium insaniæ.	R_3 зв.	неточне цитування
Claud., Claudianus	Claudianus, Claudius (бл. 370 – бл. 404)	De consulatu Stilichonis	Magni custos Clementia mundi.	E_3	
		De raptu Proserpinae	Hæc graditur stellata rosis, hæc alba ligustris.	B_4	
		Epistula ad Probinum	Fors juvat audentes, prisci sententia vatis.	H_3	
		Epithalamium in nuptiis Honorii et Mariae	Geminæ Pestana rosæ per jugera regnant.	A_3	
		In Rufinum	Nutrix discordia belli.	A_2 зв.	
		Laus Serenae Reginae	Nobilitas, cunctis exordia pandit Laudib[us], atq[ue] omnes redeu[n]t in semina vires.	C	неточне цитування
		Magnes	Ferrea Martis forma nitet	[5] зв.	без посилання
			Sanguinea qui cuspide verberat urbes.	[6] зв.	
		Panegyricus de consulatu Manlii Theodori	Peragit tranquilla potestas, Quod violenta nequit.	E_3	без посилання
			Mandataq[ue] fortius urget imperiosa quies.		
		Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti	Ante fidem Solis judiciumque poli	E_3 зв.	без посилання

—	Colgan, John (1592–1658)	Acta sanctorum veteris et maioris Scotiae, seu Hiberniae sanctorum insulae	vir genere, & virtutibus clarus	Q_3 зв.	можливе джерело цитування
—	Commynes, Philippe de	Mémoires	Magna mutatio rerum sequitur, ex victoriæ etiam parvæ mome[n]to.	K_2 зв.	переклад, див. Quidam in aphor. Polit. Sylva
Corn. Gallus	Gallus (Gaius Cornelius Gallus) (бл. 69 – бл. 26)	Elegia	Cuncta trahit se cum vertitq[ue] volubile tempus.	O_3 зв.	можливо помилково, див.: Maximianus, неточне цитування
—	Cornelius Cornelii a Lapide (Cornelis Cornelissen van den Steen) (1567–1637)	Commentaria in scripturam sacram. T. 2. In Iosue, Iudices, Et Ruth Commentarii	Hæc vobis Iupiter hæreditario dedit	[6]	можливе джерело цитування, неточне цитування
Cromer, Martinus Cromerus	Kromer, Marcin (1512–1589)	Oratio in Funere optimi et maximi principis Sigismundi	Magnorum virorum & excellenti virtute præditorum laudes celebrare, ...	R зв.–R_2	неточне цитування
		De origine et rebus gestis Polonorum / O sprawach, dziejach i wszystkich innych potocznościach koronnych polskich	Ian Szczytski doświadczony mąż, z Herbu Doliwy	C_3 зв.	неточне цитування, див. Paprocki, Simeon Okolski
Curtius	Curtius (Quintus Curtius Rufus) (? I ст. н. е.)	Historia Alexandri Magni Macedonis	Honestam mortem fortes viri voto quoque expetunt	[5]	неточне цитування

D. Salvator Carducius	Carducius, Salvator (Carducci, Salvatore) (роки життя не встановлено)	(не встановлено)	Ut erigat vireta, rivus irrigat.	E зв.	
D. Thomas	Thomas Aquinas (1225–1274)	Commentaria in libros Aristotelis de caelo et mundo	Sitis magis agit, quam fames.	N_2 зв.	
		Expositio super librum Boethii De Trinitate	altior rerum scientia tangit	[7] зв.	можливе першоджерело для цитування
		In Psalmos Davidis expositio	omni stabit altius Fato	[7]	можливе першоджерело для цитування
		Summa theologiae	*Ty byłeś we wszystkim* boni sui diffusivum: *iak też* reciproce*, wszystkich* bonitas, *ku Tobie wierną swą* effundebat *propensię*.	E_3	можливе джерело цитування, неточне цитування
Democritus	Democritus (Δημόκριτος) (бл. 470 – бл. 370)	(не відомо)	Audacia principium actionis est: fortuna vero dominatur fini.	P_4 зв.	переклад, неточне цитування
Demostenes	Demosthenes (Δημοσθένης) (384–322)	Gnomologia	Raræ felicitatis est, multa prælia, eaq[ue] prospere gerere.	K_2 зв.	переклад
Dion., Dion. Halic.	Dionysius Halicarnasseus (Διονύσιος ο Αλικαρνασσεύς) (бл. 60 – бл. 7)	Antiquitates Romanae (Ῥωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία)	Humanam nobilitatem, in nulla alia re, quam in virtute positam censeamus.	R_4	неточне цитування
		Ars rhetorica (Τέχνη ῥητορική)	Nihil est in rebus humanis perpetuum.	K зв.	неточне цитування

Długosz	Długosz, Jan (1415–1480)	Historia Polonica	Anno 1391	C_3 зв.	неточне цитування, див. Paprocki, Simeon Okolski
— [Ecclesiasticus]		Liber Ecclesiasticus Книга Премудрості Ісуса, Сина Сираха (Біблія)	Quid superbis terra & cinis?	K_4	помилково: Orig.
Esaiae – див. Isaiae					
Euripid	Euripides (Ευριπίδης) (бл. 480 – бл. 406)	Danae (Δανάη)	Bene moritur, quisquis moritur, dum lucrum facit.	[5]	переклад
Ex Magnæ molis Magna ruina – див. Stubski, Ioannes					
Ex Panegyrico ... Dies Æternitatis	Łosiewski, Krzysztof (1649–1712)	Dies æternitatis	Argumentosa res est Pietas. Ex laudabili antecedente, Pueritia, laudabilem infert vitæ consequentiam.	I_3 зв.	
Ex Phœnice Rhet. – див. Kwiatkiewicz					
Ex Regia Infulati Solis	Wiszniowski, Grzegorz Wojciech (II пол. XVII ст.)	Regia infulati solis	Est suus Infulæ Honos, novitque Pedum, venerandi Sceptri obiisse vices. ...	C	неточне цитування
Ex Silio Italico – див. Sil. Ital.					
Ezd. [Ezch.]		Prophetia Ezechielis Книга пророка Єзекіїля (Біблія)	Dać miarę wiatrom dyszącym straszliwie; Pokazać wagę ognia wyrazliwie	E_4 зв.	вільний переклад
Faustus Andrelinus, Faustus	Andrelini, Publio Fausto (бл. 1462–1518)	Amores sive Livia	Æternæ facimus vaga murmura Famæ.	[2] зв.	неточне цитування, повторено на гравюрі
		Hecatodistichon	Nil melius lingua, nil peius eadem.	R_3	неточне цитування

		Praefationes duae: altera de vivente: altera de defuncta Anna Francorum regina & Britanniae duce	Sæva Fatorum inclementia	E_3 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
		(не встановлено)	Charius est laudi consuluisse suæ.	[7] зв.	вірогідно, неточне цитування
Flaminius	Flaminio, Marcantonio (Flaminius, Marcus Antonius) (1498–1550)	Carmina	Divum Roma domus, & caput urbium.	B_4	
			[Virtuti laus debetur.] Virtuti suus est honos.	R_4	див. Arist.
Florus	Florus (Lucius Annaeus / Publius Annius / Julius Florus) (бл. 74 – бл. 140)	Epitome rerum Romanarum	domestici belli tempore, Pompeij & Iulij Cæsaris; Varri cum Didio; Antonij cum Octavio; refert *Florus*	M	відсилка в цитаті, див. Simeon Okolski
Fortunatus, Fortunat.	Fortunatus, Venantinus Honorius Clementianus (бл. 530 – бл. 600/609)	Carmina	Nec locus est, ubi se gloria celsa neget.	A зв.	
			Pinxeruntq[ue] locum, variato germine, flores.	A_3	
			Respirant, croceis depicta coloribus, arma.	B_2, E_2 зв.	неточне цитування
			Hic, ver purpureum viridantia gramina gignit, Et paradisias spargit odore rosas.	E_2 зв.	неточне цитування
Franc. Petr.	Patrizi, Francesco (Petrić, Frane) (1529–1597)	De regno et regis institutione	Laus frigida, est quædam species vituperationis.	M_2	неточне цитування
Genes.		Liber Genesis Буття (Біблія)	ex omni ligno	[7]	можливе джерело цитування

			Ponam arcum meum in nubibus.	H зв.	неточне цитування
			Nembrot wnuk Chamow, pierwszy Architekt wieży Babilońskiey: ten żył Roku świata 1800. Po potopie zaś około setnego roku	L_4	вільний переклад
—	Gregorius I, papa (Gregorius Dialogus) (бл. 540–604)	In Beatum Iob moralis expositionis	Nemo vires suas in pace probavit. Si bella desunt, virtus experimento caret.	N	можливе джерело цитування, див. Kwiatkiewicz
—	Grotius, Hugo (Hugo de Groot) (1583–1645)	Annotationes in libros evangeliorum (Annotationes in Evangelium ad Lucam)	*iak też* reciproce, *wszystkich* bonitas, *ku Tobie wierną swą* effundebat *propensię*	E_3	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Guillaume le Breton (бл. 1165 – бл. 1225)	Philippide (Petro Karloto Philippi Regis Francorum filio salutem)	Fama perit, pereunt ubi carmina Vatum.	A_2	без посилання
— [*ad* Hebraeos]		Epistula ad Hebraeos Послання до Євреїв (Біблія)	statutum est semel hominibus mori	[4]	без посилання, неточне цитування
Hierem. Drexelius, Herem. Drexelius	Drexel, Jeremias (1581–1638)	Aeternitatis Prodromus mortis nuntius	Gloriosius multo est, sua virtute, quam temporis dono senuisse.	E_3	
			O subitos rerum turbines! o precipites vel firmissimorum lapsus!	K_2	
Hippocr.	Hippocrates (Ἱπποκράτης) (бл. 460 – бл. 370)	Aphorismorum	Labores spontanei indicant morbos.	R_4 зв.	переклад

Homerus	Homerus (Ὅμηρος) (VIII ст. до н. е.)	Ilias (Ιλιάδα)	vir armis & animo inclytus	O_3	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Exosus ... ille veluti inferni portæ: Qui aliquid quidem occultum habet in mentibus, aliud vero ore profert.	R_3 зв.	неточне цитування
—	Horapollo (Ὡραπόλλων) (V ст.?)	Hieroglyphica	[pervigil Tubarum sonitu,] et sui et Orbis Custos	[7] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування, див. Virg.
Hor., Horat.	Horatius (Quintus Horatius Flaccus) (65–8)	Ars Poetica	Semper feriet hic, si quando minabitur arcus.	M	без посилання, неточне цитування
		Carmina	Vitæ summa brevis	[4]	
			Romanæ fidicen Lyræ	[4] зв.	без посилання
			favore Vatum	[6]	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Virtus nutrita faustis sub penetralibus virtus faustis nutrita sub penetralibus	[6], L_2	неточне цитування
			[bellis acer Haletus,] et Scelenus sciens pugnæ	[6]	неточне цитування, див. Virg.
			Parum sepultæ distat inertiæ celata virtus.	[8] зв.	неточне цитування

			Vixere fortes ante Agamemnona Multi: sed omnes illacrymabiles Urgentur, ignotique longa ...	[9]	
			Chartæ si sileant, si quid bene feceris ipse, Mercedis facti ceperis inde nihil.		помилково: Ovid., неточне цитування
			Dignum laude virum Musa vetat mori: Musa cælo beat.	[9] зв.	неточне цитування
			Ministra fulminis ales, [Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.]	A	можливе джерело цитування, див. Weinrich, частково повторено на гравюрі
			Ego, postera crescam laude, recens.	A_2	
			Flores amœnæ, ferre juvat rosæ.	C3	неточне цитування
			Non, ego Te meis Chartis in ornatum sileri, Totq[ue] Tuos patiar labores	F_2 зв.	неточне цитування
			Si fractus illabatur orbis, Impavidum ferient ruinæ.	Q_2 зв.	
			Virtus repulsæ nescia sordidæ, Intaminatis fulget Honoribus.	R_3 зв.	
		Epistulae	Principibus placuisse viris non ultima laus est.	I зв.	неточне цитування
			I bene, quo virtus tua Te vocat, i pede fausto. Grandia laturus meritorum Præmia. Quid stas?	R зв.	неточне цитування
			Ira furor brevis est.	R_3 зв.	
			Dii Tibi divitias dederunt artemque fruendi.	R4	помилково : Mart.
		Satirae	Fulgente trahit constrictos gloria curru.	Q_4	

Horatius/Horat. Tursellinus	Torsellino, Orazio (Torsellinus, Horatius) (1545–1599)	Epitome Historiarum	Troia eversa, anno a Mundo condito, ...	[9]	неточне цитування
			Nembrotus Chami nepos, anno post diluvium circiter centesimo, auctor cæteris fuit; ...	L_4	неточне цитування
Hugo	Hugues de Saint-Victor (бл. 1096–1141)	De anima	Vanus sermo, vanæ conscientiæ est index.	R_3	помилково, див. Bernardus Claraevallensis
Iac.		Epistula Iacobi Послання Якова (Біблія)	Et lingua ignis est: universitas iniquitatis.	R_3	
			Fuga Iræ & Iracundiæ	R_3 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
Iac. Bll. [Bil.]	Billy, Jacques de (1602–1679)	Anthologia sacra	Qui pia vota facit, thus dedit ille Deo.	I_3	
Iacob. Biderm., Iacob. Bidermanus	Bidermann, Jakob (1578–1639)	Epigrammata	Unam multa cingit spina Rosam.	M_2	помилково, див. Bern. Bahusius
		Heroum epistolae	Ite Rosæ, ite Croci, morituri Gloria ruris: Iam mihi perpetuo, prata Colore virent.	K зв.	неточне цитування
Iacobus Masenius	Masen, Jacob (1606–1681)	Speculum imaginum veritatis occultæ	Sæpe, lapidosa fons limpidus exilit alga: Nativique nihil, sordibus unda trahit.	E зв.	неточне цитування
Ianicius	Janicki, Klemens (1516–1543)	Vitae archiepiscoporum gnesnensium	Effusus donator opum, sumptuq[ue] superbo: A mensa, stomachi languidioris erat. Hunc, nova Cardineo texit Fortuna Galero: Sarmatico nulli, quod dedit ante, viro.	C_2 зв.	
— [Ieremias]		Liber Ieremiae Книга пророка Єремії (Біблія)	stylo ferreo, in ungue adamantino	L_2 зв.	без посилання

—	Imperiale, Giovanni Vincenzo (1582–1648)	Dello stato rustico	sple[n]dente Honore	[6]	можливе джерело цитування, переклад
Ioah. Camerarius	Camerarius, Joachim (Sen.; 1500–1574)	Vita Georgii Principis Anhaltini	Georgius Princeps Anhaldinus solebat dicere: valde optandum esse; ...	O	неточне цитування
Ioannes Campus, Ioannes Campanus	Campano, Giovanni Antonio / Giannantonio (1429–1477)	De Miseria Poetarum (In: Carmina)	Carmen eversas Babylonis arces, Ilij muros, Tyriæque Thebes, Alteram Theben penitus ruentem, stare coegit.	G_3	
			Nemo tam claro genitus parente, Nemo tam clara probitate fulsit, ...	L_2 зв.	неточне цитування
Ioannes Stubski – див. Stubski, Ioannes					
Iob.		Liber Iob Книга Йова (Біблія)	Vestivi me sicut vestimento. & diademate, judicio meo.	[2] зв.	
Isaiae, Esaiae		Liber Isaiae Книга пророка Ісаї (Біблія)	Corona gloriæ & sertum exultationis.	[2] зв.	
			Galea salutis in capite eius.		
			[Ogrod Maria Zamkniony] wydała Kwiat Iesseyski, dziwnie rozwiniony.	[3]	без посилання, див. Cant.
Isocrates	Isocrates (Ισοκράτης) (436–338)	Ad Philippum oratio	cogites, velim, mortale corpus nos habere: sed gloria & laudibus fieri compotes immortalitatis	[4]	неточне цитування
—	Justinus, Marcus Junianus (? II–III ст.)	Historia Philippicae	tonante bello	[6]	можливе джерело цитування
Iuven.	Juvenal (Decimus Junius Juvenalis) (бл. 60 – бл. 132)	Saturae	fumosis Majorum ceris	L_2 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Mobilis & varia est ferme natura malorum.	R_4	

Kański	Kącki, Krzysztof (бл. 1570 – бл. 1655)	Vitae Archiepiscoporum et Episcoporum ecclesiæ Cracoviensis	w Rzymie żyć przestał.	C_2	цитата в цитаті, див. Simeon Okolski, переклад
			Ian Lutek, Syn Iana Lutka Sędziego Kaliskiego, był Biskupem Krakowskim, ...		відсилка в цитаті, див. Paprocki, Simeon Okolski
Kochan.	Kochanowski, Jan (1530–1584)	Pieśni	Może kto, ręką sławy dostać w boiu; Może wymową, y rządem w pokoiu.	[6] зв.	
—	Krzykowski, Wacław (бл. 1599–1660)	Sacro-civilis politia	E nobili vite, vinum generosum posteritas hausit.	L_2	можливо помилково: Aurelius, можливе джерело цитування, неточне цитування
[Kwiatkiewicz]	Kwiatkiewicz, Jan (1629–1703)	Eloquentia Reconditior	laudatore ... calamo	[6]	можливе джерело цитування
		Phœnix rhetorum	Currit per Olympia famæ.	[5] зв.	без посилання
			Nemo vires suas in pace probavit. Si bella desunt, virtus experimento caret.	N	
Laert. Diog	Diogenes Laërtius (Διογένης Λαέρτιος) (180?–240?)	Vitae Philosophorum	Noli cito loqui: est enim insaniæ indicium, dicebat Bias.	R_3	неточне цитування
Livius	Livius, Titus (64/59 – 12/17)	Ab urbe condita (Historiae)	occinentibus classicum tubis	[6]	можливе джерело цитування, неточне цитування

			Patrum conscriptorum	[6] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Ultimum supplicium humauornm Fames.	F_2	неточне цит.
			Fames, quam pestilentia tristior.		
			fausto omine	O_2	можливе джерело цитування, неточне цитування
Lucan., Lucanus	Lucanus (Marcus Annaeus Lucanus) (39–65)	Pharsalia	O rerum, mistiq[ue] salus, concordia, mundi, Et sacer orbis amor!	[7]	
			Extrahit insomnes bellorum fabula noctes.		помилково: Catullus
			Vulnera miscebunt fratres, bellumq[ue] coacti, Hoc potius civile, gerent.	A_2 зв.	
			Fraterno, primi maduerunt sanguine, muri.	B_2 зв.	
			Ferrum, mortemque timere, Auri nescit amor.	M_3	
Lucan. ad cal. Pisonem, Luc. Ad Calu. Pisonem	(невідомий)	Laus Pisonis	Possumus æternæ nomen committere famæ.	[9]	
			Tu mihi Mecœnas tereti cantabere versu.	P_3 зв.	
Manil.	Manilius, Marcus (I ст. н. е.)	Astronomica	Omnia mortali mutantur lege creata:	[5] зв.	
[Manuzio]	Manuzio, Paolo (1512–1574)	Adagia optimorum utriusque linguae scriptorum omnia	(ad) rectefactorum conscientiam / in rectefactorum conscientiis	[7] зв., E_3 зв., L_2 зв.	можливе джерело цитування
		Apophthegmata [ex optimis utriusque linguae scriptoribus]	Prius cogitandum quid loquaris, quam lingua prorumpat in verba.	R_3	див. Chilon

Maphæus	Vegio, Maffeo (Vegius, Maphaeus) (1407–1458)	Aeneidos Liber XIII	Vehet super æthera virtus.	R_3 зв.	
—	Marchantius, Jacobus (1587–1648)	Vitis florigera in qua doctrina et veritas evangelica continetur	vernante pace	[6]	можливе джерело цитування, неточне цитування
Marcin Bielski	Bielski, Marcin (1494–1575)	Kronika	A że pod Liwą to się stało, z tey przyczyny, Te Roze, Doliwą, swę wzieły mianowiny.	B	помилково, див. Paprocki
			A był to Brat rodzony Swiętego Alberta Męczenika ...	B зв.	можливо помилково: Miechovius, неточне цитування
			Hector, z Herbu Rozy, Familii Rozynow: skąt początek wiodą Poraiowie: a od Poraiow, Dom Doliwow rozszerzył się. Dorsprung, z Herbu Centaurow...	B_3	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Ten Ian Biskup Poznański, Podkanclerzy Koronny, od Krola Kazimierza posłany w Gallią do Papieża, umarł w Awinium... Ten był potwierdzon od Klemensa szostego Papieża.	C_2	помилково, див. Paprocki, Simeon Okolski
Mart., Martialis	Martialis (Marcus Valerius Martialis) (бл. 40 – бл. 104)	Epigrammata	Post Fata venit gloria.	[7]	
			magni conscia partus	[7] зв.	
			Terrarum Dea, gentiumq[ue] Roma.	B_4	
			I, felix Rosa, mollibusq[ue] sertis. Nostri cinge comas Apollinaris.	D	
			Refert serus præmia digna cinis.	E_3 зв.	неточне цитування
			Expectant curæ, catenatiq[ue] labores.	H_3 зв.	

			Quid, non longa dies? quid, non consumitis anni?	O_4	
			Dii Tibi divitias dederunt artemque fruendi.	R_4	помилково, див. Hor.
Martinus Cromerus – див. Cromer					
Math. Casim. Sarb. – див. Sarb.					
—	Matthiae, Christian (1584–1655)	Theatrum historicum theoretico-practicum in quo quatuor monarchiae ... describantur	vir genere, & virtutibus clarus	Q_3 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Maximianus (VI ст.)	Elegia	Cuncta trahit se cum vertitq[ue] volubile tempus.	O_3 зв.	можливо помилково: Corn. Gallus
—	Mayre, Jacobus (XVII ст.?)	Liladamus ultimus rhodiorum	urit gloriæ amor	[7] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
Menander	Menander (Μένανδρος) (342–293/291)	—	Orationi brevi multum inest Sapientiæ.	R_3	помилково, див. Sophocles
Miechovius	Maciej z Miechowa (Maciej Miechowita) (1457–1523)	Chronica Polonorum	A był to Brat rodzony Swiętego Alberta Męczenika ...	B зв.	вільний переклад, див. Marcin Bielski
			Było to Roku 1463.	C_3 зв.	переклад
			Dolabellam & Pompeium vicissent: iram Cæsaris evitando, plurimi cum Libone, seu Palemone, quinquaginta nobiles, in ora Lithuaniæ, ubi nunc Samogitia, pervenerant: unde *Miechovius*	M зв.	помилкова цитата в цитаті, див. Simeon Okolski. Origo

Moschion	Moschus (Μόσχος ο Συρακούσιος) (II ст. до н. е.)	Pheraeis (?)	Quid juvat mortuos, qui non amplius sunt, affligere.	I_3	
—	Nazarius (IV ст.)	Panegyricus Constantino Imperatori (in: XII Panegyrici Latini)	Rapitur in similitudine[m] suoru[m] excellens virtus.	L_2	без посилання, неточне цитування
Neotericus, Neoter.	(не встановлено)	(не встановлено)	Commendatrix est gloriose factorum fama, omnia circumvolans, omnia penetrans, ...	A зв.	
			Comtemptuosam per silentia videtur traxisse vitam; quem, provida perennitatis fama noluit esse sui memorem.		
			His, juvat Aonium verbis efferre cothurnum.	B	
			Speciosa quidem gloria est sanguine orta: sed periculorum plena, aspera bellis, clade regnorum turgida suberbe.	B_4	
			Heroes, sive vincant, sive cadant, æque gloriosi.	1	
			... Non pereuntibus, Stipatus Rosis, frontis apex nitet: Ast inter exosas, labantum, Stat Rhodio similis Colosso, Rerum pruinas.	Q_2 зв.	
—	Neuhusius, Regnerus (Neuhaus, Reiner) (1608–1679)	Poemata iuvenilia	Tarde suspensi signa furoris, pensat gravitate Deus.	A_3 зв.	помилково: Nicol. Avanc., неточне цитування
Nicetas Acominat.	Nicetas Choniates (Nicetas Acominatus, Νικήτας Χωνιάτης) (бл. 1155–1217)	Historia	Fama nihil inpervestigatum, aut occultum sinit.	S зв.	неточне цитування

Nicol. Avanc., Nicolaus Avancinus	Avancini, Nicola (1611–1686)	Alexius Comnenus	... Lenta, si vindex Deus Tonitrua librat, manu tandem tamen Severiore torquet.	A_3 зв.	неточне цитування
		Hermenegildus (in: Poësis dramatica)	Roma sedendo stetit	[6] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
		—	Tarde suspensi signa furoris, pensat gravitate Deus.	A_3 зв.	помилково, див. Neuhusius
Orig.	Origenes (Origenes Adamantius, Ωριγένης) (бл. 184 – бл. 253)	Homilia in Ezechielem	Quid superbis terra & cinis?	K_4	помилково, див. Liber Ecclesiasticus
Ovid., Ovidius, Ovi.	Ovidius (Publius Ovidius Naso) (43 р. до н. е. – 17/18 р. н. е.)	Ars amatoria	Eximia est virtus præstare silentia rebus: At contra gravis est culpa, tacenda loqui.	R_3	неточне цитування
			Obsequium tigrosque domat tumidosque leones.	R_3 зв.	неточне цитування
		(de Ponto) Epistulae ex Ponto	Effugiunt structos, nomen honosq[ue] rogos.	[4] зв.	
			Scripta ferunt annos.	[5]	
			Carmine fit vivax virtus, expersq[ue] sepulchri: Notitiam seræ posteritatis habet.		
			Marte ferox, & vinci nescius armis.	[6]	
			Immensum gloria calcar habet	[7] зв.	
			Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis. Immodicus, contra, carpit utrumque labor.	F зв.	
			Laudataq[ue] virtus crescit.	L_2	
		(Epist.) Epistulae heroidum	Nomen ab æterna posteritate feret.	[6]	
			Diruta Marte suo Lyrnessia mœnia vidi.	[6] зв.	неточне цитування
			Permare, per terras, [per tot discrimina rerum]	E_3	без посилання, див. Virg.

		Fasti	Hortus odoratis suberat cultissimus herbis, Sectus humum, rivo lene sonantis aquæ.	[1]	
			Forma placet, niveusq[ue] color, flavique capilli	[5] зв.	
			Dux fieri quilibet aptus erat.	[6]	
			Ut est velox, agitatis pervolat alis	A_2	
			Aurea marmoreo redimicula, demite collo: Nunc alii Flores, nunc nova danda Rosa est.	B_3 зв.	неточне цитування
			Fama manet facti.	E_3	
		Metamorphoses	non est mortale, quod optant	[4]	без посилання, неточне цитування
			tempus edax rerum	[4] зв.	без посилання
			ad magni Tecta Tonantis	[5]	без посилання
			At sibi dat Clypeum, dat acutæ cuspidis hastam, Dat Galeam capiti.	[5] зв.	
			seges clypeata virorum	[6]	без посилання
			Nitido patefecit ab orbu Purpureas aurora Rosas, et plena Rosarum Atria.	[10] зв.	неточне цитування, частково повторено на гравюрі
			Orbe locus medio est, inter terrasque fretumque.	A	
			Tota est ex ære sonanti.		
			Fama tenet, summaque, domum sibi legit, in arce.		
			Ipsa, quid in cœlo rerum, pelagoque geratur, Et tellure, videt, totumque inquirit in orbem.	A зв.	

			Nocte volat, cœli medio, terræque per umbram.		помилково, див. Virg.
			Nec dulci recreat lumina somno.		помилково, див. Virg.
			Totaq[ue] fremit, vocesq[ue] refert, iteratq[ue] quod audit.	A_2	неточне цитування
			Nihil est annis velocius.	E_4	
			Haud timeam magni dixisse palatia cæli.	K зв.	
			Tanta homines rerum incostantia vexat!	K_3	неточне цитування
			Quo magis tegitur, ast magis æstuat ignis.	L_4 зв.	неточне цитування
			sæva rabie	N_2	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Non ego, nostras Abluere artus, lassataq[ue] membra parabam: Sed relevare sitim.	N_2 зв.	неточне цитування
			Labitur occulte, fallitq[ue] volubilis ætas.	O_4	неточне цитування
			Animi Constantia	R_4	можливе джерело цитування
		Tristia	Ardua per preceps gloria vadit iter.	[5] зв.	
			Diva ferox, magni decus, ingeniumq[ue] Parentis		помилково, див. Stat.
			Fortia verbosi natus ad arma fori.	[6] зв.	
			Chartæ si sileant, si quid bene feceris ipse, Mercedis facti ceperis inde nihil.	[9]	помилково, див. Horat.

			Permare, per terras, [per tot discrimina rerum]	E_3	без посилання, див. Virg.
			Nam modo purpureo vires capit Eurus ab Ortu: ...	H зв.	
			Aspera per preceps gloria vadit iter.	L_2	неточне цитування
		—	Nec dulci recreat lumina somno.	A зв.	помилково, див. Virg.
P. M. – див. Manuzio					
Paprocki	Paprocki, Bartosz (бл. 1543–1614)	Gniazdo Cnoty, Zkąd Herby Rycerstwa ... początek swoy maią	A że pod Liwą to się stało, z tey przyczyny, Te Roze, Doliwą, swę wzieły mianowiny.	B	помилково: Marcin Bielski
			Maciey Zacharzewski Rotmistrz, pod Orszą, mąż znaczny, y fortunny ...	D зв.	неточне цитування
		Herby rycerstwa polskiego	Zacharzewscy, tak pod czas pokoiu, iako y podczas woyny, wielką ozdobą Koronie Polskiey znayduią się, y nigdy iey nie upadłemi są Filarami.	[6] зв.	помилково, див. Simeon Okolski
			Zacharzewscy, tamze (:to iest w Kaliskim Woiewodstwie:) Dom starożytny, dobrze w Koronie Polskiey, całey Rzeczy pospolitey zasłużony ...		неточне цитування
			A że pod Liwą to się stało, z tey przyczyny, Te Roze, Doliwą, swę wzieły mianowiny.	B	помилково: Marcin Bielski
			Hnatkowi dobrze u swiata zasłużonemu, Litewskiego Xięstwa Obywatelowi, Krol Iagello, na Seymie Hrodleńskim w nagrodę zasług, pozwolił mieć za Herb Doliwę.	B_2	помилково, див. Simeon Okolski
			Philip, Syn Iana Hrabie, był wzięt po Stephanie, z Domu Pobog, z Dziekaniey Płockiey, ...	C зв.	без посилання, неточне цитування

			[Wawel Gora w Krakowie, ...] Tego Piotra rzeczonego Syrzyk Biskupem Krakowskim opowiada Kathalog. Żył około Roku ... 1347...		без посилання, неточне цитування
			Marcina Biskupa Poznańskiego wspomina Kathalog. Ten żył, Roku 1102. Żył na Biskupstwie lat 19. Umarł, Roku 1122. Po nim nastąpił Bogufał, z Domu Roza.	C_2	без посилання, неточне цитування
			Wawrzynca Biskupa Wrocławskiego, opowiada Długosz, że był wzięt po Cyprianie tamże w Kanoniey, za chęcią przeciwko niemu, ...		без посилання, неточне цитування
			O iednym powiada Kathalog, że był wzięt po Domaracie, z Domu Grzymała, w Roku 1270. Pisze o nim że był człowiek polityczny. Żył lat 30. ...		без посилання, неточне цитування
			[Ten Ian Biskup Poznański, ...] Ten był potwierdzon od Klemensa szostego Papieża.		помилково: Marcin Bielski, неточне цитування
			Ian Lutek, Syn Iana Lutka Sędziego Kaliskiego, był Biskupem Krakowskim, ...		неточне цитування
			Wincentego Kardynała, y Arcibiskupa Gnieźnieńskiego wspomina Katalog, że był wzięt po Woyciesze, z Domu Iastrzębiec w Roku 1437. ...	C_2 зв.	без посилання, неточне цитування
			Ian Szczytski doświadczony mąż, z Herbu Doliwy	C_3 зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування, див. Cromer

			Anno 1391.		можливе джерело цитування, переклад, див. Długosz
			Ten List Krola Stephana Batorego, dany iest Rozrazewskim y całemu Doliwow Pokoleniu, ...	C_4	переклад
			Maciey Zacharzewski Rotmistrz, pod Orszą, mąż znaczny, y fortunny ...	D зв.	неточне цитування
Paulus Franciscus Petronius	Paulus Franciscus Petronius, Paolo Francesco Petrone (можливо Paoli, Pietro Francesco; 1580–1637)	(не встановлено)	Diffluit e gelido fontalis marmore lympha Multiflici assiduas, ore profundit aquas.	E зв.	
Pers.	Persius (Aulus Persius Flaccus) (34–62)	Saturae	Meruitque monstari, & dicier, Hic est.	R зв.	неточне цитування
Peter Kanon	Kanon, Andrzej (1613–1685)	Expeditio legatorum in Gallias	Clarius gemino micat ignis ab igno.	R	неточне цитування
Petrus Dusburch	Peter von Dusburg (бл. 1260 – після 1330)	Chronica Terre Prussiae	Petrus Dusburch Historik Pruski, w Xiędze swoiey Kroynikarskiey, Leszka Czarnego, ktory Panował po Bolesławie Wstydliwym, nazywa Lescelinem.	B	переклад
Philippus Cluverius	Clüver, Philipp (1580–1623)	Introductio in Universam Geographiam	Kodan, według Pliniusza, iest wielka odnoga Oceanu: a według Tacita, iest morze Szwedzkie: też się pospolicie nazywa Balthyckim morzem; albo błękitnym.	P_3 зв.	переклад

			Murcia stołeczne miasto Krolewstwa Hiszpańskiego, ... iest ogrodem całey Hiszpaniey.	Q_3	переклад
Philo Iudeus	Philo Alexandrinus (Philo Iudaeus, Φίλων) (бл. 25 р. до н. е. – бл. 50 р. н. е.)	De mundo	In æterno nihil nec præteritum est, neque venturum est. Existit vere, atq[ue] in rerum natura est.	K	неточне цитування
Pierius Valerius	Valeriano, Pierio (Dalle Fosse, Giovanni Pietro; 1477–1558)	Hieroglyphica	Habent namque rosae, innatam, & latentem vim conciliandi sibi animos principum.	[1] зв.	цитата в цитаті
—	Pinto, Hector (1526–1584)	In Ezechielem Prophetam commentaria	gloria fatorum contemptrix	[7]	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Pius II, papa (Enea Silvio Bartolomeo Piccolomini) (1405–1464)	Historia Bohemica	Nemo est tam Sanctus, qui cupidine gloriæ non tangatur.	L_2	без посилання, неточне цитування
Plaut	Plautus (Titus Maccius Plautus) (бл. 254–184)	Amphitruo	Omnia adsunt bona, quem penes est virtus.	R_3 зв.	
Plutar.	Plutarch (Πλούταρχος) (бл. 46 – після 119)	Vitae parallelae (Βίοι παράλληλοι)	Iucundissimum est spectaculum, Dux, in oculis militum, eodem pane vescens: aut in vili toro quiescens.	O зв.	
Procopius	Procopius Caesariensis (Προκόπιος ο Καισαρεύς) (бл. 500 – після 565)	De Bello Gottico (помилково, насправді: De Bello Persico) (in: De Bellis, Ὑπὲρ τῶν Πολέμων Λόγοι)	Longe præstat cum virtute pugnando perire: quam sine certamine, turpiter incolumem servari.	M_4 зв.	

—	Propertius, Sextus (бл. 50 – між 15 і 2)	Elegiae	Gdy by on był stateczny, Pyramidy by stały; Co się w Niebo, pyszną swą głową napierały.	L_3	можливе джерело цитування, переклад
Proverb.		Liber proverbiorum Книга приказок Соломонових (Біблія)	Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit ab angustijs animam suam.	R_3	
			Mors et vita, in minibus linguæ.		помилково: Zachar., неточне цитування
Prudentius	Prudentius (Aurelius Prudentius Clemens) (348 – бл. 413)	Cathemerinon	Purpureis tecta Rosariis, Omnis flagrat humus.	B_2	
Psalmo	(Біблія)	Liber Psalmorum Книга Псалмів	Lingua eorum gladius acutus.	R_3	
—	Pseudo-Dionysius Areopagita	De divinis nominibus (Περὶ θείων ὀνομάτων)	*Ty byłeś we wszystkim* boni sui diffusivum: *iak też* reciproce, *wszystkich* bonitas, *ku Tobie wierną swą* effundebat *propensię*.	E_3	можливе джерело цитування, див. D. Thomas
Quidam in aphor. Polit. Sylva	Daneau, Lambert (бл. 1530 – бл. 1590)	Politicorum aphorismorum silva	Magna mutatio rerum sequitur, ex victoriæ etiam parvæ mome[n]to.	K_2 зв.	
Quintil., Quint.	Quintilianus (Marcus Fabius Quintilianus) (бл. 35 – бл. 100)	Institutio oratoria	Similes parentibus, ac Majoribus suis, Filii plerumque creduntur.	C, L_2	
Reg., Regum		Liber I Samuelis (Regum I). Перша книга Самуїлова (або Перша книга царств) (Біблія)	Et Cassis ærea super caput eius.	[2] зв.	

		Liber II Regum (Regum IV). Друга книга царів (або Четверта книга царств) (Біблія)	Et ascendit Elias per turbinem in cælum	I_3	
—	Reusner, Nikolaus von (1545–1602)	Anagrammato-graphia	Martis & artis	[6]	можливе джерело цитування
S. Ambr. – див. Ambr.					
S. Ioannes Chrisostomus	Ioannes Chrysostomus (Ιωάννης ο Χρυσόστομος) (347–407)	Commentaria in Novum Testamentum	vir fæmina mollis	L_2	можливе першоджерело для цитування, неточне цитування
		Epistola ad Philippenses	Ubique virtus lucet.	L_4 зв.	неточне цитування
		De precatione	[pervigil Tubarum sonitu,] et sui et Orbis Custos	[7] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування, див. Virg.
S. Isiodorus Pelusiota, S. Isiod. Pelusiota	Isidorus Pelusiota (Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης) (? – бл. 450)	Epistolae	Nihil virtute fortius est, nec violentius.	L_4	неточне цитування
			Ipsa enim rerum mutationes vincens, ab ipsis vinci minime sustinet.		
			Divina quædam res est virtus. o! Beate; Deo grata, & felix, & immortalis, & ab oblivione insuperabilis.	L_4 зв.	неточне цитування
			Virtutem, nihil est quod æquet.		неточне цитування

Salust.	Sallustius (Gaius Sallustius Crispus) (86 – бл. 35)	De coniuratione Catilinae	Quoniam vita, qua fruimur, brevis est; memoriam nostri quam maxime longam, efficere studeamus	[4]	неточне цитування
			vel bello, vel pace, clarum fieri licet.	[6] зв.	
Sapient.		Liber Sapientiae Книга Мудрості (Біблія)	Accipiet pro Galea judicium certum.	[2] зв.	
			Coronemus nos Rosis, antequam marcescant	[8] зв.	
Sarb.; Casim. Sarb; Math. Casim. Sarb.	Sarbiewski, Maciej Kazimierz (1595–1640)	Lyricorum libri IV	Siderum Sacros imitata vultus, Quid lates dudum Rosa? delicatum Effer e terris caput: o tepentis Filia Cœli!	[2] зв.	
			... Si populo duce, Vitæ degenerem carpimus orbitam, Erramus.	[4]	
			Potes ... geminare magna Sæcula fama.	[4] зв.	
			... Ille longum Vixit; æternum sibi, qui merendo, Vindicat ævum.		
			Sibi, quisque famam scribat hæredem.		
			Rapient avaræ cætera lunæ.		
			Quod tibi larga, dedit hora, dextra; Hora furaci rapiet sinistra; ...		
			Incertis equitant lustra Favonijs.	[5]	
			aurum vilius aspici	[7] зв.	без посилання
			Ter niveum tibi Nimbum ligustri, ter Rosarum Puniceum iaciemus imbrem.	[10] зв.	
			Una, quem, nobis dederat juventus, Una, Te nobis rapiet senectus: ...	A	неточне цитування
			Cinis æquat omnes: Et urna, quæ nos colliget, omnium Mensura rerum est.	A_4 зв.	
			Insculpta cœlo gloria sospitat Heroas: anni cætera subruunt: Aulæq[ue], sceptroq[ue], & columnis, Excidium sua dixit ætas.	B_3 зв.	

			Exemplis trahimur, & trahimus retro.	B_4	
			Quem sui raptum gemuere Cives; Hic diu vixit.	E_3	
			Alti navita sanguinis		без посилання
			Virtus marito conscia Numini.	E_3 зв., R_4	
			Fortunæ volucri ludimur impetu.	1	
			Quos fortuna timet, vitat, & acrium Differt prælia mentium.	I_2	
			Frustra Roxani, cingimus oppida Muris, & arceis addimus arcibus; Delubra si squalent, & altis Cælituum viret herba tectis.	I_3 зв.	неточне цитування
			Omnibus, mundi Dominator, horis, Aptat urgendas per inane pennas.	K зв.	
			Mobiles rerum dubiiq[ue] casus, Regna mortalis tenuere vitæ.		
			Heu semper fugaci Gaudia præteritura passu.	K_3	
			Quem per insignes, geniale Ceras, stemma claravit: quem radiante vexit, Gloria curru	L_2 зв.	неточне цитування
			Æternum nihil est: Sacro Quid quid lenta tulit materies sinu: Statur casibus.	L_3	
			... Occidet Quod surgit: sed adhuc surget & occidet, Ritu precipitis pilæ.		
			Regeritq[ue] ab ipso Vulnera tergo.	M	
			Dolosi præterit breve fulgur auri.	M_2 зв.	
			Formosa fortes arma timent vires.	N_3 зв.	
			Humant repentes, Alta ruinæ. Nihil diu felix stetit: inquieta Urbium currunt, hominumq[ue] Fata.	O_3 зв.	неточне цитування
			Cristæ non facient virum, Non arguta suis colla coraliis.	R_2	

			Labuntur tacito summa silentio, Tranquillæq[ue] tacent rotæ, Dum currus vigilium volvitur ignium.	R_2 зв.	
			Procul arduis Virtus se nimium sex posuit jugis.	R_4	неточне цитування
			Exile regnum, Pausilippi, sumus: Sed se obsequentem, qui sibi subdidit, Hic grande fecit: si suasmet Ipse roget, peragatque leges.	R_4 зв.	
Sen.	Seneca Minor (Lucius Annaeus Seneca) (бл. 4 р. до н. е. – 65 р. н. е.)	Agamemnon	magni nata Tonantis, inclyta Pallas	[7]	
			Alia, ex alia, cura fatigat, Vexatque animos nova tempestas.	H_2	
		Hercules furens	Maximus Nemeæ timor, gemuit lacertis pressus Herculeis Leo.	A_3	без посилання
		Hercules Oetaeus (сумнівне авторство Сенеки)	Nunquam stygias fertur ad undas inclyta virtus.	[4] зв.	помилково: Hercules furens, неточне цитування
		Oedipus	corruscante telo	[6]	можливе джерело цитування, неточне цитування
Sil. Ital., Silius, Sili., Sil., Ex Silio Italico	Silius Italicus (Tiberius Catius Asconius Silius Italicus) (бл. 28 – бл. 103)	Punica	Et Pallas Libicis Tritonides edita lymphis	[5] зв.	неточне цитування
			At Mavors moto perturbans aera telo, Et Clypeo campum involvens, Æthnea Cyclopum ...		
			Hæc, ære & duri chalybis perfecta metallo, Atque opibus perfusa Tagi, per singula lætis Lustrat ovans oculis.	[6]	
			... Ire per ora Nomen in æt ernum, paucis mens ignea donat.		

			pax optima rerum	[6] зв.	без посилання
			Per aspera, duro, Nititur ad laudem virtus interrita clivo.	[7]	неточне цитування
			Nec ira Deum, tantum, nec tela, nec hostes, Quantum sola nocet, animis illapsa Voluptas.	F зв.	неточне цитування
			Me cum honor, & laudes, & læto gloria vultu, ...	[51] зв.	
			Et pace & bello, cunctis stat terminus ævi.	L_4 зв.	
			Vigili stant bella magistro.	O	
			Turpe Duci, totam somno consumere noctem.	O зв.	
			Fax mentis honestæ Gloria.	R_4	
Simeon Okolski	Okolski, Szymon (1580–1653)	Orbis Polonus	Flos Rosæ, longe præstat alijs floribus: quapropter inter flores, Rex nuncupatur. Unde Anacreontes: Si floribus, vellet ...	[1] зв.	неточне цитування
			Zacharzewscy, tak pod czas pokoiu, iako y podczas woyny, wielką ozdobą Koronie Polskiey znayduią się, y nigdy iey nie upadłemi są Filarami.	[6] зв.	помилково: Paprocki, переклад
			Zacharzewscii, Reipublicæ, tam in pace, quam in bello proficui suut.		неточне цитування
			Additio duarum Rosarum facta est, Anno 1279 regnante Lescone Nigro, ad arcem Livo.	B зв.	неточне цитування
			Ita trino Rosarum decore, illius labor, virtus, & strenuitas floret, & svaviter odorat.		
			Hnatkowi dobrze u swiata zasłużonemu, Litewskiego Xięstwa Obywatelowi, Krol Iagello, na Seymie Hrodleńskim w nagrodę zasług, pozwolił mieć za Herb Doliwę.	B_2	помилково: Paprocki, можливе джерело цитування
			Sunt tres ROSÆ rubeæ, ex quatuor foliis, constantes.	B_3	

			Kwiat polny, in Cant. Cantic. według Hebrayskiego, iako Rabin Selon, y Rabin Kimi tłumaczą, rozumie się Roza.	B_4 зв.	без посилання, переклад
			Ten Ian Biskup Poznański, Podkanclerzy Koronny, od Krola Kazimierza posłany w Gallią do Papieża, umarł w Awinium, Roku 1348, Czerwca, 6. dnia. ... A Kański pisze, że w Rzymie żyć przestał.	C_2	помилково: Marcin Bielski, без посилання, переклад
			Ian Lutek, Syn Iana Lutka Sędziego Kaliskiego, był Biskupem Krakowskim, ...		неточне цитування, переклад
			Ian Szczytski doświadczony mąż, z Herbu Doliwy	C_3 зв.	можливе джерело цитування, переклад, див. Cromer
			Anno 1391.		можливе джерело цитування, див. Długosz
			Y Marsowa odwaga w Rozrazewskich, ... Pod Zawołoczem, ten Mąż znamienity, Z żale[m] żołnierstwa, z działa iest zabity.	C_3 зв.–C_4	вільний переклад
			Ten List Krola Stephana Batorego, ...		переклад
			Adam florentissimum sæculum Polonum: quem, Sigismundo III, et Vladislao IV regnante, Lubienscii magnifice adornarunt.	C_4 зв.	неточне цитування
			Hebrayczycy, miasto tego, Ego sum flos campi, czytaią. Ego sum Saron. Saron zaś iest pole, między Ioppen y Cæzareią, na ktorym kwitną Roze ...	D	без посилання, переклад

			Mathias, Rhotmagister Celeberrimus ad Orszam et felicissimus. Recte. Sapientem dolor fugit.	D зв.	неточне цитування
			Est Columna e lapide, in cujus limo, aurea Corona super Galeam ...	L_4 зв.	
			Sunt ex Italia allata, in Regnum Poloniæ.		
			[Extinguit famam Erymanthides Ursæ, URSUS.] Ad notandum tamen venit: quod Ursini Romani. ad plagam Occidentalem, ...	M	неточне цитування
			Hippocentaurus, est Homo parte anteriore, posteriore vero Equus, tendens arcum retrorsum in partem dextram, in os draconis.		
			Origo. Ex Imperio Romano, Iulio N. Cæsare imperante, quum contra eum cum Pompeio plurimi fuissent Romani, & Duces illius. ...	M зв.	без посилання, неточне цитування
			Rosa, imperfecto flore, coloris albi, in campo sanguineo, super coronam, eamet rosa.		неточне цитування
			Rosinus Romanus, [:qui idem est, quod Poray:] cum Czecho, a quo Bohemia nativam retinet denominationem ...		неточне цитування
			Dziedziczny Domu, urodzonych Ich Mościow PP. Mazepow Kleynot: Krzyz z wierzchu rozdarty na kształt litery Y: ...	P	без посилання, переклад
			Naturæ Bonitas	R_4	можливе джерело цитування
Sophocles	Sophocles (Σοφοκλής) (бл. 496 – бл. 406)	Aiax (Αίας)	Vel bene vivere, vel bene mori generosum oportet.	1, M_4 зв.	
		Aletes (Αλήτης)	Orationi brevi multum inest Sapientiæ.	R_3	помилково: Menander

Spartian	Spartianus, Aelius (вважається вигаданою персоною)	Scriptores Historiae Augustae	Omnium rerum semper, quasi naturali lege, mutio est.	O_3 зв.	неточне цитування
—	Starowolski, Szymon (1588–1656)	Monumenta Sarmatarum, viam universae carnis ingressorum	Martis & artis	[6]	можливе джерело цитування
Stat., Statius	Statius (Publius Papinius Statius) (бл. 40 – бл. 96)	Silvae	membra accomoda bellis	[6]	
		Thebais	Iam horrida clangunt Signa, Tubæ.	[1]	
			Diva ferox, magni decus, ingeniumq[ue] Parentis	[5] зв.	помилково: Ovid.
			Bellipotens, cui torva genis horrore decoro Cassis, & aspero crudescit sanguine Gorgon.		неточне цитування
			Hortatrix animosi gloria læti.	[6] зв.	
			invida Fata	E_3 зв.	без посилання
Striyk., Stricovius	Stryjkowski, Maciej (1547 – між 1586 і 1593)	Kronika Polska Litewska, Zmodzka, y wszystkiey Rusi...	A te żyiąc niesfornie z sobą się wadziły; Zaczym Litwie, Tatarom, Rusi, otworzyły Do Polski wrota.	A_4 зв.	неточне цитування
			Hector, z Herbu Rozy, Familii Rozynow: skąt początek wiodą Poraiowie: a od Poraiow, Dom Doliwow rozszerzył się. Dorsprung, z Herbu Centaurow. Iulian, z Herbu Ursynow...	B_3	можливе джерело цитування, переклад
			Też Familie, kiedy się rozżyli W kraiu Litawow, do tey przyszły siły, Ze Xiążętami, w silney Litwie były.		неточне цитування
			Gepidy są przodkowie Litwy.	B_4 зв.	неточне цитування
			Sed de hoc vide, si placet, Scriptores antiquos Russorum, apud *Stricovium*	M	відсилка в цитаті, див. Simeon Okolski

			quidam Itali deserentes Italiam, terram Lithuaniæ ingressi: inter quos nobiles venerant quoque: Iulianus; Dorsprongus horum insignior.	M зв.	цитата в цитаті, див. Simeon Okolski. Origo
Stubski, Ioannes	Stubski, Jakub Jan (I пол. XVII ст.?)	Magnæ molis Magna ruina	Marmore & lapidibus quid opus? ubi filiorum animus, animati marmoris vices obit.	E_3 зв.	
			Sublimis solio, lubicra serius Ridet Fata Gregorius		неточне цитування
			Quid quid aliud est, quod nos elevat in gloriam, apud nos est, nostrum non est.	L_2 зв.	
Symmachus	Symmachus (Quintus Aurelius Symmachus) (бл. 340 – бл. 402)	Epistolarum libri X.	Fama nihil ignorari, de conspicuis viris, patitur.	A зв.	неточне цитування
Tacit	Tacitus (Publius (Gaius) Cornelius Tacitus) (бл. 50 – бл. 120)	Annales	non sine clade, & vulnere	1	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Speciosa verbis, re inania, aut subdola, quanto majore veritatis imagine teguntur, tanto erumpunt ad infensius servitium.	R_3 зв.	неточне цитування
		De vita et moribus Iulii Agricolae	Vera bona in virtutibus sita sunt.	R_4	неточне цитування
Thomas Morus	More, Thomas (1478–1535)	Epigrammata	Non es, dum in somno es; dum nec te vivere sentis.	O зв.	
Tibull., Tibullus	Tibullus, Albius (бл. 55–19)	Carmina	Quem referut Musæ; vivet, dum robora tellus, Dum cælum stellas, dum vehet amnis aquas.	[5]	неточне цитування
			atram bellis accersere mortem.	[7]	
			Sit & arduus hosti, Laudis & assiduo vigeat certamine miles.	B_4	
			Alter, dicat opus magni mirabile mundi.	F_2 зв.	

—	Typotius, Jacobus (1540–1601)	Threnus Poloniae (et Antipeponthos Poloniae)	Prudens moderatio Fortunæ.	R_4	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Ughelli, Ferdinando (1594-1670)	Italia sacra ... restricta, aucta, veritati magis commendata	vernante pace	[6]	можливе джерело цитування
Val. Flaccus	Valerius Flaccus (Gaius Valerius Flaccus) (бл. 45 – бл. 90)	Argonautica	Vulnus, & extrema sonuit cito cuspide cassis.	K_3	
			Nox hominum genus, & duros miserata labores, Retulerat fessis optata silentia rebus.	O_2 зв.	неточне цитування
Val. Max.	Valerius Maximus (I пол. I ст. н. е.)	Facta et dicta memorabilia	Lento gradu, ad vindictam sui, Divina procedit ira; tardidatemq[ue] supplicii, gravitate compensat.	A_3 зв.	
—	Verani, Gaetano Felice (1648–1713)	Philosophia universa speculativa peripatetica principiis	per recessum animæ a corpore	[7], E_3	можливе джерело цитування, неточне цитування
		Theologia universa speculativa dogmatica, et moralis	privatio animæ	E_3	можливе джерело цитування
Virg.	Vergilius (Publius Vergilius Maro) (70–19)	Aeneidos	Purpureos spargam flores.	[1]	
			Et rauco sirepuerunt Cornua cantu.		
			factis extendere ævum	[4]	без посилання, неточне цитування
			Animum delusit Apollo	[5]	
			Armipotens, belli præses, Tritonia Virgo.	[5] зв.	

			Duxit Amazonidum Lunatis agmina peltis, Pentezilea furens.	[6]	неточне цитування
			Quæ regio in terris Vestri non plena laboris?		неточне цитування
			bello vivida virtus		
			bellis acer Haletus, [et Scelenus sciens pugnæ]		без посилання, див. Hor.
			Preceps animi Imarus, et Mavortius Hæmon.		неточне цитування
			inter tubarum clangores	[6] зв.	без посилання, неточне цитування
			decus atq[ue] tutamen in armis		без посилання, неточне цитування
			Romanos rerum dominos gentemq[ue] togatam		
			pacem te poscimus omnes	[7]	
			sancti custos socratis Apollo		без посилання, неточне цитування
			extra anni solisq[ue] vias		без посилання
			Primaque vetant consistere terra.		
			Et Pater Æneas, et Avunculus excitat Hector.	[7] зв.	
			Et caput, inter nubila, condit.	A	
			[Ministra fulminis ales,] Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.		можливе джерело цитування, див. Weinrich
			Illam, terra parens ira irritata Deorum, ...		

			Cui, quot sunt corpore plumæ, Tot vigiles oculi.	A зв.	
			Nocte volat, cœli medio, terræque per umbram.		помилково: Ovid.
			Nec dulci recreat lumina somno.		помилково: Ovid., неточне цитування
			Monstrum horrendum, ingens.		
			Cui, quot sunt corpore plumæ, Tot linguæ, totidem ora sonant, tot surrigit auris.		неточне цитування
			His ego, nec metas rerum, nec tempora pono.	A_2	
			Parva metu, primo, mox se attollit in auras, Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.		неточне цитування
			Et vacet annales nostrorum audire laborum.	A_2 зв.	
			Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ; OEnotrii coluere viri.	B_2 зв.	
			[Permare, per terras,] per tot discrimina rerum	E_3	див. Ovid.
			Mille trahit varios, adverso Sole, colores.	H зв.	
			Fabor enim, quando hæc te cura remordet.	H_2 зв.	
			Hic magnus sedet Æneas, sequmq[ue] volutat Eventus belli varios.	H_4 зв.	
			Timeo Danaos vel dona ferentes.		неточне цитування
			venit summa dies, & ineluctabile tempus	K_3	
			Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.	[51] зв.	
			Disce puer virtutem ex me, verumq[ue] laborem.	L_2	

			[w]miasto mleka, augustum cum sanguine, *wysysa* animum		можливе джерело цитування, неточне цитування
			Una eademq[ue] via, sanguis animusq[ue] sequuntur.		неточне цитування
			Quid, non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames!	M_2 зв.	
			Fugit ilicet ocyor Euro, Speluncamq[ue] petit: pedibus timor addidit alas.	O_2 зв.	
			vir armis & animo inclytus	O_3	можливе джерело цитування, неточне цитування
			... Et hæc quondam meminisse juvabit.	O_4	неточне цитування
			In freta dum fluvii currant, dum montibus umbræ ...	Q_4	
			Furor iraque mentem Præcipitant.	R_3 зв.	
		Bucolica	chara Deum soboles	[6]	без посилання
			urit gloriæ amor	[7] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування
			Extremum hunc Arhetusa mihi concede laborem.	S	
		Georgica	Hæc quoque nobis non cura leviore tuenda.	[4] зв.	неточне цитування
			... Sævit toto Mars impius orbe.	[5]	
			Pulchramque petunt per vulnera mortem.	[7]	

			pervigil Tubarum sonitu, [et sui et Orbis Custos]	[7] зв.	можливе джерело цитування, неточне цитування, див. S. Ioannes Chrisost., Horapollo
			India mittit ebur; molles sua thura Sabæi	B_4 зв.	
			Neque enim numero comprendere refert.	G	
—	Warszewicki, Krzysztof (1543–1603)	Paradoxa	in viscera Patriæ	[7]	можливе джерело цитування
—	Weinrich, Melchior (I чверть XVII ст.)	Aerarium poeticum	Ministra fulminis ales, Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.	A	можливе джерело цитування, неточне цитування
			a teneris unguibus	M_3 зв.	можливе джерело цитування
Wespezian Kochowski	Kochowski, Wespazjan Hieronim (1633–1700)	Niepróżnujące próżnowanie	Instrumentem ich, ktoś dzieł pańskich zowie: Ia, że są sławy, w potomność, Posłowie.	A_2	
		Annalium Poloniae climacter tertius	magna gerere, post, gesta velle laudari.	[4]	можливе джерело цитування, неточне цитування
Zachar.		Prophetia Zachariae Книга пророка Захарії (Біблія)	Mors et vita, in minibus linguæ.	R_3	помилково, див. Proverb.
Zonar.	Zonaras, Ioannes (Ζωναράς, Ιωάννης) (? – після 1159)	Epitome historiarum (Επιτομή Ιστοριών)	Rerum humanarum nihil stabile & firmum est: sed infida omnia.	K зв.	

Таблиця 2. Цитування на гравюрах

Найменування в тексті	Ім’я автора	Назва твору	Цитата	Аркуш	Примітки
—	Andrelini, Publio Fausto (бл. 1462–1518)	Amores sive Livia	Æternæ facimus vaga murmura Famæ.	[50–51]	без посилання, неточне цитування
—	Anselmus Cantuariensis (Anselmo d’Aosta, Anselm of Canterbury) (1033–1109)	Hymni et Psalterium de Sancta Virgine Maria	a Me decus et glo[ria]	[50–51]	можливе джерело цитування, неточне цитування
		Carmen de contemptu mundi	In his i[n]tegra gloria mu[n]di		
—	Bona, Giovanni (1609–1674)	De Divina psalmodia, eiusque causis, mysteriis et disciplinis	et recreo	[50–51]	можливе джерело цитування
—	Cicero (Marcus Tullius Cicero) (106–43)	Epistulae ad Atticum	et recreo	[50–51]	можливе джерело цитування
—	Claudianus, Claudius (бл. 370 – бл. 404)	De consulatu Stilichonis	Hæc co[n]sulit.	[10]	можливе джерело цит., неточне цит.
— [*I ad* Corinthios]		Epistula I ad Corinthios Перше Послання до Коринтян (Біблія)	a Me ædificatio	[50–51]	можливе першоджерело для цитування
			a Me fundamentu[m]		
— [*II ad* Corinthios]		Epistula II ad Corinthios Друге Послання до Коринтян (Біблія)	Omnibus sufficienter	E	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Croeselius, Johannes (Krösel, Johann) (II пол. XVI ст.)	Lucas de Penna (in: Elogia)	Petit alta volatu	[50–51]	можливе джерело цитування

Horat.	Horatius (Quintus Horatius Flaccus) (65–8)	Carmina	Intaminatis fulget Honoribus.	[50–51]	
			Ministra fulminis ales		можливе джерело цитування
—	Juvenal (Decimus Junius Juvenalis) (бл. 60 – бл. 132)	Saturae	Hæc co[n]sulit.	[10]	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Lucanus (Marcus Annaeus Lucanus) (39–65)	Pharsalia	Hic Laus Sanguine natat	E	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Mariner, Vicent (1571?–1642)	Soteria pro Philippo IV. Hispaniarum et Indiarum Rege	Petit alta volatu	[50–51]	можливе джерело цитування
Mart., Martialis	Martialis (Marcus Valerius Martialis) (бл. 40 – бл. 104)	Epigrammata	Hæc est digna tuis Bellator Porta triumphis Hos aditus hortum Martis habere decet.	[10]	неточне цитування
			Inde sacro veneranda potes palatia clivo Cernere.	[50–51]	неточне цитування
—	Montenay, Georgette de (1540–1581)	Emblematum Christianorum Centuria	Petit alta volatu	[50–51]	можливе джерело цитування
—	Neugebauer, Salomon (бл. 1574–1615)	Selectorum symbolorum heroicorum centuria gemina	Hic regit	[10]	можливе джерело цитування
Nico:; Ex Embl: Nicol: Reusneri	Reusner, Nikolaus von (1545–1602)	Emblemata	Circumdor violis textilibusq[ue] Rosis. Ex Epig: Nicod. Trischlini.	[2]	неточне цитування
			Candor dulcis odor suauis vis grata Rosarum.	[10]	

			Arte Polycteti fastosa Palatia gaude[n]t.	[50–51]	без посилання
			Magni præmium laboris.		неточне цитування
			Ornamenta domus Emblemata docta putantur Progeniem procerum Stemmata clara iuvant		без посилання
Ovid.	Ovidius (Publius Ovidius Naso) (43 р. до н. е. – 17/18 р. н. е.)	Epistulae heroidum	Iam canitur toto Nomen in Orbe tuum	[50–51]	без посилання, неточне цитування
		Fasti	No[n] parvæ parvæ Colu[m]na notæ	[50–51]	без посилання
		Metamorphoseon	Atria plena Rosarum.	[2]	неточне цитування
Sar.; Sarb.	Sarbiewski, Maciej Kazimierz (1595–1640)	Epodon liber	Inclytu[m] prædæ dec[us] et trophæum nobilis iræ.	[10]	
			Audient colles et opaca longe colla submittent.		
—	Sidonius Apollinaris (Gajus Sollius Modestus Apollinaris Sidonius) (430–486)	Panegyricus Avito Augusto socero dictus	Hic Laus Sanguine natat	E	можливе джерело цитування, неточне цитування
—	Weinrich, Melchior (I чверть XVII ст.)	Aerarium poeticum	Ministra Fulminis Ales	[50–51]	можливе джерело цитування

Таблиця 3. Непідписані цитати в тексті, авторство яких вдалося встановити точно чи визначити як імовірне

Аркуш	Цитата	Ім’я автора, назва твору	Позиція в таблиці 1 за першою/другою колонкою
[3]	[Ogrod Maria Zamkniony] wydała Kwiat Iesseyski, dziwnie rozwiniony.	Liber Isaiae [Biblia]	Isaiae
[4]	magna gerere, post, gesta velle laudari.	Kochowski W. H. Annalium Poloniae climacter tertius	Wespezian Kochowski
	non est mortale, quod optant	Ovidius. Metamorphoses	Ovid.
	factis extendere ævum	Vergilius. Aeneidos	Virg.
	statutum est semel hominibus mori	Epistula ad Hebraeos [Biblia]	— [ad Hebraeos]
[4] зв.	In hanc necessitatem nascimur; ut moriamur.	Balde J. J. Lyricorum	— / Balde, Johann Jacob
	Romanæ fidicen Lyræ	Horatius. Carmina	Hor.
	tempus edax rerum	Ovidius. Metamorphoses	Ovid.
[5]	blandiente meritorum pompa	Cassiodorus. [Epistolarum]	Cassiod.
	ad magni Tecta Tonantis	Ovidius. Metamorphoses	Ovid.
[5] зв.	Ferrea Martis forma nitet	Claudianus. Magnes	Claud.
	Currit per Olympia famæ.	Kwiatkiewicz J. Phœnix rhetorum	[Kwiatkiewicz]
	Diva ferox, magni decus, ingeniumq[ue] Parentis	Statius. Thebais	Ovid.
[6]	Martis & artis	Reusner N. Anagrammatographia	— / Reusner, Nikolaus
		Starowolski S. Monumenta Sarmatarum, viam universae carnis ingressorum	— / Starowolski, Szymon
	favore Vatum	Horatius. Carmina	Hor.
	laudatore ... calamo	Kwiatkiewicz J. Eloquentia Reconditior	[Kwiatkiewicz]
	seges clypeata virorum	Ovidius. Metamorphoses	Ovid.
	corruscante telo	Seneca. Oedipus	Sen.
	chara Deum soboles	Vergilius. Bucolica	Virg.
	tonante bello	Justinus M. J. Historia Philippicae	— / Justinus, Marcus Junianus

	vernante pace	Marchantius J. Vitis florigera in qua doctrina et veritas evangelica continetur	— / Marchantius, Jacobus
		Ughelli F. Italia sacra ... restricta, aucta, veritati magis commendata	— / Ughelli, Ferdinando
	sple[n]dente Honore	Imperiale G. V. Dello stato rustico	— / Imperiale, Giovanni Vincenzo
	occinentibus classicum tubis	Livius. Ab urbe condita	Livius
	Hæc vobis Iupiter hæreditario dedit	Cornelius Cornelii a Lapide. Commentaria in scripturam sacram. T. 2. In Iosue, Iudices, Et Ruth Commentarii	— / Cornelius Cornelii a Lapide
	extra inhabitabiles zonas	Cicero. Somnium Scipionis (Scholiis Petri Olivarii)	Cic.
	bellis acer Haletus, [et Scelenus sciens pugnæ]	Vergilius. Aeneidos	Virg.
[6] зв.	Zacharzewscy, tak pod czas pokoiu, iako y podczas woyny, wielką ozdobą Koronie Polskiey znayduią się, y nigdy iey nie upadłemi są Filarami.	Okolski S. Orbis Polonus	Paprocki
	inter tubarum clangores	Vergilius. Aeneidos	Virg.
	decus atq[ue] tutamen in armis	Vergilius. Aeneidos	Virg.
	Patrum conscriptorum	Cicero. In M. Antonium oratio Philippica XIV	Cic.
		Livius. Ab urbe condita	Livius
	Roma sedendo stetit	Avancini N. Hermenegildus (in: Poësis dramatica)	Nicol. Avanc.
	pax optima rerum	Silius Italicus. Punica	Sil. Ital.
[7]	omni stabit altius Fato	Thomas Aquinas. In Psalmos Davidis expositio	D. Thomas
	sancti custos socratis Apollo	Vergilius. Aeneidos	Virg.
	extra anni solisq[ue] vias	Vergilius. Aeneidos	Virg.

	gloria fatorum contemptrix	Pinto H. In Ezechielem Prophetam commentaria	— / Pinto, Hector
	Extrahit insomnes bellorum fabula noctes.	Lucanus. Pharsalia	Catullus
	ex omni ligno	Liber Genesis [Biblia]	Genes.
	in viscera Patriæ	Warszewicki K. Paradoxa	— / Warszewicki, Krzysztof
[7], E_3	per recessum animæ a corpore	Verani G. F. Philosophia universa speculativa peripatetica principiis	— / Verani, Gaetano Felice
[7] зв., E_3 зв., L_2 зв.	(ad) rectefactorum conscientiam / in rectefactorum conscientiis	Manuzio P. Adagia optimorum utriusque linguae scriptorum omnia	[Manuzio]
[7] зв.	altior rerum scientia tangit	Thomas Aquinas. Expositio super librum Boethii De Trinitate	D. Thomas
	aurum vilius aspici	Sarbiewski M. K. Lyricorum libri IV	Sarb.
	Gloriosis magis placent preconia, quam tributa	Cassiodorus. [Epistolarum]	Cassiod.
	urit gloriæ amor	Mayre J. Liladamus ultimus rhodiorum	— / Mayre, Jacobus
		Vergilius. Bucolica	Virg.
	pervigil Tubarum sonitu, [et sui et Orbis Custos]	Vergilius. Georgica	Virg.
	[pervigil Tubarum sonitu,] et sui et Orbis Custos	Horapollo. Hieroglyphica	— / Horapollo
		Ioannes Chrysostomus. De precatione	S. Ioannes Chrisostomus
[9]	Chartæ si sileant, si quid bene feceris ipse, Mercedis facti ceperis inde nihil.	Horatius. Carmina	Ovid.
A	Ministra fulminis ales, Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.	Weinrich M. Aerarium poeticum	— / Weinrich, Melchior
	Ministra fulminis ales, [Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.]	Horatius. Carmina	Hor.
	[Ministra fulminis ales,] Fulminis Ocyor alis, ocyor & ventis.	Vergilius. Aeneidos	Virg.
A зв.	Nocte volat, cœli medio, terræque per umbram.	Vergilius. Aeneidos	Ovid.
	Nec dulci recreat lumina somno.	Vergilius. Aeneidos	Ovid.

A_2	Fama perit, pereunt ubi carmina Vatum.	Guillaume le Breton. Philippide	— / Guillaume le Breton
A_3	Maximus Nemeæ timor, gemuit lacertis pressus Herculeis Leo.	Seneca. Hercules furens	Sen.
A_3 зв.	Tarde suspensi signa furoris, pensat gravitate Deus.	Neuhusius R. Poemata iuvenilia	Nicol. Avanc.
B	A że pod Liwą to się stało, z tey przyczyny, Te Roze, Doliwą, swę wzieły mianowiny.	Paprocki B. Gniazdo Cnoty; Herby rycerstwa polskiego	Marcin Bielski
B зв.	A był to Brat rodzony Swiętego Alberta Męczenika...	Bielski M. Kronika	Miechovius
B_2	Hnatkowi dobrze u swiata zasłużonemu... Krol Iagello... pozwolił mieć za Herb Doliwę.	Okolski S. Orbis Polonus	Paprocki
B_3	Hector, z Herbu Rozy, Familii Rozynow: skąt początek wiodą Poraiowie: a od Poraiow, Dom Doliwow rozszerzył się...	Bielski M. Kronika	Marcin Bielski
		Stryjkowski M. Kronika Polska Litewska, Zmodzka, y wszystkiey Rusi...	Striyk.
B_4 зв.	Kwiat polny, in Cant. Cantic. według Hebrayskiego, iako Rabin Selon, y Rabin Kimi tłumaczą, rozumie się Roza.	Okolski S. Orbis Polonus	Simeon Okolski
C зв.	Philip, Syn Iana Hrabie, był wzięt po Stephanie, z Domu Pobog, z Dziekaniey Płockiey...	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Paprocki
	[Wawel Gora w Krakowie, ...] Tego Piotra rzeczonego Syrzyk Biskupem Krakowskim opowiada Kathalog. Zył około Roku Pańskiego 1347...	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Paprocki
C_2	Marcina Biskupa Poznańskiego wspomina Kathalog. Ten żył, Roku 1102...	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Paprocki
	Wawrzynca Biskupa Wrocławskiego, opowiada Długosz, że był wzięt po Cyprianie tamże w Kanoniey, za chęcią przeciwko niemu...	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Paprocki
	O iednym powiada Kathalog, że był wzięt po Domaracie, z Domu Grzymała, w Roku 1270. Pisze o nim że był człowiek polityczny. Zył lat 30...	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Paprocki

	Ten Ian Biskup Poznański, Podkanclerzy Koronny, od Krola Kazimierza posłany w Gallią do Papieża, umarł w Awinium, Roku 1348, Czerwca, 6. dnia... A Kański pisze, że w Rzymie żyć przestał.	Okolski S. Orbis Polonus	Simeon Okolski
	[Ten Ian Biskup Poznański, ...] Ten był potwierdzon od Klemensa szostego Papieża.	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Marcin Bielski
C_2 зв.	Wincentego Kardynała, y Arcibiskupa Gnieźnieńskiego wspomina Katalog, że był wzięt po Woyciesze, z Domu Iastrzębiec w Roku 1437...	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Paprocki
C_3 зв.	Ian Szczytski doświadczony mąż, z Herbu Doliwy	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Cromer
		Okolski S. Orbis Polonus	
	Anno 1391.	Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego	Długosz
		Okolski S. Orbis Polonus	
D	Ego sum flos campi	Canticum Canticorum [Biblia]	Cant.
	Hebrayczycy, miasto tego, Ego sum flos campi, czytaią. Ego sum Saron. Saron zaś iest pole, między Ioppen y Cæzareią, na ktorym kwitną Roze...	Okolski S. Orbis Polonus	Simeon Okolski
E_3	privatio animæ	Verani G. F. Theologia universa speculativa dogmatica, et moralis	— / Verani, Gaetano Felice
	Permare, per terras, [per tot discrimina rerum]	Ovidius. Epistulae heroidum; Ovidius. Tristia	Ovid.
	Alti navita sanguinis	Sarbiewski M. K. Lyricorum libri IV	Sarb.
	Ty byłeś we wszystkim boni sui diffusivum: *iak też* reciproce*, wszystkich* bonitas, *ku Tobie wierną swą* effundebat *propensię*.	Thomas Aquinas. Summa theologiae	D. Thomas
		Pseudo-Dionysius Areopagita. De divinis nominibus	— / Pseudo-Dionysius Areopagita
	iak też reciproce, *wszystkich* bonitas, *ku Tobie wierną swą* effundebat *propensię*	Grotius H. Annotationes in libros evangeliorum (Annotationes in Evangelium ad Lucam)	— / Grotius, Hugo
	Peragit tranquilla potestas, Quod violenta nequit.	Claudianus. Panegyricus de consulatu Manlii Theodori	Claud.

E_3 зв.	invida Fata	Statius. Thebais	Stat.
	Filius est imago Patris	Albertus Magnus. Compendium theologicae veritatis	— / Albertus Magnus
	Ante fidem Solis judiciumque poli	Claudianus. Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti	Claud.
	Sæva Fatorum inclementia	Andrelini P. F. Praefationes duae: altera de vivente: altera de defuncta ...	Faustus Andrelinus
1	non sine clade, & vulnere	Tacitus. Annales	Tacit
K_2 зв.	Magna mutatio rerum sequitur, ex victoriæ etiam parvæ mome[n]to.	Commynes Ph. Mémoires	Quidam in aphor. Polit. Sylva
K_4	Quid superbis terra & cinis?	Liber Ecclesiasticus [Biblia]	Orig.
L	tam Fideliter, quam Honorifice	Cicero. Epistulae ad Brutum	Cic.
L_2	Nemo est tam Sanctus, qui cupidine gloriæ non tangatur.	Pius II, papa. Historia Bohemica	— / Pius II, papa
	vir fæmina mollis	Ioannes Chrysostomus. Commentaria in Novum Testamentum	S. Ioannes Chrisostomus
	Fugiat gloriam, [cui sua vita scelerum est catasta].	Barradas S. Itinerarium filiorum Israel ex Aegypto in terram repromissionis	— / Barradas, Sebastião
	[Fugiat gloriam,] cui sua vita scelerum est catasta.	Baptista Mantuanus. Divinum secundae parthenices opus sanctiss. virg. Catharinae passionem heroico carmine	B. M.
	[w]miasto mleka, augustum cum sanguine, *wysysa* animum	Vergilius. Aeneidos	Virg.
	Rapitur in similitudine[m] suoru[m] excellens virtus.	Nazarius. Panegyricus Constantino Imperatori (in: XII Panegyrici Latini)	— / Nazarius
	necessario contingenti	Aristoteles. Analytica Priora	Arist.
	E nobili vite, vinum generosum posteritas hausit.	Krzykowski W. Sacro-civilis politia	Aurelius
L_2 зв.	stylo ferreo, in ungue adamantino	Liber Ieremiae [Biblia]	— [Ieremias]
	Nihil prodest alieno fulgere, si proprius abest fulgor.	Beda Venerabilis. Homiliæ	— / Beda Venerabilis

	fumosis Majorum ceris	Cicero. In L. Pisonem Oratio	Cic.
		Juvenal. Saturae	Iuven.
	votivam tabulam, ad aras Iovis	Balbín B. Epitomes rerum bohemicarum, seu: Historiae Boleslaviensis	— / Balbín, Bohuslav
L_3	Gdy by on był stateczny, Pyramidy by stały; Co się w Niebo, pyszną swą głową napierały.	Propertius. Elegiae	— / Propertius, Sextus
M	Semper feriet hic, si quando minabitur arcus.	Horatius. Ars Poetica	Hor.
M зв.	Origo. Ex Imperio Romano, Iulio N. Cæsare imperante, quum contra eum cum Pompeio plurimi fuissent Romani, & Duces illius. ...	Okolski S. Orbis Polonus	Simeon Okolski
M_2	Unam multa cingit spina Rosam.	Bernardus Bauhusius. Epigrammata	Iacob. Biderm.
M_3 зв.	a teneris unguibus	Weinrich M. Aerarium poeticum	— / Weinrich, Melchior
N	Nemo vires suas in pace probavit. Si bella desunt, virtus experimento caret.	Gregorius I, papa. In Beatum Iob moralis expositionis	[Kwiatkiewicz]
N_2	sæva rabie	Ovidius. Metamorphoses	Ovid.
O_2	fausto omine	Livius. Ab urbe condita	Livius
O_3	vir armis & animo inclytus	Homerus. Ilias	Homerus
		Vergilius. Aeneidos	Virg.
O_3 зв.	Cuncta trahit se cum vertitq[ue] volubile tempus.	Maximianus. Elegia	Corn. Gallus
P	Dziedziczny Domu, urodzonych Ich Mościow PP. Mazepow Kleynot: Krzyz z wierzchu rozdarty na kształt litery Y...	Okolski S. Orbis Polonus	Simeon Okolski
P зв.	irrito conatu	Aelianus Tacticus. Tactica, sive de instruendis aciebus	— / Aelianus Tacticus
Q_3 зв.	vir genere, & virtutibus clarus	Colgan J. Acta sanctorum veteris et maioris Scotiae, seu Hiberniae sanctorum insulae	— / Colgan, John
		Matthiae Ch. Theatrum historicum theoretico-practicum in quo quatuor monarchiae ... describantur	— / Matthiae, Christian

R_2 зв.	Linguæ prudens cautela	Antonius a Matre Dei. Apis Libani circumvolitans flores in horto Salomonis... Sive Commentaria in caput decimum Proverbiorum	— / Antonius a Matre Dei
R_3	Prius cogitandum quid loquaris, quam lingua prorumpat in verba.	Chilon	[Manuzio]
	Vanus sermo, vanæ conscientiæ est index.	Bernardus Claraevallensis. Tractatus de interiori domo seu De consientia aedificanda	Hugo
	Mors et vita, in minibus linguæ.	Liber proverbiorum [Biblia]	Zachar.
	Orationi brevi multum inest Sapientiæ.	Sophocles. Aletes	Menander
R_3 зв.	Fuga Iræ & Iracundiæ	Brochmand J. R. In canonicam et catholicam Jacobi Epistolam commentarius	— / Brochmand, Jesper Rasmussen
		Epistula Iacobi [Biblia]	Iac.
	Amor virtutis	Alciato A. Emblematum	— / Alciato, Andrea
R_4	Prudens moderatio Fortunæ.	Typotius J. Threnus Poloniae (et Antipeponthos Poloniae)	— / Typotius, Jacobus
	Dii Tibi divitias dederunt artemque fruendi.	Horatius. Epistulae	Mart.
	Naturæ Bonitas	Albertus Magnus. Summa theologiae	— / Albertus Magnus
		Cicero. Post reditum in Senatu	Cic.
		Okolski S. Orbis Polonus	Simeon Okolski
	Animi Constantia	Ovidius. Metamorphoses	Ovid.

Таблиця 4. Непідписані цитати на гравюрах, авторство яких вдалося встановити точно чи визначити як імовірне

Аркуш	Цитата	Ім’я автора, назва твору	Позиція в таблиці 2
[10]	Hæc co[n]sulit.	Claudianus. De consulatu Stilichonis	— / Claudianus, Claudius
		Juvenal. Saturae	— / Juvenal

	Hic regit	Neugebauer S. Selectorum symbolorum heroicorum centuria gemina	— / Neugebauer, Salomon
E	Hic Laus Sanguine natat	Lucanus. Pharsalia	— / Lucanus
		Sidonius Apollinaris. Panegyricus Avito Augusto socero dictus	— / Sidonius Apollinaris
	Omnibus sufficienter	Epistula II ad Corinthios [Biblia]	— / [II ad Corinthios]
[50–51]	Arte Polycteti fastosa Palatia gaude[n]t.	Reusner N. Emblemata	Nico:
	No[n] parvæ parvæ Colu[m]na notæ	Ovidius. Fasti	Ovid.
	Iam canitur toto Nomen in Orbe tuum	Ovidius. Epistulae heroidum	Ovid.
	Æternæ facimus vaga murmura Famæ.	Andrelini P. F. Amores sive Livia	— / Andrelini, Publio Fausto
	a Me ædificatio	Epistula I ad Corinthios [Biblia]	— / [I ad Corinthios]
	Petit alta volatu	Croeselius J. Lucas de Penna (in: Elogia)	— / Croeselius, Johannes
		Mariner V. Soteria pro Philippo IV. Hispaniarum et Indiarum Rege	— / Mariner, Vicent
		Montenay G. Emblematum Christianorum Centuria	— / Montenay, Georgette de
	a Me decus et glo[ria]	Anselmus Cantuariensis. Hymni et Psalterium de Sancta Virgine Maria	— / Anselmus Cantuariensis
	In his i[n]tegra gloria mu[n]di	Anselmus Cantuariensis. Carmen de contemptu mundi	— / Anselmus Cantuariensis
	a Me fundamentu[m]	Epistula I ad Corinthios [Biblia]	— / [I ad Corinthios]
	et recreo	Bona G. De Divina psalmodia, eiusque causis, mysteriis et disciplinis	— / Bona, Giovanni
		Cicero. Epistulae ad Atticum	— / Cicero
	Ministra fulminis ales	Horatius. Carmina	Horat.
		Weinrich M. Aerarium poeticum	— / Weinrich, Melchior
	Ornamenta domus Emblemata docta putantur Progeniem procerum Stemmata clara iuvant	Reusner N. Emblemata	Nico:

Таблиця 5. Неатрибутовані латинські фрази в тексті

Аркуш	Цитата
[5]	alti & honesti affectatrix
[5] зв.	per prorutas temporum strages
[6] зв., L_2	Omnis stat gloria ferro.
[6] зв.	In lauris, & laureis, gloriosa viret nominis immortalitas
	Curia & Curules
	super Curuleas
[7]	per singula ... decora
	numeroso ordine
[7] зв.	gloriosa Magnatum *smakuie sobie* orexis
[7] зв., E_3 зв.	encomiaste calamo
D_2	defendentibus ... armis
E_2	feralibus thedis
E_3	operativa virtus
	ex etymo libertatis
E_3 зв.	arrogantem *Memphickich Obeliszkow* molem super cineres
	in parentali *okazać* theatro
	gloriosis ... manibus
	in fastos
E_4	in natale solum
E_4 зв.	Ex mandato ... arma sumunt
F_4	secundum ritum Romanum
	accessit ad ritum Græco Orthodoxum
G_2	ex vi mandati Cæsarei
G_3	encomiasticis literis ... liberaliter
H_3 зв.	generoso conatu ... martialiter
	victrice ... dextra
H_4 зв.	adjuvante partes suas
I_2 зв.	umbratili stylo
I_4 зв.	nobiliori sumptu
K	magnificum opus ... a primo lapide, in lucem
	tollit gloriose ad æthera caput
K зв.	ferrati penicilli
K_3	primo successu
	gloriose expiravit
	obiit ex vulnere
K_4	y post ferales thædas
	ominatrice æternitatis penna
[51] зв.	Ædium ex priori parte, de interiore judices.
L_2	non degeneri partu
L_2 зв.	architectantibus meritis
	per substitutivam *ducha Twoiego wiekuiąc* gloriam
N	latrocinantibus armis
	dexteritate
	vice egregii militis

N зв.	ferrato ... stylo
O	Auxiliatricibus armis
O_4	suo milite numerosus
P	navali classe
Q зв.	sola dexteritate animi
Q_2 зв.	per rudera Sveviæ
Q_3 зв.	in præsidiis
R_2	armorum studium
	a tenera ætate
R_2 зв.	Pacis gloriosa negotiæ.
	Facilitas in difficulter agendis negotiis.
	Humanitatis & Bonitatis observatio.
R_3 зв.	Linguæ fidelitas.
R_4 зв.	Suimet ipsius Imperium.

Таблиця 6. Неатрибутовані латинські фрази та девізи на гравюрах

Аркуш	Цитата
[2]	Interminabilis est æternæ Gloriæ meta.
E	Hic perpetuus fluit Honos
[50–51]	Honori et virtuti
	Vibrat in hostes.
	Nu[n]qua[m] erratica.
	Perculsa notabilior.
	Gloriæ et pere[n]nitati
	Panditur Gloria.
	a Cruce Solidior.
	Unita virtus fortior
	et terreo

Додаток 4

Вірш Івана Орновського з «Книжиці» Івана Величковського (ІР НБУВ, ф. 312, спр. 186/362, арк. 83–83 зв.)

У вступній частині вже згадувалися кириличні вірші І. Орновського. Йдеться про чотири строфи, вміщені у рукописному збірнику кінця XVII – початку XVIII ст. Цей збірник походить із бібліотеки Києво-Софійського монастиря (пізніше Києво-Софійського собору), зараз зберігається в Інституті рукопису НБУВ (ІР НБУВ, ф. 312, спр. 186/362, арк. 83–83 зв.).

Значну частину рукопису складають вірші українського поета, сучасника І. Орновського Івана Величковського. Також він містить поезії Д. Туптала, С. Яворського, В. Ясинського, виписки із різних книг, із творів отців церкви, копії листів В. Ясинського та Л. Барановича. Імовірно, збірник переписаний рукою І. Величковського. Завершується рукопис «Лечебником» із близько 300 статей і уривком на 3-х аркушах із книги для ворожіння.

На аркуші 83–83 зв. рукопису вміщено, зокрема, чотири чотиривірші, або один вірш із чотирьох строф. Початок першої строфи підписано «Орн.», що, як вважають дослідники, вказує на авторство І. Орновського. Четверту строфу, розміщену на звороті аркуша, позначено «тому ж». Другу та третю строфи не підписано, внаслідок чого для деяких дослідників їх авторство є дискусійним, але, як зазначає В. Шевчук, «стилістично вони тотожні до ... атрибутованих»[1]. Вірші, які йдуть попереду, підписано «Величковського», наступні, на аркуші 84 – «Ієр. Димит.», тобто Димитрій Туптало.

Детально склад збірника описано в каталозі рукописів бібліотеки Києво-Софійського собору М. Петрова[2], ім'я І. Орновського в описі не згадано. Також зміст збірника охарактеризували укладачі видання творів І. Величковського 1972 р. В. Колосова та В. Крекотень[3].

Частково ці вірші (перші два та останні чотири рядки) без зазначення авторства І. Орновського в 1929 р. опублікував В. Перетц у присвяченій саме цьому збірнику праці; збірник учений визначив як «українську антологію 1670–1680-х рр.»[4]. Повністю вірші І. Орновського опубліковано у зібранні творів І. Величковського 1972 р.[5] з позначенням «Орн.». Також їх перепублікувала К. Гловалля[6].

[1] Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 53.

[2] Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Вып. 3 : Библиотека Киево-Софийского собора. – Москва : Университетская тип., 1904. – С. 61–64.

[3] Величковський І. Твори. – С. 176–178.

[4] Перетц В. Н. Украинская антология 1670–1680 гг. // В. Н. Перетц. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI–XVIII веков. – Ленинград, 1929. – (Сборник по Отделению русского языка и словесности АН, т. 1, вып. 3). – С. 99.

[5] Величковський І. Твори. – С. 122–123.

[6] Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski. – T. 1. – S. 79.

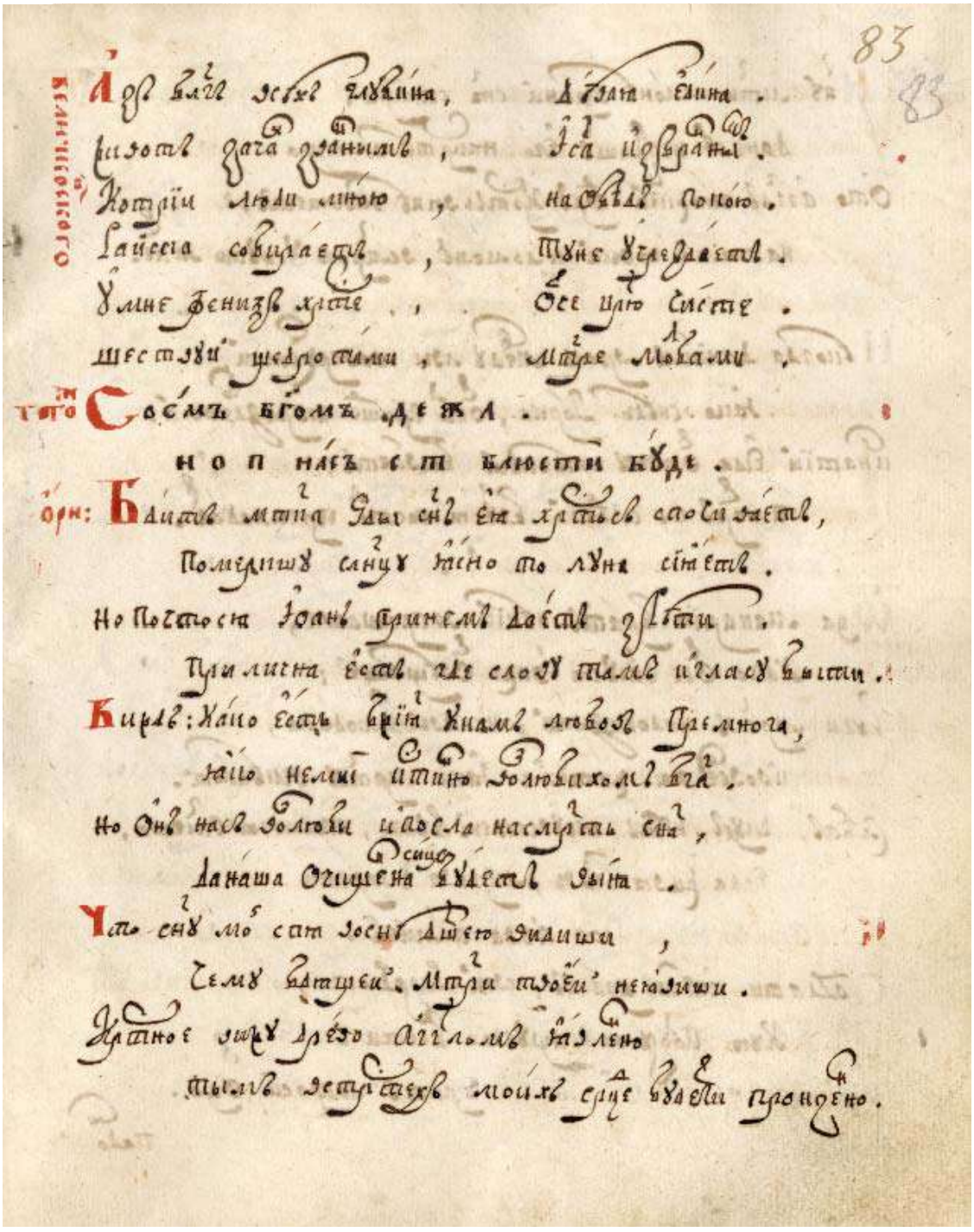

83

Ісаї пророка.

Ѻ Дѣ҃ва ѥсть ѥдѧ҃ща, Дѣ҃тѧ ѥ҃сть.
Имѣтъ дата ѕданнымъ, Їс҃а ѡ҃бранны.
Хотѧїи люди мнѡю, На҃ѣздъ ѡ҃ного.
Ѕаѣѣса совѣщаѥтъ, Тѹнѣ ѹслѣдаѥтъ.
Ѹмнѣ ѳенизъ хотѣ, Всѣ цѹю сѣ҃сть.
Шестїи щедростїми, Мѹдре мѹжами.

Сосмъ бѣгомъ дѣлъ.

но пѧ҃тъ стлюсти бѹдѣ.

Бѹдѣ мѹча Ѳны сн҃ъ ѥ҃ѧ хр҃тосъ спасѹѧ҃тъ,
Полѹдшѹ слнцѹ ѧ҃сно то лѹна сѣ҃ѥтъ.
Но Постѣпся Їоаннъ принемъ дѣ҃тъ ѕѣ҃ѣти,
Пѹть мѣна ѥ҃сть гдѣ словѹ тамъ пѣ҃тасѹ быти.
Кирѣ҃: Ѧ҃ко ѥ҃сть вѣ҃ръ Хр҃томъ любовь прѣмнога,
Ѧ҃ко нѣлюи штиню Золотохолѹбга,
Но Онъ насъ Золотыи щасла насмѹтъ сн҃а,
Даѧша Ѻчищена вѹдѣтъ Ѳны.
Что снѹ мо҃ сат Їосн҃ Дшею ѳидиши,
Семѹ Ѕатуѣ҃. Мѹжи твоѣ҃ нѣ҃ѳиши.
Ѧ҃ѕыкъ ѹшѹ дрѣзо Аггломъ ѧ҃ѕлено
Тымъ ѳетѹстехъ моихъ сѹдѣ вѹдѣти пронѳено.

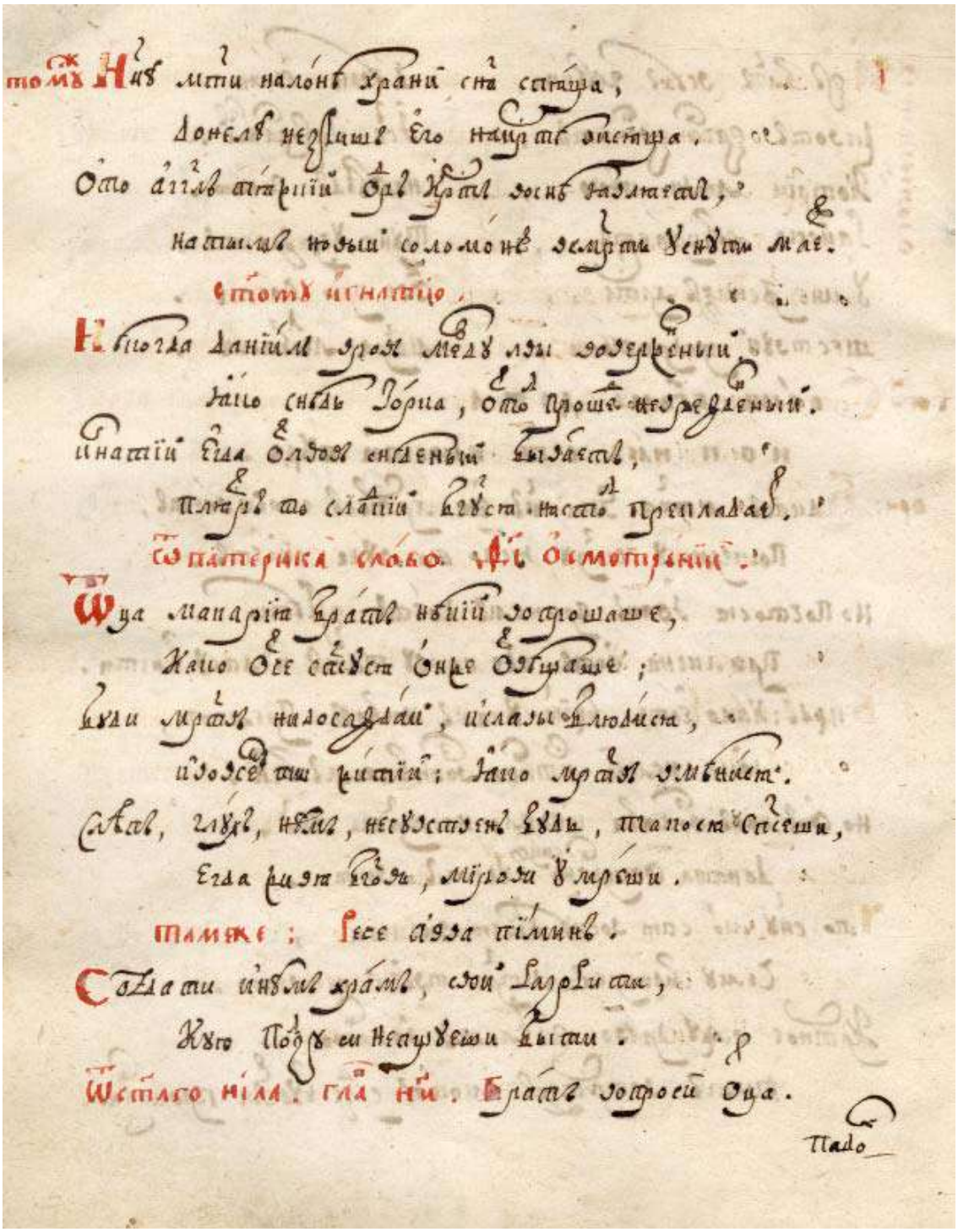

томъ Ни҃в мти нало҃нъ хранй сѧ сѣтаꙗ,
Донелѣ нєзрѣшн є҃го нашꙋтѣ эмєꙗ.
Ѡто а҃гглъ ѳтцрнй ѳ҃ц Хрт҃ѣ зонъ назнаєтсѧ,
настанлѣ новый соломо҃нѣ эѣлꙋти Ѵєнѣсти мл҃є.
Стомъ нгнатїю.
Нєгда Данїнлъ зрѣ҃ мєдѣ лвы зодѣлєный
Ѩко снѣдь Горца, ѳто прошє нєзрѣлєный.
Нгнатїй гда ѳлѣвѣ снѣлєнъ вызѣлъ,
Плтрѣ то слатїй вѣсть насѣ прєпладаєт.
Ѿ патєрика слво. ѱ҃ѳ ѳсмотрѣнїй.
Ѿца манарїа храмъ нвнй зострошаше,
Ѩко всє сѣдѣть ѳнѣ ѳбщаше;
кѣди мрѣтъ наслаждаѧ, нєлавы ѣлюдиста,
нзоэсє тш рнстїй; ѩко мртвн ѹмѣнєт.
Сѣлъ, глѣ, нѣнл, нєвѣстнѣ гдѣ, тщатсѧ спсєши,
Гда рцѣт гдь, мїромъ ѣ мртвыхъ.
тамѣ: Гєсє а҃ѳа пѣмнѣ.
Сѣдати нѣвлъ храмъ, сѣой ѣлрѣнстаи,
Ѩкѣо пѣдъ єи нєдѣлєши нѣсти.
Ѿстлаго нѣла. гла нѣй. Брате зотроєй ѳца.
Пало

Бдитъ матка гды сынъ єя Христосъ спочиваєтъ,
Померкшу солнцу ясно то луна сіяєтъ.
Но почто ся Іоанъ при немъ даєтъ зрѣти.
Прилична єстъ где слову там и гласу быти.
Виждъ: како єсть Божія к намъ любовъ премнога,
яко не мы истинно возлюбихомх Бога,
Но онъ насъ возлюби и посла на смерть сына,
Да наша очищенна сице будетъ вына.
Что сыну мой спя во снѣ душею видиши,
Чему бдящей Матери твоєй не явиши.
Крестноє вижу древо аггеломъ явленно
тымъ в страстєхъ моихъ сердце будетли пронзенно. //
Нынѣ мати на лонѣ храни сына спяща,
Донелѣ не зришъ єго на крестѣ висяща.
Ото аггелъ тяжкїй одръ крестъ во снѣ являєтъ,
на тымъ новый соломонъ в смерть уснути маєт.

В. Шевчук припускає, що ці вірші, написані книжною українською мовою, належать ранньому перу поета[7]. Дослідники виділяють чотири окремі вірші, однак аналіз тексту показує, що вони становлять смислову єдність, а отже є цілісним твором, зорово поділеним на чотири чотирирядкові строфи через написання перших літер червоним чорнилом.

У перекладі В. Шевчука сучасною українською мовою вірші надруковано у зібранні творів І. Величковського 2004 р. Авторство І. Орновського зазначено у примітках видання[8]. Наводимо цей переклад.

Блюде Мати, коли Син, Христос спочиває,
Змеркло сонце і ясно вже місяць сіяє.
Але чом це Івана при нім маєм зріти,
Таж належить: де слово, там голосу жити.
Поглянь, яка є Божа любов до нас многа,
Бо це не ми по правді в любові до Бога,
Але нас полюбив він, послав на смерть Сина,
Щоб нашу в такий спосіб очистить провину.
«Що, сину мій, душею у сні ти побачив?
Чом матері не з'явиш, не сплю ж я одначе?»
«Я хресне древо бачу, ангели являють,
Ним серце в страстях буде пробите, гадаю».
Син заснув, тож на лоні тримай його, мати,
Поки він на хресті ще не висить розп'ятий.
Ото ангел тяжкий одр ввi сні, хрест являє,
Соломон на нім новий на смерть заснуть має.

[7] Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський. – С. 173.

[8] Величковський І. Повне зібрання творів. Дзиґар цілий і напівдзиґарик. – С. 114, 173.

Покажчик географічних назв у творі

Покажчик укладено за текстом твору «Багатий Сад» І. Орновського. До нього увійшли всі ідентифіковані в тексті географічні (просторові) назви – реальні, міфологічні та астрономічні.

Покажчик містить поняття, які функціонують у тексті як у формі іменників, так і прикметників. Прикметники перетворено в іменники, якщо у творі у формі іменника ці назви не вживаються, інакше іменники та прикметники подано окремо.

У дужках додано форми польською, латинською мовами, якщо в тексті відповідні поняття вжито у зміненому вигляді. Також додано переклад українською мовою та пояснення термінів.

Посилання зроблено на аркуші твору (в дужках) і на номери сторінок цього видання.

Покажчик доповнено інформацією зі статті С. Потапенко «Донці Захаржевські: слобідський старшинський рід і його історія крізь призму панегірика Івана Орновського «Багатий Сад».

Acheron(t) (Ахерон(т), *міфол.*: річка в Аїді) – (M_4 зв., P_4 зв.) 288, 311
acherontowy – (P зв.) 306
Achtyrka (Ochtyrka, Охтирка, місто, райцентр у Сумській обл., Україна) – (G_4 зв., H) 246 (Потапенко С. – 392)
adziamski (perski, irański, перський, іранський) – (M зв.) 283
*Æ*thna – див. Etna
akteyski – див. Attyka
Akrocerawnie (Ceraunia, Malësia Akrokeraune, Акрокеравнійські гори, західна частина Керавнійських гір, гірського масиву в Албанії) – (L_3 зв.) 277
Alist (Олиста, Marienburg, Alūksne, Алуксне, місто на північному сході Латвії) – (Q_3) 315
Amerika (Ameryka, Америка) – (Q зв.) 312
Amphriz (Amphrysos, Амфрис, річка у Фессалії, Греція) – (P_2 зв.) 307
Andreiówka, Andrzeiówka (Андріївка, селище в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4, H_3) 244, 249 (Потапенко С. – 389, 391)
Apeniny, Apenniny (Апенніни, гірська система в Італії) – ([8]) 192
apeninowy – (G_2 зв.) 242
Apostolska Stolica (Рим; див. також Rzym) – (A_4) 202
Aquilon(y) (Аквілон – 1) холодний північно-східний або північний вітер; 2) в античній і середньовічній історіографії – землі, розташовані на північний схід від Риму, зокрема Польща, Литва, Московія, Сарматія, Швеція та ін.; у тексті – Московія) – (F_3 зв.) 236

Arktur(y) (Арктур, зоря в сузір'ї Волопаса) – (C_3 зв., K_3 зв., N_3) 218, 269, 293
Asłan (Асланкермен, Іслам-Кермен, Ослам-Кермен, фортеця навпроти о. Тавань на р. Дніпро, поблизу Кизикермена, нині м. Каховка у Херсонській обл., Україна) – (P_2) 306 (Потапенко С. – 393)
Athlantyckie morze (Атлантичний океан) – (F) 232
Atlant (Atlas, Атлаські гори в Африці) – (L_4) 278
Attyka, akteyski (Аттика, історична область у Стародавній Греції) – (S) 330
Austria (Австрія) – (D_2) 223
Auzonia (Ausonia, Авзонія – 1) давньогрецька назва південно-західної Італії; 2) поетизована назва Італії; див. також Italia, Włochy) – (B_2 зв.) 208
auzoński – (B_4 зв., C_2 зв., K_2) 212, 216, 266
Awern(y) (Avernus, Аверн – 1) вулканічний кратер поблизу м. Куми в Італії; 2) *міфол.*: підземний світ) – (H зв., H_4 зв., M_2 зв., R_3 зв.) 247, 253, 284, 325
awernowy – (F_2 зв., I) 234, 256
Awinium (Avignon, Авіньйон, місто на півдні Франції) – (C_2) 215
Azow (Ozow, Азов, Озів, місто в Ростовській обл. РФ) – (O_2) 298
azowski, ozowski – (F_4 зв., G, H_2 зв., K_4) 238, 239, 249, 270 (Потапенко С. – 392)
Azowskie morze (Азовське море; див. також Meotys) – (M_4) 287

Babiewy Bayrak, uroczyszcze (можливо, місцевість у сучасному ботанічному заказнику в Балаклійському лісництві, поряд із селом Байрак в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна) – (H_3, K_4) 250, 270
Babylon, Babilon, Babel (Вавилон, місто, столиця стародавньої Вавилонії) – (L_4) 279
babiloński, babylonis – (G_3, L_4) 242, 279
Bachtyn (Бахтин, фортеця, вірогідно на р. Бахтин, правій притоці р. Оскіл) – (G_2) 240 (Потапенко С. – 389)
Balthyda (Bałtyckie morze, Балтійське море; див. також Kodan, Szwedzkie morze) – (P_3) 308
Bałaklija (Балаклія, місто в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4) 244 (Потапенко С. – 389, 391)
bałakliewski – (G_2) 241 (Потапенко С. – 390, 391)
Bałkany, Balchany (Балкани, Балканський півострів) – (L_4) 278
Bavaria (Bayern, Баварія, історична область і федеральна земля в Німеччині) – (M) 281
Berestowa (Берестова, річка, права притока р. Оріль) – (O_2, O_2 зв., O_3) 298, 299, 300 (Потапенко С. – 392, 393)
Biłhorod (Білгород, місто, обласний центр у РФ) – (G_3, R) 243, 318
biłhorodzki – (N_4 зв., O_2) 295, 298 (Потапенко С. – 391, 393)
Bohemia (Богемія – 1) історична область у Чехії; 2) латинський еквівалент назви «Чехія»; див. також Czechia) – (M зв.) 283
Bohoduchów (Bohoduchiw, Богодухів, місто, райцентр у Харківській обл., Україна) – (G, G зв.) 239
Bootes (Boötes, Волопас, сузір'я) – (N_3 зв.) 294
Bosphor (Bosfor, Босфор, протока між Європою й Азією) – (D_2, N_2) 223, 291
Byczek (Бичок, річка, можливо права притока р. Сухий Торець, лівої притоки р. Казенний Торець, або ліва притока р. Казенний Торець) – (H_2 зв., K_2 зв.) 249, 267
Byk (Бик, Биюк Самар, річка, ліва притока р. Самара) – (H_3 зв., K_2 зв.) 251, 267

Byszkin, Biszkin (Черкаський Бишкин, Нижній Бишкин – села у Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна, розділені р. Бишкин, правою притокою р. Сіверський Донець) – (N_2) 291 (Потапенко С. – 389, 391, 393)

Cæzareia (Cezarea, Caesarea Maritima, Кесарія, античне місто на середземноморському узбережжі сучасного Ізраїлю) – (D) 221
Caroborysow(e) (Цареборисів до 1919 р., Червоний Оскіл, нині Оскіл, село в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_3 зв.) 244 (Потапенко С. – 389, 390, 392)
Cerkiew Przemieniena Pańskiego (храм Преображення Господнього в Курязькому Преображенському монастирі; див. також Monastyr Charkowski) – (I_4) 262
Cerkiew S. Jerzego (храм великомученика Георгія в Курязькому Преображенському монастирі; див. також Monastyr Charkowski) – (I_4 зв.) 263 (Потапенко С. – 395)
Cerkiew Uśnienia Najświętszej Panny w Charkowie (Свято-Успенський собор, Харків, Україна) – (K) 264 (Потапенко С. – 395)
Charków (Харків, місто в Україні, обласний центр) – (F_4, G, K) 237, 239, 264 (Потапенко С. – 386, 388, 389, 390, 392, 394, 395)
charkowski – ([2], [3], [3] зв., [4], [6], [7], [8], D_2 зв., E, E_2, E_3, E_3 зв., E_4, F_2 зв., F_3, F_3 зв., F_4, F_4 зв., G_2, G_2 зв., H_4 зв., I_2, I_2 зв., I_3 зв., I_4 зв., [50], L, L_2, L_2 зв., M_2 зв., M_3 зв., N зв., N_2, N_3, N_4, N_4 зв., O, O_2, O_2 зв., O_3, O_3 зв., O_4, O_4 зв., P, P зв., P_2, P_3, P_4 зв., Q_2 зв., Q_4, R, R зв.) 178, 179, 180, 185, 189, 191, 224, 225, 226, 229, 234, 235, 236, 237, 238, 241, 253, 258, 259, 260, 263, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 284, 286, 290, 293, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 308, 310, 314, 316, 318, 320 (Потапенко С. – 386, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395)
Chotmin (імовірно Хотмижськ, Хотмизьк, село в Борисівському р-ні Білгородської обл., РФ) – (F_4 зв.) 238
Chyny (Chiny, Китай) – (C_3) 217
Citheron (Кітерон, Кіферон, гора у Греції) – ([5]) 183
Cyaneyskie opoki (Symplegady, Кіанейські острови (скелі), Сімплегади, два скелясті острівці біля Босфору) – (M_4) 287
Cymmeria (Кімерія, в античній історіографії назва північних областей відомої тоді частини світу) – ([7] зв.) 190
Cynozura (Cynosura, Polaris, Полярна зоря) – (I_3, R) 260, 319
Cypr (Cyprus, Кіпр, острів у Середземному морі) – (M_4) 287
Cyrenaica, cyreneyski (Киренаїка, історична область сучасної Лівії) – (L_2 зв.) 275
Czayczyn (Czajczyn, Чайчин, фортеця, не ідентифіковано) – (G_2) 240 (Потапенко С. – 389)
Czarne morze, Czarne wody (Чорне море; див. також Euxin) – (F, P_2, P_3) 231, 307, 308
Czechia (Чехія; див. також Bohemia) – (M зв.) 283
Czerkaski las (Черкаський ліс, можливо над р. Черкаська, лівою притокою р. Сухий Торець, у Краматорському р-ні Донецької обл., Україна) – (H_3 зв., H_4) 251, 252 (Потапенко С. – 392)
Czerkaskie (Черкаське, селище у Краматорському р-ні Донецької обл., Україна) – (H_4) 252
Czuhuiew (Czuhujiw, Чугуїв, місто, райцентр у Харківській обл., Україна) – (G) 239
czuhuiewski – (G_3 зв., Q_3) 243, 315 (Потапенко С. – 392)

Dardanelle, Hellespont (Çanakkale Boğazı, Дарданелли, протока між Європою й Азією, з'єднує Егейське та Мармурове моря) – (P_3) 308
Delfy (Дельфи, давньогрецьке місто) – (D_2) 223
Desna (Десна, річка, ліва притока Дніпра) – (F_3) 235 (Потапенко С. – 388)
Dniepr (Дніпро, річка, впадає в Чорне море) – (D зв., P_2 зв., P_3) 222, 307, 308 (Потапенко С. – 393)
dnieprowy – (O_4 зв.) 304
Doborowe wody, Zaborowe wody (вірогідно, походить від назви Борова: 1) річка, ліва притока р. Оскіл; 2) селище в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна; 3) річка, ліва притока р. Можа; 4) село у Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна; 5) річка, ліва притока р. Сіверський Донець) – (N) 289
Dobyszkin (Добишкін, фортеця, можливо Бишкин; див. також Byszkin) – (G_4) 244
Don (Дон, або Дін, річка, впадає в Азовське море) – (E_4 зв., F, F зв., F_2, F_2 зв., F_4, H, H_2 зв., I_2 зв., S зв.) 230, 231, 232, 233, 234, 237, 246, 247, 249, 259, 330 (Потапенко С. – 388)
Doniec (Сіверський Донець, Дінець, річка, права притока р. Дон) – (G_3, G_3 зв., G_4, H_3, H_4, I, I зв., N_2) 243, 244, 250, 252, 256, 257, 291 (Потапенко С. – 389, 391, 393)
Dubissa (Dubysa, Дубіса, річка в західній частині Литви) – (B_3) 208
Dwurzeczne (Dworiczna, Дворічна, селище в Куп'янському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_3 зв.) 244 (Потапенко С. – 391)
Dżgunia (Джгун, Джун, річка, права притока р. Вільхуватка, правої притоки р. Можа) – (O_2) 298 (Потапенко С. – 390)

Efez, efeski (Ephesus, Ефес, місто на західному узбережжі Малої Азії) – (L_3 зв.) 278
Egipt, egiptowy (Єгипет) – (S зв.) 330
Eliz(jum) (Elysium, Елісій, Елізіум, Єлисейські поля – *міфол.*: 1) частина потойбічного світу; 2) чудесна країна вічної весни на крайньому заході землі) – (B_2 зв., E_2 зв.) 208, 226
elizejski – (L_4) 279
Ereb, erebowy (Erebus, Ереб, *міфол.*: підземне царство мороку в Аїді) – (Q зв.) 313
Erez (Erzincan, Ерзінджан, місто в Туреччині) – (C_3) 217
Eridan (Erydan, Eridanos, Ерідан, *міфол.*: річка на крайньому заході або на далекій півночі) – (P_3 зв., R_3) 308, 324
Erymanthos (Ерімант, гора на півострові Пелопонес у Греції) – (M) 281
erymantski, erimantski – (N_3, R_2) 293, 321
Erythra (можливо: 1) стародавнє місто Еріфри в Беотії, Греція, або в Іонії, на узбережжі Малої Азії; 2) Червоне море) – (L_4) 279
Erythra (Червоне море) – (M_4 зв.) 289
Etna (Mongibello, Wulkania, Етна, вулкан на острові Сицилія, Італія; див. також Wulkania) – ([5] зв., A_4 зв., R_2 зв., R_3) 184, 185, 203, 322, 324
ethneyski – (Q) 311
Euripp (Ewripos, Euripus, Евріпа, протока між островом Евбея та північним узбережжям Аттики, Греція) – (H зв.) 247
Europa (Ewropa, Європа) – (A_3, B_2, H_2 зв., M_2, M_3 зв., O_4 зв., Q зв.) 201, 207, 249, 283, 286, 303, 312
europeyski – (B_2, S) 207, 329
Euxin (Pontus Euxinus, Чорне море; див. також Czarne morze) – (G_4) 244
euxiński – (F) 231

Florian święty w Krakowie (Kościół św. Floriana w Krakowie, костел св. Флоріана у Кракові) – (C зв.) 214

Gaditanus (Gades, Cádiz, Кадіс – 1) місто та провінція в Іспанії; 2) затока Атлантичного океану) – (L_4) 279
Gallia (Galia, Галлія, область у Європі) – (C_2) 215
Garumna (Garunna, Garonne, Garona, Гаронна, річка у Франції та Іспанії) – (M_3 зв.) 286
Gniezno (Гнєзно, місто в західній Польщі, повітовий центр у Великопольському воєводстві, давня столиця Польщі) – (C_2, C_2 зв.) 215, 216
gnieźnieński – (B зв., C_2 зв.) 206, 216
Gniłe morze (Sywasz, Сиваш, або Гниле море, система мілководних заток на заході Азовського моря) – (M_4) 287
Gołego Dolina (Гола Долина, річка, ліва притока р. Сухий Торець) – (H_4) 252
Gomolczańskie lasy (Гомільшанські ліси, у Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна, назва походить від р. Гомільша, правої притоки р. Сіверський Донець) – (G зв., G_2) 240
Goni (Gonio, Гоніо, турецьке місто-фортеця, нині село в Аджарії, Грузія) – (F) 231
Grodno (Гродно, місто в Білорусі, обласний центр) – (C_4) 219
Groneling (вірогідно місто, не ідентифіковано) – (M_2 зв.) 284

Hawryłówka (Гаврилівка, колишнє смт в Дергачівському р-ні Харківської обл., Україна, в 1974 р. приєднане до смт, нині селища Солоницівка в Харківському р-ні) – (F_4 зв.) 238
Helice (Helike, Ursa Major, Велика Ведмедиця, сузір'я) – (N_3) 293
Helikon (Гелікон, гора у Греції) – ([9], A, H_2 зв., M_2, O_3) 193, 196, 249, 284, 301
helikoński – ([9] зв., A_2 зв., B_2, B_4 зв., K, S) 193, 199, 206, 211, 264, 329
Hellespont – див. Dardanelle
Hellespontyjskie zatopy (імовірно, Дарданелли) – (F_2 зв.) 234
Hemum, Hemus (Haemus, Балканські гори, Стара Планина) – (F, O_3 зв.) 231, 301
Hesperydy (*міфол.*: сад Гесперид у Елізіумі) – (Q_3, R_4 зв.) 315, 328
hesperidzki, hesperiyski – (C зв., C_4 зв., F зв., F_3, N_2 зв., Q_4 зв.) 213, 220, 233, 235, 292, 317
Hippokreny (Hippocrene, Гіппокрена, Іппокрена, *міфол.*: джерело, присвячене Аполлонові та музам: 1) на горі Гелікон у Беотії, 2) в околицях м. Тройзен у Аргосі, Греція) – (O_3) 301
Hirkania, hirkański (Hyrkania, Hyrcania, Гірканія, грецька назва області вздовж південно-східного берега Каспійського моря) – (R_3 зв.) 325
Hispalis, hispalijski (Гіспаліс, нині Севілья, місто в Іспанії) – (L_4) 279
Hiszpania, Hispania, Królestwo Hiszpańskie (Іспанія) – (M, Q_3) 281, 315
Hłuchow (Głuchów, Глухів, місто в Шосткинському р-ні Сумської обл., Україна) – (F_2 зв.) 235 (Потапенко С. – 388)
Hołobok (Ołobok, Олобок, село в Польщі, у гміні Сєрошевіце Островського повіту Великопольського воєводства) – (C_2) 214
Horbatek (Горбатек, місто-фортеця між Азовським морем і Сивашем, на Арабатській стрілці, точнішу локалізацію не встановлено) – (M_4, M_4 зв.) 287, 288 (Потапенко С. – 393)

Horochowski szlach (Гороховський шлях, на території сучасного Краматорського р-ну Донецької обл., Україна) – (K_2 зв., K_3) 267, 268 (Потапенко С. – 393)
Hulajpole (Гуляйполе, фортеця, нині, вірогідно, село Гуляй Поле у Харківському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_2) 240 (Потапенко С. – 389, 390)
Hybla, hybleyski (Ibla, Ібла, місто чи місцевість на Сицилії) – (Q_3 зв.) 315
Hydasp (Hydaspes, Гідасп (елінізована назва), нині Джелам, річка в Індії та Пакистані) – ([7] зв.) 191
Hyperborea, Hiperborea, hiperborejski (Гіперборея, *міфол.*: легендарна країна «за північним вітром») – (K_2, L_4) 265, 279

Ilium (Troia, Троя; див. також Troia) – (G_3) 242
Imperio Romano (Римська імперія; див. також Rzym) – (M зв.) 282
Indy (India?, Індія) – (C_3) 217
India (Індія) – (B_4 зв.) 212
    indyjski, indiyski – ([5] зв.) 184
Italia (Італія; див. також Auzonia, Włochy) – (L_4 зв., M, M зв.) 281, 282
Iwany Zły i Dobry (Івани, річка, права притока р. Мож) – (G зв.) 240 (Потапенко С. – 390)
Izium (Ізюм, місто, райцентр у Харківській обл., Україна) – (G_3, G_4, H_4, I_4 зв.) 243, 244, 252, 263 (Потапенко С. – 389, 391, 392, 395)
    iziumski – (H_2, K зв., K_3, K_4, Q_3 зв.) 248, 265, 268, 269, 316 (Потапенко С. – 386, 392, 394)
Izium (Ізюмець – 1) Мокрий Ізюмець, річка, ліва притока р. Сіверський Донець; 2) Сухий Ізюмець, річка, ліва притока р. Мокрий Ізюмець) – (G_3, H_3 зв., M_4 зв., N) 242, 251, 289 (Потапенко С. – 393)

Joppen, Ioppen (Йофея, Іопея (давньогрецька назва міста), нині Яффа, район Тель-Авіва в Ізраїлі) – (D) 221
    joppeński – (C_4 зв.) 220

Kaistros, kaistriyski (Kaystros, Каїстр, річка в Лідії, нині Küçük Menderes, Малий Мендерес у Туреччині) – ([5]) 183
Kałantajów (Колонтаїв, село у Богодухівському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4 зв.) 245 (Потапенко С. – 392)
Kaliskie województwo (Каліське воєводство, Польща) – ([6] зв.) 187
Kałmiowska Sachma (Кальміуська сакма, або Кальміуський шлях, відгалудження Муравського шляху; див. також Murawski szlach) – (G_2, G_3) 241, 243 (Потапенко С. – 391)
Kamianka (Кам'янка, річка, можливо ліва притока р. Айдар, лівої притоки р. Сіверський Донець, або права притока р. Бахмутка, правої притоки р. Сіверський Донець) – (H_3 зв., K_4) 250, 251, 270
Kamieniec Podolski (Кам'янець, нині м. Кам'янець-Подільський, райцентр у Хмельницькій обл., Україна) – (G_4 зв.) 245 (Потапенко С. – 392)
Kandria, kandrijski (Кандрія, чорноморське турецьке місто-фортеця, можливо Kandıra, Кандира, нині місто та район у провінції Коджаелі, Туреччина) – (F) 231
Kapadocja, kappadociyski (Каппадокія, історичний регіон і стародавня держава на північному сході Малої Азії) – (I_4 зв.) 263

Karadyn (Karadeniz, Чорне море; див. також Czarne morze) – (N зв.) 290
Karpat(y) (Карпати, Карпатські гори) – ([9], D зв., F_3) 193, 222, 235
Kartagena, Karthago (Карфаген, стародавнє місто-держава на півночі Африки) – (G_2 зв., L_3, P_4) 242, 277, 310
Kaukaz(y) (Кавказ, Кавказькі гори) – (B_3 зв., H_3 зв., L_3, O_3 зв., Q_3) 210, 251, 277, 301, 314
    kaukazyjski – (P_3) 308
Kazikiermen (Qızı Kermen, Кизикермен, місто-фортеця, також Таваньська переправа, нині м. Берислав, райцентр у Херсонській обл., Україна) – (O_4, P, P_2) 302, 303, 304, 306 (Потапенко С. – 393, 394)
    kazikiermeński – (O_3 зв., O_4, O_4 зв.) 301, 302, 303, 304
Kirka (миза Кірка, можливо Kikka, Кікка, нині село у волості Ряпіна повіту Пилвамаа в Естонії) – (P_4, Q_3) 309, 310, 315 (Потапенко С. – 394)
Kocyt (Kokytos, Кокіт, Коціт, *міфол.*: річка в Аїді) – (R_3) 324
Kodan (Балтійське море; див. також Balthyda, Szwedzkie morze) – (P_3 зв.) 308
Kolchida, Kolchy (Colchis, Колхида, давньогрецька назва Західної Грузії) – (E_4 зв., M_3) 230, 285
Kołomak (Коломак, річка, ліва притока р. Ворскла; також може бути селище у Богодухівському р-ні Харківської обл., Україна) – (O_4 зв., P_2) 303, 306 (Потапенко С. – 394)
    kołomacki – (G зв.) 240
Korocz (Korocza, Короча, місто, райцентр у Білгородській обл., РФ) – (G_3) 243
Korona Polska, Polska Korona, Lecheyska Korona, Regnum Polonia (Польське королівство; див. також Polska) – ([6] зв., A_4, B зв., C_2 зв., C_4) 187, 202, 206, 216, 219
Koronowo (Короново, місто в північній Польщі, у Бидгоському повіті Куявсько-Поморського воєводства) – (C_3) 217
Kose Równiny/Równy, las (Косі Рівнини, ліс на кордоні Слобожанщини, не ідентифіковано) – (P, P_2) 305, 306
Kotelwa (Котельва, селище у Полтавському р-ні Полтавської обл., Україна) – (F_4) 237
Kozacka Przystań (Козацька пристань, фортеця, нині урочище поблизу гирла р. Тор) – (H_4) 252 (Потапенко С. – 392)
Krasna (Красна, річка, ліва притока р. Сіверський Донець) – (N) 289
Kray Boreasowy (Московія; див. також Moskwa) – (1 зв.) 255
Kraj Słobodzki – див. Słobody, kraj (krainy) Słobodzki
Kraków (Краків, місто в Польщі, адміністративний центр Малопольського воєводства, давня столиця Польщі) – (A_4 зв., C зв., C_2) 203, 214, 215
    krakowski – (A_4, C зв., C_2, C_2 зв., D_2) 202, 214, 215, 216, 223
Kreta, kreteński (Крит, острів у Середземному морі, Греція) – (F_2, N_2 зв.) 233, 292
Królestwo Hiszpańskie – див. Hiszpania
Królestwo Polskie (Польське королівство; див. також Korona Polska) – (A_4 зв.) 203
Krym (Крим – 1) Таврика, Таврія, півострів на північному узбережжі Чорного моря; 2) Кримське ханство; 3) кримськотатарське військо; див. також Taurika) – (F_3 зв., H, H_3 зв., 1, 1 зв., I зв., M_4 зв., N зв., O_3, P зв.) 236, 246, 251, 254, 255, 257, 288, 290, 300, 305
    krymski – ([7], F зв., F_2, F_4 зв., G зв., G_3, H_2 зв., H_3, 1, 1 зв., N_3 зв., P, P_2) 189, 233, 238, 239, 243, 249, 250, 254, 256, 293, 305, 306 (Потапенко С. – 390, 391, 392, 393)

Kujawy (Куявія, історична область на півночі Польщі) – (A_4 зв., C_3 зв.) 203, 218
Kupianka (Kupiańsk, Куп'янськ, місто, райцентр у Харківській обл., Україна) – (G_3 зв.) 244 (Потапенко С. – 389, 391, 392)
Kuziomin (Куземин, село в Охтирському р-ні Сумської обл., Україна) – (F_4) 237

La Rochelle (Ла-Рошель, місто на атлантичному узбережжі Франції) – (I_4) 262
Lacena – див. Sparty
Latium (Лацій, регіон у античній Італії) – (E_3) 227
Lecheyska Korona (Польське королівство; див. також Korona Polska) – (B_2) 207
lecheyski – ([4] зв., A, B_2 зв., B_4 зв., C_3 зв., C_4 зв., F_2 зв., L, R_2) 181, 196, 207, 212, 218, 220, 235, 272, 321
Lemna (Lemnos, Лемнос, острів у Егейському морі, Греція) – (N_3) 293
lemneyski – (B_3 зв., P_3 зв.) 210, 309
Lerna, lerneyski (Лерна, історична місцевість на півострові Пелопоннес, Греція) – (H_2 зв., P_4 зв., Q_2) 249, 311, 313
Leta, Lethe (Лета, *міфол.*: річка забуття в Аїді) – (D зв., L_4 зв.) 222, 279
Lewkówka (Левківка, село в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4) 244 (Потапенко С. – 389)
Liban, libański (Ліван) – (M зв.) 282
Libya, libycis, libiyski (Лівія – 1) Стародавня Лівія, назва Африки чи області в Північній Африці; 2) *міфол.*: країна на краю землі) – ([5] зв., H_4 зв.) 184, 252
Lidia (Lydia, Лідія, стародавня держава на заході Малої Азії) – (M_3) 285
lidiyski – (H_4 зв., 1) 252, 255
Liman (Лиман, село у Слобожанській селищній громаді Чугуївського р-ну Харківської обл., Україна) – (G_4, N_2) 244, 291 (Потапенко С. – 389, 391, 392, 393)
Lipary (Ліпарські острови в Тірренському морі на північ від Сицилії, Італія) – (G_4, Q) 245, 311
Litewskie xięstwo, Wielkie Xięstwo Litewskie, M. D. Lithuania (Литовське князівство, Велике князівство Литовське) – (B_2, C_3 зв., D_2, M) 207, 218, 223, 281
Litwa, Lithuania (Литва) – (A_4 зв., B_3, B_4 зв., M зв.) 203, 208, 209, 212, 282
litewski – (B_2, B_3,) 207, 208
Liwa (Liw, Лів, місто, нині село в Польщі, у Венґровському повіті Мазовецького воєводства) – ([8] зв., A_3, B, B зв., M зв.) 193, 200, 201, 204, 205, 283
Luzytania, luzitański (Lusitania, Лузітанія, давньоримська провінція на заході Піренейського півострова) – (K_2, N_4 зв.) 266, 296
Lyrnesse, Lyrnessos (Лірнесс, стародавнє місто в Малій Азії, неподалік Трої) – ([6] зв.) 188

Łęczyca (Ленчиця, місто в центральній Польщі, повітовий центр у Лодзинському воєводстві) – (A_4 зв.) 203
łęczycki – (C_3 зв., C_4 зв.) 218, 220
Łopań (вірогідно Козача Лопань, селище у Харківському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4) 244 (Потапенко С. – 389)

Mahgelia (можливо Mangalia, Мангалія, нині місто в Румунії) – (F) 231
Majak (Маяцьке, нині Ропне, озеро в м. Слов'янськ Донецької обл., Україна) – (M_4 зв., N) 289

Majak (Маяцький острог, місто, нині село Маяки у Краматорському р-ні Донецької обл., Україна) – (F_3, F_3 зв.) 235, 236 (Потапенко С. – 389, 393)
Makatycha, dolina (вірогідно, місцевість поблизу сучасного села Глибока Макатиха на р. Макатиха, лівій притоці р. Гола Долина, у Краматорському р-ні Донецької обл., Україна) – (H_3 зв., K_4) 251, 270
Malea (Малея, мис на півдні півострова Пелопонес, Греція) – (L_2) 274
Mała Polska (Małopolska, Малопольща, історична область у південно-східній Польщі) – (A_4 зв.) 204
Manfredona (Manfredonia, Манфредонія, місто в Італії) – (I_4, O_3 зв.) 262, 302
Mariusz, mariuszowy (можливо Marius, Marios, Mapio, місто в античній Лаконії, Греція) – (L_3 зв.) 278
Marmaryka, marmarycki (Marmarica, Мармарика, історична область у Північній Африці) – (K_3) 268
Marpez (Marpessa, Марпесса, давня назва гірського масиву на острові Парос у Егейському морі, Греція) – (M_4) 287
marpeski – (I_3 зв.) 261
Martowit (Мартовіти, нині село Мартове в Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4) 244 (Потапенко С. – 389, 390)
Mazowsz(e) (Мазовія, історична область на сході Польщі) – (A_3, A_4 зв., B) 200, 203, 204
Meander (Maeander, Büyük Menderes, Меандр, нині Великий Мендерес, звивиста річка на півдні Малої Азії, Туреччина) – (N_4) 294
Memfis, memphicki (Memphis, Мемфіс, столиця Стародавнього Єгипту) – (E_3 зв., L_2 зв.) 228, 276
Meotys (Maeotis, Palus Maeotis, Меотида, Азовське море; див. також Azowskie morze) – (M_3 зв.) 287
Merechwa (Merefa, Мерефа, місто в Харківському р-ні Харківської обл., Україна) – (F_4 зв., G, G_4 зв., N_3 зв.) 238, 239, 245, 294 (Потапенко С. – 389, 390, 392)
Mikityn Rog (Микитин Ріг, козацька переправа через Дніпро поблизу сучасного Нікополя у Дніпропетровській обл., Україна) – (H_3 зв.) 251
Milet, milezyjski (Мілет, стародавнє місто-держава на заході Анатолії в Малій Азії) – (L_2 зв.) 275
Mius (Міус, річка, впадає в Міуський лиман Таганрозької затоки Азовського моря) – (O_2) 298
Mojsiejowa (Верхній Моїсей, річка, права притока р. Валуй, лівої притоки р. Оскіл) – (G_4) 245
Monastyr Charkowski (Харківський Курязький Преображенський монастир, нині селище Подвірки в Харківському р-ні Харківської обл., Україна) – (I_4, I_4 зв.) 262, 263 (Потапенко С. – 395)
Monastyr w Zmijowie, Zmijowski (Зміївський Свято-Миколаївський монастир, нині на території с. Коропове Чугуївського р-ну Харківської обл., Україна) – (I_4 зв., K) 263, 264 (Потапенко С. – 395)
Mongibello (Etna, Етна; див. також Etna) – (A_4 зв., M_2 зв.) 203, 284
Morawska ziemia (Моравія, історична область у Чехії; див. також Czechia, Bohemia) – (B зв.) 205
Moskwa (Москва; Московія; див. також Państwo Moskiewskie, Rossia, Aquilon(y), Kray Boreasowy, Połnocna Lemna, Septemtrion) – (1 зв., N_4 зв.) 255, 256, 295, 296 (Потапенко С. – 392, 393)

moskiewski – (O_2 зв., P) 299, 304 (Потапенко С. – 389, 393)
Moż (Мож, або Мжа, річка, права притока р. Сіверський Донець) – (G зв.) 240 (Потапенко С. – 389, 390)
Murawski szlach (Муравський шлях, стратегічний шлях від Перекопу, Крим, до Тули, Московія) – (G зв.) 240
Murcia (Мурсія, місто в Іспанії) – (Q_3) 315

Nahaj (Nogaj, Ногайська орда, державне утворення, розташоване на території від Північного Прикаспію та Приуралля до р. Ками та від р. Волги до р. Іртиша, виникло внаслідок розпаду Золотої Орди) – (1 зв.) 255
nahayski – (1 зв.) 256 (Потапенко С. – 391, 392)
Nemea (Немея, місцевість на північному сході півострова Пелопоннес, Греція) – (A_3) 200
nemeyski – (A_3, P_3 зв.) 200, 309
Neżehol (Нежеголь, фортеця, вірогідно на р. Нежеголь, лівій притоці р. Сіверський Донець, у РФ) – (G_3) 243
Niemen (Nemunas, Німан, річка в Білорусі, Литві та РФ) – (B_3) 208
Nił (Ніл, річка в Африці) – (S зв.) 330
Nowołajcańska muiza – див. Starołajcańska muiza
Nowosłobodzkie krainy (Słobodzki kraj, Слобожанщина; див. також Słobody) – (N) 289
Nowowałkowy grodek (можливо Валки; див. також Wałky) – (N_3 зв.) 294

Odryz (Одриське царство у Фракії, на території сучасних Болгарії, Греції, Румунії та Туреччини) – (I_2, P_2 зв.) 258, 307
odryzowy, odriziyski – (D_2, O_4) 223, 302
Olimp, Olymp (Олімп – 1) гора у гірському масиві грецьких Балкан; 2) священна гора у давньогрецькій міфології) – (K, R_3 зв., S зв.) 264, 326, 330
Olinth (Olint, Olynthus, Олінфос, грецька колонія на півострові Халкідіки на північному сході Греції) – (M_4) 287
Olszane(-a) (Вільшани, селище у Харківському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4, I_4 зв.) 245, 263 (Потапенко С. – 389, 390)
Orela, Orel (Oril, Оріль, річка, ліва притока р. Дніпро) – (F_4 зв., O_2 зв., O_3) 238, 300 (Потапенко С. – 393)
Orsza (Орша, місто в Білорусі, райцентр у Вітебській обл.) – (D зв.) 222
Oskoł (Оскіл, річка, ліва притока р. Сіверський Донець) – (G_3, G_3 зв., N) 243, 244, 289 (Потапенко С. – 391, 393)
Ostenda (Oostende, Остенде, місто в Західній Фландрії, Бельгія) – (O_3 зв.) 302
Ostropole (Остропілля, нині село Гороховатка Ізюмського р-ну Харківської обл., Україна) – (G_3 зв.) 244 (Потапенко С. – 389, 391)

Pæstano – див. Pestum
Państwo Angielskie (Англія) – (B_3) 208
Państwo Francuskie (Франція) – (B_3) 208
Państwo Moskiewskie (Московія; див. також Moskwa) – (E_4 зв., G_3) 231, 243
Państwo Tureckie (Туреччина; див. також Turcia) – (O_4 зв.) 303
Parium (море, не ідентифіковано; можливо Паріум, Парій, давньогрецьке місто у Мисії, Мала Азія, на узбережжі Геллеспонту) – (B_4 зв.) 211, 212

pariyski – (B_4 зв.) 212
Parnas (Парнас – 1) гірський масив у середній частині Греції; 2) *міфол.*: одне з місць перебування Аполлона та муз, святилище поезії) – ([9], D, D зв., H_2 зв., K_4 зв., O_3, R_2) 194, 221, 222, 249, 270, 301, 321
parnaski – ([8], [8] зв., E_4 зв., I_2 зв.) 192, 193, 230, 259
Pausilipi (Posillipo, Позілліпо, пагорб у Неаполі, Італія) – (R_4 зв.) 328
Perekop (Perekip, Перекіп, село в Богодухівському р-ні Харківської обл., Україна) – (F_4 зв., G зв.) 238, 240 (Потапенко С. – 389, 391)
Perekop (Перекоп, місто-фортеця на Перекопському перешийку, що сполучає Кримський півострів із материком, поблизу сучасного села Перекоп Перекопського р-ну Автономної Республіки Крим, Україна) – (I зв., M_3 зв., M_4, N) 257, 286, 287, 289
perekopski – (N) 289
Perekopski wał (Перекіпський вал; див. також Perekop, Перекіп) – (F_4 зв.) 238
Perekopskie wały (Перекопський вал, на Перекопському перешийку) – (M_4 зв.) 288
Peresiczne (Пересічне, селище у Харківському р-ні Харківської обл., Україна) – (F_4 зв.) 238 (Потапенко С. – 389)
Pereswitna (Пересвітна, річка, права притока р. Мож) – (G зв.) 240
Pergam (Пергам, стародавнє місто на узбережжі Малої Азії) – (L_3 зв.) 278
Pestum (Paestum, Пестум (Песто), первісно Посідонія, грецька колонія на півдні Італії) – (A_2, A_3) 198, 201
pestański – (K_2) 266
Phlegeton(t) (Піріфлегетон, Флегетон, *міфол.*: річка в Аїді) – ([6], A_4 зв., L_3 зв., M_4 зв.) 185, 204, 278, 288
Plejady (Плеяди, Стожари, сузір'я) – (N_3) 293
Polska, Polszcza (Польща; див. також Korona Polska, Wandal) – (A_4, A_4 зв., B зв., B_2 зв., B_3, C_2, C_2 зв., C_4, C_4 зв.) 203, 206, 207, 209, 215, 216, 219, 220
polski – ([3] зв., [6], [6] зв., [8] зв., B, зв., B_2 зв., B_3, B_4 зв., C зв., C_3, C_3 зв., C_4, C_4 зв., D зв., D_2) 179, 186, 187, 193, 204, 205, 207, 209, 212, 214, 217, 218, 219, 220, 222, 223 (Потапенко С. – 386, 388)
Polska Korona – див. Korona Polska
Polskie Państwo – див. Korona Polska
Polszcza – див. Polska
Połatów (Полатів, нині Палатово, село в Красногвардійському р-ні Білгородської обл., РФ) – (G_4) 245
połk Achtyrski (Охтирський полк, адміністративно-територіальна та військова одиниця Слобідської України; див. також Achtyrka) – (O_2, P_2, Q_3) 299, 306, 307, 314 (Потапенко С. – 391, 393, 394)
połk Bałakliewski (Балаклійський полк, адміністративно-територіальна та військова одиниця Слобідської України; див. також Bałaklija) – (G_2, G_3) 241, 243 (Потапенко С. – 390, 391, 392)
połk Charkowski (Харківський полк, адміністративно-територіальна та військова одиниця Слобідської України; див. також Charków) – ([7] зв., N_3 зв., N_4 зв., O_2, P_2, Q_3, Q_3 зв., Q_4, R) 191, 294, 296, 298, 306, 307, 314, 316, 317, 319 (Потапенко С. – 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395)
połk Iziumski (Ізюмський полк, адміністративно-територіальна та військова одиниця Слобідської України; див. також Izium) – (G_2, K_3, P_2, P_2 зв., Q_3, R) 241, 268, 306, 307, 314, 319 (Потапенко С. – 388, 390, 391, 392, 393, 394)

połk Rybiański (Рибенський, тобто Острогозький полк, адміністративно-територіальна та військова одиниця Слобідської України; Острогозьк (Рибне) – місто, райцентр у Воронезькій обл., РФ) – (Q_3) 315 (Потапенко С. – 394)
połk Sumski (Сумський полк, адміністративно-територіальна та військова одиниця Слобідської України; Суми – місто в Україні, обласний центр) – (P_2, Q_3) 306, 307, 315 (Потапенко С. – 391, 394)
Północna Lemna (Московія; див. також Moskwa) – (M_3 зв.) 287
Pomorska Ziemia (Pomorze, Померанія, історична область у Польщі та Німеччині) – (A_4 зв.) 203
Poznań (Познань, місто в Польщі, адміністративний центр Великопольського воєводства) – (A_4 зв., C_2) 203, 214, 215
poznański – (C_2, C_2 зв.) 214, 215, 216
Pragneńskie biskupstwo (Празьке єпископство, з XIV ст. архієпископство, Чехія) – (B зв.) 206
Prusy (Пруссія, край на південно-східному узбережжі Балтійського моря з центром у Кенігсберзі, батьківщина племені пруссів; пізніше – історична область у сучасній Польщі, Литві, РФ та Німеччині) – (B зв.) 206
pruski – (B) 204
Przytków (Prychow, Przychowa, Пшихова, село в Польщі, у гміні Шчінава Любінського повіту Нижньосилезького воєводства) – (C_2) 214
Pskow (Псков, місто, обласний центр у РФ) – (Q_3 зв.) 316 (Потапенко С. – 394)
Pyrrheny (Pyrénées, Pirineos, Піренеї, Піренейські гори) – (Q_2 зв.) 314

Rapina muyza (Räpina, Ряпіна, місто на південному сході Естонії) – (P_4 зв., Q, Q зв.) 310, 312, 313 (Потапенко С. – 394)
Raygród (Райгород, фортеця в гирлі р. Тор, поблизу сучасного селища Райгородок у Краматорському р-ні Донецької обл., Україна) – (H_4) 252 (Потапенко С. – 392)
Regnum Polonia (Польське королівство; див. також Korona Polska) – (L_4 зв.) 281
Revga muyza (Rewga, Rouga, Reuda, Reuk Moiza, миза Ревга, нині Rõuge, Риуге, селище в Естонії) – (P_3 зв., P_4) 309, 310 (Потапенко С. – 394)
Rewel (Ревель, чорноморське турецьке місто-фортеця, можливо Riva, інша назва Çayağzı, Ріва, нині місцевість у районі Бейкоз провінції Стамбул, Туреччина) – (F) 231
Rhen (Ren, Рейн, річка в Європі) – (N_2 зв.) 292
Rhodope(n) (Rodopy, Родопи, гори на Балканському півострові) – (F, O_3 зв.) 231, 301
rhodopeyski – (L_4, R_3 зв.) 278, 325
Rhodos, rhodyjski, rhodio (Rodos, Родос, острів у Егейському морі, Греція) – (L_3, Q_2 зв.) 277, 314
Rohozianka (Рогозянка, річка, права притока р. Уда, правої притоки р. Сіверський Донець) – (F_4 зв., H_4 зв., 1, 1 зв.) 238, 253, 254, 255 (Потапенко С. – 392)
Roma – див. Rzym
Rossia (Росія; див. також Moskwa) – (F_4) 237
rossiyski, rosski – ([7], E_3 зв., F зв., F_2 зв., F_4 зв., G_4 зв., H, H_2 зв., I, M_4 зв., O_3, O_4, P_4, Q зв., Q_2) 189, 229, 232, 234, 238, 246, 249, 256, 288, 300, 303, 309, 312, 313
Rubikon (Rubico, Рубікон, річка на Апеннінському півострові, впадає в Адріатичне море) – (R_4 зв.) 329
Rupella (Рупелла, давня назва м. Ла-Рошель; див. також La Rochelle) – (I_4) 262

Ruś (Русь) – (A_4 зв.) 203
Rzecz Pospolita (Річ Посполита) – ([6] зв.) 187
Rzym (Рим – 1) місто, столиця Італії; 2) античне місто-держава, пізніше столиця Римської імперії; 3) Римська держава; див. також Imperio Romano) – ([9], B зв., B_2 зв., B_3, B_4, C_2) 194, 205, 208, 211, 215
rzymski – ([7], B, B_2 зв., B_3, C зв., D_2 зв., I_4 зв., L_2 зв., L_3 зв., M, M зв.) 190, 205, 208, 213, 224, 263, 276, 278, 281, 282
Rzymskie Państwo (Рим, Римська держава; див. також Rzym, Imperio Romano) – (B_2 зв.) 208

Samara (Самара, річка, ліва притока р. Дніпро) – (H_3 зв.) 251 (Потапенко С. – 394)
Samogitia (Самогітія, Жемайтія, Жмудь, історичний регіон у Литві) – (M, M зв.) 281, 282
Sarmacja (Сарматія – 1) історичний регіон у Східній Європі, в Північному Причорномор'ї; 2) Центрально-Східна Європа від Бескідів до Уралу та від Балтійського до Чорного моря) – ([8]) 192
sarmacki – (M_2, R зв.) 283, 320
Saron (Szaron, Шарон, рівнина в Ізраїлі на узбережжі Середземного моря) – (C_4 зв., D) 220, 221
Sawińce (Савинці, селище в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4, H_2, H_2 зв.) 244, 248, 249 (Потапенко С. – 389, 391, 392)
sawiński – (I, I зв.) 256, 257
Seńków (Сенькове, село в Куп'янському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_3 зв.) 244 (Потапенко С. – 389, 392)
Septemtrion (Московія; див. також Moskwa) – (1 зв., M_3 зв.) 255, 286
Sędomirz (Sandomierz, Сандомир, місто в Польщі, повітовий центр у Свєнтокшиському воєводстві) – (A_4 зв.) 203
Sicilia (Сицилія, острів у Середземному морі, Італія; див. також Sykulia) – (M) 281
Sidon (Sydon, Сідон, фінікійське місто-держава, нині Сайда, місто в Лівані) – (C_3) 217
sydoński – (K_2 зв.) 266
Sipił (Sipyłos, Сіпіл, гора в Лідії, інша назва – Маніса, Туреччина) – (I_3 зв.) 261
Siradz (Sieradz, Сєрадз, місто в Польщі, повітовий центр у Лодзькому воєводстві) – (A_4 зв.) 203
Skałka (kościoł na Skałce, Скалка, костел на Скалці, або Базиліка св. Архангела Михаїла та св. єпископа та мученика Станіслава у Кракові, Польща) – (A_4) 202
Skandamis wyspa (можливо Скандинавський півострів) – (P_3) 308
Słobody, kraj (krainy) Słobodzki (Слобожанщина, історико-географічний регіон у східній частині України та прилеглих областях РФ) – (E_3, F_4, G_4 зв., H_2, H_2 зв., H_3 зв., I зв., K, N зв., N_2, P_2) 228, 237, 246, 248, 249, 251, 257, 264, 290, 291, 307 (Потапенко С. – 386, 387, 388, 389, 390, 393, 394, 396)
słobodzki – (F_4, G зв., G_4, H_4 зв., N зв., N_2, N_3 зв., O_2, O_2 зв., P_2, Q_3 зв.) 237, 240, 244, 253, 290, 291, 294, 298, 299, 307, 315, 316 (Потапенко С. – 386, 387, 388, 389, 392, 393, 394, 396)
Sokołów (Соколів до 1971 р., Соколове, село у Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна) – (F_4 зв., H_2 зв., N_3 зв.) 238, 249, 294 (Потапенко С. – 389, 390, 392)
Soracte (Soratte, Сорakта, гора в Етрурії в Італії, присвячена Аполлону, *міфол.*) – ([7]) 189

Sparty (Σπάρτη, Sparta, Спарта, або Лакедемон, місто-держава Стародавньої Греції) – (R_2 зв.) 322
spartański – ([5] зв.) 184
Śpiewakówka (Співаківка, село в Ізюмському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4) 244 (Потапенко С. – 389, 391)
Stambul, stambulski (Istanbul, Стамбул, Константинополь, місто в Туреччині, столиця Османської імперії) – (E_4 зв., P_2) 231, 306
Starołajcańska muiza, Nowołajcańska muiza (не ідентифіковано, можливо: 1) замок Laiuse, Лайузе, або Лаїс, нині в селі Laiusevälja, Лайузевялья у волості Йиґева повіту Йиґевамаа в Естонії; 2) селище Laiuse, Лайузе у волості Йиґева повіту Йиґевамаа в Естонії) – (Q_3) 315
Styks, stygijski, stygowy (Стікс, стігійський, *міфол.*: річка в Аїді) – ([4] зв., [5], A_3 зв., I, I_4 зв., N_2 зв., N_3 зв., P зв.) 182, 183, 201, 256, 263, 292, 294, 306
Sykulia, sykulski (Sikulia, Sicilia, Сицилія; див. також Sicilia) – (K_4, M_3, Q) 270, 285, 311
Syrty (Великий Сирт, нині Сидра, та Малий Сирт, нині Габес – затоки Середземного моря в Лівії та Тунісі) – (L_2) 274
Szlonsko (Szląsko, Śląsk, Силезія, історична область у Центральній Європі, в сучасних Польщі, Чехії та Німеччині) – (A_4 зв.) 203
Szwecja, Lew Szwedzki, Svevia (Швеція) – (P_2 зв., P_3 зв., Q_2 зв.) 307, 309, 314
szwedzki – (P_3, P_3 зв., P_4, Q зв., Q_2 зв., Q_3) 308, 309, 310, 312, 313, 314, 315
Szwedzkie morze (Балтійське море; див. також Balthyda, Kodan) – (P_3 зв.) 308
Szyringij (Шингірей, Мубарек-Кермен, фортеця на о. Тавань на р. Дніпро, поблизу Кизикермена, див. також Kazikiermen) – (O_4) 302

Tagus, tagusowy (Tajo, Tejo, Тахо, річка на Піренейському півострові) – ([6], K_2) 185, 266
Taman (турецька фортеця, нині Тамань, станиця на Кубані, в Темрюцькому р-ні Краснодарського краю, РФ) – (F) 231 (Потапенко С. – 388)
Taranówka (Таранівка, село у Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4, N_3 зв.) 244, 294 (Потапенко С. – 389)
Tatry (Татри, гірський масив у Західних Карпатах) – (F) 232
Taurika (Tauryda, Таврика, Таврія, Крим; див. також Krym) – (F_2 зв., F_4 зв., N_3 зв.) 234, 238, 293
taurikański, tauricki – (F_3 зв., G_4 зв., H_3, H_4 зв., 1 зв., K_2 зв., M_3 зв., N, N_3 зв., O_2, O_3, P зв.) 236, 246, 250, 253, 255, 266, 286, 289, 294, 298, 300, 306
Tawań (Тавань, Таваньська фортеця, Мустріт-Кермен, фортеця на острові Тавань на р. Дніпро, поблизу Кизикермена; див. також Kazikiermen) – (O_4) 302
Tepliński las (Теплинський ліс, у Краматорському р-ні Донецької обл., Україна) – (H_3 зв., H_4) 251, 252 (Потапенко С. – 392)
Tesalia (Thessalia, Фессалія, Тессалія, історична область у Греції) – (M) 281
tessalski – (O зв., P_2 зв.) 297, 307
Thabor (Tabor, Табор, Фавор, гора в Ізраїлі) – (I_4) 262
Thebes (Thebae, можливо Фіви, давньогрецьке місто в Беотії, Греція, засноване сином царя міста Тір; див. також Tyr) – (G_3) 242
Thebes (Thebae, можливо Фіви Фтіотійські у південно-східній Фессалії, Греція) – (G_3) 242

Theprobana (Taprobana?, Тапробана, легендарний острів у Індійському океані) – (M_3) 285
Thermopile (Termopile, Thermopylae, Фермопіли, Термопіли, Фермопільський прохід у Греції) – (M_3 зв.) 287
thessalski – див. Tesalia, tessalski
Thracia, thracki (Фракія, Тракія, історична область на Балканському півострові, в сучасних Болгарії, Греції та Туреччині) – (G_4 зв., H_2 зв., N_2, P_2 зв., Q_2 зв.) 245, 249, 291, 307, 314
Tokaj (Токай, місто в Угорщині) – (L_4 зв.) 280
Tor (Тор, нині Казенний Торець, річка, права притока р. Сіверський Донець) – (H_3, H_3 зв., H_4, K_4, M_4 зв., N) 250, 251, 252, 270, 289 (Потапенко С. – 392, 393)
Tritonidos (Tritonis, озеро Тритон, можливо в стародавній Лівії, локалізація невизначена) – ([5] зв.) 184
Troia (Троя, стародавнє місто на узбережжі Малої Азії; див. також Ilium) – ([9], A_3, L_3 зв., M_3, O_4, Q, R_2) 194, 200, 278, 285, 302, 311, 321
troiański – (B_4 зв.) 212
Turcia, turecki (Туреччина; див. також Państwo Tureckie) – (D_2, F, F зв., G, M_4, M_4 зв., O_4 зв.) 223, 231, 232, 239, 287, 288, 303 (Потапенко С. – 392)
Tuzłowa (Тузлова, Тузлів, річка, права притока р. Аксай, що є правим рукавом р. Дон) – (F зв., F_2) 233 (Потапенко С. – 388)
Tyber, tyberowy (Tiberis, Тибр, річка в Італії) – (L_3 зв.) 278
Tyr (Tyros, Тір, фінікійське місто-держава, нині місто Сур у Лівані) – (C_3) 217
tyriæque, tyrski – (A_3 зв., G_3, K_2 зв.) 201, 242, 266

Uniów (Uniejów, Унеюв, місто в Польщі, у Поддембицькому повіті Лодзького воєводства) – (C_2 зв.) 216

Wałky (Валки, місто у Богодухівському р-ні Харківської обл., Україна) – (F_4 зв., G, G зв., G_2) 238, 239, 240 (Потапенко С. – 389, 390)
Wałujki (Валуйки, місто, райцентр у Білгородській обл., РФ) – (G_3, G_4) 243, 245
wałuyski, wołuyski – (G_3 зв.) 243
Wandal (Wandalia, одна з назв Польщі, походить від назви германських племен вандалів, котрих середньовічні та новомодерні історики ототожнювали з предками поляків або слов'янами загалом) – (F_3) 235
Wawel (Вавель, королівський замковий комплекс на однойменному пагорбі в м. Краків, давній столиці Польщі) – (A_4, C зв.) 202, 214
Westphalia (Westfalen, Вестфалія, історична область на північному заході Німеччини) – (M) 281
Wezuwiusz, wezuwiuszowy (Vesuvio, Везувій, вулкан на півдні Італії біля Неаполя) – ([6] зв.) 188
Wielka Polska (Wielkopolska, Великопольща, історична область у центральній і західній Польщі) – (A_4 зв., C_4) 204, 219
Wisła (Вісла, річка в Польщі, впадає у Гданську затоку Балтійського моря) – (R_2) 321
Włochy (Італія; див. також Auzonia, Italia) – (B зв., B_3) 205, 209
włoski – (B_3) 209
Wodołahy (Водолага – назва декількох населених пунктів: 1) село Стара Водолага; 2) селище Нова Водолага; 3) село Мала Водолага, нині село Новоселівка, усі в

Харківському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4, H_2 зв., I_2, N зв., N_2, N_3 зв.) 244, 249, 258, 290, 291, 294 (Потапенко С. – 389, 390, 392, 395)
wodołazki – (G зв., G_2, P зв.) 240, 305
Wodołaskie rzeczki (можливо Водолажка, вона ж Вільхуватка – річка, права притока р. Мож) – (G зв.) 240 (Потапенко С. – 390)
Wolne (Вільне, до к. XVII ст. місто Вольний, нині село в Охтирському р-ні Сумської обл., Україна) – (F_4 зв.) 238
Wołcze Wody (Wołczańsk, Вовчі Води, нині Вовчанськ, місто у Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна) – (G_4) 244 (Потапенко С. – 389, 390)
Wołujki – див. Wałujki
Wrocław (Вроцлав, місто в Польщі, адміністративний центр Нижньосілезького воєводства) – (C_2) 214
wrocławski – (C_2, C_2 зв.) 214, 216
Wulkania (Etna, Етна; див. також Etna) – (A_3 зв., M_4 зв.) 201, 288
Wybowka (Voo, Võhandu, Вибовка, Виганду, річка в Естонії, називається Воо нижче озера Вагула) – (Q, Q зв.) 312 (Потапенко С. – 394)
Wysokopole (Високопілля, село в Богодухівському р-ні Харківської обл., Україна) – (G зв.) 240
Wyspy Duńskie (острови Данії, Данський архіпелаг) – (B_3) 208

Zaborowe wody – див. Doborowe wody
Zadnieprze (Задніпров'я (з погляду з Польщі), Лівобережна Україна, частина Наддніпрянщини на лівому березі Дніпра) – (F_2 зв.) 235
Zaporoże (Запорожжя, історичний та етнокультурний регіон на півдні України) – (H_3 зв.) 251
zaporoski – (P) 304
Zawołocze (Заволоччя, колишня фортеця у Псковській землі, в сучасній Псковській обл, РФ) – (C_4) 218
Ziemia Dobrzyńska (Добжинська, або Добринська земля, історична область у Центральній Польщі) – (B) 204
Ziemia Kujawska (Kujawy, Куявія; див. також Kujawy) – (C_4 зв.) 220
Złoczów (Зołocziw, Золочів, селище в Богодухівському р-ні Харківської обл., Україна) – (F_4 зв.) 238 (Потапенко С. – 389, 390)
Zmijów (Zmijiw, Зміїв, місто у Чугуївському р-ні Харківської обл., Україна) – (F_4 зв., G, N_2, N_3 зв.) 238, 239, 291, 294 (Потапенко С. – 389, 390, 393)
Żerebiec (Жеребець, річка, ліва притока р. Сіверський Донець) – (N) 289

Покажчик імен у творі

При підготовці видання було прийнято рішення укласти окремий покажчик імен за текстом твору «Багатий Сад» І. Орновського. До нього увійшли всі ідентифіковані в тексті імена – богів, міфологічних і біблійних персонажів, античних героїв, історичних осіб. До покажчика включено й ті імена, які функціонують у тексті у прикметниковій формі.

Імена богів, міфічних героїв і деяких історичних осіб (переважно головних героїв твору та інших, пов'язаних із українськими теренами) подано також у перекладі українською мовою.

До покажчика також додано імена, згадані лише у примітках до тексту; їх виділено курсивом.

Посилання зроблено на аркуші твору (в дужках) і на номери сторінок цього видання.

Загалом покажчик містить понад 500 імен, із них понад 440 осіб – із тексту твору та близько 60 осіб, згаданих лише у примітках до тексту.

Більшість імен у тексті належать міфологічним персонажам – близько 170; трохи менше, близько 150, – імена історичних осіб, зокрема головних героїв твору; також налічується 10 біблійних імен. Авторів творів, на які І. Орновський посилається у тексті, – понад 100.

Achilles (Ахіллес, Ахілл) – ([6], [6] зв., A_3, D зв., F зв., H_3, M_3 зв., Q, R_2) 185, 187, 200, 222, 232, 250, 286, 311, 321
Admet (Admetos, Адмет) – (P_2 зв.) 307
Adonides (Adonis, Адоніс) – ([5] зв.) 183
Aelianus Tacticus – (P зв.) 305
Æneasz – див. Eneasz
Aeschines – (K_2 зв.) 267
Agamemnon (Агамемнон) – ([7], [9], H_2) 189, 194, 248
Agrippa (Marcus Agrippa) – (G_2 зв.) 242
Ajax (Аякс) – ([6], F зв., K_2, N_3 зв., R_2, R_3 зв.) 185, 232, 266, 294, 321, 325
Akteon (Actaeon, Актеон) – (H_2) 248
Albert, święty (Adalbert, Wojciech) – (B зв.) 206
Albertus Magnus – (E_3 зв., R_4) 228, 327
Alciato, Andrea – (R_3 зв.) 326
Alcid (Alcides, Альцід, Геракл; див. також Herkules) – (N_2, P_2 зв., P_3 зв.) 291, 307, 308
Alcinous (Alkinoos, Алкіной) – (K_2, S) 266, 329
Alekto (Алекто) – ([5], N_3 зв.) 183, 294
Alexander (Олександр Македонський) – ([5], O, R_3) 183, 297, 324
Alexiej Michajłowicz (Олексій Михайлович) – ([7], E_4 зв.) 189, 231
Alfons (Afonso de Portugal) – (K_2) 266

Alkmena (Алкмена) – (P_4 зв.) 311
Amalthea (Amalteja, Амальтея) – (B_3) 209
Ambrosius, sanctus (Амвросій Медіоланський) – (N_2 зв., R_4) 292, 326
Anacreontes (Anacreon) – ([1] зв., B зв.) 177, 206
Anchizes (Anchises, Анхіс, Анхіз) – (N зв., P_2 зв.) 290, 307
Andrelini, Publio Fausto – ([2] зв., [7] зв., E_3 зв., [50], R_3) 178, 191, 228, 271, 323
Annibal (Ганнібал) – ([6] зв., A_3, G_2 зв.) 187, 200, 242
Anselmus Cantuariensis (Anselmo d'Aosta, Anselm of Canterbury) – ([50]) 271
Antiopa (Антіопа з Беотії) – (E_3) 227
Antonius (Marcus Antonius) – ([6] зв., [7], M) 188, 190, 281
Antonius a Matre Dei – (R_2 зв.) 323
Aphrodyta (Afrodyta, Афродіта; див. також Cythereida, Venus) – (L_2) 274
Apollo, Apollin (Аполлон, Феб; див. також Phæb) – ([5], [7], [7] зв., A, C_4 зв., D, [50], L, L_2 зв., P_3, R зв., R_4 зв., S) 182, 183, 189, 191, 196, 219, 221, 271, 272, 276, 308, 320, 328, 329
Aquilo (Aquilon, Boreas, Аквілон) – (K_2, L_3 зв.) 265, 278
Aretuza (Arethusa, Аретуса, Аретуза) – (A_3, C_3 зв., S) 200, 218, 329
Argos (Argo, Арго, корабель) – (A_4 зв.) 203
Argus (Argos, Аргус, Аргос, багатоокий велетень) – ([4] зв., G_2) 182, 241
Ariadna (Аріадна) – (H_3 зв., L_2, Q_2, S зв.) 251, 274, 313, 330
Aristoteles – (F зв., L_2, P_4 зв., R_4) 232, 275, 311, 326, 327
Arrianus (Lucius Flavius Arrianus) – (G_2 зв.) 241
Askaniusz, Askani (Ascanius, Асканій) – ([7] зв., M_3 зв.) 190, 286
Astrea (Astraja, Астрея) – ([3] зв.) 180
Atalanta (Аталанта) – ([4], A, K) 180, 196, 264
Atlant(y), Atlas (Атлант, Атлас) – (A_2, E_3, K, N зв., N_3) 198, 228, 264, 290, 293
Attila – (M) 281
August – див. Zygmunt II August
Aurelius (не встановлено) – (L_2) 275
Ausonius (Decimius Magnus Ausonius) – (A_2, I_2, I_4) 198, 258, 262
Avancini, Nicola – ([6] зв., A_3 зв.) 188, 201, 202

B. M. – див. Baptista Mantuanus
Balbín, Bohuslav – (L_2 зв.) 276
Balbus, Hieronymus (Balbi, Girolamo) – (M_3) 285
Balde, Johann Jacob – ([4] зв.) 181
Baptista Mantuanus (Spagnoli, Giovanni Battista) – (I, I_3 зв., L_2) 256, 261, 274
Barradas, Sebastião – (L_2) 274
Beda Venerabilis – (L_2 зв.) 276
Beernor – (M) 281
Bellona (Беллона) – ([3] зв., [6], [6] зв., [7], [8] зв., A_3, A_4 зв., B_4, D, D зв., D_2 зв., E_4, F, F зв., F_2, F_2 зв., F_3, F_4, H_4, H_4 зв., 1, I зв., K_2, K_2 зв., L_4 зв., M_3, M_3 зв., N_2 зв., N_3, N_4, O_4, P зв., P_2 зв., P_3, P_3 зв., P_4, Q, Q зв., R_2, R_4 зв.) 180, 185, 187, 189, 193, 201, 203, 210, 211, 221, 222, 224, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 252, 253, 254, 257, 266, 267, 280, 286, 292, 293, 294, 302, 305, 307, 308, 309, 311, 312, 321, 328, 329
Belus (Bel, Бел, Ваал) – (L_4) 279
Bernardus Bauhusius (Bernhard van Bauhuysen) – (A_4, E зв., H_2, I_2 зв., K_4, M_2, R_2 зв.) 202, 225, 248, 259, 269, 283, 322

Bernardus Claraevallensis (Bernard de Clairvaux) – (R_3) 323
Bias (Біас Прієнський) – (R_3) 323
Bidermann, Jakob – (K зв., M_2) 265, 283
Bielski, Marcin – (B, B зв., B_3, C_2) 205, 206, 208, 215
Billy, Jacques de – (I_3) 260
Bion (Біон Борисфеніт) – ([4]) 180
Birkowski, Fabian – (B_4 зв.) 212
Boethius (Anicius Manlius Severinus Boethius) – ([7] зв., I, [51] зв., R зв.) 190, 256, 272, 319
Bogoriy (Boris) – (F_4) 237
Bogufał [herbu] Róża, biskup poznański – (C_2) 214
Bolesław Chrabry (Chrobry) – (B зв.) 206
Bolesław [II] Śmiały – (A_3 зв., A_4) 202, 203
Bolesław [V] Wstydliwy – (A_4 зв., B, C_4) 204, 219
Bona, Giovanni – ([50]) 271
Boreas (Aquilon, Борей) – (H зв.) 247
Brizeida (Bryzejda, Briseis, Бріseїда) – (F зв.) 232
Brochmand, Jesper Rasmussen – (R_3 зв.) 325
Brontes (Бронт, один із циклопів, кіклопів) – (N_3) 293
Bruchowiecki, Ivan (Брюховецький, Іван) – (F_3 зв.) 236
Byblida (Byblis, Бібліда, чи Бібліс) – (H зв., S) 247, 329

Cabillavius, Balduinus (Cabilliau, Baudouin) – (C_3) 217
Calliope – див. Kalliopa
Camerarius Jr., Joachim– (O) 296
Camerarius Sen., Joachim – (O) 296
Campanus (Campano, Giovanni Antonio) – (G_3, L_2 зв.) 242, 276
Carducius, Salvator (Carducci, Salvatore) – (E зв.) 225
Cassiodorus (Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus) – ([5], [7] зв., B_4, C_4, L_2) 183, 190, 211, 219, 274
Cato, Marcus Porcius (Cato Major; див. також Katon) – (1 зв., M_4) 255, 288
Catullus (Gaius Valerius Catullus) – ([6] зв., [7]) 187, 189
Cerber (Cerberus, Цербер, Кебер) – (M_4, N_3 зв., P_4 зв.) 287, 294, 311
Cerera, Ceres (Керера, Церера) – (F_4, G_2, N_2 зв.) 237, 241, 292
Cezarin (Cezaryn, Cæsarinus), Prosper herbu Kolumna – (B_2 зв., B_3, M) 208, 281
Cezarynowie (Cezarin) – (L_4 зв.) 280
Cham (Хам) – (L_4) 279
Charybda (Харибда) – ([7], F) 189, 231
Chilon (Хілон Лакедемонянин) – (R_3) 323
Cicero (Marcus Tullius Cicero) – ([6], [6] зв., [7], F зв., 1 зв., [50], L, L_2, L_2 зв., L_4 зв., M зв., M_4, N_3, R_3 зв., R_4) 186, 188, 190, 232, 255, 271, 273, 274, 276, 280, 282, 288, 293, 325, 327
Circe, Cyrce (Kirke, Кірка, Цирцея) – (M_4 зв., O зв.) 288, 297
Claudianus, Claudius – ([5] зв., [6] зв., [10], A_2 зв., A_3, B_4, C, E_3, E_3 зв., H_3) 184, 188, 195, 200, 201, 210, 213, 227, 228, 250
Clio (Кліо) – ([8]) 192
Clüver, Philipp – (P_3 зв., Q_3) 309, 315
Colgan, John – (Q_3 зв.) 316

Commynes, Philippe de – (K_2 зв.) 267
Cornelius Cornelii a Lapide – ([6]) 186
Croeselius, Johannes (Krösel, Johann) – ([50]) 271
Cromer, Martin – див. Kromer, Marcin
Curtius (Quintus Curtius Rufus) – ([5]) 183
Cybella (Kybele, Cybele, Кібела, Цібела) – (R_4 зв.) 329
Cynthia (Artemida, Артеміда, Кінфія) – (G_4 зв., P) 245, 304
Cyprian, biskup wrocławski – (C_2) 214
Cyrce – див. Circe
Cyrus (Кир II Великий?) – (R_2) 321
Cythereida (Cytherea, Aphrodyta, Афродіта, Кіферея, Цитерея; див. також Aphrodyta, Venus) – ([5] зв.) 183
Czech – (B зв.) 205

***D**aneau, Lambert* – (K_2 зв.) 267
Dardanos (Dardanus, Дардан, син Зевса) – (G_2 зв.) 242
Deiphob (Deifobos, Deiphobus, Деїфоб) – (M_3) 285
Democritus – (P_4 зв.) 310
Demosthenes – (K_2 зв.) 267
Deukalion (Девкаліон, син Прометея) – (F, N зв., P_4 зв.) 232, 290, 311
Diana (Діана) – (H_2, L_3 зв., M_3) 248, 278, 285
Dianira (Deianira, Деяніра) – (F зв.) 232
Didius, Gaius – (M) 281
Diktynna (Britomartis, Диктинна, Брітомартіда; можливо також Артеміда) – (S) 329
Diogenes Laërtius – (R_3) 323
Diomedes (Діомед, герой Троянської війни) – ([5] зв.) 184
Dionysius Halicarnasseus – (K зв., R_4) 265, 327
Dit, Dyt (Dis Pater, Діт, одне з імен Аїда) – (A_4 зв., H_4, O_3) 204, 252, 300
Długosz, Jan – (B, C_2, C_3 зв., C_4) 205, 214, 218, 219
Dolabella (Publius Cornelius Dolabella) – (M зв.) 282
Dołhoruki, Jakub Theodorowicz (Долгорукий, Яків Федорович) – (P, P_2) 304, 306
Dołhoruki, Łukasz Theodorowicz (Долгорукий, Лука Федорович) – (P зв., P_2) 306
Domarat [herbu] Grzymała, biskup poznański – (C_2) 214
Doniec (Zacharzewski, Grzegorz, Донець; див. також Zacharzewski) – (F_2, G зв.) 233, 239
Dorsprung (Dowsprunk, Dausprungas) – (B_2 зв., B_3, M) 208, 281
Dorsprongus, Iulianus – (M зв.) 282
Drexel, Jeremias – (E_3, K_2) 227, 266
Dydona (Dydo, Дідона) – (G_2 зв.) 242

Eak (Ajakos, Aeacus, Еак) – (O_4 зв.) 303
Eliasz, św. (св. Ілля) – (I_3) 260
Encelados (Enkelados, Енкелад, Енцелад, гігант) – (A, M_2 зв., Q) 196, 285, 312
Endimion (Endymion, Ендіміон) – (G_4 зв., O зв.) 245, 297
Eneasz (Æneas, Еней) – ([7] зв., E_3 зв., H, H_4 зв., L_2, M_3 зв.) 190, 229, 247, 253, 274, 286
Ennius (Quintus Ennius) – (R_3 зв.) 325
Eol (Aeolus, Еол, хранитель вітрів) – (L_3) 277

Epaminondas (Епамінонд) – (F зв., Q зв.) 232, 313
Ephestyon (Hefajstion, Hephaistíon, Гефестіон) – (R_3) 324
Ereb (Erebus, Ереб) – (A_2 зв.) 200
Ericina (Erycina, Венера/Афродіта Ерицина/Ерикіна; див. також Aphrodyta, Venus) – (M_2) 283
Erymanthida (Artemida?, Артеміда?) – (M) 281
Erysthon(a) (не ідентифіковано) – (L_4) 279
Erythra (не ідентифіковано) – (L_4) 279
Estienne, Robert – ([6], [6] зв., [7] зв., N_2, O_2, O_3) 185, 187, 188, 191, 291, 299, 300
Eugenius IV, papa – (C_2 зв.) 216
Euripides – ([5]) 183
Eurus (Euros, Евр) – (H зв.) 247
Euterpe (Евтерпа) – (F_4 зв.) 238
Ezechielis (Єзекіїль, пророк) – (E_4 зв.) 230

Fabiuszowie (Fabia) – ([6] зв., C зв., D_2 зв.) 187, 213, 224
Fata, Fatum (Фатум) – ([5], [7], E_3, E_3 зв., H_4, I_2, K_2, K_2 зв., K_3 зв., O_3, O_3 зв., P_4, Q_4 зв., R) 183, 188, 189, 227, 228, 252, 258, 266, 267, 269, 300, 301, 309, 318, 319
Feb – див. Phæb
Flaminio, Marcantonio – (B_4, R_4) 211, 327
Flora (Флора) – (B_2, K_2) 207, 266
Florus (Lucius Annaeus, або Publius Annius, або Julius Florus) – (M) 281
Fortuna (Фортуна) – ([4] зв., [6], [6] зв., [7] зв., C зв., C_2 зв., C_4 зв., G_3, I_2, M_2, N_2, N_4 зв., O зв., R_4) 181, 186, 188, 191, 213, 216, 220, 242, 258, 283, 291, 296, 297, 327
Fortunatus, Venantinus – (A зв., A_3, B_2, E_2 зв.) 197, 201, 206, 226
Frischlin, Philipp Nicodemus – ([2]) 178

Gallus (Gaius Cornelius Gallus) – (O_3 зв.) 301
Georg III. Anhalt – (O) 296
Gerion (Geryon, Геріон) – (N_2) 291
Głeboccy – (B_2) 207
Głebocki, Albert (Wojciech) – (B_2 зв.) 207
Goulart, Simon – (K зв.) 265
Gradiw (Gradyw, Mars, Марс, Градів; див. також Mars) – ([6], [6] зв., [9], A_3, B, B_2 зв., C_3 зв., F_3, G, I, K_2, K_2 зв., M_3 зв., M_4, O_3, P_2, P_3 зв., P_4, Q зв., Q_3 зв., R, R_2 зв.) 186, 188, 194, 200, 205, 207, 217, 235, 239, 256, 266, 267, 286, 287, 300, 306, 309, 310, 312, 315, 318, 322
Gregorius (Jerzy Billewicz) – (E_3 зв.) 228
Gregorius I, papa (Gregorius Dialogus) – (N) 290
Grotius, Hugo – (E_3) 227
Guillaume le Breton – (A_2) 198

Hacloder – (M) 281
Hæmon (Гемон, захисник Трої) – ([6]) 186
Halesus (Галес, захисник Трої) – ([6]) 186
Hano (Hanno, Гано, знатний карфагенянин, який приручив лева?) – (A_4 зв.) 204
Harpokrates (Гарпократ) – (R_3) 324

Hector, Hektor (Гектор) – ([7] зв., C_3 зв., D, F_3, H_2 зв., K_3, O_3) 190, 217, 221, 235, 249, 268, 300
Hector – див. Rozyn, Hektor
Helena (Єлена) – ([5] зв., E_4 зв., L_3 зв.) 183, 230, 278
Heliasz (Helios, Helius, Геліос; див. також Phaeton, Tytan) – (I_3) 260
Heliasz – див. Eliasz
Henryk [I] Brodaty – (C_2) 214
Herkules (Hercules, Геркулес; див. також Alcid) – (A_3, F зв., N_3) 200, 232, 293
Hiperion (Hyperion, Гіперіон, титан, або Геліос, його син) – (D_2 зв.) 224
Hippocrates (Гіппократ) – (R_4 зв.) 329
Hippodates (Aeolus, Еол, син Гіппота; див. також Eol) – (L_3 зв.) 278
Hnatek herbu Doliwa (імовірно, помилкове прочитання) – (B_2) 207
Hollicin, Bazyli Bazylewicz (Голіцин, Василь Васильович) – (M_3 зв., M_4) 286, 287
Homerus – (O_3, R_3 зв.) 300, 325
Horapollo – ([7] зв.) 191
Horatius (Quintus Horatius Flaccus) – ([4], [4] зв., [6], [8] зв., [9], [9] зв., A, A_2, C_3, F_2 зв., I зв., [50], M, Q_2 зв., Q_4, R зв., R_3 зв., R_4) 181, 185, 186, 193, 194, 196, 198, 217, 234, 257, 271, 272, 282, 314, 317, 320, 325, 326, 327
Hortensius (Quintus Hortensius Hortalus) – ([6] зв.) 187
Hugues de Saint-Victor – (R_3) 323
Hyiacynt (Hiacynt, Гіацинт) – (K_3) 267
Hymen (Гіменей) – (F, F зв.) 232

Iacobus (Яків, брат Ісуса) – (R_3, R_3 зв.) 324, 325
Iagello – див. Jagiełło
Ieremias (Єремія, пророк) – (L_2 зв.) 275
Ikar (Ікар) – (F_3 зв., L_2 зв.) 236, 275
Imperiale, Giovanni Vincenzo – ([6]) 186
Ines, Albert (Wojciech) – ([5]) 183
Ioannes Chrysostomus – ([7] зв., L_2, L_4 зв.) 191, 274, 280
Ioannes Stobaeus – (P_4 зв., R_3) 310, 324
Iob (Йов Багатостраждальний, праведник) – ([2] зв.) 178
Iovis – див. Jowisz
Iowiszanka (Minerwa, Мінерва; див. також Minerwa) – ([5] зв.) 184
Isaias (Esaias, Ісая, пророк) – ([2] зв.) 178
Isidorus Pelusiota – (L_4, L_4 зв.) 279, 280
Isocrates – ([4]) 180
Iunona – див. Junona
Iupiter – див. Jupiter

Jagiełło – (B_2) 207
Jan [herbu] Grzymała, biskup poznański – (C_2) 214
Jan Alexiejewicz (Іван V Олексійович) – (H_4, I зв., N_4 зв., O_4 зв.) 252, 257, 296, 303
Jan [herbu] Łodzia, biskup poznański – (C_2) 215
Jan [III] Grot [herbu] Rawa, biskup krakowski – (C зв.) 214
Jan III [Sobieski] – (D_2) 223
Jan Gruszczeński [herbu] Róża – (C_2) 215
Jan hrabia – (C зв.) 214

Jan Kazimierz – (F_2 зв.) 235
Janicki, Klemens (Ianicius) – (C_2 зв.) 216
Jazon (Iason, Ясон) – (A_4 зв., E_4 зв., M_3, O_4 зв.) 203, 230, 285, 304
Jerzy, ś. (Юрій, Георгій) – (I_4 зв.) 262
Jowisz, Iovis (Jupiter, Юпітер; див. також Jupiter) – (A зв., A_3 зв., B_3 зв., C_3 зв., D зв., E_4 зв., F, G_2 зв., L_2 зв., L_3, O_3 зв., P_4 зв., Q) 197, 201, 210, 218, 222, 230, 231, 242, 276, 277, 301, 311, 312
Juda (Юда) – (K_3, L_2 зв.) 268, 275
Julian (Iulianus) herbu Ursyn – (B_2 зв., B_3, M) 208, 281
Juliusz, Julius Cæsar – (B_2 зв., B_3, G, M, M зв.) 208, 239, 281, 282
Junona, Iunona, Juno (Юнона) – (A зв., A_3 зв., L_2, M_3, Q, R_2) 197, 201, 274, 285, 311, 321
Jupiter, Iupiter, Jupiter Stator (Юпітер, Юпітер Статор; див. також Jowisz) – ([1] зв., [6], L_3 зв.) 177, 186, 278
Justinus, Marcus Junianus – ([6]) 186
Juvenal (Decimus Junius Juvenalis) – ([10], L_2 зв., R_4) 195, 276, 328

Kalliopa (Calliope, Калліопа) – ([5] зв., A_2) 184, 199
Kamillus (Marcus Furius Camillus) – (F_2 зв.) 234
Kanon, Andrzej – (R) 319
Kastor (Castor, Кастор) – (P) 304
Katon(owie) (див. також Cato) – ([6] зв., A_2, C_4 зв., I_3 зв.) 187, 198, 220, 261
Kazimierz – див. Jan Kazimierz
Kazimierz [III Wielki] – (C_2) 215
Kazimierz [IV Jagiellończyk] – (C_2) 215
Kącki, Krzysztof (Kański, Kantski, Kantscius) – (C_2) 215
Kimi, rabin – (B_4 зв.) 211
Klemens (Clemens) VI, papa – (C_2) 215
Klitus (Klejtos, Кліт Чорний) – (R_3) 324
Klorynda (не ідентифіковано) – (S) 329
Kloto (Clotho, Клото) – (K, K_2) 264, 266
Kochanowski, Jan – ([6] зв.) 188
Kochowski, Wespazjan Hieronim – ([4], A_2) 180, 199
Kojałowicz-Wijuk, Kazimierz – (K_3 зв.) 269
Kokles (Publius Horatius Cocles) – (I_3 зв.) 261
Kolumnowie – (B_2 зв.) 208
Kondrat, biskup wrocławski – (C_2 зв.) 216
Kondrat (Conradus Nemcius) – (C_3) 217
Kozłowski, Gregorz (Козловський, Григорій Афанасійович) – (H_3 зв., K_4 зв.) 251, 270
Krezus (Крез) – ([4] зв., I_4, M_3) 182, 262, 285
Kromer, Marcin – (C_3 зв., R_2) 217, 320
Krzykowski, Wacław – (L_2) 275
Kserkses (Xerxes, Ксеркс) – (M_3 зв.) 287
Kubek Aga – (H_3) 250
Kwiatkiewicz, Jan – ([5] зв., [6], N) 184, 185, 290

Lacheza, Lachezis (Lachesis, Лахесіс) – (I_2, I_2 зв.) 258, 259
Latona (Латона) – (A_3, D, I_4 зв.) 201, 221, 263

Lech – (A_4, C_2 зв., F_3) 202, 203, 216, 235
Leonidas (Леонід I, король Спарти) – (A_3) 200
Leopold [I] (aus dem Hause Habsburg) – (D_2) 223
Leszko [Leszek] Czarny (Lescelin, Lescone Nigro) – (B, B зв.) 204, 205
Liber (Liber Pater, Лібер) – (N_2 зв.) 292
Libityna, Libitina (Лібітіна) – ([4] зв., E_3, L_4 зв.) 181, 227, 280
Libon – див. Palemon
Likaon (Lycaon, Лікаон) – (H_2 зв.) 249
Livius, Titus – ([6], [6] зв., F_2, O_2) 186, 188, 233, 299
Lubomirscy – (D_2) 223
Lucanus (Marcus Annaeus Lucanus) – ([7], A_2 зв., B_2 зв., M_3) 188, 200, 208, 285
Lucas de Penna – ([50]) 271
Lucifer (Люцифер) – (A_2) 198
Lucina, Lucyna (Люціна) – ([6] зв., B зв., B_3, C, L_2 зв., O_4 зв.) 187, 206, 208, 213, 276, 304
Lutek, Jan, biskup krakowski – (C_2) 215
Lutek, Jan, sędzia kaliski – (C_2) 215
Lycos (Dionysos?, Діоніс?) – (L_4 зв., Q_3 зв.) 280, 316

***Ł**osiewski, Krzysztof* – (I_3 зв.) 261
Łubieńscy – (C_4 зв.) 220
Łubieński, Adam – (C_4 зв.) 220
Łubieński, Jeremiasz – (C_4 зв.) 220
Łubieński, Matiasz (Maciej) – (C_4 зв.) 220
Łubieński, Marek – (C_4 зв.) 220
Łubieński, Stanisław – (C_4 зв.) 220

Manilius, Marcus – ([5] зв.) 184
Manuzio, Paolo – ([7] зв., R_3) 190, 323
Marchantius, Jacobus – ([6]) 186
Marcin, biskup poznański – (C_2) 214
Mariner, Vicent – ([50]) 271
Mars, Mavors (Mawors, Марс; див. також Gradiw) – ([5], [5] зв., [6], [6] зв., [7] зв., [8], [8] зв., [10], A, B зв., B_2, B_3, B_3 зв., B_4, B_4 зв., C_3, C_3 зв., D зв., D_2 зв., E_2 зв., E_3 зв., F, F зв., F_2, F_2 зв., F_3 зв., F_4, G_4 зв., H_2, H_4 зв., I_2, I_2 зв., K_2, K_2 зв., K_4, K_4 зв., L_2 зв., L_4 зв., M_3, M_3 зв., M_4 зв., N зв., N_2, N_2 зв., N_4, N_4 зв., O, O_2, O_3, O_4, O_4 зв., P, P зв., P_2, P_3, P_4, Q, Q зв., Q_2 зв., Q_3, Q_3 зв., R, R зв., R_2) 182, 183, 184, 185, 186, 188, 190, 192, 193, 195, 196, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 217, 218, 221, 222, 224, 226, 228, 232, 233, 234, 236, 237, 245, 248, 253, 258, 259, 266, 267, 270, 275, 280, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 298, 301, 303, 304, 305, 306, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 318, 320, 321
Martialis (Marcus Valerius Martialis) – ([7], [7] зв., [10], B_4, D, E_3 зв., H_3 зв., [50], O_4, R_4) 188, 190, 195, 211, 221, 228, 251, 271, 302, 327
Masenius, Iacobus (Masen, Jacob) – (E зв.) 225
Matiasz (Hunyadi Mátyás; Matthias Corvinus) – (C_3 зв.) 217
Matthiae, Christian – (Q_3 зв.) 316
Maximianus – (O_3 зв.) 301
Mayre, Jacobus (Maire) – ([7] зв.) 191

Mazepa, Jan (Мазепа, Іван) – (M_4, P, P_2) 287, 304, 306
Mazepowie – (P) 304
Medea (Медея) – (E_4 зв.) 230
Meduza (-zy) (Медуза) – ([5] зв., D_2, O_4) 185, 223, 302
Melamp (Melampus, Меламп, пес Актеона) – (N) 289
Melpomena (Мельпомена) – (B_3 зв., D зв., E_2) 210, 222, 225
Menander – (R_3) 324
Merkuriusz, Merkury (Mercurius, Меркурій) – ([7], O_2) 189, 298
Miechovius (Maciej z Miechowa, Maciej Miechowita) – (B зв., C_3 зв., M зв.) 206, 217, 282
Mielosławski, Piotr (Milosławski) – (C_3 зв.) 218
Milciad (Miltiades, Мільтіад Молодший) – (O_3) 300
Minerwa (Мінерва; див. також Pallas) – ([5], E_2 зв., M_2) 183, 226, 284
Mnemozyna (-y) (Mnemosyne, Мнемозина) – (A_2, B, G_3, G_4) 198, 204, 243, 244
Mohiłka, Gabriel (Могилка, Гаврило) – (I, I зв.) 256, 257
Montenay, Georgette de – ([50]) 271
More (Morus), Thomas – (O зв.) 297
Morpheus (Morfeusz, Морфей) – (O зв.) 297
Moschus Syracusanus – (I_3) 260
Mulciber (Мульцібер, Wulkan, Вулкан; див. також Wulkan) – ([6], S зв.) 185, 330

Narcyss (Narcyz, Narcissus, Нарцис, Наркіс) – (K_2) 266
Nazarius (Назарій, ритор) – (L_2) 275
Nembrot (Nemrod, Nimrod, Німрод) – (L_4) 279
Nemezis (Nemesis, Rhamnusia, Немезида) – (A_3 зв., O_4 зв., Q) 201, 303, 312
Neotericus (не ідентифіковано) – (A зв., B, B_4, 1, Q_2 зв.) 197, 205, 211, 254, 314
Neptun (Нептун) – (A зв., D зв., E_4 зв., H, M_4, O_4, P, P_4 зв.) 197, 222, 230, 231, 247, 287, 302, 304, 311
Neron – (L_3 зв., M, R_4 зв.) 277, 281, 328
Neugebauer, Salomon – ([10]) 195
Neuhusius, Regnerus (Neuhaus, Reiner) – (A_3 зв.) 201
Nicetas Choniates (Nicetas Acominatus, Нікіта Хоніат, Нікіта Акомінат) – (S зв.) 330
Niobe (Ніоба) – (Q_2 зв., S) 314, 329
Noe (Ной) – (H зв.) 247
Notus (Нот) – (H зв.) 247
Numa Pompilius (Нума Помпілій) – (E_3) 227

Obryński (Obrinski), Kazimierz Gotfryd – (E_4, L_2 зв., M_2 зв., N зв., N_3, P_3) 230, 276, 284, 290, 293, 308
Ocean (Oceanus, Океан) – (C зв., E_3, F_3, M_4, Q зв.) 213, 227, 235, 287, 312
Octavius, Gaius (Octavianus Augustus) – (M) 281
Okolski, Szymon – ([1] зв., [6] зв., B зв., B_2, B_3, B_4 зв., C_2, C_2 зв., C_3 зв., C_4, C_4 зв., D, D зв., L_4 зв., M, M зв., P, R_4) 178, 187, 205, 206, 207, 209, 211, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 281, 282, 283, 304, 327
Oliver, Pedro Juan (Olivarius, Petrus Joannes) – ([6]) 186
Origenes – (K_4) 270
Orion (Оріон) – (Q) 311
Orlandowie (Orlando, Roland, Роланд, герой епосу) – (R_3 зв.) 325

Ornowski, Jan (Орновський, Іван) – ([3], [7] зв., C_2, E_2, E_3 зв., L, M зв., M_4) 179, 191, 215, 225, 229, 273, 282, 283, 287
Ovidius (Publius Ovidius Naso) – ([1], [2], [4], [4] зв., [5], [5] зв., [6], [6] зв., [7] зв., [9], [10] зв., A, A зв., A_2, B_3 зв., E_3, E_4, F зв., H зв., K зв., K_3, [50], L_2, L_4 зв., N_2, N_2 зв., O_4, R_3, R_3 зв., R_4) 177, 178, 180, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 190, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 210, 227, 230, 232, 247, 264, 268, 271, 274, 280, 291, 292, 302, 324, 326, 327

Palemon (Partitius; Publius; Libon) – (B_2 зв., B_3, M, M зв.) 208, 281, 282
Pallant (Pallas, Паллант, син Евандра, товариш Енея) – (H_2 зв., M_4) 249, 287
Pallas (Pallada, Паллада, Афіна; див. також Minerwa) – ([5] зв., [6] зв., [7], [10], A_3, L_4 зв., M_3, P_3 зв.) 184, 185, 187, 189, 195, 201, 280, 285, 309
Paprocki, Bartosz – ([6] зв., B, B_2, C зв., C_2, C_2 зв., C_3 зв., C_4, D зв.) 187, 205, 207, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 222
Parys (Парис) – ([5] зв., E_4 зв.) 183, 230
Paskalus (Paschalis II), papa – (C зв.) 214
Patrizi, Francesco (Petrić, Frane) – (M_2) 284
Paulus Franciscus Petronius – (E зв.) 225
Paweł (Paulus) II, papa – (C_2) 215
Pegas, Pegaz (Пегас) – ([8], N_4) 192, 295
Pentezilea (Penthesileia, Пентесілея, Пенфесілея) – ([5] зв., [6]) 185
Persefona (Персефона) – (K_3) 268
Perseusz Antygonida (Персей Македонський) – (M_2) 283
Persius (Aulus Persius Flaccus) – (R зв.) 320
Peter von Dusburg (Düsburg) – (B) 204
Phalaris (Фаларис, Фаларид) – (H_2 зв.) 249
Phæb(a), Phœb(us) (Apollo, Феб, Аполлон; див. також Apollo) – ([8], [9] зв., A, C зв., C_2 зв., C_3, C_4 зв., D зв., E_4 зв., F_2, G, G_4, I зв., K, M_2, N_3, O_4 зв., P_2 зв., R, R_4 зв., S зв.) 192, 194, 196, 213, 216, 217, 220, 222, 230, 233, 239, 245, 257, 258, 264, 284, 293, 303, 307, 318, 328, 330
Phaeton(t) (Faeton, Phaethon, Фаетон; Геліос; див. також Heliasz, Tytan) – (A_4 зв., C_2 зв., H зв., L_2 зв., P_4 зв., R_4 зв.) 204, 216, 247, 275, 311, 328
Phidiasz (Fidiasz, Фідій) – (E_3 зв.) 228
Philipp (Filip), syn Jana, biskup płocki – (C зв.) 214
Philippo IV (Felipe IV) – ([50]) 271
Philo Iudeus (Philo Alexandrinus, Філон Александрійський) – (K) 264
Picinelli, Filippo – (E зв.) 225
Pilius (можливо Peleus, Пелей) – (S зв.) 330
Pinto, Hector – ([7]) 189
Piotr Alexiejewicz (Петро Олексійович, Петро I) – (H_4, I зв., N_4 зв., O_4 зв.) 252, 257, 296, 303
Piotr Syrzyk (Piotr de Falcovo, Falkowski), biskup krakowski – (C зв., C_2) 214, 215
Pius II, papa (Piccolomini, Enea Silvio Bartolomeo) – (L_2) 274
Plautus (Titus Maccius Plautus) – (R_3 зв.) 326
Pliniusz (Plinius Maior, Gaius Plinius Secundus) – (P_3 зв.) 308
Plutarch – (O зв.) 297
Pluton, Pluto (Плутон) – (A зв., G, H зв., I_4 зв., M_3, P_4 зв.) 197, 238, 247, 263, 285, 311
Pollux (Polluks, Поллукс, Полідевк) – (P) 304

Polyphemus (Polifem, Поліфем, циклоп) – (N) 289
Pompejusz (Pompeius Magnus) – (B_2 зв., B_3, M, M зв.) 208, 281, 282
Potoccy – (D_2) 223
Potocki, Szczęsny (Feliks Kazimierz) – (D_2) 223
Priam (Пріам) – (N зв.) 290
Procopius Caesariensis – (M_4 зв.) 288
Propertius, Sextus – (L_3) 277
Prosper Cezarin – див. Cezarin
Protheusz (Proteus, Протей) – (K_2 зв., L_4) 267, 279
Prozerpina (Proserpina, Прозерпіна) – (A зв., A_2 зв., B_4, H_4 зв.) 197, 200, 210, 253
Prudentius (Aurelius Prudentius Clemens) – (B_2) 206
Pseudo-Dionysius Areopagita – (E_3) 227
Publiusz Libon – див. Palemon

Quintilianus (Marcus Fabius Quintilianus) – (C, L_2) 213, 275
Qwirynowie (Quirinus, Квірін) – (L_3 зв.) 278

Remus (Рем) – (B_2 зв.) 208
Reusner, Nikolaus von – ([2], [6], [10], [50]) 178, 185, 195, 271, 272
Rhadamant (Radamantys, Rhadamanthys, Радамант) – (K_3, O_4 зв.) 268, 303
Rhamnusia (Рамнусія, Nemesis, Немезида; див. також Nemezis) – (A_4) 202
Romadanowski, Andrzey Hrehoriewicz (Romodanowski, Ромодановський, Андрій Григорович) – (H) 246
Romul (Ромул) – (B_2 зв.) 208
Rozembergowie, Rosemberg – (M зв.) 282
Rozrażewscy – (C_3 зв., C_4) 218, 219
Rozrażewski, Hieronim – (C_3 зв.) 218
Rozrażewski, Krzysztof – (C_3 зв.) 218
Rozrażewski, Stanisław – (C_3 зв.) 218
Rozyn, Hektor (Hector) herbu Róży – (B_2 зв., B_3, M, M зв.) 208, 281, 282
Rozynowie (Rozin, Rosinus) – (B, B зв., B_2 зв., B_3, I_2 зв., I_4 зв., M зв.) 205, 208, 209, 259, 263, 283
Różycki, Jan – (B_2) 207

Sallustius (Gaius Sallustius Crispus) – ([4], [6] зв.) 180, 188
Sapieha, Michał – (D_2) 223
Sarbiewski, Maciej Kazimierz – ([2] зв., [4], [4] зв., [5], [7] зв., [10], [10] зв., A, A_4 зв., B_3 зв., B_4, E_3, E_3 зв., 1, I_2, I_3 зв., K зв., K_3, L_2 зв., L_3, M, M_2 зв., N_3 зв., O_3 зв., R_2, R_2 зв., R_4, R_4 зв.) 178, 181, 182, 190, 195, 196, 204, 209, 211, 227, 229, 254, 259, 261, 265, 268, 275, 277, 282, 284, 294, 301, 321, 323, 327, 328
Sardanapal (Сарданапал) – (A_3, L_2) 200, 274
Saturn (Сатурн) – (S) 330
Saturnic (син Сатурна, Юпітер; див. також Jupiter) – (M зв.) 283
Scenelus (Sthenelos, Сфенел, син Капанея) – ([6]) 186
Scewola – (A_2, A_2 зв.) 198, 200
Scipio(nowie) – (D_2 зв.) 224
Scylla (Сцилла, Скілла) – (A_4 зв., O_2 зв.) 203, 299
Scyron (Skiron, Sciron, Скірон) – (L_3 зв.) 277

Sein Aga – (H_2 зв., K_4) 249, 270
Selon, rabin – (B_4 зв.) 211
Semela (Semele, Семела) – (A_3 зв.) 201
Semiramida (Семіраміда) – (K_2, L_3, Q_3) 266, 277, 315
Seneca minor (Lucius Annaeus Seneca) – ([4] зв., [6], [7], A_3, H_2) 182, 185, 189, 200, 248
Senon (Zenon?, Xenon?) – (B) 205
Sidonius Apollinaris (Gajus Sollius Modestus Apollinaris Sidonius) – (E) 224
Sigismund – див. Zygmunt
Silius Italicus (Tiberius Catius Asconius Silius Italicus) – ([5] зв., [6], [6] зв., [7], F зв., [51] зв., L_4 зв., O, O зв., R_4) 184, 185, 186, 188, 189, 233, 272, 280, 297, 326
Sirko, Iwan Dmytrowycz (Сірко, Іван Дмитрович) – (F_3, F_3 зв., F_4) 235, 236, 237
Soboccy – (C_4 зв.) 219
Sobocki, Brykcy – (C_4 зв.) 220
Sobocki, Tomasz, kanclerz – (C_4 зв.) 220
Sobocki, Tomasz, sędzia łęczycki – (C_4 зв.) 220
Sophocles – (1, M_4 зв., R_3) 254, 288, 324
Spartianus, Aelius (вважається вигаданою персоною) – (O_3 зв.) 301
Stanisław, święty (краківський єпископ) – (A_4) 202
Stanisław Ciołek, biskup poznański – (C_2 зв.) 216
Stanisław Pawłowski, biskup płocki – (C_2 зв.) 216
Starowolski, Szymon – ([6]) 185
Statius (Publius Papinius Statius) – ([1], [5] зв., [6], [6] зв., E_3 зв.) 177, 184, 186, 187, 228
Stator Jupiter – див. Jupiter
Stefonio, Bernardino (Bernardus Stefonius Sabinus) – ([4] зв., L_4 зв.) 182, 280
Stephan (Stefan) Batory – (C_3 зв., C_4) 218, 219
Stephan [herbu] Pobog, biskup płocki – (C зв.) 214
Stryjkowski, Maciej – (A_4 зв., B, B_3, B_4 зв., M, M зв.) 203, 204, 208, 209, 212, 281, 282
Stubski, Jakub Jan – (E_3 зв., L_2 зв.) 228, 275
Symmachus (Quintus Aurelius Symmachus) – (A зв.) 197
Symon [herbu] Gozdawa, biskup płocki – (C зв.) 214
Syringa (Syrinx, Сірінга, Сірінкс) – (D зв., G_4) 222, 245
Syzyph(y) (Sisyphus, Сізіф, Сіciф) – (H зв., P зв.) 247, 305
Szeremet, Bazylij (Szeremietiew, Wasyl, Шереметєв, Василь Борисович) – (H) 246
Szeremet, Borys Piotrowicz (Szeremietiew, Шереметєв, Борис Петрович) – (N_4 зв., O_2, O_4, Q_3, R) 295, 298, 299, 302, 315, 318
Szydłowski, Theodor Włodzimirowicz (Шидловський (Шилов), Федір Володимирович) – (Q_3 зв.) 316
Szyrynowie (Ширіни, Ширін-беї) – (M_4 зв.) 288
Szczyrski, Innocenty (Щирський, Інокентій) – ([2]) 178
Szczytski, Jan – (C_3 зв.) 217
Szrzeczkowski, Jan (Biały) – (C_3 зв.) 217

Tacitus (Publius (Gaius) Cornelius Tacitus) – (1, P_3 зв., R_3 зв., R_4) 254, 308, 309, 325, 326
Tantal (Tantalus, Тантал) – (N_2 зв.) 292
Tarpeia (Тарпея) – ([6] зв., L_3 зв.) 188, 278

Tarquinius (Lucius Tarquinius Superbus) – (E_3) 227
Tekieli (Thököly Imre) – (D_2) 223
Telef (Telephos, Телеф) – ([6]) 185
Tellura (Tellus, Terra, Теллура, Теллус) – (L_3 зв.) 278
Thalia (Talia, Талія, муза) – (A_2, B зв.) 198, 205
Themistokles – (F зв., P_3 зв.) 232, 309
Theodor Alexiejewicz (Федір Олексійович) – (G, G_3, H, 1 зв., I зв.) 239, 242, 243, 255, 257
T(h)erpsichora (Terpsychora, Терпсіхора) – (B_2 зв., G_4) 207, 245
Thetis (віроґідно Tethys, Tetyda, Тетія (Tetic, Тефія, Тефіда), титаніда, дружина Океана) – (F, H зв., H_2, P) 231, 247, 248, 304
Thetyda – див. Thetis
Thezeusz (Theseus, Тесей) – (L_2, N_2) 274, 291
Theon (Теон, лихослівний вільновідпущенник) – (L_3) 277
Thomas Aquinas – ([7], [7] зв., E_3, N_2 зв.) 189, 190, 227, 292
Tibullus, Albius – ([5], [7], B_4, F_2 зв.) 182, 189, 210, 234
Tmarus (Тмарус, захисник Трої) – ([6]) 186
Tonans (Jupiter Tonans, Юпітер Тонанс; див. також Jupiter) – ([5]) 183
Torsellino, Orazio (Torsellinus, Horatius) – ([9], L_4) 194, 279
Triton (Тритон) – (E_4 зв., P_3) 231, 308
Tritonia, Tritonowna (Minerwa, Мінерва; див. також Minerwa) – ([5] зв.) 184
Troilus (Troilos, Троїл) – (H) 247
Typhys, Typhis (Tiphys, Тіфій, керманич «Арго») – (F, N_3) 232, 293
Typotius, Jacobus – (R_4) 327
Tytan (Helios, Титан, Геліос; див. також Heliasz, Phaeton) – (B_3 зв., I_4 зв., K_3, O зв., O_2 зв., Q_4 зв., R_2 зв., S зв.) 210, 263, 268, 298, 299, 317, 322, 330
Tyzyphona (-y) (Tisiphone, Тіciфона) – (H_4, M_4) 252, 287

***U**ghelli, Ferdinando* – ([6]) 186
Ukalegon (Ucalegon, Укалегон, троянський старець) – (G_4 зв.) 245
Ursynowie, Ursini – (M) 281

Valeriano, Pierio (Dalle Fosse, Giovanni Pietro) – ([1] зв.) 177
Valerius Flaccus (Gaius Valerius Flaccus) – (K_3, O_2 зв.) 267, 299
Valerius Maximus – (A_3 зв.) 201
Varrus, Publius Attius – (M) 281
Vegio, Maffeo – (R_3 зв.) 326
Venus, Wenus (Венера; див. також Aphrodyta) – ([8] зв., M_3) 192, 285
Verani, Gaetano Felice – ([7], E_3) 190, 227
Vergilius (Publius Vergilius Maro) – ([1], [4], [4] зв., [5], [5] зв., [6], [6] зв., [7], [7] зв., A, A зв., A_2, A_2 зв., B_2 зв., B_4 зв., E_3, G, H зв., H_2 зв., H_4 зв., K_3, [51] зв., L_2, M_2 зв., O_2 зв., O_3, O_4, Q_4, R_3 зв., S) 177, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 196, 197, 198, 199, 208, 212, 227, 239, 248, 249, 253, 268, 272, 274, 275, 285, 300, 303, 317, 325, 326, 329

***W**arszewicki, Krzysztof* – ([7]) 190
Wawrzyniec, biskup wrocławski – (C_2) 214
Weinrich, Melchior – (A, [50], M_3 зв.) 196, 272, 286

Wenus – див. Venus
Wincenty [II], arcybiskup gnieźnieński, kardynał – (C_2, C_2 зв.) 215, 216
Wiszniowski, Grzegorz Wojciech – (C) 213
Wittold (Vytautas, Вітовт) – (C_3 зв.) 218
Władysław I [Herman] – (C зв.) 214
Władysław IV Waza – C_4 зв.) 220
Wojciech [herbu] Jastrzębiec, biskup gnieźnieński – (C_2 зв.) 216
Wolf, Hieronymus – ([50]) 271, 272
Wulkan (Vulcanus, Вулкан; див. також Mulciber) – ([6], [6] зв., Q, Q_2, R_2 зв.) 185, 188, 311, 313, 322

Xerxes – див. Kserkses

Zacharia (Захарія, пророк) – (R_3) 324
Zacharzewscy (Захаржевські) – ([2], [3], [3] зв., [6], [6] зв., [7], [8], [8] зв., A, A зв., A_2 зв., B_2, B_3 зв., C, C_3, D, D зв., D_2 зв., E_2, E_4, F_3, L, L_4, M, M_2, Q_4, S, S зв.) 178, 179, 180, 186, 187, 189, 192, 193, 196, 197, 199, 206, 210, 212, 216, 221, 222, 224, 225, 229, 235, 272, 279, 281, 283, 317, 329, 330
Zacharzewski, Grzegorz (Gregorz, Adam, Avdiy; Захаржевський, Григорій) – (E, E_2, E_2 зв., E_3, E_3 зв., E_4, E_4 зв., F, F зв., F_2, F_2 зв., F_3, F_3 зв., F_4, F_4 зв., G, G зв., G_2, G_2 зв., G_3, G_3 зв., G_4, G_4 зв., H, H_2, H_2 зв., H_3, H_3 зв., H_4, H_4 зв., 1, 1 зв., I, I зв., I_2, I_2 зв., I_3, I_3 зв., I_4, I_4 зв., K, K зв., K_3, M_3 зв., M_4, N, N зв., N_2, Q_4 зв., S зв.) 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 268, 286, 287, 289, 290, 291, 318, 330
Zacharzewski, Jan – (D зв., D_2) 222, 223
Zacharzewski, Jan (Захаржевський, Іван Григорович) – (H_3 зв., O_3, O_4 зв., P зв., P_2) 251, 300, 301, 303, 305, 306
Zacharzewski, Konstantyn (Захаржевський, Костянтин Григорович) – (H, H_2, H_2 зв., H_3, H_3 зв., H_4, H_4 зв., 1 зв., K зв., K_2, K_2 зв., K_3, K_3 зв., K_4, M_3 зв., M_4, N, N_2, N_2 зв., R) 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 265, 266, 267, 268, 269, 286, 287, 289, 291, 292, 319
Zacharzewski, Matiasz (Maciej) – ([6] зв., D зв.) 187, 222
Zacharzewski, Theodor (Захаржевський, Федір Григорович) – ([2], [3], [3] зв., [4], [8], [9] зв., E_2 зв., F зв., H, H_3 зв., I_4 зв., K_4 зв., [50], L, L зв., L_2, L_4, L_4 зв., M зв., M_2 зв., M_3, M_3 зв., M_4, N, N зв., N_2, N_2 зв., N_3, N_3 зв., N_4, N_4 зв., O, O зв., O_2, O_2 зв., O_3, O_3 зв., O_4, O_4 зв., P, P зв., P_2, P_2 зв., P_3, P_3 зв., P_4, P_4 зв., Q, Q зв., Q_2 зв., Q_3, Q_3 зв., Q_4, Q_4 зв., R, R зв., R_2, R_2 зв., R_3, R_3 зв., R_4, S зв.) 178, 179, 180, 191, 194, 226, 232, 246, 251, 263, 271, 272, 273, 279, 280, 282, 284, 285, 286, 287, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 313, 314, 315, 316, 318, 320, 321, 322, 324, 325, 326, 327, 330
Zbigniew, biskup krakowski – (C_2 зв.) 216
Zephyrus, Zefir (Зефір) – (H зв., I_4, P) 247, 261, 304
Zonaras, Ioannes – (K зв.) 265
Zygmunt (Sigismund) II August – (R_2) 320
Zygmunt (Sigismund) III Waza – (C_4 зв.) 220

Список літератури про Івана Орновського та його твори. Перевидання. Переклади[1]

Альбовский Е. А. Истории Харьковского полка : [в 2-х т.]. – Т. 1, кн. 1 : Харьковские казаки. Вторая половина XVII ст. (по архивным источникам). – Харьков : Харьковский частный музей городской усадьбы, 2005. – С. 116.

Антологія української поезії. – Т. 1: Українська дожовтнева поезія : твори поетів XI–XVIII ст. / [ред. тому М. П. Бажан ; упоряд., авт. біогр. довідок В. О. Шевчук]. – Київ : Дніпро, 1984. – С. 220–227.

Аполлонова лютня : поети XVII–XVIII ст. / передм. В. Яременка ; упоряд., прим. В. Маслюка, В. Шевчука, В. Яременка ; за ред. В. Крекотня. – Київ : Молодь, 1982. – С. 103–112.

Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год) : историческая монография. – Харьков, 2004. – Т. 1. – С. 457–458, 557–563.

Багалій Д. І. Історія Слобідської України / автор передмови і коментаря В. В. Кравченко. – Харків : Основа, 1990. – С. 66.

Барокова поезія Слобожанщини : антологія: Онуфрій, Климовський, Сковорода / упоряд., передм., прим. та комент. Л. Ушкалов. – Харків : Акта, 2002. – С. 27–31.

Библиотека Феофилакта Лопатинского (ок. 1680–1741) : каталог / сост. Д. Д. Гальцин, Г. Н. Питулько. – Санкт-Петербург : Пушкинский Дом, 2016. – С. 257–259, № 334.

Величковський, Іван. Повне зібрання творів. Дзиґар цілий і напівдзиґарик / Переклад, вступна стаття та примітки В. О. Шевчука. – Київ : Дніпро, 2004. – С. 7, 8, 11, 114, 173.

Величковський, Іван. Твори / Вступні статті С. І. Маслова, В. П. Колосової та В. І. Крекотня, підготовка тексту та коментарі В. П. Колосової та В. І. Крекотня. – Київ : Наукова думка, 1972. – С. 122–123.

Гімни і трени. Українська геральдична і пропам'ятна поезія XVI–XVIII ст. / упорядкув., вст. ст., прим., пер. Валерія Шевчука. – Київ : Кліо, 2024. – С. 202–206, 212–214, 236–239, 499–506.

Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст. – Львів : Видавництво Львівського університету, 1971. – С. 269–270.

Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва : Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів : Вища школа. Видавництво при Львівському державному університеті, 1981–1984. – Кн. 1 (1574–1700). – С. 102 (№ 650), 106–107 (№ 687), 108 (фото); кн. 2, ч. 1 (1701–1764). – С. 19 (№ 794), 22 (№ 817), 33–34 (фото).

Ігор (Ісіченко Ю. А.). Історія Української літератури: епоха Бароко XVII–XVIII ст. – Львів–Київ–Харків : Святогорець, 2011. – С. 360–362.

Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів : Світ, 2002. – С. 238.

[1] До списку включено всі виявлені наукові матеріали про постать і творчість І. Орновського, перевидання його творів. Список не є загальним переліком літератури, використаної авторами при підготовці наукових статей цього видання.

Історія української літератури : у 12 т. / редкол.: Віталій Дончик (голова) [та ін.]. – Т. 2 : Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.) / наук. ред:. В. Сулима, М. Сулима. – Київ : Наукова думка, 2014. – С. 355, 564–566, 570–572 та ін.

Каменева Т. Н. Орнаментика и иллюстрации черниговских изданий XVII–XVIII веков // Книга. Исследования и материалы : сборник. – Москва : Книга, 1974. – Т. 29. – С. 177.

Каменева Т. Н. Черниговская типография, ее деятельность и издания // Труды Государственной библиотеки СССР имени В. И. Ленина. – Москва, 1959. – Т. 3. – С. 247 (іл. 1), 268 (№ 24), 271–272 (№ 31), 361 (№ 31), 376.

Колосова В. П. Орновський Іван // Києво-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст. : енциклопедичне видання / відп. ред. В. С. Брюховецький; наук. ред., упоряд. З. І. Хижняк. – Київ : КМ Академія, 2001. – С. 410.

Крыловский А. С. Систематический каталог книг библиотеки Киевской духовной академии. – Т. 2 : Словесность. Вып. 5. – Киев : Тип. И. И. Горбунова, 1901. – С. 145, № 11169.

Логвин Г. Н. З глибин : Гравюри українських стародруків XVI–XVIII ст. – Київ : Дніпро, 1990. – С. 86.

Лосієвський І. «Багатий сад» Яна Орновського 1705 р. – перший художньо-документальний твір про Слобідську Україну // Польська діаспора у Харкові: історія та сучасність : Матеріали наук. конф., м. Харків, 24 квіт. 2004 р. – Харків : Майдан, 2004. – С. 82–100.

Мазепина Атлантида. Творча спадщина доби 1687−1709 рр. / Упорядн. С. Павленко. – Київ, 2021. – С. 40–78.

Макаренко М. О. Орнаментація української книжки XVI–XVIII ст. – Київ, 1926. – С. 29, 35, 37, 43.

Макаров А. М. Пророцтво Лазаря Барановича // Чернігівські афіни. – Київ : Мистецтво, 2002. – С. 31–32.

Макаров А. М. Світло українського бароко. – Київ : Мистецтво, 1994. – С. 97.

Максимович М. А. Книжная старина южноруская // Киевлянин, издаваемый Михаилом Максимовичем. – Киев : В Университетской типографии, 1850. – Кн. 3. – С. 137–138.

Максимович М. А. Книжная старина южноруская // Максимович М. А. Собрание сочинений. – Т. 3 : Языкознание, история словесности. – Киев : Типография аренд. Е. Т. Керер, 1880. – С. 715.

Максимович М. О. Книжная старина южноруская // Максимович М. О. Киевъ явился градомъ великимъ... : вибрані українознавчі твори. – Київ : Либідь, 1994. – С. 338.

Марсове поле : героїчна поезія в Україні X – початок XIX століть / упорядкування, вступна стаття, біографічні довідки та примітки В. Шевчука. – Київ : Молодь, 2004. – С. 9, 296–304.

Маслійчук В. Л. Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII – першої третини XVIII ст. – Харків : Харківський приватний музей міської садиби, 2009. – С. 17, 18, 149, 150, 154, 237.

Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку 1654–1706 рр. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. – (Харківський біографічний словник). – С. 38, 51, 57.

Маслійчук В. Л. Провінція на перехресті культур: Дослідження з історії Слобідської України XVII–XIX ст. – Харків : Харківський приватний музей міської садиби, 2007. – С. 34, 37, 39, 83, 208, 216, 217, 286, 349.

Маслов С. І. Каталог ювилейної виставки українського друкарства. – Київ, 1925. – С. 28 (№ 142), 32 (№ 173).

Мудрість передвічна. Афоризми давніх українських мислителів XI – поч. XIX ст. / упорядник Валерій Шевчук. – Київ : Кліо, 2019. – С. 48–49, 263–266, 426.

Однороженко О. Козацька територіальна геральдика кінця XVI–XVIII ст. – Харків, 2009. – С. 130–133.

Однороженко О. Родовий герб Донців-Захаржевських як зовнішнє відображення процесів формування нової соціальної еліти на землях Слобідської України в козацький період // Запорозька старовина. – Запоріжжя, 2005. – Вип. 3. – С. 136–139.

Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада. – Київ : Темпора, 2011. – С. 338, 341.

Перетц В. Н. Украинская антология 1670–1680 гг. // В. Н. Перетц. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI–XVIII веков. – Ленинград, 1929. – (Сборник по Отделению русского языка и словесности АН, т. 1, вып. 3). – С. 99.

Попов П. М. Матеріали до словника українських граверів. – Київ, 1926. – С. 134, 137.

Приложение II : Издания на иностранных языках, опубликованные в России в 1689 – январе 1725 г. // Быкова Т. А., Гуревич М. М. Описание изданий, напечатанных кириллицей. 1689 – январь 1725 г. – Москва-Ленинград, 1958. – С. 308.

Радишевський Р. П. «Bogaty Wirydarz» – Барокова вершина Івана Орновського // Nel mondo degli Slavi Incontri e Dialoghi tra culture : studi in onore di Giovanna Brogi Bercoff. – Firenze : Firenze University Press, 2008. – Vol. 2. – P. 481–491.

Радишевський Р. П., Свербигуз В. Б. Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко. – Київ : Просвіта, 2006. – С. 12, 30, 44, 68, 73, 102, 134, 144, 155, 158, 228, 447, 450 та ін.

Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке. – Т. 2: H–R. – Ленинград : Наука, ЛО, 1985. – С. 284–285.

Слово многоцінне : хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV–XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVI–XVIII століття) : В 4 кн. / упоряд. В. Шевчук, В. Яременко. – Кн. 3 : Література високого Бароко (1632–1709 рік). – Київ : Аконіт, 2006. – С. 648–653.

Степовик Д. В. Іван Щирський : поетичний образ в українській барокковій гравюрі. – Київ : Мистецтво, 1988. – С. 127–132, 156.

Степовик Д. В. Українська гравюра бароко. – Київ : Кліо, 2013. – С. 454–458.

Степовик Д. В. Українська гравюра бароко. – Вид. 2-ге, переробл. – Київ : Кліо, 2022. – С. 454–458.

Степовик Д. В. Українська графіка XVI–XVIII століть : еволюція образної системи. – Київ : Наукова думка, 1982. – С. 275.

Тисяча років української суспільно-політичної думки : у 9 т. – Т. 3, кн. 2 : Остання чверть XVII – початок XVIII ст. / упоряд., рез., прим. В. Шевчук ; ред. С. Коба. – Київ : Дніпро, 2001. – С. 363–365, 407–409.

Титов Ф. И. Типография Киево-Печерской Лавры: исторический очерк (1606–1616–1916 г.г.). – Т. 1 : Приложения. – Киев : Типография Киево-Печерской Успенской Лавры, 1918. – С. 532–533.

Тітов Ф. І. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні в XVI–XVII вв. : всезбірка передмов до українських стародруків. – У Київві : З друкарні Української Академії Наук, 1924. – С. 532–533.

Українська афористика X–XX ст. / упоряд. Р. Коваль [та ін.] ; заг. ред. І. Драч, В. Черняк. – Київ : Просвіта, 2001. – С. 58–59.

Ушкалов Л. Барокова поезія Слобідського краю // Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. – Київ : Факт, 2006. – С. 84–85.

Ушкалов Л. З історії української літератури XVII–XVIII століть. – [Харків], 1999. – С. 75, 79, 84, 86, 168, 176.

Ушкалов Л. Література галицька, слобідська та інші // Ушкалов Л. Від бароко до постмодерну. – Київ : Грані-Т, 2011. – С. 491–492.

[Филарет] (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отделение 2 : Уезды Харьковский и Валковский. – Москва : В типографии В. Готье, 1857. – Стб. 51–53, 57–59, 63–64, 315.

[Филарет] (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отделение 4: Чугуевские округи военного поселения; уезды Змиевский и Волчанский. – Харьков : В Университетской типографии, 1857. – Стб. 221.

[Филарет] (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – Отделение 5: Изюмский, Купянский и Старобельский уезды; Купянские и Старобельские округи военного поселения. – Харьков : В Университетской типографии, 1858. – Стб. 27, 146.

Хижняк З. І. Щирський Іван, чернече ім’я Інокентій // Києво-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст. : Енциклопедичне видання / відп. ред. В. С. Брюховецький; наук. ред., упоряд. З. І. Хижняк. – Київ : КМ Академія, 2001. – С. 602.

Шевчук В. Козацька держава : етюди до історії українського державотворення. – Київ : Абрис, 1995. – С. 39 (фото титулу «Bogaty Wirydarz»).

Шевчук В. Муза Роксоланська : українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. – Кн. 2 : Розвинене бароко. Пізнє бароко. – Київ : Либідь, 2005. – С. 257–261.

Шевчук В. Про панегірик І. Орновського «Скарбниця дорогого каміння», присвячений І. Обідовському // Сіверянський літопис. – 2008. – № 3. – С. 75–119.

Шевчук В. Співці музи роксоланської в Чернігові (Києво-чернігівський осередок поетів другої половини XVII та першої половини XVIII століть) // Шевчук В. Дорога в тисячу років : Роздуми, статті, есе. – Київ : Радянський письменник, 1990. – С. 130–131.

Шевчук В. Чернігівський поет другої половини XVII – початку XVIII ст. Іван Орновський // Сіверянський літопис. – 2007. – № 6. – С. 53–85.

Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століття. – Київ : Laurus, 2012. – С. 222, 406.

Estreicher K. Bibliografia Polska. – Kraków, 1910. – T. 23. – S. 439–440.

Glowalla K. Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski / Ivan Ornovs’kyj : 2. Hälfte des 17. – Anfang des 18. Jahrhunderts : Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultät

der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Bonn. – Bonn, 2013. – Teil 1. – 867 S.; Teil 2. – 893 S.

Kravchenko V. Kharkov/Kharkiv : a borderland capital. – Berghahn Books, 2023. – P. 28.

Radyszewśkyj R. Poezja polskojęzyczna na Ukrainie w XVII wieku. – Kraków, 1996. – S. 76–79.

Radyszewśkyj R. Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do początku XVIII wieku. – Cz. 1 : Monografia. – Kraków, 1996. – S. 223–225, 238–240, 249–255.

Roksolański Parnas : polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do początku XVIII wieku. – Cz. 2 : Antologia / wybrał i opracował Rostysław Radyszewśkyj. – Kraków, 1998. – S. 377–394.

Rothe H. Vom Barock Klassizismus in der polnischen Dichtung der Ukraine. Lazar Baranovyč und Jan Ornowski // Necessitas et ars : studia staro-polskie dedykowane profesorowi Januszowi Pelcowi / red. Barbara Otwinowska. – Warszawa : Semper, 1993. – T. 1. – S. 47–55.

Іменний покажчик до статей і додатків

Покажчик укладено за текстом статей, додатків і списком літератури. До нього не включено ім'я І. Орновського, згаданого у статтях на більшості сторінок.

Абрамовська Я. 408
Аванчіні Н. 424, 469, 470, 496, 498
Авсоній (Децим Магн Авсоній) 423, 427, 429, 450
Адріан, московський патріарх 10
Александрович В. С. 386
Альберт Великий 423, 448, 500, 502
Альбовський Є. О. (Альбовский Е. А.) 339, 388, 389, 390, 540
Амвросій Медіоланський 412, 423, 425, 427, 448
Анакреонт 399, 427, 448
Андреліні П. Ф. 417, 424, 430, 458, 492, 500, 503
Андрій Кесарійський 356, 443, 444
Андрушко В. О. 360
Ансельм Кентерберійський 417, 492, 503
Апостол Д. П. 13
Аристотель 423, 425, 427, 429, 449, 457, 459, 500
Арріан (Луцій Флавій Арріан) 423, 425, 449

Багалій Д. І. (Багалей Д. И.) 339, 360, 367, 386, 388, 390, 393, 540
Багро А. В. 393
Бажан М. П. 334, 540
Бакула Б. 408
Бальб І. (Бальбі Дж.) 424, 450
Бальде Й. Я. 424, 450, 495
Баптіста Мантуанус *див*. Спаньолі Дж. Б.
Баранецький П. 13
Баранович Л. 9, 11, 338, 354, 356, 357, 384, 405, 406, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 506, 541, 544
Батовський О. 364, 377
Беляев И. Д. 390
Беринда П. 444
Бернард Клервоський 423, 451, 463, 502
Бернардус Баугусіус (Бернард ван Баугайзен) 424, 427, 451, 463, 501
Бєльський М. 422, 424, 425, 467, 468, 473, 474, 483, 498, 499
Бикова Т. 333, 542
Бідерман Я. 424, 427, 451, 463, 501
Білаш Тенетевський Є. 395
Бірковський Ф. 422, 452
Богдашина О. М. 367
Боецій (Аніцій Манлій Северин Боецій) 423, 427, 429, 452, 457, 497
Бондар Н. П. 8, 16, 331, 332, 378
Борис (Роман), князь 383, 384
Брехуненко В. А. 388
Броджі Беркофф Дж. 14, 386, 387, 542
Брюховецький В. С. 11, 541, 543
Быкова Т. А. *див*. Бикова Т.

Валеріано П. 399, 476
Валерій Максим 423, 425, 427, 487
Валерій Флакк (Гай Валерій Флакк) 423, 427, 487
Вачковський 367, 375
Веджо М. 423, 467
Величко С. 332, 368
Величковський І. 8, 12, 506, 509, 540
Вельопольський О. 359
Вельопольські 359
Вергілій (Публій Вергілій Марон) 399, 409, 421, 423, 425, 427, 428, 429, 430, 461, 470, 472, 473, 478, 487, 495, 496, 497, 500, 501

Вишневецький Я. М. 414
Вишньовський Г. В. 414, 424, 458
Вітвіцька О. І. 381
Войнаровські 13
Воропай О. 389

Галл (Гай Корнелій Галл) 427, 429, 456, 468, 501
Гальцин Д. Д. 14, 16, 360, 375, 540
Галятовський І. (Ґалятовський І.) 354, 356, 425, 428, 443
Галяховський Д. 14
Гербель М. В. (Гербель Н. В.) 388, 391
Геррада Ландсбергська 405
Гізель І. 442, 444
Гійом Бретонський 423, 460, 498
Гліб (Давид), князь 383, 384
Гловалля К. 11, 12, 207, 277, 334, 338, 339, 368, 369, 371, 377, 403, 414, 429, 430, 506, 543
Голінський С. 11, 335, 368
Гомер 423, 427, 461, 501
Горацій (Квінт Горацій Флакк) 417, 418, 423, 425, 427, 428, 429, 430, 461, 468, 472, 488, 493, 495, 497, 501, 502, 503
Горбунов И. И. 374, 541
Гребеняк С. 417
Гуго Сен-Вікторський 423, 427, 451, 463, 502
Гуревич М. М. 333, 542
Гуржій О. І. 388
Гусева А. А. 351, 356

Давид, цар давнього Ізраїлю 413
Дано Л. 426, 477
Делімата І. 376
Демокрит 427, 457
Демосфен 423, 427, 457
Дениско Л. М. 364
Денисов І. А. 390
Діанова Т. (Дианова Т. В.) 378, 379, 380, 381, 382, 385
Діоген Лаертський 423, 427, 465
Діонісій Галікарнаський 423, 427, 457
Длугош Я. 424, 425, 458, 475, 483, 499
Довгалевський М. 428
Долгоруков Я. Ф. 394
Донець Є. 395
Донець Ф. 389
Донець, Донець Захаржевський Г. Є. 386, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 395, 298, 399, 402, 403, 409, 414, 415, 416
Донець, Донець Захаржевський І. Г. 386, 393, 394, 395
Донець, Донець Захаржевський К. Г. 386, 389, 391, 392, 393, 395, 399, 402, 403
Донець, Донець Захаржевський Ф. Г. 9, 15, 343, 364, 377, 386, 389, 392, 393, 394, 395, 398, 399, 400, 409, 410, 412, 414, 416
Донці, Донці Захаржевські 8, 9, 15, 16, 331, 337, 339, 340, 343, 367, 386, 387, 388, 389, 392, 394, 395, 396, 397, 298, 399, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 542
Дончик В. Г. 338, 541
Драч І. Ф. 334, 543
Дрексель І. 424, 425, 460
Дубровіна Л. А. 364
Дяченко М. Т. 390

Еврипід 423, 427, 430, 458
Екатерина І, російська імператриця 370
Еразм Ротердамський 426
Естрайхер К. 11, 332, 344, 360, 368, 377, 424, 543
Еустахевич М. 405

Єзекіїл, пророк 422, 458
Єлизавета Петрівна, російська імператриця 386
Єремія, пророк 422, 463, 500
Єссей (Євсей) 398, 413

Журавльов Д. В. 394

Завадовський Є. 14
Загоровский В. П. 391
Запаско Я. П. 9, 10, 11, 16, 333, 340, 341, 344, 350, 353, 356, 365, 368, 371, 372, 375, 384, 441, 444, 540
Захаржевський М. 414

Захаржевський Ф. Г. *див*. Донець, Донець Захаржевський Ф. Г.
Захаржевські 336, 386, 387, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 410, 414, 418, 420
Захаржевські, Донці Захаржевські *див*. Донці, Донці Захаржевські
Захарія, пророк 422, 477, 491, 502
Зонара І. 423, 425, 427, 491
Зубрицький Н. 14

Иваск У. Г. 368

Ігор (Ісіченко Ю. А.) 338, 540
Інес А. (В.) 424, 427, 429, 448
Іоан, євангеліст 415, 449
Іоан Золотоуст 354, 356, 423, 425, 427, 442, 443, 445, 446, 478, 491, 497, 500
Іоан Хреститель 381
Ісаєвич Я. Д. 9, 10, 11, 15, 16, 333, 340, 344, 350, 360, 365, 368, 371, 372, 375, 384, 441, 444, 540
Ісая, пророк 413, 422, 452, 464, 495
Ісидор Пелусійський 423, 478
Ісократ 423, 464
Ісус, сина Сираха 458

Йов Багатостраждальний 422, 464

Кагамлик С. Р. 9
Калимон Й. 13
Кальнофойський А. 357, 410, 446
Каманін І. М. 381
Каменева Т. Н. 11, 341, 351, 368, 384, 541
Камерарій І., Мол. 424, 452
Камерарій І., Ст. 424, 464
Кампано Дж. 424, 464
Канон А. 424, 427, 475
Карновський М. 14
Кассіодор (Флавій Магн Аврелій Кассіодор) 423, 427, 453, 495, 497
Катулл (Гай Валерій Катулл) 423, 425, 427, 453, 466, 497
Квитка И. И. *див*. Квітка І.
Квінтиліан (Марк Фабій Квінтиліан) 423, 427, 477
Квітка І. 388
Квітка (Донець) М. Ф. 394
Квітка Р. Г. 394
Квітки 387, 388, 394
Квяткевич Я. 424, 460, 465, 495, 501
Керер Е. Т. 332, 541
Кисельов Р. Є. 410
Кіліан Б. 406
Кіліан Ф. 406
Клавдіан К. 411, 423, 427, 429, 430, 455, 492, 495, 499, 500, 502
Климовський С. 540
Клювер Ф. 422, 424, 425, 475
Коба С. Л. 334, 542
Ковалевська О. О. 386
Ковалевський С. Г. 390
Ковалевські 387
Коваль Р. М. 334, 543
Козачинський М. 386
Козачківський А. 14
Колосова В. П. 11, 386, 506, 540, 541
Коменський Я. А. 410
Коммін Ф. де 426, 456, 500
Кондаков Н. П. 427
Кондратьєви 388
Концький К. 424, 465
Копистенський З. 13
Костянтин Великий, імператор Римської імперії 417, 469, 500
Кохановський Я. 422, 424, 427, 465
Коховський В. Г. 422, 424, 427, 491, 495
Кочубеї 13
Кочубей Г. В. 13, 387
Коялович (Коялович-Віюк) К. 424, 453
Кравченко В. В. 339, 340, 540, 544
Красінські 332
Крекотень В. І. 334, 386, 506, 540
Кривошея В. В. 387
Кривошлик І. В. 388
Кроковський Й. 9, 10, 11, 414
Кромер М. 424, 425, 456, 474, 483, 499
Крыловский А. С. 374, 541
Кудрявцева О. А. 427
Куенрінг 380
Кульженко С. В. 363
Курганова О. Ю. 8, 14, 331, 397, 423
Курцій (Квінт Курцій Руф) 423, 425, 427, 456

Курязький О. 395
Кщонович Л. 14, 406

Лавровский А. Н. 360
Ланг Й. 426
Ласкажевська Х. 16
Лауцявічюс Е. (Лауцявичюс Э.) 378, 380, 381, 382, 383
Леницкий В. 427
Лесевицькі 388
Лизогуб С. Ю. 11, 335
Лизогуби 13
Лисаневич (Лесеневич) К. О. 368
Лихачев Н. П. 385
Лихачов Д. С. 409, 410, 414, 416
Лівій Т. 423, 425, 427, 465, 496, 501
Ліхтенштейн Г. А. 380
Ліхтенштейн К. Е. 380
Ліхтенштейни 380, 381
Логвин Г. Н. 342, 356, 541
Лопатинський Ф. 14, 333, 360, 361, 362, 376, 540
Лосєвський К. 424, 458
Лосієвський І. Я. 16, 339, 350, 365, 367, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 541
Лукан (Марк Анней Лукан) 423, 427, 429, 453, 466, 493, 497, 503
Лукомська З. В. 416
Луппов С. П. 360
Люта Т. Ю. 386

Мазепа І. С. 10, 11, 13, 335, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 363, 383, 384, 385, 386, 393, 429, 542
Майков Т. С. 394
Макаренко М. О. 340, 342, 541
Макаров А. М. 338, 541
Максим Грек 445
Максимович І. 383, 384, 385, 410
Максимович М. О. (Максимович М. А.) 332, 359, 367, 368, 541
Максимчук О. В. 8, 12, 14, 331, 332, 351, 399, 405, 421, 423, 430
Малаховський П. 377
Малцевич П. 367, 375
Малявка К. 363, 374
Малявка К. І. 363
Малявка К. О. 363
Манасія, настоятель 395
Манілій М. 427, 466
Мануціо П. 426, 453, 466, 497, 502
Марк Аврелій Антонін 425
Марковский М. Н. 405
Марціал (Марк Валерій Марціал) 413, 418, 423, 425, 427, 428, 429, 430, 462, 467, 493, 502
Масен Я. 424, 425, 430, 463
Маслійчук В. Л. 340, 386, 387, 390, 391, 392, 393, 395, 541, 542
Маслов С. І. 333, 373, 374, 383, 384, 385, 540, 542
Маслюк В. П. 334, 540
Матей із Мєхова 424, 467, 468, 498
Мацюк О. Я. 385
Менандр 427, 468, 484, 502
Мехмед IV, турецький султан 392
Мигура І. 14
Миллер Д. П. *див*. Міллер Д. П.
Мирович І. 13
Мицик Ю. А. 388
Міллер Д. П. 339, 360, 386, 388, 540
Мільчинський М. 367, 375
Мірабеллі Д. Н. 425
Могила П. 13, 351, 354, 357, 425, 441, 442, 444, 446
Модзалевський В. Л. 363
Молявка *див*. Малявка К.
Мор Т. 425, 486
Моренець В. П. 408
Морзини 379, 380
Морозов А. А. 427
Мясковська П. 11, 335, 368

Назарій 427, 469, 500
Нікіта Хоніат 423, 425, 469
Нойгаус Р. 424, 426, 469, 470, 498

Обидовський І. П. 11, 13, 334, 335, 336, 337, 387, 405, 429, 543
Обидовські 13
Оболенський М. А. 368
Обринський К. Г. 424, 452
Овідій (Публій Овідій Назон) 399, 409, 410, 412, 416, 417, 423, 425, 427, 428, 429, 430, 462, 470, 485, 489, 494, 495, 497, 499, 501, 502, 503

Однороженко О. А. 340, 387, 542
Окольський Ш. 387, 399, 422, 424, 425, 448, 452, 456, 458, 459, 465, 467, 468, 473, 482, 485, 486, 496, 498, 499, 501, 502
Олексій Михайлович, цар Московії 388
Онищенко О. С. 364
Онуфрій, архімандрит 540
Орлик П. С. 13, 386, 387
Оссолінські 332

Павленко С. О. 334, 340, 541
Павліковський М. 364, 377
Павліковський Я. 364, 377
Пазднякоў В. С. 380, 381
Паолі П. Ф. 425, 475
Папроцький Б. 387, 422, 424, 456, 458, 465, 467, 473, 482, 496, 498, 499
Парамонов А. Ф. 16, 388, 394
Пасхазій Радберт *див*. Псевдо-Ієронім
Переверзєв І. А. 387
Перетц В. Н. 506, 542
Персій (Авл Персій Флакк) 427, 475
Пестриков Ф. Т. 389
Петер із Дуйсбурга 422, 423, 475
Петро I, російський імператор 363, 370, 372, 394
Петров М. І. (Петров Н. И.) 506
Петрушевич А. С. 417
Питулько Г. Н. 14, 362, 540
Пій II, папа (Пікколоміні Е. С. Б.) 423, 424, 476, 500
Пірко В. О. 388
Пічінеллі Ф. 426, 427
Плавт (Тит Макцій Плавт) 423, 425, 427, 429, 476
Плетенецький Є. 13
Плутарх 423, 425, 427, 428, 430, 476
Поліклет Молодший 418
Поліклет Старший 418
Полонская И. М. 351
Попов П. М. 14, 340, 341, 542
Потапенко С. П. 8, 16, 331, 386
Преображенский А. А. 394
Прокопій Кесарійський 423, 425, 476
Прокопович Ф. 362, 363, 370, 372, 373
Проперцій С. 425, 427, 429, 477, 501
Пруденцій (Аврелій Пруденцій Клемент) 427, 477
Псевдо-Ієронім (ймовірно, Пасхазій Радберт) 412

Радивиловський А. 354, 356, 357, 379, 405, 441, 442, 443, 444, 445, 446
Радишевський Р. П. 12, 14, 333, 334, 335, 336, 340, 341, 371, 372, 397, 398, 421, 542, 544
Реклинський І. 14
Ріпка Ф. 389
Робинсон А. Н. 405
Ровинський Д. О. (Ровинский Д. А.) 341
Розумовський К. Г. 386
Розумовський О. Г. 386
Розумовські 386
Ройснер Н. 410, 415, 417, 418, 430, 478, 493, 495, 503
Роляк Г. 16, 376
Романова А. А. 16
Романовський Н. С. 332, 367
Роте Г. 338, 544
Рудакова Ю. К. 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 331, 332, 343, 357, 359, 370, 376, 421

Сагайдачний П. 13, 357, 445
Сазонова Л. И. 405, 411
Сакович К. 13, 357, 445
Саллюстій (Гай Саллюстій Крісп) 423, 425, 427, 479
Самойлович І. С. 13
Самуїл, пророк 422, 477
Самуйлович З. 14
Сарбевський М. К. 413, 414, 424, 425, 427, 428, 429, 430, 479, 494, 497, 499
Свербигуз В. Б. 336, 341, 542
Свєнціцький І. С. 357
Свідерський Г. 376
Свідзінський К. 359, 360
Семен А. 385
Сенека (Луцій Анней Сенека) 423, 425, 427, 429, 430, 481, 495, 498
Сілій (Тиберій Кацій Асконій Сілій Італік) 423, 427, 429, 430, 481, 496
Сінкевич Н. О. 427
Сірко І. Д. 388, 389, 390

Сковорода Г. С. 540
Скоропадська І. І. 11, 335
Скоропадський І. І. 335
Скоропадські 13
Смолій В. А. 367, 386
Соломон, цар давнього Ізраїлю 422, 477
Софокл 423, 468, 484, 502
Спаньолі Дж. Б. (Баптіста Мантуанус) 424, 427, 450, 451, 500
Срезневський І. І. (Срезневский И. И.) 388, 394
Стацій (Публій Папіній Стацій) 409, 423, 427, 472, 485, 495, 500
Степовик Д. В. 341, 342, 371, 375, 377, 406, 411, 542
Стефоніо Б. 424, 451
Стрельбицький І. 14
Стрийковський М. 422, 424, 425, 485, 498
Стубський Я. Я. 424, 486
Сулима В. І. 338, 541
Сулима М. М. 338, 541

Тарасевич Л. 14
Тарасевич О. 14, 342, 406, 407
Тацит (Публій (Гай) Корнелій Тацит) 423, 425, 427, 430, 486, 500
Тенетевський *див*. Білаш Тенетевський Є.
Тепчегорський Г. 14
Тетеря П. 388
Титов Ф. И. *див*. Тітов Ф. І.
Тібулл А. 423, 425, 427, 486
Тіпотій Я. 424, 487, 502
Тітов Ф. І. 15, 333, 345, 371, 543
Ткачук О. 16
Томашевський К. 364, 376
Торселлін Г. 424, 463
Тромонин К. И. 385
Тронько П. Т. 390
Туптало Д. 10, 354, 356, 357, 358, 378, 379, 410, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 506

Ушаков С. С. 389
Ушкалов Л. В. 337, 387, 410, 540, 543

Федір Олексійович, цар Московії 389, 391, 392
Федоров К. 390
Федорович (Люботинський) Л. 395
Филарет (Гумилевский Д. Г.) *див*. Філарет (Гумілевський)
Фігурський Н. 14
Філарет (Гумілевський) 339, 386, 388, 390, 391, 392, 394, 395, 543
Філіп II, король Франції 423
Філон Александрійський 423, 425, 476
Фламініо М. 424, 449, 459
Фома Аквінський 423, 457, 477, 496, 497, 499
Фортунат В. 423, 427, 459
Фрідріх III, імператор Священної Римської імперії 411
Фрішлін Ф. Н. 410

Хижняк З. І. 11, 360, 541, 543
Хілон Лакедемонянин 426, 453, 466, 502
Хмельницький Б.-З. 388

Циганок О. М. 428
Цицерон (Марк Туллій Цицерон) 417, 423, 425, 427, 430, 454, 492, 496, 500, 501, 502, 503
Ціборовська-Римарович І. О. 410

Чернігівець Я. С. 391
Черняк В. К. 334, 543
Чижевський Д. І. 427

Шевчук В. О. 11, 12, 334, 336, 337, 338, 341, 342, 368, 386, 506, 509, 540, 541, 542, 543
Шедель Є. 11, 368
Шедель М. 11, 368
Шереметєв Б. П. 393, 394
Шидловська (Донець) У. Г. 394
Шидловський Ф. В. 394, 395
Шидловські 387, 388
Ширіни 393

Щирський І. 8, 14, 15, 332, 333, 335, 337, 340, 341, 342, 371, 375, 377, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 430, 431, 542, 543

Ювенал (Децим Юній Ювенал) 411, 423, 425, 427, 464, 493, 501, 502
Юркевич В. Д. 388, 389
Юркова О. В. 367

Яворський С. 10, 351, 356, 360, 405, 443, 506
Яків, брат Ісуса 422, 463, 502
Яковенко Н. М. 340, 386, 414, 425, 428, 543
Яковенко С. М. 408
Ян II Казимир, король Речі Посполитої 388
Яніцький К. 424, 463
Яременко В. В. 334, 540, 542
Ясинський В. 9, 10, 11, 506

Aelianus Tacticus 448, 501
Albertus Magnus *див*. Альберт Великий
Alciato A. 448, 502
Ambrosius, sanctus *див*. Амвросій Медіоланський
Anacreon *див*. Анакреонт
Andrelini P. F. *див*. Андреліні П. Ф.
Anselmus Cantuariensis (Anselmus Sanctus) *див*. Ансельм Кентерберійський
Antonius a Matre Dei 449, 502
Aristoteles *див*. Аристотель
Arrianus (Lucius Flavius Arrianus) *див*. Аррian
Aurelius 425, 427, 449, 465, 500
Ausonius (Decimius Magnus Ausonius) *див*. Авсоній
Avancini N. *див*. Аванчіні Н.

B. M. *див*. Спаньолі Дж. Б.
Balbín B. 450, 501
Balbus H. (Balbi G.) *див*. Бальб І.
Balde J. J. *див*. Бальде Й. Я.
Baptista Mantuanus (Spagnoli G. B.) *див*. Спаньолі Дж. Б.
Baranovyč L. *див*. Баранович Л.
Barradas S. 450, 451, 500
Batowski A. *див*. Батовський О.
Beda Venerabilis 451, 500
Bernardus Bauhusius (Bernhard van Bauhuysen) *див*. Бернардус Баугусіус
Bernardus Claraevallensis *див*. Бернард Клервоський
Bidermann J. *див*. Бідерман Я.
Bielski M. *див*. Бєльський М.
Billy J. de 463
Bion Borysthenites 452
Birkowski F. *див*. Бірковський Ф.
Boethius (Anicius Manlius Severinus Boethius) *див*. Боецій
Bona G. 417, 492, 503
Brochmand J. R. 452, 502
Brogi Bercoff G. *див*. Броджі Беркофф Дж.
Bužynskij G. 370

Cabilliau B. 450
Camerarius J., Jr. *див*. Камерарій І., Мол.
Camerarius J., Sen. *див*. Камерарій І., Ст.
Campano G. A. *див*. Кампано Дж.
Carducius S. 425, 426, 427, 457
Cassiodorus (Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus) *див*. Кассіодор
Cato, Marcus Porcius (Cato Major) 454
Catullus (Gaius Valerius Catullus) *див*. Катулл
Charipova L. V. 425
Chilon, Chilo Lacedamonius *див*. Хілон Лакедемонянин
Chojecka E. 427
Cicero (Marcus Tullius Cicero) *див*. Цицерон
Claudianus C. *див*. Клавдіан К.
Clüver Ph. *див*. Клювер Ф.
Colgan J. 456, 501
Commynes Ph. de *див*. Коммін Ф. де
Constantinus Magnus *див*. Костянтин Великий
Cornelius Cornelii a Lapide (Cornelis Cornelissen van den Steen) 456, 496
Croeselius J. (Krösel J.) 417, 492, 503
Curtius (Quintus Curtius Rufus) *див*. Курцій

Daneau L. *див*. Дано Л.
Delimata I. *див*. Делімата І.
Democritus *див*. Демокрит
Demosthenes *див*. Демосфен
Dindorf, Wilhelm 324

Diogenes Laërtius *див*. Діоген Лаертський
Dionysius Halicarnasseus *див*. Діонісій Галікарнаський
Długosz J. *див*. Длугош Я.
Drexel J. *див*. Дрексель І.

Erasm *див*. Еразм Ротердамський
Estreicher K. *див*. Естрайхер К.
Euripides *див*. Еврипід
Eustachiewicz M. *див*. Еустахевич М.
Ezechiel, propheta *див*. Єзекіїл

Flaminio M. (Flaminius M. A.) *див*. Фламініо М.
Florus (Lucius Annaeus, також Publius Annius, або Julius Florus) 459
Fondano M. 417
Fortunatus V. H. C. *див*. Фортунат В.
Frischlin Ph. N. *див*. Фрішлін Ф. Н.

Gallus (Gaius Cornelius Gallus) *див*. Галл
Glowalla K. *див*. Гловалля К.
Goliński S. *див*. Голінський С.
Gregorius I, papa 460, 501
Grotius H. (Hugo de Groot) 460, 499
Guillaume le Breton *див*. Гійом Бретонський

Hippocrates 460
Homerus *див*. Гомер
Horapollo 461, 491, 497
Horatius (Quintus Horatius Flaccus) *див*. Горацій
Hugues de Saint-Victor *див*. Гуго Сен-Вікторський
Huizinga J. 419

Iacob Iustus *див*. Яків
Ieremia, propheta *див*. Єремія
Imperiale G. V. 464, 496
Ines A. (W.) *див*. Інес А.
Ioannes, apostolus *див*. Іоан, євангеліст
Ioannes Chrysostomus *див*. Іоан Золотоуст
Iob *див*. Йов Багатостраждальний
Isaias, propheta *див*. Ісая
Isidorus Pelusiota *див*. Ісидор Пелусійський
Isocrates *див*. Ісократ

Janicki K. *див*. Яніцький К.
Jaworski S. *див*. Яворський С.
Justinus M. J. 464, 495
Juvenal (Decimus Junius Juvenalis) *див*. Ювенал

Kalnofoyski A. *див*. Кальнофойський А.
Kanon A. *див*. Канон А.
Kącki (Kański) K. *див*. Концький К.
Kochanowski J. *див*. Кохановський Я.
Kochowski W. H. *див*. Коховський В. Г.
Kojałowicz-Wijuk K. *див*. Коялович (Коялович-Віюк) К.
Kravchenko V. *див*. Кравченко В. В.
Kromer M. *див*. Кромер М.
Krzykowski W. 449, 465, 500
Kwiatkiewicz J. *див*. Квяткевич Я.

Laucevicius E. *див*. Лауцявічюс Е.
Livius T. *див*. Лівій Т.
Lucanus (Marcus Annaeus Lucanus) *див*. Лукан

Łopiński J. 364, 376
Łosiewski K. *див*. Лосєвський К.

Maciej z Miechowa (Maciej Miechowita) *див*. Матей із Мєхова
Malcewicz P. *див*. Малцевич П.
Małachowski P. *див*. Малаховський П.
Manilius M. *див*. Манілій М.
Manuzio P. *див*. Мануціо П.
Marchantius J. 467, 496
Mariner V. 417, 493, 503
Martialis (Marcus Valerius Martialis) *див*. Марціал
Masen J. *див*. Масен Я.
Matter E. A. 413
Matthiae Ch. 468, 501
Maximianus 456, 468, 501
Mayre J. 468, 497
Mazepa I. *див*. Мазепа І. С.
Menander *див*. Менандр

Miaskowska P. *див*. Мясковська П.
Milczyński M. *див*. Мільчинський М.
Mohyła P. *див*. Могила П.
Molawka C. *див*. Малявка К.
Montenay G. de 417, 493, 503
More Th. *див*. Мор Т.
Morzin, Morzinové *див*. Морзини
Moschus 469

Nazarius *див*. Назарій
Neotericus 425, 427, 428, 469
Neugebauer S. 411, 493, 503
Neuhaus R. (Neuhusius R.) *див*. Нойгаус Р.
Nicetas Choniates *див*. Нікіта Хоніат

Obidowski I. *див*. Обидовський І. П.
Obryński K. G. *див*. Обринський К. Г.
Okolski Sz. *див*. Окольський Ш.
Oliver P. J. (Olivarius P. J.) 455, 496
Origenes 458, 470, 500
Otwinowska B. 338, 544
Ovidius (Publius Ovidius Naso) *див*. Овідій

Paoli P. F. *див*. Паолі П. Ф.
Paprocki B. *див*. Папроцький Б.
Patrizi F. 459
Paulus Franciscus Petronius 425, 426, 427, 428, 475
Pelc J. 338, 544
Persius (Aulus Persius Flaccus) *див*. Персій
Peter von Dusburg *див*. Петер із Дуйсбурга
Petrus I *див*. Петро I
Petrus II, російський імператор 373
Petrus ab Area Baudoza Cestius 417
Philo Alexandrinus (Philo Iudaeus) *див*. Філон Александрійський
Pikarski A. 368
Pinto H. 476, 497
Pius II, papa (Piccolomini E. S. B.) *див*. Пій II, папа
Plautus (Titus Maccius Plautus) *див*. Плавт
Plutarch *див*. Плутарх
Procopius Caesariensis *див*. Прокопій Кесарійський
Procopowicz T. *див*. Прокопович Ф.
Propertius S. *див*. Проперцій С.
Prudentius (Aurelius Prudentius Clemens) *див*. Пруденцій
Pseudo-Dionysius Areopagita 477, 499

Quintilianus (Marcus Fabius Quintilianus) *див*. Квінтиліан

Radyszewśkyj R. *див*. Радишевський Р. П.
Reusner N. *див*. Ройснер Н.
Rolak G. *див*. Роляк Г.
Rothe H. *див*. Роте Г.

Sallustius (Gaius Sallustius Crispus) *див*. Саллюстій
Samuyłowicz I. *див*. Самойлович І. С.
Samuel, propheta *див*. Самуїл
Sarbiewski M. K. *див*. Сарбевський М. К.
Schedel J. *див*. Шедель Є.
Schedel M. *див*. Шедель М.
Seneca Minor (Lucius Annaeus Seneca) *див*. Сенека
Sidonius Apollinaris (Gajus Sollius Modestus Apollinaris Sidonius) 494, 503
Silius Italicus (Tiberius Catius Asconius Silius Italicus) *див*. Сілій
Sophocles *див*. Софокл
Spagnoli G. B. *див*. Спаньолі Дж. Б.
Spartianus Ae. 485
Srockowski J. 377
Sroczkowski herbu Topach 377
Srokowski herbu Jastrzębiec 377
Starowolski Sz. 485, 495
Statius (Publius Papinius Statius) *див*. Стацій
Stefonio B. *див*. Стефоніо Б.
Stryjkowski M. *див*. Стрийковський М.
Stubski J. J. *див*. Стубський Я. Я.
Symmachus (Quintus Aurelius Symmachus) 486
Szczyrski I. *див*. Щирський І.

Świderski H. *див*. Свідерський Г.

Tacitus (Publius (Gaius) Cornelius Tacitus) *див*. Тацит
Thomas Aquinas *див*. Фома Аквінський
Tibullus A. *див*. Тібулл А.
Tomaszewski C. *див*. Томашевський К.
Torsellino O. (Torsellinus H.) *див*. Торселлін Г.
Treichel I. 359
Typotius J. *див*. Тіпотій Я.

Ughelli F. 487, 496

Valeriano P. (Dalle Fosse G. P.) *див*. Валеріано П.
Valerius Flaccus (Gaius Valerius Flaccus) *див*. Валерій Флакк
Valerius Maximus *див*. Валерій Максим
Vegio M. (Vegius M.) *див*. Веджо М.
Verani G. F. 487, 497, 499
Vergilius (Publius Vergilius Maro) *див*. Вергілій

Waczkowski *див*. Вачковський
Warszewicki K. 491, 497
Weinrich M. 462, 488, 491, 494, 497, 501, 503
Wiszniowski G. W. *див*. Вишньовський Г. В.
Wiśniowiecki J. M. *див*. Вишневецький Я. М.

Zacharia, propheta *див*. Захарія
Zacharzewscy *див*. Донці, Донці Захаржевські
Zacharzewski T. *див*. Донець, Донець Захаржевський Ф. Г.
Zonaras I. *див*. Зонара І.
Zuman F. 380

Перелік ілюстрацій

1. Ілюстрація з «Багатого Саду» у виданні «Мудрість предвічна».....341
2. Кінцівки, смужки та фрагменти рамок із виливних прикрас із видання «Багатий Сад».....349
3. Кінцівки видання «Багатий Сад».....352
4. Кінцівки та заставки видання «Багатий Сад».....353
5. Ініціали видання «Багатий Сад».....355
6. Перша сторінка примірника БАН із книгозбірні Феофілакта Лопатинського..361
7. Печатка Київської духовної академії на перших збережених аркушах примірників із її бібліотеки, нині у фонді НБУВ (Опис, № 1.3, 1.4).....362
8. Написи на форзаці примірника з бібліотеки Київської духовної академії (Опис, № 1.3).....363
9. Старий шифр на примірнику з бібліотеки Київської духовної академії (Опис, № 1.4).....363
10. Власницький напис на примірнику з бібліотеки Київської духовної академії (Опис, № 1.4).....364
11. Сторінки примірника великого розміру з додатковою золоченою рамкою (Опис, № 1.2).....365
12. Фрагменти золоченої рамки (Опис, № 1.2).....366
13. Печатка на примірнику з фонду НБУВ (Опис, № 1.2).....367
14. Сторінки панегірика Івана Орновського «Скарбниця дорогого каміння» (Чернігів, 1693).....369
15. Перелік осіб на форзаці примірника № 1.4.....374
16. Філіграмь Дракон із альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам*.....379
17. Протирка філіграні Дракон із примірника In 456.....379
18. Філіграмь Герб Морзинів із альбому *Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a*.....380
19. Герб Морзинів із відкритих джерел.....380
20. Філіграмь Герб Ліхтенштейнів із альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам*.....381
21. Протирка філіграні Герб Ліхтенштейнів із «Багатого Саду».....381
22. Герб графів Ліхтенштейнів із відкритих джерел.....381
23. Філіграмь Літера W велика з альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам*.....382
24. Протирка філіграні Літера W велика з «Багатого Саду».....382
25. Філіграмь Літера W маленька з альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам*.....382
26. Протирка філіграні Літера W маленька з «Багатого Саду».....382
27. Філіграмь Меркурій із альбому *Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a*.....382
28. Протирка філіграні Меркурій із «Багатого Саду».....382
29. Філіграмь Орел із альбому *Дианова Т. Филиграни XVII в. по старопечатным книгам*.....382
30. Філіграмь із іменем І. Мазепи з видання *Маслов С. Етюди з історії стародруків. I–VIII*.....383

31. Протирка філіграні з іменем І. Мазепи з «Багатого Саду».....383
32. Філіграні із іменем І. Максимовича з видання *Маслов С. Етюди з історії стародруків. I–VIII*. 384
33. Протирка філіграні з іменем І. Максимовича з «Багатого Саду».....384

Для обкладинки та художнього оформлення використано гравюри та елементи декорування оригінального видання «Багатого Саду» І. Орновського 1705 р.

Перелік скорочень

арк. – аркуш
арт. – артикул
бл. – близько
гл. – глава
див. – дивись
зв. – зворот
іл. – ілюстрація
ін. – інший
кн. – книга
м. – місто
міфол. – міфологія, міфологічний
мм – міліметри
напр. – наприклад
обл. – область
о. – острів
оп. – опис
пол. – половина
р., рр. – рік, роки
р., рр. – річка, річки
р-н – район
розд. – розділ
с. – сторінка
св. – святий
смт – селище міського типу
спр. – справа
ст. – століття
ф. – фонд
част. – частина
św. – święty

БАН РФ – Бібліотека Російської академії наук
ВБУ – Всенародна бібліотека України в Києві
ІР – Інститут рукопису
КДА – Київська духовна академія
КМА – Києво-Могилянська академія
НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
РФ – Російська Федерація
ЦНБ – Центральна наукова бібліотека
ЦДІАК України – Центральний державний історичний архів України в м. Києві

Summary

The presented publication brings renewed attention to a unique monument of Ukrainian Baroque literature – the panegyric *Bogaty Wirydarz* (*Rich Garden*) by Ivan Ornowsky. Originally printed in 1705 at the Kyiv-Pechersk Lavra printing house, this work has survived in only a few extant copies. The edition includes a facsimile reproduction of the 1705 original and a scholarly transcription of the text with commentary. It is supplemented by a comprehensive introductory chapter, a series of academic research articles, appendices, and indexes. The volume also features a geographic and name index based on the text, highlighting the wide array of historical and mythological figures and place names referenced in the panegyric.

Ivan Ornowsky's work is a remarkable panegyric, distinguished by its refined typographic design and notable literary merits. The full bibliographic description of the edition highlights its elaborate and ornate title:

Ornowski, Jan. Bogaty w parentelę, sławę, y honory wirydarz herbownemi Wielmoznych Ich Mościow Panow P. Zacharzewskich, pozornie po swych kwaterach zasadzony, rozami, na ozdobę, rodowitey, sławney, y zamożney w honory prozapiey, in triade roz, wysymbolizowaney, Iego Carskiego Naiasnieyszego Maiestatu, stolnika y połkownika charkowskiego, Wielmoznego Iego Mosci Pana, P. Theodora Zacharzewskiego niesmiertelnemu imieniu oyczystą muzą, przez przychylnego y zyczliwego sługę, Iana Ornowskiego, w prezeńcie szczyrey zyczliwości, oddany. Roku, ktorego, ogrod Maria zamkniony, wydała kwiat iesseyski, dziwnie rozwiniony. Cant. cap. 4. [Kijów]. W S. Cudotworney Wielkiey Laurze Kiiowopieczarskiey. Roku 1705. [80] k.: graw.; 2°.

The panegyric stands out among other Ukrainian editions of the same period and genre due to its substantial volume of complex text and its artistic visual design. This intricate and lavishly decorated Baroque work glorifies the lineage of the Kharkiv colonels, the Donets Zakharzhevsky family, while also portraying vivid episodes from the history of Ukraine in the second half of the 17th century. Furthermore, the edition exemplifies the distinctive book production of the Kyiv-Pechersk Lavra printing house.

The introductory article outlines the place of the panegyric *Bogaty Wirydarz* in the history of Kyiv printing, provides information about the author Ivan Ornowsky, the engraver Innokenty Shchyrsky, and characterizes the main themes explored in the scholarly studies included in this edition.

In the 17th century, Kyiv, together with the Kyiv-Pechersk Lavra printing house, became the most influential center of Ukrainian book production. The period of Archimandrite Ioasaf Krokovsky's leadership (1697–1708) was especially active in the history of the Kyiv-Pechersk printing house, during which more than 40 books were published. Overall, the press's repertoire was quite diverse, comprising primarily liturgical books, prayer books, hagiographic works, as well as authorial texts and educational manuals. Panegyric works also held a prominent place in Kyiv's book production during the last decades of the 17th and early 18th centuries.

The primary typeface used in the Lavra's book production was Cyrillic, as the printing house predominantly issued books in Church Slavonic and Ukrainian. Ivan Ornowsky's *Bogaty Wirydarz* (1705) represents a distinct niche within the repertoire of the Kyiv-Pechersk printing house and the broader Ukrainian publishing tradition: Latin-

script printing. The late 17th and early 18th centuries mark one of the most active periods at the Lavra for printing works in Latin script in both Polish and Latin languages. While the panegyrics of the early decades of the Kyiv-Pechersk printing house were mostly composed in Church Slavonic and Ukrainian, by the turn of the 17th–18th centuries Polish predominated in congratulatory works, positioned as the language of European literature and education. Polish-language panegyrics traditionally incorporated significant Latin fragments, lending these texts a macaronic character. *Bogaty Wirydarz* is among such works.

Researchers regard Ivan (Jan) Ornowsky, the author of *Bogaty Wirydarz*, as one of the most prominent panegyric poets of the Kyiv-Chernihiv cultural circle at the turn of the 17th to 18th centuries. Clear biographical information about him has not been preserved. His exact place and date of birth, family background, and residence remain unknown. Biographers note that he belonged to the intellectual circle of church leaders such as Ioasaf Krokovsky, Varlaam Yasynsky, and Lazar Baranovych, and had connections to the hetman Ivan Mazepa's court. It is believed that Ivan Ornowsky was educated at the Kyiv Academy. Since his panegyric works were mostly printed in Chernihiv, it can be assumed that from the late 1680s to the early 1700s he lived in the Hetmanate, possibly in Chernihiv itself.

The literary legacy of Ivan Ornowsky comprises five printed panegyric poetic works. These include *Złoty Zodyak* (also known as *Niebieski Merkuryjusz*, 1686, 17 leaves), composed for the wedding of Stanisław Holiński and Petronela Miaskowska; *Muza Roksolańska* (Chernihiv, 1688, 19 leaves), dedicated to Hetman Ivan Mazepa; *Bogata drogich kamieni speza* (Chernihiv, 1693, 25 leaves), honoring Ivan Obidovsky; *Bogaty Wirydarz* (Kyiv, 1705, 80 leaves), in honor of the Zakharzhevsky family; and *Apollo Sauromacki* (Chernihiv, 1703, 9 leaves), composed for the wedding of Semen Lysohub and Iryna Skoropadska.

Researchers also attribute to Ivan Ornowsky several Ukrainian-language poems (or a single poem consisting of four stanzas). Photographs and texts of these poems, accompanied by commentary, are provided in Appendix 4, where the images are published for the first time.

The article by N. Bondar, O. Maksymchuk, and Yu. Rudakova, titled *Research on Ivan Ornowsky and His Works. Reprints. Translations,* provides a review of the historiography of Ornovsky's legacy, along with reprints of fragments from *Bogaty Wirydarz* and other works by the poet.

Despite the rarity of surviving copies, Ivan Ornowsky's panegyric *Bogaty Wirydarz* can be considered well-studied by specialists from various fields, including historians, literary scholars, bibliographers, and book historians. Arguably, the first scholar to compile information on Ornowsky's works – *Bogaty Wirydarz* in particular – and to provide their descriptions was Mykhailo Maksymovych in his 1850 study *Knizhnaia starina iuzhnorusskaia* (*Southern Rus' Book Antiquities*). Bibliographic descriptions of Ornowsky's works have since appeared in several union catalogs, among them *Bibliografia Polska* by K. Estreicher (1910) and the catalog of Ukrainian early printed books *Pamiatky knyzhkovoho mystetstva* (*Monuments of the Book Art*) by Ya. Zapasko and Ya. Isayevych (1984).

The reissues of Ivan Ornowsky's panegyrics in the original language and in translation have a substantial historiography. Until recently, these reprints were mostly partial excerpts. Fragments of *Muza Roksolańska* and *Bogaty Wirydarz* were included in the Polish-language anthology *Roksolański Parnas* (1998). The texts of four panegyrics

were published by K. Glowalla in the second volume of her doctoral dissertation: *Kommentierte Ausgabe der polnischsprachigen Gedichtbände von Jan Ornowski* (Bonn, 2013). Ukrainian translations by V. Shevchuk include fragments of *Muza Roksolańska*, *Bogata drogich kamieni speza*, and *Bogaty Wirydarz*, which have appeared in several anthologies, including *Apollonova liutnia* (1982), *Marsove pole* (2004), and *Himny i treny* (2024). Shevchuk's translations of *Muza Roksolańska* and *Bogata drogich kamieni speza*, along with textual analyses, were published in the journal *Siverian chronicle* (2007, 2008).

The panegyrics of Ivan Ornowsky have been the subject of research by R. Radyshevsky, V. Shevchuk, L. Ushkalov, A. Makarov, I. Losievsky, and others, who classify Ornowsky's work as exemplary of high Baroque and emphasize the richness of factual material about late 17th-century Ukrainian history contained in his works. The historical, biographical, and geographical information presented in the panegyric *Bogaty Wirydarz* constitutes a valuable source for the study of Slobozhanshchyna's history, particularly of the Kharkiv Regiment and the city of Kharkiv. These data have been utilized in the research of 19th- and early 20th-century scholars such as Filaret Humilevsky, Bishop of Kharkiv and Okhtyrka, historians Ye. Albovsky and D. Bahaliy, as well as contemporary researchers including V. Maslyichuk, O. Odnorozhenko, V. Kravchenko, S. Pavlenko, and others.

Special attention to the decoration of Ivan Ornowsky's panegyrics – particularly the copper engravings by Innokenty Shchyrsky created for *Bogaty Wirydarz* – has been given in the publications of P. Popov, M. Makarenko, D. Stepovyk, and H. Lohvyn.

The typographic design and artistic elements of the edition are analyzed in Yu. Rudakova's article, *Publishing Characteristics and Artistic Design of the Bogaty Wirydarz by Ivan Ornowsky*. The panegyric demonstrates a wide array of printing techniques and decorative elements traditionally used to embellish Ukrainian books. It employs text printed in various fonts and sizes, enlarged letters for word emphasis, shaped text layouts, red ink printing, specially prepared illustrations, engraved initials, headpieces, tailpieces, decorative lines (rules), and frames adorned with ornamental designs. The text pages of the panegyric are enclosed within frames of embossed decorations, adding solemnity to the work. *Bogaty Wirydarz* is significantly larger in volume than Ornowsky's other works, comprising 80 leaves, or 160 pages of text and illustrations.

The edition of *Bogaty Wirydarz* is distinguished by elaborate typographic design. It employs at least five different font sizes and three types of typefaces: Antiqua, Italic, and Gothic. The main body of the text – the author's verses – is printed in Gothic type. The Polish prose prefaces and prose explanations within the poetic text, as well as captions for quoted fragments, are printed in small Italic type. Latin quotations are set in Antiqua. Large capital letters in the two largest font sizes are used on the title pages and in subheadings.

The article analyzes errors and discrepancies found in the typesetting of different copies. It also focuses on the analysis of artistic embellishments, including frames with embossed decorations, engraved subheadings (39 impressions from 18 plates), headpieces (2 headpieces from 2 plates), tailpieces (16 tailpieces from 9 plates), and initials (34 initials from 23 plates representing 13 letters and one two-letter combination). The article is illustrated with images of headpieces, tailpieces, initials, and rules with embossed decorations. The analysis of the work's artistic design reveals that the narrative engravings, as well as the engraved subheadings and several initials, were specifically

cut for this edition, while other decorative elements were used in various earlier publications of the Kyiv-Pechersk printing house, some dating back to the first Lavra prints of the early 17th century. To supplement information about the edition, Appendix 1 and Appendix 2 have been compiled.

The article by Yu. Rudakova, *Copies of Ivan Ornowsky's Bogaty Wirydarz Edition, Their Circulation, and Current Location*, presents an overview of the history of circulation and the present whereabouts of the few extant copies recorded in the bibliography. The panegyrics belong to the category of occasional prints, produced in small print runs, and their content quickly lost relevance; therefore, only a limited number of copies have survived. Seven copies are examined: four of them are held at the Vernadsky National Library of Ukraine in Kyiv, one at the V. H. Korolenko Kharkiv State Scientific Library, one at the Library of the Russian Academy of Sciences in St. Petersburg, and one at the Ossolineum National Institute in Wrocław. Additionally, a small fragment is preserved at the Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv. One copy mentioned in the literature has been lost. The article provides provenances for each copy and details the characteristics of a copy printed on larger sheets, each page of which bears an additional gilt frame. The text of the article is illustrated with images of fragments of the frame, as well as inscriptions and stamps on the copies. Brief information on known copies of other panegyrics by Ivan Ornowsky is also provided. The article concludes with a catalog describing the known copies of *Bogaty Wirydarz*.

The description of the copies' characteristics is supplemented by N. Bondar's article, *The Paper Used in Ivan Ornowsky's Bogaty Wirydarz Edition*. This study provides the first analysis of the edition's watermarks and includes their images. Approximately twelve watermark designs were identified across four copies held by the Vernadsky National Library of Ukraine, nine of which were clearly identified. The larger-format copy is printed on uniform paper bearing the Dragon watermark from the paper mill in Trutnov, Czechia. The three other copies, standard folio size, contain various watermarks of Czech, Polish, and German origin. The most valuable discovery during the paper analysis was the identification of two types of watermarks from the Chernihiv paper mill bearing the names of Hetman Ivan Mazepa and Archbishop Ioan Maksymovych. The paper mill serving the Chernihiv printing house was established around 1696–1697. However, until now, the use of its paper had been recorded in only one Chernihiv edition dated 1705.

In O. Kurganova's article, *The Path to Heaven, Depicted with Roses: The Artistic World of Ivan Ornowsky's Bogaty Wirydarz Panegyric*, the artistic structure of the work is examined as a model example of the book culture of the Ukrainian Baroque. The study reveals how the content, artistic form, and composition of the edition align with the canon of 17th-century Ukrainian panegyric literature. In *Bogaty Wirydarz*, the praise of the virtues and accomplishments of the Donets Zakharzhevsky family is not limited to their glorification, but is also accompanied by justification of the public benefit of their deeds. The primary feature of the panegyric's artistic form is identified as the use of an extended metaphor of the rose, expressed through both verbal and visual means. Through the multiplicity of symbolic interpretations of this image, Ivan Ornowsky offers a multifaceted representation of the Zakharzhevsky family, celebrating their noble virtues, heroic deeds, ancient lineage, numerous descendants, and pious undertakings. The rose motif provides coherence to the work's complex structure, serving as a means of elevating the family and unifying the various structural parts of

the text – each dedicated to an individual member – into a single conceptual and compositional whole.

This outstanding panegyric also immortalized the name of another Ukrainian Baroque artist – the engraver Innokenty (Ivan) Shchyrsky, who produced the original illustrations for *Bogaty Wirydarz*. The specific features of the visual program are examined in O. Maksymchuk's article, *Graphic Design of Ivan Ornowsky's Bogaty Wirydarz Panegyric: The Semantics of Imagery*. The edition includes several masterfully executed engravings depicting a garden, an entrance arch, and a fountain. The largest illustration, spread across two pages, presents a luxurious palace. The engraving of the Zakharzhevsky family coat of arms appears three times in the panegyric. The illustrations were executed in the technique of copperplate engraving. Both the engraving technique and the visual imagery of the panegyric reflect the influence of European art, which may be attributed not only to the Kyiv artists' familiarity with European prints but also to their direct experience working in foreign printing houses.

The edition of *Bogaty Wirydarz* represents a vivid achievement of the Kyiv-Chernihiv school of engraving in the late 17th and early 18th centuries – a period that witnessed the zenith of Ukrainian printmaking. In panegyric books of this era, narrative illustrations not only accompany the ceremonial text but also convey additional artistic meanings and symbols that enlarge and enrich the work's message. The narrative engravings in *Bogaty Wirydarz* are distinguished by intricate compositions and an inventive symbolic-allegorical program. Their pictorial spaces are "inhabited" by classical figures, whose presence heightens the engravings' solemnity and elevates the Ukrainian family celebrated in the panegyric to a mythic, legendary realm. A unifying floral-garden motif runs through the illustrations, harmonizing with both the book's title and central metaphor as well as with the heraldic device – the three roses of the Doliva coat of arms, which was carried by the Zakharzhevsky family.

Ivan Ornowsky's panegyric works demonstrate the author's erudition and extensive reading. This is evidenced, in particular, by the numerous quotations and references found throughout *Bogaty Wirydarz*. These aspects are explored in detail in the article by O. Maksymchuk and Yu. Rudakova, *'On the Shoulders of Giants': Citation in Ivan Ornowsky's Bogaty Wirydarz Panegyric*, as well as in Appendix 3. Following the literary conventions of his time, the Ukrainian panegyrist builds upon the legacy of his predecessors, actively borrowing popular images, metaphors, and expressions from earlier authors. These sources are primarily Latin-language writers, ranging from classical antiquity to Ornowsky's contemporaries. Skillfully "weaving" quotations from celebrated authors into the fabric of his own writing, Ivan Ornowsky lends his work greater authority in the eyes of his early modern readers. Notably, he draws not only on individual authorial editions but also on anthologies and compendia of quotations, which explains certain inaccuracies in the cited passages. For example, some quotations were likely taken from *Polyanthea*, a widely circulated anthology in early modern Europe, as well as the emblematic encyclopedia *Mundus Symbolicus*.

In addition to the aforementioned anthologies, Ivan Ornowsky may also have used collections of moral sayings by classical authors (so-called *sententiae*), including manuscript compilations, the use of which was a common component of education for Ukrainian students (spudei) in the 17th and 18th centuries. It is therefore not surprising that many of the authors he cites belonged to the "school" canon. They were read and used within the academic curriculum of contemporary academies and collegiums. This approach reflects the educational traditions of early modern Ukraine, particularly the

practice of taking notes and using florilegia (collections of quotations), which was characteristic of the pedagogical methods employed in Jesuit and Kyiv institutions of the time.

Notably, the engravings – like the panegyric text itself – contain quotations from classical works, which enrich the imagery and add further layers of meaning to its interpretation. The engraver cites both ancient authors and early modern writers who were, evidently, well known and recognizable to the intended readers of the work.

The history of the Donets Zakharzhevsky family, the dedicatees of the work, is illuminated against the backdrop of the historical events described in the panegyric in S. Potapenko's article *The Zakharzhevsky Family: A Slobozhanshchyna Cossack Noble Family and Its History through the Prism of Ivan Ornowsky's Bogaty Wirydarz Panegyric*. The panegyric *Bogaty Wirydarz* serves as a unique source for the history of early modern Ukraine, as it unfolds a vivid panorama of the dynamic borderland region on the Ukrainian-Muscovite-Tatar frontier at the turn of the 17th and 18th centuries through artistic means – literary expression, as well as engraving and printing arts. The family of the Kharkiv and Izyum colonels Donets Zakharzhevsky emerges as defenders, builders, and protectors – those through whom Sloboda Ukraine was formed, settled, and developed with the founding of fortresses, settlements, churches, and monasteries. As befits the panegyric genre, Ivan Ornowsky glorifies the work's addressees, portraying them in the most favorable light without excessive concern for strict factual accuracy, though much of his account is confirmed by contemporary documentary sources. Moreover, the detailed local toponymy employed by the author indicates an oral-historical origin for at least part of the information forming the basis of the panegyric, which in turn further underscores the significance of *Bogaty Wirydarz* as an exceptional historical source.

The territories under the governance of the Zakharzhevsky are depicted in the work as the eastern frontier of Ukrainian lands, whose wealth renders them vulnerable to enemy conquest and thus in need of constant protection and care. These historical emphases have taken on tragic contemporary relevance as Ukraine now defends its eastern borders against Russian aggression. The tradition of honoring the feats of Ukrainian defenders, which was actively cultivated during Ivan Ornowsky's time, must continue today within the new literary paradigm shaped by present realities.

This edition is dedicated to the defenders of the homeland.

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
Інститут книгознавства

«Багатий Сад» Івана Орновського 1705 р. :
перевидання, текст, дослідження

Укладач *Юлія Костянтинівна Рудакова*

Відповідальний редактор *Н. П. Бондар*
Переклад англійською мовою *О. Ю. Курганової*
Літературна редакція *Н. П. Бондар*, *О. В. Максимчук*
Обкладинка, художнє оформлення *Ю. К. Рудакової*
Фотографії *О. І. Петренка*, *Ю. К. Рудакової*
Верстка *Ю. К. Рудакової*

Формат 60 x 84 / 8. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 48,84. Обл.-вид. арк. 52,52.